

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๖๐ปี มหาวิทยาลัยบูรพา
ศตวรรษที่สามสิบไทย
พ.ศ. ๒๕๕๘

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

The 15th National Conference on Political Science and Public Administration 2015

การประชุมวิชาการ

รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ

ระหว่างวันที่ 4 - 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

ครั้งที่
15

โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคอภีวัตน์ ท้องถิ่นอภีวัตน์: นัยต่อสังคมไทย
Globalization, Regionalization and Localization: Implications for Thai Society

จัดโดย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยจาก

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

บทความฉบับเต็ม

เล่มที่

1/4

คณะกรรมการ

และ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. ลิขิต ซีร์เวคิน

ประธานกรรมการสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สมพล พงศ์ไทย

ผู้อำนวยการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยบูรพา

ศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ยาวะประภา

นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ทพ.สมศักดิ์ จักรไพวงศ์

ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ศาสตราจารย์ นพ.วันชัย วัฒนศัพท์

ศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข

ศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลีมนณี

ศาสตราจารย์ ดร. อัมพร อารังลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ กังสนันท์

รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยชนะ อิงคะวัต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ เรืองประเทืองสุข

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ โพธิสว่าง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ บัวหล้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

ดร. อมรศักดิ์ กิจธนานันท์

ร.ต.อ. ดร. วิเชียร ตันศิริคงคล

อาจารย์สมคิด เพชรประเสริฐ

อาจารย์พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ ออยุธยา

อาจารย์ธีระพงษ์ ภูริปาณิก

อาจารย์เจนวิทย์ นวลแสง

นายธานินทร์ ผะเอม

นายปกรณ์ สัตยวงนิช

นายวงศ์ภิญโญ เชียงทอง

นายกิตติ ตติยเกียรติถาวร

นางอรพร สดใส

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

รองประธานกรรมการ

ดร. จักรี ไชยพินิจ
ผู้ช่วยคณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสฬาร ถิ่นบางเตียว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีระ กุลสวัสดิ์

ดร. ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน

ดร. โชติสา ขาวสนิท

อาจารย์เจนวิทย์ นवलแสง

นายอิฏฐวัชร เตชะนันท์

นางสาวณปภา จิรมงคลเลิศ

นางสาวกุลญาดา เนื่องจำนงค์

นายดุสิต รัฐศีล

นางจุฑามาศ ชูสุวรรณ

นางสาววราภรณ์ ช่วยประคอง

นายรัช ชันธประสิทธิ์

ว่าที่ร้อยตรีพุฒิธร สวาสนา

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

1. ศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลีम्मณี
2. รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์
3. รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร
4. รองศาสตราจารย์ ดร. ธันวัฒน์ รัตนศักดิ์
5. รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม
6. รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยากร หวังมหาพร
7. รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ
8. รองศาสตราจารย์ ดร. อัครภรณ์ วงศ์ปรีดี
9. รองศาสตราจารย์ ดร. โคทม อารียา
10. รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์
11. รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิทท์ กังสนันท์
12. รองศาสตราจารย์มานิต ศุทธสกุล
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศรี
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พจนา พิษิตปัจจา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ โพธิสว่าง
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตรี ดร. ณัฐกริช เปาอินทร์
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีระ กุลสวัสดิ์
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอฬาร ถิ่นบางเตียว
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษม เพ็ญพินันท์
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศาสตรินทร์ ต้นสุน
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุระชัย ชูผกา
27. ร้อยตำรวจเอก ดร. วิเชียร ต้นศิริคงคล
28. ดร. ประพีร์ อภิชาติสกุล

29. ดร. นิติ มณีกาญจน์
30. ดร. เก่งกิจ กิติเรียงลาภ
31. ดร. ปิยะ นาควัชร
32. ดร. วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ
33. ดร. ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน
34. ดร. อนุรัตน์ อนันทนาร
35. ดร. อมรทิพย์ อมราภิบาล
36. ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์
37. พันตำรวจโท ดร. ไหวพจน์ กุลาชัย
38. ดร. มาโนชญ์ อารีย์
39. ดร. จักรี ไชยพินิจ
40. ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน
41. ดร. สกฤติ อีสริยานนท์
42. ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ
43. ดร. บุญรอด บุญเกิด
44. ดร. สกฤต อ้นมา
45. ดร. บุญเลิศ ยองเพ็ชร
46. ดร. สรชัย ศรีนิสานต์สกุล
47. ดร. สติธร ธนานิธิโชติ
48. ดร. โชติสา ขาวสนิท
49. ดร. ภัทรพงษ์ รัตนเสวี
50. ดร. ภัทราวดี มากมี
51. อาจารย์พงศธร แก้วมณี
52. อาจารย์ณัฐวัฒน์ กฤตยานวัช
53. อาจารย์จิรายุทธ์ สีม่วง
54. อาจารย์นพวรรณ พึ่งพา
55. นายปกรณ์ สัตยวณิช

ระหว่างวันที่ 4 - 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

กำหนดการ

กำหนดการ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
เสด็จไปทรงเปิดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 15

“โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์: นัยต่อสังคมไทย”

(Globalization, Regionalization, and Localization: Implications for Thai Society)

วันที่ 4 – 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี

จัดโดย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

วันพุธ ที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

- 15.00 – 17.00 น. ผู้บริหารคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ต้อนรับผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี
- 18.00 – 21.00 น. งานเลี้ยงรับรองผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

วันพฤหัสบดี ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

- 08.00 – 09.00 น. ลงทะเบียนเข้าร่วมงาน
- 09.00 – 09.30 น. Topic : The Roles of Women in Electoral Politics in Thailand
Keynote 1 : Professor Katherine A. Bowie
Department of Anthoropology, University of Wisconsin - Madison
ห้องประชุม C23 จันทบุรี

09.30 – 09.40 น. ตอบประเด็นคำถามจากการบรรยาย

09.40 – 10.10 น. หัวข้อ: โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์: การปรับตัวของรัฐศาสตร์
 Keynote 2 : ศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ราชบัณฑิต
 ประธานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
 ห้องประชุม C23 จันทบุรี

10.10 – 10.20 น. ตอบประเด็นคำถามจากการบรรยาย

10.20 – 10.30 น. รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

10.30 – 12.00 น.

สัมมนานำเสนอบทความ/บทความวิจัย ห้องสัมมนาย่อย (Paper Presentation)	Public forum 1 โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์: นัยต่อสังคมไทย ห้อง C23 จันทบุรี
ห้องที่ รัฐประศาสนศาสตร์ 1 G210	ผู้เสวนา - รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ รัชชกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี - ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา - ดร.จักรี ไชยพินิจ (ผู้ดำเนินรายการ) คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา
ห้องที่ C5 การเมืองการปกครอง 1	
ห้องที่ C6 การเมืองการปกครอง 2	
ห้องที่ C7 การเมืองการปกครอง 3	
ห้องที่ C8 รัฐประศาสนศาสตร์ 2	
ห้องที่ C9 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 1	
ห้องที่ C10 รัฐประศาสนศาสตร์ 3	
ห้องที่ C11 รัฐประศาสนศาสตร์ 4	
ห้องที่ C12 รัฐประศาสนศาสตร์ 5	

12.00 – 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 15.00 น.

Public Forum 2 กระบวนการยุติธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ (ห้อง C11 บางเสร่)	Public Forum 3 (International Forum) ASEAN Community and Implications on Its Members (ห้อง C6 แหลมฉบัง)	Public Forum 4 การปรับโครงสร้างตำรวจและปฏิรูประบบ งานสอบสวนของตำรวจ (ห้อง C10 มาบตาพุด)
<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - พล.ต.ต. ดร.พรชัย ชันดี <p>รองผู้บัญชาการ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผศ.(พิเศษ) พ.ต.อ.ดร.ปกรณ์ มณีปกรณ์ <p>รองผู้บังคับการ ตำรวจภูธรจังหวัด ฉะเชิงเทรา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ดร.อาภาศิริ สุวรรณานนท์ <p>บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนดุสิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผศ.ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร <p>คณบดีคณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา</p> <ul style="list-style-type: none"> - พ.ต.ท.ดร.ไวพจน์ กุลาชัย <p>(ผู้ดำเนินรายการ)</p> <p>คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา</p>	<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vo Xuan Vinh, PhD. <p>Institute for Southeast Asian Studies Vietnam Academy of Social Sciences</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prof. Andy Fefta Wijaya, PhD. <p>University of Brawijaya, Indonesia</p> <ul style="list-style-type: none"> - นายจักรกฤษณ์ ศรีวาลี <p>อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผศ.ดร.ธีรพงศ์ บัวหล้า <p>(ผู้ดำเนินรายการ)</p> <p>คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา</p>	<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นายถาวร เสนเนียม <p>อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - พ.ต.อ.วิรุฒม์ ศิริสวัสดิบุตร <p>อดีตรองผู้บังคับการจเรตำรวจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร.ต.อ.ดร.วิเชียร ต้นศิริคถกล <p>คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา</p> <ul style="list-style-type: none"> - อาจารย์นพพร ขุนคำ <p>(ผู้ดำเนินรายการ)</p> <p>คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์</p>
<p>สัมมนานำเสนอบทความ/บทความวิจัย ห้องสัมมนาย่อย (Paper Presentation)</p>		
ห้องที่ C9 ปรัชญาการเมือง 1		
ห้องที่ C5 รัฐประศาสนศาสตร์ 6		
ห้องที่ C7 การเมืองการปกครอง 4		
ห้องที่ C8 รัฐประศาสนศาสตร์ 7		

15.00 – 15.15 น. รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

15.15 – 16.00 น. คณะกรรมการผู้จัดการประชุมฯ เตรียมรับเสด็จ

16.00 น. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งถึงโรงแรมแอมบาสเดอร์ซีที จอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
(วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)

- นายคมสัน เอกชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค 2 ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 14 ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค 2 คณะกรรมการจัดงานฯ เฝ้ารับเสด็จ
- นางบุศราวดี เอกชัย นายกเหล่ากาชาดจังหวัดชลบุรี ผู้ช่วยคณบดี ผู้ช่วยรองคณบดี ผู้แทนนิติตคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ และผู้แทนโรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียนฯ ถวายพวงมาลัย
- เสด็จเข้าภายในห้องคอนเวนชันฮอลล์ ห้อง A ชั้น 1 (วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)
- ประทับพระเก้าอี้ (บนเวที)
- ศาสตราจารย์สมพล พงศ์ไทย ผู้รักษาการแทนอธิการบดี เข้าเฝ้าถวายสูจิบัตรและของที่ระลึก
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี เอกวิทย์ มณีธร คณบดีคณะรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เข้าเฝ้าถวายเงินเพื่อทรงใช้สอยตามพระราชอัธยาศัย
- ศาสตราจารย์สมพล พงศ์ไทย ผู้รักษาการแทนอธิการบดี กราบทูลรายงานวัตถุประสงค์ของการจัดงานฯ
- นายจักรี ไชยพินิจ ผู้ช่วยคณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ในฐานะรองประธาน การจัดการประชุมวิชาการฯ กราบทูลเบิก ผู้สนับสนุนการจัดงานฯ และผู้อุปการคุณเข้ารับโล่ที่ระลึก (จำนวน 35 ราย)
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ มีพระดำรัสการเปิดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 15 (จบพระดำรัส/วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)
- เสด็จลงจากเวที
- เสด็จออกจากห้องคอนเวนชันฮอลล์ A
- ฉายพระรูปร่วมกับคณะกรรมการจัดงานฯ (จำนวน 1 ชุด)
- ทอดพระเนตรนิทรรศการ
- เสด็จไปประทับรถยนต์ที่นั่ง
- เสด็จกลับ (วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)

17.30 – 18.30 น	การประชุมคณบดี (หรือผู้แทน) จากมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอน ด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ทั่วประเทศ ห้อง C8 สัตหีบ
18.30 – 19.00 น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมงานเลี้ยงต้อนรับ
19.00 – 21.00 น.	งานเลี้ยงต้อนรับ
21.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันศุกร์ ที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

08.00 – 09.00 น. ลงทะเบียน

09.00 – 10.30 น.

Public forum 5 “ประชาคมอาเซียนกับการปรับตัวของ ภาครัฐไทย: กระแสหรือความจำเป็น” (ห้อง C6 แหลมฉบัง)	Public forum 6 “การปรับตัวของการจัดการเรียน การสอนด้านรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ในบริบทของประชาคมอาเซียน” (ห้อง C10 มาบตาพุด)	เริ่มการแข่งขันตอบปัญหา ระดับอุดมศึกษา ด้านรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ (ห้อง C23 จันทบุรี)
<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศ.ดร.เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ - นายปรัชญา สมะลาภา กรรมการรองเลขาธิการหอการค้าไทย - นายอิทธิพล คุณปลื้ม นายกเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี - ผศ.ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า (ผู้ดำเนินรายการ) คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา 	<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศ.ดร.อัมพร อารังลักษณ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ผศ.ดร.วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช - รศ.ยุทธพร อิศรชัย สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช - ผศ.ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์ (ผู้ดำเนินรายการ) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 	<p>- แข่งขันตอบปัญหาระดับอุดมศึกษา คัดเลือกรอบ 1</p>

10.30 – 10.45 น. รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

10.45 – 12.15 น.

สัมมนานำเสนอบทความ/บทความวิจัย ห้องสัมมนาย่อย (Paper Presentation)		การแข่งขันตอบปัญหา ระดับอุดมศึกษา (ห้อง C23 จันทบุรี)
ห้องที่ C6 ปรัชญาการเมือง 2	ห้องที่ C10 ความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ 3	แข่งขันตอบปัญหาระดับ อุดมศึกษา คัดเลือกรอบ 2
ห้องที่ C5 ปรัชญาการเมือง 3	ห้องที่ C11 การเมืองการ ปกครอง 6	
ห้องที่ C7 การเมืองการปกครอง 5	ห้องที่ C12 การเมืองการ ปกครอง 7	
ห้องที่ C8 นานาชาติ 1	ผู้นำเสนอบทความประเภท โปสเตอร์	
ห้องที่ C9 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 2	(ประจำผลงานของตนเอง)	

12.15 – 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 15.00 น. Public forum 7 เรื่อง “ปรัชญาการเมือง ความท้าทายของรัฐไทย” (ห้อง C6 แผลมฉบัง)	13.00 – 16.00 น. Public forum 8 เรื่อง ประชาชนและเครือข่ายภาคตะวันออก: โอกาสเสี่ยงสะท้อนสู่ภาครัฐ (ห้อง C10 มาบตาพุด)	13.00 – 15.00 น. การแข่งขันตอบปัญหา ระดับอุดมศึกษา (ห้อง C23 จันทบุรี)
<p>ผู้เสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ - ผศ.ดร.เกษม เพ็ญพินนท์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ผศ.ดร.พิศาล มุกดาร์ศมี สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช - ดร.ศุภชัย ศุภผล (ผู้ดำเนินรายการ) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 	<p>ผู้เสวนา (ปราชญ์ชาวบ้าน)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ดร.สมนึก จงมีวคิน ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเมือง จังหวัดชลบุรี - คุณชาติชาย เหลืองเจริญ ประดีนงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน และมหาวิทยาลัยบ้านนอก - คุณสมิทธิ เย็นสบาย ประดีนงานด้านสิทธิชุมชนและความมั่นคง ด้านทรัพยากร - คุณจำรูญ สวยดี เครือข่ายภาคประชาสังคม จังหวัดปราจีนบุรี - ผศ.ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว (ผู้ดำเนินรายการ) คณะรัฐศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยบูรพา 	<p>แข่งขันตอบปัญหาระดับ อุดมศึกษา รอบชิงชนะเลิศ</p>

16.00 – 16.30 น.

ผู้รักษาการแทนอธิการบดี(ศาสตราจารย์ นายแพทย์สมพล พงศ์ไทย)

- ประกาศผลและมอบรางวัลบทความดีเด่น
- มอบรางวัลให้กับผู้ชนะการแข่งขันตอบปัญหาระดับอุดมศึกษา
- มอบธงให้กับมหาวิทยาลัยที่เป็นเจ้าภาพปีถัดไป

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร)

- กล่าวรายงานผลสรุปการจัดโครงการ

ผู้รักษาการแทนอธิการบดี (ศาสตราจารย์ นายแพทย์สมพล พงศ์ไทย)

- กล่าวปิดงาน

16.30 – 16.45 น.

รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

16.45 น.

เสร็จสิ้นกิจกรรม

สารบัญ

คณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ	2
คณะกรรมการที่ปรึกษา	3
กำหนดการ	7
หลักการมาภิบาลสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 (ศิริพร ไชยชนะ)	17
การวิเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล ในการบริหารองค์การการเงินชุมชน ใน สังคมไทย (นันธิดา จันทร์ศิริ)	28
ก้าวไม่พ้นระบบราชการ: บทวิเคราะห์องค์การกรมป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยผ่านการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย (ศิริรักษ์ สิงหเสม)	39
การปฏิรูปอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินไทย (ทิพสุดา ญาณภริรัตน์)	53
องค์การไม่แสวงหาผลกำไร: องค์การที่ถูกลืม (ภริดา ชัยรัตน์)	64
จริยธรรมนักรการเมืองแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น (ผู้ช่วยศาสตราจารย์บังกช สุทัศน์ ณ อยุธยา)	78
คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้จำนำข้าว (บุญสม หาราชศิริพจน์)	89
ศาลรัฐธรรมนูญกับวิกฤตความชอบธรรม: ศึกษาคำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไข รัฐธรรมนูญประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2556 (นายกกิจสุวัฒน์ นवलสุววัฒน์)	98
ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดของไทยและแบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซียกับยุทธศาสตร์ ในการหาเสียงเลือกตั้ง (ตะวัน ย้อยเมือง)	109
การเปรียบเทียบกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558 (ศาสตรินทร์ ตันสุน)	125
แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ในเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญ ก่อนการออกเสียง ประชามติในปี 2559 (วีระ เลิศสมพร)	139
การปฏิรูประบบราชการภายใต้มาตรา 44 (สามารถ บุญรัตน์)	156

ระบอบการปกครองไทยในทศวรรษที่ 8 (ศตวรรษ สงกาผืน)	168
การบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น บนความวิกฤตทางอัตลักษณ์ : กรณีศึกษา เทศบาลนคร นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (ทัศนียา บริพิศ)	176
บทบาทภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของไทย (มัชฌิมา วชิระโพธิ์)	188
การเมืองกับเพศสภาพ: อัตลักษณ์ร่วมและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ (ธนา ร่างน้อย)	201
ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมือง จากตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน (วีรชน เกษสกุล)	222
กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: ศึกษากรณี เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ธนวรรณ นิธิปภานันท์)	232
The Current Situation of Thai Community Newspapers in Los Angeles, California, United States (สุกัญญา บุรณเดชาชัย)	241
การแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา (ว่าที่ร้อยตรีพิรุฒิธร สวาสนา และกุลญาดา เนื่องจำนงค์)	251
การแสดงออกทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ (คมสันต์ นาควังไทร)	265
พฤติกรรมรวมหมู่ของกลุ่มพลังทางสังคมกับการขับเคลื่อนการค้าที่เป็นธรรม กรณีศึกษาสหกรณ์กรีนเนท (วิศวะ สิทธิอิสระ)	277
การศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออก (ว่าที่ร้อยตรี เอกวิทย์ มณีธร, โชติสา ชาวสนธิ และภารดี ปลื้มโกศล)	290
การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร (ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว, วัลลภ รัฐฉัตรานนท์)	304
บทบาทของเครือข่ายนโยบายที่มีผลต่อการนำนโยบายสาธารณะ ไปปฏิบัติ: ศึกษาจากบทบาทและ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ (นาย เอกวิริ มีสุข)	322
นโยบายสาธารณะสุขภาวะยุคหลังสมัยใหม่ : มิติสร้างฝันพัฒนาท้องถิ่น (รัชฎากร วินิจกุล)	339
การแปลงนโยบายการสร้างความปลอดภัยของรัฐบาล ไปสู่การปฏิบัติกับแนวทางที่ประชาชน ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการ (พิเชษฐ พิณทอง)	347

การตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ในภาคสาธารณะ สำหรับยุคโลกาภิวัตน์ (สโรชา แพร่ภาษา)	360
น้ำท่วมเขาวัวดีกว่าฝนแล้ง?: การก่อรูปนโยบายการจัดสรรน้ำ ศึกษาวิเคราะห์ผ่านการยกร่างกฎหมายน้ำ ของประเทศไทย (กิตติ วิจารณ์กาน)	374
สถานะอำนาจของสหภาพยุโรปกับบทบาทต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย (ณัฐนันท์ คุณมาศ)	391
การพัฒนาความสัมพันธ์ไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซียเสี่ยงสะท้อนจากความต้องการเชิงนโยบายของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ณัฐนันท์ คุณมาศ, กษิร ชีฟเป็นสุข)	413
การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจทองพันดา หัวหิน (ธีระวัฒน์ จันทิก, กิตติศักดิ์ ธรรมวโรกุล)	425
การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ธีระวัฒน์ จันทิก, กุสุมา สวัสดิ์เดช)	436
การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูตอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม (ธีระวัฒน์ จันทิก, ชุตินา หงษ์รัก)	446
กิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน (ธีระวัฒน์ จันทิก, ณัชชา บุญมาเลิศ และวงศพัทธ์ งานเพียรเลิศ)	456
ปัจจัยด้านการบริการมีความสัมพันธ์กับการเข้าใช้บริการ สถานออกกำลังกาย : กรณีศึกษาสถาน ออก กำลังกาย ฟิตเนสเฟิร์ส สาขา ฟิวเจอร์พาร์ค รังสิต (ประสพชัย พสุนนท์, ณัฐวุฒิ ใจประเทศ และอภิรักษ์ กิจถาวรภักดี)	465
กิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนันทนาการในอำเภอหัวหิน (ธีระวัฒน์ จันทิก, พงษ์ธรณ์ เผ่าศรีเจริญ และภาณุวัฒน์ ภัคดีโต)	484
การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีไร้ขีด (ธีระวัฒน์ จันทิก, ศิริมล รักถิ่น)	493
การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง (ธีระวัฒน์ จันทิก และ สุนิษา ศรีกวงพาน)	505

หลักธรรมาภิบาลสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 Good Governance for Development Management in the 21st Century

ศิริพร ไชยชนะ

นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างความแข็งแกร่งตามยุคโลกาภิวัตน์ จึงเป็นปัจจัยและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและเอกชนตามแนวโน้ม ที่ต้องการได้รับการบริการที่ดีที่สุด และเพื่อให้การบริหารราชการและเอกชนได้บรรลุตามเป้าหมาย โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางแห่งการให้บริการ ซึ่งถือได้ว่าประชาชนคือบุคคลที่มีความสำคัญต่อภาครัฐและเอกชนอย่างยิ่ง เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในยุคโลกาภิวัตน์ トラบใดที่ประเทศไทยยังมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการรับบริการจากภาครัฐและเอกชน เน้นเสริมด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้รับบริการและองค์กร เป็นการเพิ่มมูลค่า ยกย่องความพึงพอใจให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ของการนำเสนอบทความนี้เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน หลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งพุทธศาสนามีความสำคัญกับสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธจึงทำให้เข้าถึงหลักธรรม ซึ่งตามหลักธรรมมุ่งเน้นสอนคนให้ทำความดี ละเว้นจากความชั่ว และสร้างระบบสังคมให้เรียบร้อยดีงาม จึงนำมาใช้กับตัวบุคคลเพื่อให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการยกระดับจิตใจและเน้นย้ำให้ประชาชนมีศีลธรรม เพื่อมิให้ละเมิดสิทธิผู้อื่นและตนเอง การที่จะทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืนจากการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ นั้น ผู้บริหารจะต้องมีศีลธรรม เป็นหลักประจำใจ ประจำชีวิต พื้นฐานของการถือปฏิบัติและการบริหารจัดการในภาครัฐและเอกชน โดยผ่านหลักธรรมาภิบาล สรุปได้ว่าการบริหารจัดการในภาครัฐและเอกชนในประเทศไทยนั้น ถ้านำพาประเทศไทยฝ่าวิกฤตในยุคโลกาภิวัตน์ต้องนำหลักพุทธศาสนาที่ถูกต้องตรงตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการกับการบริหารจัดการ

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล การพัฒนา การบริหารจัดการ

Abstract

In the present time, Thai economics and society change according to the current globalization and progressive technology. These invent both the society of learning and strong situation according to globalization period. These processes become the factor and motivation to occur the new management either the government or private department that want to get not only the best service and also these departments to be succeeded according to the purposes which use the people as the center service. This believed that the people are who are very important for the government and privet department to make the strategic plan of management in globalization era. Whenever, Thailand contains the people who the center service of receipts from these departments by emphasizing to create the long relationship between the service receiver and organization. It enhances the value and complacency to arise efficiently. The objective of study is created in order to study the basic idea of management development according to the good government by taking the Buddhist principle as the way of management for efficient and

sustainable development. The Buddha's teaching of Buddhism is very important for Thai society. Most of Thais are Buddhist and easy to approach the Dharma which aims to teach the humans to be goods, abstain from bad deed and invent the society to be neat. So it is taken to use with the persons so as to bloom the virtue and ethic, enhance the mental level and focus the people's morality, and do not violate the self and others' right. To be sustainable from using the good government, the manager must have the morality as the basic living or work and management of government and private department through the good government. In summary, Thai government and private department must use the Buddhist principle that is correct according to the Buddha's teaching to integrate with the management if the manager wants to bring Thai country to pass the crisis of globalization era.

Keywords: Good Governance, Development, Management

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในช่วงศตวรรษที่ 21 อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงกระแสความเป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบกับปัญหาของความล้มเหลวของภาครัฐและความไม่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของระบบราชการในการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ทำให้เกิดกระแสแนวความคิดใหม่ในการบริหารกิจการบ้านเมือง (Governance) ที่มุ่งเน้นในการปรับลดบทบาทและขนาดของภาครัฐลงและ/หรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการทำงานใหม่ โดยเฉพาะการใช้กลไกตลาดและกลไกที่ไม่ใช่ภาครัฐเข้ามาเป็นทางเลือกในทางกำหนดนโยบายสาธารณะ และนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ หรือเปิดโอกาสให้ภาคส่วนหรือฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม เช่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองมากขึ้น

เมื่อปี พ.ศ. 2532 นับเป็นครั้งแรกที่พบว่ามีการใช้คำว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) ขึ้น ในรายงานของธนาคารโลก (World Bank) เรื่อง "Sub Sahara Africa from Crisis to Sustainable Growth" ต่อมากองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการให้ประเทศต่าง ๆ กู้เงินเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ ซึ่งพบว่าธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศ จากนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลก็ได้รับการถ่ายทอดผ่านหน่วยงานต่าง ๆ เช่น คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิกแห่งประชาชาติ (The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific : UNESCAP) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development : OECD) เป็นต้น

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีปัญหาธรรมาภิบาลในการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน และภาครัฐบาลมาก กล่าวคือ ภาคธุรกิจเอกชนของไทยเจริญเติบโตเร็วมาก เกิดกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีอำนาจทั้งในทางธุรกิจและการเมือง แต่ภาคธุรกิจเอกชนขาดหลักธรรมาภิบาลในการประกอบธุรกิจ ทำการใช้จ่ายลงทุนเกินตัว โดยการพึ่งพาเงินทุนต่างประเทศ ผ่านสถาบันเงินทุน และตลาดหลักทรัพย์ ขาดหลักธรรมาภิบาลในการประกอบธุรกิจ ทำธุรกิจด้วยความเสี่ยงและโลภมาก จนในที่สุดได้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ร้ายแรงของประเทศในปี พ.ศ. 2540 - 2545 ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจมีมูลค่ามากกว่า 5 ล้านล้านบาท ในขณะที่เดียวกันภาครัฐบาลและการเมือง ก็ขาดหลักธรรมาภิบาลในการทำงานได้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชันเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลของนายชวน หลีกภัย จึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี "ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม

ที่ดี พ.ศ. 2542” เพื่อเป็นหลักในการกำกับการทำงานที่ดีทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชน (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2553)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 2 มาตรา 6 ได้กำหนดไว้ว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ 1. เกิดประโยชน์สูงสุดของประชาชน 2. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ 3. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ 4. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น 5. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ 6. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ 7. มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ” (พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546, 2546) ในปี พ.ศ. 2552 สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ศึกษาและจัดทำเกณฑ์สำหรับใช้ในการสำรวจและประเมินระดับธรรมาภิบาลของส่วนราชการและจังหวัด ซึ่งมีองค์ประกอบ 10 ประเด็น ได้แก่ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) การตอบสนอง (Responsiveness) ภาระรับผิดชอบ (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วม (Participation) การกระจายอำนาจ (Decentralization) นิติธรรม (Rule of Law) ความเสมอภาค (Equity) และมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ทบทวนและวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีใหม่ เพื่อให้หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมีความง่ายต่อความเข้าใจ สะดวกต่อการจดจำ และการนำไปปฏิบัติ รวมทั้งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบริบทของประเทศไทย ซึ่งได้นำเอาประเด็นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องรวมไว้ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ นอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมของตัวบุคคลทั้งในระดับผู้นำและผู้ปฏิบัติงาน โดยเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมประเด็นในเรื่องการสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม

กรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ยึดหลักการปฏิบัติและขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติสู่ความสมดุลและยั่งยืน ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่น ในวัฒนธรรม ประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555, หน้า 50) จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยยึดหลัก ธรรมาภิบาล เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจ พัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามทุจริต ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม และสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ควบคู่ไปกับปลูกจิตสำนึก และธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการนำเสนอบทความนี้เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งตามหลักธรรม มุ่งเน้นสอนคนให้ทำความดี ละเว้นจากความชั่ว และสร้างระบบสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เกิดแรงบันดาลใจหรือน้อมนำจิตใจ พัฒนากาย วาจา จิตใจ ให้มีพลังและสติปัญญาที่จะเสริมสร้างคุณความดี ด้วยการปฏิบัติตนบนพื้นฐานของศีลธรรม เพื่อให้เป็นเชื้อแห่งความคิดที่ชัดเจนต่อชีวิต สังคม และประเทศชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (good governance) หมายถึง การบริหาร การจัดการ การปกครอง การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามครรลองธรรม สามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐ และเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานไม่ใช่มีเพียงแต่หลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งควร

พึงมีและพึงประพฤติปฏิบัติ เป็นหลักในการนำมาใช้บริหารจัดการงาน ช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพ และประสิทธิภาพ คำว่า ธรรมาภิบาล เกิดจากคำว่า “ธรรม” คือความดี ความงาม ความชอบธรรม ความถูกต้อง + “อภิบาล” คือการดูแล การรักษา การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า good governance โดยคำว่า governance (การอภิบาล) คือ วิธีการใช้อำนาจเพื่อการบริหารทรัพยากรขององค์กร good governance (ธรรม + อภิบาล = ธรรมาภิบาล) จึงเป็นวิธีการที่ดีในการใช้อำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร และทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (พัชรินทร์ พูนกลาง, 2546)

1. หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล กฎหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีความเป็นธรรม สามารถปกป้องคนดีและลงโทษคนไม่ดีได้ การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว โปร่งใสและตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาชน ประชาชนตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ของตนเอง เข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีการปฏิรูปกฎหมายอย่างสม่ำเสมอให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

2. หลักคุณธรรม (Morality) หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเอง เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ อุดม มีระเบียบ วินัย เป็นนิสัย

3. หลักความโปร่งใส (Accountability) หมายถึง การไว้วางใจกันและมีกระบวนการตรวจสอบได้สะดวก ชัดเจน

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การให้โอกาสบุคลากรหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นได้

5. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ ความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy) หมายถึง การบริหารจัดการที่ดีมีคุณภาพและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้บุคลากรมีความประหยัด ใชีวิตสุ อุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

ความหมายของคำว่า “ธรรมาภิบาล” นั้น มีองค์กรและบุคคล ได้ให้นิยามไว้ดังนี้

ธนาคารโลก (World Bank) ได้ให้ความหมายของ ธรรมาภิบาล ว่าเป็นลักษณะและวิถีทางของการที่มีการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา การมีธรรมาภิบาลจะช่วยให้มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม มีกระบวนการกฎหมายที่อิสระที่ทำให้การดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญา มีระบบราชการ ระบบนิติบัญญัติ และสื่อมวลชนที่มีความโปร่งใส รับผิดชอบ ตรวจสอบได้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2544)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาล เพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกประเทศ ให้มีการพัฒนาที่เท่าเทียมกันและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการดำเนินการนี้ต้องเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกระจายอำนาจให้เกิดความโปร่งใส และมีการมีส่วนร่วมของประชาชนและสังคมเท่าเทียมกัน

United Nations and Development Programme (UNDP) ให้ความหมายของ ธรรมาภิบาล ว่าหมายถึง การดำเนินงานของภาคการเมือง การบริหาร และภาคเศรษฐกิจ ที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับ ประกอบด้วยกลไก กระบวนการและสถาบันต่าง ๆ ที่ประชาชนและกลุ่มสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (The Asian Development Bank) หรือ ADB กล่าวว่า ธรรมาภิบาล คือการมุ่งให้

เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้ได้ผล หรือการมีบรรทัดฐานเพื่อให้แน่ใจว่ารัฐบาลสามารถสร้างผลงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชนได้

องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) ให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่า เป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พึ่งตนเองได้ และมีความยุติธรรมทางสังคม

Kofi Annan อดีตเลขาธิการสหประชาชาติกล่าวว่า ธรรมาภิบาลเป็นแนวทางบริหารงานของรัฐที่ก่อให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และสร้างเสริมประชาธิปไตย มีความโปร่งใสและเพิ่มประสิทธิภาพ

สรุปจากความหมายที่องค์กรต่าง ๆ และบุคคลได้กล่าวถึงธรรมาภิบาล ก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือมุ่งหวังให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ได้ใช้อำนาจทางการเมืองจัดการงานของบ้านเมือง ให้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม กระบวนการทางกฎหมายที่อิสระ มีความโปร่งใส เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ (นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, ถ่ายเอกสาร) นั่นเอง

ในประเทศทุนนิยม ในทางการเมืองหลักธรรมาภิบาลเพื่อควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐและนักรบการเมือง รวมถึงการถ่วงดุลทางการเมือง และการถอดถอนผู้ใช้อำนาจทางการเมืองจะถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ ในทางธุรกิจ ภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากจะถูกดูแลกำกับโดยภาครัฐบาลแล้ว ในภาคธุรกิจเอกชนก็ยังได้กำหนดหลักธรรมาภิบาลในการกำกับการทำงานของธรรมาภิบาลเอกชนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจขนาดใหญ่ หรือองค์กรธุรกิจต่าง ๆ จะมีหลักธรรมาภิบาลในการทำงานหรืออาจจะเรียกว่า “การมีบรรษัทภิบาลที่ดี” หมายถึงการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นธรรมและโปร่งใส โดยผู้ที่มีอำนาจบริหารและอำนาจในการตัดสินใจในธุรกิจนั้น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลการดำเนินงานของตนต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัททุกราย รวมถึง ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ ลูกหนี้หรือลูกค้า พนักงานของตน รัฐบาล ตลอดจนประชาชนทั่วไปด้วย กล่าวคือจะต้องบริหารงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของธุรกิจและของสังคมส่วนรวม

สำหรับธรรมาภิบาลที่ดีของภาคเอกชนนั้น มีรากฐานสำคัญอยู่บนหลักการที่สำคัญใน 3 เรื่องคือ 1) ความรับผิดชอบ (accountability) ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2) ความโปร่งใส (transparency) ในการทำงานที่สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ 3) ความเสมอภาค (equity) คือให้ความเสมอภาคแก่ผู้ถือหุ้นทุกกลุ่ม ผู้ถือหุ้นรายย่อย มีสิทธิจะได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกับผู้ถือหุ้นรายใหญ่ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2553)

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 6 ในมิติพุทธธรรม

ในมิติพุทธธรรม การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 6 (พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ถ่ายเอกสาร) ประกอบด้วย

1. หลักนิติธรรม การบริหารงานขององค์กรตามกฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ด้วยความถูกต้อง ดิงาม มีการกระจายอำนาจ การพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ มีกระบวนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน รณรงค์ให้บุคลากรยึดถือหลักความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม
2. หลักคุณธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรที่ยึดมั่นความถูกต้องดิงาม สร้างคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น ทำให้สังคมมีเสถียรภาพทุกคน สามารถอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขด้วยความมีระเบียบวินัย
3. หลักความโปร่งใส กระบวนการทำงานมีกฎเกณฑ์และมีการเปิดเผยตรงไปตรงมา สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ บุคลากรและประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง มีกระบวนการให้บุคลากรสามารถตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน
4. หลักการมีส่วนร่วม การบริหารงานโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนรับรู้การวางแผนการปฏิบัติงาน การประเมินผลงานและเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหา เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มและมีพลังในการทำงานร่วมกัน
5. หลักความรับผิดชอบ การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรที่ใส่ใจต่อปัญหาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ผลของการปฏิบัติหน้าที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้และสร้างความพึงพอใจต่อทุกฝ่าย
6. หลักความคุ้มค่า การบริหารงานใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

การปฏิบัติงานต่าง ๆ มีความรวดเร็ว มีคุณภาพ รมรงคืให้บุคลากรปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงาน

พระพุทธศาสนาได้ให้หลักธรรมะเพื่อการยกระดับจิตใจมนุษย์ ให้หลุดพ้นจากความคิดที่ไม่ถูกต้อง ไม่งาม โดยพื้นฐาน (อกุศลมูล) การเกื้อกูล การเสียสละให้แก่ผู้อ่อนแอกว่า (ทานมัย) การยกระดับจิตใจจากบุคคลให้สูงขึ้นสู่ความเป็นอริยะชนมีความโปร่งใส ตลอดทั้งเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะเห็นว่าสรรพสัตว์ตกอยู่ภายใต้สามัญลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาด้วยกัน สัตว์ทุกหมู่เหล่าจึงควรเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บตาย ควรบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูล แก่กันและกัน ไม่ควรเบียดเบียนซึ่งกันและกัน (สีลมัย) ถือว่าดำรงอยู่ในหลักนิติธรรม และได้ชื่อว่าเป็นไปตามหลักคุณธรรม การทำกิจใด ๆ ที่ประกอบไปด้วยความตั้งใจมั่น ด้วยสติสัมปะชัญญะ จิตใจแน่วแน่ สะอาดสงบ ใช้โยนิโสมนสิการและพร้อมรับฟังการกล่าวตำหนิจากคนอื่น (ปรโตโฆสะ) ชื่อว่า เป็นสัมมาทิฐิ เรียกว่า หลักการมีส่วนร่วม การเคารพคนอื่น (สมานัตตตา) การพร้อมตรวจสอบตนเอง (อัตตานัง โจอหัตตานัง) ได้ชื่อว่า ยึดหลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลสากลทั้ง 6 ด้าน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สามารถ อภิสนธ์ (2553, หน้า 118-119) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2” ผลการวิจัยพบว่า ความถูกต้องตามคิดของแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษา มีความถูกต้องตามแนวคิดทั้ง 4 ด้าน 6 หลัก ได้แก่ 1. การบริหารงานวิชาการ เช่น จัดระบบโครงสร้าง เกณฑ์ การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จตามมาตรฐานและวิธีประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐาน 2. การบริหารงานบุคคล ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย 3. การบริหารงานงบประมาณ เช่น ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การจัดทำบัญชี เอกสารการเงินและพัสดุให้ถูกต้อง 4. การบริหารงานทั่วไป เช่น จัดประชุมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง แนวทางทั้งหมดมีความเหมาะสมและเป็นไปได้

วุฒิพงษ์ บัวซ้อย (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาต้นแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลได้ครอบคลุมทุกด้าน นำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่

ปราณี รุ่งรักสกุล และคณะ (2556, หน้า 34-36) รายงานผลการสัมมนาวิชาการหลักสูตร “ผู้บริหารศาลยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม” จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักที่ดีและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบริหารบ้านเมือง ไม่ว่าจะในหน่วยงานเล็ก หรือใหญ่ ไม่ว่าจะหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน หากแต่ละหน่วยงานยึดมั่นในหลักการดังกล่าวจะทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ที่สำคัญ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในหน่วยงานให้รับรู้ รับทราบและเข้าใจถึงหลักธรรมาภิบาลและถือปฏิบัติ โดยให้อยู่บนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการ การบริหารงานไม่ว่าด้านใด ๆ ก็จะต้องประสบความสำเร็จ สำหรับหน่วยงานบริหารพัสดุ ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำคู่มือการปฏิบัติให้มีความชัดเจน และปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันเสมอ ตลอดจนนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ

กัมปนาท วัชรธนาคม (2553, หน้า 239) งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2” ผลการวิจัยพบว่า สภาพความเข้มแข็งในการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในสถานศึกษา ปรากฏผลดังนี้ ระดับการปฏิบัติ และระดับความสำเร็จในการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 13 ขั้นตอน คือ การสร้างความตระหนัก การกำหนดความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีม การจัดการความรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การอำนวยความสะดวก การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างวินัย การสร้างค่านิยม การสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ดี การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้บริหารโรงเรียน และการให้ขวัญและกำลังใจ

แนวคิดคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมอาจแบ่งได้ดังนี้

1. ความสำคัญต่อสังคม สังคมเป็นแหล่งรวมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นสังคมต้องอาศัยคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องควบคุมความคิดและการปฏิบัติของผู้คนไม่ให้ไปคิดและกระทำอันเป็นการละเมิดผู้อื่น แต่ละคนต่างยึดถือในหลักศีลธรรมและคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ และยึดหลักกัลยาณธรรมข้อที่เป็นจริยธรรมพื้นฐานแล้วสังคมก็จะอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง

2. ความสำคัญต่อหน่วยงาน หากสมาชิกในหน่วยงานประกอบไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมแล้ว จะเป็นหน่วยงานที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ เพราะคุณธรรมที่ดีในตัวแต่ละคนนั้น จะเป็นตัวบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีคุณภาพพร้อมที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนจริยธรรมนั้นเป็นตัวบ่งบอกถึงความเป็นผู้ที่สามารถในการปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้อง ทำให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า หน่วยงานที่มีบุคลากรที่มีคุณธรรม จริยธรรม ก็คือมีปัจจัยตัวป้อนด้านบุคลากรที่ดี และเมื่อเข้าสู่กระบวนการก็จะได้ผู้ที่ควบคุมกระบวนการที่ดี และจะได้ผลงานออกมาที่ดีในที่สุด

3. ความสำคัญต่อการบริหาร ทรัพยากรบริหารนั้นประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ ซึ่งคนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุด ถ้าหากคนมีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว การบริหารงานก็จะดำเนินไปได้และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าหากคนไม่มีคุณธรรมจริยธรรมก็ยากที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

4. ความสำคัญต่อผู้บริหาร คุณธรรมจริยธรรมเป็นคุณสมบัติที่ดีของทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำ หรือผู้บริหารจำเป็นต้องมีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าตำแหน่งอื่น ๆ เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานขับเคลื่อนไปข้างหน้าตามวัตถุประสงค์

5. ความสำคัญต่อการสร้างภาวะผู้นำ ผู้นำ คือ ผู้ที่แสวงหาความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ส่วนผู้บริหาร คือ ผู้ดำเนินงานตามการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุผล ทั้งผู้นำและผู้บริหารจึงเป็นเสมือนหัวท้ายของเหรียญ แต่การที่จะได้รับการยอมรับเพื่อที่จะก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำจะต้องอาศัยคุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือ มีการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เป็นต้น คุณธรรมจริยธรรมเป็นลักษณะของความดี ถ้าผู้บริหารมีความดีมีคุณธรรมจริยธรรมก็จะได้รับการยอมรับนับถือ เท่ากับเป็นการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น

6. ความสำคัญต่อการจูงใจ การสร้างแรงจูงใจที่ดีที่สุดคือการทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้สึกว่าได้ปฏิบัติหน้าที่กับผู้บังคับบัญชาที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ดังนั้น ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมก็จะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี

7. ความสำคัญต่อการสร้างผลงาน การดำเนินงานเกี่ยวกับความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ หากผู้บริหารทุกระดับยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม ไม่โลภ ไม่อยากได้ ในสิ่งที่ไม่ควรได้ ผลงานที่เกิดขึ้นจะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และคุ้มค่ามากที่สุด

เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ควรยึดถือการปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) การนำหลักธรรมมาใช้ในการให้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อดทน มีความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ สุภาพ มีเมตตาธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีของหน่วยงานของรัฐ

2) การมีจิตสำนึกที่ดีงามในการให้บริการ

3) การวางตัวให้เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

4) การไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่งไปแสวงหาผลประโยชน์

5) การพบปะเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

6) การไม่ใช้และไม่บิดเบือนข้อมูลข่าวสารของราชการ

7) การแสดงความรับผิดชอบในการบริหารงานผิดพลาด เจ้าหน้าที่ของรัฐควรแสดงความรับผิดชอบตามควรแก่กรณี เช่น ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือผิดพลาดอย่างร้ายแรง แนวคิดจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นอีก เป็นต้นว่า I AM READY ซึ่งประกอบด้วย 8 ประการ ได้แก่

- 1) Integrity หมายถึง ทำงานอย่างมีศักดิ์ศรี
- 2) Activeness หมายถึง ขยัน ตั้งใจทำงาน
- 3) Morality หมายถึง มีศีลธรรม คุณธรรม
- 4) Relevancy หมายถึง รู้ทันโลก ปรับตัวทันโลก ตรงกับสังคม ตรงกับความต้องการของประชาชน
- 5) Efficiency หมายถึง มุ่งเน้นประสิทธิภาพ
- 6) Accountability หมายถึง รับผิดชอบต่อผลงาน ต่อสังคม
- 7) Democracy หมายถึง มีใจและการกระทำที่เป็นประชาธิปไตยสนับสนุนการมีส่วนร่วม และความโปร่งใส
- 8) Yield หมายถึง มีผลงาน มุ่งเน้นผลงาน

หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้การพัฒนาการบริหารในยุคนี้ก่อเกิดประสิทธิภาพ ดังเช่น หน่วยงานการประปา นครหลวงได้มีกิจกรรมสนับสนุนการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล เช่น อบรมให้ความรู้ด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาล และการต่อต้านการทุจริตให้แก่พนักงานตามโครงการ “ธรรมาภิบาลเพื่อความยั่งยืน” โครงการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ในเรื่อง “กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างอย่างโปร่งใส” แก่คู่ค้าและพนักงาน จัดอบรมหลักสูตร “ต้นกล้าแห่งธรรมาภิบาล” สำหรับพนักงานใหม่ กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม ไหว้พระ ฟังธรรม ขับเคลื่อนเครือข่ายส่งเสริมธรรมาภิบาลและต่อต้านคอร์รัปชันของ กปน. และเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอก จัดทำบันทึกข้อตกลงคุณธรรมกับคู่ค้า ในโครงการต่าง ๆ เป็นต้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้กำหนดเป็น “กฟผ. องค์กรใสสะอาด” แสดงเจตนารมณ์เป็นองค์กรที่มีธรรมาภิบาล เมืองผู้ประกอบการดำเนินงานที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก “การมีบุคลากรที่ดี” เป็นคนเก่ง คนดี และมีคุณธรรม จริยธรรม และประการที่สอง คือ “การมีระบบงานที่ดี” ตามมาตรฐานสากล มีระบบควบคุมคุณภาพและรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดความสมดุลแล้ว พฤติกรรมของคนในองค์กรก็ต้องส่งเสริมและสนับสนุนด้วย

แนวทางในการสร้าง การดำเนินการ และการประยุกต์ใช้ตามหลักธรรมาภิบาล

หลักนิติธรรม แนวทางการประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมในองค์กร

1. ให้ความรู้แก่บุคลากรในองค์กรเรื่องกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ สิทธิเสรีภาพ บทบาทและความรับผิดชอบ ต่อสังคมในองค์กร รวมทั้งขอบเขตในการมีส่วนร่วมในการบริหาร
2. พัฒนาบุคลากรให้มีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนและ พัฒนาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น กำหนดตัวชี้วัด กฎ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มีความเป็นธรรม สามารถปกป้องคนดี และลงโทษคนไม่ดี ตลอดจนมีการปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
3. ปฏิบัติงานอย่างรวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาชน ปราศจากการคอร์รัปชัน
4. สภาพสังคมในองค์กร บุคลากรในองค์กรตระหนักในสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพของตนเอง รู้และเข้าใจ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกรณีต่าง ๆ

หลักคุณธรรม แนวทางการดำเนินการตามหลักคุณธรรมภายในองค์กร

1. ส่งเสริมการเรียนรู้ และปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม
2. รณรงค์ใช้หลักคุณธรรมอย่างจริงจัง โดยเริ่มจากผู้บังคับบัญชา
3. รณรงค์ให้สังคมร่วมสนับสนุนผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีคุณธรรม เชิดชูให้เกียรติและการให้แรงเสริมในรูปแบบต่าง ๆ
4. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึกด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ
5. ทุกหน่วยงานควรมีหลักจริยธรรมของตนเองหรือจริยธรรมแต่ละสาขาวิชาชีพอย่างเปิดเผย

หลักความโปร่งใส แนวทางการสร้างความโปร่งใสในองค์กร

1. สำนวจความเห็นชอบของบุคลากรในหน่วยงานในเรื่องความโปร่งใสที่ต้องการจากบุคลากร
2. บุคลากรตระหนักในความสำคัญและปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ

3. ปรับปรุงระบบเอกสาร ระบบสารสนเทศให้เป็นระเบียบ สะดวกต่อการใช้งานและการสืบค้นตรวจสอบของประชาชน
4. จัดทำเอกสารคู่มือเกี่ยวกับการให้บริการของส่วนราชการที่เข้าใจง่าย สะดวกต่อการติดต่องานของหน่วยงาน
5. มีระบบการประชาสัมพันธ์ภายในและภายนอกองค์กร
6. สร้างทัศนคติที่ดีในการให้บริการข้อมูลข่าวสารและตอบข้อสงสัยของประชาชน

หลักความมีส่วนร่วม แนวทางการสร้างความมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

1. องค์กรต้องกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน พร้อมทั้งออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับให้บุคลากรในองค์กรถือปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาระบบการทำงานและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเอื้อต่อการสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กร และประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง
2. กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่บุคลากรตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้บุคลากรสามารถบริหารภารกิจตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างตรงตามความต้องการ
3. รมรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรและประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วม
4. จัดทำคู่มือแนะนำ รวมทั้งให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องอย่างพอเพียง เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เกี่ยวข้องและประชาชน ซึ่งจะทำให้การมีส่วนร่วมนั้นมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
5. สร้างหลักประกันในความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานขององค์กร

หลักความรับผิดชอบ แนวทางการดำเนินการตามหลักความรับผิดชอบ

1. ผู้บังคับบัญชาเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการสร้างแบบอย่างที่ดี ด้วยการยกย่องและส่งเสริมความประพฤติของบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี
2. สร้างความรับผิดชอบต่อตนเองโดยใช้การมีส่วนร่วม มีระบบตรวจสอบและการประเมินผลที่น่าเชื่อถือได้
3. ส่งเสริมผู้มีความสามารถ โดยการให้รางวัลและลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งการจูงใจด้วยค่าตอบแทนและอื่น ๆ ที่เหมาะสม

หลักความคุ้มค่า แนวทางการดำเนินการเพื่อให้เกิดผล

1. ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานต้องให้ความสำคัญ
2. ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้สั้น เบ็ดเสร็จในขั้นตอนเดียว เพื่อให้ความสะดวกรวดเร็ว ปฏิบัติงานอย่างประหยัดทรัพยากร ประหยัดเวลาและบรรลุวัตถุประสงค์ในระยะเวลาที่เหมาะสม
3. กำหนดมาตรฐานการทำงานในหน้าที่และเป้าหมายให้ชัดเจน
4. นำเทคโนโลยีมาสร้างระบบ และรายงานผลการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อตรวจสอบ
5. ให้ความสำคัญกับระบบติดตามประเมินผลและประกาศให้ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนทราบเป็นระยะ ๆ
6. ใช้ระบบการประเมินการปฏิบัติงานและใช้การจัดสรรงบประมาณเป็นเครื่องมือในการพิจารณาประเมินงบประมาณ ในโครงการ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณตามผลสัมฤทธิ์ของงาน
7. ปรับปรุงระเบียบปฏิบัติให้สอดคล้องในหลักความคุ้มค่า

unสรุป

มนุษย์ทุกรูปนามไม่สามารถจะดำรงตนอยู่ได้แต่ลำพัง แม้จะมีกำลังในด้านต่าง ๆ มากมายก็ตามไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังความคิด กำลังทรัพย์ หรืออื่น ๆ มนุษย์ก็ยังคงพึ่งพาคนอื่นอยู่เสมอ เพราะไม่สามารถทำอะไรทุกอย่างได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง เช่น ต้องพึ่งพาพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน จนถึงคนรับใช้ จึงพูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นเสมอ ความสัมพันธ์กันของมนุษย์ ย่อมมีหลักการที่มีลักษณะเป็นแบบสองทาง

ถ้าเป็นความสัมพันธ์ทางเดียวแล้วโลกของเราจะเป็นตามสภาพที่เป็นอยู่ไม่ได้เลย สิ่งที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ เรียกกันว่า คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นที่จะทำให้สังคมทุกภาคส่วน สามารถจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ร่วมกัน การบริหารจัดการแนวใหม่ ยอมรับแนวทางการทำงานที่ยึดหลักประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารหรือการปกครอง สนับสนุนการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะใหม่ การตระหนักสำนึกรับผิดชอบ การพัฒนาและปฏิบัติตามนโยบาย ยอมรับในการทำงานเพื่อบริการสาธารณะ การสร้างความสัมพันธ์และค่านิยมร่วมกัน การบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารคุณภาพ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการบริการประชาชน เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน การสำรวจความต้องการของสาธารณชน เพื่อสร้างความสนใจร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน ให้คุณค่าแก่ประชาชน การสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และส่งเสริมการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ การมุ่งเน้นให้เกิดการบริหารจัดการแนวใหม่คือการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ ตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม คำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วม การให้ความสำคัญกับกลุ่มต่าง ๆ สร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมในการรับโอกาสต่าง ๆ ที่ประชาชนพึงจะได้รับ ธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ กระบวนการ อีกทั้งเป็นเป้าหมายในตัว การมีธรรมาภิบาลนำมาสู่การพัฒนาประเทศในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี หลักสำคัญในการบริหารการจัดการเชิงธรรมาภิบาล โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ トラบใดที่ประเทศไทยยังมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการรับบริการจากภาครัฐและเอกชน เน้นเสริมด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้รับบริการและองค์กร เป็นการเพิ่มมูลค่า ยกย่องความพึงพอใจให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งพุทธศาสนายังอยู่ในสังคมไทย ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ แก่นพุทธธรรมในธรรมาภิบาลได้เน้นไปที่ตัวบุคคลให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการยกระดับจิตใจ เน้นย้ำให้ประชาชนมีศีลธรรม เพื่อมิให้ละเมิดสิทธิผู้อื่นและตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรมต่อทุกคน ดังนั้น การที่จะหยิบยกธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการมาใช้ให้เกิดประโยชน์นั้น จึงมิใช่ปัจจัยหลักของการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่จะทำให้เกิดขึ้น แต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืนจากการนำหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการ และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมึศีลธรรมเป็นหลักประจำใจของชีวิต การมีศีลธรรมในใจเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนา ฉะนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้มีคุณธรรมย่อมไม่ละเลยที่จะเสาะหาบุคคลซึ่งคิดดี ปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างแสวงหาหลักจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา ค่านิยมที่ดีงาม เพื่อใช้พัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและบ้านเมือง รู้จักเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยของสังคม มีสำนึกหน้าที่ที่มีคุณธรรมในการดำรงชีวิตมีความสุข ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ใช้เพื่อการควบคุมตนเองและส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ส่วนธรรมาภิบาลเพื่อเป็นกลไกควบคุม โครงสร้าง ระบบ และกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการในภาครัฐและเอกชนในประเทศไทยนั้น ถ้าจะนำพาประเทศไทยฝ่าวิกฤตในยุคโลกาภิวัตน์ต้องนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้องตรงตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการ

บรรณานุกรม

- กัมปนาท วิชระนามคม. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2553). เกียรติคุณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 5(1).
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, รศ. เอกสารประกอบการบรรยาย ธรรมาภิบาลกับความรับผิดชอบต่อสังคม. ถ่ายเอกสาร. ปราณี รุ่งรักสกุล และคณะ. (2556). การบริหารงานพัสดุตามหลักธรรมาภิบาล หลักสูตรผู้บริหารศาลยุติธรรมระดับ กลางรุ่นที่ 8. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ., เอกสารประกอบการบรรยาย กรอบแนวคิดแบบพุทธบูรณาการ. ถ่ายเอกสาร. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546. มาตรา 6, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก, 9 ตุลาคม 2546.
- พัชรินทร์ พูนกลาง. (2546). แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กร. เข้าถึงได้จาก <http://muangphai.igetweb.com/index.php?mo=59&id=1009194>
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2528). จริยศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วุฒิพงษ์ บัวซ้อย. (2553). การศึกษาด้านแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบูรณ์.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2544). ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- สามารถ อภิสิทธิ์. (2553). การพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษา ช่วงชั้น ที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สาโรช บัวศรี. (2526). จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 50.

การวิเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล ในการบริหารองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทย

The Analysis of Governance Concepts and Implication Proposals for The Financial Organization of Community Administration in Thai Society

นันทิดา จันท์ศิริ

Nantida Jansiri

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บทคัดย่อ

บทความวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทย และ 2) ข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทย การวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างแนวทางสำหรับการบริหารองค์การการเงินชุมชนตามแนวคิดธรรมาภิบาล เนื่องจากเป็นองค์การการเงินระดับฐานรากที่มีบทบาทสูงต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสะสมทุน และพัฒนาทุนชุมชนให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และเป็นองค์กรที่บริหารโดยคนในชุมชนเอง นอกจากนี้ องค์การการเงินชุมชนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อลดปัญหาความยากจน และให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างไรก็ตามการพัฒนาและรักษาองค์การการเงินชุมชนไว้เป็นเรื่องสำคัญ ดังจะเห็นได้จากมีหลายองค์การประสบกับความล้มเหลวทางการบริหาร

ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของธรรมาภิบาลซึ่งเป็นแนวทางของการบริหารจัดการที่ดีมาสนับสนุนการบริหารองค์การการเงินชุมชน โดยการวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์การบริหารองค์การการเงินชุมชน และข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การการเงินชุมชนของสังคมไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผลการวิจัย สรุปว่า แนวคิดธรรมาภิบาลและข้อเสนอการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทยนั้นมีอยู่ 4 ประเด็นสำคัญประกอบด้วย 1) ด้านผู้นำ คือ ผู้นำตามแนวคิดธรรมาภิบาลต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพของความเป็นผู้นำสูง การคัดเลือกผู้นำจึงต้องพิจารณาตามศักยภาพของผู้นำที่มีความสามารถและมีภาวะผู้นำสูง 2) ด้านการบริหาร ตามแนวคิดธรรมาภิบาล คือ การบริหารที่ดีนั้นต้องมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี การมีส่วนร่วมของสมาชิก และเน้นฉันทามติในการบริหาร 3) ด้านเครือข่าย ตามแนวคิดธรรมาภิบาล คือ การบริหารที่ดีจะต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร และ 4) ด้านการพัฒนาชุมชน ตามแนวคิดธรรมาภิบาล นั่นคือ ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขององค์การการเงินชุมชน คือต้องสามารถสร้างเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไปได้

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, การบริหารองค์การการเงินชุมชน

Abstract

This research article in the topic of the analysis of governance concepts and implication proposals for the financial organization of community administration in Thai Society has three objectives are : 1) analysis of governance concepts for the financial organization of community

administration in Thai Society and 2) implication proposals for the financial organization of community administration in Thai Society. This research is very important for administration approaches of the financial organization of community because it is the microfinance which has the high role for creating potential community by collecting the capital in order to develop economy and society of community by themselves. Moreover, it is supported by the government for decrease the poverty problem.

However, development and maintenance the financial organization of community is necessary as we known by many organizations were failure in administration.

The researcher using governance concepts which is the good approach of administration to promote the financial organization of community administration by analysis governance concepts related to administration of the financial organization of community and implication proposals for the financial organization of community administration in Thai Society. This research is documentary research by content analysis. The research result conclude that governance concepts and implication proposals for the financial organization of community administration in Thai Society has four issues composing of 1) elite, following the governance concept elite have to be high competency of leadership, selection of leader have to consider by high competency and leadership, 2) administration, following the governance concept have to be cooperate governance, participation and member consensus, 3) networking, following the governance concept have to be build and develop network for strong organization and 4) community development, following the governance concept that is the competency to develop economics and society of financial organization of community administration is to develop the strong community.

Keywords: Governance, Financial organization of community administration

บทนำ

ธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับการบริหารในปัจจุบัน ทั้งการบริหารงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่นำมาเป็นกรอบแนวทางการบริหารงาน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของวิสัยทัศน์ขององค์กร นโยบาย เป้าหมาย พันธกิจ หรือกลยุทธ์การบริหารเพื่อสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรและสร้างความเชื่อมั่นให้กับทั้งภายในและภายนอกองค์กรในหลายด้าน เช่น ด้านความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบ เป็นต้น เพื่อสร้างหลักการประกันคุณภาพการบริหารขององค์กร โดยพื้นฐานของแนวคิดธรรมาภิบาลปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกในรายงานเรื่อง Sub Sahara Africa : From Crisis to Sustainable Growth ที่ธนาคารโลก (World Bank) ได้พยายามวิเคราะห์ถึงความล้มเหลวของรัฐในอัฟริกาในการพัฒนาประเทศ (World Bank, 2012) ที่เสนอหลักการการบริหารและการปกครองที่ดีเพื่อการแก้ปัญหาของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้สาเหตุและปัจจัยที่ต้องมีการปรับบทบาทของรัฐว่ามีสาเหตุมาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ การแข่งขันระหว่างประเทศ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ แนวคิดการปรับลดบทบาทและขนาดของรัฐ การเติบโตและเข้มแข็งของภาคเอกชน และองค์กรประชาสังคม และปัญหาการทุจริต คอร์รัปชั่น และความด้อยประสิทธิภาพของภาครัฐและระบบราชการ (Hughes, 1994, pp. 1-21) การถกเถียงในบริบทเกี่ยวกับบทบาทรัฐในด้านการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารของรัฐและการแสวงหาทางเลือกเพื่อทำให้รัฐมีความเข้มแข็ง (State Strength) และมีศักยภาพ (State Capacity) ในการปกครองได้ดี นั่นคือ การกระจาย อำนาจให้ภาคส่วนย่อยและที่เป็นหน่วยงานหรือสถาบันของรัฐระดับรอง การปรับโครงสร้างการบริหาร การให้ความสำคัญกับบทบาทของท้องถิ่น (Pierre and Peters, 2000, p. 193) แนวคิดธรรมาภิบาลมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น มีที่มาจาก

อิทธิพลของแนวคิด ทฤษฎีใหม่ ๆ ทางการเมือง และแนวคิดการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการตั้งข้อถกเถียงกับวิกฤตทางการบริหารของรัฐที่เป็นอยู่ และความสามารถของรัฐด้านนโยบายสาธารณะ (Bevir, 2010, p. 1)

อย่างไรก็ตาม กระแสของการปฏิรูประบบราชการที่เพิ่มบทบาทขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ (Nonstate Actors) ในกระบวนการนโยบายสาธารณะมากขึ้น เป็นเหตุผลสำคัญของการปฏิรูปโดยกระแสคลื่นลูกแรกของการปฏิรูป คือ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) โดยพยายามให้บทบาทรัฐลดลง โดยการแยกงานด้านการกำหนดทิศทางนโยบายและการส่งมอบบริการสาธารณะให้กับองค์กรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐในลักษณะเครือข่าย โดยรัฐต้องหาวิธีการในการควบคุม (Control) และมั่นใจในการรับผิดชอบ (Accountability) และมาตรฐานของเครือข่าย รัฐจึงมีบทบาทเป็นรัฐจัดระเบียบ (Regulation State) ที่คอยกำกับทิศทางและประสานงาน (Coordinate) ให้ส่วนต่าง ๆ ของเครือข่ายทำงานหรือดำเนินการให้สัมพันธ์กับเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งนั่นก็หมายความว่าบรรลุความสำเร็จในการส่งมอบบริการสาธารณะของรัฐเช่นเดียวกัน (Bevir, 2010, pp. 187-188)

การบริหารภาครัฐจึงได้ให้ความสำคัญกับชุมชนที่จะต้องมีการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงในระดับฐานรากของประเทศ ซึ่งการพัฒนาแนวคิดและกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรที่บริหารจัดการโดยประชาชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชน ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 ที่มีนโยบายด้านการพัฒนาชนบทของไทยด้วยการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน หรือองค์กรภาคประชาชน และการจัดตั้งกองทุนในพื้นที่ขึ้นอย่างชัดเจน สืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเพื่อเป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ การยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน (Financial Organization of Community) ได้รับความสนใจและนิยมแพร่หลายทั่วโลก มีบทบาทสำคัญด้านการดูแลการเงินของชุมชน และในเกือบทุกหมู่บ้านของประเทศไทย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) สถาบันการเงินชุมชน สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น ผลสืบเนื่องมาจากนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน สำหรับสังคมไทย องค์กรการเงินชุมชนได้รับความนิยมนมากที่สุด ในช่วงที่มีการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ประมาณปี พ.ศ. 2544 สานต่อมาถึงปัจจุบันในชื่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นองค์กรทางสังคม (Social Organization) รูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organization) จากสมาชิก แต่เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการจัดสรรระบบการเงินสำหรับผู้มีรายได้น้อยในชุมชนหรือ ระบบการเงินแบบจุลภาค (รังสรรค์ ปิติกัญญา และคณะ, 2543, หน้า 148) เป้าหมายขององค์กรการเงินชุมชนจึงให้การส่งเสริมการออม การให้สินเชื่อ ส่งเสริมการผลิต การลงทุน สร้างการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมสวัสดิการ (Welfare) และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน และมุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงบริการได้โดยง่าย หรือการเงินชุมชน (Micro Finance) ซึ่งเป็นระบบการเงินระดับฐานราก จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน บริหารจัดการ และรับผลประโยชน์โดยชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านการเงิน เป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน เป็นองค์กรชุมชนประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นได้มาก เช่น องค์กรภาคประชาชน องค์กรชาวบ้าน องค์กรภาคประชาสังคม ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มาตรา 3 ได้ให้ความหมายขององค์กรชุมชน คือ กลุ่มคนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชน จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). 2556 (ออนไลน์) โดยประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายขององค์กรชุมชน ว่าหมายถึง การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีการกระทำกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร และความเอื้ออาทรเรียนรู้ ร่วมกันใน

การกระทำและมีการจัดการภายในองค์กร หรือการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่ภายในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้านก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ แต่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำ และกิจกรรมพัฒนาาร่วมกัน ภายในชุมชนชั้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี, 2542) นอกจากนี้ องค์กรชุมชน ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดของสังคมไทย มีกิจกรรมในลักษณะเพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน การรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยเกิดจากการรวมตัวกันจากชาวชนบทเพื่อจะแก้ปัญหาในทุกเรื่อง และต้องการการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามแนวทางการพัฒนาแนวใหม่ตามยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน เน้นการเสริมสร้างศักยภาพความสามารถให้คนยากจนก่อร่างสร้างตัวและพึ่งตนเองให้มากขึ้นด้วยการนำหลักแนวคิดกระบวนการสหกรณ์มาใช้ประโยชน์ โดยส่งเสริมให้คนยากจนรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน สหกรณ์ เครือข่ายองค์กรชุมชน (นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, 2546)

สำหรับองค์กรการเงินชุมชน นั้นเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเป็นระบบการให้บริการทางการเงินสำหรับคนจนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินของธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นโครงการทางการเงินที่ดีและเหมาะสมกับประเทศไทย (Community Based Financial Services) เป็นบริการทางการเงินสำหรับคนในชุมชนต่าง ๆ โดยมีหลักการรวมเงิน รวมทุนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง และการบริหารจัดการตามกรอบภูมิปัญญาชาวบ้าน (ศศิธร บุญเพิ่ม, 2554, หน้า 8) มีลักษณะเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเป็นหลัก มีลักษณะสำคัญ คือ มีการออมเงินร่วมกัน อย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เงินออมที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกกู้หรือทำธุรกิจร่วมกัน ถ้าไรที่เกิดขึ้น นำมาปันผลให้แก่สมาชิก โดยอาจแบ่งบางส่วนเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน (ภิรม ภาคเมธาวิ และคณะ, หน้า 2544) เป็นกลุ่มของบุคคลในชุมชนที่รวมตัวกันโดยความสมัครใจ ดำเนินงานด้านเงินทุนหมุนเวียนที่ให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพและใช้จ่ายที่จำเป็นภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่สมาชิกร่วมกันกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันและผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกโดยส่วนรวม (สวนิจ พิทักษ์ชาติ, 2547) มีการระดมทุนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการนำเงินไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวัน อยู่บนพื้นฐานของความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและลดการพึ่งพิงจากภายนอก (อารี เชื้อเมืองพาน และธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2544) นอกจากนี้ องค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรประชาชนในภาคชุมชนทั้งที่อาศัยในเมืองและชนบทร่วมกันจัดตั้ง ทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเกิดขึ้นได้จากแรงกระตุ้นของหน่วยงานของรัฐ แต่กระบวนการจัดตั้งและการดำเนินงานเกิดขึ้นตามความต้องการของคนในชุมชน โดยสมาชิกร่วมกันออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ และมีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกหลากหลายลักษณะ รวมทั้งการให้กู้ยืมเพื่อนำไปแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า (พลเดช ปิ่นประทีป, 2547) ปัจจุบันองค์กรการเงินฐานรากสามารถจำแนกคร่าว ๆ เป็น 1) องค์กรการเงินกึ่งในระบบซึ่งทางการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดตั้ง มีกฎหมายรองรับชัดเจน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์ (มีจำนวน 1,227 แห่ง) กองทุนหมู่บ้าน (มีจำนวน 78,013 แห่ง) กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต และ 2) องค์กรการเงินแบบพึ่งตนเอง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ทั่วไป ที่ชาวบ้านร่วมกันริเริ่มก่อตั้งขึ้น เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท เป็นต้น ยังไม่มีสถิติที่แน่ชัดว่าประเทศไทยมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งหมดเท่าใด มีเงินรวมกันประมาณเท่าไร แต่อาจคาดการณ์คร่าว ๆ ได้ว่า การเงินของกลุ่มกึ่งในระบบมีประมาณ 9 แสนล้านบาท กลุ่มพึ่งตนเองมีประมาณ 3 หมื่นล้านบาท และเกี่ยวข้องกับประชาชนไม่น้อยกว่า 10 ล้านคน (สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล, 2556, หน้า 15)

จากผลการศึกษาวิจัยของ ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกี และคณะ เมื่อปี 2552 แบ่งองค์กรการเงินชุมชนตามวัตถุประสงค์เป็น 3 ประเภทใหญ่ (สฤณี อาชวานันทกุล และคณะ, 2556, หน้า 14-15) ได้แก่ 1) องค์กรการเงินชุมชนที่เน้นเรื่องการจัดการทางการเงิน เช่น การปล่อยกู้ เป็นต้น กลุ่มนี้มีความเสี่ยงเรื่องหนี้ และการหมุนหนี้ของสมาชิก 2) องค์กรการเงินชุมชนที่เน้นการออมและการจัดสวัสดิการ ซึ่งกลุ่มนี้ มักประสบปัญหาเงินออมหรือเงินสดไหลเข้ากับเงินที่ต้องจ่ายเพื่อจัดสวัสดิการไม่สัมพันธ์กัน 3) กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่ทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง คือ ทั้งการออม การกู้ การจ่ายปันผล และการจัดสวัสดิการ รวมทั้งการผลิตสินค้าและบริการด้วย ซึ่งกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีปัญหาด้านการเงินที่ต้องใช้เพื่อการจัดสวัสดิการ เนื่องจากมีรายได้จากการผลิตสินค้าและบริการ อีกทั้งยังมีเงินจาก

การฝากและออม กลุ่มนี้มีการบริหารจัดการที่ซับซ้อนขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์แนวโน้มธุรกิจและการใช้ระบบบัญชีที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การคำนวณต้นทุนการผลิต เป็นต้น

องค์กรการเงินชุมชนทั่วประเทศไทย รวมทั้งกองทุนหมู่บ้าน มีจำนวน มากกว่า 110,000 องค์กร มีสมาชิกประมาณ 20 ล้านคน และมีการบริหารจัดการเงินในส่วนของสมาชิกรวมกันไม่น้อยกว่า 100,000 ล้านบาท (คณะอนุกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2553) ถือว่ามีอัตราสัดส่วนที่สูงมากในการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี ด้วยเหตุที่บริบทของชุมชน ทุนทางสังคม รวมถึงวัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนต้องใช้หลักการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน โดย ปัทมาวดี ชูชุก อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจชนบทไทย ได้กล่าวไว้ว่า แทบทุกภาคของประเทศไทยมีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน ไม่ว่าจะในรูปแบบของสัจจะออมทรัพย์ หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน แต่ที่ผ่านมาสถาบันการเงินชุมชนในภาคใต้ประสบความสำเร็จมากกว่าภาคอื่น (ศูนย์ข้อมูลการเงินและการลงทุนอิสลาม, 2556 (ออนไลน์) ปัจจุบันจึงได้มีการรับรองสถานภาพขององค์กรชุมชน เพื่อการสร้างคุณภาพและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอย่างเป็นขบวนการ ทำให้้องค์กรชุมชนเห็นความสำคัญของการสำรวจข้อมูลเพื่อทบทวนตนเอง และกระตุ้นให้เกิดการประเมินเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับ ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง จากนั้น คณะอนุกรรมการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร่วมกันวางแนวทางการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กร ชุมชน ซึ่งเน้นการสนับสนุนให้เกิดกลไกและกระบวนการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนร่วม กันในระดับท้องถิ่นเป็นสำคัญ ตามข้อบังคับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ว่าด้วยการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน พ.ศ. 2553 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2556, ออนไลน์) โดยคุณสมบัติองค์กรชุมชนที่ได้รับรองฯ จะต้องมีการก่อตั้งองค์กรโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม และมีเป้าหมายของการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนา มีกติกาและระบบการบริหารจัดการองค์กรที่ชัดเจน มีคณะกรรมการซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก และมี แผนงานการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนา และมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า องค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทยมีจำนวนมาก และมีลักษณะทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และการจัดตั้งขึ้นเอง ซึ่งมีความเสี่ยงมากต่อการบริหารที่ล้มเหลวได้ง่าย หากไม่มีการบริหารที่ดี แนวคิดธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาเป็นกรอบแนวทางในการสร้างศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะการวิเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย เพื่อประโยชน์ต่อองค์กรในการนำไปเป็นกรอบแนวทางการบริหารให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การทบทวนจากงานวิจัย

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา มีการศึกษาเกี่ยวกับองค์กรการเงินชุมชนในหลายมุมมอง ดังเช่น อุดมศักดิ์ เดโชชัย และคณะ ศึกษาเรื่อง องค์กรชุมชนกับการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนกรณีศึกษา : บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกาและบ้านดอนคา ตำบลทอนหงส์อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลจากการศึกษาพบว่า จุดเปลี่ยนสำคัญของความคิดในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนร่วมกันเกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ 1) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชน เช่น ภัยพิบัติจากธรรมชาติ ปัญหาหนี้สิน ทรัพยากรธรรมชาติ และแกนนำชุมชน เป็นต้น 2) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน เช่น รูปธรรมความสำเร็จจากชุมชนอื่น การสนับสนุนแนะนำจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น สำหรับการใชรูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการนั้นพบว่า ทั้ง 2 ชุมชน ได้ยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ เป็นสถาบันการเงินของชุมชนที่คอยแก้ไขปัญหาสภาพคล่องให้กับกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ผลการดำเนินงานดังกล่าวนอกจากเชื่อมโยงให้เกิดองค์กรชุมชนที่มีลักษณะหลากหลายแล้ว ยังทำให้เกิดการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการและครบวงจร จนเกิด

กลไกการดูแลกันเองอย่างเชื่อมโยงตามหน่วยย่อยต่าง ๆ ของสังคม

สุนิจ พิทักษ์ชาติ (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยด้านสมาชิกที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการสอบถามสมาชิกองค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพดี (39 องค์กร) จำนวน 370 คน ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน โดยเพศหญิงมีบทบาทมากกว่าเพศชาย ปัจจัยด้านอายุของสมาชิกองค์กรการเงินชุมชนพบว่า ผู้ที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์มาก และมีความพร้อมในการระดมทุนมากกว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย การได้รับผลประโยชน์และการร่วมติดตามประเมินผลเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน และปัจจัยการได้รับการสนับสนุน เช่น การได้รับการฝึกอบรม ได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้องค์กรการเงินมี 13 ความเข้มแข็ง การศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน พบว่า ด้านการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน ขาดการกระจายหน้าที่ กระจายความรับผิดชอบของคณะกรรมการ การบริหารจัดการขาดความครอบคลุมและขาดการเชื่อมโยงของกิจกรรมในด้านต่าง ๆ คณะกรรมการใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารจัดการค่อนข้างน้อย คณะกรรมการขาดความรู้ ความชำนาญในการบริหารจัดการ ในข้อกฎระเบียบข้อบังคับแนวทางการดำเนินงานยังไม่ชัดเจน บทบาทหน้าที่และมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตน ไม่เคารพกฎระเบียบ ข้อบังคับ สำหรับเงินทุนในการดำเนินงาน มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ขาดการระดมทุนเพิ่ม จากภายในและนอกองค์กร หน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยราชการขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุน องค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นกลไกสำคัญของ การนำชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ

สยมพร ผลสนอง (2550) ทำการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ องค์กรการเงินชุมชนจำนวน 356 องค์กร ผลการวิจัยพบว่า องค์กรการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับสูงมีเพียงร้อยละ 22.8 ขององค์กรการเงินชุมชนทั้งหมด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของ องค์กรการเงินชุมชน คือ ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ในกิจกรรมการดำเนินงานสร้างบรรยากาศ ในองค์กรให้เป็นแบบครอบครัวที่มีความอบอุ่น และสร้างธรรมเนียมปฏิบัติให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนางานต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น ภาวะผู้นำของคณะกรรมการองค์กรเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน คณะกรรมการขององค์กรถือเป็นตัวขับเคลื่อนในความสำเร็จในองค์กร การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกเพิ่มเงินออมให้มากขึ้น เพื่อให้สมาชิกมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในเวลาที่ขาดแคลน สมาชิกอาจมีข้อเสนอแนะใหม่ ๆ และหลากหลาย ช่วยให้องค์กรมีความเข้มแข็งเพิ่มด้วย

รังสรรค์ ปิติปัญญา (2544) ทำการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในเขตอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี องค์กรการเงินชุมชนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่ ศึกษาถูกรวบรวมโดยตรงจากกลุ่ม (ใช้แบบสอบถามและจัดประชุมระดมสมอง) และ รวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ใน 2 ลักษณะ คือ วิเคราะห์เชิงปริมาณ และเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอโคกสำโรงในช่วงเวลาที่ศึกษา มีอายุโดยเฉลี่ยไม่มากนัก (6.85 ปี) เป็นกลุ่มขนาดเล็ก และส่วนใหญ่ ยังไม่ได้ให้บริการเงินกู้แก่สมาชิก รวมถึงยังไม่ได้ขยายกิจการไปสู่ธุรกิจอื่นตามแนวทางที่กำหนดไว้ และเมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้กิจการของกลุ่มยังไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร พบว่า เป็นผลมาจากหลายสาเหตุ ตั้งแต่อายุของกลุ่มซึ่งยังไม่มาก สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลัก และอุดมการณ์ของกลุ่ม ขาดแคลนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ และระเบียบปฏิบัติบางอย่างไม่เอื้อต่อการพัฒนา นอกจากนี้ ยังพบว่าองค์กรภายนอกโดยเฉพาะกรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทอย่างมากต่อความเจริญของกลุ่ม ดังนั้น การที่จะพัฒนาออมทรัพย์เหล่านี้ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้น จะต้องให้การศึกษาดูแบบเรื่องหลักอุดมการณ์ของกลุ่มแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของผู้นำให้ดีขึ้น และสร้างระบบที่มีการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับองค์กรมากขึ้น

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเลือกหนังสือหลักเกี่ยวกับแนวคิดธรรมาภิบาล เพื่อประกอบการสังเคราะห์ข้อมูล จำนวน 4 เล่ม และการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบด้วย

1. Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
2. Bevir, M. (2009). *Key Concepts in Governance*. London : Sage Publications Ltd.
3. Chhotray and Stoker. (2009). *Governance Theory and Practise : A Cross-Disciplinary Approach*. Great British: Palgrave Macmilian.
4. Pierre,Jon and Peters, Guy.B. 2000. *Governance, Politics and the State*. United State of America : St.Martin's Press,INC.

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล ในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย

ในการบริหารองค์กรการเงินชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กรอบแนวคิดทางการบริหาร ออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านผู้นำ ด้านการบริหาร การพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และด้านการสร้างและการพัฒนาเครือข่าย โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชื่อมโยงแนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย ตามกรอบแนวคิดทางการบริหารที่ได้เสนอไว้แล้ว เพื่อพัฒนาการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพขององค์กรการเงินชุมชน ดังนี้

ด้านผู้นำ

ในการบริหารองค์กรการเงินชุมชน ผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก ในการบริหารองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) ที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ และความรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้นำ ซึ่งความรับผิดชอบเป็นคำที่มาจากภาษาละตินจากคำว่า “computare” ซึ่งหมายความว่า เพื่อที่จะนับรวม (to count) (Bevir, 2009, p. 33) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรับผิดชอบในผลการปฏิบัติงาน (Performance Accountability) เนื่องจากการทำงานที่มีการติดต่อเชื่อมโยงกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เป็นความรับผิดชอบของผู้ทำหน้าที่ในการตัดสินใจนโยบายที่จะต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการกระทำนั้นทั้งในส่วนที่เป็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นและรวมทั้งความผิดพลาดทั้งหลาย แต่ในขั้นต้นการแสดง ความรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ที่ได้กำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ (Bevir, 2009, p. 35) และ ไม่เพียงแต่ความรับผิดชอบในขั้นตอนของการปฏิบัติงานที่จะต้องปฏิบัติอยู่แล้วนั้นในส่วนของกลไกการทำงานต่าง ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมาย แต่สิ่งที่ผู้นำต้องแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของผู้นำ คือการรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงาน ที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้อื่นได้

ด้านการบริหารองค์กร

ในการบริหารองค์กร ปัจจัยการมีกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือ Corporate Governace เป็นหลักการบริหาร ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กรทั้งภายในและภายนอก ทั้งในระดับผู้บริหาร หันส่วนกิจการ ผู้ได้บังคับบัญชา ผู้รับบริการ ได้รับความเท่าเทียม เป็นธรรมในการปฏิบัติ องค์กรมีการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงาน มีความโปร่งใส ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนสามารถตรวจสอบกิจการขององค์กรได้ ซึ่งจะช่วยให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการบริหาร และปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชันได้ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ตามหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตย (Participatory Democracy)ซึ่งเป็นหลักการที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนได้มีโอกาส

อย่างเท่าเทียมกันในการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างข้อฉันทามติในการบริหารร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขององค์กรการเงินชุมชน คือต้องสามารถสร้างเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไปได้ โดยการปฏิบัติตามหลักการกระจายอำนาจ หรือ Decentralization ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้กับชุมชนในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง ตามบริบทปัญหาและความต้องการ ที่เป็นการพยายามสร้างกระบวนการเพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสในกระบวนการตัดสินใจบริหารจัดการตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างตรงจุด

ด้านการสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

โดยการสร้างและพัฒนาเครือข่าย (Network Governance) ซึ่งในกระบวนการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จหรือในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติจำเป็นต้องนำเอาแนวคิดธรรมาภิบาลว่าด้วยการจัดการเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ (Bevir, 2010, p. 177-198) คือ การสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) ในการจัดการเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์และสร้างแนวร่วมเชิงนโยบายเพื่อการบริหารจัดการเครือข่าย จะทำให้ภายใต้นโยบายเดียวกัน จะมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการกัน ร่วมด้วยช่วยกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ นอกจากนี้ การสร้างทีมงาน (Team Working) การทำงานเป็นทีมและการสร้างความสัมพันธ์ของการทำงานร่วมกันภายใต้นโยบายเดียวกันจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ และการสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) สิ่งสำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน อยู่ที่ภาวะผู้นำในอันที่จะสร้างวิสัยทัศน์ ภารกิจ พันธกิจที่จะรวมพลังของเครือข่ายไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้และที่สำคัญคือ การเจรจาต่อรอง (Negotiation) ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญของการจัดการเครือข่าย ภายใต้ความอิสระของแต่ละหน่วยงานที่มีจุดยืนหรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การประนีประนอมจึงเป็นหนทางของการนำไปสู่ความลงตัวทางการจัดการ

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย

1. ด้านผู้นำ คือ ผู้นำตามแนวคิดธรรมาภิบาลต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพของความเป็นผู้นำสูง การคัดเลือกผู้นำจึงต้องพิจารณาตามศักยภาพของผู้นำที่มีความสามารถและมีภาวะผู้นำสูง และมีความรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงาน
2. ด้านการบริหาร ตามแนวคิดธรรมาภิบาล คือ การบริหารที่ดีนั้นต้องมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี การมีส่วนร่วมของสมาชิก และเน้นฉันทามติในการบริหาร
3. ด้านการพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามแนวคิดธรรมาภิบาล นั่นคือ ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขององค์กรการเงินชุมชน คือต้องสามารถสร้างเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยวิเคราะห์ตามความต้องการของชุมชน
4. ด้านการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ตามแนวคิดธรรมาภิบาล คือ การบริหารที่ดีจะต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

อภิปรายผล

การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย ทั้ง 4 ด้าน มีลักษณะของหน่วยของการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน จึงนำไปสู่การสังเคราะห์แนวคิด ธรรมาภิบาลที่แตกต่างอย่างสอดคล้องกัน เช่น ด้านผู้นำ ซึ่งมีหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในด้านที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลได้อย่างสอดคล้อง คือ เรื่องความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบต่อ ซึ่งจะนำไปสู่ศักยภาพการนำองค์กรได้ ส่วนด้านการบริหารองค์กร มีหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับกลุ่มหรือระดับองค์กร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดธรรมาภิบาล

ในด้านที่เกี่ยวกับการบริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์กรได้อย่างสอดคล้องกัน นั่นคือ การกำกับดูแลกิจการที่ดี การมีส่วนร่วมของสมาชิก และฉันทามติในการบริหาร ในด้านการการพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนนั้น ในการใช้ประโยชน์จากองค์กรการเงินชุมชนในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ โดย ผู้วิจัยใช้แนวคิดของการกระจายอำนาจ เพื่อมอบหมายอำนาจการตัดสินใจเป็นไปตามความต้องการของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชื่อมโยงได้อย่างสอดคล้องกัน สำหรับการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ซึ่งมีหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับเครือข่าย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลในด้านการสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) ในการจัดการเครือข่าย การสร้างทีมงาน (Team Working) การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) สิ่งสำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน อยู่ที่ภาวะผู้นำในอันที่จะสร้างวิสัยทัศน์ ภารกิจ พันธกิจที่จะรวมพลังของเครือข่ายไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้

และการเจรจาต่อรอง (Negotiation) ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญของการจัดการเครือข่าย และนำไปสู่ข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล ในการบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย ที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบในทางการบริหาร ในด้านการบริหาร ที่ผู้บริหารที่ดั้นต้องมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี การมีส่วนร่วมของสมาชิก และเน้นฉันทามติในการบริหาร ด้านการพัฒนาชุมชน ตามแนวคิดธรรมาภิบาล นั่นคือ ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขององค์กรการเงินชุมชน คือต้องสามารถสร้างเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไปได้โดยการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้กับชุมชน และด้านเครือข่าย ตามแนวคิดธรรมาภิบาล คือ การบริหารที่ดีจะต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ ควรมีการรวบรวมแนวคิดธรรมาภิบาลที่มีข้อมูลที่หลากหลายทั้งในเชิงแนวคิดและการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเป็นฐานข้อมูลของการนำไปสู่การปฏิบัติที่มีการขยายผลไปสู่การบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2547). **40 ปี กรมการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ภีม ภคเมธาวี และคณะ. **โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- รังสรรค์ ปิติกัญญาและคณะ. (2543). **แนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนและเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน**. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 7(2), 148.
- ศศิธร บุญเพิ่ม. (2554). **การวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรการเงินชุมชนบ้านดงเจริญชัย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ข้อมูลการเงินและการลงทุนอิสลาม. (2555). **ธนาคารความรู้สู่ภูมิปัญญา จากนักคิดรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ**. วันที่ค้นข้อมูล 20 ธันวาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.islamicfinance.in.th/?p=1737#sthash.IvlatE2F.dpuf>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2556ก). **ข้อมูลการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน**. วันที่ค้นข้อมูล 15 กุมภาพันธ์ 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.codi.or.th/community_certification/index.php?option=com_content&view=article&id=94%3A2009-08-31-04-52-16&catid=40%3A2009-08-29-03-52-39&Itemid=2&lang=en
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2556ข). **ข้อบังคับสถาบันฯ ว่าด้วยการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน**. วันที่ค้นข้อมูล 16 กุมภาพันธ์ 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.codi.or.th/community_certification/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=39&lang=en
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2556ค). **คุณสมบัติองค์กรชุมชนที่ได้รับการรับรองสถานภาพ**. วันที่ค้นข้อมูล 16 กุมภาพันธ์ 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.codi.or.th/community_certification/index.php?option=com_content&view=article&id=92%3A2009-08-31-04-39-11&catid=40%3A2009-08-29-03-52-39&Itemid=2&lang=en
- สยมพร ผลสนอง. (2550). **ความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนิจ พิทักษ์ชาติ. (2547). **ปัจจัยด้านสมาชิกที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพนกุล. (2556). **คู่มือองค์กรการเงินชุมชน: แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- อารี เตื่อเมืองพาน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2544). **รายงานการวิจัยชุดโครงการเศรษฐกิจการพัฒนากลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตภาคเหนือตอนบนชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Bevir, M. (2010). **Democratic governance**. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Chhotray and Stoker. (2009). **Governance Theory and Practise : A Cross-Disciplinary Approach**. Great British: Palgrave Macmilian.
- Hughes, O.E. (1994). **Public Management and Administration : An Introduction**, New York: St.Martin' Press,Inc.
- Pierre and Peters. (2000). **Governance, Politics and the States**. USA: St.Martin Press..

World Bank. (2012). **Governance**. Retrieved 20 December, 2012, from <http://www.worldbank.org/>

World Bank. (2013). **Sub-Saharan Africa – from Crisis to Sustainable Growth: A long term Perspective study**. Retrieved January 5, 2013, from http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1999/12/02/000178830_98101901364149/Rendered/PDF/multi0page.pdf.

ก้าวไม่พ้นระบบราชการ: บทวิเคราะห์องค์การกรมป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยผ่านการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย “Bureaucratic trap”: An organizational analysis on department of Disaster Prevention and Mitigation through Flood Management

ศิริรักษ์ สิงหเสม

นิสิตปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

บทคัดย่อ

กรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ถูกจัดวางให้เป็นตัวแสดงหลักทางนโยบายและปฏิบัติการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยนับตั้งแต่การปฏิรูประบบราชการเมื่อ พ.ศ.2545 อย่างไรก็ตามเหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ.2553 และ พ.ศ.2554 ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะเครื่องจักรกลของการเมือง เนื่องจากการจัดโครงสร้างหน่วยงานได้แสดงช่องว่างในแง่ความซับซ้อน ความเป็นทางการ และการควบคุมสั่งการขององค์การ บทความนี้พยายามตอบคำถามที่ว่า กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจำเป็นสำหรับการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยหรือไม่ และองค์การควรมีลักษณะอย่างไรเพื่อสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยของประเทศไทย บทความนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 6 ส่วน ได้แก่ 1) ที่มาและความสำคัญของการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยกับระบบราชการ 2) องค์การเครื่องจักรกล: มองโครงสร้างภายในของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จุดวิเคราะห์โครงสร้างอาทิความซับซ้อน ความเป็นทางการ และการสั่งการขององค์การซึ่งมีข้อจำกัดจากสภาพองค์การแบบเครื่องจักรกล 3) ภัยพิบัติอุทกภัย: ธรรมชาติและความสัมพันธ์ในองค์ประกอบทางการจัดการ 4) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับการเป็นเครื่องจักรกลของการเมืองที่ไร้ขีดความสามารถในบทบาทเป็นตัวแสดงนำตามที่กฎหมายกำหนด 5) “เลิก” หรือ “รื้อ” เครื่องจักรกลของการเมือง เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกการบริหาร 6) บทสรุปและการเสนอภาพใหม่ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

คำสำคัญ: ระบบราชการ, เครื่องจักรกลของการเมือง, การจัดการภัยพิบัติอุทกภัย

Abstract

Department of disaster prevention and mitigation (DDPM) has been placed as a main actor in policy making and implementation on flood disaster management after Thai administrative reform in 2002. However, the flood disaster occurred in 2010 and 2011 reflected the role DDPM as a political machine. This is because its structure of administration revealed some gaps in terms of complexity, formality, and hierarchy. This article tries to find the key question whether DDPM still necessary in flood disaster management, and what is its desired status to achieve its mission on flood disaster management effectiveness and efficiency.

The article is divided into six parts; (1) bureaucracy and flood disaster in Thailand (2) the administrative structure of DDPM(3) the nature of flood disaster and relationship between management and problem (4) DDPM as a mechanic organization (5) “abolish” or “reconstruct” a political machine (6) Conclusion and suggestion.

Keywords: Bureaucracy, Political machine, Flood disaster management

บทนำ

การบริหารจัดการปัญหาสาธารณสุขของรัฐในภาพรวมถูกขับเคลื่อนผ่านกลไกระบบราชการเป็นหลักเนื่องจากระบบราชการตั้งขึ้นบนฐานคติที่ว่าองค์การแบบดังกล่าวจะนำพารัฐบาลบรรลุเป้าหมายทางนโยบายในการทำหน้าที่ตอบสนองสังคม (Poggi, Gianfranco, 2006, p.110) ระบบราชการทำหน้าที่จัดบริการสาธารณสุขทั้งในการจัดสรรและการกระจายทรัพยากรภายใต้หลักความยุติธรรมผ่านสภาพเครื่องจักรกล ซึ่งไม่เพียงสะท้อนการทำงานอย่างเป็นคงเส้นคงวาเท่านั้นหากยังแสดงถึงการให้ความสำคัญกับปัญหาสาธารณสุขที่ต้องเผชิญมีความแน่นอนสามารถคาดคะเนความเป็นเหตุเป็นผลและควบคุมได้ ทำให้ปัญหาสาธารณสุขที่ผูกพันกับองค์การแบบระบบราชการจึงเป็นปัญหาที่ง่ายต่อการบริหารจัดการ (เตช บุนนาค, 2548, หน้า 59-92)

ระบบราชการเป็นตัวแสดงหลักในการทำหน้าที่บริหารจัดการสาธารณสุข เช่นเดียวกัน ประเทศไทยได้รับแนวคิดระบบราชการมาใช้เพื่อการจัดการปัญหาสาธารณสุขและปัญหาอุทกภัยถือเป็นปัญหาสาธารณสุขประเภทหนึ่งที่รัฐไทยประสบมาโดยตลอด ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ของถิ่นที่ตั้งรัฐอยู่ในเขตร้อนชื้นและการดำเนินกิจกรรมของรัฐเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ การพัฒนาประเทศไทยเป็นเมืองและอุตสาหกรรมทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรมและไร้ขีดความสามารถในการสร้างสมดุลภายในจนนำไปสู่การเกิดปัญหาอุทกภัยตามมา (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7) ภัยพิบัติอุทกภัยเริ่มกลายสภาพเป็นปัญหาภัยพิบัติเมื่อครั้งเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ.2553 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของไทยและเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางช่วงปี พ.ศ.2554 เหตุเป็นเพราะสภาพปัญหาได้ดำเนินบทบาทสอดคล้องกับคุณสมบัติของการเป็นภัยพิบัติหลายประการ ได้แก่ ความไม่แน่นอนของสภาพภัย การสร้างสภาวะโกลาหลของปัญหาสู่พื้นที่ต่าง ๆ การก้าวข้ามขอบเขตการปกครอง การสร้างภัยลูกโซ่ การเพิ่มระดับความรุนแรงได้จากความอ่อนไหวในเชิงพื้นที่ ตลอดจนการแผ่ตัวของการเมืองภายในสภาพภัยพิบัติ (ทวีดา กมลเวช, 2554 หน้า 20-39; พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550, 2550) ภัยพิบัติอุทกภัยจึงเป็นปัญหาสาธารณสุขรัฐจำเป็นต้องบริหารจัดการเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยให้กับสาธารณสุข กรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ถูกจัดให้เป็นตัวแสดงหลักทางนโยบายและปฏิบัติการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยนับตั้งแต่การปฏิรูประบบราชการ เมื่อ พ.ศ. 2545 อย่างไรก็ตามเหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะเครื่องจักรกลของการเมืองเนื่องจากการจัดโครงสร้างหน่วยงานได้แสดงช่องว่างในแง่ความซับซ้อน ความเป็นทางการ และการควบคุมสั่งการขององค์การ บทความนี้พยายามตอบคำถามที่ว่า กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจำเป็นสำหรับการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยหรือไม่ และองค์การควรมีลักษณะอย่างไรเพื่อสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยของรัฐไทย

ระบบราชการกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัย: ที่มา ที่เป็นอยู่ และที่จะไป

ระบบราชการถูกกำหนดให้เป็นตัวแทนของรัฐจัดทำบริการสาธารณสุขให้แก่สังคมโดยเป็นกลไกในการใช้อำนาจรัฐสร้างความยุติธรรมให้แก่สังคมส่วนรวม แต่ในทางหนึ่งระบบราชการยังเป็นตัวจัดสรรคุณค่าทางการเมืองให้แก่รัฐบาลและสังคมด้วยเช่นกันโดยพิจารณาได้จากการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาล ระบบราชการถูกออกแบบให้มีลักษณะแบบเครื่องจักรกลเพื่อป้องกันการใช้ความเป็นส่วนตัว (impersonal) และใช้ความรับผิดชอบตามสายการบังคับบัญชา (hierarchy) ขับเคลื่อนระบบ การออกแบบองค์การลักษณะนี้หวังให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตบริการสาธารณสุขและป้องกันปัญหาการคอร์รัปชัน (Weber, 1922, pp. 77-82)

กระนั้นก็ตามจุดมุ่งหมายของฝ่ายการเมืองที่มีต่อระบบราชการไม่เพียงแต่ต้องการกำกับพฤติกรรมของระบบราชการเท่านั้นหากแต่ยังต้องการสร้างชุดคุณค่าให้กับระบบราชการเพื่อรองรับสาธารณสุขผ่านการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขเพื่อสร้างเสถียรภาพและความชอบธรรมให้แก่การเมืองด้วย ซึ่งตามข้อเสนอของ Paul Appleby (1945, pp. 122-126) และ Fred W. Riggs (1966; อุทัย เลหาวิเชียร, 2525, หน้า 179-180) ได้ย้ำถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ของฝ่ายการเมืองกับระบบราชการว่าไม่อาจแยกทั้งสองส่วนออกจากกันได้ จึงยังเป็นการเน้นย้ำความสัมพันธ์

ของฝ่ายการเมืองและระบบราชการส่งผลให้ฉากหลังการทำงานของระบบราชการจึงเป็นคุณค่าที่ฝ่ายการเมืองได้กำหนด ระบบราชการจึงเป็นระบบที่มีความคงเส้นคงวาให้แก่การผลิตผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่การเมืองได้ตั้งไว้ระบบราชการจึงอาจเรียกได้เป็นเครื่องจักรกลของการเมือง (Morgan Gareth, 2006) ดังพิจารณาได้จากพัฒนาการคลื่นของการปฏิรูประบบราชการที่ต่างสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับระบบราชการในการทำหน้าที่บริหารจัดการกับปัญหาสังคมทั้งสองช่วง (Luangprapat, 2008, pp. 17-23) คลื่นชุดที่หนึ่งเป็นการปฏิรูประบบราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 จากความเป็นรัฐสมัยใหม่เพื่อต้านกระแสการล่าอาณานิคมของตะวันตกระบบราชการจึงทำหน้าที่เป็นทั้งแขนขาของรัฐในการรวมศูนย์และมีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลเพื่อจัดสรรทรัพยากรตลอดจนถึงคุณค่าทางการเมืองที่รัฐใช้เป็นกลไกในการควบคุมประชาชนในสังคม เช่น การจัดการกับปัญหาอุทกภัยในฐานะของปัญหาความมั่นคงภายในด้วยกรมการปกครอง(สำนักเลขาธิการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน) (พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ.2522, มาตรา 16 และ 17) และคลื่นชุดที่สองการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2545 การปฏิรูประบบราชการยุคนี้เป็นช่วงแห่งการก่อกำเนิดกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นองค์การที่ทำหน้าที่รับผิดชอบหลักด้านการบริหารจัดการปัญหาภัยพิบัติโดยเฉพาะตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) แต่ลักษณะของระบบราชการยังถูกกำหนดให้เป็นเครื่องจักรกลอยู่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการบริหารก็ตาม การปฏิรูประบบราชการจึงเป็นเสมือนการแต่ปรังแต่งโฉมให้ผีเสื้อสมุทรเพื่อลดความใหญ่โตของระบบและปรับวิธีการใช้อำนาจรัฐควบคุมสังคมทุกระดับเท่านั้น (อุทัย เลาหนีเชียร, 2526, หน้า 185-186) นัยสำคัญเกี่ยวกับการเดินทางขององค์การเครื่องจักรกลตามกระแสคลื่นแห่งการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองจึงนำไปสู่ข้อถกเถียงที่ว่าภายใต้บริบทดังกล่าวระบบราชการควรมีลักษณะอย่างไร

องค์การเครื่องจักรกล: โครงสร้างภายในของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

โครงสร้างของระบบราชการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะปัจจัยของการสร้างความสำเร็จทางการบริหารจัดการโดยอ้างอิงเหตุผลเกี่ยวกับความเป็นระบบระเบียบและการกำหนดพฤติกรรมองค์การผ่านการออกแบบเชิงโครงสร้าง Daniel C. McCallum (1856 cited in Shafritz, Jay M. and J. Steven Ott, 2011, pp. 46-47) ให้มุมมองเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การเป็นกระบวนการภายในขององค์การทั้งหมดที่มีลักษณะการทำงานแบบแบ่งงานกัน โครงสร้างของระบบราชการจึงมีความสำคัญต่อการส่งมอบบริการสาธารณะในฐานะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนภายในกระบวนการผลิตบริการสาธารณะอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

องค์การแบบเครื่องจักรกล(organization as machine)ตามข้อเสนอของ Gareth Morgan (2006) จัดเป็นแนวคิดที่สะท้อนรูปแบบโครงสร้างภายในขององค์การระบบราชการได้ดีด้วยการเปรียบการประสานงานตามลำดับขั้นเทียบกับสายพานการผลิตของเครื่องจักรกลซึ่งช่วยทำให้เกิดความเป็นระเบียบและความโปร่งใสในกระบวนการทำงานภายใน (Weber, 1922; Frederick, 1916 cited in Shafritz and Steven, 2011, pp. 65-82) ถึงแม้ว่าลักษณะองค์การจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับคุณค่าของเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของระบบราชการบิดเบือนไปจากมุ่งผลลัพธ์ต่อสาธารณะไปสู่การมุ่งทำงานตามข้อกำหนดของกระบวนการแทน (Merton, 1957 cited in Shafritz and Steven, 2011, pp. 130-138) แต่ทว่าองค์การแบบระบบราชการ ยังคงสภาพโครงสร้างในลักษณะดังกล่าวไว้เนื่องจากคุณค่าทางการบริหารจัดการในปัจจุบันยังคงยึดถือเรื่องของ การสร้างความเสมอภาคให้กับประชาชนผู้รับบริการและประสิทธิภาพของผลผลิตทำให้โครงสร้างองค์การแบบเครื่องจักรกลยังคงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในแง่ของประสิทธิภาพอยู่ (พิทยา บวรวัฒนา, 2531)

การปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2545 กำหนดให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานระดับกรมภายใต้สังกัดของกระทรวงมหาดไทยที่เกิดขึ้นในช่วงการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ.2545 แสดงการสนองเจตนารมณ์ของการปฏิรูประบบราชการที่ต้องการผลักดันให้มีหน่วยงานหลักทำหน้าที่รับผิดชอบหลักด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเกิดจากการยุบรวมกันของสำนักงานการเร่งรัดพัฒนาชนบท กองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (กรมการปกครอง) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี) กองสงเคราะห์ผู้ประสบภัย (กรมประชาสงเคราะห์) และส่วนงานบริการด้านช่างพื้นฐาน (กรมการพัฒนาชุมชน)

(กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2558)

โครงสร้างของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแบ่งส่วนงานภายในออกเป็น 9 ส่วนงาน ประกอบด้วย 1) สำนักงานเลขาธิการกรม 2) กองการเจ้าหน้าที่ 3) กองคลัง 4) ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 1-18 5) สำนักผู้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย 6) ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย 7) สำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 8) สำนักมาตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 9) สำนักส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย และมีโครงสร้างหน่วยงานในแนวตั้งสามระดับชั้น ได้แก่ หน่วยงานส่วนกลาง ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 1-18 และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2551) โดยความสัมพันธ์ของหน่วยงานทั้งสามระดับจะปฏิสัมพันธ์กันตามข้อกำหนดของกฎระเบียบการปฏิบัติราชการ (ได้แก่ ควบคุมอำนาจและการทำหน้าที่ของหน่วยงานภายในแต่ละระดับ) แต่ทว่าสถานภาพของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในรูปแบบของระบบราชการโดยเฉพาะในเชิงโครงสร้าง เป็นช่องว่างในการพัฒนาองค์การในแง่ความซับซ้อนขององค์การ ความเป็นทางการ และการควบคุมสั่งการขององค์การ

ในแง่ความสลับซับซ้อน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแบ่งส่วนงานย่อยภายในตามภารกิจของ หน่วยงานในลักษณะของการรองรับกระบวนการบริหารจัดการภัยพิบัติซึ่งแต่ละสำนักก็มีความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนอยู่ ดังพิจารณาได้จาก ความเหลื่อมล้ำทางภารกิจของสำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและสำนักมาตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ต่างรับผิดชอบต่อภารกิจทางนโยบายเช่นเดียวกัน โดยสำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทำหน้าที่วางแผนจัดทำนโยบายภาพรวม เช่น แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ.2553-2557 ซึ่งเป็นนโยบายเชิงโครงสร้างการจัดการภัยพิบัติของประเทศไทยในภาพรวม ขณะที่สำนักมาตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นส่วนสนับสนุนให้นโยบายเกิดผลบังคับใช้ เช่น มาตรการช่วยเหลือผู้ประสบภัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในแผนดังกล่าว หรือกรณีการทับซ้อนกันระหว่างภารกิจของสำนักมาตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับสำนักส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัยที่ต่างก็ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายการบริหารจัดการภัยพิบัติเช่นเดียวกันแต่มีจุดต่างในลักษณะ กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการใช้อำนาจตามนโยบาย ซึ่งก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนของงานในแง่ของการติดตามผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้โครงสร้างของกรมในแนวตั้งได้ขยายจำนวนศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต จาก 12 เป็น 18 เขต (ในปี พ.ศ.2551)¹ ด้วยสมมติฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการกระจายทรัพยากรลงสู่หน่วยปฏิบัติในระดับพื้นที่ด้วยการสร้างหน่วยทรัพยากรสนับสนุนกลับปราศจากการตระหนักรถึงความอ่อนไหวของสภาพพื้นที่ประสบภัยในแต่ละเขตพื้นที่ที่ส่งผลต่อความรุนแรงของภัยและนำไปสู่ความต้องการเครื่องมือเทคนิคเพื่อการบริหารจัดการต่างกัน เช่น ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาที่มีลักษณะภัยน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่มจึงต้องการอุปกรณ์ช่วยชีวิต เช่น เชือกสลิง ชูชีพ เรือติดเครื่องยนต์ เป็นต้น ขณะที่จังหวัดชัยภูมิเป็นภัยแบบน้ำท่วมซึ่งซ้ำซากกลับต้องการอุปกรณ์ลดระดับน้ำและเครื่องอำนวยความสะดวกแก่การสัญจร เช่น เครื่องสูบน้ำ เรือไม่ติดเครื่องยนต์ เป็นต้น การปรับปรุงโครงสร้างในการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติด้วยการสร้างลำดับขั้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ยังคงความแข็งแกร่งของประสานงานภายในโครงสร้าง แต่ยังทำให้ลำดับขั้นของการเดินทางประสานงานในโครงสร้างยาวและซับซ้อนเพิ่มขึ้นเนื่องจากการประสานงานระหว่างศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 1-18 กับสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดยังต้องประสานงานผ่านหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งแม้ว่าจะสอดคล้องตามข้อเสนอการประสานงานแบบลำดับขั้นของ Max Weber (1922) เพื่อสร้างความโปร่งใสในการใช้อำนาจการจัดการทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหา แต่ทว่าคุณสมบัติของปัญหาภัยพิบัติที่ซับซ้อนและมักยกระดับปัญหาให้เข้าสู่สถานการณ์วิกฤติได้ ทำให้โครงสร้างแบบระบบราชการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่พัฒนาขึ้นในข้างต้นไม่สอดคล้องกับความต้องการสนองตอบต่อปัญหา ส่งผลให้การขยายโครงสร้างระบบราชการให้ซับซ้อนขึ้นของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงไม่แสดงประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

1 คำสั่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ 275/2551 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2551 ปรับปรุงโครงสร้างศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต จากเดิม 12 ศูนย์ฯ เขต เป็น 18 ศูนย์ฯ เขตให้สอดคล้องกับการจัดกลุ่มจังหวัดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2551..

ในแง่ความเป็นทางการ การกำหนดโครงสร้างองค์การแบบเครื่องจักรกลและการสร้างกฎระเบียบที่เป็นบรรทัดฐานทางการปฏิบัติอย่างชัดเจนทั้งในแง่กำลังพล เครื่องมือเทคนิค ระบบการบริหาร และงบประมาณ โดยหวังให้องค์การเกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติได้ส่งผลกระทบการทำงานในทางปฏิบัติ กล่าวคือการรัดตึงด้วยกฎระเบียบและการกิจได้นำไปสู่การจำกัดทรัพยากรและอำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการของกรม ส่งผลให้การขยับตัวขององค์การเพื่อบริหารจัดการภัยพิบัติขาดความคล่องตัวและไม่เท่าทันต่อสถานการณ์ ดังพิจารณาได้จากการกำหนดความเป็นทางการให้กับการดำเนินภารกิจการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่จังหวัดนครราชสีมา 2553 ความเป็นทางการได้ทำให้อำนาจหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดไม่สามารถเบิกเครื่องมือเทคนิคและกำลังพลประกอบด้วยกลุ่มข้าราชการผู้เชี่ยวชาญการเผชิญภัยของศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับเขตเข้าถึงพื้นที่ปัญหาได้โดยทันที ทั้งที่ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการของทั้งสองหน่วยงานมีความใกล้ชิดกันสูงเนื่องจากทั้งสองหน่วยงานตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน นอกจากนี้กฎระเบียบที่สร้างกรอบความเป็นทางการให้กับการทำงานของทั้งสองหน่วยงานได้ส่งผลกระทบต่อประสานงานในทางปฏิบัติ เกิดล่าช้าและไม่อาจก้าวข้ามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎระเบียบได้บังคับไว้ได้ (ศิริรักษ์ สิงหเสม, 2554) จึงเท่ากับ การทำงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในทางปฏิบัติจึงแสดงการรักษาความถูกต้องในการปฏิบัติตามกฎระเบียบมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการตอบสนองปัญหาและนำไปสู่การเสื่อมถอยทางอำนาจของหน่วยงานลง

ในแง่การควบคุมสั่งการ ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้นถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญ ในการตอบถึงประสิทธิภาพของโครงสร้างองค์การในเชิงพฤติกรรม สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดทำหน้าที่เป็นหน่วยงานตัวแทนของกรมส่วนกลางในรูปของความสัมพันธ์แบบตัวการ-ตัวแทน (principal-agent) เช่นเดียวกับโครงสร้างการประสานงานภายในขององค์การระบบราชการที่จัดบริการพื้นฐานอื่น ทำให้การตอบสนองปัญหาภัยพิบัติจึงจำกัดอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานตัวการได้ให้ไว้ส่งผลให้การตัดสินใจดำเนินการปฏิบัติในสถานการณ์วิกฤติจึงล่าช้าและนำไปสู่การชะงักงันในการปฏิบัติ

การรวมกันของหน่วยงานทั้งหลายเพื่อกำหนดเป็นกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบเกิดขึ้นในระบบราชการ แต่ทว่าโครงสร้างองค์การเช่นนี้ก็กลับย้อนแย้งเกี่ยวกับประสิทธิภาพในตัวเองด้วยการกำหนดโครงสร้างให้สลับซับซ้อน มีความเป็นทางการ และเน้นการควบคุมการตัดสินใจของส่วนงานย่อยได้ทำให้ขีดความสามารถของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการตอบสนองภัยพิบัติอุทกภัยเสื่อมถอยลง เนื่องจาก ไม่อาจบริหารจัดการกับสภาพปัญหาได้อย่างเท่าทันสถานการณ์

ภัยพิบัติอุทกภัย: ธรรมชาติและความสัมพันธ์ในองค์ประกอบทางการบริหารจัดการ

ประเทศไทยประสบกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยมาโดยตลอด เนื่องจากมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นและมีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่เชิงเขาสลับกับที่ราบ ส่งผลให้การกระทำของระบบนิเวศจึงเป็นประเด็นหลักในการสร้างปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยของพื้นที่ประเทศ จากสถิติความเสียหายจากการกระทำของภัยพิบัติอุทกภัยในช่วงปี พ.ศ.2553 และ พ.ศ.2554 ที่ผ่านมามีผู้เสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นจำนวนมาก (หนังสือราชการกระทรวงมหาดไทย ถึงสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ มท 0616/10532 เรื่อง สรุปลสถานการณ์อุทกภัยสาธารณภัย และการช่วยเหลือ (ข้อมูล ณ วันที่ 3 ตุลาคม 2554) และ กรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2553) ภัยพิบัติอุทกภัยได้เป็นตัวแทนของปัญหาสมัยใหม่ด้วยสภาพของการไม่เป็นเส้นตรง (non-linear problem) ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กันของสาเหตุปัญหาที่หลากหลายและสลับซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อจังหวะความรุนแรงของปัญหาให้กระจุกแน่นอย่างตึงเครียดและคล้ายตัวสลับกันตามของการแทรกแซงของปัจจัยสาเหตุ ปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยจึงยากแก่การคาดคะเนสภาพปัญหาและการทำนายทิศทางการบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบระเบียบ

ภัยพิบัติอุทกภัยครั้งสำคัญของไทยในช่วง ปี พ.ศ.2553 และ พ.ศ.2554 เกิดขึ้นในบริบทพื้นที่และสภาพทางการเมืองที่แตกต่างกัน เหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2553 เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของประเทศไทยสืบเนื่องมาจากการกระทำของฝนตกหนักอย่างต่อเนื่อง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) และลมมรสุมประจำฤดูกลาง (ภาคใต้) แนวทางการบริหารจัดการของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ทำงานผ่านศูนย์อำนวยการ และ

บริหารสถานการณ์อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม (ศอส.) โดยมีนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ซึ่งดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และใช้กระทรวงมหาดไทยเป็นกลไกบริหารจัดการปัญหาในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ การบริหารจัดการกับเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยในปี พ.ศ.2553 ยังสะท้อนถึงความไม่สามารถใช้อำนาจการแทรกแซงระบบราชการของฝ่ายการเมืองเนื่องจากนายกรัฐมนตรีไม่ได้ทำหน้าที่ ประธานศอส. ด้วยตนเองซึ่งอำนาจในการควบคุมสั่งการของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 (มาตรา 31) ได้ผูกไว้กับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้กระทรวงมหาดไทยสามารถแสดงบทบาทบริหารจัดการกับปัญหาผ่านแนวทางการบริหารจัดการการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ (ประมวลข้อมูลมติคณะรัฐมนตรีการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย พ.ศ. 2553) การกำหนดนโยบายและการปฏิบัติในการกิจบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยจึงปรากฏบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินภารกิจในพื้นที่ทางนโยบายการบริหารจัดการกับปัญหา ขณะที่เหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยในช่วงปี พ.ศ.2554 เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางของรัฐสืบเนื่องมาจากปริมาณน้ำฝนมากจากการกระทำของลมมรสุมประจำฤดูกาลและปัญหาจากความสามารถระบายน้ำลงสู่อ่าวไทยได้ตามปกติ พื้นที่ระหว่างภาคเหนือและภาคกลางสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนในการประสบภัยพิบัติอุทกภัยเพราะเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกันซึ่งเส้นทางระบายน้ำในภาคเหนือจำเป็นต้องพามวลน้ำสะสมจากต้นน้ำภาคเหนือไปสู่พื้นที่ปลายน้ำอย่างภาคกลางเพื่อระบายออกสู่อ่าวไทย ตลอดเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยในช่วงปี พ.ศ.2554 ได้สร้างความเสียหายกับรัฐไทยกินพื้นที่ในวงกว้างและสร้างความเสียหายทั้งในด้านทรัพย์สินและจำนวนชีวิตของประชาชนเป็นจำนวนมาก

นัยสำคัญของเหตุการณ์ดังกล่าว มีความแตกต่างไปจากภัยพิบัติอุทกภัยเมื่อครั้ง พ.ศ. 2553 เนื่องจากการไหลระบายน้ำในกรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ. 2554 พาดผ่านกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวง เป็นศูนย์กลางการปกครองของรัฐทำให้รัฐบาลต้องเข้ามามีบทบาทนำการกำหนดนโยบายและควบคุมการบริหารจัดการกับปัญหาในทางปฏิบัติ รัฐบาลบริหารจัดการปัญหาผ่านการทำงานของศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ศปภ.) มีนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นประธานออกมาตรการรายวันเพื่อกำหนดการปฏิบัติการเผชิญปัญหาและให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยลดบทบาทความรับผิดชอบต่อการกิจในฐานะหน่วยนโยบายลง เนื่องจากรัฐบาลได้สร้างหน่วยสนับสนุนทรัพยากรการตัดสินใจประกอบด้วยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบริหารจัดการน้ำจากภายนอก (ทีมกรู๊ป อานนท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ดังพิจารณาได้จากการที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ การตัดสินใจในที่ประชุมหลัก ศปภ. แต่กลับสอดอยู่ในฝ่ายปฏิบัติการภายใต้การนำของนายพลอดประสพ สุรัสวดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ และการไม่ร่วมอยู่ในคณะแถลงข้อมูลสถานการณ์ของ ศปภ. ต่อสาธารณะ เป็นต้น² กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2554 จึงไม่ปรากฏบทบาทสำคัญตามที่ขอบเขตความรับผิดชอบตามที่พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 กำหนดไว้

อย่างไรก็ตามทั้งสองเหตุการณ์ต่างอยู่ภายใต้ร่มนโยบายและการบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 เนื่องจากกฎหมายฉบับดังกล่าวเป็นแนวทางหลักในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและอำนาจหน้าที่ให้กับตัวแสดงของรัฐ ทำให้จุดร่วมของเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยทั้งสองครั้งจึงอยู่ที่ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการในทางนโยบายและการปฏิบัติ ซึ่งเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2553 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้นั้นกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยปรากฏบทบาทในการเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการชัดเจน ขณะที่เหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2554 เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางซึ่งมีกรุงเทพมหานครรวมอยู่ทำให้การบริหารจัดการทั้งนโยบายและการปฏิบัติจึงถูก

2 มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 11 ตุลาคม 2554. สรุปสถานการณ์อุทกภัย สาธารณภัย และการช่วยเหลือ(ข้อมูล ณ วันที่ 10 ตุลาคม 2554). และคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 193/2554 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย(ศปภ.). คำสั่งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ที่ 5/2554 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย(ศปภ.). คำสั่งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ที่ 33/2554 เรื่อง แต่งตั้งโฆษกศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย(ศปภ.). www.moj.go.th/th/newsSPP. และจากการสังเกตการณ์ผ่านสื่อโทรทัศน์ของผู้เขียนตลอดช่วงเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2553.

ควบคุมอย่างใกล้ชิดจากฝ่ายการเมืองและบทบาทอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยถูกลดลง เนื่องจากการตัดสินใจของฝ่ายการเมืองได้อำศัยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการตัดสินใจทางนโยบาย จึงนำไปสู่ทบทวนถึงความจำเป็นของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการเป็นหน่วยสนับสนุนการตัดสินใจทางนโยบายและการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยและบทบาทของหน่วยงานควรเป็นอย่างไร

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับการเป็นเครื่องจักรกลของการเมือง

พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 กำหนดให้การจัดการกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยเป็นหนึ่งในภารกิจพื้นฐานที่รัฐต้องปฏิบัติโดยมีแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2557 เป็นหลักฐานการพยายามสร้างโครงสร้างการประสานงานระหว่างหน่วยงานทำให้ฐานของการเมืองในการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในรูปของนโยบายแบบบูรณาการ

นอกจากนี้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะการเป็นหน่วยงานเลขานุการของคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ (กปภ.ช.) และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดยังทำหน้าที่เป็นเลขานุการในการวางแผนการปฏิบัติของคณะทำงานในระดับภูมิภาคด้วย (พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 มาตรา 11) ส่งผลให้ในสนามการเมืองของการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยจึงจำเป็นต้องเปิดช่องทางให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเข้ามามีอิทธิพลในการตัดสินใจทางการบริหารจัดการอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จึงนำไปสู่คำถามของส่วนนี้ว่า หากให้อำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยสัมพันธ์กับการถือครองทรัพยากรแล้วกรมทำหน้าที่บริหารจัดการภัยพิบัติอย่างไร และสะท้อนถึงอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอย่างไร

การก้าวไม่พ้น “จาก” กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

หากกำหนดให้ความสัมพันธ์ของการบรรลุผลของนโยบายของรัฐผูกอยู่กับขีดความสามารถในการนำนโยบายไปปฏิบัติของระบบราชการ ระบบราชการย่อมเป็นกลไกของการเมืองที่ทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพในการจัดการสาธารณะของรัฐ (Kamolvej, 2005, pp. 1-25) ในพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 ได้กำหนดให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการ (พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 มาตรา 14) และสร้างอำนาจให้กรมสามารถแยกตัวเป็นอิสระจากตัวแสดงอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นทางนโยบายผ่านการเพิ่มศักยภาพให้แก่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านทรัพยากร ซึ่งทรัพยากรทางการบริหารจัดการของกรมแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย งบประมาณ เครื่องเทคนิค กำลังพล และรูปแบบการบริหารจัดการ

งบประมาณ (money) การบริหารจัดการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะได้รับการจัดสรร งบประมาณตามรายการกิจ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดภัยอันเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการเตรียมพร้อมและป้องกัน และลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะรับงบประมาณตามภารกิจในแผนแม่บทกว่า 17,224.5479 ล้านบาทในการทำหน้าที่ประสานงานบูรณาการให้หน่วยงานที่อยู่ภายใต้แผนสามารถดำเนินภารกิจตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ได้ ขณะที่ระยะเกิดภัยงบบการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยกลับไม่ได้อยู่ที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับจังหวัด) แต่อยู่ที่กระทรวงมหาดไทย (ผู้ว่าราชการจังหวัด) ซึ่งถูกผูกติดไว้ด้วยเงื่อนไขของการเป็นผู้บัญชาการณีสถานการณ์ในพื้นที่ตามที่กฎหมายกำหนด** ทำให้บทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงถูกกำกับโดยการเมืองและไม่สามารถนำการสั่งการในระดับพื้นที่ปฏิบัติได้ เนื่องจากการเปลี่ยนถ่ายงบประมาณไปผูกอยู่กับผู้นำการบริหารจัดการในแต่ละระดับแทน ส่งผลให้อำนาจและบทบาทของกรมในทรัพยากรด้านนี้จึงถูกสนับสนุนให้ทำหน้าที่กำหนดการบริหารจัดการในสภาวะปกติมากกว่าแสดงบทบาทนำในสถานการณ์ฉุกเฉินตามสภาพการถือครองงบประมาณ

กำลังพล (man) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีที่มาจากผลพวงของการปฏิรูประบบราชการทำให้กำลังพลของกรมจึงมาจากการโยกย้ายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก กระนั้นก็ตาม หน่วยงานที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยยังไม่ปรากฏตัวตนของความรู้ในด้านดังกล่าวขึ้นมาอย่างชัดเจน แต่ทว่าช่องว่างจาก

ความเชี่ยวชาญในทักษะด้านดังกล่าวได้รับการปิดด้วยการบูรณาการความร่วมมือระดับนโยบายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเป็นสาเหตุของการสร้างตัวของปัญหาภัยพิบัติอุทกภัย (แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ.2553-2557, หน้า 113) พร้อมกับสร้างการอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กำลังพลของกรมทั้งภายในร่มนโยบายจากหน่วยงานภายนอกและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ได้แก่ UNDP นักวิชาการด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น* อีกทั้งยังสร้างกำลังเสริมให้การปฏิบัติการกิจโดยสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นสร้างนักปฏิบัติการในระดับพื้นที่หรืออาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน(อปพร.) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านกำลังพลให้การปฏิบัติ

เครื่องมือเทคนิค (material) และความรู้ทางการบริหารจัดการเชิงเทคนิค (management) นั้น ถือเป็นทรัพยากรสำคัญอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยให้กรมป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยประสบความสำเร็จในการดำเนินการตามแผนนโยบาย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ถือครองทรัพยากร อาทิ เครื่องชุดทางน้ำ อุปกรณ์กู้ภัย เครื่องสูบลม แผนการกู้ภัยเฉพาะประเภท เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้มีความจำเป็นในการป้องกันและช่วยเหลืออย่างยิ่ง เพราะช่วยลดความสูญเสียลง และเป็นเหตุผลให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขยายอำนาจและเพิ่มสายพานของระบบราชการผ่านการตั้งศูนย์จัดเก็บอุปกรณ์เทคนิคและหน่วยอบรมระดับกลุ่มจังหวัดขึ้น (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2551) เครื่องมือเทคนิคจึงเป็นทั้งทรัพยากรที่ช่วยในการลดความสูญเสียจากความรุนแรงของสภาพปัญหาและยังเป็นทรัพยากรที่ช่วยยืนยันอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นตัวแสดงนำการบริหารจัดการ

ความพร้อมเพรียงทางทรัพยากรได้สร้างให้ขีดความสามารถในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งกรมได้อาศัยการสร้างขีดความสามารถด้านทรัพยากรเป็นประเด็นในการขยายอำนาจความเป็นทางการของกรมเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ของกรมสามารถปฏิเสธการแทรกแซงจากรัฐบาลหรือฝ่ายการเมืองได้ในระดับหนึ่งเพราะทรัพยากรการบริหารจัดการในสภาวะปรกติอยู่ภายใต้อำนาจกฎหมายจึงความเป็นอิสระ ในตัวเองและมีสภาพภายในหน่วยงานที่แข็ง(fluid unit) สามารถนำการบริหารจัดการกับปัญหาได้

การก้าวไม่พ้น “ของ” กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการถูกจัดให้แยกออกจากกันอย่างน้อยที่สุดคือการแบ่งแยกตัวแสดงทางนโยบายและระบบราชการออกจากกันเพื่อเปิดอิสระให้ระบบราชการสามารถดำเนินกลยุทธ์ในทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจริง สอดคล้องกับข้อเสนอของ Barbara Czarniawska ต่ออุปสรรคประการหนึ่งของการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จว่าด้วยการคงสมมติฐานที่ว่านโยบายจะเกิดประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อสามารถกำหนดความคงเส้นคงวาให้การปฏิบัติได้ เพราะในสถานการณ์จริงมีความหลากหลายเกินกว่าจะกำหนดแนวทางการดำเนินการที่แน่นอนให้การปฏิบัติ (Czarniawska, nd., pp. 12-20)

การกำหนดให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นเครื่องจักรกลของฝ่ายการเมืองไม่อาจสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการบริหารจัดการได้เนื่องจากการครอบงำโดยโครงสร้างการประสานงานของฝ่ายการเมืองกับระบบราชการในแนวตั้งยังสะท้อนการควบคุมสั่งการ ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางนโยบายกับตัวแสดงทางการปฏิบัติการในการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยซึ่งตัวแสดงทั้งสองกลุ่มเชื่อมโยงด้วยการเป็นฝ่ายบริหารระดับสูงของกระทรวง คือ รัฐมนตรีว่าการประจำกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงมหาดไทย และอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอยู่ เป็นความสัมพันธ์แนวตั้งที่ปลัดกระทรวงทำหน้าที่รับมอบนโยบายจากรัฐมนตรีประจำกระทรวง และสั่งการผ่านอธิบดีกรมไปปฏิบัติ ทำให้การมีส่วนร่วมของฝ่ายข้าราชการฝ่ายปฏิบัติจึงเพียงอยู่ในฐานะผู้รับคำสั่งการตามนโยบายและมุ่งบรรลุผลสำเร็จตามข้อกำหนดจากนโยบายมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับปัญหาในพื้นที่จริง ดังพิจารณาจากการตอบสนองปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เมื่อ พ.ศ. 2553 มีความแตกต่างกันในเรื่องขนาดและสภาพพื้นที่ประสบภัย

ภัยพิบัติอุทกภัยเมื่อครั้ง ปี พ.ศ. 2553 สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดนครราชสีมา ต่างแสดงบทบาทในการตอบสนองปัญหาแตกต่างกัน โดยจังหวัดชัยภูมิซึ่งประสบกับปัญหาภัยพิบัติ

อุทกภัยแบบน้ำล้นตลิ่งและน้ำท่วมขัง ทำให้เครื่องมือทางการบริหารจัดการจึงเน้นไปที่เครื่องสูบน้ำเป็นสำคัญ ต่างกับจังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะน้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมขังทำให้อุปกรณ์ในการทำงานจึงเน้นไปที่กลุ่มอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือชีวิตในสภาวะฉุกเฉิน แต่บัญชีทรัพยากรที่กรมส่วนกลางได้มอบให้สำนักงานระดับจังหวัดถือครองกลับไม่แสดงความเด่นชัดในการมอบทรัพยากรประเภทใดประเภทหนึ่ง เนื่องจากฐานคติของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอยู่ที่การตั้งศูนย์การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับเขตเป็นจุดกระจายทรัพยากรในระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดแทน การแจกจ่ายทรัพยากรจึงเกิดขึ้นเมื่อมีการร้องขอจากทางสำนักงานจังหวัดในกลุ่ม* เมื่อเกิดสถานการณ์จริงสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดชัยภูมิไม่สามารถประสานความช่วยเหลือจากศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 5 ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาได้ เพราะติดขัดทางการสื่อสารจากการส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือในวันหยุดราชการ อีกทั้งจังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่ประสบภัยเช่นกัน จึงไม่อาจลำเลียงออกนอกพื้นที่ได้ (ศิริรักษ์ สิงหเสม, 2554) ในทางเดียวกันอำนาจหน้าที่ของข้าราชการผู้นำองค์กรอยู่ในตำแหน่งระดับชำนาญการพิเศษเท่ากันทั้งสองจังหวัด** และให้มีศูนย์การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับเขตขึ้นเป็นรายกลุ่มจังหวัดเพื่อเป็นจุดศูนย์กลางการประสานงานด้านทรัพยากรจำพวกเครื่องมือเทคนิค กำลังพล และผู้เชี่ยวชาญให้แก่หน่วยงานจังหวัดที่อยู่ภายในกลุ่มเดียวกันโดยหวังให้การแบ่งโครงสร้างการประสานงานเช่นนี้นำไปสู่การบริหารจัดการตอบสนองต่อปัญหาอย่างเป็นระบบและยังคงรักษาการรวมศูนย์ของหน่วยงานส่วนกลาง

สำหรับเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2554 บทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยิ่งสะท้อนภาพของการเป็นเครื่องจักรกลของการเมือง กล่าวคือจากโครงสร้างการบังคับบัญชาในแนวตั้งระหว่าง ศปก.กับ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่เพียงแต่เป็นการควบคุมการทำงานในทางปฏิบัติเท่านั้นแต่ยังสร้าง ศปก.ขึ้นเพื่อใช้อำนาจของรัฐบาลสั่งการในสถานการณ์ฉุกเฉิน (กิตติมา สุรสนธิ และคณะ, ม.ป.ป.) แทนอำนาจตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 (พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 มาตรา 6 และ มาตรา 11) และการสร้างกลุ่มสนับสนุนการตัดสินใจใหม่เป็นคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกระบบราชการ ได้แก่ ทีมกรู๊ป ดร.อานนท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ส่งผลให้บทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงถูกผลักไปสู่การเป็นหน่วยปฏิบัติที่ถูกควบคุมจากการเมืองระดับนโยบายมากขึ้น นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับการตระหนักถึงของผู้ว่าราชการจังหวัดเกี่ยวกับบทบาทของกรมด้วย (พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 มาตรา 15) ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยืนยันทันถึงบทบาทของการเป็นเครื่องจักรกลของการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปสู่ความล้มเหลวของหน่วยงานในฐานะตัวแสดงหลักนำการบริหารจัดการทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติการ

“เล็ก” หรือ “รื้อ” เครื่องจักรกลของการเมือง

“เล็ก”: การก้าวให้พ้นจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย: การถ่ายโอนอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยสู่ท้องถิ่นแบบเบ็ดเสร็จ

จากปัญหาในการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยพบว่า กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ยังมุ่งสร้างองค์การเพื่อสืบทอดและผลิตซ้ำชุดความคิดเกี่ยวกับระบบราชการแบบเครื่องจักรกลของการเมือง ซึ่งการอนุรักษ์แนวทางเช่นนี้ ไม่เพียงปรากฏตัวตนผ่านคุณค่าทางนโยบายเท่านั้นแต่รวมถึงการกำหนดโครงสร้างองค์การภายในให้มีความเป็นระบบเพื่อสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้แก่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยซึ่งแนวคิดเช่นนี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรับมือกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยและนำพาหน่วยงานไปสู่การไร้ขีดประสิทธิภาพทางปฏิบัติ ด้วยเหตุดังกล่าวสิ่งที่ควรตระหนักและให้ความสำคัญคือการเสริมสร้างบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแสดงตามโครงสร้างอำนาจตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ในการเข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการกับภัยพิบัติอุทกภัยแทน

ด้วยเหตุผลของความพร้อมทางด้านทรัพยากรและอุดมการณ์สำนึกความเป็นเจ้าของพื้นที่ประสบภัยของ

3 ** จากการศึกษาโดยผู้เขียนจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เมื่อ พ.ศ.2553

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้อจำกัดจากการผูกเชื่อมการเมืองเข้ากับระบบราชการ ลักษณะภายในของระบบราชการ และการถือครองทรัพยากรทางการบริหารจัดการ ตลอดจนกระแสการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนผ่านการบริหารจัดการสาธารณะมากขึ้น ทางออกของข้ออุปสรรคของการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยจึงก้าวไปที่การยกเลิกให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานกลางในการบริหารจัดการภัยพิบัติและให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่บริหารจัดการอย่างเบ็ดเสร็จตั้งแต่ในระดับพื้นที่ (ศิริรักษ์ สิงหเสม, 2554)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกเสนอให้เป็นหน่วยงานบริหารจัดการเบ็ดเสร็จ เหตุเป็นเพราะเป็นหน่วยแรกที่เผชิญกับสถานการณ์ อีกทั้งยังเป็นจุดสำคัญในการช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง กระนั้นก็ตามศักยภาพทางการบริหารจัดการกับปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ด้านทรัพยากรระหว่างส่วนงานภูมิภาคกับส่วนท้องถิ่น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะกลไกของการรวมศูนย์ได้สร้างอุปสรรคด้านทรัพยากรของท้องถิ่นด้วยการกีดกันทางอำนาจการบริหารจัดการ แต่กระนั้นการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบการทำงานภายใต้ขอบเขตการปกครองที่แตกต่างจากความเป็นอิสระของทรัพยากรและสภาพพื้นที่ปัญหาทางการบริหารจัดการของแต่ละส่วนท้องถิ่น ที่มาของทรัพยากรเป็นสิ่งที่ท้องถิ่นจะสะสมจากสินทรัพย์ในพื้นที่ตน ตลอดจนถึงการแข่งขันกันระหว่างพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อดึงดูดทรัพยากรสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นเข้าสู่พื้นที่ ส่งผลให้การประสานความร่วมมือระหว่างเขตปกครองท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นได้ยากในทางปฏิบัติ บทบาทของระบบราชการจึงยังเป็นตัวแปรสำคัญในการรักษาความร่วมมือระหว่างเขตปกครองท้องถิ่นในการบริหารจัดการปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยที่มีคุณสมบัติลุกลามก้าวข้ามเขตการท้องถิ่น (cross jurisdiction) ทำให้กลไก ของกระทรวงมหาดไทยในระดับภูมิภาคจึงขอธรรมในการถือครองทรัพยากรเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นในเขตพื้นที่อยู่ จึงเป็นการยืนยันถึงบทบาทความเป็นของตัวแสดงนำในการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอรูปแบบของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยควรมีลักษณะอย่างไร

“รื้อ” การก้าวให้พื้นของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย: การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ถึงแม้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะมีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัย แต่ข้ออุปสรรคจากปัจจัยภายในเกี่ยวกับลักษณะองค์การทำให้หน่วยงานเกิดข้อจำกัดในแง่ของประสิทธิภาพต่อการตอบสนองปัญหาสมัยใหม่ ซึ่งสภาพเหล่านี้ได้สร้างให้ระบบราชการมีลักษณะแข็งทื่อและล่าช้า ตลอดจนไม่รองรับการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่นำไปสู่การระดมทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถสร้างความสอดคล้องระหว่างปัญหากับแนวทางการบริหารจัดการในทางปฏิบัติ แต่การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยบรรลุผลสำเร็จด้วยการตอบสนองเพียงเรื่องทรัพยากร ส่งผลให้การปรับเปลี่ยนสภาพของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงเป็นทางออกในการปลดล็อกศักยภาพของหน่วยงาน

ในสถานการณ์ภัยพิบัติอุทกภัยเมื่อ ปี พ.ศ.2553 และ พ.ศ. 2554 ได้แสดงถึงความล้มเหลวเกี่ยวกับการแสดงบทบาทนำการบริหารจัดการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทั้งในการมีส่วนร่วมทางนโยบายและการประสานงานในทางปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากการปรากฏหลักฐานการเป็นเครื่องจักรกลของการเมืองการตัดสินใจระดับนโยบาย เช่น การไม่สามารถผลักดันให้เกิดการบังคับใช้แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ.2553-2557 ซึ่งเป็นนโยบายเฉพาะสำหรับการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นโครงสร้างการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานทุกระดับ สภาพความเป็นทางการของระบบราชการและความไร้ประสิทธิภาพจากการรวมศูนย์อำนาจของหน่วยงาน ทำให้ศักยภาพของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับความต้องการการบริหารจัดการของปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนสูง

เมื่อ “รื้อ” คือคำตอบ: ปรับเปลี่ยนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นองค์การสมอง

กระนั้นก็ตามการยืนยันถึงการคงอยู่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยจึงนำไปสู่คำถามที่ว่าหน่วยงานดังกล่าวซึ่งเป็นตัวแทนของความเป็นระบบราชการควรมีลักษณะอย่างไร

เพื่อตอบสนองกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยอย่างมีประสิทธิภาพ การทำหน้าที่ทางนโยบายของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจากอำนาจของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 และแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2557 ได้พยายามสร้างรูปแบบการทำงานแบบบูรณาการทำให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักมีสถานะเป็นผู้อำนวยการประสานทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของ กปภ.ช. อำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในทางนโยบายจึงถือเป็นการเปิดช่องให้ระบบราชการเข้าถึงพื้นที่ทางนโยบายอย่างมีอย่างมีนัยสำคัญ แต่ทว่าในสภาพจริงอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยังขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกอื่น ดังจะเห็นรูปธรรมได้จากปัจจัยทางการเมือง ในกรณีของ ศปภ. ที่ไม่นำกรอบกฎหมายที่กำหนดมาใช้ในการบริหารจัดการกับสถานการณ์จริงและใช้อำนาจฝ่ายบริหารลดทอนบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยลงเหลือเพียงการเป็นเครื่องจักรกลของการเมือง ทำหน้าที่เป็นตรายางทำหน้าที่เห็นร่วมกับแนวนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติ คุณค่าของนโยบายจึงไม่แสดงถึงการให้ความสำคัญกับตัวแสดงระบบราชการที่เป็นหลักเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามการลดทอนสถานภาพเชิงอำนาจของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยังเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในด้วยข้อจำกัดด้านองค์การจึงสะท้อนความบกพร่องของกรมต่อประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ เนื่องจากโครงสร้างภายในของกรมยังคงให้ภาพของเครื่องจักรกลเพียงแต่ขยายเส้นทางลำเลียงของสายพานให้เยอะขึ้นและหมุนสายพานการลำเลียงทรัพยากรเข้าถึงการทำงานในแต่ละขั้นตอนให้รวดเร็วขึ้นเท่านั้น แต่ไม่แสดงถึงการปรับตัวให้ยืดหยุ่นเข้ากับสภาพภัยพิบัติอุทกภัย ในความเป็นจริงซึ่งหลากหลายและสลับซับซ้อนได้ ปัญหาของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับการจัดการกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัยจึงเป็นเพราะสภาพองค์การแบบเครื่องจักรกลของการเมืองจากการกระทำของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในขององค์การ

การเดินทางของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ต้องเผชิญกับการท้าทายของปัญหาสมัยใหม่อย่างภัยพิบัติอุทกภัยได้นำภาพขององค์การไปสู่การเป็น *หน่วยงานสมอง (brain unit)* ซึ่งเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ขององค์การสมัยใหม่ที่มีความฉลาดเป็นคลังทางข้อมูลนำไปสู่การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ การทำงานของสมองผ่านการไหลเวียนของระบบเลือดนั้นทำงานด้วยการประสานเซลล์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันในแนวราบ และไม่ทับซ้อนกันภายในโครงสร้างการประสานระหว่างก้านสมองอันแข็งแกร่งและเส้นเลือดที่อ่อนละมุน ซึ่งสอดคล้องกับ Morgan (2006) เสนอการอุปมาอุปไมยขององค์การเป็นสมอง (*organization as brain*) ที่ช่วยให้ภาพการออกแบบองค์การในแง่ของการสร้างการพัฒนาเกี่ยวกับกระบวนการข้อมูลและระบบการสื่อสารเรียนรู้ขององค์การที่จะบริหารจัดการตนเอง ตลอดจนถึงการสร้างความยืดหยุ่นให้กับองค์การในการรับมือกับปัญหาและรองรับทรัพยากรที่ไหลเวียนเข้าออกอย่างเป็นพลวัต การทำงานของสมองจะเน้นที่การมองปัญหาแบบเชิงซ้อน (*double loop*) เป็นแบบแผนในการปฏิบัติคือมองทั้งการทำงานและข้อผิดพลาดที่นำไปสู่การสร้างเป็นข้อมูลในการศึกษาใหม่ Morgan (2006, pp. 71-112.) ได้สนับสนุนให้องค์การแบบสมองสำคัญต่อการจัดรูปแบบองค์การเพื่อบริหารจัดการกับปัญหาสมัยใหม่ องค์ประกอบสมอง อาทิ ก้านสมองเทียบได้กับโครงสร้างหลักขององค์การตามสายบังคับบัญชาที่ต้องการความแข็งแรงเพื่อรองรับกับแรงปะทะของปัญหาภัยพิบัติอุทกภัย ระบบเลือดจัดเป็นสายทางการประสานงานที่อ่อนละมุนเทียบกับระบบการสื่อสารระหว่างข้าราชการในองค์การที่ประสานข้อมูลระหว่างกันได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว และไม่ซ้ำซ้อน เป็นต้น

การให้โครงสร้างการประสานงานภายในของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีโครงสร้างการทำงานเหมือนสมองทำให้โครงสร้างการทำงานขององค์การเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่ของการประสานงานภายในและการปฏิสัมพันธ์กับองค์การภายนอกโดยโครงสร้างการประสานงานภายในสมองได้เสนอให้การประสานงานทำงานผ่านการเชื่อมโยงของข้อมูลและใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารข้อมูลเป็นตัวกำหนดขั้นตอน นัยสำคัญตรงนี้จะอยู่ที่การลดความสำคัญสายการบังคับบัญชาที่มากับอำนาจหน้าที่ของตำแหน่ง และเปลี่ยนการสั่งการแบบเป็นลำดับขั้นเป็นการทำหน้าที่ยืดหยุ่นเพื่อค้ำสภาพองค์การให้คงรูปดั้งเดิม และให้ความสำคัญกับข้อมูลเป็นตัวสร้างรูปแบบการประสานงานและเจรจาต่อรองภายในองค์การ

โครงสร้างของกรมแบบสมองจึงไม่มีความแน่นอนตายตัว อีกทั้งการผลัดเปลี่ยนการนำการบริหารจัดการตามสภาพปัญหาและประเด็นทางการบริหารจัดการของหน่วยงานย่อยภายในองค์การช่วยให้สายความสัมพันธ์ระหว่าง

หน่วยงานสั้นลง จากนัยตรงนี้โครงสร้างการประสานงานในแนวตั้งของกรมจึงควรเป็นสายตรงระหว่าง หน่วยงานส่วนกลางระดับกรมกับสำนักงานจังหวัด (ยกเลิกการสะสมทรัพยากรในพื้นที่ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับเขต) และให้สำนักงานจังหวัดมีทรัพยากรสำหรับการบริหารจัดการอย่างพอเพียงในการปฏิบัติการในพื้นที่ที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความพร้อมในการบริหารจัดการ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับสำนักงานจังหวัดควรอยู่ในรูปของการพึ่งพิงซึ่งกันและกันและยกเลิกการสั่งการแบบอำนาจเผด็จการตามอำนาจหน้าที่และหันมาให้ความสำคัญกันด้วยความสัมพันธ์แบบพันธมิตรและสร้างฐานทรัพยากรเพื่อรองรับกับการปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการทั้งสองฝ่าย ในทางเดียวกันส่วนของโครงสร้างการประสานงานภายนอกองค์การแบบสมองจะออกแบบให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยประสานงานกับฝ่ายการเมืองด้วยการทำหน้าที่เป็น ผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคเฉพาะทาง เพื่อให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเกิดอำนาจจากความรู้และสามารถทรงอิทธิพลในพื้นที่การตัดสินใจทางนโยบายตลอดจนกำหนดทิศทางการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยให้เหมาะสมกับขีดความสามารถของรัฐทางการบริหารจัดการ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการตัดสินใจของฝ่ายการเมือง เป็นหน่วยตรวจสอบความจำเป็นของสมองเพื่อคัดกรองข้อมูลสำหรับการตัดสินใจซึ่งตั้งอยู่บนฐานของทรัพยากรขององค์การ และนำไปสู่การสร้างอำนาจให้กับกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเข้าสู่สนามการเจรจาต่อรองอำนาจในการกำหนดนโยบาย ซึ่งการทำหน้าที่อำนาจการประสานงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ซ่อนอำนาจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางการสัมพันธ์ให้กับตัวแสดงทางการเมืองผ่านการจัดสรรทรัพยากรตามที่พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 ได้ให้อำนาจไว้อย่างมีนัยสำคัญอีกด้วย ส่งผลให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงเกิดประสิทธิผลทางการบริหารจัดการตามนโยบายและการปฏิบัติจัดการกับปัญหา

บทสรุป

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกับการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในปัจจุบัน ได้สะท้อนภาพการเป็นเครื่องจักรกลของการเมืองเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารจำเป็นต้องมีความเกี่ยวเนื่องกันเพื่อสร้างช่องทางให้กับความต่อเนื่องระหว่างนโยบายและการปฏิบัติ ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์จึงขึ้นอยู่กับการบริหารอำนาจของการเมืองเป็นหลักซึ่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในฐานะเครื่องจักรกลของการเมืองได้แสดงให้เห็นว่าระบบราชการก้าวไม่พ้นจากการครอบงำของการเมืองในการบริหารจัดการกับปัญหาสมัยใหม่อย่างภัยพิบัติอุทกภัย แต่ในทางตรงกันข้ามความพร้อมเพรียงด้านทรัพยากรการบริหารจัดการและอำนาจในทางกฎหมายที่ทำให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นตัวแสดงหลักอันชอบธรรมสำหรับการบริหารจัดการอยู่

อย่างไรก็ตามยังคงมีคำถามสำคัญเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการบริหารจัดการ ซึ่งบทความนี้เสนอว่า กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยต้องปรับเปลี่ยนสถานภาพองค์การจากเครื่องจักรกลเป็นสมอง (brain unit) ให้สามารถยืดหยุ่นเพื่อรองรับการปฏิสัมพันธ์ของปัญหาและเพื่อพร้อมต่อการระดมทรัพยากร อีกทั้งความฉลาดของสมองจะช่วยให้กรมเรียนรู้การใช้ทรัพยากรที่ไม่ซ้ำซ้อนจากการระดมทรัพยากรจากการประสานงานกับหน่วยงานอื่น อาทิการใช้แนวทางโครงสร้างของระบบการปรับตัว (complex adaptive system) ในการปฏิบัติ ดังนั้นการก้าวให้พ้นจากการครอบงำโดยการเมืองของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงควรสร้างอำนาจจากความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นกลไกป้องกันการแทรกแซงจากการเมืองในทำหน้าที่บริหารจัดการกับปัญหาภัยพิบัติอุทกภัย ส่งผลให้การปรับโครงสร้างองค์การให้อยู่ในรูปแบบสมองจึงเป็นข้อเสนอที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยควรพัฒนาเพื่อสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการบริหารจัดการภัยพิบัติอุทกภัยต่อไป

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2551
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมา. เข้าถึงได้จาก www.disaster.go.th
กรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติอุทกภัย พ.ศ.2553. เข้าถึงได้จาก http://www.disaster.go.th/dpm/users/files/policy/book_annual/three.pdf
การสัมมนาเชิงปฏิบัติการโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศไทย ระหว่างวันที่ 26 กุมภาพันธ์-1 มีนาคม พ.ศ.2556. โรงแรมA1 พัทยา จังหวัดชลบุรี.
กิติมา สุรสุนธิ และคณะ. (ม.ป.ป.). การสำรวจสภาพการณ์สื่อสารเพื่อกำหนดนโยบายการสื่อสารในภาวะน้ำท่วม และแนวทางการกำหนดนโยบายการสื่อสารในภาวะน้ำท่วมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ข้อมูลจากการบรรยายโดยผู้อำนวยการสำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. เข้าถึงได้จาก <http://www.eric.chula.ac.th/activities/A2.pdf>.
คำสั่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ 275/2551 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2551.
คำสั่งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ที่ 5/2554 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ศปภ.). เข้าถึงได้จาก www.moj.go.th/th/newsSPP.
คำสั่งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ที่ 33/2554 เรื่อง แต่งตั้งโฆษกศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย (ศปภ.). เข้าถึงได้จาก www.moj.go.th/th/newsSPP.
คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 193/2554 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ศปภ.). เข้าถึงได้จาก www.moj.go.th/th/newsSPP.
มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 11 ตุลาคม 2554. สรุปสถานการณ์อุทกภัย สาธารณภัย และการช่วยเหลือ. วันที่ค้นข้อมูล วันที่ 10 ตุลาคม 2554, เข้าถึงได้จาก www.disaster.go.th
เดช บุนนาค. (2548). การปกครองระบบเทศบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435-2458 กระทรวงมหาดไทย สมัยมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ทวิตา กมลเวชช (2554) มหัตศวรรษอุทกภัยแบบไทยไทยในวารสารสถาบันพระปกเกล้า ฉบับกันยายน-ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
ประมวลข้อมูลมติคณะรัฐมนตรีการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย พ.ศ.2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.cabinet.thaigov.go.th/acrobat/flood.pdf>.
แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2557
แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2553-2557
แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2553-2557
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1- 7.
แผนปฏิบัติการและงบประมาณระยะ 3 ปี (พ.ศ.2553-2555) ของหน่วยงานภายใต้แผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี).
พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522
พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550.
พิทยา บวรวัฒนา. บรรณธิการ. (2526). รวมผลงานของนักวิชาการไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
พิทยา บวรวัฒนา. (2531). ทฤษฎีองค์การสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
หนังสือราชการ กระทรวงมหาดไทย ถึงสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ มท 0616/10532 เรื่อง สรุปสถานการณ์อุทกภัย สาธารณภัย และการช่วยเหลือ(ข้อมูล ณ วันที่ 3 ตุลาคม 2554). เข้าถึงได้จาก www.disaster.go.th

go.th/dpm/users/files/policy/book_annual/three.pdf

ศิริรักษ์ สิงหเสม. (2554). เครือข่ายนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย: กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Czarniawska, B. (nd.) Organizations as Obstacles to Organizing. GRI School of Business.

Gothenburg, Sweden: Economics and Law at University of Gothenburg, Sweden.

Kamolvej, T. (2005). 'Why Policy Fails...Are We Tossing Coin into Garbage Can...or Are We not Being Able to Bridge the Gap between Policy and Practice?. Journal of Social Science, 36(2).

Luangprapat, W. (2008). Public Sector Reform in Thailand: Causes and Consequences. Graduate school of international cooperation studies. Japan: Kobe university.

Morgan, G. (2006). Images of organization. Oaks: Sage Publications.

Poggi, G. (2006). Weber: a short introduction. Cambridge : Polity press.

Rigg, F.W. (1966). Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu: east-west center press.

Shafritz, J.M. & Albert, C.H. (1992). Classic of Public administration (6th Ed.). BelmontCal: Wadsworth.

Shafritz, J.M. & Steven, J. O. (2011). Classic Readings in Organization Theory (3rd ed.). BelmontCal: Wadsworth.

การปฏิรูปอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินไทย Reformation in The Authorities of the Thai Ombudsman

ทิพสุตา ญาณภริต

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินไทย ดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งอาจมีความซ้ำซ้อนกับการทำงานขององค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอื่น ๆ เพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียง ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และศาลปกครอง โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหน้าที่ และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดินในต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า ความซ้ำซ้อนในการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินกับองค์กรอื่น ๆ ที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจการแผ่นดินจะมีการควบคุมความเหมาะสมและความเป็นธรรมในการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรเจ้าหน้าที่รัฐ ที่แม้จะได้ปฏิบัติตามอำนาจที่ได้รับมอบมาจากกฎหมายอย่างถูกต้อง ในขณะที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและศาลปกครอง มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องสอดคล้องกับที่กฎหมายมอบอำนาจให้ และมีความแตกต่างจากการทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งการดำเนินงานจะส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐเคารพสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี

คำสำคัญ: ผู้ตรวจการแผ่นดิน, การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

Abstract

This article studies the reformation in the authority of the Ombudsman to control state power according to an organic law on Ombudsman. The objective is to compare with the authority of the National Anti-Corruption commission; the National Human Rights Commission of Thailand and the Administrative Court and examine issues related to duplication of authority. This article is use the documentary research method.

Based on the findings, the Ombudsman has the authority distinct from the other agencies. The Ombudsman has control over the appropriateness and fairness of the authority of government officials. Despite the power that has been given to comply with the law correctly. While the National Anti-Corruption commission and the Administrative Court have the authority to regulate the practice of public officials to comply with the legislative mandate. It is a different from the work of the National Human Rights Commission. This operation will encourage public authorities to respect human rights, the appearance of the international obligations of States Parties.

Keywords: ombudsman, control, state power

บทนำ

ดังที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นองค์กรที่ถูกจัดให้อยู่ในหมวดขององค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยใช้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายบริหารให้ชอบด้วยกฎหมาย และการใช้อำนาจนั้นต้องมีความเป็นธรรมต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย อำนาจหน้าที่หลักของผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเป็นบทบาทในด้านพิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนจากการปฏิบัติหรือการไม่ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อควบคุมความเหมาะสมในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งมีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้เพิ่มอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการจัดทำประมวลจริยธรรมเป็นของแต่ละหน่วยงานเอง เพื่อเพิ่มสำนึกในด้านจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การใช้อำนาจหน้าที่ดังกล่าว นอกจากผู้ตรวจการแผ่นดิน ยังมีองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและส่งเสริมการมีมาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือ ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่มีการตีความการใช้อำนาจหน้าที่ในลักษณะเดียวกันกับผู้ตรวจการแผ่นดิน กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิมนุษยชนไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังจะเห็นได้จากการเสนอให้มีการคว่ำบาตรทั้ง 2 องค์กรเข้าด้วยกัน ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป พ.ศ. 2558 ตอนที่ 4 ผู้ตรวจการแผ่นดินและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน โดยกล่าวถึงไว้ในเจตนารมณ์ของร่างรัฐธรรมนูญว่า “เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ รวมทั้งทำให้ประชาชนได้ประโยชน์จากการบริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (one stop service)”

จากกรณีข้างต้น บทความชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาในประเด็นความซ้ำซ้อนด้านอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียง ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ศาลปกครอง และจะเน้นไปที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อตรวจสอบว่าการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินมีความซ้ำซ้อนกับองค์กรอื่นในแง่ใด และศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ที่ออมบุดส์แมน(Ombudsman)⁴ ในต่างประเทศ ได้แก่ สวีเดน สเปน อินโดนีเซีย เพื่อค้นหาแนวทางในการปฏิรูปอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินไทย ให้มีความแตกต่างจากองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่น ๆ และเพื่อเป็นการเพิ่มแนวทางและมิติใหม่ ๆ ในการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน

วิธีการวิจัย

บทความชิ้นนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา รายงานการวิจัย บทความวิชาการ กฎหมาย ระเบียบและแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัย

ผู้ตรวจการแผ่นดินกับการเป็นองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมฝ่ายปกครอง

การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเป็นหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้หลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการนี้มีความเชื่อมโยงกับการทำให้กระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐฝ่ายบริหาร ต้องมีการใช้อำนาจในลักษณะที่ไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิ

4 * ในบทความนี้จะเรียกผู้ตรวจการแผ่นดินของประเทศไทยว่า ผู้ตรวจการแผ่นดิน และเรียกผู้ตรวจการแผ่นดินของต่างประเทศว่า ออมบุดส์แมน

เสรีภาพของประชาชนเกินสมควร จึงมีการวางมาตรการเกี่ยวกับความรับผิดชอบเนื่องมาจากการกระทำของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร ความรับผิดชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ ความรับผิดชอบของฝ่ายตุลาการ ดังนั้นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐจึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ถูกหยิบยกมากล่าวถึงเสมอเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และถือเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการวางโครงสร้างและกระบวนการไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยใช้ถ้อยคำที่สื่อให้เห็นถึงลักษณะของการควบคุมที่จะส่งผลให้การเมือง “ใสสะอาดและสมดุล” ดังจะเห็นได้จากการเสนอแนวความคิดไว้ในหมวด 2 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ มาตรา 246 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป พ.ศ. 2558 โดยมีใจความว่า “การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย สุจริต และปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ รวมทั้งต้องกระทำโดยกระบวนการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้”

ฝ่ายปกครองมีลักษณะของงานในทางปฏิบัติที่มุ่งผลในทางกฎหมายและเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลในทางข้อเท็จจริง จึงอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนได้หลายลักษณะ ทำให้เกิดการวางระบบการควบคุมตรวจสอบการกระทำของฝ่ายปกครองด้านต่าง ๆ ไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยองค์กรอื่นที่มีไชองค์กรตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครองมีความหลากหลายในการกระทำ การควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองแต่ละประเภทจึงควรวางรูปแบบให้มีความแตกต่างกัน และมีการแบ่งแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวให้ชัดเจน กล่าวคือ หากเป็นการใช้อำนาจทางกฎหมายของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ ศาลปกครองเป็นผู้ควบคุมการใช้อำนาจดังกล่าวตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งได้วางรูปแบบให้ศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพิพาท อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมาย หรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครองขององค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ การควบคุมจะต้องเน้นความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อำนาจเท่านั้น ถ้าการใช้อำนาจนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้เพิกถอนการกระทำนั้นได้ หากเป็นเรื่องการควบคุมพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ไม่ให้ทุจริตหรือประพฤติมิชอบก็เป็นเรื่องของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับการไต่สวนและวินิจฉัยการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการของเจ้าหน้าที่รัฐในกรณีที่มีการใช้อำนาจนั้นชอบด้วยกฎหมายแล้ว แต่อาจไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นธรรม จึงต้องให้อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ขององค์กรอื่น ซึ่งในต่างประเทศ เช่น ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย อังกฤษ ฝรั่งเศส แคนาดา ออสเตรเลีย มีผู้ตรวจการรัฐสภา (Ombudsman) คอยรับคำร้องเรียนของราษฎรที่ได้รับความไม่เป็นธรรม หรือเดือดร้อนจากการใช้อำนาจที่ชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสมได้ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538)

เมื่อพิจารณาถึงการวางบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินในการเป็นองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระบบการเมืองไทย พบว่าผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทย มีการใช้อำนาจหน้าที่โดยเดินตามแนวทางของออมบุดส์แมนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นลักษณะของการควบคุมตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังที่ปรากฏ ในมาตรา 13 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 มีใจความว่า “ในการพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงเรื่องร้องเรียนในกรณี องค์กรตามรัฐธรรมนูญ องค์กรในกระบวนการยุติธรรม ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่หรือละเลยการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะกระทำการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่หรือไม่ก็ตาม และการกระทำนั้นกระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนโดยไม่เป็นธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม (justice delayed is justice denied) อันจะส่งผลให้การขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนต้องได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นระยะเวลายาวนาน

ผลการดำเนินงานด้านการสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนของผู้ตรวจการแผ่นดินที่ได้ดำเนินแล้วเสร็จใน ปีงบประมาณ 2557 จำนวน 2,828 เรื่อง พบว่า การทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดินได้ช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมของประชาชน หรือดำเนินการเพื่อให้มีการชดเชยความเสียหายแก่ประชาชนอย่างเหมาะสม

มีจำนวน 461 เรื่อง ในขณะที่เรื่องที่ถูกกฎหมายบัญญัติมิให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรับไว้ดำเนินการมีถึง 1,515 เรื่อง และเรื่องที่ถูกผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาแล้ว พบว่าเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย จึงยุติการพิจารณาหรือส่งเรื่องไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไปตามควรแก่กรณี มีถึง 607 เรื่อง (รายงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประจำปี 2557, 2557) ซึ่งให้เห็นถึงความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการยื่นเรื่องร้องเรียนของประชาชนที่ยังมีน้อย ทำให้การยื่นเรื่องร้องเรียนผิดไปจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ส่งผลให้การแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนของประชาชนต้องล่าช้าออกไป

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการใช้อำนาจหน้าที่ของศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กับผู้ตรวจการแผ่นดิน จะเห็นได้ว่าการวางบทบาทขององค์กรทั้ง 3 นี้ หากไม่ทำความเข้าใจในรายละเอียดและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรให้ถี่ถ้วนจะพบว่า อำนาจหน้าที่ที่มีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครอง มีการวางระบบการลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐ หากพบว่าสร้างความเสียหายให้แก่ประชาชน แต่เมื่อตรวจสอบในหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรที่แม้จะมีความใกล้เคียงกัน พบว่าการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้วางรูปแบบการตรวจสอบในประเด็นที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ศาลปกครอง เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครอง ประชาชนจะสามารถนำเรื่องไปร้องเรียนต่อศาลปกครองได้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายหรือดเว้นการใช้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครอง หรือเป็นผู้ที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือเป็นการกระทำละเมิดทางปกครอง ซึ่งประเด็นที่มีความคล้ายคลึงในการใช้อำนาจหน้าที่ระหว่างผู้ตรวจการแผ่นดินกับศาลปกครอง คือ หน่วยงานทางปกครองที่อยู่ในอำนาจในการตรวจสอบ คือ ราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอื่นของรัฐและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีความแตกต่างเล็กน้อยจากศาลปกครอง ที่รวมถึงการตรวจสอบอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครอง ส่วนเนื้อหาของ การตรวจสอบ ศาลปกครองจะตรวจสอบเฉพาะประเด็นความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง ซึ่งแตกต่างจากการตรวจสอบของผู้ตรวจการแผ่นดิน ที่จะตรวจสอบความเหมาะสมของการกระทำทางปกครอง นอกจากนี้ ในกระบวนการบังคับผลของการพิจารณาเรื่องร้องเรียน ศาลปกครองจะมีกระบวนการบังคับทางปกครองโดยการสั่งการให้กระทำหรือดเว้นการกระทำหรือยกเลิกเพิกถอนการกระทำ หรืออาจสั่งให้มีการชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งหากผู้ที่ต้องตกอยู่ภายใต้การบังคับทางปกครองไม่กระทำตามคำพิพากษา อาจถูกดำเนินกระบวนการบังคับในดำเนินอื่น ๆ เช่นการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ แต่หากเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน จะทำได้เพียงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้แก่หน่วยงานทางปกครองเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจบังคับให้หน่วยงานต้องมีการกระทำตามคำแนะนำ

2. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีอำนาจหน้าที่ด้านการตรวจสอบเรื่องการทุจริต และความประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงและนักการเมือง โดยทำหน้าที่ไต่สวนและสรุปสำนวนเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว จึงถือว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายปกครอง โดยมีอำนาจการวินิจฉัยคดีเบื้องต้น เพื่อชี้มูลว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นความผิดหรือไม่ เพื่อที่จะส่งให้หน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาได้ทำการตัดสิน แตกต่างจากผู้ตรวจการแผ่นดินที่จะไม่มีอำนาจในการวินิจฉัยการกระทำทำได้เพียงแค่เสนอแนะความคิดเห็นเท่านั้น นอกจากนี้ ในประเด็นด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินจะเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม เพื่อส่งเรื่องต่อให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ดำเนินการถอดถอนบุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่ง และในกระบวนการลงโทษ กฎหมายได้กำหนดบทลงโทษให้แก่บุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ แต่หากเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน จะไม่มีอำนาจลงโทษบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ตรวจการแผ่นดินแต่อย่างใด

การใช้อำนาจหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้มีการกล่าวถึงก่อนมีการก่อตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระบบการเมืองไทย ซึ่งต้องให้สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยการควบคุม

หรือตรวจสอบการใช้อำนาจ ไม่ควรอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลปกครอง เพราะถ้าให้ศาลปกครองควบคุมได้ถึงดุลพินิจ ความเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ในทางเทคนิคด้วย จะเกิดปัญหาที่ศาลจะกลายเป็นผู้ควบคุมความเหมาะสม ทางเทคนิค ของเรื่องที่เจ้าหน้าที่ทำอยู่ ซึ่งศาลเองอาจจะไม่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ ดังนั้น ในการควบคุมความเหมาะสม จึงไม่พิจารณาในประเด็นความชอบด้วยกฎหมาย เพราะเป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองอยู่แล้ว แต่จะดู ความเหมาะสมหรือเป็นธรรม แล้วทำรายงานเสนอแก่รัฐสภา และรัฐบาล แล้วพิมพ์เผยแพร่ให้สาธารณชนทราบเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจสั่งอะไรเลย (บวรศักดิ์ อวรรณโณ, 2538) จึงเป็นที่มาของการสร้างกลไกมาเสริมระบอบการปกครอง เพื่อเข้าไปตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานรัฐ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ มีความรอบคอบ รัดกุม ยิ่งขึ้น และช่วยระบบราชการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน โดยวิธีการที่ไม่วินิจฉัย ความถูกต้องของประเด็นปัญหา แต่จะเป็นการร่วมกันหาทางออกที่ดีที่สุดของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย โดยใช้วิธีการเจรจา

อาจสรุปได้ว่า ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้แนะนำ และประสานหน่วยงานที่ไม่ดี การกระทำที่ไม่ดี เพื่อให้รัฐสภา และประชาชนใช้วิธีควบคุมทางการเมือง และการสร้างมติมหาชนวิพากษ์วิจารณ์หน่วยงานนั้น ๆ จนหน่วยงานต้อง ปรับปรุงตัวเอง แต่ทั้งนี้ บวรศักดิ์ก็ได้กล่าวถึงลักษณะของการใช้อำนาจหน้าที่ในเชิงการพิทักษ์สิทธิของประชาชน ของผู้ตรวจการแผ่นดิน จึงอาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป ซึ่งเป็นฉบับแรกในปี พ.ศ.2558 และเป็นฉบับที่บวรศักดิ์ เป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการเสนอให้มีการควมรวม ผู้ตรวจการแผ่นดินกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมองว่าการใช้อำนาจหน้าที่ของทั้งสององค์กรนี้ มีความซ้ำซ้อนกัน

ผู้ตรวจการแผ่นดินกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินในประเทศไทยตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เป็นการคุ้มครองสิทธิ ชั้น พื้นฐานของประชาชน ไม่ใช่ให้ถูกล่วงละเมิดจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะใช้อำนาจหน้าที่นั้น จะชอบหรือไม่ชอบตามกฎหมายก็ตาม และรวมไปถึงการคุ้มครองความรู้สึกของประชาชน ที่รู้สึกถึงความไม่เป็น ธรรมและได้รับความเสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ลักษณะของอำนาจหน้าที่ในรูปแบบดังกล่าว นับได้ว่า มีความใกล้เคียงกับหลักการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน จึงเกิดประเด็นปัญหาว่า แท้ที่จริงแล้วอำนาจหน้าที่ ของผู้ตรวจการแผ่นดิน กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่มีการใช้อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบและ รายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่าง ประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี มีความซ้ำซ้อนกันหรือไม่

ตามหลักการว่าด้วยสถานะและหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติ เพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Paris Principles) ได้กล่าวถึงรูปแบบของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามที่องค์การสหประชาชาติได้ประมวลลักษณะของสถาบันสิทธิ มนุษยชนระดับชาติที่มีการจัดตั้งขึ้นในประเทศต่าง ๆ โดยอาจแบ่งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คือ คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชน (Human Rights Commissions) กับผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา (Ombudsman) (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Commissions) เป็นองค์กรที่ประกอบด้วย กรรมการที่มีความหลากหลายจากผู้ที่มีความสนใจ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งแต่ละประเทศอาจ มีข้อกำหนดหรือข้อจำกัดใด ๆ ในการเลือกกรรมการสิทธิมนุษยชนก็ได้ เช่น การกำหนดจำนวนผู้แทนจากสาขาอาชีพ พรรคการเมือง หรือท้องที่ต่าง ๆ ที่เข้ารับการสรรหาเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชน เป็นต้น มีอำนาจหน้าที่หลักในการ ทบทวนนโยบายสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลอย่างเป็นทางการที่จะติดตามตรวจสอบการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน แนะนำวิธีการที่จะแก้ไขผลการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน แนะนำวิธีการที่จะแก้ไข การกำกับ ชี้แนะ ข้อร้องเรียนต่อรัฐให้เป็นไปตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยมีอำนาจรับและสอบสวน เรื่อง รวบรวมข้อร้องทุกข์จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกละเมิดจากการใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ดำเนินการสอบสวน หาหลักฐาน เพื่อ กำหนดวิธีการเยียวยาที่เหมาะสม หรือใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง และอาจจัดให้มีศาลพิเศษ (Tribunal) เพื่อ ทำหน้าที่ รับฟังและตัดสินประเด็นจากข้อเรียกร้องที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในกรณีที่ไม่ศาลพิเศษ คณะกรรมการสิทธิ

มนุษยชนจะสามารถส่งข้อเรียกร้องไปยังศาลปกติเพื่อตัดสินขั้นสุดท้าย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะต้องทำหน้าที่อย่างอิสระจากหน่วยงานของรัฐในการตรวจสอบว่ากฎหมายระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้นำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ และรายงานต่อฝ่ายนิติบัญญัติรวมทั้งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองชนชาติต่าง ๆ ไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ การคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมายหรือกฎบัญญัติที่ก่อตั้งองค์กร ซึ่งคณะกรรมการในแต่ละประเทศ ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความรับรู้ ความสนใจของสังคมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมและการให้การศึกษาทางด้านสิทธิมนุษยชน การสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายประเด็นปัญหาสิทธิที่สำคัญ ๆ การจัดสัมมนา การให้บริการคำปรึกษาและการจัดประชุม เพื่อสร้างความรับรู้และเผยแพร่สิทธิมนุษยชนสู่สาธารณชน ซึ่งจะทำให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (Ombudsman) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งอาจกำหนดเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แต่งตั้งโดยรัฐสภาตามที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้หรือตามกฎหมายพิเศษ มีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เป็นเหยื่อของการถูกระงับที่ไม่เป็นธรรมจากฝ่ายบริหาร และดำเนินกิจกรรมในฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับเอกชน ซึ่งในแต่ละประเทศสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาจะมีลักษณะเฉพาะ แต่ที่คล้ายกัน คือ กระบวนการในการปฏิบัติหน้าที่ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานฝ่ายบริหารแล้วเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะ ในกรณีที่ข้อเสนอแนะไม่ได้รับการดำเนินการแก้ไข ก็จะจัดทำรายงานพิเศษไปถึงฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานประจำปีที่เสนอปัญหาและข้อเสนอแนะในการออกกฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงทางการบริหาร ทั้งนี้ ผู้ร้องสามารถร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาโดยตรงหรือผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งจะเป็นความลับ นอกจากนี้ ในบางประเทศ อาจกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภายกเรื่องขึ้นมาสอบสวนแนะนำเองโดยไม่รอการร้องเรียน

จากหลักการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน คล้ายคลึงกันในเรื่องของการรับและสอบสวนข้อร้องเรียนด้านสิทธิมนุษยชน โดยหลักการพื้นฐานของทั้งสององค์กรนี้ จะไม่มีอำนาจในการตัดสินลงโทษบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในบางประเทศใช้ทั้งสองรูปแบบในการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาจะทำหน้าที่เพื่อที่จะสร้างความเป็นธรรมและความชอบธรรมตามกฎหมายของการบริหารงานสาธารณะ ส่วนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและตรวจสอบกรณีการเลือกปฏิบัติของชนในชาติ (Discrimination) โดยจะเน้นกิจกรรมทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ทำให้ทั้งสององค์กร สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ผู้ตรวจการแผ่นดินกับออมบุดส์แมนในต่างประเทศ

ออมบุดส์แมนเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศสวีเดน โดยเกิดขึ้นจากความต้องการของกษัตริย์สวีเดน ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร โดยมีชื่อเรียกบุคคลที่มีฐานะเป็นข้าราชการพิเศษและเป็นอัยการสูงสุดนี้ว่า เสนาบดียุติธรรม (Chancellor of Justice หรือ Justitiekantzler) (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2533, หน้า 28) ในระยะต่อมา เมื่อระบบรัฐสภารุ่งเรืองอำนาจขึ้น และเกิดการลดทอนอำนาจของกษัตริย์ลง และมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ขึ้น โดยกรรมาธิการรัฐสภา (Parliamentary Committee) ได้กำหนดให้มีออมบุดส์แมนไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงถือได้ว่าออมบุดส์แมนของสวีเดน ได้ปรากฏเป็นครั้งแรกในรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษร และเกิดขึ้นจากสภาพความต้องการของฝ่ายนิติบัญญัติที่จะคานอำนาจของฝ่ายบริหาร (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2533, หน้า 29) ซึ่งในช่วงแรกเริ่มของการมีออมบุดส์แมนนั้น ประชาชนก็ไม่ได้ชอบออมบุดส์แมนเสียทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า งานในหน้าที่ของออมบุดส์แมนนั้นยุ่งยากและซับซ้อนเกินกว่าที่จะปฏิบัติได้ ออมบุดส์แมนคงทำงานไม่ได้ผลตามเป้าหมาย การมีออมบุดส์แมนคงสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยใช่เหตุ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2533, หน้า 29)

ออมбудส์แมนสวีเดน

ออมбудส์แมนสวีเดนปัจจุบัน ใช้ชื่อว่า Justitie – Ombudsmannen (JO) หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อความยุติธรรม (Ombudsman for Justice) โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (ศูนย์ศึกษาผู้ตรวจการแผ่นดิน, 2554)

1. อำนาจในการควบคุมการกระทำของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานท้องถิ่น รวมทั้งเอกชนซึ่งได้รับการว่าจ้างหรือได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจของหน่วยงานภาครัฐ ศาล รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของกองทัพ เฉพาะนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งมียศตั้งแต่ร้อยตรีหรือสูงกว่า และผู้ที่มีตำแหน่งเทียบเท่าขึ้นไป และในสถานการณ์การควบคุมการกระทำของข้าราชการส่วนท้องถิ่น ออมбудส์แมนต้องคำนึงถึงหลักความเป็นอิสระในการปกครองท้องถิ่นด้วย รวมถึงหากออมбудส์แมนพบเห็นข้อบกพร่องของกฎหมายในระหว่างการสอบสวน สามารถเสนอแนะแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย หรือมาตรการอื่น ๆ ต่อรัฐสภา หรือต่อรัฐบาล

2. อำนาจในฐานะอัยการพิเศษ โดยอาจจะดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดในตำแหน่งหรือหน้าที่ของตน ในกรณีที่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดวินัยและกฎหมายปกครองบางลักษณะ เช่น อาจใช้มาตรการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิด โดยใช้มาตรการว่ากล่าวตักเตือน หรือตัดเงินเดือน ออมбудส์แมนสวีเดนยังสามารถนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของหน่วยงานที่ดูแลเรื่องระเบียบวินัยที่เหมาะสม ได้แก่ คณะกรรมการวินัยข้าราชการพลเรือน ซึ่งเกิดจากมาตรการทางวินัยที่ริเริ่มหรือหยิบยกโดยออมбудส์แมน แต่ปัจจุบันการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาไม่มีปรากฏให้เห็นในข้อเท็จจริง นอกจากนี้ ออมбудส์แมนยังสามารถขึ้นศาลยุติธรรมในฐานะคู่ความในข้อพิพาททางอุตสาหกรรม รวมทั้งคดีการหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาผ่านสื่อมวลชน หรือการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก

3. อำนาจในการที่จะเข้าไปควบคุมการทำงานของศาล โดยออมбудส์แมนสวีเดนต้องให้ความมั่นใจว่าศาลยุติธรรมและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารจะปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งตราสารของรัฐสภา ทั้งในแง่เจตนารมณ์และความเป็นธรรม ซึ่งในการควบคุมดูแลศาลยุติธรรมนั้น ออมбудส์แมนมีอำนาจควบคุมดูแลการดำเนินคดีให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินคดีของศาลชั้นต้นได้ หากคู่ความหรือพยานบุคคลได้รับการปฏิบัติโดยไม่เหมาะสม ภายหลังจากพิจารณาของศาลเรียบร้อยแล้ว อีกทั้งยังมีอำนาจเข้าไปแทรกแซงคำพิพากษาของศาลได้ หากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายที่ควรจะเป็น เช่น การส่งลงโทษเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจมีผลให้ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาที่ไม่ถูกต้องได้รับการปล่อยตัวหรือกระทั่งได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน

4. อำนาจในการให้คำแนะนำต่อหน่วยงานของรัฐ หากออมбудส์แมนเห็นว่ามีการกระทำความผิดหรือมีความบกพร่องไม่เหมาะสมนั้น สามารถให้คำแนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขได้ทั้งการปฏิบัติและการแก้ไขกฎหมาย แต่ไม่มีอำนาจที่จะสั่งการด้วยตนเอง

5. อำนาจในการตรวจสอบเอกชนที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจมหาชน และอำนาจในการหยิบยกเรื่องขึ้นสอบสวนได้เองโดยไม่ต้องมีคำร้องเรียน (own motion)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมการทำงานของศาลยุติธรรม อำนาจของออมбудส์แมนสวีเดนค่อนข้างชัดเจนว่าแตกต่างจากอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย ในแง่ที่ว่า ผู้ตรวจการแผ่นดินจะไม่สามารถเข้าแทรกแซงในเรื่องการพิพากษาอรรถคดีของศาลได้ และถึงแม้กฎหมายจะบัญญัติว่า ผู้ตรวจการแผ่นดินของไทยสามารถตรวจสอบการละเลยการปฏิบัติ และการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบขององค์กรตามกระบวนการยุติธรรมก็ตาม แต่ก็มีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการพิพากษาอรรถคดีของศาล ซึ่งกรณีนี้ศาลไทย ระบุว่า เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ถือว่าอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงได้ ดังนั้น คดีจะดำเนินไปรวดเร็วหรือล่าช้าอย่างไรเป็นเรื่องของศาล ที่หน่วยงานภายนอกจะเข้าไปแทรกแซงไม่ได้ ในขณะที่ออมбудส์แมนสวีเดนต้องควบคุมดูแลศาลยุติธรรมในการดำเนินคดีให้แล้วเสร็จโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ออมбудส์แมนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ทุกประเภท

นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างกันในเรื่องการควบคุมการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของกองทัพ ซึ่งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 ได้นิยามคำว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจถูกตรวจสอบการกระทำได้หากมีเรื่องร้องเรียนจากประชาชน โดยมีได้กล่าวถึงการใช้อำนาจหน้าที่ของข้าราชการทหารแต่อย่างใด มีเพียงการให้ความหมายว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือบุคคลผู้

ปฏิบัติงานในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น และเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่น

ออมบุตส์แมนสเปน

ออมบุตส์แมนสเปน (The Spanish Defensor del Pueblo หรือ Defender of the people) ถูกจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสเปน ค.ศ. 1978 โดยเป็นองค์กรที่ขึ้นอยู่กับรัฐสภา แต่การปฏิบัติหน้าที่ของอมบุตส์แมนของรัฐสภาสเปนมีความเป็นอิสระจากรัฐสภา โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2553)

1. อำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และให้ความคุ้มครองหน่วยงานของรัฐในกรณีที่ได้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมถึงส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์และการดำเนินการที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค และเปิดเผย

2. อำนาจในการสืบสวนข้อเท็จจริงในกรณีมีผู้กล่าวหา การปฏิบัติหน้าที่หน่วยงานของรัฐบาลกลาง การบริหารงานของรัฐหรือสมาชิกแคว้นปกครองตนเอง หรือรัฐบาลท้องถิ่น หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการบริการสาธารณะ โดยในการสืบสวนสอบสวนของอมบุตส์แมนสเปนจะดำเนินการสอบสวนด้วยตนเอง หรือมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการแล้วรายงานให้ออมบุตส์แมนสเปนพิจารณาก็ได้

3. อำนาจร้องขอให้พนักงานอัยการ ดำเนินการสืบสวน สอบสวนกรณีได้รับคำร้องทุกข์เกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามการตามกระบวนการยุติธรรมตามที่กฎหมายกำหนด หรืออาจส่งคำร้องในเรื่องดังกล่าวให้สภาแห่งศาลดำเนินการก็ได้ หากเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน

4. อำนาจฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรมหรือศาลรัฐธรรมนูญ กรณีเห็นว่าการล่วงละเมิด สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรอง

5. มีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรืออิสรภาพของประชาชนในกรอบของการปฏิบัติการทางทหาร แต่ไม่สามารถแทรกแซงคำสั่งการพิทักษ์ป้องกันแห่งชาติ

6. มีอำนาจยื่นอุทธรณ์การกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ได้ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสเปน ค.ศ.1978 หรืออาจขอให้ศาลออกหมายสั่งให้เจ้าพนักงานส่งตัวผู้ถูกกักขังให้ศาลพิจารณาว่า การกักขังนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

7. มีอำนาจไม่รับเรื่องร้องเรียนไว้พิจารณา ในกรณีที่เรื่องดังกล่าวอยู่ระหว่างการพิจารณาตัดสินคดีของศาล หรือหากมีการดำเนินการสืบสวนสอบสวนตามคำร้องไปแล้ว ออมบุตส์แมนอาจจะหยุดการพิจารณาหรือแขวนเรื่องดังกล่าวไว้ก่อนก็ได้ แต่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาดำเนินการตามคำร้องที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่ศาลกำลังพิจารณา

อำนาจหน้าที่ของอมบุตส์แมนสเปนในการควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่มีความแตกต่างจากอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินไทย ทั้งยังมีความคล้ายคลึงกับผู้ตรวจการแผ่นดินของไทยในประเด็นเรื่องที่จะไม่รับไว้พิจารณา กล่าวคือ หากเป็นเรื่องร้องเรียนที่ยื่นเข้ามา และเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาตัดสินคดีของศาล ผู้ตรวจการแผ่นดินมีสิทธิไม่รับเรื่องร้องเรียนดังกล่าวไว้พิจารณาได้ หรือหากมีการสืบสวนสอบสวนตามคำร้องไปแล้ว ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจยุติการพิจารณาเรื่องดังกล่าวได้

ทั้งนี้ ออมบุตส์แมนสเปน ยังมีการใช้อำนาจหน้าที่ที่แตกต่างจากผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย คือ การมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรืออิสรภาพของประชาชนในกรอบของการปฏิบัติการทางทหาร และอำนาจในการขอให้ศาลออกหมายสั่งให้เจ้าพนักงานส่งตัวผู้ถูกกักขังให้ศาลพิจารณาว่าการกักขังนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งอำนาจหน้าที่ลักษณะนี้ ไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน แต่อย่างใด

ออมбудส์แมนอินโดนีเซีย

ออมбудส์แมนอินโดนีเซีย (The National Ombudsman Commission: NOC) เกิดขึ้นภายใต้มติ ของประธานาธิบดีชื่อ 44 ปี ค.ศ.2000 โดยมีอำนาจหน้าที่ (Susi Dwi Harijanti, 2014) ดังนี้

1. อำนาจในการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนในการกระทำของรัฐบาลที่เป็นการคอร์รัปชัน การเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง
2. อำนาจในการพิทักษ์สิทธิของประชาชนจากการกระทำที่ไม่เป็นธรรม
3. ตรวจสอบการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายขององค์กรของรัฐ เพื่อเป็นข้อมูลและรายงานต่อสาธารณชน
4. สืบสวนสอบสวนการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้รับการร้องเรียนจากประชาชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการเสนอผลการสืบสวนสอบสวน พร้อมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเพื่อให้เกิดกระบวนการควบคุมตรวจสอบภายในหน่วยงานต่อไป
5. จัดทำรายงานและเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของออมбудส์แมน

ผู้ตรวจการแผ่นดินไทยและออมбудส์แมนอินโดนีเซีย มีอำนาจหน้าที่ที่ทั่ว ๆ ไปคล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะอำนาจทั่วไปของออมбудส์แมนทั่วโลก อันเป็นลักษณะร่วมขององค์กรที่พึงจะใช้ระยะเวลาไม่นานในก่อตั้งในประเทศที่กำลังพัฒนาทางด้านประชาธิปไตย โดยรับเอาแนวความคิดในการเกิดขึ้นมาจากประเทศตะวันตกที่มีการพัฒนาทางด้านประชาธิปไตย และการพัฒนาทางด้านสวัสดิการสังคม ทั้งยังถูกกล่าวถึงจากสาธารณชนในแง่ที่เป็น ที่ร้องทุกข์สำหรับประชาชน (Complaints Desk) หรือ เสือกระดาษ (Paper Tiger) ซึ่งสื่อให้เห็นถึงการ ไม่สามารถทำงานในเชิงรุก และไม่มีอำนาจในการตัดสินลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างระบบการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในประเทศไทยมีการวางรูปแบบการใช้อำนาจหน้าที่ของศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและผู้ตรวจการแผ่นดินให้มีความแตกต่างกัน เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนหรือแทรกแซงการใช้อำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กร เมื่อพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กร พบว่าไม่มีความซ้ำซ้อนกันและสามารถแยกการใช้อำนาจหน้าที่จากกันได้อย่างสิ้นเชิง จึงไม่มีความจำเป็นแก้ไขเปลี่ยนแปลงการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน แต่หากพิจารณาจากมุมมองของประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการไม่รับเรื่องร้องเรียนไว้ดำเนินการพิจารณาของผู้ตรวจการแผ่นดิน ที่มีเป็นจำนวนมาก หากปราศจากการสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรมีอยู่ ประชาชนอาจจะไม่เข้าใจว่า องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร สามารถรับเรื่องราวความเดือดร้อนของประชาชนในประเด็นใดได้บ้าง หากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงช่องทางตามกระบวนการที่กฎหมายได้วางรูปแบบไว้ จะทำให้การสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นล่าช้า ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจการแผ่นดินที่เน้นในประเด็น “ความล่าช้า คือความไม่เป็นธรรม”

ในประเด็นความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ขององค์กร ที่ทำให้เกิดคำถามว่า ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นองค์กรที่มีความจำเป็นในรัฐหรือไม่ อาจกล่าวถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการมีผู้ตรวจการแผ่นดิน (จดหมายข่าวผู้ตรวจการแผ่นดิน, 2558, หน้า 10) ดังนี้

1. มีองค์กรของรัฐที่เป็นคนกลางคอยช่วยจัดปัญหาให้แก่ประชาชน
2. มีบุคคลที่มีความรู้ หรือมีส่วนรู้เห็นกับเรื่องที่เกิดความไม่เป็นธรรม หรือความเดือดร้อนนั้น จะได้มีส่วนเข้าไปช่วยเหลือ ช่วยร้องเรียนแทนกันได้ เพราะกระบวนการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน ไม่จำเป็นต้องให้ ผู้เสียหายเป็นผู้ร้องทุกข์โดยตรง
3. คู่กรณีไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากันเพื่อเจรจา เพราะเมื่อเรื่องเข้าสู่กระบวนการทำงานของผู้ตรวจการ

แผ่นดิน เจ้าหน้าที่ที่จะไปแสวงหาข้อเท็จจริง และดูว่ามีทางออกอย่างไร โดยเป็นคนกลางไปเจรจากับคู่กรณีให้

4. การแก้ไขปัญหของผู้ตรวจการแผ่นดิน จะเป็นการทำงานให้ครอบคลุมไปถึงบุคคลที่สามที่อาจได้รับผลกระทบ ไม่ถูกจำกัดในเรื่องการบังคับเฉพาะคู่กรณี

5. ในการทำคำตัดสินของศาลจะทำได้ไม่เกินคำขอที่ผู้ร้องได้ร้องเข้ามา และไม่สามารถริเริ่มดำเนินการกระบวนคดีเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้ตรวจการแผ่นดินที่สามารถแก้ไขปัญหได้เกินกว่าการร้องขอในคำร้องเรียน และยังสามารถริเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหได้เอง หากประเด็นดังกล่าวกระทบต่อความเสียหายของส่วนรวม หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

เมื่อเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินในต่างประเทศ พบว่า ในประเทศที่กำลังเริ่มมีการวางรากฐานการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน ดังเช่น ในกรณีประเทศอินโดนีเซียกับประเทศไทย มักจะถูกมองว่าเป็นองค์กรที่ไม่มีความจำเป็นในการดำรงคงอยู่ในภาครัฐ เนื่องจากไม่มีการทำงานเชิงรุก และไม่มีอำนาจหน้าที่ในการลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันขององค์กรที่ทำงานในแนวทางการส่งเสริมหรือคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะแตกต่างจากองค์กรอื่นที่จะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย และมีอำนาจหน้าที่ในการลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

การปฏิรู้อำนาจหน้าที่ประการหนึ่งของผู้ตรวจการแผ่นดินไทยที่น่าสนใจ คือ การกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของทหาร ซึ่งปัจจุบัน ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถทำได้เพียงการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทหารเท่านั้น ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของออมบุดส์แมนสวีเดน พบว่า ได้มีการวางรูปแบบเกี่ยวกับการตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของกองทัพ และอำนาจหน้าที่ของออมบุดส์แมนสเปนซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรืออิสรภาพของประชาชนในกรอบของการปฏิบัติการทางทหาร ทำให้ประชาชนมีช่องทางในการร้องเรียนการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐครอบคลุมทุกองค์กร ผู้ตรวจการแผ่นดินไทยจึงควรเพิ่มการอำนาจหน้าที่ด้านนี้ โดยการขยายคำนิยามของคำว่า “เจ้าหน้าที่รัฐ” ที่อาจถูกร้องเรียนหากมีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนโดยไม่เป็นธรรม

ในส่วนของการใช้อำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับสถาบันตุลาการ ผู้ตรวจการแผ่นดินไทยไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงกระบวนพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาลได้ ซึ่งแตกต่างจากออมบุดส์แมนสวีเดนที่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินคดีของศาลชั้นต้นได้ อีกทั้งยังมีอำนาจเข้าไปแทรกแซงคำพิพากษาของศาลได้ หากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย หรือไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรม จะเห็นได้ว่า หากมีการเพิ่มอำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้แก่ผู้ตรวจการแผ่นดินไทย จะเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของสถาบันตุลาการโดยองค์กรอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภายใน และถือเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่จะช่วยควบคุมความเหมาะสมในการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการวิจัยติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ตรวจการแผ่นดินในลักษณะที่เป็นการเปรียบเทียบกับการทำงานขององค์กรอื่นที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน เพื่อที่จะตรวจสอบการทำงานว่ามีความคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนมากน้อยแค่ไหน

2. ควรมีการประเมินความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการทำงานขององค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐแต่ละองค์กร

บรรณานุกรม

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2537). ระบบการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐ. วารสารกฎหมายปกครอง, 13 (2).
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2533). ออมбудส์แมน การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งผู้ตรวจราชการแผ่นดินของรัฐสภาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- มีชัย ฤชุพันธุ์. (2558). แนวคิดการมีผู้ตรวจการแผ่นดินและประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ. จดหมายข่าวผู้ตรวจการแผ่นดิน, 5(13), 10.
- ศูนย์ศึกษาผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2554). ผู้ตรวจการแผ่นดินสวีเดนและผู้ตรวจการแผ่นดินไทย: เหมือนในความแตกต่างและแตกต่างในความเหมือน. กรุงเทพฯ: สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). หลักการว่าด้วยสถานะและหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน.
- สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2557). รายงานผู้ตรวจการแผ่นดินประจำปี 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2553). การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยศาลรัฐธรรมนูญผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาในสเปน. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- Harijanti, S.D. (2014). The evolution of the Indonesian Ombudsman System. Public Law and Policy, 4(1), 37-52.

องค์การไม่แสวงหาผลกำไร: องค์การที่ถูกลืม Non-Profit Organization: Forgotten Organization

อาจารย์ ดร.ภริดา ชัยรัตน์

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษาเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organizations) ในประเทศไทยยังไม่ได้ได้รับความนิยมนัก จะมีก็แต่เฉพาะกลุ่มนักวิชาการ บุคคลที่เกี่ยวข้อง เท่านั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากค่านิยมทางการศึกษา ที่คนส่วนใหญ่เน้นการศึกษาที่เรียกได้ว่าสามารถประกอบอาชีพ และทำรายได้ให้กับตนเอง และครอบครัวเพื่อการสร้างฐานะและความอยู่รอดมากกว่า การให้ความหมายของคำว่า “องค์การไม่แสวงหากำไร” จึงยังมีหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการตีความ องค์การไม่แสวงหาผลกำไรมีความหมายที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างด้านการตีความของแต่ละคน ก่อให้เกิดความสับสนและหาความชัดเจนได้ยาก ดังนั้นหากมีการตั้งคำถามว่า องค์การไม่แสวงหาผลกำไรหมายถึงอะไร หลายคนอาจจินตนาการไปต่าง ๆ นานา เช่น หน่วยงานภาครัฐ เพราะหน่วยงานภาครัฐก็ไม่แสวงหากำไร หรือ องค์การที่มีใช้ภาครัฐ NGOs (Non-Government Organizations) หรือ องค์การสาธารณประโยชน์ หรือ ภาคประชาสังคม หรือแม้กระทั่งองค์กรการกุศลต่าง ๆ เป็นต้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความหมายแนวคิด และลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย โดยนำเสนอในเชิงการเปรียบเทียบการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

คำสำคัญ: องค์การไม่แสวงหาผลกำไร องค์การสาธารณประโยชน์

Abstract

The study about Non-Profit Organization (NPO) isn't popular in Thailand but there was only a group of scholars or stakeholders. Consequence, the value of education, it as learn about the profession, makes the self-profit and the household income for survival and increase the standard of living. The mean of NPO is various competing the objective of interpretations. NPO means different things to different people. There is no clear answer and confuse for Thais. So that, if drive the question that “What's NPO”, we got a lot of answers such as Government Agencies because Government is nonprofit sector, NGO, Public Interest Organization, Civil Society or Philanthropic Organization.

This article aims to investigate the meanings and the idiom of NPO in Thailand and to comparing typologies between foreign and Thai's NPO.

Keywords: Non-Profit Organization (NPO), Public Interest Organization

บทนำ

การศึกษาเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organization) ในประเทศไทยยังไม่ได้ได้รับความนิยมนัก จะมีก็แต่เฉพาะกลุ่มนักวิชาการ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วจำนวน

องค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยเองมีอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.2549 มีจำนวนองค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยทั้งสิ้น 70,792 แห่ง และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับขนาด GDP ขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรต่อ GDP รวมของประเทศ พบว่า มีสัดส่วนเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 0.8 หรือมูลค่าโดยรวม 61,872 ล้านบาท (สศช., 2549) ซึ่งถือได้ว่ามีมูลค่าค่อนข้างสูง นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มที่จะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจและในเชิงการพัฒนาทางด้านสังคม แต่ในขณะเดียวกันความสนใจของประชาชน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะองค์การไม่แสวงหาผลกำไร ได้มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานออกสู่สาธารณะในระดับที่น้อยมาก รวมถึงการขอข้อมูลด้านต่าง ๆ มีความยุ่งยากและล่าช้าในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงความเข้าใจเบื้องต้นอย่างความหมาย คำจำกัดความ ลักษณะจำเพาะ และการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรของประชาชนที่ยังอยู่ในความสับสน และขาดความชัดเจน ทำให้ดูเหมือนว่าองค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรนี้ เป็นเสมือนดังองค์การที่ถูกกลืน

ดังนั้นการจะทำความเข้าใจองค์การว่าเป็นองค์การประเภทไหน ต้องย้อนกลับไปดูวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์การเหล่านั้น ในเมื่อคำจำกัดความของคำว่า “องค์การ” หมายถึง การรวมตัวกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่มีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมที่ร่วมกัน ดำเนินการนั้น บุคคลเพียงคนเดียวไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ (วันชัย มีชาติ, 2552) และเพื่อให้มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้นย่อมต้องมาดูประเภทขององค์การ ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ เรามักแบ่งประเภทขององค์การออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ องค์การภาครัฐ และองค์การภาคเอกชน โดยใช้เป้าหมายขององค์การในการแบ่งประเภท ดังนั้นองค์การภาครัฐ จึงเป็นองค์การที่มีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ในขณะที่องค์การเอกชน มีเป้าหมายเพื่อแสวงหากำไร (Profit) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าองค์การไม่ได้แบ่งเป็นแค่เพียง 2 ประเภท แต่ยังสามารถจัดแบ่งประเภทได้ในอีกหลายรูปแบบด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น องค์การภาครัฐ จะประกอบไปด้วย องค์การประเภทที่เป็นส่วนราชการ องค์การในกำกับของรัฐที่ไม่ได้มีสถานะเป็นส่วนราชการ องค์การมหาชน และรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น (สำนักงาน ก.พ.ร., 2551) ในขณะที่องค์การภาคเอกชนเอง ยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ องค์การที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อแสวงหาผลกำไร และองค์การที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร สำหรับองค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไร ผู้คนส่วนใหญ่มักเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากมีความชัดเจนในชื่ออยู่แล้วว่า เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเพื่อหาผลกำไร ตอบแทนกลับมายังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การไม่ว่าจะเป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้น (Shareholder) ดังนั้นองค์การประเภทนี้จึงได้แก่ บริษัท ห้างร้าน ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ในขณะที่องค์การไม่แสวงหาผลกำไร กลับก่อให้เกิดความสงสัยได้มากกว่าเป็นองค์การดำเนินงานโดยไม่หากำไร แล้วจะนำเงินจากไหนมาใช้จ่ายในการดำเนินงาน และจะทำไมไปเพื่ออะไรหากไม่หวังผลตอบแทน จะถือว่าเป็นองค์การของรัฐหรือเอกชน มีกฎหมายใดรองรับ ความสับสนและไม่เข้าใจในความหมายจึงเกิดขึ้น

อย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วในตอนต้นว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับความหมาย แนวคิด และลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย โดยนำเสนอในเชิงเปรียบเทียบการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ จึงได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ความหมายขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร
2. ลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย
3. เปรียบเทียบการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

ความหมายขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร

การให้ความหมายหรือคำจำกัดความขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนนั้น มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้ที่ให้ความหมายนั้นว่าจะมุ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือประเภทของ

องค์กร เช่นเดียวกับชื่อเรียก ที่มีการใช้คำเรียกองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น

องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organizations - NPOs) เป็นชื่อที่เน้นให้เห็นว่าเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับระบบตลาด ไม่เน้นการหารายได้เพื่อทำกำไร

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations - NGOs) เป็นชื่อที่เน้นให้เห็นว่าเป็นองค์กรของเอกชน (ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม) ไม่ใช่องค์กรภาครัฐ แต่ทำงานเพื่อพัฒนาประเทศ

ภาคส่วนที่สาม (The Third Sector) หรือภาคประชาสังคม (Civil Society) เป็นชื่อที่เน้นเพื่อแยกให้ชัดเจนว่า ไม่ใช่ทั้งภาคส่วนที่ 1 ซึ่งคือ ภาครัฐ และไม่ใช่ทั้งภาคส่วนที่ 2 ซึ่งคือ ภาคเอกชน แต่เป็นภาคส่วนที่ 3 คือ ภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นภาคส่วนที่เป็นตัวแปรสำคัญ ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

องค์กรการกุศล (Charity Organizations) เป็นองค์กรที่เน้นในเรื่องของการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างเร่งด่วนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน เช่น จัดหาอาหารเพื่อบรรเทาความอดอยาก จัดหาที่พักอาศัยให้กับผู้ลี้ภัย หรือผู้ไร้ที่อยู่อาศัยจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว ซึ่งเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนในเบื้องต้นให้สามารถดำเนินชีวิตผ่านความยากลำบาก จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือในระยะสั้น

องค์กรการให้เพื่อสังคม (Philanthropic Organizations) เป็นองค์กรที่มีความแตกต่างจากองค์กรการกุศล (Charity Organizations) ในแง่ของผลผลิตที่ให้กับสังคมหรือผู้ด้อยโอกาส โดยองค์กรการให้เพื่อสังคม จะเน้นไปที่การสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน (Infrastructure) ให้สังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อการพัฒนาและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างยั่งยืน เช่น การสร้างมหาวิทยาลัย การสร้างโรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาวมากกว่า

องค์กรอาสาสมัคร (Voluntary Organizations) เป็นการเน้นให้เห็นว่าเป็นองค์กรที่บุคคลหรือที่เรียกว่าอาสาสมัคร (Volunteer) มารวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่ได้เป็นการดำเนินการตามหน้าที่ และไม่ได้หวังผลตอบแทนจากการดำเนินการในเรื่องใด ๆ ก็ตาม

องค์กรสาธารณประโยชน์ (Public Interest Organizations) เน้นให้เห็นว่าเป็นองค์กรภาคเอกชน ไม่ใช่องค์กรของรัฐที่เน้นการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะหรือส่วนรวม และไม่มีกำไรแสวงหากำไร และไม่มีกำไรแบ่งปันผลประโยชน์แก่สมาชิก ไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือศาสนา

จากชื่อเรียกที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นถึงความหลากหลาย นำมาซึ่งความเข้าใจที่แตกต่างกันตามการตีความที่แตกต่างของแต่ละคน เช่นเดียวกับการให้ความหมายและคำจำกัดความ ซึ่งสามารถสรุปการให้ความหมายและ คำจำกัดความขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรโดยสังเขป ดังนี้

มหาวิทยาลัย Johns Hopkins ได้นิยามไว้ในคู่มือการจัดทำบัญชีองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ว่าลักษณะขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กร (Organizations) ที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ หรือมีระบบโครงสร้างในการดำเนินงาน มีเป้าหมายและขอบเขตในการดำเนินงานชัดเจน โดยการดำเนินงานนั้นมีความชัดเจนว่าไม่แสวงหาผลกำไรและไม่แบ่งปันผลกำไร (Not for Profit and Non Profit Distribution) ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เป็นองค์กรที่บริหารกิจการด้วยตนเองไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของกิจการอื่น (Self-Governing) และการเป็นสมาชิก การสนับสนุนทางด้านเวลาและการเงินเป็นไปโดยอิสระ ไม่มีการบังคับ (Non Compulsory) และเป็นองค์กรที่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของรัฐบาล (Institutionally separate from government) รัฐบาลไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของ แต่สามารถรับการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐบาลได้ รวมทั้งมีบุคลากรของรัฐร่วมในคณะกรรมการขององค์กรได้

ในขณะที่ Darian R. Heyman (2011) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Nonprofit Management 101 ว่าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ส่วนใหญ่มีความหมายสำหรับกลุ่มอาสาสมัครที่มีกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ภาคส่วนที่ 3 ที่เป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสินค้าสาธารณะ ซึ่งแตกต่างจากอีก 2 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ (the public sector) ที่เป็นองค์กรสาธารณะดำเนินการเพื่อผลิตสินค้าสาธารณะ (public good) และภาคเอกชน (the private sector) ที่เป็นองค์กรธุรกิจดำเนินการเพื่อกำไรของธุรกิจ (private gain)

สำหรับประเทศไทย หน่วยงานอย่างสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ให้ความหมายขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร ในการดำเนินโครงการสำรวจองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรเมื่อ พ.ศ.2545 ว่า องค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไร หมายถึง องค์กรมูลนิธิ สมาคม สหภาพ และพรรคการเมือง ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานที่มีลักษณะ หน้าที่ หรือกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีใจเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เป็นองค์กรที่ปกครองตนเอง โดยมีคณะกรรมการ เป็นผู้กำหนดนโยบาย และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่แสวงหากำไรและไม่แบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก และไม่ใช่องค์การไม่แสวงหาผลกำไรของรัฐ แม้้องค์การไม่แสวงหาผลกำไรนั้นจะจัดตั้งขึ้นโดยรัฐ หรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐก็ตาม

ในขณะที่ในระบบบัญชีประชาชาติ ได้กำหนดความหมายขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร ว่าเป็น องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือเป็นองค์กรทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสินค้าและบริการ แต่ไม่สามารถเป็นแหล่งรายได้ กำไร หรือแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ให้กับผู้ก่อตั้ง ควบคุม หรือให้การสนับสนุนด้านการเงิน ในทางปฏิบัติกิจกรรมการผลิตขององค์กรเหล่านี้สามารถก่อให้เกิดได้ทั้งกำไรและขาดทุน แต่ผลกำไรนั้นไม่สามารถแบ่งปันไปให้หน่วยงานหรือสถาบันอื่น

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดคำนิยามเพิ่มเติมในการจัดทำบัญชี องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรของประเทศไทย พ.ศ. 2549 - 2551 ว่าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร หมายถึง องค์กรที่มีการดำเนินงานไม่แสวงหาผลกำไร โดยผลิตสินค้าและบริการให้กับประชาชนหรือสังคมโดยไม่คิดราคา หรือให้เปล่าหรือจำหน่ายในราคาที่ไม่คุ้มทุน หรือนับราคาที่ไม่มียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่มีระบบตลาด (Non-Market NPIs)

จากการให้คำจำกัดความขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรได้ว่า หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่สังคมหรือสาธารณะ โดยไม่แสวงหากำไร เช่น เพื่อให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อส่งเสริมบริการทางสังคม และวิชาชีพ เพื่อการกุศลหรือเพื่อสาธารณะประโยชน์ และเพื่อการสันถนาการ ซึ่งในการให้ความหมายดังกล่าว ได้มีความพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร และการแยกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายมากขึ้น จึงได้นำเสนอลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรและการจำแนกประเภท ในส่วนถัดไป

ลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย

ในส่วนนี้จะได้นำเสนอเกี่ยวกับลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย โดยเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร จากการเปรียบเทียบกับคุณลักษณะขององค์การประเภทอื่น ได้แก่ องค์กรภาครัฐประเภทส่วนราชการ และองค์กรเอกชน ตามตาราง 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคุณลักษณะขององค์กรระหว่างส่วนราชการ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และเอกชน

ประเด็น	ส่วนราชการ	NPO	เอกชน
1. การกึ่ง	ภารกิจหลักตามกฎหมายกำหนด	ตามวัตถุประสงค์เฉพาะในการจัดตั้ง	ตามวัตถุประสงค์เฉพาะในการจัดตั้ง
2. สถานะขององค์กร	เป็นนิติบุคคล	เป็นนิติบุคคล	เป็นนิติบุคคล
3. การบริหารงานภายใน	ระบบการบริหารเงิน คน ตามที่หน่วยงานกลางกำหนด	ระบบบริหารเงิน คน สามารถกำหนดได้เอง ของคณะกรรมการ	ตามความเห็นชอบ

4. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	ไม่แสวงหากำไร หรือมุ่งหวังผลกำไร เก็บค่าธรรมเนียมหรือ ค่าบริการเพียงพอแก่ต้นทุน	แสวงหาผลกำไรเพื่อความอยู่รอด	
5. แหล่งที่มาของทุน	เงินงบประมาณแผ่นดิน เงินอุดหนุน	เงินงบประมาณแผ่นดิน เงินบริจาค ค่าบำรุงสมาชิก ผู้ถือหุ้น ส่วนของเจ้าของ	
6. ผู้รับประโยชน์	ประชาชนทั่วไป	สังคม ผู้ด้อยโอกาส สมาชิก	
7. สินทรัพย์	จัดหามาด้วยงบประมาณแผ่นดิน และการบริจาค	ได้มาจากการบริจาค จัดหา มาด้วยเงินทุน	เจ้าของ ผู้ถือหุ้น
8. ภาษี	ไม่เสียภาษี	ไม่เสียภาษีเฉพาะที่ประกาศ ตามกฎกระทรวงการคลัง	ต้องเสียภาษี
9. การวัดผลสำเร็จ	บรรลุตามเป้าหมายยุทธศาสตร์พันธกิจหน่วยงาน	จำนวนบริการที่จัดทำให้และ สิ่งที่ดีขึ้นจากบริการนั้น	กำไรที่ได้รับเพิ่มขึ้น
10. การจัดการทางการเงิน	ระบบ GFMS เกณฑ์คงค้าง	ระบบบัญชีกองทุน	ระบบบัญชีแบบ GAAP

การพิจารณาคูณลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร โดยการเปรียบเทียบกับคุณลักษณะขององค์การประเภทอื่น เพื่อช่วยให้สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น มีเกณฑ์ในการพิจารณา 9 ประการ ดังนี้

1. ภารกิจ เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงภารกิจตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์การ ซึ่งองค์การไม่แสวงหาผลกำไรและองค์การเอกชนจะมีภารกิจตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเฉพาะของแต่ละองค์การเอง ซึ่งจะมีความแตกต่างจากส่วนราชการที่มีภารกิจหลักตามที่กฎหมายกำหนด เช่น มีพระราชบัญญัติเฉพาะในการจัดตั้ง

2. สถานะขององค์การ เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงสถานะขององค์การว่ามีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายหรือไม่ ซึ่งองค์การทั้ง 3 ประเภทนั้นมีสถานะเป็นนิติบุคคลเหมือนกัน

3. ระบบการบริหารงานภายใน เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบในการบริหารองค์การว่ามีความเป็นอิสระ (Autonomous) เพียงใด ซึ่งทั้งองค์การเอกชนและองค์การไม่แสวงหาผลกำไรนั้นมีความเป็นอิสระมากกว่าส่วนราชการ เนื่องจากองค์การเอกชนและองค์การไม่แสวงหาผลกำไรสามารถกำหนดการบริหารงานบุคคล และการบริหารเงินได้ด้วยตนเอง ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการ ในขณะที่ส่วนราชการต้องดำเนินการบริหารตามกฎระเบียบที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ยกตัวอย่างเช่น การบริหารงานบุคคล ส่วนราชการต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.) เป็นต้น

4. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง/เป้าหมายในการดำเนินงาน ในประเด็นนี้้องค์การไม่แสวงหาผลกำไรจะมีความเหมือนกับส่วนราชการ และแตกต่างจากองค์การเอกชน กล่าวคือ องค์การเอกชน จะมีการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย คือ การสร้างผลกำไร เพื่อความอยู่รอดขององค์การให้สามารถพัฒนาและเติบโต และปันผลกลับคืนไปยังผู้ถือหุ้น ในขณะที่ส่วนราชการและองค์การไม่แสวงหาผลกำไร มีเป้าหมายในการดำเนินการตามภารกิจโดยไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งอาจไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมหรือเก็บค่าธรรมเนียมเพียงพอให้เพียงพอแก่การดำเนินงานเท่านั้น และมีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การไม่แสวงหาผลกำไร มีการดำเนินงานที่ไม่เน้นการดำเนินงานที่มีผลกำไร แต่มีเป้าหมายทางการเงินเพียงเพื่อให้สามารถดำเนินงาน ได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งองค์การ

5. แหล่งที่มาของทุน เป็นประเด็นที่มีความสำคัญ ซึ่งแหล่งที่มาของทุน เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างส่วนราชการ องค์การไม่แสวงหาผลกำไร และองค์การเอกชน โดยส่วนราชการจะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากงบประมาณแผ่นดินเป็นหลัก เงินรายได้ที่ได้รับมาและงบประมาณที่เหลือจ่ายนั้น จะต้องนำส่งคืนกระทรวงการคลัง เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ ในขณะที่้องค์การไม่แสวงหาผลกำไรจะได้รับการสนับสนุน

ทางการเงินมาจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น เงินบริจาค เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ค่าบำรุงสมาชิก เป็นต้น ซึ่งรายได้ไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง สำหรับองค์กรเอกชนได้รับเงินทุนมาจากเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น และผลกำไรจากการดำเนินงาน

6. ผู้รับผลประโยชน์ ในประเด็นนี้จะแสดงให้เห็นถึงผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการดำเนินงานขององค์กร โดยส่วนราชการและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ผู้ได้รับผลประโยชน์จะเป็นสาธารณะและประชาชน ถึงแม้ว่าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรบางประเภทอาจจะมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับเฉพาะสมาชิกหรือผู้ถือหุ้นเท่านั้น แต่สำหรับองค์กรเอกชนผลประโยชน์ที่ได้จะตกอยู่กับเจ้าของกิจการและผู้ถือหุ้นเท่านั้น

7. สิทธิประโยชน์ขององค์กร สำหรับส่วนราชการและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสิทธิประโยชน์ขององค์กรได้มาจากการบริจาค หรือจัดหามาด้วยเงินงบประมาณแผ่นดิน ในขณะที่องค์กรเอกชนได้มาจากเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นนั่นเอง

8. การเสียภาษี เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นว่าเอกชนที่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่มีหน้าที่เสียภาษีให้กับภาครัฐ โดยถือว่าเป็นบุคคลที่มีรายได้ตามกฎหมายต้องเสียภาษี ในขณะที่ส่วนราชการและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่ได้รับการประกาศให้เป็นองค์กรสาธารณกุศลตามประกาศกระทรวงการคลังฯ ไม่ต้องเสียภาษี และหากบุคคลที่เป็นผู้บริจาคให้กับองค์กรเหล่านี้ ยังได้รับสิทธิในการลดหย่อนภาษีอีกด้วย ตามประกาศกระทรวงการคลังว่าด้วยภาษีเงินได้และภาษีการค้ำ เรื่อง กำหนดองค์การ สถานสาธารณกุศล สถานพยาบาล และสถานศึกษา ตามมาตรา 47(7) (ข) และมาตรา 49 ตี (8) (ข) แห่งประมวลรัษฎากรฯ

9. การวัดผลสำเร็จ เป็นการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งการวัดผลการดำเนินงานของส่วนราชการจะใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ พันธกิจของหน่วยงาน ในขณะที่เอกชน ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ กำไรที่ได้รับเพิ่มขึ้นในแต่ละปี สำหรับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรนั้น ตัวชี้วัดความสำเร็จในการประเมินผลองค์กร จะอยู่ที่จำนวนบริการที่องค์กรจัดหาให้ และสิ่งที่ดีขึ้นจากบริการที่ได้รับนั้น

10. การจัดการทางการเงิน เป็นประเด็นที่มีความสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ขององค์กรต่าง ๆ ซึ่งการบริหารการเงินที่เหมาะสม เป็นไปตามหลักการบริหารการเงินที่ดีขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร จะช่วยให้การจัดการทางการเงินมีความเพียงพอแก่การดำเนินงาน เพื่อบรรลุตามพันธกิจและเป้าหมายของการก่อตั้ง และสามารถดำรงองค์กรไปได้อย่างยั่งยืน ประเด็นการจัดการทางการเงินมีรายละเอียดในการพิจารณาเพิ่มเติม และมีความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก จึงได้นำเสนอเป็นตารางการเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตามตาราง 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการจัดการทางการเงินระหว่างส่วนราชการ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และเอกชน

ประเด็น	ส่วนราชการ	NPO	เอกชน
1. ผู้รับผิดชอบจัดการทางการเงิน	กองคลัง กรมบัญชีกลาง	ฝ่ายบัญชีและการเงินของ องค์กร	ฝ่ายบัญชีและการเงินของ องค์กร
2. ระบบบัญชี	ระบบ GFMIS เกณฑ์คงค้าง และต้นทุน ผลผลิต	ระบบบัญชีกองทุน	ระบบ GAAP*

3. ข้อมูลทางการเงิน	รายงานประกอบติดตาม งบประมาณ งบดุล งบรายได้ และค่าใช้จ่าย งบกระแสเงินสด	งบดุล งบรายรับรายจ่าย งบรายได้และค่าใช้จ่าย	งบกำไรขาดทุน กำไรสะสม งบดุล งบกระแสเงินสด หมายเหตุประกอบงบการเงิน และรายงานผู้สอบบัญชี
4. การตรวจสอบบัญชี	สำนักงานคณะกรรมการการ ตรวจเงินแผ่นดิน	ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต	ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต
5. ผู้ใช้งานรายงาน ทางการเงิน	รัฐบาล ประชาชน และ ผู้บริหารหน่วยงาน	เจ้าหน้าที่ รัฐบาล สาธารณะ ทั่วไป	นักลงทุนภายนอก เจ้าหน้าที่ คู่ค้า พนักงาน ผู้จัดการ รัฐบาล และสาธารณะโดย ทั่วไป
6. การตัดสินใจลงทุน	-	การลงทุนและระดมทุนใน ตราสารหนี้ งบประมาณ	การลงทุนและระดมทุนใน ตราสารหนี้ ตราสารทุน ตราสารหนี้ การเจรจาต่อรองสัญญา

*GAAP – Generally Accepted Accounting Principles หมายถึง มาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไป

ที่มา :- ปรับจากรายงานฉบับสมบูรณ์ “การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย” ณา จันทรสม, 2555.

จากคุณลักษณะจำเพาะโดยพิจารณาเกณฑ์ทั้ง 10 ประการแสดงให้เห็นว่าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร
มีลักษณะจำเพาะที่แตกต่างจากส่วนราชการและเอกชนอย่างชัดเจนในเรื่องของแหล่งที่มาของเงินทุน ที่องค์กรไม่
แสวงหาผลกำไรได้มาจาก 3 แหล่ง คือ เงินบริจาคเป็นหลัก เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน และค่าบำรุงสมาชิก
ในขณะที่องค์กรเอกชนจะมาจากเจ้าของและผู้ถือหุ้นเป็นหลัก และมีการแบ่งผลกำไรกลับคืนยังผู้ถือหุ้นด้วย

เปรียบเทียบการจำแนกประเภทขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

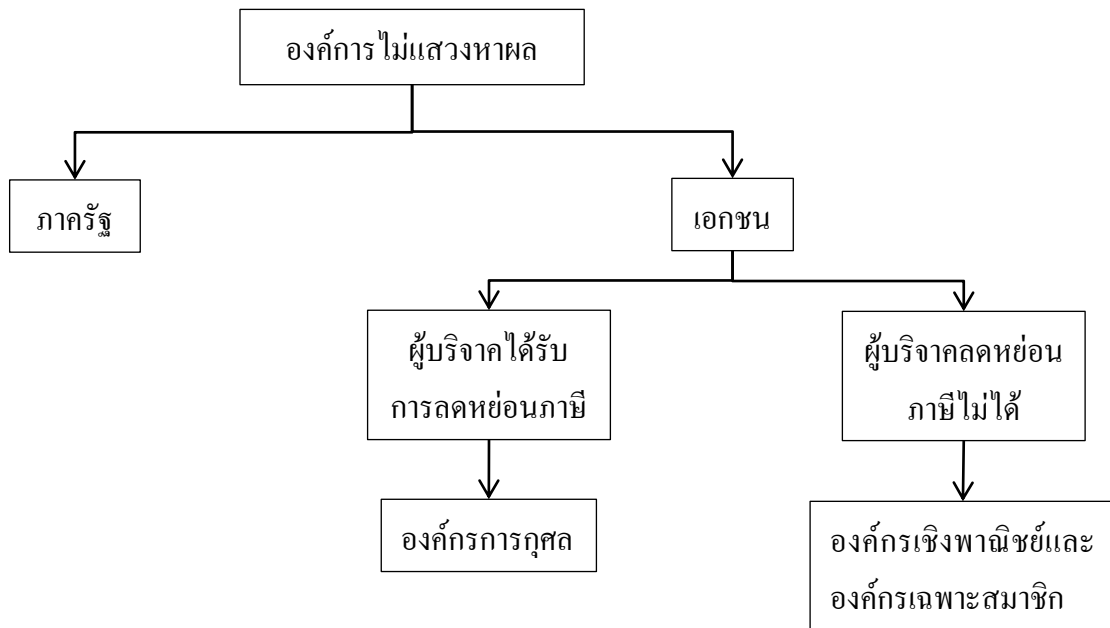
องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยมีขนาดใหญ่ มีความซับซ้อนและมีความหลากหลายมาก เช่น
เดียวกับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา รากฐานขององค์กร
ไม่แสวงหาผลกำไรของประเทศสหรัฐอเมริกามีที่มาจากองค์กรการกุศล องค์กรการให้เพื่อสังคม และอาสาสมัคร
ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งประเภทขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ส่วนใหญ่มีเกณฑ์ใน
การจัดแบ่งประเภท โดยใช้ 3 เกณฑ์หลัก ได้แก่ 1) เกณฑ์การแบ่งภาคส่วนในสังคม 2) เกณฑ์ที่ผู้บริจาคสามารถ
ลดหย่อนภาษีได้ 3) เกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้งองค์กร

1) การจำแนกประเภทขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรโดยใช้เกณฑ์การแบ่งภาคส่วนในสังคม

มุมมองการใช้เกณฑ์การแบ่งภาคส่วนในสังคม เป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกประเภทขององค์กรไม่แสวงหา
กำไร ที่มีรากฐานมาจากการมองสถาบันในสังคมที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าประกอบไปด้วย 3 ภาคส่วนหลัก
คือ ภาคส่วนที่ 1 คือ ภาครัฐ ภาคส่วนที่ 2 คือ ภาคเอกชน และภาคส่วนที่ 3 คือ ภาคประชาสังคม ได้แก่ องค์กร
ไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ นั้นเอง (Hopkin, 2013, Heyman, 2011; Worth, 2012)

2) การจำแนกประเภทขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรโดยใช้เกณฑ์ที่ผู้บริจาคสามารถลดหย่อนภาษีได้

มุมมองการใช้เกณฑ์ที่ผู้บริจาคสามารถลดหย่อนภาษีได้ นักวิชาการอย่าง Antony and Young ได้แบ่ง
องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรออกเป็นภาครัฐกับภาคเอกชน และใช้เกณฑ์ในการจำแนกประเภทขององค์กรไม่แสวงหา
ผลกำไร จากการที่ผู้บริจาคได้รับการลดหย่อนภาษีและไม่ได้รับการลดหย่อนภาษี ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

จากภาพที่ 1 การจำแนกประเภทของ Antony and Young (2003) โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนกประเภท องค์การไม่แสวงหาผลกำไรจากการที่ผู้บริจาคสามารถลดหย่อนภาษีได้หรือไม่ โดยองค์การที่ผู้บริจาคสามารถลดหย่อนภาษีได้ คือ องค์กรการกุศล เช่น องค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับสุขภาพ องค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับการศึกษา องค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับบริการสังคม องค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับศาสนา องค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม และองค์กรการกุศลที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ในขณะที่องค์การไม่แสวงหาผลกำไรที่ผู้บริจาคไม่สามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้ คือ องค์กรเชิงพาณิชย์และองค์กรเฉพาะสมาชิก ได้แก่ สโมสรสังคม องค์กรการแพทย์ สหภาพแรงงาน สภาหอการค้า สมาคมการค้า และกลุ่มธุรกิจ

3) การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรโดยใช้เกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้ง องค์กร

ถือได้ว่าเป็นเกณฑ์การจัดแบ่งประเภทที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการและนักปฏิบัติ เพราะได้แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และภารกิจในการดำเนินงานขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรที่เหมือนกัน จัดไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากหน่วยงานกลางหรือหน่วยงานทางสถิติ ได้ใช้เกณฑ์นี้ในการจัดกลุ่มองค์การไม่แสวงหาผลกำไรเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น

การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรตามระบบ International Classification of Non-Profit Organization (ICNPO) เป็น 11 กลุ่ม ตามแนวทางการศึกษาของ Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector ประกอบด้วย

กลุ่ม 1 วัฒนธรรมและสันตนาการ เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศิลปะ การกีฬา และสโมสรสังคมและสันตนาการ เช่น สโมสรโรดาร์รี่ สโมสรไลออน

กลุ่ม 2 การศึกษาและวิจัย เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาทางเลือก และการวิจัย

กลุ่ม 3 สุขภาพอนามัย เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับโรงพยาบาลและการฟื้นฟูผู้ป่วย บ้านพักคนชรา การส่งเสริมสุขภาพจิตและภาวะวิกฤติ และการบริการทางสุขภาพ

กลุ่ม 4 บริการสังคม สังคมสงเคราะห์ เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับบริการทางสังคม บ้านพักฉุกเฉิน และการสนับสนุนรายได้และการดำรงชีพ

กลุ่ม 5 สิ่งแวดล้อม เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการพิทักษ์สัตว์

กลุ่ม 6 การพัฒนาชนบทและเมือง เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน ที่อยู่อาศัย การจ้างงานและการฝึกอบรมอาชีพ

กลุ่ม 7 กฎหมาย การรณรงค์ และการเมือง เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการให้บริการทางกฎหมาย การว่าความ องค์การทางการเมือง เช่น การปกป้องสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองผู้บริโภค

กลุ่ม 8 องค์การการกุศลและอาสาสมัคร เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการให้เพื่อสังคม สนับสนุนกิจกรรมการกุศลต่าง ๆ

กลุ่ม 9 กิจกรรมระหว่างประเทศ เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจระหว่างคนที่มีความวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ต่างชาติ และต่างประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา การจัดหาความช่วยเหลือ และการให้สวัสดิการสังคมข้ามประเทศ

กลุ่ม 10 ศาสนา เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับส่งเสริมความเชื่อของแต่ละศาสนา การบริหารองค์การทางศาสนาทุกศาสนา

กลุ่ม 11 สมาคมธุรกิจและผู้ประกอบวิชาชีพ เป็นองค์การที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการรักษามาตรฐานความปลอดภัย รักษามาตรฐานและกฎระเบียบ นอกจากนี้ยังรักษาผลประโยชน์ของแรงงานและกลุ่มวิชาชีพเดียวกัน

สำหรับประเทศไทยการศึกษาของงานของ สังคม คุณคนกรสกุล (2547) ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยว่าไม่ได้เพิ่งเริ่มต้น แต่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ยุคตามกรอบเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยพิจารณาใน 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่ 1 ลักษณะของการเกิดองค์การ มิติที่ 2 บทบาทและกิจกรรมที่องค์การให้ความสำคัญ และมิติที่ 3 ผลการดำเนินงานขององค์การ โดยองค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยในยุคเริ่มต้น (แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509) มีรากฐานมาจากการเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะฉะนั้นบทบาทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในยุคแรกจึงเป็นเรื่องของการบรรเทาสาธารณภัย การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ และการให้บริการแก่สมาชิกขององค์การ ในขณะที่องค์การไม่แสวงหาผลกำไรในยุคปัจจุบันมีบทบาทที่เพิ่มเติมมากขึ้น ไม่ใช่แค่เพียงสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส แต่ยังมีบทบาทในเรื่องของการพัฒนาสังคม การสร้างความร่วมมือผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (อมรา พงศาพิชญ์, 2546) ให้ความสำคัญกับการยกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เป็นที่ยอมรับผ่านกระบวนการทางกฎหมาย เช่น การขึ้นทะเบียนเพื่อให้ได้รับการรับรองจากหน่วยงานราชการ

การแบ่งประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย ส่วนใหญ่จึงมีเกณฑ์ในการจัดแบ่งประเภทจาก 3 เกณฑ์หลัก ได้แก่ 1) เกณฑ์การแบ่งตามกรอบของกฎหมายที่ให้การรับรอง 2) เกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้งองค์การ 3) เกณฑ์แหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการ

1) การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหากำไรโดยใช้เกณฑ์การแบ่งตามกรอบของกฎหมายที่ให้การรับรอง

การจัดกลุ่มประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้ง และให้การรับรองการเป็นองค์การไม่แสวงหาผลกำไร นั้นหนึ่งคือการสะท้อนให้ถึงวัตถุประสงค์และภารกิจในการจัดตั้งองค์การไม่แสวงหาผลกำไรแต่ละแห่งนั้น อีกนัยหนึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการที่ผู้บริจาคสามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้ ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงไม่ได้มีเพียงเฉพาะกฎหมายที่รับรองการจัดตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงระเบียบกระทรวงการคลังที่ประกาศตามประมวลรัษฎากรด้วย โดยเมื่อใช้กฎหมายที่รับรองการจัดตั้งเป็นกรอบในการพิจารณาสามารถจัดกลุ่มองค์การไม่แสวงหาผลกำไรได้ 5 กลุ่มดังนี้

กลุ่ม 1 จัดตั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นตามแนวคิดมนุษยธรรม มีสถานะเป็นนิติบุคคล อิสระจากหน่วยงานราชการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม เช่น มูลนิธิดวงประทีป สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นต้น ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และพ.ศ.2550 ได้แบ่งองค์การสวัสดิการสังคมออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1) หน่วยงานของรัฐที่ดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคม

2) องค์กรสาธารณประโยชน์ หมายถึง องค์กรภาคเอกชนที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม โดยมีข้อมูลจำนวนองค์กรสาธารณประโยชน์ ณ วันที่ 6 กรกฎาคม 2558 ทั้งสิ้น 4,326 องค์กร ประกอบด้วย องค์กรภาคเอกชน สมาคม และมูลนิธิ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2558)

3) องค์กรสวัสดิการชุมชน หมายถึง องค์กรภาคประชาชน ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยมีข้อมูลจำนวนองค์กรสวัสดิการชุมชน ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ทั้งสิ้น 3,593 องค์กร (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2556)

กลุ่ม 2 องค์กรที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติการฉ้อโกง พ.ศ.2545 เป็นองค์กรที่จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมฉ้อโกง เพื่อดำเนินกิจการฉ้อโกง ซึ่งหมายถึงกิจการที่บุคคลหลายคน ตกลงเข้าร่วมกัน เพื่อทำการฉ้อโกงซึ่งกันและกันในการจัดการศพ หรือจัดการศพและสงเคราะห์ครอบครัวของบุคคลใด บุคคลหนึ่งทีตกลงเข้าร่วมกันนั้นถึงแก่ความตาย และมีได้ประสงค์จะแสวงหากำไรหรือรายได้เพื่อแบ่งปันกัน เช่น สมาคมฉ้อโกงของส่วนราชการต่าง ๆ สมาคมฉ้อโกงของรัฐบาลวิสาหกิจ สมาคมฉ้อโกงขององค์กรวิชาชีพ เป็นต้น

กลุ่ม 3 องค์กรที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ.2509 และพ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. 2509 และพ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. 2509 และพ.ศ. 2550 ได้กำหนดไว้ว่า หอการค้า หมายถึง สถาบันที่บุคคลหลายคนจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการค้า การบริการการประกอบวิชาชีพอิสระ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงินหรือเศรษฐกิจ อันมิใช่เป็นการหลอกลำไหรือรายได้แบ่งปันกัน โดยหอการค้ามี 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. หอการค้าจังหวัด
2. หอการค้าไทย
3. หอการค้าต่างประเทศ
4. สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

ในขณะที่พระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. 2509 และพ.ศ. 2550 ได้กำหนดว่า สมาคมการค้า หมายความว่า สถาบันที่บุคคลหลายคนซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพ จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการส่งเสริมการประกอบวิชาชีพอันมิใช่เป็นการหลอกลำไหรือรายได้แบ่งปันกัน

กลุ่ม 4 องค์กรที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 โดยการจดทะเบียนและมีสถานะเป็นนิติบุคคลแบ่งเป็น 2 องค์กร ได้แก่ องค์กรฝ่ายนายจ้างและองค์กรฝ่ายลูกจ้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาและคุ้มครองผลประโยชน์เกี่ยวกับสภาพการจ้าง ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

องค์กรฝ่ายนายจ้าง ประกอบด้วย สมาคมนายจ้าง สหพันธ์นายจ้าง และสภาองค์กรนายจ้าง

องค์กรฝ่ายลูกจ้าง ประกอบด้วย สหภาพแรงงาน สมาพันธ์แรงงาน นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอีก เช่น พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2548

กลุ่ม 5 องค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 โดยได้มีการกำหนดความหมายองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ดังนี้

องค์กรศาสนา หมายถึง องค์กรบริหารงานเพื่อความดำรงอยู่แห่งศาสนาหนึ่ง ๆ ภายในประเทศไทย อันศาสนานั้น ๆ ขาดเสียมิได้

องค์กรทางศาสนา หมายถึง หน่วยงานที่ศาสนิกชนแห่งศาสนาหนึ่ง ๆ จัดตั้งขึ้นไว้เพื่อส่งเสริมกิจการของศาสนานั้น ๆ

นอกจากระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยองค์กรศาสนาแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอีก เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรอิสลาม พ.ศ. 2540 ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยการเผยแพร่ศาสนาของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศในประเทศไทย พ.ศ. 2524 และระเบียบกรมการศาสนา

ว่าด้วยศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด พ.ศ. 2540 เป็นต้น

2) การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหากำไรโดยใช้เกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้งองค์การ

ในขณะที่การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหากำไร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ใช้เกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้งองค์การ จำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหากำไรออกเป็น 10 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

กลุ่ม 1 องค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชน หมายถึง องค์การที่จัดตั้งขึ้นตามแนวคตินุชยธรรม จัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลที่เป็นอิสระจากหน่วยงานราชการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล

กลุ่ม 2 สมาคมอาปนกิจสงเคราะห์ หมายถึง สมาคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการอาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึง กิจการที่บุคคลหลายคนตกลงกันเพื่อทำการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ในการจัดการศพและสงเคราะห์ครอบครัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่ตกลงร่วมกัน เมื่อถึงแก่ความตายและมีได้ประสงค์จะหากำไรเพื่อแบ่งปันกัน

กลุ่ม 3 สมาคมการค้า หมายถึง สถาบันนิติบุคคลตามกฎหมายซึ่งผู้ประกอบวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นเพื่อทำการส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจ อันมิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งกัน โดยบุคคลซึ่งประกอบวิสาหกิจทางการค้าอุตสาหกรรมหรือการเงิน และบุคคลซึ่งประกอบธุรกิจอื่นในทางเศรษฐกิจที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ จะกำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ไม่รวมถึงการประกอบวิสาหกิจทางการเกษตร

กลุ่ม 4 หอการค้า หมายถึง สถาบันที่บุคคลหลายคนจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการค้า อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงินหรือเศรษฐกิจ อันมิใช่เป็นการหากำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน

กลุ่ม 5 สมาคมนายจ้าง หมายถึง สมาคมของนายจ้างที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาและคุ้มครองผลประโยชน์เกี่ยวกับสภาพการจ้าง และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างนายจ้างด้วยกัน สมาคมนายจ้างไม่น้อยกว่า 5 แห่งอาจจัดตั้งสภาองค์การนายจ้างเพื่อส่งเสริมการศึกษาและส่งเสริมการแรงงานสัมพันธ์ก็ได้

กลุ่ม 6 สหภาพแรงงาน หมายถึง สมาคมกรรมกรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาและคุ้มครองผลประโยชน์เกี่ยวกับสภาพการจ้าง และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่าง นายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างลูกจ้างด้วยกันโดยที่สมาชิกของสหภาพแรงงานจะต้องเป็นลูกจ้างของ นายจ้างคนเดียวกันกับผู้อยู่จดทะเบียนเป็นสหภาพแรงงาน หรือลูกจ้างซึ่งทำงานในกิจการประเภทเดียวกันกับผู้อยู่จดทะเบียนเป็น สหภาพแรงงาน และต้องเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป สหภาพแรงงานไม่น้อยกว่า 15 แห่ง อาจจัดตั้งสภาองค์การลูกจ้าง เพื่อส่งเสริมการศึกษา และส่งเสริมแรงงานสัมพันธ์ก็ได้

กลุ่ม 7 สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ หมายถึง สหภาพขององค์การของรัฐบาลหรือ กิจการของรัฐที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของพนักงาน และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างพนักงานกับฝ่ายบริหาร และระหว่างพนักงานด้วยกัน

กลุ่ม 8 องค์การศาสนา หมายถึง องค์การที่ดำเนินการด้านการเผยแพร่และพิธีกรรมทางศาสนา การดูแลสถานที่ที่เป็นที่เคารพบูชา สถานที่ในการทำสมาธิหรือการปฏิบัติกิจทางศาสนาของทุกศาสนา เช่น โบสถ์คริสต์ สุเหร่า วัด รวมถึงลัทธิและนิกายต่าง ๆ

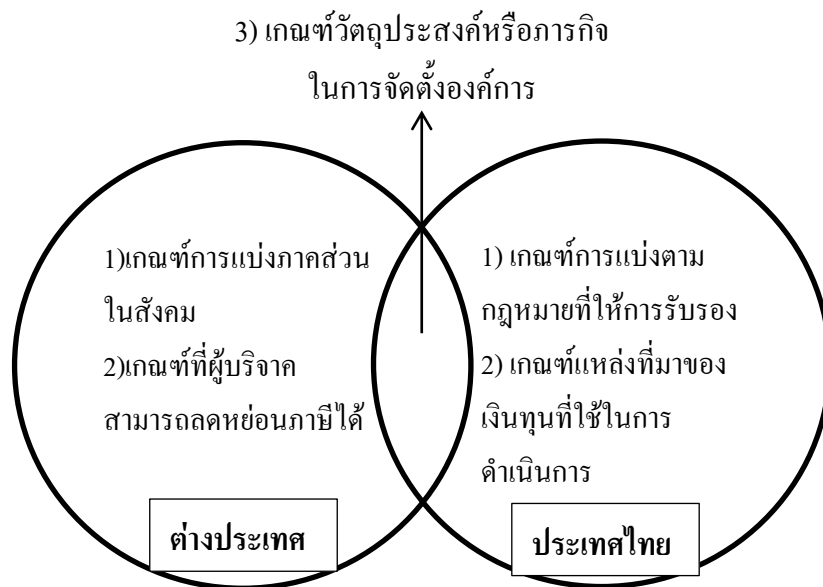
กลุ่ม 9 พรรคการเมือง หมายถึง กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เช่น สนับสนุนการเลือก ผู้สมัครเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรวมถึงการหาทุนเพื่อกิจกรรมการเมือง

กลุ่ม 10 องค์การต่างประเทศ หมายถึง องค์การเอกชนต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินการช่วยเหลือทั้งหน่วยงานและประชาชนในประเทศไทย เช่น องค์การหมูป่าบ้านเด็กโสสะสากล (SOS) องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) องค์การ SHARE เป็นต้น

3) การจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหากำไรโดยใช้เกณฑ์แหล่งที่มาของเงินที่ใช้ในการดำเนินงาน

เป็นเกณฑ์ที่มีมุมมองจากแหล่งที่มาของเงินที่ใช้ในการดำเนินงานขององค์การไม่แสวงหากำไร ว่ามีแหล่งเงินทุนที่มาจากผู้ก่อตั้ง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (ณดา จันทร์สม, 2555)

1. องค์กรที่จัดตั้งโดยภาครัฐ มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการจะมาจากงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้เงินบริจาค และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ เป็นต้น เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การกำกับดูแลโดยกฎหมาย ได้แก่ โรงพยาบาล สถานศึกษา วัด เป็นต้น
2. องค์กรที่จัดตั้งโดยภาคเอกชน มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมาจากค่าสมาชิก เงินบริจาค เงินค่าลงทะเบียน และเงินที่ได้จากการจัดกิจกรรมขององค์กรนั้น ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนและสมาชิกเพื่อดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสมาชิกขององค์กร เช่น การกีฬา การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงการบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม เป็นต้น องค์กรดังกล่าวอาจดำเนินกิจกรรมในรูปของมูลนิธิ สมาคม ชมรม หรือสโมสร หรือนิติบุคคลอาคารชุด/นิติบุคคลบ้านจัดสรร โดยต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากทางภาครัฐตามกฎหมาย

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบเกณฑ์ในการจำแนกประเภทองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร

จากการสำรวจเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า การจัดประเภทองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรของต่างประเทศ อย่างประเทศสหรัฐอเมริกา จะใช้แบบผสมผสาน ทั้งในส่วนของเกณฑ์การแบ่งภาคส่วนในสังคม และเกณฑ์วัตถุประสงค์หรือภารกิจในการจัดตั้งองค์กร เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นเป็นการเบื้องต้นก่อนว่าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรนั้น ไม่เป็นทั้งองค์กรของภาครัฐ และองค์กรธุรกิจ แต่เป็นองค์กรในภาคส่วนที่ 3 หลังจากนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กร ในการจัดกลุ่มขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อให้เห็นบทบาทในการดำเนินงานขององค์กร และบทบาทที่เชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น เช่น ภาครัฐอีกด้วย

ในขณะที่เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาจำแนกประเภทองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย ให้ความสำคัญกับการยึดหลักของกฎหมายที่ใช้ในการจัดตั้ง และกฎหมายที่ให้การรับรองการเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นกรอบในการจัดประเภท สาเหตุส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการพยายามสร้างมาตรฐาน สร้างความน่าเชื่อถือ ให้เป็นที่ยอมรับในการดำเนินงานขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เนื่องจากกฎหมายจะระบุถึงบทบาทหน้าที่ขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรอย่างชัดเจน รวมถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรจะได้รับจากภาครัฐ หากได้รับการรับรอง ตลอดจนเพื่อช่วยในเรื่องของการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ที่องค์กรจะต้องแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้อีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกิจการขององค์กร

ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่า รูปแบบในการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย ควรยึดหลักของกฎหมายที่ใช้ในการจัดตั้งและกฎหมายที่ให้การรับรองการเป็นองค์การไม่แสวงหาผลกำไรเป็นกรอบในการแสดงถึงสิทธิประโยชน์และหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามกรอบและตัวบทของกฎหมายที่ใช้ในการรับรองควรที่จะมีความยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาให้สอดคล้อง ครอบคลุมบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย ขั้นตอนและรูปแบบการดำเนินงานที่ซับซ้อน จำนวนที่เพิ่มขึ้นขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

บทความนี้จึงได้นำเสนอให้เห็นถึงสิ่งที่ประชาชนทั่วไป ผู้ที่สนใจและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้สามารถทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความหมาย คำจำกัดความ ลักษณะจำเพาะ และการจำแนกประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อลดความสับสน ความคลุมเครือ และความไม่ชัดเจนขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร โดยผู้เขียนมีความเชื่อว่า ถ้าประชาชนผู้ที่สนใจและบุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถเข้าใจถึงองค์การไม่แสวงหาผลกำไรได้อย่างถูกต้องเป็นการเบื้องต้นแล้ว จะนำไปสู่ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบประเมินผล ทั้งในเรื่องของความโปร่งใสในแหล่งที่มาของเงินทุน การใช้จ่ายเงินในการดำเนินงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาคมากน้อยเพียงใด รวมไปถึงการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของทรัพยากรที่เป็นตัวเงินและทรัพยากรที่มีไม่ตัวเงินในลำดับถัดไป เพื่อนำไปสู่การพัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังสามารถเข้าใจถึงปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร ที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน เช่น การประชาสัมพันธ์ถึงวัตถุประสงค์และหน้าที่ขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรนั้น ๆ ในการระดมทุน และการบริหารจัดการเงินทุน เป็นต้น เพื่อจะทำให้องค์การไม่แสวงหาผลกำไรไม่เป็น *องค์การที่ถูกกลืน* อีกต่อไป

unสรุป

เนื่องจากความหลากหลาย ความซับซ้อนของบทบาท และจำนวนที่เพิ่มขึ้นขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรทั่วโลก ตลอดจนแนวโน้มของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ถึงความสำคัญขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นเครือข่ายภาคีที่มีอยู่ทุกมุมโลก องค์การอย่างสหประชาชาติจึงได้มีความพยายามที่จะทำการสำรวจองค์การไม่แสวงหาผลกำไร ทั้งในเรื่องของการจำแนกประเภท มูลค่าของเงินทุนหมุนเวียน และหลักการบริหารขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อจะได้ทราบขอบเขตขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งประเทศไทยเองได้มีการสำรวจโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปเมื่อปี พ.ศ. 2549 – 2551 และพบว่าองค์การไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทยมีจำนวนและบทบาทที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าองค์การไม่แสวงหาผลกำไรในต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าการทำความเข้าใจความหมาย คำจำกัดความ ลักษณะจำเพาะขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรจะต้องอาศัยเกณฑ์ในการจัดประเภทซึ่งมีอยู่หลากหลาย ตามความสนใจของผู้ศึกษา แต่สิ่งหนึ่งที่มีผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรละเลยคือ การแบ่งประเภทขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรโดยยึดตามกรอบของกฎหมายที่ใช้ในการจัดตั้งและกฎหมายที่ให้การรับรองการเป็นองค์การไม่แสวงหาผลกำไร เพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงบทบาทหน้าที่ขององค์การที่มีต่อสาธารณะ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และยังเป็นพื้นฐานในการได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอีกด้วย เพราะฉะนั้นสิ่งที่ตามมาคือ กรอบและตัวบทกฎหมายจะต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุง พัฒนาให้มีความสอดคล้อง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ท้ายสุดนี้การมีสถานะสำคัญในการพัฒนาประเทศและสังคมโลกขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามมา ผลสัมฤทธิ์ประการสำคัญ คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการองค์การที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล พร้อมกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน องค์การไม่แสวงหาผลกำไรจึงควรเป็นองค์การที่มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ และประชาชนทุกคนควรจะให้ความสนใจในการดำเนินงานขององค์การไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อเป็นพลัง ในการขับเคลื่อนสังคมที่สำคัญต่อไป

บรรณานุกรม

- ณดา จันทร์สม. (2555). **การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย** (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วันชัย มีชาติ. (2552). **การบริหารองค์การ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังคม คุณคณากรสกุล. (2547). **ศักยภาพและบทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย**. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaingo.in.th/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2551). **การจัดโครงสร้างหน่วยงานของรัฐในกำกับของฝ่ายบริหาร**. กรุงเทพฯ: เลคแอนด์ฟาวด์เท่น พรินต์ติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **บัญชีองค์กรไม่แสวงหากำไรของประเทศไทย พ.ศ. 2549 – 2551**. เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/eco_datas/account/NPI/data/NPI_SA_BOOK.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม. (2556). **จำนวนองค์กรสวัสดิการชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม. (2558). **รายชื่อองค์กรสาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **โครงการสำรวจองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรประจำปีพ.ศ.2556**. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/nonProfitExc56.pdf>
- อมรา พงศาพิชญ์ และคนอื่น ๆ . (2546). **องค์กรสาธารณะประโยชน์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Antony, R.N. & Young, D.W. (2003). **Management Control in Nonprofit Organization (7th ed.)**. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Heyman, D.R. (2011). **Nonprofit Management 101: A Complete and Practical Guide for Leaders and Professionals**. California: A Wiley Imprint.
- Hopkins, B.R. (2013). **Starting and management a nonprofit organization**. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- Salamon, L.M. & Anheier, H.K. (1996). **The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1, 1996**. Maryland: John Hopkins University.
- Worth, M.J. (2012). **Nonprofit Management: Principles and Practice (2nd ed.)**. California: SAGE Publication, Inc.

จริยธรรมนักการเมืองแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน The Politician Ethics, A Solution to Corruption

บงกช สุทัศน์ ณ ออยุธยา

Asst. Prof. Bongkoch Sudasna Na Ayudhaya

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50230

Public Administration Department, Faculty of Social Science and Liberal Arts,

North-Chiang Mai University, Chiang Mai 50230

E-mail: bongkoch@gmail.com

บทคัดย่อ

กระบวนการคัดสรรบุคคลเข้าสู่ระบบการเมืองมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสม เพื่อป้องกันบุคคลที่ขาดจริยธรรมและจิตสำนึกทางการเมืองเข้าสู่ตำแหน่ง และต้องทำอะไร จึงจะสามารถจูงใจให้คนดีมีจริยธรรมและความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของสังคมเข้าสู่ระบบการเมืองเพื่อช่วยพัฒนาการเมืองให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การที่นักการเมืองจะต้องยึดถือจริยธรรมและจรรยาบรรณในอาชีพ เพราะถ้าปราศจากจริยธรรม ก็จะไม่มีความรับผิดชอบต่อคุณประโยชน์ของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์นั่นเอง

จากสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันพบว่านักการเมืองคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศชาติ สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่านักการเมืองส่วนใหญ่ยังขาดความรับผิดชอบและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือ ไม่สามารถทำให้เป็นไปตามความหมายของการเมืองที่ว่า “การเมืองเป็นกระบวนการการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับทุกคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม” โดยมีสาเหตุหลายประการ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือ เกิดจากการบริหารราชการแผ่นดินที่ผิดพลาดและการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง

คำสำคัญ: นักการเมือง; จริยธรรมทางการเมือง; ค่านิยม; การทุจริตคอร์รัปชัน

Abstract

In order to prevent immoral and politicians, election process is need to be adjusted in an appropriate way. Furthermore, we need to search method for persuading the most eligible and noble persons to participate and be nominated in political system. These qualified persons could effectively and efficiently improve global politics. Morality and professional ethics are the major keys to control human behavior. Without them, humans are not different from animals.

In theoretical democracy, politicians have vital role in administering the whole nation as stated “Politic is a process of distributing limited resources to everyone with equality and justice”, but, in practical, most of politicians are inadequate in performing responsible and social accountability to the national citizen without exception. The obstacles that obviously impede the nation’s prosperity are wrong governing and misleading, and corruption.

Keywords: Politicians, Political Ethics, Values, Corruptions

บทนำ: ประชาชาติต้องการนักการเมืองที่ดี

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรูปแบบการปกครอง ที่มีมานานกว่า 2500 ปีแล้ว คือ เริ่มต้นจากสมัยกรีกโบราณในยุคของเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นที่ยอมรับว่าดีที่สุดในรูปแบบการปกครองอีกหลายรูปแบบ ในสมัยกรีกโบราณ การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) คือประชาชนจะทำการเลือกผู้นำในการปกครองโดยตรง และถ้าไม่พอใจในผู้ที่ตนเลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนนั้น ประชาชนก็จะทำการถอดถอน (Recall) โดยตรง

ในปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือที่เรียกว่า เป็นการปกครองโดยผู้แทน (Representative Democracy) โดยประชาชนจะเลือกคนที่ตนเห็นว่าดีที่สุดในความเหมาะสมที่สุดและที่สำคัญคือสามารถเข้าไปรักษาผลประโยชน์ให้กับตนได้ เข้าไปเป็นผู้แทน หรือที่เรียกว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ไปทำหน้าที่เลือกรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร (Executive) อีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนราษฎรกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงมีลักษณะเป็นสัญญา 2 ฝ่ายหรือเป็นสัญญาประชาคม (Social Contact) ว่า ถ้าประชาชนเลือกเขาเข้าไปแล้ว เขาจะต้องทำอะไรบ้างตามที่ได้สัญญาหรือรับปากรับคำกับประชาชนไว้ตอนช่วงหาเสียง โดยข้อเท็จจริงแล้ว ความผูกพันตามสัญญา (ด้วยวาจา) จะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือตัวแปร 2 ประการคือ

1. ผู้แทนที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนมีสัจจะวาจาหรือมีคุณธรรม จริยธรรมมากน้อยเพียงใด เพราะการทำสัญญากับประชาชนเป็นเพียงสัญญาด้วยวาจา จึงไม่มีข้อผูกมัดที่จะฟ้องร้องกันได้ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับความสำนึกที่ตนได้ทำลงไป (Accountability) ว่ามีมากน้อยเพียงใด เพียงแค่ใช้คำว่า รับผิดชอบ (Responsibility) สำหรับนักการเมืองจึงไม่เพียงพอ

2. ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีความตระหนักรู้ทางการเมือง (Political Consciousness) มากน้อยเพียงใด ในประเทศที่เจริญแล้วอย่างยุโรป อเมริกา ประชาชนมีสำนึกทางการเมืองสูงมาก ดังนั้น ประชาชนของเขาจึงสามารถควบคุมพฤติกรรมของนักการเมืองในทางลบได้

แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย รวมถึงประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเมืองหรือที่เรียกว่า พวก Parochial การเลือกตั้งจึงเป็นเพียงหน้าที่ที่ถูกขอร้องจากรัฐให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อเลือกแล้วก็แล้วกันไป ต่างฝ่ายต่างก็ไปทำหน้าที่ของตน ชาวบ้านก็ไปทำนา ทำสวนหรือตามอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่ ส่วนนักการเมืองเมื่อคิดว่าตนได้รับความไว้วางใจจากประชาชนแล้วก็จะไปทำหน้าที่ทางการเมืองตามอำเภอใจ (Subjective) เพราะถือว่าประชาชนให้ความไว้วางใจตนแล้วดังนั้นจะทำอะไรก็ได้ จึงเป็นเหตุให้ถูกมองว่ามีนักการเมืองจำนวนไม่น้อยที่ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อเมืองอย่างแท้จริง

สำหรับประเทศไทยแล้วถือได้ว่า ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยเป็นปัญหาที่สะสมมายาวนานซึ่งยากแก่การแก้ไข อีกทั้งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้รัฐต้องจ่ายเงินงบประมาณสูงกว่าที่เป็นจริง ส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะที่ไม่มีคุณภาพและไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งยังทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นในระบบราชการไทยที่มักจะมีการใช้อำนาจโดยมิชอบและมักมีการเรียกผลประโยชน์จากนักลงทุนเพื่อแลกกับการอนุญาตให้เอกชนดำเนินการในกิจการที่รัฐจะต้องทำ ซึ่งรัฐเองก็ไม่สามารถตรวจสอบ การกระทำดังกล่าว ที่มีประสิทธิภาพได้ ดังที่ ผลงานวิจัยของ สังคีต พิริยรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2536) พบว่า ในอดีตหลังจากสิ้นสุดยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งถูกเรียกขานว่า เผด็จการทหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500-2506 พบว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีทรัพย์สินที่ประเมินค่าสูงถึง 2.8 พันล้านบาทซึ่งเทียบเท่ากับ 26 % ของรายจ่ายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2533 โดยเชื่อกันว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการและตำแหน่งทางการเมือง ต่อมาปี พ.ศ. 2531-2534 รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งซึ่งมีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ถูกยึดอำนาจจากสภาวิชาชีพความสงบแห่งชาติ (รสนช.) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เหตุผลหนึ่งของการยึดอำนาจ และทำการรัฐประหารคือ การทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล หลังจากนั้นมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินและประกาศให้นักการเมืองทั้ง 10 ท่านเป็นบุคคลร่ำรวยผิดปกติ พร้อมทั้งประกาศยึดทรัพย์สินของนักการเมืองเหล่านั้นด้วย แม้ว่าในเวลาต่อมา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2536 ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยให้การประกาศ

ยึดทรัพย์เป็นโมฆะ แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นในประวัติศาสตร์การเมืองที่การอภิปรายเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันได้รับความสนใจอย่างมากจากประชาชนซึ่งต่อมากลายเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองไทยจวบจนปัจจุบัน

สถานการณ์ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น สังเกตได้จากข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับพฤติกรรมการทุจริตทางสื่อมวลชน ยิ่งกว่านั้นสถาบันจัดอันดับ ความเสี่ยงในการลงทุนและสถาบันศึกษาความโปร่งใสในต่างประเทศได้จัดอันดับประเทศไทยอยู่ในกลุ่มที่มีการทุจริตรุนแรงหรืออยู่ในอันดับท้าย ๆ ของดัชนีชี้วัด รวมถึงเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับชาติของรัฐบาลแต่ละชุด ก็มีเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันมาเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลที่ผ่านมารวมถึงเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และ เหตุการณ์รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 เป็นต้น

ดังนั้นการศึกษาประเด็นความสำคัญเรื่องจริยธรรมของนักการเมือง ตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดของนักคิดคนสำคัญของโลก หรือรูปแบบการต่อต้านป้องกันการทุจริตในประเทศต่าง ๆ ก็น่าจะเป็นตัวอย่างในการกระจายเสียงเพื่อเตือนใจประชาชนให้เลือนักการเมืองที่ดีมีจริยธรรม รวมถึงการเป็นเสียงสะท้อนกลับไปถึงนักการเมืองให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อประเทศชาติ บ้านเมืองและประชาชน เพราะอาจเป็นมิติใหม่ทางการเมืองที่สามารถช่วยแก้วิกฤติการณ์ปัญหาในยุคปัจจุบันได้

นักการเมืองที่ไร้จริยธรรม คือ ต้นตอของการทุจริตคอร์รัปชัน

แม้แต่สังคมโลกในปัจจุบันต่างก็เผชิญกับปัญหาความเสี่ยงทางด้านจริยธรรมในวงราชการ วงการเมือง แม้สื่อมวลชนทุกประเภทต่างพยายามสะท้อนให้เห็นและยืนยันได้ถึงสถานการณ์เหล่านี้ จนสังคมเริ่มตระหนักและมองเห็นวิกฤตการณ์แล้วก็ตาม แต่เป็นเพียงการถกปัญหา ยังไม่มีการแก้ปัญหาก็ตรงจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้นำประเทศหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กระทำเสียเองโดยไม่เกรงกลัวหรือละอายต่อบาป เป็นความเคยชินจนฝังรากลึกในสังคม บุณรัตน์ อภิชาติไทรธรรม (2553) กล่าวถึงสถิติผู้นำประเทศที่มีการคอร์รัปชัน 10 อันดับแรก ปรากฏว่าอันดับที่ 1 ประธานาธิบดีซูฮาร์โต แห่งประเทศอินโดนีเซีย อันดับที่ 2 ประธานาธิบดีมาร์กอส แห่งประเทศฟิลิปปินส์ อันดับที่ 3 ประธานาธิบดีโมบูตู เซเซเซโกแห่งซาอีร์ (สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก) นอกนั้นจะเป็นผู้นำประเทศแถบแอฟริกา ละตินอเมริกา ยุโรปตะวันออก แต่ปิดท้ายอันดับที่ 10 คือ ประธานาธิบดีเอสตราด้า แห่งประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งตัวบ่งชี้เหล่านี้ถือเป็นเรื่องน่าอับอายมากกว่า แต่ท่ามกลางข่าวร้ายหรือความมืดมิดก็ยังมีแสงสว่างหรือความหวังอยู่บ้างที่ยังพบว่าผู้นำประเทศ นักการเมืองในเอเชียซึ่งมีเรื่องอื้อฉาวทางด้านทุจริตคอร์รัปชันหลายคนทั้งที่ถูกจับได้และจับไม่ได้ เช่น ผู้นำเกาหลีใต้ถูกศาลตัดสินจำคุกและยึดทรัพย์ แม้ว่าบางคนอาจหลุดรอดจากการถูกลงโทษทางกฎหมายก็ตาม แต่ไม่อาจหลุดรอดจากบ่วงกรรมได้เพราะถูกสังคมตราหน้าว่าชั่วโกง จนต้องฆ่าตัวตาย เช่นกรณีของประเทศเกาหลีใต้และประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้ ปีกวินซุน (2552) ยังกล่าวว่าการทุจริตคอร์รัปชันของเกาหลีใต้อาจจริงอาจจึ่งกับการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นประธานาธิบดี รัฐมนตรี นักการเมือง ข้าราชการระดับสูง ผู้บริหารภาคเอกชน ต่างก็ไม่อาจหนีการถูกลงโทษได้ รัฐบาลประเทศเกาหลีใต้ออกกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน เมื่อปี พ.ศ.2544 และแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน พ.ศ.2545 ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมอย่างหนึ่งขึ้น ก็คือ นักการเมืองหรือผู้ใดก็ตามหากกระทำความผิด ถูกพิพากษาจากศาลแล้ว มักจะออกมากล่าวคำขอโทษต่อประชาชนก่อนก้มหน้ารับกรรมในคุก หรือแม้แต่ก่อนจะตัดสินใจฆ่าตัวตายในภายหลังก็ตาม เช่น กรณีของนายจุงมกุก ประธานบริษัทฮุนได (เอียนเด) ซึ่งถูกดำเนินคดีในข้อหายักยอกทรัพย์บริษัท เป็นเงิน 110 ล้านดอลลาร์สหรัฐไปใช้ส่วนตัวและจ่ายให้นักการเมือง ข้าราชการและบริษัทลับปี โดยถูกดำเนินคดีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 อัยการเสนอให้ลงโทษจำคุก 6 ปี แต่ศาลตัดสินให้จำคุก 3 ปี ลดให้กึ่งหนึ่งเพราะเห็นว่านายจุงมกุก ประธานบริษัทฮุนไดได้เคยช่วยเหลือให้ประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเคยบริจาคเงินเพื่อการกุศล แม้ว่านายจุงมกุกจะขอผ่อนผันโทษจำคุกโดยสัญญาว่าจะปรับปรุงกิจการของบริษัทฮุนไดให้ดีขึ้น ตามหลักธรรมมาภิบาล แม้จะพยายามกล่าวอ้างว่าคำตัดสินของศาลจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชาติและสุขภาพที่ไม่ดีของนายจุงมกุกเองก็ตาม แต่ศาลก็ไม่อ่อนนุช เนื่องจากคดีนี้อยู่ในความสนใจของคนเกาหลีใต้มาก ถือเป็นการทดสอบ

กระบวนการยุติธรรมในการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน เพราะในอดีตศาลเคยลดหย่อนโทษให้ผู้กระทำผิด ในคดีการทุจริตคอร์รัปชันก็ปรากฏว่ามีกระแสสังคมกดดันให้โทษผู้กระทำผิดอย่างรุนแรง ส่งผลให้นายจุมมงกุประธานบริษัทฮุนได ต้องรับโทษทัณฑ์และต้องออกมาขอโทษประชาชนพร้อมกับบริจาคเงิน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐเพื่อสาธารณกุศลเป็นการแสดงความรับผิดชอบและไถ่ถอนความผิดต่อสังคม ติดตามมาด้วยกรณีอื้อฉาวของบริษัทซัมซุง ในข้อหาใช้เงินหลายล้านดอลลาร์จากกองทุนลับที่ตั้งขึ้นมาเพื่อจ่ายสินบนให้กับนักการเมือง ข้าราชการและพยายามช่วยเหลือบุตรชายให้ได้ขึ้นมาครองอาณาจักรซัมซุงต่อไป เนื่องจากกรณีนี้คล้ายคลึงกับบริษัทฮุนได นั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างในหลายประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นพบว่าผู้บริหาร 4 คนของบริษัทแห่งหนึ่งถูกอัยการฟ้องร้องในข้อหาให้เงินสินบนแก่เจ้าหน้าที่ระดับสูงของประเทศเวียดนาม ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการของมหานครโฮจิมินห์ เป็นเงิน 90 ล้านเยน เพื่อให้ชนะประมูลงานสร้างถนนในมหานครโฮจิมินห์เป็นเงิน 3,100 ล้านเยนภายใต้โครงการความช่วยเหลือจากประเทศญี่ปุ่นและประเทศบังคลาเทศ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศก็ถูกดำเนินคดีถูกปรับ ยึดทรัพย์สินทั้งหมดและศาลตัดสินจำคุก 13 ปี ในข้อหาร่ำรวยผิดปกติและได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบ อีกทั้งปกปิดข้อมูลการแสดงบัญชีทรัพย์สินต่อ ป.ป.ช.บังคลาเทศ เป็นต้น

ดังนั้น สังคมไทยควรมีวิธีการอย่างไรที่จะปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชาติ โดยชี้ให้เห็นว่าบทสรุปสุดท้ายของผู้ที่โกงบ้านกินเมือง ต้องพบกับชะตากรรมเช่นไร เช่น ประธานาธิบดีชูฮาร์โต แห่งประเทศอินโดนีเซีย ไม่มีโอกาสลี้ภัยในต่างประเทศต้องทนทุกข์ทรมานและเสียชีวิตในประเทศ หรือ ประธานาธิบดีมาร์กอส แห่งประเทศฟิลิปปินส์ ที่ต้องเสียชีวิตในต่างแดนในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง ผู้นำเกาหลีใต้ต้องโทษจำคุก แม้จะได้รับนิรโทษกรรมแต่ก็ต้องหมดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งน่าจะทุกข์ทรมานเหมือนตายทั้งเป็น เนื่องจากสังคมเห็นว่าผู้นำประเทศเป็นผู้มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าคนปกติทั่วไปแทนที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เหนือกว่าประชาชนผู้ถูกปกครอง เพราะได้รับการยกย่องในฐานะผู้บริหารประเทศ แต่กลับมาโกงชาติบ้านเมืองของตนเองแทนที่จะทดแทนแผ่นดินเกิดให้สมภาคภูมิของคำว่าผู้นำที่มีจริยธรรม เนื่องจากทั่วโลกยอมรับและถือว่าค่าตัดสินของศาลเป็นที่สิ้นสุด สหประชาชาติให้ความสำคัญในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน **เพราะการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นคดีอาญา ไม่ใช่คดีการเมือง ผู้กระทำผิดจึงถือเป็นอาชญากร โดยยึดหลักการที่ว่า “คนโกงต้องไม่มีที่ยืนบนโลกนี้”** ดังนั้นจึงเหมือนกรรมติดจรวดในโลกยุคดิจิทัล ที่ผู้นำในบางประเทศที่อาจหนีความผิดทางกฎหมายได้ด้วยวิธีการลี้ภัยแต่ไม่มีแผ่นดินจะอาศัยเป็นเรือนตาย มีเงินทองล้นฟ้าก็หาความสุขไม่ได้

สังคิต พิริยรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (2536) ได้กล่าวว่า McMullan มองว่า ปัญหาการคอร์รัปชันมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และยังส่งผลถึงเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ 8 ประการ คือ

1. เกิดความไม่ยุติธรรม
2. ทำให้เกิดความไม่ประสิทธิภาพของหน่วยงาน
3. ประชาชนขาดความไว้วางใจรัฐบาล
4. เกิดความสูญเปล่าในทรัพยากรของประเทศ
5. ขาดการสนใจในการลงทุนจากภาคเอกชนต่างประเทศ
6. ขาดเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากปัญหาเงินสินบน
7. ความไม่ประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมคอร์รัปชัน
8. ข้อจำกัดจากการนำนโยบายไปใช้เนื่องจากการทุจริตของข้าราชการ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2550) กล่าวว่า การทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐถือได้ว่าเป็นการทำลายสังคมและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก แม้ว่าการคอร์รัปชันจะเป็นเรื่องที่เลวร้าย แต่ก็สามารถพบเห็นได้ให้สังคมทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการประจำ หรือนักการเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ ซึ่งปัจจุบันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้มีการพัฒนาและขยายตัวไปในทุกส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน มีการแสวงหาผลประโยชน์จากอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับ ที่ผ่านมามีความพยายามที่จะป้องกันและแก้ไขอย่างต่อเนื่อง แต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและสลับซับซ้อน ประกอบกับการพัฒนาของภาคธุรกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ทำให้รูปแบบและเครือข่ายของการทุจริตคอร์รัปชันปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนรัดกุมมากยิ่งขึ้น ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ สร้างความเสียหายให้แก่สังคม การบริหารงานในหน่วยงานของรัฐ เศรษฐกิจและการเมือง

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2551) สรุปไว้ว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาทั้งปวง ดังนั้น การเข้าใจปัจจัยหรือสาเหตุการเกิดคอร์รัปชันที่ถูกต้องและครบถ้วนจะนำไปสู่การป้องกันและการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน จาก

การศึกษาวิจัยและบทความต่าง ๆ พบว่า มีปัจจัยจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคอร์รัปชัน กล่าวคือ การเกิดคอร์รัปชันสัมพันธ์กับปัจจัยของสังคมหลายประการ ระบอบการปกครอง ศาสนา เชื้อชาติ ชนชั้น ขนาดเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมทางการเมืองและเพศ

สำนักข่าวอิสรา (www.isranews.org) ได้รายงานว่าการตัดสินคดีความที่สิ้นสุดแล้วสำหรับนักการเมืองระดับชาติในสังคมไทยที่นับว่าเป็นคดีประวัติศาสตร์ พบว่า นักการเมืองถูกพิพากษาให้ถูกยึดทรัพย์และจำคุก จำนวน 6 คน แต่มีเพียง 3 คนเท่านั้นที่ถูกจับให้รับโทษทัณฑ์ ส่วนอีก 3 คนได้หลบหนีคดีออกนอกประเทศ ได้แก่

1. นายรักเกียรติ สุขธนะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นับเป็นรัฐมนตรีคนแรกที่ต้องโทษจำคุก ในคดีทุจริตรับสินบน ตามการชี้มูลความผิดของคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ถูกกล่าวหาว่ารับสินบน 5 ล้านบาทจากบริษัทยาและมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ศาลมีคำพิพากษาในปี พ.ศ. 2546 ให้จำคุกและยึดทรัพย์จำนวน 233.88 ล้านบาท ตกเป็นของแผ่นดิน นอกจากนี้มีโทษจำคุกตามคดีเช็ค อีก 30 เดือน รวมทั้งสิ้นเป็น 17 ปี 6 เดือน แต่นายรักเกียรติ ได้หลบหนีไม่มาฟังคำพิพากษา ต่อมา มีผู้พบเห็นนายรักเกียรติ ออกกำลังกายในสวนสาธารณะย่านปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงถูกตำรวจจับกุมตัวมารับโทษตามคำพิพากษาตั้งแต่วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 และเข้ารับโทษที่เรือนจำคลองเปรมในเวลาต่อมา ก่อนจะได้รับการลดโทษตามลำดับ และออกจากเรือนจำ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2552 ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ได้รับฉายาว่า รกฺขิตฺตมโฆ จำพรรษาและปฏิบัติธรรมอยู่ ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวังพญานาค วัดใหม่สุขธนะศรีนคราราม ตำบลเวียงคำ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีบทบาทในการเทศนาและให้ข้อเตือนใจนักการเมืองทั้งหลาย ปัจจุบันได้ลาสิกขาบทแล้ว

2. สมชาย คุณปลื้ม หรือ กำนันเป๊าะ เป็นนักการเมืองจังหวัดชลบุรี ผู้กว้างขวางในภาคตะวันออก และเคยเป็นอดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแสนสุข ที่มีผลงานมากมายจนทำให้ชลบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นผู้อยู่เบื้องหลังและให้การสนับสนุนนักการเมืองจากภาคตะวันออกหลายคน ถูกตัดสินจำคุก 5 ปี 4 เดือน และยึดทรัพย์ในคดีทุจริตซื้อที่ดินเขาไม้แก้ว และจำคุก 25 ปี ในคดีจ้างวานฆ่า นายประยูร สิทธิโชติ หรือ กำนันยूर รวม ทั้งสิ้น 30 ปี 4 เดือนแล้วหลบหนีคดี ต่อมาเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2556 เจ้าหน้าที่กองปราบได้จับกุมนาย สมชาย คุณปลื้ม ปัจจุบันยังคงถูกจำคุกอยู่

3. พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีประเทศไทยคนที่ 23 ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด คือ คดีทุจริตประมุขที่ดินรัชดาภิเษก โทษจำคุก 2 ปี แต่ไม่ได้เดินทางมารับฟังคำพิพากษา ทำให้ถูกศาลออกหมายจับ เมื่อวันที่ 21 ต.ค. พ.ศ. 2551 ก่อนที่จะถูกออกหมายจับอีกหลายคดีในเวลาต่อมา ได้แก่ 1. คดีธนาคารกรุงไทยปล่อยกู้บริษัท กฤษฏามหานคร ในข้อหาเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่มิชอบ ตามมาตรา 157 และความผิดตาม พรบ.ว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2502 ความผิดตาม พรบ.หลัก ทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 เนื่องจากไม่มารายงานตัวต่อศาลในนัดสอบคำให้การนัดแรก 2. คดีทุจริตปล่อย กู้ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยให้กับรัฐบาลพม่าวงเงิน 4,000 ล้านบาท 3. คดีทุจริตโครงการ ออกสลากพิเศษเลขท้าย 2 และ 3 ตัว 4. คดีทุจริตแปลงสัมปทาน มือถือ - ดาวเทียม เป็นภาษีสรรพสามิต 5. คดี ก่อการร้าย รวมจำนวนหมายจับทั้งสิ้น 6 คดี ปัจจุบันยังหลบหนีคดีอยู่ต่างประเทศ

4. นายวัฒนา อัครเวม อดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงมหาดไทย อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการ อดีตหัวหน้าพรรคราษฎร ปัจจุบันอยู่ ระหว่างการหลบหนีหมายจับตามคำพิพากษาจำคุกในคดีทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หลังถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2551 กรณีใช้อำนาจข่มขู่ หรือชักจูงใจให้ผู้อื่น ร่วมออกโฉนดที่ดิน 1,900 ไร่ ที่คลองสาธารณประโยชน์ และที่เทศบาลฝอย ซึ่งเป็นที่สงวนหวงห้าม เพื่อนำไป ขายให้กรมควบคุมมลพิษเพื่อก่อสร้างโครงการบำบัดน้ำเสีย ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก จำเลย 10 ปี และให้รับพระมงกุฎพระณเฑาะพองของกลาง พร้อมกับออกหมายจับเพื่อ ติดตามตัวจำเลยมารับโทษ

5. นายประชา มาลินินท์ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอ่านคำพิพากษาคดี ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) กรณีคดีทุจริตจัดซื้อเรือ-รถดับเพลิงกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2556 ให้จำคุกเป็นเวลา 12 ปี แต่นายประชา ไม่มาฟังคำพิพากษาคดี และหลบหนีออกนอกประเทศ

6. นายชนม์สวัสดิ์ อัศวเหม นักร้องเมืองคนล่าสุดที่ศาลพิพากษาให้ถูกจำคุกจำนวน 1 ปี 6 เดือน โองาสบัญญัติ (2558) รายงานว่า ศาลจังหวัดสมุทรปราการในชั้นศาลฎีกา ได้อ่านคำพิพากษาคดีฟ้องร้อง นายชนม์สวัสดิ์ อัศวเหม นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ ในคดีทุจริตเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล นครสมุทรปราการ ตั้งแต่วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2542 โดยศาลฎีกายืนตามศาลอุทธรณ์ให้จำคุกเป็นเวลา 1 ปี 6 เดือน ทั้งนี้ นายชนม์สวัสดิ์ เพิ่งถูกส่งพนักงานในตำแหน่งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ ตามคำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 19/2558 เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2558 จากกรณีความไม่โปร่งใสในการเบิกจ่ายงบประมาณในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

สำหรับแนวทางและวิธีการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชันต่างประเทศ เช่น ประเทศฟินแลนด์ สิงคโปร์ ฮองกง เกาหลีใต้ ไต้หวัน วิทยาการ เชียงกูล (2549) ได้นำเสนอไว้พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ คือ 1) การออกกฎหมาย การออกพระราชบัญญัติ การมีระบบนิติบัญญัติ ศาล และการบริหารจัดการที่ดี พร้อมทั้งยุทธศาสตร์ มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามอย่างใกล้ชิด 2) การสร้างค่านิยมของประชาชน และการเป็นสังคมที่เสมอภาค ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น 3) การให้มืองค์กรอิสระเป็นองค์กรที่มีอำนาจและมีบทบาทสูงในการปราบปรามคอร์รัปชันที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส พร้อมทั้งผู้พิทักษ์ความยุติธรรม 4) การทำให้รัฐมีความโปร่งใสและความเปิดเผย โดยการที่ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเข้าไปมีส่วนร่วม 5) ความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน 6) การกระจายอำนาจ คือการให้หลายองค์กรทำงานร่วมกันมากกว่าจะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่องค์กรเดียว 7) การให้ผู้หญิงมีบทบาทการตัดสินใจทางการเมืองสูง

วิทยาการ เชียงกูล (2551) กล่าวว่า ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนี้ 1. ภาครัฐต้องมีมาตรการที่มุ่งกำจัดจุดอ่อนของระบบ และเสริมสร้างความเข้มแข็ง และคุณธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น วิธีการคัดเลือกและการพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องประกาศให้ทราบทั่วกัน ดำเนินการอย่างโปร่งใส และคัดคนตามความสามารถ การปรับเงินเดือนเจ้าหน้าที่รัฐให้สูงขึ้น เป็นวิธีเพิ่มแรงจูงใจให้คนเก่งเข้ามาสมัครและอยู่ในอาชีพนี้ได้อย่างพอเพียงโดยไม่ต้องคอร์รัปชัน การเลื่อนตำแหน่งเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ต้องมีวิธีประเมินผล และตรวจสอบอย่างเป็นกลาง และมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการเล่นพรรคเล่นพวก บางประเทศใช้วิธีออกกฎจรรยาบรรณ (CODE OF CONDUCT) ของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างชัดเจน เช่น ห้ามรับของขวัญหรือการเลี้ยงดูจากคนอื่น ห้ามรับสินบนและการใช้ทรัพย์สินสมบัติสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งการออกกฎหมายห้ามเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อป้องกันปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน และเพื่อป้องกันการที่เจ้าหน้าที่รัฐบางหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่ด้านภาษีและออกใบอนุญาตด้านธุรกิจใช้อำนาจตัดสินใจ ตามวิจรณ์ญาณของตน บางประเทศใช้วิธีการรวมศูนย์การตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง และใช้ระบบสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ตมาช่วยเพื่อให้เกิดความโปร่งใส และลดการคอร์รัปชัน มีกฎหมายป้องกันการฟอกเงิน สิ่งที่สำคัญคือต้องมีการปราบปรามการคอร์รัปชันอย่างเอาใจจริงเองจึ่ง เช่น จะต้องมีการอายัดและยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้มาด้วยการคอร์รัปชันได้ มีการออกกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่พยานผู้ให้ข้อมูลเรื่องคอร์รัปชันโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐระดับรองลงมา ซึ่งมีโอกาสรู้ข้อมูลแต่ไม่กล้าแจ้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชัน เพราะเกรงว่าตนจะมีความผิดด้วย หรือถูกหัวหน้างานกลั่นแกล้งหรือทำอันตราย 2. ต้องมีกฎหมายที่เื้อออำนาจ เช่น กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะ และรายได้ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ถูกตั้งข้อสงสัย เมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชันขอไปรวมทั้งมีการร่วมมือขอข้อมูลจากต่างประเทศได้ด้วย กรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐโยกย้ายเงินไปต่างประเทศ การจะปราบปรามคอร์รัปชันให้ได้ผล จะต้องได้รับความร่วมมือจากฝ่ายตำรวจและอัยการด้วย ดังนั้น การมุ่งแก้ปัญหาคอร์รัปชันและปฏิรูประบบตำรวจและอัยการจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอันดับต้น 3. ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาสังคม องค์กรภาคประชาชน สื่อมวลชน นักวิชาการ สหภาพแรงงาน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ ให้เป็น

หุเป็นตา เป็นกำลังในการช่วยตรวจสอบให้ข้อมูลและสนับสนุนการทำงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน รัฐบาลบางประเทศให้งบประมาณสนับสนุนองค์กรภาคประชาชนที่ทำงานด้านต่อต้านคอร์รัปชันเพื่อช่วยให้การปราบปรามได้ผลดียิ่งขึ้น

จริยธรรมคือหัวใจสำคัญของนักการเมืองที่ดี

บุญมี แทนแก้ว (2530) และประยงค์ สุวรรณบุปผา (2541) ต่างนำเสนอแนวคิดจริยธรรมสำหรับนักการเมือง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสรุปความเห็นของปราชญ์เมธีระดับโลกที่รู้จักกันโดยทั่วไปเช่น อริสโตเติล โสเครตีส เพลโต ขงจื้อ เม่งจื้อและเหลาจื้อ ที่ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันในแง่การให้ความสำคัญกับการยึดถือหรือการปลูกฝังให้เกิดการมีธรรมภายในตัวของมนุษย์ทุกคน ซึ่งก็หมายรวมถึงคุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต เพราะทุกคนจำเป็นต้องยึดธรรมะ ซึ่งหมายถึงความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้จริง รวมถึงหลักการที่ก่อให้เกิดความดีงาม และความถูกต้องเหล่านี้ สรุปก็คือ อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) นักปรัชญากรีก เห็นว่า ผู้บริหารที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้เสียสละและไม่ควรจะมีครอบครัว เพราะผู้ที่มีครอบครัวมักจะทำงมงายมั่นคง ส่วนตัว มากกว่าส่วนรวม การพัฒนาที่เน้นแต่ทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่สมบูรณ์ได้ สังคมมนุษย์ที่ดีจะต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องนำทาง เพราะความต้องการทางด้านร่างกายนั้น สามารถทำให้อิ่มได้ด้วยอาหาร ส่วนความต้องการทางด้านจิตใจไม่รู้จักอิ่ม ต้องใช้ศีลธรรมจริยธรรมเข้าไปเสริมสร้างจึงจะเกิดความพอเพียง โสเครตีส เห็นว่า คุณธรรมที่แท้จริงมีคุณค่าภายในตัวของมันเอง คือทำให้ผู้ครอบครองความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเพลโต เห็นว่า สังคมที่คนในสังคมไม่มีคุณธรรม จริยธรรม จะเป็นสังคมไร้ระเบียบ มีการเบียดเบียน ละเมิด และขัดแย้งกันและกัน ในขณะที่ปราชญ์เมธีจีน เช่น ขงจื้อ มีทัศนะว่า ผู้นำรัฐต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย ในการบริหารปกครองประเทศ คือยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมอย่างเคร่งครัด เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและ เสียสละตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อให้ระบบสังคมจีนมีแต่สันติสุขเที่ยงธรรม ปราศจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง นอกจากนี้ขงจื้อได้เสนอแนวคิดด้านคุณธรรมทางการเมือง (Political Virtue) และจริยธรรมทางการเมือง (Political Morality) เอาไว้ว่า “นักปกครองต้องแก้ไขความบกพร่องของตนเองก่อน ประชาชนต้องแก้ไขความชั่วความบกพร่องของแต่ละคน ก่อนนักปกครองและประชาชนต้องข่มจิตใจจากการกระทำผิดกระทำบาปของแต่ละคนก่อน คือตั้งต้นแต่ควบคุมจิตใจของแต่ละคนเป็นปฐม แล้วขยายออกไปที่ครอบครัว จากครอบครัวขยายไปที่รัฐ ขยายไปที่ชาติ จากรัฐจากชาติ ก็ขยายไปทั่วโลก การที่ผู้ใดจะปกครองรัฐได้นั้น ต้องปกครองตนเองก่อน ต้องปกครองครอบครัวของตนเองให้ได้ก่อน เมื่อปกครองตน ปกครองครอบครัวได้ดีแล้วก็จะปกครอง กิจการบริหารให้รัฐประสบสันติสุขได้ เมื่อรัฐมีความสงบเรียบร้อย ผู้นั้นก็จักยังโลกให้มีความสุขความสงบร่มเย็นและไพเราะได้” กล่าวคือขงจื้อเห็นว่า นับแต่ นักปกครองลงมาจนถึงประชาชนต้องอบรมตน ควบคุมตน ปกครองตนให้ได้ เพราะการปกครองคนอื่นเป็นปกครองปลายเหตุย่อมไม่สัมฤทธิ์ผล หากปกครองตนเองไม่ได้ควรทำสิ่งที่หนาแต่กลับไปทำให้บาง สิ่งที่ควรจะทำให้บางแต่กลับทำให้หนา หากตนเองก็ยังไม่ปกครองตนเองไม่ได้แล้วจะไปปกครองคนอื่นได้อย่างไร เม่งจื้อ มีปรัชญาในการปกครองโดยธรรมว่า ให้เริ่มปกครองจิตใจของตนเองแล้วขยายไปสู่ภายนอก โดยเม่งจื้อกล่าวว่า “ธรรมดารัฐชาติของมนุษย์ในส่วนลึกของจิตใจที่แท้จริง ไม่ต้องการเบียดเบียนกันและกันอยู่แล้ว ฉะนั้นนักบริหาร นักปกครองที่ดี ต้องอาศัยหลักในการปกครอง ข้อนี้นับปทัสถาน เป็นรัฐมาวางไว้บนฝ่ามือสุดแต่จะพลิกจะหมุนไปอย่างไรก็ย่อมได้” ส่วนปรมาจารย์เหลาจื้อ ปราชญ์เมธีชาวตะวันออก เห็นว่าคุณธรรม เมตตากรุณา และจริยธรรม เป็นสิ่งที่สูงส่งและมีคุณค่ายิ่ง คือสูงกว่าจารีตประเพณี และระบบกฎหมายที่บังคับให้อยู่ในปัจจุบัน และในมิติของศาสนาต่าง ๆ ยืนยันความจริงในเรื่องนี้ เพราะศาสนาของทุกศาสนาล้วนให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลในสังคมทุกชนชั้นและทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในขณะที่ Montesquieu ก็เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “คุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง” คือ “การเคารพกฎหมายและการรักประเทศชาติ” (Love of Law and Country)

จริยธรรมจึงเป็นระบบคุณค่าพื้นฐานที่มนุษย์ในสังคมพึงยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม จริยธรรมจึงมีความสำคัญในฐานะกรอบการประพฤติปฏิบัติทางสังคมไม่จำเพาะแต่การดำเนินชีวิตประจำวันเท่านั้น หากรวมไปถึงจริยธรรมในการประกอบอาชีพและจริยธรรมทางการเมืองอีกด้วย เช่นเดียวกับ

ผู้ประกอบการอาชีพ อื่น ๆ ทั่วไป นักการเมืองย่อมต้องอยู่ภายใต้ระบบจริยธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยึดมั่นในความเป็นวิชาชีพนิยม (Professionalism) นั่นคือ ระบบคุณค่าที่ทำให้บุคคลผู้ประกอบการวิชาชีพนั้น ๆ เล็งถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์และมีจริยธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสาธารณชน หากเปรียบเทียบอาชีพนักการเมือง กับอาชีพอื่น ๆ อาจกล่าวได้ว่า “อาชีพนักการเมืองเป็นอาชีพที่อาศัยชั้นตอนและขบวนการพัฒนาคุณภาพขั้นที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพเฉพาะอย่างแพทย์ พยาบาล วิศวกร สถาปนิก นักกฎหมาย ครูอาจารย์ ทหาร นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งข้าราชการเพราะอาชีพเหล่านี้ต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานในการเรียนรู้ ฝึกงานผ่านการอบรมและผ่านการทดสอบมาตรฐานในแต่ละวิชาชีพ ในขณะที่นักการเมืองมิได้มีองค์กรวิชาชีพใดเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ดังเช่นองค์กรวิชาชีพอื่น ๆ ”

ส่วนการสร้างมาตรฐานจริยธรรมทางการเมือง รวมไปถึงการคัดสรรบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมืองนั้น จำเป็นต้องมีแนวทางที่ถูกต้องเป็นไปได้ ตามที่ วิทยา ชินวรรณ (2546) ในฐานะบรรณาธิการได้นำเสนอขั้นตอนไว้อย่างน่าสนใจในหนังสือจริยธรรมในวิชาชีพ ดังนี้

1. มีการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์ทฤษฎี หลักปรัชญาทางจริยศาสตร์ที่สามารถจะนำมาใช้เป็นกรอบทางความคิด (Conceptual Framework) ในการที่จะวางมาตรฐานและหลักจริยธรรมในทางปฏิบัติอันเหมาะสมกับการพัฒนาของสังคมไทย

2. ต้องพิจารณาเรื่องของจริยธรรมทางการเมืองในฐานะที่เป็นความพยายามประการหนึ่งที่ตรวจสอบ ความรับผิดชอบในการใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากรทางการเมืองและการปกครองทุกส่วน ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันในโครงสร้างของรัฐธรรมนุญ ตลอดจนครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ระดับล่างที่เกี่ยวข้อง

3. ประเด็นทางจริยธรรมหลักหลายข้อจำเป็นต้องมี แต่เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏเป็นแนวคิดหรือวัฒนธรรมทางการเมือง จึงจำเป็นต้องให้กระจ่าง เช่น เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) หรือเรื่องการให้และการรับของขวัญ

4. ต้องแยกออกจากกันให้เห็นชัดเจนระหว่างการกระทำที่เป็นความรับผิดชอบทางอาญา เช่น การรับสินบน หรือการคอร์รัปชันบางประเภท กับกรกระทำที่เป็นเรื่องจริยธรรมที่ไม่สามารถกำหนดเป็นกฎหมาย แต่จัดทำเป็นกฎทางจริยธรรม

5. จะต้องสร้างคู่มือทางจริยธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดตั้งหน่วยงานพัฒนาจริยธรรม และติดตามผลและการปฏิบัติตามกฎ และมีบริการให้คำปรึกษา อีกทั้งมีองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยลงโทษ ซึ่งจะต้องเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้การกดดันทางการเมือง

6. ขั้นตอนการสอบสวน ไต่สวน การพิจารณา การลงโทษ ต้องเขียนไว้ให้ชัดเจนและให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาและผู้ที่เกี่ยวข้อง

7. จะต้องมีการพิจารณาพิเศษสำหรับบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงที่ทำความผิด

8. จะต้องมีการให้การศึกษาด้านจริยธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้นการปรับปรุงกระบวนการคัดสรรบุคคลากรที่มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมืองจึงจำเป็นต้องพิจารณากระบวนการคัดสรรเสียใหม่ เพื่อป้องกันไม่ให้ปัจเจกบุคคลที่มีสำนึกทางการเมืองที่ไม่เหมาะสมเบียดคนอื่น เข้ามาครองตำแหน่งผู้นำและนักการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาถึงเป้าหมายว่าทำอย่างไร จึงจะสามารถจูงใจให้คนที่มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป แต่ไม่เต็มใจให้เข้ามาสู่ระบบการเมืองเพื่อช่วยพัฒนาการเมืองให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ยังต้องให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท โดยให้เน้นคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น ปฏิรูปการเรียนการสอนในทุกสถาบันการศึกษาให้เกิดคุณภาพในการส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา สร้างระบบความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity Systems) และระบบเกียรติศักดิ์ (Honor System) ให้เกิดขึ้นในสังคมโดยผ่านระบบและกระบวนการการศึกษาของชาติ และเน้นการแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษา อบรมทุกหลักสูตรทุกประเภท จัดให้มีสถาบันฝึกอบรมนักการเมืองให้มีมาตรฐาน มีการประเมินผลที่ชัดเจน รวมไปถึงส่งเสริมให้สังคมให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน และ

การส่งเสริมสังคมให้ยกย่องคนดี ไม่นิยมคนที่ร่ำรวยมาจากการคดโกงหรือประพฤตินิยบ การให้ห้องค์การทางพุทธศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันทางการเมืองมากขึ้น เพื่อให้การคัดสรรบุคคลที่จะเข้าสู่การเมืองได้บุคคลผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม เหมาะแก่การพัฒนาาระบบการเมืองต่อไปในอนาคต

สำหรับประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีและทำงานภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อการต่อต้านการคอร์รัปชัน (United Nations Convention Against Corruption) และมีการจัดตั้งหน่วยงานโดยเฉพาะ 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ทำหน้าที่ดูแลปัญหาคอร์รัปชันในภาพใหญ่ระดับชาติ ตลอดจนความร่วมมือระหว่างประเทศ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริต พ.ศ. 2551 ทำหน้าที่ดูแลคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตหรือผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำของข้าราชการระดับผู้ปฏิบัติกร รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากปัญหาสังคมดังกล่าวข้างต้นพบว่า ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยกฎหมายหรือบทลงโทษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป เช่น การทุจริตเชิงนโยบาย และการมีผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งเป็นรูปแบบการทุจริตคอร์รัปชันร่วมสมัยที่มาพร้อมกับ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในขณะที่สังคมไทยยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน นอกจากนี้การทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบนี้ในสังคมไทยและทวีปเอเชียต่างก็มีพื้นฐานมาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เพราะเกิดจากระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ทั้งนี้ความหมายโดยทั่วไปของคำว่าการอุปถัมภ์ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การค้าจุน การค้าชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู ส่วนความหมายในทางการเมืองนั้น เดโซ สวานานท์ (2535) กล่าวไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์หมายถึงการได้รับสิทธิพิเศษจากผู้ใหญ่หรือญาติมิตรของตนเป็นระบบที่ตรงกันข้ามกับระบบความชอบธรรม (ระบบคุณธรรม) ซึ่งนิยมใช้เป็นหลักในปัจจุบัน รวมถึง วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้กล่าวไว้ว่าระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยเป็นระบบที่ล้าหลังมากเพราะเศรษฐกิจปัจจุบันพัฒนาแบบทุนนิยมเน้นการแข่งขันที่ใช้ความรู้ความสามารถและคุณธรรมเป็นหลักและที่ผ่านมาหลายประเทศไม่ว่าจะเป็นสิงคโปร์และเกาหลีใต้ก็สามารถหลุดพ้นจากระบบอุปถัมภ์ได้ เราควรนำวิธีการแก้ปัญหาของเขามาปรับใช้ แต่คนในสังคมไทยยังติดความสบายไม่คิดจะแก้ปัญหาเหล่านี้ ดังนั้นสามารถสรุปหลักการสำคัญของระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) หมายถึงระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานโดยใช้เหตุผลทางการเมืองหรือความสัมพันธ์เป็นหลักสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมเป็นประการหลัก ลักษณะทั่วไปของระบบอุปถัมภ์จึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบคุณธรรม

จากสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน พบว่าโดยทฤษฎีแล้ว นักการเมืองคือผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศชาติบ้านเมืองสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่านักการเมืองส่วนใหญ่ยังขาดความรับผิดชอบและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือไม่สามารถทำให้เป็นไปตามความหมายของการเมืองที่ว่า “การเมืองเป็นกระบวนการการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับทุกคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม” สาเหตุที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่กล่าวข้างต้นได้ก็ด้วยสาเหตุหลายประการ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนและไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ การที่นักการเมืองมองว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์และการกอบโกย ในเมื่อนักการเมืองในฐานะตัวแทนของประชาชนแทนที่จะทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงและปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน แต่กลับทำตรงกันข้ามกับสิ่งที่ประชาชนคาดหวัง คือ การเข้าไปกอบโกยแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัวและพวกพ้อง ส่วนผลประโยชน์ของประเทศเป็นลำดับสุดท้าย จนในที่สุดก็ทำให้ประเทศชาติล่มจมเสียหาย ยิ่งไปกว่านั้นผู้ที่ต้องรับผลกระทบก็คือ ประชาชนนั่นเอง จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ต้นตอของปัญหาเกิดมาจากการบริหารราชการแผ่นดินที่ผิดพลาด เกิดจากความจงใจของนักการเมืองที่หวังกอบโกยผลประโยชน์ในธุรกิจการเมือง ทำให้ประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศไม่อาจหวังพึ่งพาใครได้ ในเมื่อนักการเมืองซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนขาดความสำนึกทางจริยธรรมแต่กลับไปแล้วอ้างว่า ประชาชนต่างหากที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้นักการเมืองขาดจิตสำนึก เพราะเห็นแก่เงินและเลือกตนเข้ามา

ดังนั้นสังคมไทยควรมีวิธีการอย่างไรที่จะปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชาติ โดยชี้ให้เห็นว่าหากผู้นำประเทศ

ซึ่งมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าคนปกติทั่วไป แทนที่จะประพาศติปฏิบัติตนให้เหนือกว่าประชาชนผู้ถูกปกครอง เพราะได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำ ผู้บริหารประเทศ แต่กลับไม่ทำหน้าที่ทดแทนคุณแผ่นดินเกิดให้สมภาคภูมิของคำว่า ผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้พบว่าบ้านเมืองใดก็ตามที่ผู้นำละเลย เพิกเฉยต่อภาระหน้าที่ซึ่งมีต่อประชาชน เต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงย่อมตกอยู่ในสภาพอธรรมมาภิบาล นั่นเอง

บรรณานุกรม

- เดโช สนวนานนท์. (2545). **พจนานุกรมศัพท์การเมือง**. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2550). **กฎหมายมหาชนเล่ม 2**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2551). **ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- บุญมี แทนแก้ว. (2529). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประยงค์ สุวรรณบุปผา. (2541). **รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วริยา ชินวรรณโณ .(บรรณาธิการ). (2546). **จริยธรรมในวิชาชีพ**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2549). **แนวทางปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สังคีต พิริยรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2536). **คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.บุญรัตน์ อภิชาติไตรสรณ์. (2553). 10 สุดยอดผู้นำโคตรคอร์รัปชัน. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php
- ปึก วัน ชุน. (2552). **จับทุจริต 2 ประธานาธิบดีเกาหลีใต้ติดคุก: ประสพการณ์จริงขององค์กรตรวจสอบภาคประชาชน**. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.rsunews.net/News/CorruptionBusterOfSouthKorea.htm>
- วิทยากร เชียงกุล. (2551). **แนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน จากข้อเสนอแนะของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย(ADB)**. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤศจิกายน 2558, <http://witayakornclub.wordpress.com/2008/04/27>
- สำนักข่าวอิศรา. (2556). **ย้อนตำนาน นักการเมือง “ขาใหญ่” ก่อน“ประชา” ใครบ้างถูกออกหมายจับ คดีทุจริต?**. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.isranews.org/investigative/investigate-news-person/item/22833-order-sp-484.html>
- โอภาส บุญล้อม. (2558). **คดีตั้งนักการเมืองเจอคุก**. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20150805/211032.html>

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้จำนำข้าว Quality of Life: Rice Mortgage Scheme Agriculturist

บุญสม หารษาศิริพจน์

Boonsom Hansasiriphot

นักวิจัย เชี่ยวชาญ 9 และผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและตัวชี้วัด

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

118 ถนนเสรีไทย คลองจั่น บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

E-mail: boonsom@nida.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการรับจำนำข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว โดยมีระเบียบวิธีวิจัยคือ ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ จากการสำรวจ (filed survey) สุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เข้าโครงการจำนำข้าว โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) ประกอบด้วย 4 ภาค คือ ภาคเหนือ จังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดพิษณุโลก ภาคกลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัด นครนายก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด อุบลราชธานี จังหวัดสุรินทร์ ภาคใต้ จังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช ขนาดตัวอย่าง 2,115 ตัวอย่าง

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว มีความพึงพอใจในชีวิตในภาพรวม ระดับปานกลาง ถึงระดับค่อนข้างมาก ร้อยละ 96.5 โดยมี ความพึงพอใจในมิติด้านครอบครัว ความสุขในชีวิต มาตรฐานการดำเนิน ชีวิต และความพึงพอใจด้านสิ่งแวดล้อม และความพึงพอใจในการพักผ่อนหย่อนใจ ตามลำดับ และปัจจัย ที่มีผลต่อ คุณภาพชีวิตเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว คือ รายได้ ครอบครัว มาตรฐานการดำเนินชีวิต และความพึงพอใจ ต่อโครงการจำนำข้าว

คำสำคัญ: ความพึงพอใจในชีวิต, เกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว

Abstract

This research aimed to studying the quality of life of Rice Mortgage Scheme Agriculturist , research methodology : quantitative research using 2,115 samples in 4 region ,Northern Middle North-East and South regions 8 province , Chang Mai, Phisanulok Phra Nakorn Sii Ayutthaya , Nakorn Nayok Ubon Ratchatani Surin Songkhla and Nakorn Si Thammarat. Result research found that ,Income ,Family Satisfaction , Standard of Living Satisfaction important to developing quality of life Rice Mortgage Scheme Agriculturist.

Keywords: Life Satisfaction, Rice Mortgage Scheme Agriculturist

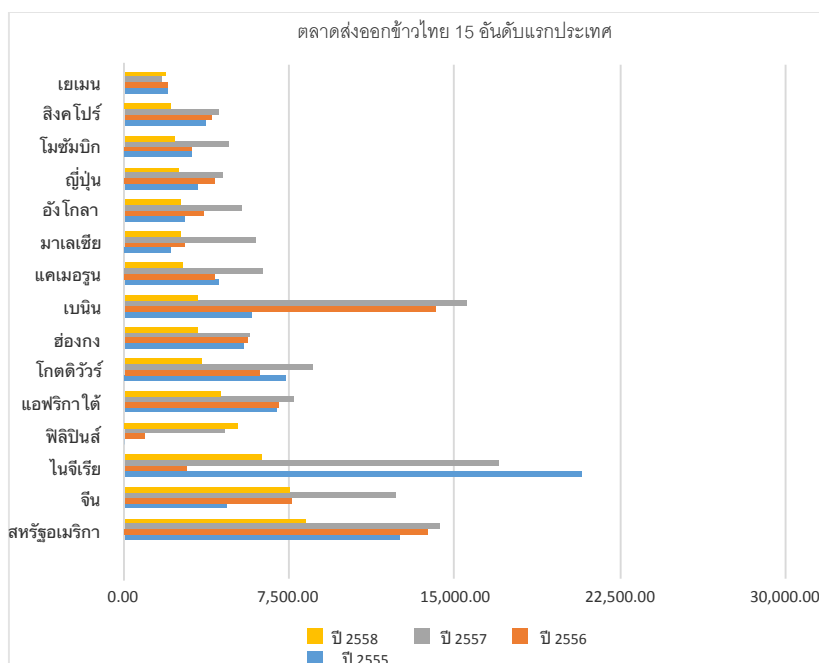
บทนำ

รัฐให้ความสำคัญกับปัญหาของเกษตรกรทำนามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่พ.ศ. ปี 2498 – จนถึงปัจจุบัน มาตรการในการแก้ปัญหาของเกษตรกรทำนา เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละปีและแต่ละช่วงที่รัฐบาลบริหาร เช่น มาตรการประกันราคาข้าว มาตรการพยุงราคาข้าว มาตรการจำนำยุงฉาง มาตรการจำนำข้าว กลไกในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกษตรกรทำนา สามารถสร้างผลผลิต สร้างรายได้ สู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่กลับพบว่า เกษตรกรมีหนี้สินทั้งในระบบและหนี้สินนอกระบบ รัฐจึงต้องเพิ่มมาตรการในการแก้ไข

ปัญหานี้ลึนให้เกษตรกร เช่น ผ่อนการชำระเงินกู้ในระยะสั้น จนถึงปี พ.ศ.2553 -2556 รัฐบาลในช่วงนั้นได้ทุ่มเงินงบประมาณ เพื่อประกันราคาข้าว แบบที่ต้องทำให้เกษตรกร ขยายพื้นที่การผลิตข้าวทั่วประเทศ มีเกษตรกรเกิดขึ้นใหม่ และมีปริมาณการผลิตที่สูงมาก คือ พิจารณาจากข้อมูลการทำสำมะโนเกษตรกร ในปี พ.ศ. 2556 พบว่า พื้นที่ที่เกษตรกรถือครอง ร้อยละ 51.3 เป็นเนื้อที่ที่ปลูกข้าว รองมาปลูกพืชไร่ ร้อยละ 22.3 ยางพารา ร้อยละ 14.6 ปลูกไม้ยืนต้น/ปลูกพืช ร้อยละ 8.5 และปลูกพืชผัก ร้อยละ 0.8 และอื่น ๆ เป็นทุ่งหญ้า เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ร้อยละ 2.5 โดยมีเนื้อที่เพาะปลูก 72.8 ล้านไร่ ในปี 2556 เพิ่มจากปี พ.ศ.2536 ถึง 5.4 ล้านไร่ แต่มีผู้ถือครองที่ดินลดลง จาก 4.2 ล้านราย เหลือ 3.8 ล้านราย ลดลงไปประมาณสี่แสนราย นอกจากนี้ผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงจากโครงการจำนำข้าว คือ เกษตรกรทำนา มีรูปแบบของการทำนาที่เปลี่ยนแปลงไปทำนาปรังเพิ่มขึ้น ดูเหมือนการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรทำนา เป็นความตั้งใจของรัฐบาลทุกรัฐบาลเพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร จนถึงรัฐบาล คสช. ปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร

นอกจากความสำคัญจากการมีโครงสร้างประชากรเป็นส่วนใหญ่ของคนในประเทศแล้ว จำนวนประชากรที่มีจำนวนมากและมีความสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมแล้วและมีความสำคัญด้านเศรษฐกิจต่อประเทศมาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก ทำให้ประเทศมีความมั่นคงทางอาหาร จากข้อมูลการส่งออกข้าวไทยไปทั่วโลกกว่า 205 ประเทศ และมูลค่าการส่งออก ในช่วงปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าการส่งออก 142,976.24 ล้านบาท พ.ศ. 2556 มีมูลค่าการส่งออก 133,851.21 ล้านบาท พ.ศ. 2557 มีมูลค่าการส่งออก 174,852 ล้านบาท พ.ศ. 2558 (ช่วงครึ่งปี คือระหว่าง ม.ค.-ก.ค. 58) มีมูลค่าการส่งออก 83,752.57 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนกับ GDP ของไทย คือมีสัดส่วนประมาณ ร้อยละ 8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ซึ่งจากสถิติข้อมูลกระทรวงพาณิชย์ พบว่า การส่งออกข้าวไทยสู่ประเทศต่าง ๆ ในโลก 15 อันดับแรกที่มีมูลค่าการส่งออกข้าวสูงสุด คือ ประเทศไนจีเรีย รองมา ประเทศเบนิน สหรัฐอเมริกา และในปี 2557 ส่งออกไปยังประเทศจีน มีปริมาณส่งออกที่เพิ่มขึ้น (ดังแผนภาพ 1)

แผนภาพที่ 1 ตลาดส่งออกข้าวไทย ระหว่างปี 2554-2558

ที่มา: http://www.ops3.moc.go.th/infor/MenuComTH/stru1_export/export_topn_re/report.asp

*หมายเหตุ ปี พ.ศ. 2558 เป็น ช่วงระหว่าง ม.ค.-ก.ค. 2558

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554-2559) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรซึ่งเป็นพลเมืองที่มีจำนวนมากที่สุด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงให้ความสำคัญ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ คือ “เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประชาชนมีความมั่นคงทางอาหาร เป็นฐานสร้างรายได้ให้แผ่นดิน” โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ สร้างความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 80 ในปี พ.ศ. 2559 เศรษฐกิจภาคเกษตรเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี และ ทรัพยากรการเกษตรมีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

บทความวิจัยจึงนำเสนอคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว และปัญหา อุปสรรค ที่ทำให้การประกอบอาชีพ และแนวคิดของเกษตรกรที่มีต่อโครงการรับจำนำข้าว เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนในชีวิต และอาชีพแก่เกษตรกรไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว

การทบทวนวรรณกรรม

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) เป็นปรัชญาการบริหารภาครัฐหรือการบริหารรัฐกิจ ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดผลลัพธ์ขั้นปลาย (Ultimate Outcome) ในการพัฒนา นักปรัชญาที่สำคัญของนักบริหาร ตั้งแต่สมัย อริสโตเติล (Aristotle, 384-322, B.C.) นักบุญ โทมัส อควินัส (Thomas Aquinas, A.D.1227-1274) เสนอหลักการการบริหารรัฐกิจ โดยมุ่งเน้น รัฐสวัสดิการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มอง โบแดง (Jean Bodin, A.D.1530-1596) หลักการและเป้าหมายการบริหารภาครัฐที่สำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดผลลัพธ์สุดท้าย คือ การทำให้พลเมืองทุกคนมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ และ มอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacques Rousseau, A.D. 1712-1778) เสนอแนวคิดการบริหารภาครัฐที่สำคัญ คือ การขจัดความไม่เสมอภาค การมุ่งเน้นความมีเสรีภาพของประชาชน อาจกล่าวได้ว่า การบริหารรัฐกิจมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งคือ มุ่งเน้น เพื่อคุณภาพชีวิตและความผาสุก ความมีเสรีภาพและความเสมอภาค ของประชาชน (วรเดช จันทรศร, 2552)

มีนักวิชาการทั่วโลก เช่น นักบริหารการพัฒนา นักรัฐประศาสนศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ เช่น อมาตยา เซน (Amartya Sen, 1999) ได้ใช้ทฤษฎีการเลือกทางสังคม และความเสมอภาค แนวคิดด้านการพัฒนาคน มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควบคู่กับทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์ เพื่อวัดผลของการพัฒนา ซึ่งเดิมใช้การวัดความยากจนเป็นเครื่องมือวัดอย่างเดียว ต่อมา อมาตยา เซน มีแนวคิดว่าการใช้ดัชนีความยากจนเพียงมิติเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้อธิบายผลของการพัฒนาได้ มีนักวิชาการ ที่มีแนวคิดสอดคล้องเช่นนี้ โดยเฉพาะ นักจิตวิทยาเชิงบวก เช่น Martin Seligman (2002); Lyubomirsky Sonja (2005) นักวิจัยมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด Daniel Kahneman and Alan Kureger (2006) ที่ให้ความสำคัญ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุข และวิถีการดำเนินชีวิต ที่เอื้อให้คนมีความสุขมากขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ชีวิตมีคุณภาพ รวมทั้งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น การเคารพในตนเอง (Self-esteem) การมองโลกในแง่ดี (Optimise) หรือการมองถึงอนาคต เพื่อสร้างความสำเร็จเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง (flourish) (มาร์ติน เซลิกันแมน, 2011)

ฟริสช์, คอร์เนล, วิลแลนเววา และรีเฟล (Frisch, Cornell, Villanveva and Retzlaff, 1992) ได้พัฒนาตัวชี้วัด การวัดคุณภาพชีวิต โดยการวัดความพึงพอใจ โดยรวม โดยประเมินจากความรู้สึก 3 ส่วน คือ สิ่งที่เป็นและสำคัญที่สุด เป้าหมาย (Goal) และความปรารถนา (Wish) โดยการให้น้ำหนัก (Weight) กับสิ่งที่สำคัญที่สุด และนำมาคำนวณ ความพึงพอใจในภาพรวม โดยคำนวณจาก ความพึงพอใจโดยรวม = ผลรวมขององค์ประกอบ x ค่าน้ำหนัก (ผลรวมของคะแนนน้ำหนัก) องค์ประกอบ 16 องค์ประกอบ คือ 1) สุขภาพ (Health) 2) คุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) 3) เป้าหมายและค่านิยม (Goal and Value) 4) เงิน (Money) 5) การทำงาน (Work) 6) สนุกสนาน (Play Play) 7) การเรียนรู้ (Learning) 8) การสร้างสรรค์ (Creativity) 9) การช่วยเหลือ (Helping) 10) ความรัก (Love) 11) เพื่อน (Friend) 12) เด็ก (Children) 13) ความสัมพันธ์ (Relative) 14) ที่อยู่อาศัย (Home)

15) ความสัมพันธ์กับชุมชน (Neighbourhood) 16) ชุมชน (Community)

ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสุข ของเกษตรกรทำนา (Quality of Life and Happiness Concept)

คุณภาพชีวิต หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ โดยการประเมินความรู้สึกในระดับปัจเจกบุคคลในช่วงเวลาหนึ่ง แบบองค์รวมในเชิงบูรณาการ ครอบคลุมองค์ประกอบด้านสุขภาพ การงาน อาชีพ ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม

ความสุข หมายถึง ความรู้สึกสบายกาย สบายใจ ในระดับปัจเจกบุคคล เป็นการประเมินที่มีปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก เป็นฐานของการประเมิน ในมิติสุขภาพ การทำงาน ครอบครัว

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว หมายถึง ระดับความพึงพอใจในชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว

คุณภาพชีวิตมิติการทำงาน หมายถึง ความพึงพอใจในระดับปัจเจกบุคคลที่มีต่อการทำงาน ต่ออาชีพในช่วงเวลาหนึ่ง ประกอบด้วย ความมั่นคงของอาชีพ รายได้ ความคิดหรือทัศนคติที่มีต่ออาชีพ

คุณภาพชีวิตมิติสุขภาพ หมายถึง ระดับความพึงพอใจต่อสุขภาพกาย สุขภาพใจ การปราศจากการเจ็บป่วย การปราศจากโรคที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

คุณภาพชีวิตมิติครอบครัว หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในภาพรวมของครอบครัว ความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร ความอบอุ่น การเกื้อหนุนช่วยเหลือกัน การติดต่อสื่อสารถึงกัน การมีเวลาอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าในครอบครัว

คุณภาพชีวิตด้านการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง การมีเวลาได้พักผ่อนหย่อนใจในชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง

คุณภาพชีวิตในมิติชีวิตความอยู่ประจำวันในสังคม หมายถึง ความพึงพอใจต่อการสภาพแวดล้อม ชุมชน สังคม การได้รับบริการที่ดีจากภาครัฐ ในด้าน การศึกษา คมนาคม สาธารณสุข สาธารณูปโภค ความปลอดภัยชีวิต และทรัพย์สิน เศรษฐกิจชุมชน

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตในมิติความสุข คุณภาพชีวิต ส่วนที่สอง เป็นการทดสอบเครื่องมือวัด ส่วนที่สามนำเสนอผลการศึกษา โดยมีระเบียบวิธีวิจัย คือ

ส่วนที่หนึ่ง เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ที่นำมาศึกษา เป็นการประเมินความรู้สึกพึงพอใจในระดับปัจเจกบุคคล โดยให้คะแนนภาพรวม จากความรู้สึกของเกษตรกรก โดยการให้สเกล คะแนน 1-10 คะแนน 1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด และ คะแนน 5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง คะแนน 10 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนที่สอง การวิจัยเชิงสำรวจ (Field Survey) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative research) จากการสุ่มตัวอย่าง แบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) เลือกสุ่มจังหวัดที่มีการปลูกข้าวที่สำคัญ ทั้ง 4 ภาค คือภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ พิษณุโลก พระนครศรีอยุธยา นครนายก อุบลราชธานี สุรินทร์ สงขลา และนครศรีธรรมราช ตามลำดับ ในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน ที่มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนำข้าว ตามลำดับ โดยมีขนาดตัวอย่าง จำนวน 2,115 ตัวอย่าง

เครื่องมือในการวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยข้อคำถาม มิติที่นำมาศึกษา เป็นคะแนนความพึงพอใจภาพรวมของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว ด้านสุขภาพ ครอบครัว มาตรฐานการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพทำนา ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการประเมินในระดับปัจเจกบุคคล โดยการให้สเกล คะแนน 1-10 คะแนน คะแนน 1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด และ คะแนน 5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง คะแนน 10 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

เมื่อสอบถามข้อมูลเชิงคุณภาพ 4 ประเด็น คือ

1. ท่านมีแนวคิดอย่างไรกับโครงการจ่านำข้าว
2. ท่านมีความเสี่ยง ความไม่ปลอดภัยในอาชีพทำนาหรือไม่อย่างไร
3. โครงการจ่านำข้าว ทำให้ท่านมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือไม่ อย่างไร
4. อนาคตของอาชีพเกษตรกรปลูกข้าวในพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างไร
5. โครงการจ่านำข้าว ทำให้ท่านมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือไม่ อย่างไร
6. ความต้องการ ความปรารถนาในชีวิตของท่านเป็นอย่างไร

ผลการศึกษา

ในการศึกษา คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจ่านำข้าว โดยภาพรวมเกษตรกรทำนามีความรู้สึกรังเกียจต่อโครงการจ่านำข้าว ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 8.38 และเมื่อสอบถามว่า “ท่านคิดว่า รัฐควรมีโครงการจ่านำข้าวต่อไป หรือไม่ อย่างไร ” พบว่า ร้อยละ 94.3 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ตอบว่า “ควรมีโครงการจ่านำข้าว” และร้อยละ 4.5 ตอบว่า “ไม่ควรมี” เหตุผลของการมี เพราะเกษตรกรได้รับประโยชน์โดยตรงคือ มีรายได้เพิ่มขึ้นแน่นอน เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่ไม่มีโครงการจ่านำข้าวเกษตรกรมีความกังวลใจ และมีความไม่แน่นอนว่า เมื่อผลผลิตออกมาแล้ว จะขายข้าวได้ราคาหรือไม่อย่างไร

ความเสี่ยง ความไม่ปลอดภัยในการประกอบอาชีพทำนาของเกษตรกร

พบว่า ความเสี่ยงที่เกิดจากการทำนาคือ กลไกการตลาด ราคาการผลิต และต้นทุนการผลิต และภัยธรรมชาติ ทั้งจากภัยแล้ง และภัยน้ำท่วม นอกจากนี้ ความเสี่ยงที่เกิดจากสารเคมี มีไม่มากนัก มีเพียงร้อยละ 5.4 โดยเฉพาะในพื้นที่ ภาคเหนือ เกษตรกรจะมีการเจ็บป่วยจากการได้รับสารเคมีที่เกิดจากการประกอบอาชีพสูงกว่าภาคอื่น ๆ

โครงการจ่านำข้าว ทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร

ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ผลที่ได้รับเชิงบวกเชิงเศรษฐกิจ คือ การที่เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีเงินชำระหนี้ และมีเกษตรกรทำนากลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 4.8 มีการเพิ่มปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน เครื่องไถนา และ เงินออมเพื่อการใช้จ่ายและการลงทุน แต่เมื่อไม่มีโครงการจ่านำข้าวและไม่สามารถได้ผลผลิตตามที่เคยทำ เนื่องจากปัญหาปริมาณน้ำ จึงต้องนำเงินที่ออมไว้มาใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตที่จำเป็น แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ ด้วยเหตุผล คือ ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้บ้าง

เมื่อนำตัวชี้วัด และเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตในมิติด้านต่าง ๆ ด้านสุขภาพ มิติครอบครัว มิติมาตรฐานการดำเนินชีวิต มิติการประกอบอาชีพทำนา มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติการพักผ่อนหย่อนใจ มิติความสุข ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมในระดับปัจเจกบุคคลของเกษตรกร โดยให้คะแนนระดับความพึงพอใจชีวิตในมิติต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจในมิติด้านครอบครัว และ มิติด้านสุขภาพ และการพักผ่อนหย่อนใจ ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.10, 3.03 และ 2.99 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ระดับความพึงพอใจในภาพรวมมิติต่าง ๆ

ระดับความพึงพอใจในภาพรวม	ระดับความพึงพอใจ				รวม ร้อยละ	(n)	ค่าเฉลี่ย	S.D.
	มาก	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	น้อย				
ด้านสุขภาพ	25.1	48.6	8.31	0.6	100.0	(2,113)	3.03	1.435
ด้านครอบครัว	28.2	54.1	17.4	0.3	100.0	(2,113)	3.10	0.678
ด้านมาตรฐานการดำเนินชีวิต	13.0	60.3	26.4	0.3	100.0	(1,991)	2.86	0.621
การประกอบอาชีพทำนา	16.9	56.0	26.6	0.5	100.0	(2,005)	2.89	0.666
ด้านสิ่งแวดล้อม	19.6	56.4	23.3	0.7	100.0	(1,683)	2.94	0.675
ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ	18.3	60.2	21.0	0.2	100.0	(1,670)	2.99	0.742
ความสุข	17.4	60.8	21.5	0.3	100.0	(2,022)	2.95	0.633

การพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว

ในการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว โดยพัฒนามาตรวัด 8 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 1) มิติสุขภาพ 2) มิติครอบครัว 3) มิติมาตรฐานการดำเนินชีวิตประจำวัน 4) มิติความพึงพอใจต่ออาชีพทำนา 5) มิติด้านสิ่งแวดล้อม 6) มิติการพักผ่อนหย่อนใจ และ 7) สุขภาพ และ 8) ความพึงพอใจต่อโครงการจำนำข้าว โดยนำตัวชี้วัดคำนวณหาผลรวมและค่าเฉลี่ยในแต่ละมิติ และพิจารณาการกระจายของข้อมูล สร้างมาตรวัดระดับคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ

คะแนนระหว่าง 1.00 - 2.88 คะแนน หมายถึง พึงพอใจระดับน้อย

คะแนนระหว่าง 2.89 - 3.50 คะแนน หมายถึง พึงพอใจระดับปานกลาง

คะแนนระหว่าง 3.51 - 4.00 คะแนน หมายถึง พึงพอใจระดับมาก

เมื่อนำตัวแปร ศึกษาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้การวิเคราะห์ การถดถอยเชิงพหุ โดยระดับความพึงพอใจในชีวิตในภาพรวมกับมิติคุณภาพชีวิต พบว่า สมการความสัมพันธ์ที่อธิบายถึง ระดับความพึงพอใจในชีวิตภาพรวม คือ ตัวแปรมิติด้านมาตรฐานการดำเนินชีวิต สามารถอธิบายคุณภาพชีวิตในภาพรวมของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว ร้อยละ 33.6 (ค่า R-Square มีค่าเท่ากับ 0.336) ซึ่งอาจแสดงในสมการคือ ความพึงพอใจในชีวิตภาพรวม = $(-1.101) + 0.638$ (ความพึงพอใจในชีวิตมิติการดำเนินชีวิต)

หมายความว่าความพึงพอใจของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจมิติมาตรฐานการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 14 ตัวชี้วัด คือ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในทุกด้าน คือ 1) การเมือง สังคม 2) ด้านอาชีพ 3) การพยากรณ์อากาศ 4) ข้อมูลเพื่อพัฒนาตนเอง การเข้าถึงบริการของรัฐ ทั้งในด้าน 5) การรักษาพยาบาล 6) การบริการครบวงจร 7) การคมนาคม 8) คุณภาพของการบริการ 9) การติดต่อสื่อสาร 10) โอกาสการศึกษาของบุตรหลาน 11) ความสะดวกของการเข้าถึงสินค้าบริโภคในชีวิตประจำวัน หรือปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต 12) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 13) ความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ 14) เสถียรภาพ/ความมั่นคงของรัฐบาล

สรุปผล

จากการศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว ในภาพรวม คือ 1) เกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว มีความพึงพอใจในชีวิต 2) ตัวแปรหรือปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง รายได้ และให้ความสำคัญในมิติครอบครัวของเกษตรกร สุขภาพ และมิติของการดำเนินชีวิตในเชิงเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่จะส่งเสริมเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว

การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว พบว่า ปัจจัยที่เกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าวให้ความสำคัญ คือ รายได้ ครอบครัว สุขภาพ และ มาตรฐานการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในบริบทของความแตกต่างเชิงพื้นที่ภาค มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของฟริสซ์, คอร์เนล, วิลแอนวิวา และรีเฟล (Frisch, Cornell, Villanveva and Retzlaff, 1992) สุขภาพ เงินหรือรายได้ และการทำงาน ในการพัฒนาคุณภาพของเกษตรกรครอบคลุมในมิติดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา คือ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้โครงการจำนำข้าว อย่างเป็นระบบ และมุ่งเน้นมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่มีองค์ประกอบ ทั้ง 14 ตัวชี้วัดที่กล่าวแล้วข้างต้น

2. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

2.1 นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รัฐควรให้ความสำคัญ มาตรฐานการดำเนินชีวิตประจำวันของเกษตรกร ให้ความสำคัญกลไกในระดับพื้นที่ และมาตรการ ที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในทุกด้าน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต มาตรการการส่งเสริมความรู้การดูแลสุขภาพ และการประกอบอาชีพทำนา และพืชเศรษฐกิจอื่นตามความต้องการของเกษตรกร

2.2 การให้ความสำคัญการบริหารจัดการในบริบทความแตกต่างเชิงพื้นที่

2.3 ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติความสุขให้ความสำคัญกับคุณค่าความรู้สึก ของประชาชนในระดับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะสุขที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจ ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับครอบครัว สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ที่เกื้อหนุน เสริมให้สร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเองและสังคม

บรรณานุกรม

- กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัวแปร** (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โจเซฟ อี. สติกลิตซ์ และคณะ. (2553). **วิพากษ์จีดีพีฉบับวิชาการ**. กรุงเทพฯ: แปลนพริ้นติ้ง.
- จรัญ สุวรรณเวลา และคณะ.(2549). **ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมท้องถิ่นในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2551). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตีรณ พงศ์มพัฒน์. (2554). **การพัฒนาความสุขสำหรับสังคมยุคใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- บุญสม ทรราชศิริพจน์. (2555). **การพัฒนาเครื่องมือคุณภาพชีวิตในมิติความสุข**. คุษฎีนิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, วิทยาลัยการบริการรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.ชลบุรี.
- วรเดช จันทรศร.(2552). **ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.(2555). **รายงานวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทย 2555**.กรุงเทพฯ: ทิพนตร์การพิมพ์.
- Amartya S. (1999). **Development As Freedom**. U.S.A.: Anchor.
- Amitai E.(1964). **Modern Organizations**. New Jersey: PRENTICE-HALL,INC.
- Noranitipadungkarn, C. (1981). **Elites,Power Structure and Politics in Thai Communities**. Bangkok. The National Institute of Development Administration.
- Campbell, A. (1976). **Subjective Measures of Well-being**. American Journal of Medical Science, 189, 1-14.
- Comte, A. (1839). **Systeme de Politique Positive**. Tome IV. Paris: Paul Hartmann.
- Cummins, R.A. (1996). **The domains of life satisfaction: An attempt to order Chaos**. Social Indicators Research, 38, 303–328.
- David C.K. & Rudi, K. (1984). **People Centered Development**. U.S.A.: Kumarian Press.
- Day, R.L. (1978). **“Beyond Social Indicators: Quality of Life at the Individual Level”** In Fred D. Reynolds and Hiram C. Barksdale, eds., **Marketing and the Quality of Life**. (11-18). Chicago: American Marketing Association.
- Diener, E. (1984). **Subjective well-being**. Psychological Bulletin, 95, 542-575.
- Diener, Ed & Eunkook M.S. (1999). **National Difference in Subjective Well-Being**. In well-being: The Foundations of Hedonic Psychology. New York: Russel-Sage. pp.343-350.
- Dietz, Ed & Robert B.D. (2008). **Happiness Unlocking the Misteries of Psychological Wealth**, Malden, Ma: Blackwell Publishing.
- Frisch, M.B. (2006). **Quality of Life Therapy: A :ife Satisfaction Approach to Positive Psychology and Cognitive Therapy**. Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons.
- Frisch, M.B., Cornell, J., Villanueva, M., & Retzlaff, P. J. (1992). **Clinical validation of the quality of life inventory: A measure of life satisfaction for use in treatment planning and outcome assessment**. Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology, 4, 92-101.
- Harper, C. (2006). **Collins Cobuild Advanced Learner’s English Dictionary Fifth Edition**. Canada: HarperCollins.
- Kahneman, D.A. & Krueger, B. (2006). **“Developments in the measurement of subjective well-being”**, Journal of Economic Perspectives, 20(1), 3-24.

- Kahneman, D.A. Krueger, B., David A.S., Norbert, S. & Arthur, S. (2006). **Would you be happier if you were richer? A focusing illusion.** Science, 312(June 30), 1908-1910.
- Kahneman, D.A. Krueger, B., David A.S., Norbert, S. & Arthur, S. (2009). **National time accounting: The currency of life.** Measurement subjective well-being of Nation, University of Chicago Press for NBER, pp.9-86.
- Layard, R. (1980). **Human Satisfaction and Public Policy.** Economic Journal, 90, 707-750.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K.M, & Schkade. (2005). **Pursuing happiness: The architecture of sustainable change.** Review of General Psychology, 9, 111-131.
- Lyubomirsky, S. (2010). **The how of happiness: A practical approach to getting the life you want.** London: Piatkus.
- Sirgy, M.J. (2001). **Handbook of Quality of Life research: and Ethical Marketing Perspective.** Netherlands: Kluwer Academic.
- Sirgy, M.J. (2010). **Theoretical Perspectives Guiding QOL Indicator Projects.** Society Indicator Research, 103, 1-22.
- Martin, S.E.P. (2002). **Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment.** New York: Free Pres.
- Martin, S.E.P. (2011). **Flourish A New Understanding of HAPPINESS AND WELL-BEING and Howto Achieving Them.** London: Nicholas Brealey.

ศาลรัฐธรรมนูญกับวิกฤตความชอบธรรม: ศึกษาคำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2556

Constitutional Court and Legitimacy Crisis: Case study of Constitutional Court Decisions on the amendment of the charter on senators' election and qualifications, B.E. 2556

กิจสุวัฒน์ นวลสุวรรณ

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail: kitsuwat.pure@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอการอธิบายและวิเคราะห์วิกฤตความชอบธรรมจากการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญผ่านคำวินิจฉัยคดีกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาบนพื้นฐานของกรอบแนวคิดเสรีประชาธิปไตย ประเด็นในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของแนวคิดเสรีประชาธิปไตยซึ่งประกอบด้วยสองหลักการที่สำคัญคือ หลักนิติรัฐและหลักประชาธิปไตย ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์วิกฤตความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัยตามแนวคิดองค์ประกอบของความชอบธรรมทางอำนาจซึ่งประกอบด้วย 1.) การทำตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ 2.) การอธิบายและให้เหตุผลต่อกฎเกณฑ์ที่ใช้บนพื้นฐานของความเชื่อร่วมกัน 3.) การแสดงออกซึ่งความยินยอมต่อการใช้อำนาจ โดยผลการศึกษา พบว่า คำวินิจฉัยคดีกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภามีความไม่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีประชาธิปไตยจึงนำไปสู่การเกิดวิกฤตความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

คำสำคัญ: ศาลรัฐธรรมนูญ, เสรีประชาธิปไตย, ความชอบธรรม

Abstract

The purpose of this article is to discuss and analyse legitimacy crisis of Constitutional Court decision on the amendment of the charter on senators' election and qualifications based on liberal democratic concept. Points of discussions can be divided into two parts. The first part discusses the Constitutional Court decision based on liberal democratic concept, which composed of democracy and rule of law. The second part analyses legitimacy crisis of Constitutional Court from decision with the concept of the legitimation of power, including : (1) conformity to rules (2) justifiability of rules in terms of shared beliefs (3) legitimation through expressed consent. The result of the study has shown that the decision on the amendment of the charter on senators' election and qualifications is not consistent with the concept of liberal democracy leading to legitimacy crisis of power of Constitutional Court

Keywords: Constitutional Court, Liberal Democracy, Legitimacy

บทนำ

ในประเทศที่มีระบบรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรและมีการสถาปนาให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด มีความจำเป็นที่จะต้องจัดสร้างกลไกในการรักษาไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ กลไกดังกล่าวนี้ นอกจากรัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติที่มีให้ตัวบทกฎหมายขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มีบทบัญญัติในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทำได้ยากกว่ากฎหมายธรรมดา หรือมีการกำหนดหลักการแบ่งแยกอำนาจไว้ในรัฐธรรมนูญ กลไกอีกประการหนึ่งซึ่งรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องจัดไว้ ก็คือ การกำหนดให้องค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่า บทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2544, หน้า 23)

โดยทั่วไปแล้ว องค์กรที่วินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ในประเทศต่าง ๆ มีสามรูปแบบ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 4) คือ รูปแบบแรกเป็นรูปแบบของศาลยุติธรรม เนื่องจากศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่ปวงอยู่แล้ว เมื่อมีประเด็นข้อขัดแย้งเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้วินิจฉัยขาดไปในคราวเดียวกันโดยในทางปฏิบัติแล้วศาลฎีกาหรือศาลสูงสุดจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ประเทศที่ใช้รูปแบบนี้ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เป็นต้น รูปแบบที่สองเป็นรูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบของศาลพิเศษขึ้นโดยแยกอำนาจหน้าที่ออกจากศาลยุติธรรม เรียกว่า ศาลรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดยจะมีหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยเฉพาะคดีรัฐธรรมนูญเท่านั้น โดยประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศแรกที่ใช้ศาลพิเศษนี้ และต่อมาได้เป็นที่ยอมรับในหลายประเทศเช่น เยอรมนี โปรตุเกส อิตาลี เบลเยียม เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย รวมถึงประเทศไทย เป็นต้น รูปแบบที่สาม เป็นรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ การแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการเป็นไปโดยกระบวนการทางการเมืองหรือเป็นกรรมการโดยตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งอาจเรียกรูปแบบนี้ว่า คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยมีประเทศฝรั่งเศสเป็นตัวอย่าง อีกทั้งรูปแบบนี้ยังใช้ในประเทศกัมพูชาและเวียดนามด้วย เป็นต้น

ประเทศไทยเริ่มมีองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ซึ่งปรากฏอย่างเป็นทางการใน ปี พ.ศ. 2489 เมื่อศาลยุติธรรมได้สถาปนาอำนาจตนเองโดยอาศัย คำพิพากษาฎีกาที่ 1/2489 ยืนยันถึงอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายของตน และหลังจากนั้นสามเดือน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2489 ก็ได้จัดตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นสถาบันใหม่เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแทนศาลยุติธรรม จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่ได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของการปฏิรูปการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมาเราจะเห็นได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในทางการเมือง ผ่านการตัดสินคดีความต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นคดีชุกหุน ของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีต นายกรัฐมนตรี คดีการยุบพรรคการเมืองในปี พ.ศ. 2549 คดีนายสมักร สุนทรเวช คดียุบพรรคการเมืองในปี พ.ศ. 2551 และโดยเฉพาะคดีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 291 คดีการแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา หรือคดี พรบ.เงินกู้ 2 ล้านล้าน ซึ่งปรากฏให้เห็นถึงการวิพากษ์วิจารณ์และตั้งคำถามต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่นักวิชาการ นักการเมือง ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในแวดวงของตุลาการ หรือแม้แต่ประชาชนเองที่มองว่าการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีปัญหาความ ชอบธรรม อันเป็นผลมาจาก คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่สอดคล้องกับแนวเสรีประชาธิปไตยประเด็นดังกล่าวที่เกิดขึ้นจึงก่อให้เกิดคำถามที่น่าสนใจว่าความไม่สอดคล้องกับหลักเสรีประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากคำวินิจฉัยนั้นนำไปสู่วิกฤตความชอบธรรมขององค์กรอย่างไร โดยที่ผ่านมายังขาดการวิเคราะห์ในประเด็นเหล่านี้

ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์วิกฤตความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญผ่านบริบทและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของหลักเสรีประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 โดยเลือกศึกษากรณีที่สำคัญคือ กรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นที่มา และคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2556

คำถามในการวิจัย

เราสามารถอธิบายวิกฤตความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญผ่านคำวินิจฉัยของศาลบนพื้นฐานของกรอบแนวคิดเสรีประชาธิปไตยได้อย่างไร

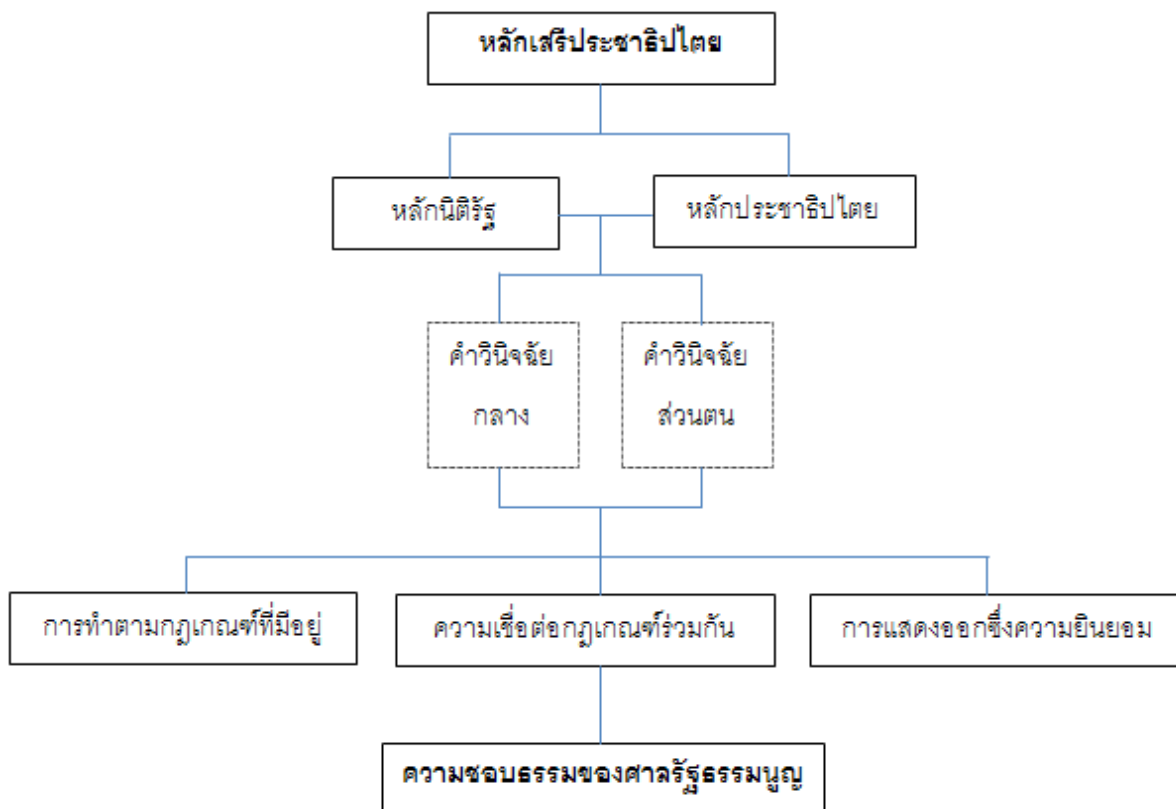
วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ปัญหาความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญผ่านบริบทและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของแนวคิดเสรีประชาธิปไตย

วิธีการศึกษา

การศึกษาในงานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documents Research) โดยผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น เอกสารทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย คำวินิจฉัยของศาล ข่าว ข้อเท็จจริงหรือบทสัมภาษณ์จากหนังสือพิมพ์หรือเว็บไซต์ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่เก็บได้จากเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้มารวบรวมแล้วจึงเสนอผลในเชิงวิเคราะห์

กรอบในการศึกษา

สำหรับการวิเคราะห์และอธิบายวิกฤตความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของแนวคิดเสรีประชาธิปไตยกรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2556 ผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ส่วนแรก เป็นการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของแนวคิดเสรีประชาธิปไตยซึ่งแนวคิดนี้ประกอบด้วยสองหลักการที่สำคัญคือ หลักนิติรัฐและหลักประชาธิปไตย ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์วิกฤตความชอบธรรมจากการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัยตามแนวคิดองค์ประกอบของความชอบธรรมทางอำนาจ

ซึ่งประกอบด้วย 1. การทำตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ 2. การอธิบายและให้เหตุผลต่อกฎเกณฑ์ที่ใช้บนพื้นฐานของความเชื่อร่วมกัน 3. การแสดงออกซึ่งความยินยอมต่อการใช้อำนาจเมื่อวิเคราะห์ในแต่ละส่วนแล้วจะสามารถอธิบายวิกฤตความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเชื่อมโยงกับคำวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีประชาธิปไตยได้

ความเบื้องต้น

ภายหลังจากที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 308 คน ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาและได้นำไปสู่การพิจารณาของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาในวาระที่หนึ่ง ชั้นรับ หลักการโดยมีมติรับหลักการด้วยคะแนน 367 เสียง ไม่รับหลักการ 204 เสียง และงดออกเสียง 34 เสียง ต่อมา ได้มีผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณีแก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภา

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องวินิจฉัยมีดังนี้

1. ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยเกี่ยวกับกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือไม่

2. กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่...) พุทธศักราช... เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

3. การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่...) พุทธศักราช... เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

ผลของคำวินิจฉัยปรากฏว่ามี 5 เสียงที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ มติเสียงข้างมาก 6 ต่อ 3 วินิจฉัยว่าการดำเนินการพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และมติเสียงข้างมาก 5 ต่อ 4 วินิจฉัยว่ามีเนื้อความที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐานและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ผลการศึกษา

1. บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยบนพื้นฐานของแนวคิดเสรีประชาธิปไตย

1.1 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญกับหลักนิติรัฐ

หลักนิติรัฐที่ผู้ศึกษาเลือกนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และอธิบายคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับหลักนิติรัฐนั้นจะประกอบด้วย 1. หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการ 2.) หลักการแบ่งแยกอำนาจ 3.) หลักการประกันการคุ้มครองสิทธิในทางศาล 4.) หลักความเป็นอิสระของตุลาการ 5.) หลักการประกันสิทธิ ขั้นพื้นฐาน (วรเจตน์, 2557, หน้า 165-190) จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญพบว่าขัดกับหลักการนิติรัฐ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการ หลักการนี้เรียกร้องให้การใช้อำนาจในการตัดสินใจคดีความจะต้องผูกพันอยู่กับกฎหมาย ซึ่งกฎหมายในที่นี้หมายถึง รัฐธรรมนูญ กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยรัฐสภา กฎหมายลายลักษณ์อักษรในลำดับศักดิ์ที่ต่ำกว่า ตลอดจนกฎหมายจารีตประเพณีและหลักกฎหมายทั่วไป (วรเจตน์, 2557, หน้า 175) ผลการพิจารณาคำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตนในประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในกรณีที่มาของ ส.ว. พบว่า ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 แล้วกลับไม่พบว่า มีการให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีอำนาจหรือตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายมหาชน ดังนั้น องค์การของรัฐตามรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถมีอำนาจได้ถ้ากฎหมายไม่ได้บัญญัติให้อำนาจไว้และการที่ศาลรัฐธรรมนูญอ้างมาตรา 68 เป็นฐานอำนาจในการเข้ามามตรวจสอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญก็ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพราะเมื่อเข้าไป

ตรวจสอบแล้วพบว่า เจตนารมณ์ของมาตรานี้ต้องการให้ยื่นเรื่องกับอัยการสูงสุดก่อน และเมื่ออัยการสูงสุดเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูลความจริงจึงจะยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550) ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจศาลเข้ามาตรวจสอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงไม่ชอบด้วยกฎหมายทั้งในแง่ของตัวบทกฎหมายและการตีความ

2. หลักการแบ่งแยกอำนาจ รัฐธรรมนูญของนิติรัฐจะแบ่งแยกองค์กรที่ใช้อำนาจออกเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ องค์กรที่ใช้อำนาจบริหาร และองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ ทั้งนี้ การแบ่งแยกการใช้อำนาจขององค์กรทั้งสามในลักษณะที่เป็นอิสระจากกัน และคอยตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกันก็เพื่อที่จะป้องกันมิให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอำนาจเด็ดขาด จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญประเด็นที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา ที่วินิจฉัยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำร้องเพื่อวินิจฉัยในคดีนี้ได้โดยไม่มีบทบัญญัติใดในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ให้อำนาจไว้ ตรงนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศาลรัฐธรรมนูญกำลังใช้อำนาจโดยมิชอบโดยการเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และถือเป็นการก้าวล่วงและแทรกแซงอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ เนื่องจากในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา 291 ในขณะที่ศาลรัฐธรรมนูญเองก็ไม่มีอำนาจที่จะเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และแม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 68 ว่าให้ศาลมีอำนาจในการเข้ามาตรวจสอบในครั้งนี้ แต่การตีความของศาลรัฐธรรมนูญนั้นกลับไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 พรรคสองและไม่อยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ให้ศาลมีอำนาจเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงขัดกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ

3. หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานหลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานนี้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในรัฐ ที่เป็นนิติรัฐ หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานมีหลักการหนึ่งที่สำคัญ คือ หลักความพอสมควรแก่เหตุ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักความได้สัดส่วน หลักการนี้เป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไปที่มีได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่เป็น หลักที่สำคัญในการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายของรัฐซึ่งมีผลต่อความสมบูรณ์หรือความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนั้น ๆ ทั้งนี้ หลักความพอสมควรแก่เหตุมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะจำกัดการแทรกแซงของรัฐและคุ้มครองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย (บรรเจิด, 2555, หน้า 27-28) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักความพอสมควรแก่เหตุจะประกอบด้วยหลักการสำคัญสามหลักคือ หลักความเหมาะสม หลักความจำเป็น และหลักความพอสมควรแก่เหตุในความหมายอย่างแคบ แต่การวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำเอาหลักความพอสมควรแก่เหตุหรือหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบมาวิเคราะห์กับคำวินิจฉัยกรณีการออกคะแนนเสียงแทนกัน

ในทางหลักการ จะพบว่าหลักความพอสมควรแก่เหตุหรือหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบนี้ เรียกร้องให้องค์กรนิติบัญญัติซึ่งนำหนักประโยชน์ที่มหาชนจะได้รับกับประโยชน์ที่เอกชนจะต้องสูญเสียไป อันเนื่องมาจาก การปฏิบัติตามมาตรการแห่งกฎหมายที่จำเป็นนั้น ในการวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นขัดต่อหลักความพอสมควรแก่เหตุหรือหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบหรือไม่ ให้เริ่มจากการพิจารณาสิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะคุ้มครองปัจเจกชนก่อน จากนั้นถึงจะพิจารณาระดับความเข้มข้นรุนแรงของมาตรการตามกฎหมายที่ล่วงละเมิดสิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง เมื่อพิจารณาสิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะคุ้มครองปัจเจกชนและระดับความเข้มข้นรุนแรงของมาตรการตามกฎหมายแล้ว จึงวินิจฉัยว่าความเข้มข้นรุนแรงของมาตรการนั้นยังคงพอสมควรแก่เหตุหรือได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบหรือไม่ (วรเจตน์, 2557, หน้า 185) อย่างไรก็ตาม องค์กรที่นำมาศึกษาในครั้งนี้คือองค์กรตุลาการ ผู้เขียนจึงได้มีการปรับใช้จากหลักการดังกล่าวข้างต้นในการนำมาพิจารณากับองค์กรตุลาการ โดยเปรียบเทียบที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะคุ้มครองปัจเจกชน คือ สิทธิที่ให้สมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนนตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 126 พรรคสาม ส่วนมาตรการตามกฎหมายนั้นเปรียบเทียบ คือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อกรณีการออกเสียงลงคะแนนแทนกัน

จากข้อเท็จจริงในการพิจารณาครั้งที่สอง นายนิรศ ทอธีราช ได้ออกเสียงลงคะแนนแทน ผู้อื่นในมาตรา 9 จำนวน 3 ใบ จากจำนวนผู้แสดงตนทั้งหมด 406 คน ซึ่งมีผู้ลงมติเห็นด้วย 358 คน และมาตรา 10 จำนวน 3 ใบ

จากจำนวนผู้แสดงตน 388 คน ซึ่งมีผู้ลงมติเห็นด้วย 354 คน โดยการนับคะแนนเสียงให้ถือเอา เสียงข้างมาก เป็นประมาณ ตรงนี้จะเห็นได้ว่าการลงคะแนนเสียงแทนกันของนายนิรศร ไม่มีผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญที่ทำให้เปลี่ยนแปลงมติที่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 9 และมาตรา 10 และเมื่อพิจารณาจากหลักความ พอสมควรแก่เหตุหรือหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ จะเห็นได้ว่า สิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะ คัดค้านคือ สิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกวุฒิสภาคนหนึ่งที่มีหนึ่งเสียงในการออกเสียงลงคะแนนตามที่บัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 126 วรรคสามส่วนมาตรการตามกฎหมายนั้น คือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัย ให้การออกเสียงลงคะแนนของรัฐสภาครั้งนี้ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญมองว่าเจ้าของสิทธิของ 3 คะแนนเสียงที่มีการลงคะแนนแทนกันนั้นถูกละเมิดโดยนายนิรศร และขัดกับรัฐธรรมนูญ จึงทำให้กระบวนการ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจาก 3 คะแนนเสียงที่เสียไปนั้น จะพบว่า เป็นคะแนนเสียงที่ไม่ได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของมติที่เหลืออีกกว่า 350 คะแนนเสียง ซึ่งเป็นคะแนนเสียงที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ ในทางตรงกันข้าม การที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ล้ม 350 กว่าคะแนนเสียง ถือได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญได้ละเมิด สิทธิในการออกเสียงลงคะแนนของ 350 กว่าคะแนนเสียงนี้ด้วยเช่นกัน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ได้ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ได้สัดส่วนระหว่างสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนของ 3 คะแนนเสียงที่เสียไป กับสิทธิใน การออกเสียงลงคะแนนของ 350 กว่าคะแนนที่ยังคงอยู่ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักความพอสมควรแก่เหตุหรือหลักความ ได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ และนำไปสู่การขัดกับหลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในแง่ของสิทธิในการออก เสียงลงคะแนนของสมาชิกวุฒิสภาส่วนใหญ่ด้วย

1.2 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย

การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย ผู้ศึกษาได้แบ่งสาระสำคัญของ หลักประชาธิปไตยไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ 1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน 2. หลักเสียงข้างมาก 3. การ ปกครองในระบอบผู้แทน จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขที่มาและคุณสมบัติของสมาชิก วุฒิสภา ผู้ศึกษาคำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตนของนายจรูญ ภัคดีธนากุล นายจรูญ อินทจาร นายทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ นายนุรักษ์ มาประณีต นายบุญส่ง กุลบุปผา และนายสุพจน์ ไข่มุกด์ ในประเด็นการออกเสียงลงคะแนน แทนกันมีความขัดแย้งกับหลักประชาธิปไตย คือ หลักเสียงข้างมากซึ่งหลักการนี้ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของ การตัดสินใจในระบอบประชาธิปไตย เช่น การสร้างเจตจำนงของรัฐ การเลือกตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ ประชาชน หรือการออกเสียงลงประชามติของรัฐสภาหรือองค์กรอื่น ๆ ของรัฐ อย่างไรก็ตาม จากประเด็นดังกล่าว แม้ว่าจะมีการตัดเสียงคะแนนเสียงที่กระทำผิดตามข้อบังคับของรัฐสภาหรือบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญออกไปหรือ แม้แต่คะแนนเสียงของผู้ลงมติไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 9 และ 10 คะแนนเสียงที่ถูกตัด ออกไปก็จะไม่ไปมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในคะแนนเสียงข้างมากอย่างมีนัยสำคัญ เพราะคะแนนเสียงที่เหลือก็ยังคง เป็นคะแนนเสียงข้างมากอยู่ และสามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานในการลงมติของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 291 (4) ตรงนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญขัดกับหลักเสียงข้างมาก อันเป็นหลักการสำคัญ ประการหนึ่งในหลักประชาธิปไตย

นอกจากนี้ยังมี ข้อสังเกตบางประการ เกี่ยวกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในประเด็นที่เกี่ยวกับการ กำหนดที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา กล่าวคือ ในร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมีการแก้ไขให้สมาชิกวุฒิสภา มาจากการเลือกตั้งทางเดียวและมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติ เช่น ยกเลิกการห้ามบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น โดยคำวินิจฉัยกลางและ คำวินิจฉัยส่วนตนของนายจรูญ ภัคดีธนากุล นายจรูญ อินทจาร นายทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ นายนุรักษ์ มาประณีต และนายสุพจน์ ไข่มุกด์ ได้วินิจฉัยให้การแก้ไขที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาดังกล่าวขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐาน และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 อันเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรคหนึ่ง จากการศึกษาการให้เหตุผลใน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ศึกษาไม่พบว่ามีกรณีอธิบายและให้เหตุผลที่เจาะจงและชัดเจนเกี่ยวกับการแก้ไขให้สมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดมาจากการเลือกตั้งซึ่งประเด็นนี้ผู้ศึกษามองว่ามีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับหลักการ

ประชาธิปไตยในแง่ของการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรของรัฐที่จะเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐตามระบบกฎหมายไทยมักจะกำหนดให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐผ่านองค์กรของรัฐ คือ ใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านรัฐสภา ใช้อำนาจบริหารผ่านคณะรัฐมนตรี และใช้อำนาจตุลาการผ่านศาลซึ่งองค์กรของรัฐจะต้องมีจุดเชื่อมโยงกับประชาชนโดยเฉพาะบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเป็นองค์กรของรัฐที่จะต้องมีความเชื่อมโยงย้อนกลับไปถึงประชาชน(วรเจตน์, 2557, หน้า 211-212) แต่การอธิบายและให้เหตุผลต่อคำวินิจฉัยดังกล่าวจะมุ่งไปที่ประเด็นของคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา ตรงนี้จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์คำวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวได้

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานของหลักเสรีประชาธิปไตย

หลักเสรีประชาธิปไตย	คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตน									
	คำวินิจฉัยกลาง	นายรัฐ	นายจรูญ	นายเฉลิมพล	นายทวีเกียรติ	นายบุรุษ	นายบุญส่ง	นายสุพจน์	นายชัช	นายอุดมศักดิ์
หลักนิติรัฐ										
1.หลักความชอบด้วยกฎหมาย	x	x	x	x	x	-	-	x	√	√
2.หลักการแบ่งแยกอำนาจ	x	x	x	x	x	-	-	x	√	√
3.หลักการประกันการคุ้มครองสิทธิในทางศาล	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.หลักความเป็นอิสระของตุลาการ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐาน	x	x	x	√	x	x	x	x	√	√
หลักประชาธิปไตย										
1.อำนาจอธิปไตยของประชาชน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.หลักเสียงข้างมาก	x	x	x	√	x	x	x	x	√	√
3.การปกครองในระบบผู้แทน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

หมายเหตุ เครื่องหมาย - แสดงถึง การไม่ปรากฏประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการ
 เครื่องหมาย x แสดงถึง คำวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับหลักการ
 เครื่องหมาย √แสดงถึง คำวินิจฉัยที่สอดคล้องกับหลักการ

2. บทวิเคราะห์ความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัย

สำหรับการวิเคราะห์ความชอบธรรมทางอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญผ่านคำวินิจฉัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้อาศัยกรอบแนวคิดในการอธิบายความชอบธรรมทางอำนาจของ David Beethamซึ่งได้แบ่งองค์ประกอบความชอบธรรมของอำนาจออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ 1.) การทำตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ 2.) การอธิบายและให้เหตุผลต่อกฎเกณฑ์ที่ใช้บนพื้นฐานของความเชื่อร่วมกัน และ 3.) การแสดงออกซึ่งความยินยอมต่อการใช้อำนาจ (Beetham, 1991, pp. 15-25)

1. การทำตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ (conformity to rules)

องค์ประกอบความชอบธรรมในข้อนี้เป็นระดับพื้นฐานที่สุดสำหรับความชอบธรรมของการใช้อำนาจ กล่าวคือ การใช้อำนาจที่ถูกนับว่ามีความชอบธรรมในเบื้องต้นนั้นจะต้องได้มาและใช้ตรงกับกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ ซึ่งกฎเกณฑ์ที่นี้อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Beetham, 1991, p. 16) เมื่อนำมาพิจารณากับกรณีของคำวินิจฉัยในคดีแก้ไขที่มา ส.ว. จะเห็นได้ว่ากฎเกณฑ์ที่ว่านี้คือ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศในช่วงเวลานั้น จากคำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตนของนายจรูญ ภัคธีรากุล นายจรูญ อินทจาร นายเฉลิมพล เอกอรุ นายทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และนายสุพจน์ ไข่มุกด์ ที่วินิจฉัยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยการแก้ไขรัฐธรรมนูญกรณีที่มา ส.ว.โดยอาศัยหลักนิติธรรมและอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญมาตรา 68 พบว่า คำวินิจฉัยดังกล่าวไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์สูงสุดขณะนั้น นั่นคือรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 เพราะเมื่อตรวจสอบรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 แล้วจะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติใดใน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ประการต่อมา การที่ศาลรัฐธรรมนูญอ้างรัฐธรรมนูญมาตรา 68 เพื่อเป็นฐานอำนาจในการเข้ามาตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ก็จะพบว่า การตีความของศาลนั้นมีได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรานี้ ดังนั้น คำวินิจฉัยที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีที่มา ส.ว. ซึ่งไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและขัดกับหลักความชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือเป็นหลักการหนึ่งของหลักนิติรัฐ ตามที่ได้อธิบายไปในหัวข้อก่อนหน้านี้แล้วส่งผลให้การใช้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญจากคำวินิจฉัยดังกล่าวประสบกับปัญหาความชอบธรรมในระดับแรกซึ่งถือเป็นระดับที่เป็นพื้นฐาน นั่นคือ การใช้อำนาจโดยไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือกฎหมายที่มีอยู่

2. การอธิบายและให้เหตุผลต่อกฎเกณฑ์ที่ใช้บนพื้นฐานของความเชื่อร่วมกัน (justifiability of rules in terms of shared beliefs) สำหรับการวิเคราะห์ความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญในองค์ประกอบนี้ ผู้ศึกษาจะเข้าไปศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญมีมติรับคำร้องและมีคำวินิจฉัยในคดีการแก้ไขเพิ่มเติมที่มาของ ส.ว. ออกมาว่าศาลได้ให้คำอธิบายหรือเหตุผลต่อตัวบทกฎหมายที่ศาลใช้ในการพิจารณาตัดสิน เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือร่วมกันของคนในสังคมหรือไม่ อย่างไร รวมทั้งมีประเด็นหรือข้อถกเถียงอะไรต่อคำวินิจฉัยดังกล่าวจากการเก็บข้อมูลจะพบว่าภายหลังจากที่ศาลมีมติรับคำร้องและมีคำวินิจฉัยออกมา ปรากฏว่าได้มีการออกมาแสดงความเห็นหรือโต้แย้งเหตุผลจากคำวินิจฉัยของศาลที่อาศัยหลักนิติธรรมและรัฐธรรมนูญมาตรา 68 เป็นฐานอำนาจในการวินิจฉัยให้ศาลมีอำนาจเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ อย่างเช่น

- นายจาตุรนต์ ฉายแสง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและสมาชิกพรรคเพื่อไทยในขณะนั้น ที่มองว่า เนื้อหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 68 และศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจวินิจฉัยว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ชอบหรือไม่ชอบ เพราะเมื่อไม่ขัดกับมาตรา 68 จะอ้างเหตุอื่น ๆ ก็ไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ (มติชน, 2556)

- นายพนัส ทัศนียานนท์ อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงคำวินิจฉัยว่าคิดไม่ถึงที่ศาลรัฐธรรมนูญจะหยิบยกมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญในเรื่องหลักนิติธรรมมาอ้างว่ามีสิทธิวินิจฉัยร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทั้ง ๆ ที่ในรัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติในมาตราใดเลยแม้แต่ในมาตรา 291 ที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีอำนาจตรวจสอบร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญได้(ข่าวสด, 2556)

- คณะนิติราษฎร์ได้แถลงการณ์เพื่อเสนอความคิดเห็นทางวิชาการ โดยได้กล่าวถึงเหตุแห่งการเสนอคำร้องมาตรา 68 ว่า ต้องเป็นกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิเสรีภาพกระทำการ แต่ในคดีนี้เป็นกรณีที่รัฐสภาใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในฐานะองค์กรผู้ทรงอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มิใช่กรณีที่ บุคคลหรือ พรรคการเมือง ใช้สิทธิและเสรีภาพ ตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้แต่อย่างใด และตามมาตรา 68 วรรคสอง กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริง ก่อนยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย (คณะนิติราษฎร์, 2556)

- นางสาวสมลักษณ์ จัดกระบวนพล อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกาและกรรมการ ป.ป.ช. ได้ออกมาให้ความเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยมองว่า ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจวินิจฉัยร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญเรื่องแก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภา เนื่องจากรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ (ฉบับปี พ.ศ.2550) ไม่ได้มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา 291 และกระบวนการยื่นคำร้องตามมาตรา 68 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเพราะการยื่นคำร้องในกรณีนี้ต้องเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและเป็นผู้ยื่นคำร้อง (สมลักษณ์, 2556)

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการอธิบายและให้เหตุผลของคำวินิจฉัยที่ให้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ประสบกับปัญหาของความชอบธรรมตามองค์ประกอบนี้ทั้งในแง่ของการการยอมรับหรือความเชื่อที่มีร่วมกันต่อคำวินิจฉัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับฐานอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการเข้ามารับคำร้องตามมาตรา 68 รวมทั้งประเด็นอำนาจในการเข้ามาตรวจสอบ

ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

3. การแสดงออกซึ่งความยินยอมต่อการใช้อำนาจ (legitimation through expressed consent) การศึกษาและวิเคราะห์ความชอบธรรมของศาลในองค์ประกอบนี้มุ่งสำรวจและเก็บข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ภายหลังจากการรับคำร้องและมีคำวินิจฉัยของศาลออกมาโดยจะชี้ให้เห็นถึงการแสดงออกและการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนในสังคมผ่านการกระทำในลักษณะของรวมตัวเพื่อเรียกร้องหรือการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงคำประกาศและแถลงการณ์ต่าง ๆ อันจะเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนถึงการไม่ยอมรับต่อการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัย จากเก็บข้อมูลจะพบว่า มีกลุ่มต่าง ๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวมีลักษณะของการออกมาเคลื่อนไหวผ่านการออกแถลงการณ์หรือคำประกาศเพื่อแสดงออกถึงการไม่ยอมรับการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

- กลุ่มของสมาชิกรัฐสภาอันประกอบด้วย ส.ส. และ ส.ว. จำนวน 312 คน ที่แถลงไม่ยอมรับอำนาจการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญกรณีแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับที่ มา ส.ว. ที่วินิจฉัยให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (มติชน, 2556)

- พรรคเพื่อไทยซึ่งได้ออกคำแถลง 9 ข้อเพื่อแสดงออกถึงการไม่ยอมรับอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ โดยยืนยันว่าฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญมาตรา 291 และการที่ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องโดยอาศัยมาตรา 68 ถือเป็นกระทำที่จงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และการที่ศาลรัฐธรรมนูญอ้างหลักนิติธรรมในคำวินิจฉัยนั้นเป็นการกล่าวอ้างอย่างลอย ๆ และเป็น การตีความขยายความเพิ่มอำนาจในศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ซึ่งขัดต่อหลักแบ่งแยกอำนาจตาม มาตรา 3 (ประชาไท, 2556)

- คณะนิติราษฎร์ได้ออกแถลงการณ์ เพื่อแสดงความเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้แถลงการณ์ข้อที่ 8 ของคณะนิติราษฎร์นั้นได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยคณะนิติราษฎร์มองว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่จะถือได้ว่ามีผลเป็นเด็ดขาดผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐต้องเป็นคำวินิจฉัยที่ตัดสินไปโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่ในกรณีนี้ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องและทำการตัดสินไปโดยที่ไม่มีฐานอำนาจตามรัฐธรรมนูญรองรับ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่ขัดต่อหลักนิติรัฐ นิติธรรมและเป็นการใช้อำนาจที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (คณะนิติราษฎร์, 2556)

- กลุ่ม นปช. ได้ออกมารวมตัวกันที่สนามราชมิ่งคลาภิเษกสถานเพื่อรอฟังคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยในคำกล่าวตอนหนึ่งนพ.เหวง โตจิราการ ส.ส.บัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทยในฐานะแกนนำกลุ่ม นปช. ได้กล่าวต่อสื่อมวลชนว่า “คนเสื้อแดงจะรวมพลังเพื่อตั้งกระบวนทัพประชาชนรับมือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อแสดงออกให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นว่าประชาชนจับตาดูอยู่ ซึ่งไม่ว่าคำวินิจฉัยจะออกมาอย่างไรประชาชนคงไม่ยอมรับ เพราะศาลไม่มีอำนาจตั้งแต่ต้น...” (ข่าวสด, 2556)

ข้อสังเกตจากการแถลงการณ์ของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ จะพบว่ามีประเด็นร่วมกันคือการไม่ยอมรับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัยที่ให้ศาลเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีที่มา ส.ว. เนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญและไม่มีฐานอำนาจรองรับ

สรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขที่มาของ ส.ว. ตามแนวคิดเสรีประชาธิปไตย พบว่า มีความไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐและหลักประชาธิปไตยซึ่งทั้งสองหลักการนี้ถือเป็นองค์ประกอบของแนวคิดเสรีประชาธิปไตย สำหรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับหลักนิติรัฐพบว่า 1.) ขัดกับหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการในกรณีของการวินิจฉัยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจ

ตรวจสอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญซึ่งการวินิจฉัยดังกล่าวนี้มีได้เป็นไปตามหรืออยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย (รัฐธรรมนูญฉบับปี 2550) 2.) ขัดกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการคำวินิจฉัยของศาลให้อำนาจตนเองเข้ามาตรตรวจสอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยที่ศาลไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมาย จึงส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาแทรกแซงการแก้ไขรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ 3.) ขัดกับหลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยให้การออกเสียงลงคะแนนไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเนื่องจากการลงคะแนนเสียงแทนกัน 3 คะแนนเสียง การวินิจฉัยดังกล่าวของศาลรัฐธรรมนูญมีผลไปเป็นการลบล้างสิทธิของการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกรัฐสภาที่เหลือ ซึ่งมีคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมดและเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าว

สำหรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย พบว่า ขัดกับหลักเสียงข้างมาก ทั้งนี้สืบเนื่องจากที่ศาลมีคำวินิจฉัยให้กรณีการออกเสียงแทนกันนั้นไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญดังที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ คะแนนเสียงที่เกินกึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมดซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดในการออกเสียงลงคะแนนแทนกันจึงยังคงถือเป็นเสียงข้างมากอยู่และคะแนนเสียงเหล่านี้เองสามารถใช้เป็นเกณฑ์ขั้นพื้นฐานในการลงมติของรัฐสภาตามหลักเสียงข้างมากได้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับนิติรัฐคือประเด็นของการวินิจฉัยให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขที่มาของ ส.ว. (คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตนของนายจรูญ ภัคดีธนากุล นายจรูญ อินทจาร นายเฉลิมพล เอกอรุ นายทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และนายสุพจน์ ไข่มุกด์) มีความเชื่อมโยงไปสู่การเกิดวิกฤตความชอบธรรมของศาลรัฐธรรมนูญในการใช้อำนาจตามองค์ประกอบความชอบธรรมของอำนาจทั้งสามด้าน กล่าวคือ ในด้านของการทำตามกฎหมายที่มีอยู่ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ขัดต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายในประเด็นที่ให้อำนาจศาลเข้าไปตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีแก้ไขที่มาของ ส.ว. นั้นนำไปสู่การใช้อำนาจของศาลที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญกำหนด ด้านของการอธิบาย และให้เหตุผลต่อกฎหมายที่ใช้ในการวินิจฉัยเพื่อเป็นฐานให้ศาลมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกลับไม่ได้รับการยอมรับ และความเชื่อร่วมกันของคนในสังคมดังจะเห็นได้จากการออกมาโต้แย้งต่อการอธิบายและให้เหตุผลของศาลในประเด็นของมาตรา 68 ด้านสุดท้ายคือการใช้อำนาจของศาลโดยการเข้ามาตรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีแก้ไขที่มาของ ส.ว. ซึ่งเป็นผลมาจากคำวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมายนี้นำไปสู่การแสดงออกของสาธารณะที่ไม่ยอมรับต่อการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว จากตรงนี้จึงเป็นการยืนยันให้เห็นว่า คำวินิจฉัยที่ขัดกับหลักนิติรัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักเสรีประชาธิปไตยนั้นนำไปสู่การเกิดปัญหาความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของศาลตาม องค์ประกอบของความชอบธรรมทางอำนาจทั้งสามดังที่ได้กล่าวมา

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอันเกิดจากคำวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐในประเด็นของการวินิจฉัยให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกรณีการแก้ไขที่มาของ ส.ว.

องค์ประกอบความชอบธรรม	คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตน									
	คำวินิจฉัยกลาง	นายจรูญ	นายจรูญ	นายเฉลิมพล	นายทวีเกียรติ	นายสุพจน์	นายสุพจน์	นายสุพจน์	นายสุพจน์	นายสุพจน์
1. การทำตามกฎหมายที่มีอยู่	x	x	x	x	x	-	-	x	-	-
2. การอธิบายและให้เหตุผลต่อกฎหมายที่เจตนารมณ์ของความเชื่อร่วมกัน	x	x	x	x	x	-	-	x	-	-
3. การแสดงออกซึ่งความยินยอมต่อการใช้อำนาจ	x	x	x	x	x	-	-	x	-	-

หมายเหตุ เครื่องหมาย x แสดงถึง คำวินิจฉัยที่ส่งผลให้การใช้อำนาจของศาลไม่เป็นไปตามองค์ประกอบของความชอบธรรม

บรรณานุกรม

Beetham, D. (1991). *The Legitimation of Power*. London: Macmillan.

ข่าวสด. (2556). **แดงเต็มราชมั่งคณาเจียหุรอศาลรธน.-11โมง 312สส.-สว.ยังไม่รับอำนาจ ‘ขุนค้อน’ จี้ชป.**

ส่งเอกสารฝ่ายค้านชู้ชกฟอกนอกสภา. หนังสือพิมพ์ข่าวสด.

ข่าวสด. (2556, 22 พฤศจิกายน). **รายงานพิเศษ:เสียงสะท้อนคำวินิจฉัยปมส.ว.** หนังสือพิมพ์มติชน.

คณะนิติราษฎร์. (2556, 23 พฤศจิกายน). **แถลงการณ์นิติราษฎร์ เรื่องคำวินิจฉัยศาลรธน.กรณีแก้ไชรธน. เรื่องที่มา สว.** สืบค้นจาก: www.enlightened-jurists.com/blog/86+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th. (เรียกใช้เมื่อ 21 ธันวาคม 2556)

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). **หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ประชาไท. (2556, 21 พฤศจิกายน). **เพื่อไทยแถลง 9 ข้อ ไม่รับอำนาจศาล รธน.วินิจฉัยแก้ที่มา ส.ว.** สืบค้นจาก: <http://www.prachatai.com/journal/2013/11/49898> (เรียกใช้เมื่อ 20 พฤศจิกายน 2557)

มติชน. (2556, 20 พฤศจิกายน). **แดงพริบลุ้นศรธ.ชี้11โมงวันนี้ ปักหลักราชมั่งคณาฯ ‘ขุนค้อน’มีเสียโฉม ‘เชือดคต’ที่มาวุฒิ’312 สส.-สว.ไม่รับตลก. ‘สุเทพมันใจทะเลลูล้าน’.** หนังสือพิมพ์มติชน.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). **คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน.** กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2556, 19 ธันวาคม). **รัฐธรรมนูญมาตรา 68,291 กับศาลรัฐธรรมนูญ .** สืบค้นจาก: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1387362764. (เรียกใช้เมื่อ 20 พฤศจิกายน 2557)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550, 18 มิถุนายน). **การประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ.** สืบค้นจาก: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_meeting/061850.html (เรียกใช้เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2557)

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2544). **รวมบทความทางวิชาการของศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ 1: ศาลรัฐธรรมนูญไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2551). **10 ปีศาลรัฐธรรมนูญไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดของไทยและแบบบัญชีรายชื่อเปิด ของอินโดนีเซียกับยุทธศาสตร์ในการหาเสียงเลือกตั้ง⁵ Thailand's Closed List System and Indonesia's Open List System with The Electoral Campaign Strategies

ตะวัน ย้อยเมือง

นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษาเปรียบเทียบผลที่เกิดจากการใช้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิด (Closed List System) ของไทยกับแบบบัญชีรายชื่อเปิด (Open List System) ของอินโดนีเซียที่มีต่อยุทธศาสตร์ในการหาเสียงเลือกตั้งของแต่ละประเทศ โดยเหตุผลที่เลือก 2 ประเทศนี้มาเปรียบเทียบ เพราะต่างก็เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีการใช้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ซึ่งระบบบัญชีรายชื่อของทั้ง 2 ประเทศนี้มีลักษณะแตกต่างสำคัญที่น่าจะส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้ง จากการศึกษาพบว่า ระบบบัญชีรายชื่อแบบปิดของไทยได้ส่งผลให้ยุทธศาสตร์หาเสียงเลือกตั้งเน้นไปที่ชื่อเสียง ภาพลักษณ์ และนโยบายของพรรคการเมืองเป็นหลัก ในขณะที่ระบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซียได้ส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์หาเสียงที่นอกจากการหาเสียงในระดับพรรคการเมืองแล้ว ผู้สมัครยังจำเป็นต้องออกหาเสียงเองด้วย เพื่อสร้างฐานคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งยังพบว่า นอกจากผู้สมัครจะต้องแข่งขันหาเสียงกับผู้สมัครจากต่างพรรคการเมืองแล้ว ก็ยังมีการแข่งขันหาเสียงในระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเองด้วย อันเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เกิดขึ้นในการเลือกตั้ง ส.ส. แบบระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทย

คำสำคัญ: ระบบบัญชีรายชื่อปิด, ระบบบัญชีรายชื่อเปิด, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การหาเสียงเลือกตั้ง, ไทย, อินโดนีเซีย

Abstract

This article aims to compare the effect of using Thailand's closed list proportional representation electoral system with Indonesia's open list proportional representation electoral system on the strategies of each country's electoral campaigns. The reason for choosing these 2 countries is both located in Southeast Asia and also using party list system to elect members of the House of Representatives. The party list system of both countries has different characteristics which probably affect the electoral campaign strategies. The study found that Thailand's closed list system affects campaign strategies which emphasize reputation, image and policies of political parties. While Indonesia's open list system affects electoral campaign strategies in addition to party-centered campaigns, candidates have to campaign personally to establish their own individual profile with the electorate. Moreover, it found that not only candidates have to compete with other candidates from different political parties, but also compete with other candidates in the same party. This situation doesn't occur in elections for members of the House of Representatives under Thailand's closed list system.

Keywords: closed list system, open list system, members of the House of Representatives, electoral campaigns, Thailand, Indonesia

5 นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิด (Closed List System) เป็นระบบเลือกตั้งที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) นับตั้งแต่การเลือกตั้ง ส.ส. ในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา เป็นระบบเลือกตั้งที่มีลักษณะสำคัญตรงที่พรรคการเมืองจะจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครตามจำนวนที่กฎหมายระบุไว้ โดยรายชื่อใครจะอยู่ในลำดับใดนั้นจะขึ้นอยู่กับแต่ละพรรคจะดำเนินการ แต่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีสิทธิลงคะแนนเลือกได้แค่พรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเท่านั้น ไม่มีสิทธิเลือกผู้สมัครโดยตรงจากในบัญชีรายชื่อของพรรคได้และการจัดสรรที่นั่งในสภาก็จะเป็นไปตามลำดับบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรค และจำนวนผู้แทนที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น (Hix, Johnston, & McLean, 2010, p. 62)

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดที่ประเทศไทยนำมาใช้นี้จะมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่ออีกแบบหนึ่งคือ ระบบบัญชีรายชื่อแบบเปิด (Open List System) โดยภายใต้ระบบนี้ ประชาชนสามารถเลือกพรรคการเมืองได้หนึ่งพรรค หรือจะเลือกผู้สมัครโดยตรงจากในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคก็ได้ เป็นการเพิ่มโอกาสให้แก่ผู้สมัครที่อยู่ในลำดับบัญชีรายชื่อท้าย ๆ ให้สามารถชนะการเลือกตั้งได้ หากได้รับคะแนนเสียงเกินกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายระบุไว้ ผู้สมัครที่ชนะการเลือกตั้งจึงไม่จำเป็นต้องมาจากการเรียงลำดับในบัญชีรายชื่อเสมอไป อันเป็นลักษณะสำคัญที่ตรงกันข้ามกับระบบบัญชีรายชื่อแบบปิด (Hix et al., 2010, p. 65)

โดยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเพียงประเทศอินโดนีเซียประเทศเดียวเท่านั้นที่มีการใช้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเปิดในการเลือกตั้ง ส.ส. (Election Guide, n.d.; Inter-Parliamentary Union [IPU], n.d.) ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดของไทยและแบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซียมาศึกษาเปรียบเทียบ โดยแง่มุมที่ผู้เขียนสนใจคือ เรื่องของระบบเลือกตั้งที่ส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งด้วยลักษณะความแตกต่างของระบบบัญชีรายชื่อปิดและบัญชีรายชื่อเปิดแล้ว ก็น่าจะส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ของการหาเสียงให้มีความแตกต่างไปด้วย โดยในส่วนแรกของบทความนี้จะเริ่มจากแนวคิดเรื่องของระบบเลือกตั้งที่มีผลต่อการหาเสียงเลือกตั้ง ส่วนที่ 2 จะอธิบายถึงลักษณะและรูปแบบของระบบเลือกตั้งบัญชีรายชื่อของไทยและอินโดนีเซียตามด้วยส่วนที่ 3 เรื่องของยุทธศาสตร์การหาเสียงและการแข่งขันหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และส่วนที่ 4 เป็นบทสรุป

แนวคิดของระบบเลือกตั้งกับการหาเสียง

ความแตกต่างสำคัญระหว่างระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดและแบบบัญชีรายชื่อเปิดคือ เรื่องของรูปแบบหรือวิธีการในการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งความแตกต่างในจุดนี้ได้ก่อให้เกิดนัยสำคัญที่น่าสนใจ และเชื่อมโยงมาสู่แนวคิดของ Pippa Norris (2004, pp. 230-234) ในประเด็นเรื่องรูปแบบของบัตรเลือกตั้งที่แตกต่างกันสามารถที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ว่าจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อพรรคการเมืองหรือประชาชนในเขตเลือกตั้งมากกว่ากัน อันจะนำมาสู่ยุทธศาสตร์ในการแข่งขันหาเสียงที่แตกต่างกัน โดยในบทความนี้จะขอหยิบยกเฉพาะรูปแบบของบัตรเลือกตั้งที่ใช้ในระบบบัญชีรายชื่อปิดคือ บัตรเลือกตั้งแบบเน้นพรรคการเมือง (Party-Ballots) และรูปแบบของบัตรเลือกตั้งที่ใช้ในระบบบัญชีรายชื่อเปิดคือ บัตรเลือกตั้งแบบจัดลำดับความชอบ (Preference-Ballots) มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

บัตรเลือกตั้งแบบเน้นพรรคการเมืองจะอนุญาตให้ประชาชนเลือกพรรคการเมืองได้เพียงพรรคเดียว ไม่สามารถเลือกเฉพาะเจาะจงไปยังผู้สมัครแต่ละคนได้ โดยพรรคการเมืองจะจัดทำบัญชีรายชื่อเรียงลำดับของผู้สมัครเวลาที่มีการจัดสรรที่นั่งในสภาก็จะเป็นไปตามลำดับบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรค และจำนวนผู้แทนที่มีในเขตเลือกตั้งนั้นได้ ชัยชนะในการเลือกตั้งขึ้นอยู่กับการจัดลำดับในบัญชีรายชื่อของพรรคเป็นสำคัญ จึงทำให้การดำเนินยุทธศาสตร์หาเสียงจะเป็นไปในลักษณะภาพรวมของพรรคที่เน้นไปที่ชื่อเสียง ภาพลักษณ์ และนโยบายของพรรคการเมืองเป็นหลัก ไม่ได้เน้นไปที่การหาเสียง ลงพื้นที่ไปพบปะประชาชน ให้ประชาชนได้เห็นหน้าค่าตา เห็นความสำคัญ และนโยบายจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง รูปแบบของบัตรเลือกตั้งเช่นนี้จึงไม่ได้ช่วยส่งเสริมการหาเสียงของผู้สมัครเอง

ในขณะที่บัตรเลือกตั้งแบบจัดลำดับความชอบจะอนุญาตให้ประชาชนสามารถเลือกพรรคการเมืองได้หนึ่ง

พรรค หรือจะเลือกแบบจัดลำดับความชอบผู้สมัคร โดยอาจจะเลือกคนเดียวหรือหลายคนจากในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคก็ได้ การที่ประชาชนสามารถเลือกแบบเจาะจงผู้สมัครได้นี้ ทำให้ผู้สมัครไม่ว่าจะอยู่ในลำดับไหนของบัญชีรายชื่อก็มีสิทธิชนะการเลือกตั้งได้ หากได้รับคะแนนเสียงเฉพาะบุคคลมากพอ กฎเกณฑ์เช่นนี้ย่อมทำให้ ผู้สมัครมีแรงจูงใจในระดับปานกลางที่จะต้องเสนอผลประโยชน์ ลงพื้นที่ พบปะประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เพื่อสร้างความแตกต่างและเอาชนะคู่แข่งทั้งที่อยู่ภายในบัญชีรายชื่อของพรรคเดียวกันและจากพรรคอื่น แต่อย่างไรก็ตาม การเลือกแบบเจาะจงบุคคลเช่นนี้เป็นเพียงตัวเลือกหนึ่งเท่านั้น ประชาชนยังคงมีสิทธิเลือกแบบพรรคการเมืองได้อยู่ รวมทั้งลำดับของบัญชีรายชื่อก็ยังคงมีผลต่อการเลือกตั้งอยู่ด้วย ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับจำนวนของประชาชนว่าเลือกแบบไหนมากกว่ากัน หากเลือกแบบพรรคมากกว่า ผู้สมัครก็จะได้รับคะแนนเสียงส่วนบุคคลน้อย ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับประชาชนก็จะน้อยลง แต่ผู้สมัครจะไปมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพรรคการเมืองมากขึ้นแทน อันเนื่องมาจากเมื่อคะแนนเสียงที่เลือกแบบพรรคมากขึ้น ทำให้การจัดสรรคะแนนเสียงจะเป็นไปตามลำดับบัญชีรายชื่อของพรรคมากกว่า แต่หากประชาชนลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครโดยตรงมากกว่า ผู้สมัครก็จะได้รับคะแนนเสียงส่วนบุคคลมากขึ้น ทำให้มีโอกาสชนะการเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องอิงกับลำดับบัญชีรายชื่อของพรรค และส่งผลต่อแรงจูงใจที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องออกหาเสียงเอง เพื่อสร้างฐานคะแนนเสียงจากประชาชนในท้องถิ่น

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ Norris ข้างต้นแล้ว ภายใต้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิด ยุทธศาสตร์ในการแข่งขันหาเสียงจะเน้นไปที่ระดับพรรคการเมืองมากกว่า ผู้สมัครไม่มีความจำเป็นต้องออกหาเสียงเองเลย ในขณะที่ภายใต้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเปิดก็อาจสามารถรับประกันได้เสมอในเรื่องแรงจูงใจที่มีต่อผู้สมัครในการแข่งขันออกหาเสียงเอง เพราะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงเรื่องของคะแนนเสียงส่วนบุคคลด้วยว่า มีอิทธิพลต่อการกำหนดผลแพ้-ชนะการเลือกตั้งมากน้อยเพียงใด ในประเด็นนี้คงจำเป็นต้องพิจารณาไปที่กฎเกณฑ์ของระบบบัญชีรายชื่อเปิดด้วยว่า ใดให้ค่าความสำคัญกับเรื่องคะแนนเสียงส่วนบุคคลขนาดไหน สนับสนุนให้ผู้สมัครได้หาเสียงที่เข้าถึงประชาชนหรือไม่ อย่างไร

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดของไทย

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของไทยถูกบัญญัติให้มีขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 โดยใช้ควบคู่ไปกับระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาหรือระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขต กำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 500 คน แบ่งเป็น ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 400 คน โดยเขตเลือกตั้งแต่ละเขตจะมี ส.ส. ได้ 1 คน และมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน ถือทั้งประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง (“รัฐธรรมนูญ,” 2540, น.19-21) การคิดคะแนนเสียงเพื่อจัดสรรที่นั่งในสภาของ ส.ส. ทั้ง 2 แบบนี้ก็จะแยกคิดต่างหาก ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้ พรรคการเมืองที่จะได้รับการคิดคะแนนเสียงเพื่อจัดสรรที่นั่งในสภาสำหรับ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ จะต้องได้รับคะแนนเสียงจากระบบบัญชีรายชื่อไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศ วิธีการคิดคะแนนก็จะเริ่มจากนำคะแนนเสียงของบัญชีรายชื่อทั้งหมดมารวมกัน ตัดพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำร้อยละ 5 ออกไปก่อน จากนั้นก็นำคะแนนเสียงของพรรคที่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำมาหารด้วย 100 ก็จะได้เป็นคะแนนเฉลี่ยต่อ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ 1 คน แล้วจึงนำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปคำนวณหาจำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่แต่ละพรรคจะมี และจัดสรรเรียงไปตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อ จนครบจำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่พึงมีของแต่ละพรรค (“พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ,” 2541, น. 60-61)

ต่อมาก็ได้เกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 นำมาสู่การยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ทำให้ต้องมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมา ทั้งนี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนเรื่องของการเลือกตั้ง ส.ส. คือ กำหนดให้มี ส.ส. จำนวน 480 คน แบ่งเป็น ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 400 คน เขตเลือกตั้งแต่ละเขตมี ส.ส. ได้ไม่เกิน 3 คน และ ส.ส. แบบสัดส่วนจำนวน 80 คน โดยแบ่งประเทศออกเป็นกลุ่มจังหวัดทั้งหมด 8 กลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นเขตเลือกตั้ง และให้พรรคการเมืองจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบัญชีละ 10 คนและยกเลิกเรื่องของเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำร้อยละ 5 เพื่อให้ทุกพรรคการเมืองได้มีสิทธิได้รับการจัดสรรที่นั่งในสภา (“รัฐธรรมนูญ,” 2550, น. 30-34) ทั้งนี้ การคิดคะแนนเสียงของระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วนเพื่อจัดสรรที่นั่งในสภา จะคิดแยกต่างหากและเป็นอิสระจากการคิด

คะแนนเสียงของ ส.ส. แบบแบ่งเขต โดยจะเริ่มจากนำคะแนนเสียงของทุกพรรคการเมืองในกลุ่มจังหวัดนั้นมารวมกันแล้วหารด้วย 10 ก็จะได้คะแนนเฉลี่ยต่อ ส.ส. แบบสัดส่วน 1 คน นำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปคิดคำนวณหาจำนวน ส.ส. แบบสัดส่วนที่แต่ละพรรคพึงมี จากนั้นก็จัดสรรไปตามลำดับในบัญชีรายชื่อจนครบจำนวนที่แต่ละพรรคพึงมี (“พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ,” 2550, น. 100-101)

ระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วนถูกใช้ในการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2550 จากนั้นก็ได้มีการปรับแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ในเรื่องของการเลือกตั้ง โดยกำหนดให้มี ส.ส. จำนวน 500 คน แบ่งเป็น ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 375 คน กลับไปใช้เขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียวคือมี ส.ส. ได้ 1 คนและ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อจำนวน 125 คน ถือทั้งประเทศเป็นเขตเลือกตั้งเหมือนเดิม (“รัฐธรรมนูญ,” 2554, น. 1-3) ในส่วนของการคิดคะแนนเสียงและการจัดสรรที่นั่งในสภาสำหรับ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อยังคงยึดหลักเหมือนเมื่อครั้งในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่มีแตกต่างออกไปคือ จำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่มีเพิ่มมากขึ้น พรรคการเมืองจึงต้องจัดทำบัญชีรายชื่อเพิ่มขึ้นและไม่มีเรื่องของเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำร้อยละ 5 มาใช้ในการตัดสินสิทธิของพรรคการเมืองในการได้รับจัดสรรที่นั่งในสภา (“พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ,” 2554, น.9-10)

ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซีย

หลังจากการหมดอำนาจลงของประธานาธิบดี Suharto ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1998 ประเทศอินโดนีเซียก็เคลื่อนผ่านจากยุคเผด็จการเข้าสู่ยุคแห่งความเป็นประชาธิปไตย และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ภายใต้บรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยในปี ค.ศ. 1999 ซึ่งระบบการเลือกตั้ง ส.ส. ในครั้งนั้นเป็นระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิด โดยใช้เป็นระบบเลือกตั้งเดียว ไม่ได้ใช้ควบคู่ไปกับระบบเลือกตั้งอื่นอย่างในประเทศไทย (Sherlock, 2004, p. 7) ต่อมาได้มีการปรับปรุงกฎเกณฑ์ของการเลือกตั้ง โดยเปลี่ยนแปลงระบบเลือกตั้งจากแบบบัญชีรายชื่อปิดไปเป็นแบบบัญชีรายชื่อเปิดในการเลือกตั้งครั้งถัดมาในปี ค.ศ. 2004 แต่ระบบบัญชีรายชื่อแบบเปิดนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเพียงแค่ภาพลวงตาเท่านั้น (Sherlock, 2009, p. 5) อันเนื่องมาจาก กฎเกณฑ์การคิดคะแนนเสียงที่ให้ค่าน้ำหนักของเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำและลำดับของบัญชีรายชื่อในพรรคเป็นอย่างมาก โดยเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำจะถูกคิดจากจำนวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งหารด้วยจำนวนของ ส.ส. ที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น ผู้สมัครที่จะชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงบุคคลได้จะต้องมีคะแนนเสียงมากกว่าเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำดังกล่าว หากต่ำกว่าเกณฑ์แล้ว คะแนนก็จะถูกโอนจัดสรรไปยังทางพรรค ก่อนที่จะถูกจัดสรรใหม่ไปตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรค (The Carter Center, 2005, p. 48)

การปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบบัญชีรายชื่อเปิดมีเจตนาารมณ์ก็เพื่อให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. มีความรับผิดชอบ ต่อประชาชนในพื้นที่มากขึ้น แต่ด้วยลักษณะของความเป็นจริงของกฎหมายที่กำกับระบบเลือกตั้งเอาไว้ ทำให้เจตนาารมณ์ดังกล่าวไม่อาจเป็นจริงได้ จึงทำให้ก่อนการเลือกตั้ง ส.ส. ในปี ค.ศ. 2009 ได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงกฎหมายการเลือกตั้งอีกครั้งเพื่อให้เป็นระบบบัญชีรายชื่อแบบเปิดอย่างแท้จริง โดยมีการแก้กฎหมายให้ผู้สมัครที่จะสามารถชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงเฉพาะบุคคลได้ก็ต่อเมื่อผู้สมัครคนดังกล่าวได้รับคะแนนเสียงแบบเฉพาะบุคคลเกินกว่าร้อยละ 30 ของเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำในเขตเลือกตั้งนั้น หากเกินกว่าแล้ว ก็จะได้รับเลือกทันที โดยไม่ต้องนำลำดับของบัญชีรายชื่อมาพิจารณาร่วมด้วย แต่หากได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำ ลำดับของบัญชีรายชื่อก็จะเข้ามามีผล โดยที่นั่งก็จะถูกจัดสรรไปตามลำดับของผู้สมัครในบัญชีรายชื่อของพรรค หากอยู่ลำดับสูงกว่าก็สามารถชนะการเลือกตั้งได้ แม้จะมีคะแนนเลือกแบบเฉพาะบุคคลน้อยกว่าผู้สมัครที่อยู่ลำดับต่ำกว่าก็ตาม (Sherlock, 2009, p. 6)

แต่การปรับเปลี่ยนเช่นนี้ยังคงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่เพียงพอต่อการเป็นระบบบัญชีรายชื่อเปิดอย่างแท้จริง จนในที่สุดในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 2008 ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศอินโดนีเซียได้มีคำสั่งยกเลิกเรื่องการที่ผู้สมัครต้องได้คะแนนเฉพาะบุคคลเกินกว่าร้อยละ 30 ของเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำในเขตเลือกตั้งนั้น จึงจะสามารถชนะการเลือกตั้งโดยอาศัยคะแนนเฉพาะบุคคลได้ ทำให้ลำดับบัญชีรายชื่อของพรรคจะไม่มีผลต่อการแพ้-ชนะการเลือกตั้งอีกต่อไป กล่าวคือ ไม่มีการนำลำดับบัญชีรายชื่อเข้ามาพิจารณาาร่วมด้วยแบบในการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ผู้สมัครที่

ชนะการเลือกตั้งจะมาจากจำนวนคะแนนเสียงแบบเฉพาะบุคคลที่ได้รับมาเท่านั้น (Buehler, 2009, p. 58) ซึ่งทุกคะแนนเสียงที่ประชาชนเลือกไม่ว่าจะเลือกพรรคหรือเลือกตัวผู้สมัครจะถูกนับรวมเป็นคะแนนพรรคทั้งหมดก่อน จากนั้นเฉพาะพรรคการเมืองที่สามารถผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำของคะแนนเสียงรวมทั้งหมดมาได้จึงจะได้รับการจัดสรรที่นั่งในสภา โดยในการเลือกตั้ง ส.ส. ปีค.ศ. 2009 มีการกำหนดเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำไว้ที่ร้อยละ 2.5 และเพิ่มขึ้นมาเป็นร้อยละ 3.5 ในการเลือกตั้งปีค.ศ. 2014 ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้มีพรรคการเมืองในสภามากจนเกินไป อันอาจส่งผลเสียต่อเสถียรภาพของรัฐบาลได้ (Nehru & Bulkin, n.d., para. 8) ต่อมาก็จะนำคะแนนเสียงของพรรคการเมืองที่ผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำแล้วมาคิดแยกไปตามแต่ละเขตเลือกตั้ง โดยจะนำคะแนนเสียงรวมทั้งหมดของเขตเลือกตั้งนั้นมาหารด้วยจำนวน ส.ส. ที่มีได้ในเขตเลือกตั้งดังกล่าว ได้ออกมาเป็นคะแนนเฉลี่ยต่อ ส.ส. 1 คน นำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปคำนวณหาจำนวน ส.ส. ที่แต่ละพรรคจะพึงมี และจัดสรรเรียงไปตามลำดับของคะแนนเสียงเฉพาะบุคคล เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย จนกว่าจะครบจำนวน ส.ส. ที่พึงมีได้ของแต่ละพรรค ทำให้ไม่เกิดการถ่ายโอนคะแนนเสียงจากผู้สมัครที่อยู่ลำดับต่ำกว่าไปยังผู้สมัครที่อยู่ลำดับสูงกว่าแบบในการเลือกตั้งเมื่อปีค.ศ. 2004 (International Foundation for Electoral Systems [IFES], 2014, p. 4)

นอกจากนี้ ยังมีการปรับเปลี่ยนอีกอย่างหนึ่งเพื่อช่วยส่งเสริมการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเปิดคือ การปรับลดขนาดของเขตเลือกตั้ง และลดจำนวน ส.ส. ต่อเขตเลือกตั้งลง จากในการเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. 2004 ที่มีจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมด 69 เขต และมีจำนวน ส.ส. ต่อเขตเลือกตั้งอยู่ระหว่าง 3 – 12 คน เปลี่ยนมาเป็นให้มีจำนวนเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น 77 เขตเลือกตั้ง และลดจำนวน ส.ส. ต่อเขตเลือกตั้งลง ให้อยู่ระหว่าง 3 – 10 คน เพื่อช่วยตอบสนองให้ผู้สมัครได้สามารถลงไปหาเสียงกับประชาชนในเขตเลือกตั้งได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้เพิ่มจำนวน ส.ส. จากในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2004 ที่มี ส.ส. จำนวน 550 คน ก็เพิ่มมาเป็น 560 คน (Supriadi, 2009, p. 35)

ตารางที่ 1 จากข้อมูลของระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของทั้ง 2 ประเทศ สามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

	ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อที่ใช้ในการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งล่าสุด	
	ไทย	อินโดนีเซีย
รูปแบบของระบบบัญชีรายชื่อ	ระบบบัญชีรายชื่อแบบปิด โดยมีการคิดคะแนนเสียงแยกต่างหากกับระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขต	ระบบบัญชีรายชื่อเปิด โดยเป็นระบบเดียว ไม่มีการใช้ร่วมกับระบบเลือกตั้งอื่นใด
จำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ	125 คน (ส.ส. แบบแบ่งเขต 375 คน)	560 คน
จำนวนเขตเลือกตั้ง	เขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง	77 เขต
เกณฑ์คะแนนขั้นต่ำ	ไม่มี	ร้อยละ 3.5
การคิดคะแนนเสียง	นำคะแนนเสียงของทุกพรรคมารวมกันแล้วหารด้วย 125 ก็จะได้เป็นคะแนนเฉลี่ยต่อ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ 1 คน นำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปคำนวณหาจำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่แต่ละพรรคจะพึงมี และจัดสรรเรียงไปตามหมายเลขในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรค จนครบจำนวน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่พึงมีของแต่ละพรรค	นำคะแนนเสียงรวมทั้งหมดของเขตเลือกตั้งมาหารด้วยจำนวน ส.ส. ที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น ได้ออกมาเป็นคะแนนเฉลี่ยต่อ ส.ส. 1 คน นำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปคำนวณหาจำนวน ส.ส. ที่แต่ละพรรคจะพึงมี และจัดสรรเรียงไปตามลำดับของคะแนนเสียงเฉพาะบุคคล เรียงจากมากไปหาน้อยจนครบจำนวน ส.ส. ที่พึงมีได้ของแต่ละพรรค

ยุทธศาสตร์หาเสียงเลือกตั้งภายใต้ระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทย

ด้วยลักษณะของระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดของประเทศไทยที่เลือกได้แต่พรรคการเมือง ไม่สามารถเลือกตัวบุคคลในบัญชีรายชื่อได้โดยตรง กอปรกับเขตเลือกตั้งที่เป็นเขตเลือกตั้งในระดับประเทศ ทำให้ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้สมัครแต่ละคนจะออกมาหาเสียงเอง ยุทธศาสตร์ของการเลือกตั้งจึงต้องมีการวางให้เป็นการหาเสียงในระดับพรรคการเมืองที่จะสามารถครอบคลุมไปได้ทั่วประเทศ ซึ่งก็ได้อาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการขยายตัวของอุปกรณ์สื่อสารอย่างวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ในการช่วยให้การหาเสียงของพรรคการเมืองสามารถสื่อสารไปยังประชาชนได้ทั่วทั้งประเทศ (Siripan Nogsuan Sawasdee, 2006, p. 131) และถือเป็นความแตกต่างสำคัญระหว่างการหาเสียงของการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตกับการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของไทย กล่าวคือในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ผู้สมัครจะดำเนินการหาเสียงเฉพาะในเขตพื้นที่เลือกตั้งที่ตนเองลงสมัคร ในขณะที่การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ ทางพรรคต้องโฆษณาหาเสียงไปให้ทั่วถึงประชาชนในทุกพื้นที่ของประเทศ ไม่สามารถจำกัดวงของการหาเสียงได้แต่เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น โดยยุทธศาสตร์ของการหาเสียงในระดับพรรคการเมืองสามารถที่จะจำแนกออกได้เป็น 2 แนวทางหลัก คือ แนวทางที่เน้นนโยบายของทางพรรค และแนวทางที่เน้นภาพลักษณ์และศักยภาพของหัวหน้าหรือแกนนำพรรค

1.) แนวทางที่เน้นนโยบายของทางพรรค

พรรคไทยรักไทยนับเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกในการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ. 2544 ที่เน้นกลยุทธ์หาเสียงเลือกตั้งโดยนโยบายที่สามารถสื่อถึงผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนได้อย่างชัดเจน และได้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงนโยบายต่าง ๆ เหล่านั้น (Hicken, 2006, p. 395) ในขณะที่พรรคการเมืองพรรคอื่น ๆ ในขณะนั้น ยังไม่ได้เน้นกลยุทธ์หาเสียงโดยนโยบายที่เด่นชัดมากนัก แต่จะเน้นไปที่คุณสมบัติของหัวหน้าและแกนนำคนสำคัญของพรรคว่า สามารถเข้ามาเป็นรัฐมนตรี/รัฐบาลได้ (Pasuk Phongpaichit & Baker, 2013, p. 618) และจากความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยในการใช้กลยุทธ์ด้านนโยบายมาจูงใจคะแนนเสียงจากประชาชน ก็ทำให้การแข่งขันหาเสียงด้านนโยบายกลายเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์หลักของการหาเสียงในทุกพรรคการเมืองของการเลือกตั้งครั้งต่อ ๆ มา นโยบายของแต่ละพรรคการเมืองนำเสนอ ก็จะมีลักษณะคล้ายกับแนวนโยบายของพรรคไทยรักไทย คือ สื่อถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ หากพรรคการเมืองนั้นสามารถชนะการเลือกตั้งได้ (Siripan Nogsuan Sawasdee, 2006, pp. 143-145)

2.) แนวทางที่เน้นภาพลักษณ์และศักยภาพของหัวหน้าหรือแกนนำพรรค

เป็นที่เข้าใจโดยนัยว่า หากพรรคการเมืองพรรคใดสามารถเป็นแกนนำหรือร่วมจัดตั้งรัฐบาลได้ รัฐมนตรีที่จะเข้าร่วมรัฐบาล หากจะมาจาก ส.ส. ก็จะมาจากรัฐมนตรี ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ ทำให้ผู้สมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ โดยเฉพาะในลำดับต้น ๆ จะถูกมองว่าเป็น “คณะรัฐมนตรีเงา” และผู้สมัครลำดับที่หนึ่งของบัญชีรายชื่อซึ่งมักจะเป็นตัวของหัวหน้าพรรคเองก็จะถูกวางตัวว่าเป็น “นายกรัฐมนตรีเงา” ประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงจึงสามารถคาดการณ์คณะรัฐมนตรีจากบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคได้ ทำให้เกิดการแข่งขันเลือกตั้งเพื่อจูงใจผู้คน โดยชูตัวผู้นำพรรคว่ามีวิสัยทัศน์ ศักยภาพ และความสามารถที่จะเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เช่น ในการเลือกตั้งปีพ.ศ. 2548 ที่พรรคไทยรักไทยได้หาเสียงจูงใจให้ประชาชนเลือกพรรคเพื่อให้หัวหน้าพรรคในตอนนั้นคือ ทักษิณ ชินวัตรได้เป็นนายกรัฐมนตรีต่ออีกสมัย ส่วนพรรคอื่น ๆ ในขณะนั้นอย่างพรรคประชาธิปัตย์และพรรคมหาชนก็โฆษณาศักยภาพของหัวหน้าพรรคว่า สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปได้ (Siripan Nogsuan Sawasdee, 2006, p. 136) ในขณะที่พรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กอื่น ๆ อาจจะได้ไม่ได้เน้นโฆษณาหาเสียงว่า หัวหน้าหรือแกนนำพรรคจะเข้าเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็จะมีการโฆษณาถึงความสามารถที่จะเข้ามาทำงานเพื่อประชาชนได้ และจะมีที่แตกต่างออกไปจากพรรคอื่น ๆ อยู่บ้าง คือ การหาเสียงของพรรครักประเทศไทยที่ชูศักยภาพของหัวหน้าพรรคคือนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ ที่จะขอเข้ามาเป็นฝ่ายค้านเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล (Siam Intelligence Unit [SIU], 2554)

การหาเสียงในระดับพรรคการเมืองยังคงถูกนำมาใช้ในการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งต่อ ๆ มา ถึงแม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 ซึ่งส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนเรื่องของระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ และใช้ชื่อใหม่ว่า “ระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วน” แต่โดยเนื้อแท้แล้วก็ยังคงความเป็นระบบบัญชีรายชื่อแบบปิดไว้อยู่ ที่มีการปรับเปลี่ยนไปคือ เรื่องของเขตเลือกตั้งจากเดิมที่ใช้เขตเลือกตั้งแบบทั่วประเทศเป็นเขตเลือกตั้งเดียว ก็ได้มีการแบ่งจังหวัดออกเป็น 8 กลุ่ม แต่ละกลุ่มก็ให้นับเป็นหนึ่งหน่วยเขตเลือกตั้ง โดยมี ส.ส. ได้เขตละ 10 คน รวมแล้วก็จะมี ส.ส. ในระบบสัดส่วนนี้ 80 คน การคิดคะแนนก็ให้คิดคะแนนเฉพาะในแต่ละเขตเลือกตั้ง ตามหลักระบบบัญชีรายชื่อปิดแบบที่เคยเป็นมา (“พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ,” 2550, น. 100-101) เมื่อเป็นเช่นนี้ การปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบเลือกตั้งสัดส่วนจึงไม่ได้ส่งผลต่อยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้งให้เปลี่ยนแปลงไปจากการเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่ผ่านมา เพราะเพียงแต่ปรับเปลี่ยนในเรื่องของเขตเลือกตั้งให้เล็กลงกว่าเดิม และถึงจะเล็กลงกว่าเดิม แต่เป็นก็เขตเลือกตั้งแบบกลุ่มจังหวัด ซึ่งกินเนื้อที่อยู่มากหลายจังหวัด การที่ผู้สมัครจะออกไปหาเสียงเอง จึงเป็นเรื่องยากลำบากมาก และการคิดคะแนนและการจัดสรรที่นั่งในสภาก็ยังเป็นไปตามแบบระบบบัญชีรายชื่อปิดอย่างที่เคยเป็นมา กอปรกับแต่ละพรรคก็มีกลไกและแผนงานในการหาเสียงระดับพรรคไว้อยู่แล้ว ทำให้ผู้สมัคร ส.ส. แบบสัดส่วนไม่มีความจำเป็นที่จะต้องออกหาเสียงเองเลย

กลยุทธ์ของการหาเสียงของพรรคการเมือง นอกจากจะโฆษณาผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีการโฆษณาผ่านไปยังช่องทางของการหาเสียงของผู้สมัครในแบบแบ่งเขตด้วย ดังเช่น ในการเลือกตั้ง ส.ส. ปี พ.ศ.2550 พรรคพลังประชาชนได้มีการแจกจ่ายนโยบายฉบับย่อแก่บรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อนำไปใช้หาเสียงเลือกตั้ง (“นโยบายหาเสียงพรรคพลังประชาชน,” 2550, ย่อหน้าที่ 1) นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตได้มีการใช้ภาพลักษณ์และนโยบายของพรรคมาช่วยในการหาเสียงด้วย เช่น ป้ายโฆษณาหาเสียงที่มีรูป ผู้สมัครกับหัวหน้าพรรคคู่กัน

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการใช้ภาพลักษณ์และนโยบายของพรรคมาใช้ในการหาเสียงของผู้สมัครแบบแบ่งเขตคือ งานศึกษาของ Anyarat Chattharakul (2010, p. 91) ที่ศึกษาการหาเสียงของผู้สมัคร ส.ส. แบบแบ่งเขตที่ใช้ชานมสมมติว่า “คม (Kom)” โดยการโฆษณาหาเสียงของพรรคการเมืองมีผลอย่างมากต่อการหาเสียงของคมในการเลือกตั้งทั้งในปี พ.ศ. 2544 และ 2548 เพราะได้ช่วยในการหาเสียงของคมในส่วนของงานจูงใจคะแนนเสียงของชนชั้นกลางที่อาศัยอยู่นอกเขตพื้นที่อิทธิพลของฐานคะแนนเสียงของคมและยังล้มไม่ได้ตัดสินใจว่าจะเลือกใครดี คมจึงได้อาศัยการโฆษณาหาเสียงในระดับพรรคที่ชูภาพลักษณ์-ความคิดของหัวหน้าพรรคและนโยบายของทางพรรคเพื่อเอาชนะใจของชนชั้นกลางดังกล่าว ซึ่งได้สะท้อนผ่านป้ายโฆษณาหาเสียงของคมที่ถ่ายรูปลูกับหัวหน้าพรรค พร้อมข้อความสนับสนุนคมจากหัวหน้าพรรค รวมไปถึงการดึงหัวหน้าพรรคมาลงเขตพื้นที่ของตนในการช่วยเดินหาเสียงและจัดปราศรัย คมก็ได้คาดหวังไว้ว่า การดึงกลไกในระดับพรรคมาช่วยเช่นนี้จะช่วยดึงและสร้างฐานคะแนนเสียงจากชนชั้นกลางดังกล่าวได้

จากตัวอย่างการหาเสียงของคมจะเห็นได้ว่า พรรคก็มีส่วนช่วยสำคัญต่อการช่วยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง แบบแบ่งเขต ซึ่งก็ส่งผลดีสะท้อนกลับมายังตัวพรรคด้วย เพราะก็ทำให้การหาเสียงในระดับพรรคสามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้ผ่านการโฆษณาหาเสียงของตัวผู้สมัครเอง รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้หัวหน้าพรรคหรือแกนนำคนสำคัญของพรรคได้ลงพื้นที่ไปพบปะประชาชนด้วย ซึ่งนอกจากจะช่วยผู้สมัครแบบแบ่งเขตหาเสียงแล้ว ก็ยังช่วยหาเสียงให้กับทางพรรคไปในตัวด้วย การหาเสียงในระดับพรรคจึงมีส่วนเกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันกับการหาเสียงของผู้สมัครในพื้นที่ อันเป็นผลสำคัญมาจากการมีระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปิดเข้ามาใช้ร่วมในการเลือกตั้ง ส.ส. ที่ทำให้การหาเสียงในระดับพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อการเลือกตั้ง ส.ส. เช่นนี้

ยุทธศาสตร์หาเสียงเลือกตั้งภายใต้ระบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซีย

แม้ว่าอินโดนีเซียจะมีการปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบเลือกตั้งบัญชีรายชื่อแบบเปิดตั้งแต่ในการเลือกตั้ง ส.ส. ปีค.ศ. 2004 แต่ด้วยกฎเกณฑ์ของระบบเลือกตั้งดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ทำให้ในระบบเลือกตั้งในตอนนั้นถูกวิจารณ์ว่าเป็นเพียงระบบบัญชีรายชื่อแค่ครึ่งใบ (Semi-Open List) เท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อเรื่องของยุทธศาสตร์การหาเสียง

เลือกตั้งตามมา โดยพบว่า โปสเตอร์ สติกเกอร์ ป้ายโฆษณาในการหาเสียงเลือกตั้งยังคงผูกพันกับพรรคและผู้นำของพรรค เช่นเดียวกับในการเลือกตั้ง ส.ส. ในปี ค.ศ. 1999 ที่เป็นการเลือกตั้งภายใต้ระบบบัญชีรายชื่อปิด ตัวอย่างเช่น พรรค PDIP (Partai Demokrasi Indonesia Perjuangan) ก็จะมีผู้นำของพรรค คือ นาง Megawati Setiawati Sukarnoputri ไม่มีการใส่รูปและชื่อของผู้สมัครในเขตเลือกตั้งดังกล่าวเลย (Sherlock, 2009, p. 7) แม้แต่การรณรงค์หาเสียงผ่านรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดแข่งแรลลี่ การเดินขบวนพาเหรด การจัดขบวนคาราวานของจักรยานยนต์ การจัดคอนเสิร์ต ล้วนแต่ติดสติกเกอร์ แสดงป้ายโฆษณาที่เน้นแต่ความแข็งแกร่งของพรรค มีการแจกข้าวของผ่านการจัดงาน เช่น จัดงานสอนทำอาหาร สอนแต่งหน้า แจกพวกอาหาร ขนม เสื้อยืด หมวก ที่ล้วนแล้วแต่ประดับไปด้วยรูปของผู้นำและตราสัญลักษณ์ของพรรคการเมือง (Sherlock, 2004, p. 23) ฉะนั้น การเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2004 นี้ การหาเสียงจึงเป็นไปในแนวทางแบบเน้นพรรค เป็นการเลือกตั้งที่ตัดสินจากภาพลักษณ์ของผู้นำพรรคและตัวพรรคการเมือง ซึ่งก็สอดคล้องกับการสังเกตการณ์ของเครือข่ายเอเชียเพื่อการเลือกตั้งเสรี (Asian Network for Free Elections - ANFREL) ในวันเลือกตั้งจริงที่พบว่า ประชาชนไม่ค่อยรู้จักผู้สมัครเท่าไรนัก เนื่องมาจากการไม่ค่อยเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้คนในท้องถิ่นของเหล่าผู้สมัครรับเลือกตั้ง (Shimizu & Hazri, 2004, p. 31)

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ของอินโดนีเซียเกิดขึ้นในการเลือกตั้งครั้งถัดมาคือ ในปี ค.ศ. 2009 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญครั้งที่ได้กล่าวไว้แล้ว การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้ทำให้ระบบเลือกตั้ง ส.ส. ของอินโดนีเซียก้าวเข้าสู่ระบบบัญชีรายชื่อเปิดอย่างเต็มรูปแบบและมีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้ง จากที่เมื่อครั้งที่แล้ว โปสเตอร์ สติกเกอร์ ป้ายโฆษณา ยังคงผูกพันกับพรรคและผู้นำของพรรค แต่ในการเลือกตั้งครั้งนี้ โปสเตอร์ สติกเกอร์ ป้ายโฆษณา ได้มีการเน้นไปที่ตัวผู้สมัครในแต่ละเขตเลือกตั้งมากขึ้น มีการใส่ชื่อและรูปถ่ายของผู้สมัครเคียงคู่ไปกับรูปของหัวหน้าพรรค และมีการสร้างพยายามสร้างภาพพจน์ให้เห็นว่า ผู้สมัครเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ เต็มใจ และผูกพันกับท้องถิ่นอย่างแท้จริง อย่างเช่น กรณีของผู้สมัครจากพรรค PPRN (Partai Peduli Rakyat Nasional) ในเขตจังหวัด Gorontalo ที่ได้ถ่ายภาพของตนเองเคียงคู่กับลูกสาวของตนที่เป็นนักร้องชื่อดัง ภายใต้ชื่อเล่นที่ว่า “Papanya Cynthia” (พ่อของ Cynthia) ผู้ไม่ได้เป็นเพียงบุตรของผู้คนซื่อสัตย์ Bugis อย่างแท้จริงเท่านั้น แต่ยังต้องการปลดปล่อยผู้คนออกจากวงจรของความยากจนและความไม่เป็นธรรมด้วย (Kurniawan, 2009, para. 2; Sherlock, 2009, p. 7)

ยุทธศาสตร์ของการหาเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ยังคงดำเนินต่อมาในการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2014 ป้ายหาเสียงเลือกตั้งก็เต็มไปด้วยใบหน้าของผู้สมัคร ผู้สมัครก็พยายามหาเสียงเพื่อที่จะจูงใจผู้คนให้เลือกตั้งตัวเองให้มากที่สุด และพึ่งพากลไกของพรรคในการหาเสียงน้อยลง ดังจะเห็นพบได้จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของ Edward Aspinal (2014c, para. 4) ในช่วงระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้พบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มักจะให้ความสนใจทุ่มเทกับการหาเสียงเลือกตั้งของตัวเอง ไม่ค่อยพึ่งพากลไกของพรรคในการหาเสียงมากนัก เมื่อได้มีการสัมภาษณ์ผู้สมัคร ผู้สมัครส่วนใหญ่ก็แทบจะไม่ค่อยพูดถึงเกี่ยวกับพรรคการเมืองเลย หรือไม่ก็พูดถึงก็ต่อเมื่อได้รับคำถามที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องของทางพรรค

สิ่งหนึ่งที่ตามมาจากการที่ผู้สมัครต้องลงมาหาเสียงเองเช่นนี้ คือ เรื่องของผลงาน ตัวตน และภาพลักษณ์ของผู้สมัครที่แสดงออกมาผ่านทางโฆษณาหรือสู่อายุตาสาธารณชนกลายเป็นสิ่งสำคัญต่อการหาเสียงเลือกตั้ง การออกหาเสียงเองของผู้สมัครโดยขาดการวางแผนคงจะไม่ใช่ว่าเรื่องที่ดีนัก ทำให้นำมาสู่การมีบทบาทของที่ปรึกษาทางการเมือง (Political Consultants) ในการช่วยผู้สมัครหาเสียงเลือกตั้ง โดยหากนับย้อนหลังไปถึงการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1999 แล้ว ที่ปรึกษาทางการเมืองได้เข้ามามีบทบาทต่อการหาเสียงเลือกตั้ง แต่เป็นการช่วยเหลือโฆษณาหาเสียงในระดับพรรคการเมือง ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง จนมาในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2009 ด้วยระบบเลือกตั้งที่เปลี่ยนไปอย่างที่ได้กล่าวไว้แล้ว ทำให้งานของที่ปรึกษาทางการเมืองได้มีการขยายบริการให้สามารถรองรับและรับประกันถึงชัยชนะของผู้สมัครในการเลือกตั้งได้ ตั้งแต่เรื่องของการวางแผนกลยุทธ์ของการหาเสียง การวางแผนและสรุปวิสัยทัศน์และภารกิจของผู้สมัคร การจัดการและออกแบบการหาเสียงแบบเคาะประตูบ้าน (door to door) รวมไปถึงการจัดการโฆษณาหาเสียงเพื่อหวังผลชนะในการเลือกตั้ง (Qodari, 2010, pp. 131-132)

นอกจากบทบาทของที่ปรึกษาทางการเมืองแล้ว ก็ยังมีเรื่องของ การสำรวจความคิดเห็นหรือการทำโพล (Poll) ที่เข้ามามีบทบาทในการเลือกตั้ง ส.ส. ของอินโดนีเซียมากขึ้น โดยในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1999 และ 2004 การทำโพลยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากพรรคการเมืองในการนำมาใช้ในยุทธศาสตร์ของการหาเสียงเลือกตั้ง จนเมื่อมีการปรับเปลี่ยนระบบเลือกตั้งในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2009 ผู้สมัครหลายคนได้ใช้บริการของสำนักโพลเพื่อวัดความนิยมและเสียงสนับสนุนจากผู้คนในพื้นที่ เพื่อจะได้นำมาใช้ในการวางแผนหาเสียงเลือกตั้ง โดยสิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนถึงบทบาทของสำนักโพลในการเลือกตั้งคือ จำนวนของสำนักโพลที่ในช่วงการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1999-2004 มีสำนักโพลต่าง ๆ เพียงแค่สำนักโพลของหนังสือพิมพ์ Kompas และขององค์กรภาคเอกชน Lembaga Survei Indonesia (LSI) แต่มาในช่วงการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2009 ก็ได้มีจำนวนสำนักโพลเพิ่มขึ้น เช่น Lingkaran Survei Indonesia, Indo Barometer, CIRRUS Surveyor Group เป็นต้น (Qodari, 2010, pp. 124-125)

อนึ่ง หากผู้สมัครคนใดมีคะแนนดีหรืออยู่ในอันดับต้น ๆ ของผลโพลแล้ว ก็จะมีส่วนช่วยต่อการตัดสินใจของพรรคการเมืองในการให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครคนดังกล่าว รวมไปถึงการได้รับสนับสนุนจากนักธุรกิจหรือผู้สนับสนุนรายอื่น ๆ ซึ่งมักจะให้การสนับสนุนแก่ผู้สมัครที่สามารถคาดหมายได้ว่า จะสามารถชนะการเลือกตั้งได้ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ของนาย Fahmildris นักการเมืองพรรค Golkar (Partai Golongan Karya) ว่า

“การบริจาคจากนักธุรกิจนั้น ส่วนมากก็จะเป็นไปแบบนี้ คือ เงินบริจาคกว่าร้อยละ 85 มักจะตกไปอยู่กับผู้สมัครที่มีโอกาสหรือแนวโน้มที่จะชนะการเลือกตั้งได้มากที่สุด ส่วนเงินที่เหลือก็จะกระจายไปอยู่กับผู้สมัครรายอื่น ๆ ” (“Fahmi idris,” 2009, para. 10)

ดังนั้นแล้ว โพลจึงไม่ได้มีบทบาทแค่วัดความนิยมของผู้สมัครและนำมาใช้ในการวางแผนหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังมีส่วนอย่างมากต่อผู้สมัครในการระดมทุนและความสนับสนุนเพื่อใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งอีกด้วย (Qodari, 2010, pp. 128-129)

อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการหาเสียงของผู้สมัครหลายคน นอกจากเรื่องของ การทำโพล การโฆษณาหาเสียงผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ การใช้ทีมงานมืออาชีพเข้ามาช่วยในการหาเสียงแล้ว ก็คือ การสร้างเครือข่ายความอุปถัมภ์ต่อประชาชนในพื้นที่ โดยสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบหลัก คือ

1. การแจกสิ่งของที่มีมักจะแจกเวลาผู้สมัครลงพื้นที่ชุมชนไปหาเสียง หรือไม่ก็เวลาที่ทีมงานหาเสียงของผู้สมัครลงไปหาเสียงกับประชาชน โดยทั่วไปแล้ว สิ่งของที่แจกมักจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาหรือไม่ก็แจกสิ่งของจำพวกอาหาร เช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว ข้าว น้ำมันปรุงอาหาร เป็นต้น สิ่งของที่เอาไปแจกนี้ก็มักจะมีตราสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สามารถสื่อความหมายถึงผู้สมัคร เพื่อให้ประชาชนสามารถจดจำผู้สมัครที่แจกสิ่งของนี้มาได้ (Aspinall, 2014a, para. 6-7)

2. ผู้สมัครได้ให้การสนับสนุนจัดงานต่าง ๆ เช่น การแสดงดนตรี งานแข่งขันกีฬาต่าง ๆ เป็นต้น ในรูปของอาหาร เครื่องดื่ม หรือไม่ก็รางวัลแก่ผู้ชนะการแข่งขัน นอกจากนี้ บางทีผู้สมัครก็จะมีบริการต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการจัดงานด้วย ที่เป็นที่นิยมกันมาก คือ บริการตรวจสุขภาพและรักษาโรคโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ (Aspinall, 2014a, para. 10)

3. การบริจาคช่วยเหลือต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน โดยส่วนมากมักจะเป็นการบริจาคข้าวของอุปโภคบริโภคให้แก่องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น เครื่องเสียง เก้าอี้ โต๊ะ เต็นท์ผ้าใบ เป็นต้น รวมไปถึงการบริจาคเงินหรือให้ความช่วยเหลือในการซ่อมแซมบูรณะสาธารณูปโภค (ถนน คลองชลประทาน) และสถานที่ทางศาสนา (มัสยิด โบสถ์คริสต์) ผู้สมัครหลายคนมักจะพึ่งพาวิธีนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงข้อกล่าวหาในเรื่องซื้อเสียง เนื่องจากผู้สมัครมองว่า ถ้าให้เงินหรือของกำนัลแก่ประชาชนแบบตัวต่อตัว มักจะถูกตั้งคำถามสงสัยว่าเป็นการซื้อเสียงได้ ในขณะที่การให้ความช่วยเหลือแก่ทั้งชุมชนแบบนี้ จะถูกยอมรับว่าเป็นเรื่องของการช่วยพัฒนาชุมชนหรือกิจกรรมการกุศลมากกว่า (Aspinall, 2014a, para. 12-13)

การสร้างความอุปถัมภ์เช่นนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการหาเสียงของผู้สมัครเลยทีเดียว ได้ โดยจากการลงพื้นที่สำรวจของ Edward Aspinall (2014a, para. 5) ในช่วงการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2014 จากที่ได้สัมภาษณ์ผู้สมัครมากกว่า 60 คน ส่วนใหญ่ก็มักจะมีการแจกจ่ายสิ่งของหรือเข้าไปให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่ประชาชน มีเพียงแค่สองสาม

รายเท่านั้นที่บอกว่าไม่ได้แจกจ่ายให้อะไรเลยแก่ประชาชน

จะเห็นได้ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความพยายามที่จะใช้วิธีการหาเสียงต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและสร้างฐานคะแนนเสียงจากประชาชนในพื้นที่ให้ได้ ซึ่งก็เนื่องด้วยระบบเลือกตั้งที่เปลี่ยนไป ทำให้ยุทธศาสตร์หลักของการหาเสียงได้เปลี่ยนแปลงไป การหาเสียงของผู้สมัครกลายเป็นแกนหลักสำคัญของการหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ไปแล้ว แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การหาเสียงในระดับพรรคการเมืองก็ยังคงมีอยู่ ทางพรรคต่าง ๆ ยังคงมีการจัดทำนโยบายเพื่อใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งออกมา แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า นโยบายของแต่ละพรรคไม่ได้มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญเท่าไรนัก โดยทุกพรรคจะมีนโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยม (Economic Nationalism) และสนับสนุนหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย (จะมีที่แตกต่างออกไปบ้าง ก็คือ พรรค Gerindra (PartaiGerakan Indonesia Raya) ที่ค่อนข้างสุดโต่งไปในทางชาตินิยม) การไม่มีนโยบายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนเช่นนี้ ทำให้ไม่มีการวิเคราะห์ และจัดถกเถียงในเรื่องนโยบายระหว่างผู้นำของแต่ละพรรคในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งเลย (Aspinall, 2014b, p. 100; Lane, 2014, para. 17) แต่ละพรรคจึงขาดสิ่งสำคัญที่จะช่วยแยกแยะหรือสร้างความแตกต่างจากพรรคอื่น ๆ รวมทั้งถูกมองว่า การหาเสียงของทางพรรคเป็น “สงครามทางอากาศ (Air War)” คือ เป็นการหาเสียงในอีกระดับหนึ่งที่แยกต่างหากและไม่ได้มีการเชื่อมโยงกับการหาเสียงในระดับ “สงครามภาคพื้นดิน (Ground War)” ของเหล่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมากเท่าใดนัก (Aspinall, 2014b, p. 101) ดังสะท้อนได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้สมัครที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ในประเด็นที่ไม่ได้มีการหยิบยกหรือพูดถึงพรรคในการหาเสียงเลือกตั้งของตนเท่าไรนัก

อย่างไรก็ตาม ความนิยมชมชอบหรือเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ประชาชนของผู้นำ หรือแกนนำคนสำคัญในพรรคก็มีส่วนต่อการช่วยดึงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส. ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่แกนนำของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ดังเช่น ในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2014 ได้เกิดปรากฏการณ์ความโด่งดังของนาย Jokowi หรือที่มักเรียกกันว่า Jokowi โดยนาย Jokowi เป็นผู้สมัครลงชิงชัยตำแหน่งประธานาธิบดีจากพรรค PDIP ด้วยบุคลิกที่ดูเรียบง่าย ติดดิน เข้าถึงประชาชน และมีผลงานดีสมัยยังดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีของเมือง Surakarta และผู้ว่าการแห่งกรุงจาการ์ตาทำให้ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป (Bulkin, 2014, para. 3-5) จนมีการทำโพลคาดการณ์ออกมาว่า ความนิยมในตัวนาย Jokowi จะช่วยให้พรรค PDIP สามารถชนะการเลือกตั้งเป็นที่หนึ่ง ด้วยคะแนนเสียงถึงร้อยละ 25-30 ได้ (Aspinall, 2014c, para. 1) และด้วยความโด่งดังของนาย Jokowi นี้ ก็ส่งผลดีต่อการช่วยหาเสียงของผู้สมัคร ส.ส. จากพรรค PDIP เช่นกัน ดังเช่นตัวอย่างของผู้สมัคร ส.ส. จากพรรค PDIP ในเขตพื้นที่สุลาเวสีตะวันออก-เฉียงใต้ (Southeast Sulawesi) คือ นาง IbuRatna ที่ได้บอกกล่าวไว้ว่า ในช่วงระหว่างลงพื้นที่หาเสียง เมื่อแนะนำตัวกับชาวบ้านว่า มาจากพรรค PDIP แล้ว ชาวบ้านก็มักจะตอบโดยทันทีว่า “อ้อ Jokowi นี้” จากนั้นก็จะต้อนรับเข้าบ้านอย่างอบอุ่น (Warburton, 2014, para. 3-5)

แต่ความโด่งดังของนาย Jokowi เช่นนี้ ก็ไม่ได้รับประกันว่า จะช่วยให้ผู้สมัครของพรรค PDIP สามารถชนะการเลือกตั้งได้มากตามที่โพลได้คาดการณ์เอาไว้ เพราะเมื่อผลของการเลือกตั้งจริงออกมา ถึงแม้พรรค PDIP จะได้คะแนนเสียงมากมาเป็นอันดับ 1 แต่ก็ได้คะแนนเสียงเพียงร้อยละ 19 ซึ่งเหตุที่ได้คะแนนเสียงต่ำกว่าโพลที่ได้คาดการณ์ไว้ เนื่องจากถึงนาย Jokowi จะโด่งดังเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และการช่วยเลือกพรรค PDIP จะส่งผลดีต่อการเสนอชื่อนาย Jokowi ในการเข้าชิงชัยตำแหน่งประธานาธิบดี แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องของทางพรรคมากกว่า ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์โดยตรงของประชาชนในแต่ละพื้นที่ของเขตเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่า ประชาชนอินโดนีเซียส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกผู้สมัครจากการหาเสียง นโยบาย และผลงานของผู้สมัครมากกว่า เพราะสิ่งนี้เท่ากับเป็นผลประโยชน์โดยตรงที่ประชาชนจะได้รับ หากผู้สมัครคนนั้นสามารถชนะการเลือกตั้งได้ ในขณะที่การตัดสินใจจากนโยบายของพรรคการเมืองหรือในตัวของผู้สมัครประธานาธิบดีจะไม่ใช่ว่าแรงจูงใจหลักที่ประชาชนส่วนใหญ่นำมาใช้ในการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียง (Aspinall, 2014c, para. 1-5)

ดังนั้นแล้ว ปัจจัยตัดสินใจหลักที่จะชี้ขาดว่า ผู้สมัครคนไหนจะสามารถชนะการเลือกตั้งได้ ก็คือ กลยุทธ์ในการหาเสียงของผู้สมัครแต่ละคนเอง รวมไปถึงเรื่องของผลงานและนโยบายของผู้สมัคร เพราะต้องไม่ลืมว่า ในการเลือกตั้ง ส.ส. ของอินโดนีเซีย เขตเลือกตั้งจะเป็นแบบผู้สมัครหลายคน (Multi-Member Districts) ฉะนั้น จึงเกิดภาวะที่ผู้สมัครจากพรรคเดียวกันต้องแข่งขันกันเอง การใช้กลไกของพรรคเข้ามาช่วยในการหาเสียงจึงอาจส่งผลเสีย

อีกด้านหนึ่งที่ทำให้ผู้สมัครไม่สามารถแยกตัวตนที่ชัดเจนออกจากผู้สมัครคนอื่น ๆ ของพรรคเดียวกันได้ กลยุทธ์ของการหาเสียงเฉพาะตัวจึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับรู้ว่า ทำไมจึงควรเลือกผู้สมัครคนนี้ ไม่ใช่ผู้สมัครคนอื่นจากพรรคเดียวกัน

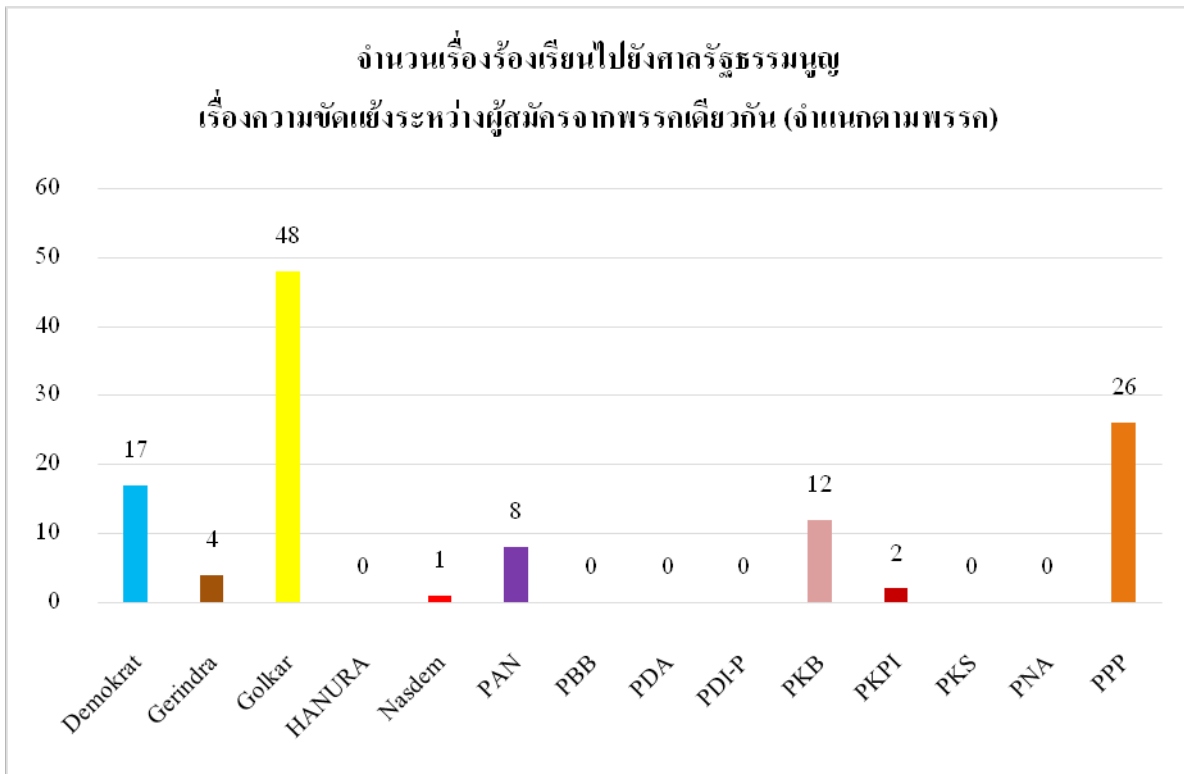
การแข่งขันหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัคร

ภายใต้ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซีย ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ที่จะสามารถชนะการเลือกตั้งได้จะมาจากคะแนนเสียงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้ โดยไม่มีเรื่องของลำดับบัญชีรายชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องแบบในระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทย ด้วยกฎเกณฑ์เช่นนี้ทำให้ผู้สมัครนอกจากจะต้องแข่งขันกับผู้สมัครจากต่างพรรคการเมืองด้วยแล้ว ยังจะต้องแข่งขันกับผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเองด้วย และยังเมื่อพิจารณาถึงกฎเกณฑ์ของการเลือกตั้งที่อนุญาตให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถลงคะแนนเสียงได้เพียงหนึ่งคะแนนเสียงเท่านั้น ก็น่าจะมีสร้างภาวะกดดันให้แก่การแข่งขันระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันให้มากยิ่งขึ้นไปด้วย ดังที่ผู้สมัครหลายคนมองว่า ในการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้ง สิ่งที่ทำหายพวกเขามากที่สุด กลับไม่ใช่การแข่งขันกับผู้สมัครจากต่างพรรค แต่เป็นการแข่งขันในระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเองซึ่งสามารถแย่งชิงและตัดฐานคะแนนเสียงกันเองได้ (Dewi, 2014, para. 13)

“ผมไม่เคยเห็นสถิติเกอร์หาเสียงของผู้สมัครถูกแปะทับโดยสถิติเกอร์จากผู้สมัครต่างพรรคเลยนะ ส่วนใหญ่เท่าที่ผมสังเกตเห็นมาจะเป็นผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเองนี่แหละที่ไปแปะสถิติเกอร์ของตัวเองทับสถิติเกอร์หาเสียงของผู้สมัครพรรคเดียวกัน”

คำพูดข้างต้นของ Boy Bernardi Sadikin ประธานสาขาพรรค PDIP ที่กรุงจาการ์ตา (Dewi, 2014, para. 14) ได้สะท้อนให้เห็นถึงการแข่งขันหาเสียงระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันที่พยายามแย่งชิงคะแนนเสียงจากประชาชนในเขตพื้นที่ ด้วยสถานะการแข่งขันเช่นนี้ ผู้สมัครหลายคนจึงได้พยายามวางจุดยืนและแนวนโยบายของตนให้แตกต่างจากแนวนโยบายของพรรค เพื่อสร้างความแตกต่างจากผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเอง (Richardson, 2014, para. 9) การแข่งขันกับผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเองจึงเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่สามารถอธิบายถึงการที่ผู้สมัครไม่ค่อยพึงพาหรืออาศัยพรรคมากเท่าใดนักในการแข่งขันหาเสียง รวมไปถึงประเด็นที่การหาเสียงในระดับพรรคถูกมองว่าเป็น การหาเสียงในอีกระดับหนึ่งที่ไม่ค่อยมีการเชื่อมโยงกับการหาเสียงของผู้สมัครในพื้นที่

การแข่งขันหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในอินโดนีเซียจึงดำเนินไปอย่างเข้มข้น แม้ว่าบางพรรค อย่างพรรค PDIP จะมีมาตรการเพื่อป้องกันความขัดแย้งของการหาเสียงในระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันเอง โดยการกำหนดให้การโฆษณาหาเสียงของผู้สมัครในบางพื้นที่ของเขตเลือกตั้งต้องดำเนินการขออนุญาตจากทางพรรคเสียก่อน (Dewi, 2014, para. 15) แต่กระนั้น ด้วยสถานะการแข่งขันเช่นนี้ คงยากที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันไปได้ทั้งหมด โดยพบว่า หลังการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2014 ได้มีการยื่นเรื่องร้องเรียน เกี่ยวกับการเลือกตั้งไปที่ศาลรัฐธรรมนูญกว่า 716 เรื่อง ซึ่ง 118 เรื่องจากเรื่องร้องเรียนทั้งหมดนี้เป็นการร้องเรียนเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกัน (Junaidi & Della-Giacoma, 2014, para. 2) โดยตัวอย่างของเรื่องร้องเรียนดังกล่าว ได้แก่ การอ้างว่า คะแนนเสียงของตัวเองถูกขโมยและย้ายถ่ายโอนไปให้แก่ผู้สมัครคนอื่นจากพรรคเดียวกัน ทำให้ตนเองได้รับคะแนนเสียงน้อยกว่าที่ควรจะเป็น จนไม่สามารถชนะการเลือกตั้งได้ เช่น กรณีของ Yorrys Raweyai ผู้สมัครจากพรรค Golkar ในเขตพื้นที่ปาปัว (Papua) ที่อ้างว่า ตัวเองควรได้คะแนนเสียง 51,132 คะแนน แต่คะแนนเสียงจำนวน 25,107 ของตนได้ถูกถ่ายโอนไปให้นาย Elion Numberi ผู้สมัครจากพรรคเดียวกัน ทำให้นาย Elion Numberi ชนะการเลือกตั้ง และตนเองต้องพ่ายแพ้การเลือกตั้งไป เป็นต้น (Junaidi & Della-Giacoma, 2014, para. 12) โดยกรณีเรื่องร้องเรียนความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันนี้สามารถจำแนกเรื่องร้องเรียนตามพรรคต่าง ๆ ได้ดังนี้

ข้อมูลในแผนภูมิจาก Junaidi and Della-Giacoma (2014)

แต่ตัวเลขเรื่องร้องเรียนของความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกันในแผนภูมิข้างต้นนี้ไม่ได้สะท้อนถึงเรื่องความขัดแย้งของผู้สมัครจากพรรคเดียวกันได้ทั้งหมด เพราะมีบางพรรคที่มีมาตรการไม่อนุญาตให้ผู้สมัครสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเอง เช่น พรรค Gerindra และ PDIP (Junaidi & Della-Giacoma, 2014, para. 13) แต่อย่างน้อยก็เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงระหว่างผู้สมัครจากพรรคเดียวกัน

ลักษณะของการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ในอินโดนีเซียเช่นนี้เป็นลักษณะของการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้งที่ไม่เกิดขึ้นในการเลือกตั้ง ส.ส. ภายใต้ระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทย เพราะด้วยรูปแบบของระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทยได้ส่งผลให้ไม่มีการแข่งขันหาเสียงของผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อทั้งจากต่างพรรคการเมืองและภายในพรรคเดียวกัน การหาเสียงที่เกิดขึ้นจะเป็นการหาเสียงในระดับพรรคการเมืองที่มีการชูภาพลักษณ์ของหัวหน้าและแกนนำพรรค ควบคู่ไปกับแข่งขันในการออกนโยบายมาจูงใจคะแนนเสียงจากประชาชน และก็จะจะมีผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นหัวหน้าหรือแกนนำพรรคที่ออกมาช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตในการหาเสียงในเขตพื้นที่ต่าง ๆ หรือมีการจัดเวทีตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้หัวหน้าและแกนนำพรรคได้ขึ้นปราศรัย แต่ทั้งนี้ก็เกินไปเพื่อช่วยสร้างฐานคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครแบบแบ่งเขตและทางพรรคมากกว่า ไม่ได้มีเป้าหมายหลักเพื่อมุ่งหวังสร้างฐานคะแนนเสียงส่วนบุคคลให้แก่ตัวของหัวหน้าและแกนนำพรรคแต่อย่างใด

unสรุป

จากเรื่องของยุทธศาสตร์และการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้งที่กล่าวมา สามารถที่จะสรุปเนื้อหาในภาพรวมได้ดังนี้

	ไทย	อินโดนีเซีย
ยุทธศาสตร์หลัก ของ การหาเสียงภายใต้ ระบบบัญชีรายชื่อ	เป็นการหาเสียงในระดับพรรคการเมือง ที่แข่งขันกันในด้านชื่อเสียงและนโยบาย พรรค และมีการชุกตึกยภาพ/ภาพลักษณ์ ของหัวหน้าและแกนนำพรรคด้วย	ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะลงพื้นที่ออกหา เสียงเอง มีการอาศัยทีมงานมีอาชีพ เข้ามาช่วย และสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ กับประชาชนในเขตพื้นที่
การหาเสียงในแนวทาง อื่น	ใช้ช่องทางของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบ แบ่งเขต ในการช่วยส่งสารหาเสียงของ ทางพรรคไปยังประชาชนในเขตพื้นที่ เลือกตั้ง ในขณะเดียวกัน ผู้สมัครแบบแบ่งเขต ก็ได้มีการใช้ภาพลักษณ์และนโยบายของ พรรคมาช่วยในการหาเสียงด้วย	มีการหาเสียงในด้านนโยบายของทาง พรรค แต่ไม่ได้เชื่อมโยงกับการหาเสียง ของผู้สมัครเท่าไรนัก
การแข่งขัน หาเสียง ของผู้สมัคร	ไม่มีการแข่งขันหาเสียงระหว่างผู้สมัคร ทั้งต่างพรรคและภายในพรรคเดียวกัน	มีการแข่งขันหาเสียงของผู้สมัครทั้งต่าง พรรคและภายในพรรคเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า ระบบเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อทั้งของไทยและอินโดนีเซียได้มีผลต่อยุทธศาสตร์ของการหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ให้เป็นไปตามแนวคิดของ Pippa Norris (2004, pp. 230-234) โดยระบบบัญชีรายชื่อปิดของไทยที่มีลักษณะของบัตรเลือกตั้งแบบเน้นพรรคการเมืองได้ส่งผลให้เกิดยุทธศาสตร์ของการหาเสียงในระดับพรรคการเมือง และเนื่องจากระบบเลือกตั้ง ส.ส. ของไทยเป็นระบบที่ดำเนินควบคู่กันไประหว่างระบบบัญชีรายชื่อและระบบแบ่งเขต การเข้ามาของระบบบัญชีรายชื่อจึงช่วยเสริมศักยภาพของพรรคให้มีการแข่งขันหาเสียงในระดับพรรค กอปรกับ ภายใต้ระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตก็ไม่ได้มีสถานะของการแข่งขันของผู้สมัครจากพรรคเดียวกันแบบในการเลือกตั้งของอินโดนีเซีย ทำให้การเชื่อมโยงของการหาเสียงระหว่างพรรคกับผู้สมัครเป็นไปได้มากกว่าในอินโดนีเซีย และส่งผลดีช่วยให้ผู้สมัครแบบแบ่งเขตได้อาศัยภาพลักษณ์และนโยบายของทางพรรคเข้ามาช่วยในการหาเสียง และในอีกด้านหนึ่งก็ช่วยให้การหาเสียงของพรรคสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้นด้วย

ในขณะที่ระบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซียที่มีลักษณะของบัตรเลือกตั้งแบบจัดลำดับความชอบ เมื่อพิจารณาจากกฎเกณฑ์ของระบบเลือกตั้งที่ใช้มาตั้งแต่การเลือกตั้งปีค.ศ. 2009 แล้ว จะพบว่า คะแนนเสียงส่วนบุคคลกลายเป็นกุญแจสำคัญสำหรับผลแพ้-ชนะการเลือกตั้ง โดยที่ลำดับบัญชีรายชื่อไม่ได้มีผลต่อการจัดสรรที่นั่งในสภาแล้ว ด้วยความสำคัญของคะแนนเสียงส่วนบุคคลเช่นนี้ ยุทธศาสตร์การหาเสียงเลือกตั้งจึงเน้นไปที่การหาเสียงของทางผู้สมัครเอง ส่วนการหาเสียงของพรรคการเมืองยังคงมีอยู่ แต่ก็ได้ลดความสำคัญลงไป แม้ว่าจะมีเรื่องของความโด่งดัง เป็นที่นิยมของหัวหน้าพรรคหรือตัวของผู้สมัครประธานาธิบดี แต่ก็ก็เป็นเพียงปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้ผู้สมัครสามารถหาเสียงเข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้นมากกว่า ไม่ได้เป็นปัจจัยชี้ขาดหลักต่อผลแพ้-ชนะการเลือกตั้ง และเมื่อพิจารณาในประเด็นของระบบบัญชีรายชื่อเปิดของอินโดนีเซียที่อนุญาตให้ประชาชนสามารถลงคะแนนเสียงได้เพียงคะแนนเดียว การแข่งขันหาเสียงเพื่อแย่งชิงคะแนนเสียงจากประชาชนจึงเป็นไปอย่างเข้มข้น ผู้สมัครต้องพยายามมีจุดยืน มีแนวนโยบายที่จะสร้างความแตกต่างโดยเฉพาะจากผู้สมัครพรรคเดียวกัน ฉะนั้น กลยุทธ์ของการหาเสียงเฉพาะตัวของผู้สมัครจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ผู้สมัครแต่ละคนต้องให้ความสนใจ และทำให้ผู้สมัครไม่อาจพึ่งพา กลไก ชื่อเสียง และนโยบายของทางพรรคได้ทั้งหมดความเชื่อมโยงของผู้สมัครที่มีต่อพรรคจึงมีน้อยลง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- นโยบายหาเสียงพรรคพลังประชาชน การเลือกตั้งทั่วไป. (2550). เข้าถึงได้จาก: http://www.myfirstinfo.com/view_politic.aspx?id=107249&keyword= (วันที่ค้นข้อมูล 29 ตุลาคม 2550).
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544. (2554). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม128 (ตอนที่ 36 ก), 1-12.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม124(ตอนที่ 64 ก), 69-122.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541. (2541). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม115(ตอนที่ 35 ก), 39-70.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2540). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม114 (ตอนที่ 55 ก), 1-99.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2550). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม124(ตอนที่ 47ก), 1-127.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2554. (2554). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม128(ตอนที่ 13 ก), 1-6.
- Siam Intelligence Unit [SIU]. (2554). การเมืองเรื่องป้ายสี: วิเคราะห์ป้ายหาเสียงพรรคการเมืองในศึกเลือกตั้ง 2554. สืบค้นจาก <http://www.siamintelligence.com/election-campaign-board/> (วันที่ค้นข้อมูล 2 มิถุนายน 2554)

ภาษาอังกฤษ

- Anyarat Chattharakul. (2010). **Thai electoral campaigning: Vote-canvassing networks and hybrid voting**. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 29(4), 67-95. Retrieved from *Journal of Current Southeast Asian Affairs* website: <http://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/jsaa/article/view/364>
- Aspinall, E. (2014a). **Money politics**. *Inside Indonesia*, 116. Retrieved from. Available: <http://www.insideindonesia.org/money-politics>.
- Aspinall, E. (2014b). **Parliament and patronage**. *Journal of Democracy*, 25(4), 96-110. doi:10.1353/jod.2014.0070
- Aspinall, E. (2014). **Why was the jokowi effect limited?**. *New Mandala*. Retrieved from <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/04/10/why-was-the-jokowi-effect-limited/>
- Buehler, M. (2009). **Islam and democracy in indonesia**. *Insight Turkey*, 11(4), 51-63. Retrieved from Columbia University, Weatherhead East Asian Institute website: http://www.columbia.edu/cu/weai/pdf/Insight_Turkey_2009_4_Michael_Buehler.pdf
- Bulkin, N. (2014, March 18). **Indonesia's political personalities**. Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace website: <http://carnegieendowment.org/2013/10/24/personalities/gr86>
- Butt, S. (2015). **The constitutional court and democracy in indonesia**. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff.
- Dewi, S. W. (2014, March 13). **Incumbents, newbies, gear up for campaign season**. *The Jakarta Post*. Retrieved from <http://www.thejakartapost.com/news/2014/03/13/incumbents-newbies-gear-campaign-season.html>

- ElectionGuide. (n.d.).** Elections. Retrieved from <http://www.electionguide.org/elections/>
- Hicken, A. (2006). **Party fabrication: Constitutional reform and the rise of thai rak thai.** *Journal of East Asian Studies*,6(3), 381-407.
- Hix, S., Johnston, R., & McLean, I. (2010). **Choosing an electoral system.** London, UK: The British Academy.
- Inter-Parliamentary Union [IPU]. (n.d.). **PARLINE database on national parliaments.** Retrieved from <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>
- International Foundation for Electoral Systems [IFES]. (2014, April 2). **Elections in indonesia: 2014 national legislative elections.** Election FAQs. Retrieved from <http://www.ifes.org/faqs/elections-indonesia-2014-national-legislative-elections>
- Junaidi, V., & Della-Giacoma, J. (2014, June 11). **See you in court.** New Mandala. Retrieved from <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/06/11/see-you-in-court/>
- Lane, M. (2014). **Indonesia's 2014 legislative elections: The dilemmas of 'elektabilitas' politics.** Retrieved from Asia Pacific Solidarity Network [APSN] website: www.asia-pacific-solidarity.net/asiapacific/focus/maxlane_indonesias2014legislative_230414.htm
- Nehru, V., & Bulkin, N. (n.d.). **How indonesia's 2014 elections will work.** Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace website: <http://carnegieendowment.org/2013/10/24/how-indonesia-s-2014-elections-will-work>
- Norris, P. (2004). **Electoral engineering: Voting rules and political behavior.** Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Pasuk Phongpaichit, & Baker, C. (2013). **Reviving democracy at thailand's 2011 election.** *Asian Survey*, 53(4), 607-628. doi:10.1525/as.2013.53.4.607
- Presidential threshold likely here to stay.** Jakarta Globe. Retrieved from <http://www.thejakartaglobe.com/news/presidential-threshold-likely-here-to-stay/>
- Qodari, M. (2010). **The professionalisation of politics: The growing role of polling organisations and political consultants.** In E. Aspinnall & M. Mietzner (Eds.), *Problems of democratisation in indonesia: Elections, institutions and society* (pp. 122-140). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies [ISEAS].
- Richardson, C. (2014, April 15). **Reading the first votes from indonesia: Jokowi still the favourite.** Crikey. Retrieved from <http://www.crikey.com.au/2014/04/15/reading-the-first-votes-from-indonesia-jokowi-still-the-favourite/>
- Sherlock, S. (2004). **The 2004 indonesian elections: How the system works and what the parties stand for.** Retrieved from ACE Electoral Knowledge Network website: <https://aceproject.org/ero-en/regions/asia/ID/Sherlock.pdf/view>
- Sherlock, S. (2009) **Indonesia's 2009 elections: The new electoral system and the competing parties.** In B. Reilly (Series Ed.), *CDI Policy Paper Series on Political Governance: Vol. 2009/01.* Retrieved from Centre for Democratic Institutions [CDI] website: http://archives.cap.anu.edu.au/cdi_anu_edu_au/.IND/2008-09/2009_03_RES_PPS6_INDON_Sherlock.htm
- Shimizu, M., & Hazri, H. (2004). **Indonesia general assembly election presidential election 2004.** In H. Hazri (Ed.), *Report of international observation mission.* Bangkok, Thailand: Asian Network for Free Elections (ANFREL) & Asian Forum for Human Rights and Development

(FORUM-ASIA). Retrieved from <http://anfrel.org/2004-mission-report-indonesia-general-election/>
Siripan Nogsuan Sawasdee. (2006). **Thai political parties in the age of reform**. Bangkok, Thailand: Institute of Public Policy Studies. Retrieved from <http://fpps.or.th/elibrary/download/book87.pdf>
Supriadi, I. (2009). **A decade of democracy in indonesia: The 2009 legislative election (report of international election observation mission)**. Retrieved from The Asian Network for Free Elections (ANFREL) website: <http://anfrel.org/2009-mission-report-indonesia-legislative-election/>
The Carter Center. (2005) **The carter center 2004 indonesia election report**. Special Report Series. Retrieved from www.cartercenter.org/documents/2161.pdf
Warburton, E. (2014, March 24). **Jokowimania: A dispatch from southeast sulawesi**. **New Mandala**. Retrieved from <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/03/24/jokowimania-a-dispatch-from-southeast-sulawesi/>

ภาษาอินโดนีเซีย

Fahmi idris: **Mesin golkar tak bergerak dukung jk, saya syok**. (2009, July 20). TEMPO. Retrieved from <http://www.tempo.co/read/news/2009/07/20/149188094/fahmi-idris-mesin-golkar-tak-bergerak-dukung-jk-saya-syok>
Kurniawan, E. (2009, March 1). **Spanduk caleg yang aneh [Blog post]**. Retrieved from <https://ervakurniawan.wordpress.com/2009/03/01/spanduk-caleg-yang-aneh/>

การเปรียบเทียบกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558

ศาสตรินทร์ ตันสุน⁶

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาการปกครอง

ภาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และ พ.ศ.2558 เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดการลงประชามติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 รวบรวมสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 นำมาบัญญัติไว้โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาพรวมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 ในประเด็นที่มา เจตนารมณ์ สาระสำคัญ กระบวนการเริ่มต้น องค์กรที่ทำหน้าที่ยกร่าง คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ การสิ้นสุดลงของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญหรือกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ และการลงประชามติ ซึ่งเหมือนและแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

คำสำคัญ: กระบวน, เปรียบเทียบ, การร่างรัฐธรรมนูญ

บทนำ

ในระยะเวลาเพียง 8 ปีที่ผ่านมา นับจาก พ.ศ. 2549 -2558 สังคมการเมืองไทยประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถึง 4 ฉบับ กล่าวคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2557 ซึ่งในขณะนี้ก็ยังดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558 ยังไม่แล้วเสร็จซึ่งเป็นร่างใหม่ครั้งที่สอง หลังจากร่างแรกถูกสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ลงมติไม่รับร่างและตกไปในที่สุด กล่าวอย่างตรงไปตรงมาได้ว่าการร่างรัฐธรรมนูญสองครั้งหลังสุดของสังคมการเมืองไทยนั้นล้วนเกิดมาจากเหตุการณ์รัฐประหาร โดยคณะรัฐประหารที่มีชื่อว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) ได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลรักษาการของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ซึ่งมีผลโดยตรงทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นสุดลงและต่อเนื่องไปจนถึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 และโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญชั่วคราวดังกล่าวกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้ถือกำเนิดขึ้นและผ่านการลงประชามติจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงก่อนประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550 ทั้งนี้เพื่อการจัดวางโครงสร้างทางสถาบัน และกฎกติกาในทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ขณะที่การรัฐประหารครั้งหลังสุดเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยคณะรัฐประหาร

6 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาการปกครอง ภาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่มีชื่อว่า “คณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (คสช.) ได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลรักษาการของ นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งมีผลโดยตรงทำให้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2557 ซึ่งโดยบทบัญญัติมาตรา 32 –39 ของ รัฐธรรมนูญชั่วคราวดังกล่าว (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557, 2557) ได้ระบุ ถึงกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558 โดยให้ม็อบคึกครึ้นในการจัดทำ ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นการเฉพาะ เรียกว่า คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้ แล้วเสร็จภายใน 120 วัน และองค์กรดังกล่าวประกอบไปด้วยสมาชิก 36 คน อายุไม่ต่ำกว่า 40 ปี มีสัญชาติไทย โดยการเกิด ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญนี้เมื่อพ้นจากตำแหน่งแล้วก็ห้าม ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ อีกเป็นเวลา 2 ปี และในประการสำคัญคือ เมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้เสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญนั้น ทั้งฉบับ โดยสภาปฏิรูปแห่งชาติต้องมีมติภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับร่างรัฐธรรมนูญ และจากสภาข้อเท็จจริง ทางการเมืองที่ปรากฏ คือ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติโดยเสียงข้างมากลงมติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป พ.ศ. 2558 ด้วยจำนวน 135 เสียง ลงมติรับร่าง 105 เสียง และงดออกเสียง 7 เสียง จากจำนวนสมาชิกสภาปฏิรูปทั้งหมด 247 คน

สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษานี้ คือ กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558 ถือเป็นความพยายามอีกครั้งของการจัดระเบียบการปกครองประเทศโดยกลุ่มผู้ก่อการรัฐประหารที่ต้องการจะ สร้างสมดุลในอำนาจทางการเมืองของกลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงในสังคมการเมืองไทย ซึ่งถือเป็นการ วางโครงสร้างทางการเมือง (Political infrastructure) ของประเทศไทยอีกครั้ง หลังจากที่เคยประสบความสำเร็จ มาแล้วกับการผลิตสร้างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550ที่สามารถวางกติกาใหม่ที่ประกาศใช้มา ไม่ต่ำกว่า 7 ปี แม้จะถูกล้มเลิกโดยอำนาจรัฐประหารในที่สุด โดยผู้เขียนได้นำกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาวางเป็นหลักเพื่อเปรียบเทียบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ ปฏิรูป พุทธศักราช 2558 แม้จะมีความน่าสนใจถึงที่มาว่ามาจากคณะรัฐประหารด้วยกันทั้งคู่ แต่ในเนื้อหาและความ สำคัญกลับให้คุณค่าต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน และในส่วนท้ายเป็นข้อวิพากษ์เปรียบเทียบถึงฐานคติ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ว่ามีมาร่างอยู่บนหลักการที่ว่า “ประชาธิปไตยเป็นเกมเดียวในเมือง” หรือเป็นเพียง เกมเดียวที่เล่นกันในสังคมการเมืองของไทยหรือไม่ (The only game in town) เพราะหากคณะผู้ร่างหรือชนชั้น นำ สถาบันการเมือง กองทัพและประชาชน ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญในแง่ที่ว่ารัฐธรรมนูญ จะต้องบรรจุทั้งอุดมการณ์และวิธีการหรือกระบวนการที่อยู่บนวิถีของประชาธิปไตยเพื่อให้การยอมรับในระบอบ ประชาธิปไตยว่าเป็นเกมเดียวในเมืองที่ทุกคนพร้อมจะเล่น และรัฐธรรมนูญที่กำลังร่างนั้นต้องวางกรอบในการนำ ไปสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Democratic regime)

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
ที่มา	คณะรัฐประหารที่มีชื่อว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) ทำการรัฐประหารรัฐบาลของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 นำโดย พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งต่อมากองทัพฯ ได้ออกประกาศฉบับที่ 3 เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2549 ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 (ศาสตรินทร์ ต้นสน, 2555)	คณะรัฐประหารที่มีชื่อว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (คสช.) ทำการรัฐประหารรัฐบาลรักษาการของ นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี นำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งต่อมากองรักษาความสงบฯ ได้ออกประกาศฉบับที่ 5/2557 เพื่อให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลงชั่วคราวและเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2557 ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557
เจตนารมณ์	เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญนี้ 4 ประการ คือ 1. คุ่มครอง ส่งเสริม ขยายสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชนอย่างเต็มที่ 2. ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ และเพิ่มอำนาจประชาชน 3. การเมืองมีความโปร่งใส มีคุณธรรม และจริยธรรม 4. ทำให้องค์กรตรวจสอบมีความอิสระ เข้มแข็ง และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ	เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญนี้ 4 ประการ คือ 1. สร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ระดับราษฎร (subject) ให้เป็นพลเมือง (citizen) มีทั้งสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง 2. การเมืองใสสะอาดและสมดุลกำหนดลักษณะผู้นำการเมืองที่ดี พรรคการเมืองที่ดี มีสัมชชาคุณธรรมแห่งชาติ ผู้สมัครแสดงภายีย้อนหลัง 3 ปี 3. หนุนสังคมที่เป็นธรรมว่าด้วยการปฏิรูป ทั้งกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม ระบบภาษี ระบบบำนาญแห่งชาติ ระบบราชการ ตำรวจ ท้องถิ่น การศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ 4. นำชาติสู่สันติสุข เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ จึงให้มีคณะกรรมการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ จำนวน 15 คนและมีกฎหมายว่าด้วยการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
สาระสำคัญ	<ol style="list-style-type: none"> 1. คุ่มครองส่งเสริมขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ 2. ลดการผูกขาดอำนาจรัฐและเพิ่มอำนาจประชาชน 3. การเมืองมีความโปร่งใสมีคุณธรรมและจริยธรรม 4. ทำให้องค์กรตรวจสอบมีความอิสระเข้มแข็งและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขยายสิทธิ เพิ่มส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร ประชาชนจัดทำร่างกฎหมายสภาต้องพิจารณาใน 180 วัน แม้ยุบสภาหรือหมดวาระก็ไม่ตกไป มีสมัชชาพลเมือง มีสภาตรวจสอบภาคพลเมือง ลงประชามติได้ในหลายประเด็น 2. ทำการเมืองให้สมดุลระหว่างการเมืองของนักการเมืองและการเมืองของพลเมือง สมดุลระหว่างสภาบนและสภาล่าง สภาผู้แทนเป็นสภาการเมืองเสียงข้างมาก แต่วุฒิสภาจะเป็นสภาพหุนิยมของพลเมืองหลายสาขาอาชีพเพื่อถ่วงดุล ทำการเมืองให้ใสสะอาด กกต.เป็น ผู้ออกกฎ แต่ให้กกต.เป็นจัดการเลือกตั้ง 3. จัดระบบภาษีระดับชาติและท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ จัดสรรค่าใช้จ่ายรายหัวโดยตรง รัฐต้องเป็นผู้จัดให้มีการศึกษาภาคบังคับ <p>ตั้ง องค์กรบริหารการพัฒนาภาค ทำหน้าที่พัฒนาจังหวัดตามภูมิภาค</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. กรรมการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ จำนวน 15 คนมีวาระเพียง 5 ปี เว้นแต่จะลงประชามติต่ออายุให้ไม่เกิน 5 ปี มีกลไกแยกจากการบริหารประเทศตามปกติ และสามารถตรากฎหมายได้โดยเริ่มที่วุฒิสภา และยังมีสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศอีก 200 คน
กระบวนการเริ่มต้น	<p>คณะปฏิรูปฯ ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคมพ.ศ.2549และบทบัญญัติในมาตรา 19 ถึง 32 ให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นโดยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญ อาทิ สมัชชาแห่งชาติ สภาร่างรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งระบุมติของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และหน้าที่ในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับเพื่อใช้เป็นแนวทางการปกครองประเทศ</p>	<p>คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช2557 เมื่อวันที่ 22กรกฎาคมพ.ศ.2557และบทบัญญัติในมาตรา 32 ถึง 39 ให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นโดยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญ อาทิ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาปฏิรูปแห่งชาติ พร้อมทั้งระบุมติของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ภาระหน้าที่และการให้ความเห็นในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับ</p>

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
<p>ขั้นตอน ดำเนินงาน</p>	<p>จากการที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเป็น คณะบุคคลที่เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มาตรา 34 อันประกอบด้วยบุคคลตาม ประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ฉบับที่ 24 ลงวันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2549 คณะมนตรีความมั่นคงแห่ง ชาติแต่งตั้ง “คณะกรรมการกำกับดูแลการ สรรหาสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ (กตส.)” และ คณะอนุกรรมการให้คำแนะนำและวินิจฉัยการ ดำเนินการขององค์กรหรือคณะบุคคล เพื่อคัดเลือก “สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ” จำนวนไม่เกิน 2,000 คน ให้ทำหน้าที่คัดเลือกกันเอง เพื่อให้ได้ สมาชิกสมัชชาแห่งชาติที่สมควรเป็นสมาชิกสภา ร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 200 คน หลังจากที่มีการคัดเลือกรายชื่อผู้ที่มีคุณสมบัติ เหมาะสมในการเป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติแล้ว ได้นำส่งรายชื่อให้แก่คณะมนตรีความมั่นคงแห่ง ชาติ นำรายชื่อขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เพื่อมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกสมัชชา แห่งชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549</p>	<p>คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญมีจำนวน 36 คน ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประธานกรรมการตามที่คสช.เสนอ 2. ผู้ซึ่งสถาปนาปฏิรูปแห่งชาติเสนอ 20 คน 3. ผู้ซึ่งสถาปนาตีบัญญัติ คณะรัฐมนตรี และคสช. เสนอฝ่ายละ 5 คน 4. อายุไม่ต่ำกว่า 40 ปี มีสัญชาติไทยโดยการ เกิด 5. ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 6. คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญต้องจัดทำร่างให้แล้วเสร็จในระยะเวลา 120 วัน 7. ยกร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุมเรื่อง การรับรองความเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียวมีอาจ แบ่งแยกได้ 8. การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอัน มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่เหมาะสมกับ สภาพสังคมของไทย 9. กลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกัน ตรวจสอบและขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้ง ในภาครัฐและเอกชน 10. กลไกในการป้องกันและตรวจสอบมิให้ ผู้ เคยต้องคำพิพากษาเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด็ดขาด 11. กลไกสร้างเสริมความเข้มแข็งของหลัก นิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
ที่มาของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ	จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคัดเลือกสมาชิกด้วยกันเอง จากจำนวน 1,982 คน ให้เหลือเพียง 200 คน (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันดับสูงสุด) เพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติพิจารณาถ้อยแถลงให้เหลือผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม สมควรที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 100 คน * ทั้งนี้ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคนมีสิทธิเลือกได้คนละไม่เกิน 3 รายชื่อและให้ผู้ได้คะแนนเสียงสูงสุดเรียงไปตามลำดับจนครบ 200 คน เป็นผู้ได้รับเลือกในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันในลำดับใดอันจะทำให้มีผู้ได้รับเลือกเกิน 200 คนให้ใช้วิธีจับสลาก * ในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่ไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 100 คนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งต่อไป และให้ประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ	คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญ 36 คน แม้จะดูเหมือนว่ามาจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งสภานิติบัญญัติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และคสช. แต่จากที่มาทั้งหมดก็ล้วนมาจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสิ้น ไม่มีกระบวนการเลือกกันเองซึ่งต่างจากที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฉบับปี 2549 แม้ว่าจะมีการแต่งตั้งจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเช่นกันก็ตาม แต่ยังเปิดโอกาสให้มีการเลือกกันเองเพื่อหาตัวแทน เข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อน ค.ช. จะเลือกอีกชั้นหนึ่งในที่สุด
ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ	รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร	ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ประธานกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญ
กรอบเวลา	ให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน	ให้แล้วเสร็จภายใน 120 วัน

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
<p>ขั้นตอนการทำงาน</p>	<p>กระบวนการทำงาน 13 ขั้นตอนคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมัชชาแห่งชาติคัดเลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ 2. สภาร่างรัฐธรรมนูญแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ 3. คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ 4. จัดทำร่างรัฐธรรมนูญและเอกสารชี้แจงความแตกต่างกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พร้อมด้วยเหตุผลในการแก้ไขไปยังสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ องค์การ 12 องค์การ 5. คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและเอกสารชี้แจงให้ประชาชนทั่วไปทราบ 6. คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน 7. คณะกรรมการฯ พิจารณาความเห็นและแปรญัตติแก้ไขเพิ่มเติม 8. คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ พิจารณาความเห็นที่ได้รับมาและคำแปรญัตติมา จัดทำรายงานการแก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่แก้ไขเพิ่มเติมพร้อมทั้งเหตุผลเผยแพร่ให้ทราบเป็นการทั่วไป 9. นำเสนอร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา (พิจารณาเพื่อให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ และเฉพาะมาตราที่สมาชิกยื่นคำขอแปรญัตติ) 10. สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาให้แล้วเสร็จ 180 วัน 11. เผยแพร่ให้ประชาชนทราบ 12. จัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ 13. คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เฉพาะที่จำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งการจัดให้มีการเลือกตั้งเพื่อเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ศาสตรินทร์ ต้นสน, 2555) 	<p>กระบวนการทำงาน ขั้นตอนคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 36 คน โดยแต่งตั้งให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มีการเรียกประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติเป็นครั้งแรก 2. การเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญของสภาปฏิรูปแห่งชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 31 บัญญัติให้สภาปฏิรูปแห่งชาติเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญภายใน 60 วัน นับแต่มีการประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติครั้งแรกเพื่อประโยชน์ในการจัดทำรัฐธรรมนูญ 3. การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะต้องทำให้แล้วเสร็จภายใน 120 วัน นับแต่ได้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากสภาปฏิรูป และการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญนอกจากข้อเสนอของสภาปฏิรูปแล้วให้นำความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และความเห็นของประชาชนมาประกอบการพิจารณา นอกจากนี้ยังมีการวางกรอบการร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการปฏิรูปอีก 10 ด้านด้วยกัน 4. เมื่อร่างแล้วเสร็จ ให้กรรมการยกร่างเสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ และจัดให้มีการประชุมเพื่อเสนอแนะอีกครั้งภายใน 10 วันนับแต่ได้รับร่าง นอกจากนี้ยังต้องส่งให้คณะรัฐมนตรี และคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ อีกด้วย และกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ มีสิทธิในการใช้เวลาแก้ไขเพิ่มเติมให้แล้วเสร็จอีกภายใน 60 วัน

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
		<p>5. การพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ หลังจากที่กรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จให้เสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาปฏิรูป โดยสภาปฏิรูปแห่งชาติต้องลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างรัฐธรรมนูญ โดยที่สภาปฏิรูปจะแก้ไขร่างนั้นมิได้</p> <p>6. หลังจากการลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบแล้ว ให้สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติสิ้นสภาพไปโดยทันที</p> <p>7. หากร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบให้คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญต่อ และนำไปสู่การประชาติของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียง</p> <p>8. แต่หากร่างรัฐธรรมนูญไม่ผ่านการลงมติของสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ จำนวน 21 คน ภายใน 30 วันนับจากวันลงมติของสภาปฏิรูปแห่งชาติและทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน 180 วันก่อนเสนอให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงลงประชามติว่าจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว</p>
<p>การรับฟังความคิดเห็นและการประชาสัมพันธ์</p>	<p>ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มาตรา 26 ได้กำหนดให้คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้จัดทำคำชี้แจงว่าร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่นั้นมี “ความแตกต่างกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ในเรื่องใดพร้อมด้วยเหตุผล” ในการแก้ไขไปยังสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ องค์กรและให้คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและเอกสารชี้แจงให้ประชาชนทั่วไปทราบตลอดจนส่งเสริมและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ผ่านแบบสอบถามของคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็น และร่างรัฐธรรมนูญฯ ฉบับรับฟังความคิดเห็น โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญพยายามที่จะให้เกิดการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายและกว้างขวาง</p>	<p>กรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญร่วมกับสภาปฏิรูปแห่งชาติ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมเผยแพร่สาระและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญ โดยจัดเวทีในภูมิภาคในจังหวัดขอนแก่น เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช และศูนย์ราชการกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ถือเป็นการจัดเวทีนอกเหนือไปจากที่ต้องรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอจากองค์กรตามรัฐธรรมนูญฯชั่วคราวได้กำหนดไว้แล้ว (คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558)</p>

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
<p>ขั้นตอนในการพิจารณาเพื่อลงมติของรัฐสภาต่อร่างรัฐธรรมนูญฯ</p>	<p>เมื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้รับร่างรัฐธรรมนูญและเอกสารจากการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและองค์กรต่างๆ แล้วหากประสงค์จะแปรญัตติแก้ไขเพิ่มเติมให้ทำได้เมื่อมีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญลงชื่อรับรองไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีอยู่และในมาตรา 28 ได้กำหนดระยะเวลาการทำงานไว้ว่าเมื่อพ้นกำหนด 30 วันนับแต่วันที่ส่งเอกสารตามมาตรา 26 ให้คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาความเห็นที่ได้รับมาตามมาตรา 26 และคำแปรญัตติตามมาตรา 27 พร้อมทั้งจัดทำรายงานการแก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่แก้ไขเพิ่มเติมพร้อมทั้งเหตุผล เผยแพร่ให้ทราบเป็นการทั่วไปแล้วนำเสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา(การพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นการพิจารณาเพื่อให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับและเฉพาะมาตราที่สมาชิกยื่นคำขอแปรญัตติ)อย่างไรก็ดี ในวันที่ 6 กรกฎาคม 2550 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงมติต่อร่างรัฐธรรมนูญฯ โดยเห็นชอบ 98 เสียง จากจำนวนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมด 100 คน (มีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมประชุมลงมติ 2 คน)</p>	<p>สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติสามารถเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อกรรมาธิการยกร่างได้ถึงสองครั้งก่อนตัดสินใจลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว คือ (อภิวัฒน์ สุดสาว, 2558)</p> <p>นับตั้งแต่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภายใน 60 วันนับแต่วันที่มีการประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติครั้งแรก 2. เมื่อครบระยะเวลา 120 วันที่กรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติต้องประชุมพิจารณาเสนอแนะหรือให้ความเห็นให้แล้วเสร็จภายใน 10 วัน 3. หลังจากที่กรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญนำกลับไปแก้ไขและส่งกลับมาอีกครั้งหนึ่งแล้ว จึงให้สภาปฏิรูปแห่งชาติมีการพิจารณาเพื่อให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญนั้นทั้งฉบับ ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่ได้รับร่างกลับคืน <p>มาอย่างไรก็ดี วันอาทิตย์ที่ 6 กันยายน 2558 สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติลงมติไม่เห็นชอบ 135 เสียง เห็นชอบ 105 เสียงงดออกเสียง 7 เสียง</p> <p>จากจำนวนสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติทั้งหมด 247 คน</p> <p>เป็นผลให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปตกไปทั้งฉบับ พร้อมการสิ้นสภาพของสภาปฏิรูปและกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมด</p>

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558																					
การลง ประชามติ	<p>วันที่ 19 สิงหาคม 2550 คือวันลงประชามติของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มาตรา 29 ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับแต่วันเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรก เมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับซึ่งต้องจัดทำไม่เร็วกว่า 15 วัน และไม่ช้ากว่า 30 วันนับแต่วันที่เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว</p> <p>ในการออกเสียงประชามติถ้าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาใช้บังคับแล้วให้ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาตินำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายและเมื่อทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและใช้บังคับได้</p> <p>โดยผลการลงประชามติมีดังนี้</p> <table border="0"> <tr> <td>ผู้มีสิทธิออกเสียง</td> <td>45,092,955</td> <td>คน</td> </tr> <tr> <td>ผู้มาใช้สิทธิออกเสียง</td> <td>25,978,954</td> <td>คน</td> </tr> <tr> <td>คิดเป็นร้อยละ</td> <td>57.61</td> <td></td> </tr> <tr> <td>เห็นชอบ</td> <td>14,727,306</td> <td>เสียง</td> </tr> <tr> <td>คิดเป็นร้อยละ</td> <td>56.61</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ไม่เห็นชอบ</td> <td>10,747,441</td> <td>เสียง</td> </tr> <tr> <td>คิดเป็นร้อยละ</td> <td>41.37</td> <td></td> </tr> </table>	ผู้มีสิทธิออกเสียง	45,092,955	คน	ผู้มาใช้สิทธิออกเสียง	25,978,954	คน	คิดเป็นร้อยละ	57.61		เห็นชอบ	14,727,306	เสียง	คิดเป็นร้อยละ	56.61		ไม่เห็นชอบ	10,747,441	เสียง	คิดเป็นร้อยละ	41.37		ไม่มีการลงประชามติ
ผู้มีสิทธิออกเสียง	45,092,955	คน																					
ผู้มาใช้สิทธิออกเสียง	25,978,954	คน																					
คิดเป็นร้อยละ	57.61																						
เห็นชอบ	14,727,306	เสียง																					
คิดเป็นร้อยละ	56.61																						
ไม่เห็นชอบ	10,747,441	เสียง																					
คิดเป็นร้อยละ	41.37																						
จำนวน	15 หมวด 309 มาตรา และบทเฉพาะกาล	315 มาตรา																					
ลำดับของ รัฐธรรมนูญ	ฉบับที่ 18	ไม่มี																					
ประกาศใช้ เมื่อ	วันที่ 24 สิงหาคม พุทธศักราช 2550	ไม่มี																					
ผู้ลงนาม รับสนอง พระบรม ราชโองการ	นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	ไม่มี																					

หัวข้อ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558
การสิ้นสุดของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ	การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 (ศาสตรินทร์ ต้นสุน, 2555)	ไม่มี
เหตุแห่งการยกเลิก	เกิดการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยึดอำนาจการปกครองในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และมีประกาศคสช. ฉบับที่ 5 และ 11 ให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้สิ้นสุดการบังคับใช้	ไม่มี
ระยะเวลาการบังคับใช้	6 ปี 9 เดือน 28 วัน	ไม่มี

จากตารางเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558 เห็นได้ว่ามีความเหมือนกันอย่างมากระหว่างรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนี้ทั้งในแง่ความเป็นมา ขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติแต่ละมาตรา และระยะเวลาที่ใช้ในการยกร่างจนแล้วเสร็จ ซึ่งตารางข้างต้นได้อธิบายรายละเอียดในประเด็นสำคัญ หากพิจารณาจากแต่ละประเด็นนั้นพบว่า กระบวนการที่มาของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญถึงที่สุดแล้วมาจากการสั่งการของคณะรัฐประหารทั้งสิ้น (กลุ่มงานประธานรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) แม้จะพยายามออกแบบวิธีการเลือกสมาชิกทำหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญให้ซับซ้อนและดูเหมือนว่าหลากหลายอย่างไรก็ตาม และผู้ที่มายกร่างรัฐธรรมนูญจำนวนหนึ่งก็มีทัศนคติทางการเมืองหรือความนิยมทางการเมืองที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับคณะรัฐประหาร หรือขณะที่ผู้ที่ยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2558 ก็เคยเข้าร่วมรณรงค์และขึ้นเวทีปราศรัยต่อต้านรัฐบาลพรรคเพื่อไทยมาแล้วเป็นที่ประจักษ์ ทำให้การพิจารณาการวางกรอบแนวคิดในการยกร่างรัฐธรรมนูญก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องที่เกิดความคาดหมายเท่าใดนักที่เนื้อหาอาจไม่ต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และมีความมุ่งหมายประการสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งก็คือ ร่างรัฐธรรมนูญเพื่อทำให้ฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองมีโอกาสในการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งน้อยที่สุดหรือแม้แต่การพยายามออกแบบองค์ประกอบอื่นตามรัฐธรรมนูญ เพื่อทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบตลอดจนกำกับดูแลรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอย่างใกล้ชิดต่อไป ก็สะท้อนคตินี้ว่าผู้ยกร่างคงยังไม่ไว้วางใจรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอยู่ดี

เป็นที่น่าสนใจว่าความมั่นคงยั่งยืนของรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยไทยมักจะถูกทำลายลงอยู่บ่อยครั้ง สาเหตุหนึ่งผู้ศึกษาให้น้ำหนักกับประเด็นที่ว่า ความมั่นคงยั่งยืนของระบอบการปกครองที่เรียกว่าประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้นั้นก็ต่อเมื่อกฎเกณฑ์ กติกา และสถาบันในสังคมการเมืองนี้สามารถที่จะลงหลักปักฐานหยั่งรากลึกกลงไปในสังคมการเมืองนั้นได้ และทุกฝ่ายในสังคมการเมืองนั้นให้การยอมรับว่า ระบอบการปกครองอย่างประชาธิปไตย คือเกมเดียวในเมือง (the only game in town) หมายถึงประชาธิปไตยเป็นรูปแบบประการเดียวที่เล่นกันอยู่ภายในสังคม (Diamond, 1996) เป็นเกมเดียวที่ทุกฝ่ายทั้งประชาชนหรือมวลชน สถาบันการเมือง และชนชั้นนำต่างเห็นพ้องต้องกันว่ามีเพียงวิถีทางแห่งประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปในทิศทางอื่น ๆ ได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องหันหรือไปพึ่งวิถีการอื่นนอกเหนือไปจากวิถีแห่งประชาธิปไตย โดยเฉพาะกลไกหลักสำคัญภายในสังคมการเมือง คือ นักการเมือง ทหารและกองทัพ ภาคประชาชน ต้องให้การยอมรับร่วมกันในวิถีแห่งประชาธิปไตยว่าเป็นเกมเดียวที่เราต่างพร้อมจะเล่น และแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นด้วยกฎเกณฑ์ กติกาภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ซึ่งหมายความว่าระบอบประชาธิปไตยก็ต้องกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่ผู้คนในสังคมการเมืองนั้นให้การยอมรับด้วยนั่นเอง

หากแต่มีข้อสงสัยถึงขั้นขั้นนำ นักการเมือง ทหารและกองทัพ รวมถึงประชาชนจำนวนหนึ่งในสังคมการเมืองไทยว่าเอาเข้าจริงแล้วเราให้การยอมรับระบอบประชาธิปไตยกันอย่างจริงจังหรือไม่ ถ้ายอมรับจริงทำไมเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองในแต่ละครั้ง ผู้คนจำนวนหนึ่งในสังคม สถาบันการเมือง และชนชั้นนำยังเรียกหาวิธีการอื่นที่นอกเหนือไปจากรบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ทั้งที่ยังมีช่องทางอื่น ๆ ในการดำเนินการตามครรลองประชาธิปไตย ทำไมยังเรียกหาผู้นำหรือคณะบุคคลที่ไม่ได้เข้าสู่อำนาจทางการเมืองด้วยวิถีทางประชาธิปไตย ทำไมประชาชนจำนวนหนึ่งยังให้ความชื่นชมยินดีต่อผู้ปกครองที่มาด้วยวิถีทางที่ผิดซ้ำร้ายยังเชื่อกันด้วยว่า การที่มาจากวิธีการที่ผิดก็ยิ่งดีกว่าระบอบประชาธิปไตยที่เต็มไปด้วยการโกง คอร์รัปชั่น ฉ้อฉลในอำนาจ และการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 ก็ดูเหมือนไม่ได้ให้การยอมรับว่าประชาธิปไตย คือ เกมเดียวในเมืองที่หากจะนำสังคมการเมืองกลับสู่ประชาธิปไตย เราต้องเลือกเล่นเกมดังกล่าว คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญชุดที่ผ่านมาจึงเลือกที่จะกำหนดกรอบการร่าง และได้ผลลัพธ์มาที่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่แม้ว่าจะมาจากการรัฐประหารเช่นเดียวกัน แต่ความเป็นประชาธิปไตยในมุมมองของผู้ศึกษายังถือว่ามียูสสูงกว่า ดังที่ปรากฏว่าในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 นั้นนอกเหนือจากรูปแบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ลดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนลง และพยายามทำให้การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อมั่นคงกระจายตัวมากกว่ากระจุกตัวไว้ที่พรรคใหญ่ แล้วการกำหนดว่านายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงการให้สมาชิกวุฒิสมาชิกมาจากการสรรหาทั้งหนึ่งและที่เหลือให้มาจากการเลือกตั้งแต่ละจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน แต่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถเลือกได้ในรายชื่อบุคคล ภายในจังหวัดนั้นที่ผ่านการตรวจสอบมาแล้ว ไม่สามารถเลือกได้โดยอิสระ (ที่มงานโฆษกคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558) มีสมัชชาคุณธรรม สภาพลเมือง และองค์กรอื่น ๆ ที่ขาดการเชื่อมโยงกับประชาชนและอำนาจหน้าที่ในการทำงานก็ไม่ได้ระบุไว้แน่ชัด และที่สำคัญที่สุด คือ การเสนอให้มีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ (คปป.) โดยเฉพาะประธานกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญนั้นวางหลักการถึงความจำเป็นที่ต้องมีคณะกรรมการชุดนี้เนื่องจากว่า คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปฯ (คณะอนุกรรมการบันทึกเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญและการจัดทำจดหมายเหตุการณ์ยกร่างรัฐธรรมนูญในคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558) มาทำหน้าที่กำกับการปฏิรูปรวมทั้งสร้างความปรองดองคู่ขนานไปกับรัฐบาลที่มาจากจากการเลือกตั้ง และหากรัฐบาลปกติคุมสถานการณ์ไม่อยู่ก็สามารถใช้อำนาจพิเศษโดยคณะกรรมการยุทธศาสตร์ฯ ได้ โดยไม่ต้องรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญอีกครั้ง และรัฐธรรมนูญฉบับที่ยกร่างนี้ถือว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยซึ่งมีการทุจริต ชัดแจ้งและถึงทางตันจนต้องรัฐประหารการมีคณะกรรมการดังกล่าวก็เพื่อป้องกันเหตุดังกล่าว ผู้เขียนขอสรุปว่าการให้ข้อมูลเช่นนี้ต่อสาธารณะถือเป็นการยืนยันว่าคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ปฏิเสธความเชื่อหรือให้การยอมรับว่าประชาธิปไตยเป็นเกมเดียวในเมืองเพราะนอกเหนือไปจากความพยายามที่จะคิดสร้างกลไกเพื่อสกัดกั้นนักการเมืองที่มาจากวิถีประชาธิปไตยแล้ว ความพยายามของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญที่จะตั้งองค์กรใหม่โดยเฉพาะคณะกรรมการยุทธศาสตร์ปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ (คปป.) มาเพื่อทำงานคู่ขนานกับรัฐบาลในภาวะปกติที่มาจากจากการเลือกตั้งด้วยนั้น ยังสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่าฐานคติของการร่างรัฐธรรมนูญชุดที่เพิ่งถูกลงมติจากสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติไม่เห็นชอบด้วยเสียงข้างมาก และร่างรัฐธรรมนูญตกไปในที่สุดนั้นร่างขึ้นมาด้วยฐานคติความคิดทางการเมืองที่ไม่ได้เชื่อว่าประชาธิปไตยเป็นเกมเดียวในเมือง และด้วยสภาพความเป็นจริงของสังคมการเมืองไทยในเวลานี้ที่กำลังจะมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับใหม่ อีกครั้งหลังจากที่ฉบับก่อนหน้าตกไปในชั้นสภาปฏิรูป และหากกรอบแนวคิดการวางแนวทางการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้ต่างจากฉบับที่แล้ว เราอาจต้องยอมรับกันอย่างจริงจังได้แล้วว่าไม่ว่าจะอย่างไรระบอบประชาธิปไตยก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นเพียงเกมเดียวในเมืองสำหรับชนชั้นนำ สถาบันการเมือง และประชาชนจำนวนหนึ่งในสังคมการเมืองไทย

แต่สำหรับสิ่งที่น่ากังวลใจของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ไม่ว่าจะฉบับใดก็ตาม คือหากรัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์ กติกา หรือหลักการสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบความสัมพันธ์

ของโครงสร้างอำนาจทางการเมือง และในสังคมการเมืองไทยช่วงเวลานี้ก็มีความพยายามในการร่างรัฐธรรมนูญอีกครั้งโดยกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) โดยนายมีชัย ฤชุพันธุ์ หนึ่งในสมาชิกคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งหากร่างเสร็จและผ่านการลงประชามติจะถือเป็นกฎ กติกา ฉบับที่ 20 นับแต่มีการพัฒนาการปกครองมาเป็นเวลา 83 ปี ซึ่งผู้เขียนคิดว่าผู้คนในสังคมการเมืองไทยไม่จำเป็นต้องใช้รัฐธรรมนูญฯ กันอย่างสิ้นเปลืองขนาดนี้ หากบุคลากรทางการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งหลายที่มีบทบาททางการเมืองพยายามที่จะปฏิบัติตามกฎ กติกา อย่างเคร่งครัดให้ความเคารพในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ อย่างจริงจัง และที่สำคัญคือประชาชนพลเมืองทั่วไปที่ต้องดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในสังคมการเมืองไทยนี้ ไม่เพิกเฉย ดูดาย หรือขาดความสนใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะเป็นเหตุผลชั้นดีที่ทำให้รัฐธรรมนูญฯ ถูกบิดเบือน นำไปเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับผู้มีอำนาจ หรือใช้ในการทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม กระทั่งการกล่าวอ้างรัฐธรรมนูญเป็นเหตุแห่งวิกฤติของการเมืองจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองและยกเลิกการบังคับใช้รัฐธรรมนูญในที่สุดนั้น กล่าวอย่างถึงที่สุด คือ เกราะกำบังแก้รัฐธรรมนูญชั้นดี คือ ประชาชนพลเมืองไทยต้องมีความตระหนักรู้ถึงสิทธิ หน้าที่ ของตน และตระหนักถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญที่จำเป็นต้องปกป้องรักษาไว้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทยให้ก้าวพ้นวงจรอุบาทว์อย่างที่เคยเป็นมาและเราในฐานะผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมการเมืองไทยจะได้เห็นพ้องต้องกันด้วยว่าประชาธิปไตยนั้นควรจะต้องเป็นเกมเดียวในเมืองไทยที่ทุกคนทุกฝ่ายพร้อมจะเล่นอย่างจริงจังเสียที

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานประธานรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). **เทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 กับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป พุทธศักราช 2558**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปเอกสารประกอบการสัมมนาเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- คณะอนุกรรมการบันทึกเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญและการจัดทำจดหมายเหตุการณ์ยกร่างรัฐธรรมนูญในคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **สรุปเจตนารมณ์รายมาตราของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ.
- ทีมงานโฆษกคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **จดหมายข่าว กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131ตอนพิเศษ 84 ง หน้า 4 (2557). **ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 5/2557 เรื่องการสิ้นสุดชั่วคราวของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131ตอนพิเศษ 84 ง หน้า 10 (2557). **ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 11/2557 เรื่องการสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557**.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549**.
- ศาสตรินทร์ ต้นสุน. (2555). **ในความเหมือนและความต่างกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550**. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อภิวัดน์ สุตสา. (2558). **กระบวนการ ขั้นตอน และกรอบระยะเวลาในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- Diamond, Larry (1996) "Is the Third Wave Over?" *Journal of Democracy* . 7, 2:20-37

แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ในเนื้อหา ร่างรัฐธรรมนูญ ก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 Guideline for Cognition Reinforcement to Thai People on Constitutional Draft Content before Referendum in 2016

วีระ เลิศสมพร

สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

E-mail : veera_2512@yahoo.com

Veera Lertsomporn

Political Science Program, School of Political and Social Science, University of Phayao

E-mail : veera_2512@yahoo.com

บทคัดย่อ

ประชาชนคนไทยกำลังจะได้ใช้สิทธิทางการเมืองครั้งสำคัญว่าด้วย “การออกเสียงประชามติ” เป็นครั้งที่สอง ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่ปกติเฉกเช่นกรณีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญเมื่อปี 2550 ที่มีข้อเคลือบแคลงสงสัยและข้อคำถามต่าง ๆ นานาต่อกระบวนการในการร่างรัฐธรรมนูญและเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญ บทความนี้มีวัตถุประสงค์วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะถึงแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 อันเป็นแนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น และแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหารัฐธรรมนูญฉบับถาวร อันเป็นแนวทางในระยะยาว

คำสำคัญ: แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ, ประชาชน, ร่างรัฐธรรมนูญ, การออกเสียงประชามติ ปี 2559

Abstract

Thai people are going to exercise political right of second referendum beneath abnormal political situation like constitutional draft referendum in 2007 which had been doubtfulness and questions on constitutional draft process and constitutional draft content. This article aims to analyze, criticize, give advices in short term about guideline for cognition reinforcement to Thai people on constitutional draft content before Referendum in 2016, and give advices in long term about guideline for cognition reinforcement to Thai people on the content of permanent constitution.

Key Words: guideline for cognition reinforcement, Thai people, constitutional draft, referendum, 2016

บทนำ

ก่อนการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะถึงแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 อันเป็นแนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น และแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหารัฐธรรมนูญฉบับถาวร อันเป็นแนวทางในระยะยาว ผู้เขียนขอกล่าวถึงความหมายของประชามติและการออกเสียงประชามติ ประเภทของการออกเสียงประชามติ การออกเสียงประชามติในต่างประเทศ และการออกเสียงประชามติในประเทศไทย เพื่อเป็นฐานความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น ดังนี้

ความหมายของประชามติและการออกเสียงประชามติ

คำว่า “ประชามติ” ได้รับการนิยามไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ผ่านคำที่เป็นภาษาอังกฤษ 2 คำ คือ 1) plebiscite หมายถึง มติของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศที่แสดงออกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือที่ใดที่หนึ่ง และ 2) referendum มติของประชาชนที่รัฐให้สิทธิออกเสียงลงคะแนนรับรองร่างกฎหมายสำคัญที่ได้ผ่านสภานิติบัญญัติแล้ว หรือให้ตัดสินในปัญหาสำคัญในการบริหารประเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2558)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ให้ความหมายของ “การออกเสียงประชามติ” ว่า (ปรียววรรณ, 2558) คือกระบวนการในการแสดงความเห็นของประชาชนด้วยการลงคะแนนออกเสียงเพื่อตัดสินใจว่า จะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในเรื่องที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติ หรือกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก่อนที่จะนำมติหรือการตัดสินใจนั้นออกเป็นกฎหมาย หรือนำไปปฏิบัติเพื่อบังคับใช้เป็นการทั่วไป ซึ่งการออกเสียงประชามติเป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบโดยตรงที่ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญและกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของตนเองได้ ถือเป็นมาตรการถ่วงดุลอำนาจองค์กรหรือสถาบันที่เป็นตัวแทนของประชาชนมิให้ดำเนินการใด ๆ โดยมีได้ฟังเสียงที่แท้จริงของประชาชน

นอกเหนือจาก 2 คำนิยามข้างต้น ยังมีคำนิยามอื่น ๆ จากนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนมิได้นำมาอธิบายในบทความนี้ ด้วยมีความเห็นว่า คำนิยามที่ให้ไว้โดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีความชัดเจนและความครอบคลุมพอสมควรสำหรับการทำความเข้าใจในเนื้อหาส่วนอื่น ๆ ในลำดับถัดไป

กรณีเรื่องนิยามของคำว่าประชามติ ผู้เขียนพบข้อมูลที่น่าสนใจเชิงประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2537 มีแถลงการณ์จากสถาบันทางการศึกษาและการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ ฌ ขณะนั้น ว่าด้วยเรื่อง “ประชามติ” ที่มีนัยแตกต่างจากยุคปัจจุบัน ดังพิจารณาได้จากเนื้อหาบางส่วนต่อไปนี้ (สมาคมพัฒนาสังคม, 2537)

ในแถลงการณ์เกี่ยวกับการทำการสำรวจประชามติในประเทศไทย มีเนื้อหาบางส่วน เขียนไว้ว่า

“แท้จริงแล้ว การสำรวจประชามติ (Public Opinion Survey) ที่ตรงตามหลักวิชาการอย่างสมบูรณ์และถูกต้องนั้น ยังไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะว่าเรายังขาดศูนย์สำรวจประชามติ (Public Opinion Center) ที่จะทำงานในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบครบวงจร ขาดการจัดตั้งนักสำรวจประชามติ (Pollster) ที่จะต้องมีองค์ความรู้พื้นฐานด้านการวิจัยและมีความรวดเร็วฉับไวในการดำเนินการ...”

และในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์บางฉบับ มีเนื้อหาบางส่วน เขียนไว้ว่า

“... ภายหลังจากที่มีการแถลงแนวความคิดการปรับปรุงการเดินรถของรถประจำทางในกรุงเทพฯ ของคณะ ส.ส. มานะ แล้ว สมาคมพัฒนาสังคม (นิด้า) และชมรมวิชาการเทคโนโลยีสังคม (เกริก) เห็นว่า โครงการดังกล่าวเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวพันกับระบบขนส่งมวลชนที่มีผลกระทบต่อประชาชนของกรุงเทพมหานครในด้านการแก้ปัญหาจราจร ดังนั้น ทางสถาบันทั้ง 2 แห่ง จึงได้ประสานงานกับคณะผู้เสนอ นำความคิดเห็นดังกล่าวมาดำเนินการสำรวจประชามติของชาวกรุงเทพมหานคร โดยจัดทำแบบสำรวจ แบบสอบถาม จำนวน 10,000 ราย หาข้อมูลจากตัวแทนผู้ใช้บริการรถเมล์ รถยนต์ส่วนตัว จากทั้งผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน ชานเมือง และปริมณฑล โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ราวปลายเดือนธันวาคมจนกระทั่งกลางเดือนมกราคมนี้ ...”

ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า ในยุคสมัยนั้นมีการใช้คำว่า “การสำรวจประชามติ” แทนคำว่า “การสำรวจความคิดเห็น” อาจด้วยเพราะมีจุดประสงค์ต้องการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนโดยมีนัยเชิงมุ่งสื่อสารกับสังคมให้ได้รับรู้ถึงน้ำหนักของความต้องการที่เข้มข้น ในลักษณะเป็น “มติ” อันเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของประชาชน แล้วส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐในทิศทางคล้ายตาม “มติ” นั้น สำหรับยุคปัจจุบันผู้เขียนมีความเห็นว่าการใช้คำมีความเปลี่ยนแปลงไป โดยใช้คำว่า “การสำรวจความคิดเห็น” แทนการใช้คำว่า “การสำรวจประชามติ” เพราะผู้ใช้คำ อาทิ นักวิชาการ สื่อมวลชน เป็นต้น ได้จำแนกแยกแยะการใช้คำ 2 คำนี้ ออกจากกันอย่างชัดเจน

ประเภทของการออกเสียงประชามติ

การออกเสียงประชามติโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ (กฤษ เอื้องวงศ์, 2550)

1) การออกเสียงประชามติแบบบังคับ (Obligatory Referendum or Compulsory Referendum)

หมายถึง การออกเสียงประชามติที่เขียนบังคับไว้ในกฎหมายว่า ก่อนการดำเนินการในเรื่องใด ๆ ต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อขอความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบจากประชาชนก่อน หากเสียงข้างมากให้ความเห็นชอบ จึงจะสามารถดำเนินการได้ ยกตัวอย่างเช่น มาตรา 29 วรรคสอง และมาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ... ถ้าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาใช้บังคับได้” เป็นต้น

2) การออกเสียงประชามติแบบทางเลือก (Optional Referendum)

หมายถึง การออกเสียงประชามติที่มีบทบัญญัติเขียนไว้ว่า ในกรณีที่เห็นสมควร รัฐอาจจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องนั้น ๆ ก่อนที่จะดำเนินการ หรืออาจเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าชื่อเพื่อขอให้จัดทำประชามติในเรื่องที่เห็นว่ามีความสำคัญและกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น กรณีประเทศสวิตเซอร์แลนด์ที่รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวน 50,000 คนขึ้นไป หรือมลรัฐจำนวน 8 มลรัฐขึ้นไป ร้องขอต่อสภามন্ত্রীแห่งสมาพันธรัฐ ให้จัดให้มีการออกเสียงประชามติเกี่ยวกับกฎหมายหรือการดำเนินกิจการใด ๆ ของรัฐ โดยต้องร้องขอภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ให้มีประกาศกำหนด เป็นต้น

การออกเสียงประชามติยังสามารถแบ่งตามระดับหรือพื้นที่ในการออกเสียงประชามติได้หลายลักษณะ เช่น การออกเสียงประชามติในระดับชาติ ระดับมลรัฐ (มีกรณีตัวอย่างในสหรัฐอเมริกาและสวิตเซอร์แลนด์) และระดับท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะทำประชามติว่า มีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด รวมทั้งได้มีบทบัญญัติเขียนรองรับไว้สำหรับการจัดทำประชามติในระดับนั้น ๆ หรือไม่

การออกเสียงประชามติในต่างประเทศ

จากการสืบค้นข้อมูลในลักษณะภาพรวมทั่วโลก พบว่า การออกเสียงประชามติได้เกิดขึ้นก่อนหน้าปี ค.ศ. 1900 โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งมีจำนวนมากถึง 57 ครั้ง และมีมาอย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอในแต่ละช่วงทศวรรษ โดยนับตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1900 – ค.ศ. 1993 มีจำนวนรวมทั้งหมด 414 ครั้ง กรณีประเทศอื่น ๆ และภูมิภาคอื่น ๆ มีจำนวนครั้งของเหตุการณ์การออกเสียงประชามติมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1 (Butler & Ranney, 1994)

ตารางที่ 1 การออกเสียงประชามติทั่วโลกในแต่ละช่วงทศวรรษ ตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1900 - ค.ศ. 1993

ช่วงเวลา (ค.ศ.)	สวิสเซอร์แลนด์	ยุโรป	เอเชีย ตะวันตก เฉียงใต้ (Near East)	เอเชีย	อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้	ออสเตรเลีย และ นิวซีแลนด์	รวม
ก่อน 1900	57	11	-	-	3	-	71
1901-10	12	2	-	-	-	4	18
1911-20	15	6	-	-	3	5	29
1921-30	28	8	1	-	2	6	45
1931-40	23	17	-	-	7	6	53
1941-50	21	15	1	1	3	11	52
1951-60	32	6	8	5	3	5	59
1961-70	30	14	18	4	4	7	77
1971-80	87	18	36	14	8	14	177
1981-90	76	33	24	6	10	4	153
1991-93	33	19	5	-	6	2	65
รวม	414	149	93	30	49	64	799

ยกตัวอย่างประเด็นที่มีการจัดทำประชามติขอรับฟังเสียงจากประชาชนในแต่ละประเทศ เช่น

รัฐธรรมนูญที่มีการแก้ไขบางส่วน

รัฐธรรมนูญที่มีการแก้ไขทั้งฉบับ

ร่างกฎหมาย

ภาษี

การป้องกันประเทศ

การประกันสังคม

การศึกษา

การเกษตร

การทำแท้ง

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยาสูบ

การพาณิชย์

การเลือกตั้งวุฒิสมาชิก

การบิน

หนี้สินของมลรัฐ

การบริการทางสังคม

การปกครองท้องถิ่น
 ระบบการเลือกตั้ง
 วาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 พลังงานนิวเคลียร์
 การเข้าร่วมประชาคมยุโรป
 กฎระเบียบของรัฐสภา
 สาธารณรัฐอิสลาม
 เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงยุคปัจจุบัน กรณีเหตุการณ์ล่าสุดในต่างประเทศที่ได้รับความสนใจและติดตามของสังคมโลก คือ การจัดทำประชามติที่สหราชอาณาจักรประเด็นเรื่อง การแยกตัวเป็นรัฐอิสระของสกอตแลนด์จากสหราชอาณาจักร ซึ่งผลออกมาว่า ไม่แยกตัว โดยมีผู้ลงคะแนนเสียงไม่เห็นด้วย 2,001,926 คน คิดเป็นร้อยละ 55.30 และผู้ลงคะแนนเสียงเห็นด้วย 1,617,989 คน คิดเป็นร้อยละ 44.70 (สำนักข่าวบีบีซี, 2558)

การออกเสียงประชามติในประเทศไทย

คำว่า “การออกเสียงประชามติ” ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับที่ผ่านมา โดยฉบับแรก ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 174-176 ดังรายละเอียดแสดงการเปรียบเทียบในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญ พ.ศ....	มาตรา	เหตุในการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ	การกำหนดวันออกเสียง	ผลการออกเสียง
พ.ศ. 2492 พ.ศ. 2511 พ.ศ. 2517	ม.174-176 ม.170-172 ม.229-231	กรณีมีการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญและ พระมหากษัตริย์ทรงเห็นว่า ประเด็นที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นอาจกระทบต่อประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศชาติหรือประชาชน อาจจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับ ร่างรัฐธรรมนูญนั้น	ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่มีพระราชกฤษฎีกาหรือวันที่มีประกาศพระบรมราชโองการให้มีการออกเสียงประชามติ	หากเสียงข้างมากของประชาชนที่มาออกเสียงเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์จะได้ทรงลงพระปรมาภิไธยภายในสามสิบวัน นับแต่วันประกาศผลประชามติ ถ้าไม่มีเสียงข้างมากเป็นประชามติเห็นชอบ ร่างรัฐธรรมนูญ ก็ให้ร่างรัฐธรรมนูญนั้นตกไป

<p>พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2539</p>	<p>ม.211 บัตร โสหุส</p>	<p>กรณีทีสภาร่าง รัฐธรรมนูญได้จัดทำ ร่างรัฐธรรมนูญนำเสนอ ต่อรัฐสภาเพื่อขอความ เห็นชอบ หากมีคะแนน เสียงให้ความเห็นชอบ ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวน สมาชิกทั้งหมดเท่าที่มี อยู่ของทั้งสองสภา ให้ ดำเนินการจัดให้มีการ ออกเสียงประชามติ ว่า เห็นชอบหรือไม่เห็น ชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ ที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ เสนอ</p>	<p>วันออกเสียงต้องไม่ ก่อนเก้าสิบวัน แต่ ไม่ช้ากว่าหนึ่งร้อย ยี่สิบวัน นับแต่วัน ที่ประธานรัฐสภา ประกาศให้มีการออก เสียงประชามติ</p>	<p>หากปรากฏว่าประชาชนโดย เสียงข้างมากเห็นชอบกับ ร่างรัฐธรรมนูญ ให้ประธาน รัฐสภาทูลเกล้าถวายเพื่อ ทรงลงพระปรมาภิไธยและ ประกาศใช้ แต่ถ้าเสียงข้าง มากไม่เห็นชอบหรือมีผู้มา ใช้สิทธิออกเสียงเป็นจำนวน ไม่ถึงหนึ่งในห้าของจำนวน ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ให้ร่าง รัฐธรรมนูญนั้นตกไป</p>
<p>พ.ศ. 2540</p>	<p>ม.214</p>	<p>กรณีคณะรัฐมนตรีเห็น ว่ากิจการในเรื่องใดอาจ กระทบถึงประโยชน์ได้ เสียของประเทศชาติ หรือประชาชน นายก รัฐมนตรีโดยความเห็น ชอบของคณะรัฐมนตรี อาจปรึกษาสภาผู้แทน ราษฎรและประธาน วุฒิสภา เพื่อประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาให้มี การออกเสียงประชามติ ได้</p>	<p>วันออกเสียงต้องไม่ ก่อนเก้าสิบวัน แต่ ไม่ช้ากว่าหนึ่งร้อย ยี่สิบวัน นับแต่วัน ประกาศในราชกิจจา นุเบกษา</p>	<p>หากผลปรากฏว่ามีผู้มาใช้ สิทธิออกเสียงเป็นจำนวน ไม่มากกว่าหนึ่งในห้าของ จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียง ให้ ถือว่าประชาชนโดยเสียงข้าง มากไม่เห็นชอบ แต่ถ้ามี ผู้ มาใช้สิทธิออกเสียงมากกว่า หนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิ ออกเสียง และปรากฏว่าผู้ ออกเสียงประชามติโดยเสียง ข้างมากให้ความเห็นชอบ ให้ ถือว่าประชาชนโดย เสียง ข้างมากเห็นชอบ การออกเสียงประชามติให้มี ผลเป็นเพียงการให้คำปรึกษา แก่คณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้น</p>

<p>พ.ศ. 2549</p>	<p>ม.29 31 และ 32</p>	<p>กรณีที่สามารถร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่า จะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ</p>	<p>วันออกเสียงต้องไม่เร็วกว่าสิบห้าวันและไม่ช้ากว่าสามสิบวันนับแต่วันที่เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ</p>	<p>ถ้าประชาชนเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาใช้บังคับ แต่ถ้าเสียงข้างมากไม่เห็นชอบ ให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติประชุมร่วมกับคณะรัฐมนตรีเพื่อนำรัฐธรรมนูญที่เคยประกาศใช้บังคับมาแล้วฉบับใดฉบับหนึ่งมาปรับปรุงให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันออกเสียง และนำขึ้นทูลเกล้าเพื่อประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ</p>
<p>พ.ศ. 2550</p>	<p>ม.65</p>	<p>ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติได้</p>	<p>หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ</p>	<p>หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ</p>

<p>พ.ศ. 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2558</p>	<p>ม.37 37/1</p>	<p>เมื่อสถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ มีมติเห็นชอบด้วยกับ ร่างรัฐธรรมนูญตาม วรยศสอง (ที่ร่างโดย คณะกรรมาธิการยก ร่างรัฐธรรมนูญ) ให้ แจ้งคณะรัฐมนตรีทราบ และให้คณะรัฐมนตรี แจ้งคณะกรรมการการ เลือกตั้งทราบโดยเร็ว โดยให้เป็นหน้าที่ของ คณะกรรมการการเลือก ตั้งในการดำเนินการให้มี การออกเสียงประชามติ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่คณะ กรรมการการเลือกตั้ง ประกาศกำหนดโดย ความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ ให้ นำพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการออกเสียง ประชามติ พ.ศ. 2552 ในส่วนที่เกี่ยวกับ ความผิดและบทกำหนดโทษมาใช้บังคับแก่ การดำเนินการออกเสียงประชามติตาม รัฐธรรมนูญนี้ด้วย</p>	<p>ให้คณะกรรมการ การเลือกตั้งประกาศ กำหนดวันออก เสียงประชามติตาม วรยศซึ่งต้องไม่เร็วกว่า สามสิบวันแต่ ไม่ช้ากว่าสี่สิบห้า วันนับแต่วันที่คณะ กรรมการการเลือกตั้ง ส่งร่างรัฐธรรมนูญให้ แก่ผู้มีสิทธิออกเสียง ประชามติได้ไม่น้อย กว่าร้อยละแปดสิบ ของครัวเรือนทั้งหมด ที่ผู้มีสิทธิออกเสียง ประชามติมีชื่ออยู่ใน ทะเบียนบ้าน</p>	<p>ถ้าผู้มีสิทธิออกเสียง ประชามติโดยเสียงข้าง มาก เห็นชอบด้วยกับร่าง รัฐธรรมนูญ ให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ทูลเกล้าฯ เพื่อประกาศใช้ใน ราชกิจจานุเบกษา (ไม่ได้มีการบัญญัติข้อความ ต่อว่า ถ้าผู้มีสิทธิออก เสียงประชามติโดยเสียง ข้างมากเห็นชอบด้วยกับ ร่างรัฐธรรมนูญ แล้วจะมี กระบวนการดำเนินการ อย่างไรต่อไป)</p>
---	------------------	--	--	--

ที่มา: (กฤษฎ เอื้อวงศ์, หน้า 25-28, 2550) ในส่วนของข้อมูล พ.ศ. 2492-2549 (สภาผู้แทนราษฎร, 2558) ในส่วนของข้อมูล พ.ศ. 2550 และ (สถาบันพระปกเกล้า, 2558) ในส่วนของข้อมูล พ.ศ. 2557

จากข้อมูลเชิงเปรียบเทียบในตารางที่ 2 นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 จนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2558 การออกเสียงประชามติเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว คือ วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 และครั้งที่สองที่กำลังจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2559 ภายใต้บทบัญญัติของ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2558

ประชาชนคนไทยกำลังจะได้ใช้สิทธิทางการเมืองครั้งสำคัญว่าด้วย “การออกเสียงประชามติ” เป็นครั้งที่สอง ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่ปกติเฉกเช่นกรณีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญเมื่อปี 2550 ที่มีข้อเคลือบแคลงสงสัยและข้อคำถามต่าง ๆ นานาต่อกระบวนการในการร่างรัฐธรรมนูญและเนื้อหาว่าร่างรัฐธรรมนูญผู้เขียนขอแสดงบทวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในลำดับต่อไป

บทวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

ผู้เขียนได้แสดงข้อมูลเปรียบเทียบประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550 และปี 2559 ไว้ในตารางที่ 3 ว่าด้วยเรื่อง สถานการณ์ สภาพที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญ คณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมในประเด็นสำคัญ ๆ ที่นำไปสู่การไม่ให้การยอมรับและการไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ และปัญหาและอุปสรรคของการออกเสียงประชามติ ซึ่งเป็นบทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพรวมในระดับหนึ่ง

ผู้เขียนมีประเด็นความคิดเห็นเชิงวิพากษ์เพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1) ข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมในประเด็นเรื่องที่มาแห่งการร่างรัฐธรรมนูญ คงไม่สามารถย้อนเวลากลับไปเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ หากแต่คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลสามารถดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะคล้ายปมข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมได้ ด้วยความคิดและการกระทำที่แสดงออกให้สังคมประจักษ์ว่า ไม่ได้ขึ้นนำและแทรกแซงกระบวนการในการร่างรัฐธรรมนูญทั้งในเชิงความคิดและการกระทำ ซึ่งหากทำเช่นนี้ได้อย่างแท้จริงถือว่าพอจะช่วยบรรเทาความรู้สึกเชิงลบของคนในสังคมให้มีทัศนคติที่ดีขึ้นได้ แต่ในทางตรงกันข้าม หากไม่สามารถกระทำได้ ก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำปมข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมเพิ่มมากขึ้น อันนำมาซึ่งการออกเสียงประชามติที่ไม่สมบูรณ์ในท้ายที่สุด

2) คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องไม่เดินซ้ำรอยกับกรณีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 ที่มีการตั้งธงไว้ล่วงหน้าเชิงมุ่งหมายทำลายล้างหรือทอนอำนาจทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม และกีดกันมิให้ฝ่ายตรงข้ามกลับมาใช้อำนาจได้อีก

3) คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องหนุนเสริมให้การออกเสียงประชามติอยู่ภายใต้บรรยากาศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายที่เห็นควรให้รับร่างรัฐธรรมนูญและฝ่ายที่เห็นควรไม่รับร่างรัฐธรรมนูญมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามวิถีทางประชาธิปไตย และแลกเปลี่ยนกับกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเชิงสร้างสรรค์ โดยปราศจากการใช้กลไกของรัฐเพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม

4) คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องช่วยและหนุนเสริมให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งองค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันขบคิดหาวิธีการที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อเนื้อหาว่าร่างรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง (ไม่มากนักก่อนการออกเสียงประชามติ) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสแห่งการทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของคนในสังคม (ผู้เขียนมองว่า ไม่ควรปล่อยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งคิดและกำหนดวิธีการดังกล่าวเพียงองค์กรเดียว)

หากคณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลพยายามยึดถือและดำเนินการตามแนวทางข้างต้น ผู้เขียนเชื่อมั่นว่าสถานการณ์แห่งการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญปี 2559 จะเป็นไปในทิศทางบวกเพิ่มมากขึ้น ไม่มากนักก็น้อย ซึ่งถือเป็นโจทย์ที่ยากและท้าทายเป็นอย่างยิ่ง ว่าจะได้หรือไม่ (ขอเพียงแค่คิดจะเปลี่ยน หลายสิ่งหลายอย่างย่อมสามารถถูกเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกได้เสมอ)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550 และ ปี 2559

ประเด็น	ร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 ที่นำไปสู่การออกเสียงประชามติ	ร่างรัฐธรรมนูญปี 2559 ที่นำไปสู่การออกเสียงประชามติ
สภาวะการณ์	อยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่ปกติ กล่าวคือ อยู่ภายใต้บรรยากาศที่ต่อเนื่องจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดย “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) ซึ่งความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในทางการเมืองยังคงมีความคุกรุ่นอยู่ อาทิ พรรคการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ประชาชน สื่อมวลชน เป็นต้น	อยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่ปกติ กล่าวคือ อยู่ภายใต้บรรยากาศที่ต่อเนื่องจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดย “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) ซึ่งความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในทางการเมืองยังคงมีความคุกรุ่นอยู่ อาทิ พรรคการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ประชาชน สื่อมวลชน เป็นต้น
สภาที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกรร่างรัฐธรรมนูญ	สภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 (ส.ส.ร.) มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ ได้รับการสรรหามาจากสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ พ.ศ. 2549 จำนวน 1,982 คน ลงมติคัดเลือกกันเอง เหลือ 200 คน และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ ทำการคัดเลือกเหลือ 100 คน	สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) จำนวน 250 คน โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติคัดเลือกบุคคลที่เห็นสมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาประจำจังหวัดเสนอ จังหวัดละ 1 คน จำนวน 77 คน และคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาด้านต่าง ๆ จำนวน 11 ด้าน เสนอ จำนวน 173 คน
คณะผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญ	สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญคัดเลือกกันเองให้เหลือ จำนวน 25 คน และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิอีก 10 คน รวมเป็น 35 คน เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ	ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 36 คน ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เสนอ จำนวน 1 คน สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) เสนอ จำนวน 20 คน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เสนอ จำนวน 5 คน คณะรัฐมนตรี (ครม.) เสนอ จำนวน 5 คน คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เสนอจำนวน 5 คน

<p>ข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมในประเด็นสำคัญ ๆ ที่นำไปสู่การไม่ให้การยอมรับและการไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) ที่มาของร่างรัฐธรรมนูญขาดความชอบธรรม ด้วยเพราะมาจากเหตุแห่งการทำรัฐประหาร 2) บุคคลที่เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญยังผูกขาดเฉพาะกับบุคคลจากวงการศาลและนักวิชาการมหาวิทยาลัยเท่านั้น 3) การร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกเถียงหรือต่อรองในประเด็นต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มการเมือง กลุ่มข้าราชการประจำ กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ตรงกันข้าม กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้กลับตกอยู่ภายใต้การชี้นำของคณะรัฐประหารและกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน โดยมีความมุ่งหมายเพียงเพื่อการทำลายล้างทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม และกีดกันมิให้ฝ่ายตรงข้ามกลับมามีอำนาจได้อีก 4) ไม่มีการสร้างระบบถ่วงดุลที่เหมาะสมให้ศาลยุติธรรมต้องตกอยู่ภายใต้การตรวจสอบขององค์กรอื่น 5) กระบวนการออกเสียงประชามติไม่มีความไม่สมบูรณ์ในเชิงหลักการที่ควรเป็น กล่าวคือ การออกเสียงประชามติต้องอยู่ภายใต้บรรยากาศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ปราศจากการกดดันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งโดยชัดเจนและโดยปริยายจากผู้มีอำนาจ ปราศจากการทำลายความน่าเชื่อถือของอีกฝ่ายด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่มีเหตุผลทางวิชาการรองรับ ต้องเปิดให้ทั้งฝ่ายที่เห็นควรให้รับร่างรัฐธรรมนูญและฝ่ายที่เห็นควรไม่รับร่างรัฐธรรมนูญมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยปราศจากการใช้กลไกของรัฐเพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม 	<p>ในช่วงที่ผู้เขียนกำลังเขียนบทความนี้ เป็นช่วงที่มีการสรรหา “คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ” จำนวน 21 คนเพื่อกำหนดการร่างรัฐธรรมนูญ ด้วยเพราะก่อนหน้านั้นวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 ที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ 135 เสียง ต่อ 105 เสียง งดออกเสียง 7 เสียง ส่งผลให้ร่างรัฐธรรมนูญที่ร่างโดย “คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ” ตกไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในข้อวิพากษ์วิจารณ์และข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคม ที่มองว่า สปช.ถูกแทรกแซง ชี้นำให้ลงมติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ด้วยเพราะสถานการณ์บ่งชี้ถึงความเสี่ยงในระดับสูง หากร่างรัฐธรรมนูญผ่านการรับรองจาก สปช.แล้ว หนทางข้างหน้าจะต้องเผชิญกับการคัดค้านและต่อต้านจากหลายฝ่าย อันนำมาซึ่งความขัดแย้งรอบใหม่ และร่างรัฐธรรมนูญไม่ผ่านการออกเสียงประชามติในท้ายที่สุด</p> <p>ในส่วนของข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมในประเด็นสำคัญ ๆ อื่น ที่นำไปสู่การไม่ให้การยอมรับและการไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนมองว่าคล้ายกับกรณีสภากรรมการออกเสียงประชามติปี 2550 เรื่องที่มา ผู้ร่างกระบวนการ เป็นต้น โดยละเอียดยังไม่กล่าวถึงในส่วนของเนื้อหา ด้วยเพราะขณะเขียนบทความ ยังไม่เห็นเนื้อหาที่จะมีการร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ</p>
--	--	--

<p>ปัญหาและอุปสรรคของการออกเสียงประชามติ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) มีการนำเอาประเด็นเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นปรปักษ์ทางการเมืองระหว่างฝ่ายที่เป็นผู้ทำรัฐประหารกับฝ่ายที่ถูกรัฐประหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขในการออกเสียงประชามติ 2) ผู้มาออกเสียงประชามติมุ่งความสนใจไปที่ “ประเด็นทางการเมือง” มากกว่าเนื้อหาสาระในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญ 3) ระยะเวลาสำหรับการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ มีเพียง 19 วัน ไม่พอสำหรับการศึกษาทำความเข้าใจในเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ 309 มาตรา 4) อื่น 	<p>ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า เมื่อใกล้ถึงเวลาในการจัดให้มีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ 2559 ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มีแนวโน้มเกิดขึ้นคล้ายกับกรณีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญเมื่อปี 2550 ยกเว้นเรื่องของระยะเวลาสำหรับการเผยแพร่ที่เพิ่มจำนวนวันมากขึ้น</p>
--	--	---

ที่มา: ประมวลจากสื่อต่าง ๆ ทางออนไลน์ โดยในส่วนของข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคมในประเด็นสำคัญ ๆ ที่นำไปสู่การไม่ให้การยอมรับและการไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ อ้างอิงจาก (วีระ สมความคิด, 2550) และในส่วนของปัญหาและอุปสรรคของการออกเสียงประชามติ อ้างอิงจาก (นันทวัฒน์ บรมานันท์ และคณะ, 2550)

ในลำดับต่อไป ผู้เขียนขอเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 อันเป็นแนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น และแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับถาวร อันเป็นแนวทางในระยะยาว ดังนี้

แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 (แนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น)

ผู้เขียนขอเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 อันเป็นแนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น ดังแสดงไว้ในแผนภาพที่ 1 ซึ่งอธิบายขยายความได้ว่า

สิ่งสำคัญประการแรกสุดในมุมมองของผู้เขียนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นด่านแรกที่ควรพิจารณา คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีคิดของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การเปิดโอกาสและช่องทางให้กับฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมได้มีส่วนร่วมอย่างอิสระเชิงสร้างสรรค์ในกระบวนการออกเสียงประชามติ ซึ่งเป็นการมองถึงอนาคตข้างหน้าที่ว่า ทำอย่างไรถึงจะก่อให้เกิดการยอมรับได้จากทุกฝ่ายทุกภาคส่วนของสังคม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมา) หากไม่สามารถผ่านด่านแรกนี้ไปได้ สภาวการณ์แห่งการใช้ “ปมประเด็นทางการเมือง” มาขับเคลื่อนต่อสู้ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือหลาย ๆ ฝ่าย จะเกิดขึ้นดังเช่นกรณีปี 2550 ซึ่งจะส่งผลให้ความพยายามในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 ในด้านต่อไป (ขั้นต่อไป) ย่อมลดทอนพลังลง อันนำไปสู่ความไม่สมบูรณ์หรือความล้มเหลวในการออกเสียงประชามติของประชาชนในท้ายที่สุด

ในกรณีที่สามารถผ่านด่านแรกมาได้ โจทย์ที่ท้าทายประการต่อมา คือ ภายใต้อายุอันจำกัด ควรมีแนวทางหรือวิธีการอย่างไร ที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อเนื้อหาของรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง (ไม่มากก็น้อยก่อนการออกเสียงประชามติ) โดยไม่ใช่เป็นแค่การเน้นผลสำเร็จจากรูปแบบภายนอกแต่เพียงประการเดียว เช่น การแจกจ่ายรัฐธรรมนูญให้กระจายอย่างครอบคลุม การรณรงค์ให้ผู้มีสิทธิมาออกเสียงประชามติให้มากที่สุด เป็นต้น สำหรับโจทย์นี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า ควรเน้นในหลักการที่ว่า “การเปิดกว้างโดยไม่ปิดกั้น” ในช่องทางต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ ภายใต้อำนาจการหนุนเสริมของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลที่มีต่อ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งเปิดโอกาสให้องค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ สามารถเข้ามาร่วมกันขบคิดหาวิธีการที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อนโยบายรัฐธรรมนูญ ซึ่งในมุมมองของผู้เขียน มีวิธีการและช่องทางต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

1) การกำหนดให้องค์กรหรือภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมเข้ามาช่วยในกระบวนการออกเสียงประชามติ ดังเช่นกรณีการออกเสียงประชามติที่สหราชอาณาจักรในช่วงที่ผ่านมา ว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับแยกตัวของสกอตแลนด์ ออกจากสหราชอาณาจักร ที่เปิดให้มีการลงทะเบียนสำหรับบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่ประสงค์จะเข้าร่วมช่วยรณรงค์ให้ข้อมูลและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนก่อนวันออกเสียงประชามติ (กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า น่าสนใจมาก ซึ่งคาดว่าในอนาคตคงมีผู้ศึกษาเชิงลึกต่อไปว่ามีกระบวนการในการดำเนินการอย่างไร และอาจนำมาปรับใช้กับประเทศไทยก็เป็นได้)

2) การใช้สื่อทุกรูปแบบเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เช่น สื่อ สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น

3) การจัดให้มีเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในร่างรัฐธรรมนูญ ผ่านรายการต่าง ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งสื่อออนไลน์

4) การใช้ช่องทางสถานศึกษาและสถาบันการศึกษาทั่วประเทศสำหรับการจัดให้มีเวทีย่อยขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน นิสิต นักศึกษาในแต่ละแห่ง

5) การใช้ช่องทางประชาคมหมู่บ้านทั่วประเทศสำหรับการจัดให้มีเวทีย่อยขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่

สำหรับเวทีที่จัดให้มีขึ้นตามข้อ 3) – 5) ต้องค้นหาและกำหนดตัวผู้อำนวยความสะดวกเชิงทักษะ ความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการเป็น “ผู้อำนวยกระบวนการหรือวิทยากรกระบวนการ” (Facilitator) มาดำเนินกระบวนการในแต่ละเวที ซึ่งตรงจุดนี้ผู้เขียนมองว่าเป็นข้อจำกัดอย่างยิ่ง ว่า จะหาผู้ที่มีคุณสมบัตินี้ในจำนวนมากคนสำหรับเวทีทั่วประเทศได้อย่างไร

6) อื่น ๆ

ทั้งนี้ วิธีการและช่องทางต่าง ๆ ข้างต้นต้องยึดถือในหลักการการให้ข้อมูลแก่ประชาชนอย่างรอบด้านทุกแง่มุม โดยไม่เลือกนำเสนอในลักษณะชี้นำหรือเฉพาะส่วนที่ต้องการ

- ✓ คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะคล้ายปมข้อเคลือบแคลงสงสัยของสังคม ด้วยความคิดและการกระทำที่แสดงออกให้สังคมประจักษ์ว่า ไม่ได้ชี้แนะและแทรกแซงกระบวนการในการร่างรัฐธรรมนูญทั้งในเชิงความคิดและการกระทำ
- ✓ คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องไม่ตั้งธงไว้ล่วงหน้าเชิงมุ่งหมายทำลายล้างหรือทอนอำนาจทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม และกีดกันมิให้ฝ่ายตรงข้ามกลับมาใช้อำนาจได้อีก
- ✓ คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องหนุนเสริมให้การออกเสียงประชามติอยู่ภายใต้บรรยากาศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายที่เห็นควรให้รับร่างรัฐธรรมนูญและฝ่ายที่เห็นควรไม่รับร่างรัฐธรรมนูญมีโอกาสรณรงค์โน้มน้าวหมายของตนอย่างเต็มที่ตามวิถีทางประชาธิปไตย และแลกเปลี่ยนกับกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเชิงสร้างสรรค์ โดยปราศจากการใช้กลไกของรัฐเพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม

- ✓ คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลต้องช่วยและหนุนเสริมให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งองค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันขบคิดหาวิธีการที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อเนื้อหาาร่างรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง (ไม่มากก็น้อยก่อนการออกเสียงประชามติ) โดยมีวิธีการและช่องทางต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้
 - 1) การกำหนดให้มีองค์กรหรือภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมเข้ามาช่วยในกระบวนการออกเสียงประชามติ
 - 2) การใช้สื่อทุกรูปแบบเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น
 - 3) การจัดให้มีเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระในร่างรัฐธรรมนูญ ผ่านรายการต่าง ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งสื่อออนไลน์
 - 4) การใช้ช่องทางสถานศึกษาและสถาบันการศึกษาทั่วประเทศสำหรับการจัดให้มีเวทีย่อยขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน นิสิต นักศึกษาในแต่ละแห่ง
 - 5) การใช้ช่องทางประชาคมหมู่บ้านทั่วประเทศสำหรับการจัดให้มีเวทีย่อยขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่
 - 6) อื่น ๆ

การออกเสียงประชามติของประชาชน

ที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่ปกติและระยะเวลาอันจำกัด

แผนภาพที่ 1 แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหาาร่างรัฐธรรมนูญก่อนการออกเสียงประชามติในปี 2559 (แนวทางเฉพาะหน้าในระยะสั้น)

แนวทางการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหารัฐธรรมนูญฉบับถาวร (แนวทางในระยะยาว)

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ผู้เขียนได้ศึกษา ค้นคว้า และทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ทั้งในและนอกชั้นเรียน เพื่อทดลอง “นวัตกรรมประชาธิปไตยที่นำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย” ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 (วิระ เลิศสมพร, 2557) ที่มุ่งเสริมสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครอง อันนำไปสู่การเสริมสร้างภาวะความเป็นพลเมืองในท้ายที่สุด ภายใต้การใช้กระบวนการ “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้” (Learner Center) กระบวนการ “ประชาเสวนา” (Citizen Dialogue) และกระบวนการ “วิทยากรกระบวนการ” (Facilitator) เป็นหลักสำคัญ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีความน่าพึงพอใจในระดับหนึ่ง ได้แนวทางการเสริมสร้างภาวะความเป็นพลเมืองที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ 1 แนวทาง คือ แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “การเมืองกับชีวิต” (Politics and Life) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดีที่ช่วยเปิดมุมมองและขยายความเข้าใจว่าด้วยเรื่องการเมืองกับชีวิตเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มองเรื่อง “การเมือง” ในแง่บวกมากขึ้น

ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าแนวทางเช่นนี้มีนัยสำคัญต่อพัฒนาการเมืองไทย ที่หากสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ดำเนินการอย่างแท้จริง จริงจัง และต่อเนื่อง ทั้งกรณีผู้ที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาและกรณีประชาชนคนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในสถานศึกษา จะช่วยเสริมสร้างภาวะความเป็นพลเมืองของคนไทยให้เพิ่มมากขึ้น และเมื่อใดที่ภาวะความเป็นพลเมืองไทยเพิ่มมากขึ้นทั้งประเทศในสัดส่วนที่สูงเพียงพอ เมื่อนั้นการพัฒนาการเมืองไทยย่อมมีทิศทางเป็นไปในเชิงบวกตามมาชนิดหวังผลสัมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริง จริงจัง และต่อเนื่อง

ผู้เขียนมีความเห็นว่า สามารถนำแนวทางจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการข้างต้น มาเป็นแนวทางสำหรับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหารัฐธรรมนูญฉบับถาวร อันเป็นแนวทางในอนาคตช่วงระยะยาว โดยกำหนดหัวข้อเพิ่มเติมในกระบวนการดังกล่าว คือ แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “รัฐธรรมนูญกับชีวิต” (Constitution and Life) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเนื้อหารัฐธรรมนูญแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อน ดำเนินกระบวนการกับกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะประสบกับความมีสัมฤทธิ์ผล

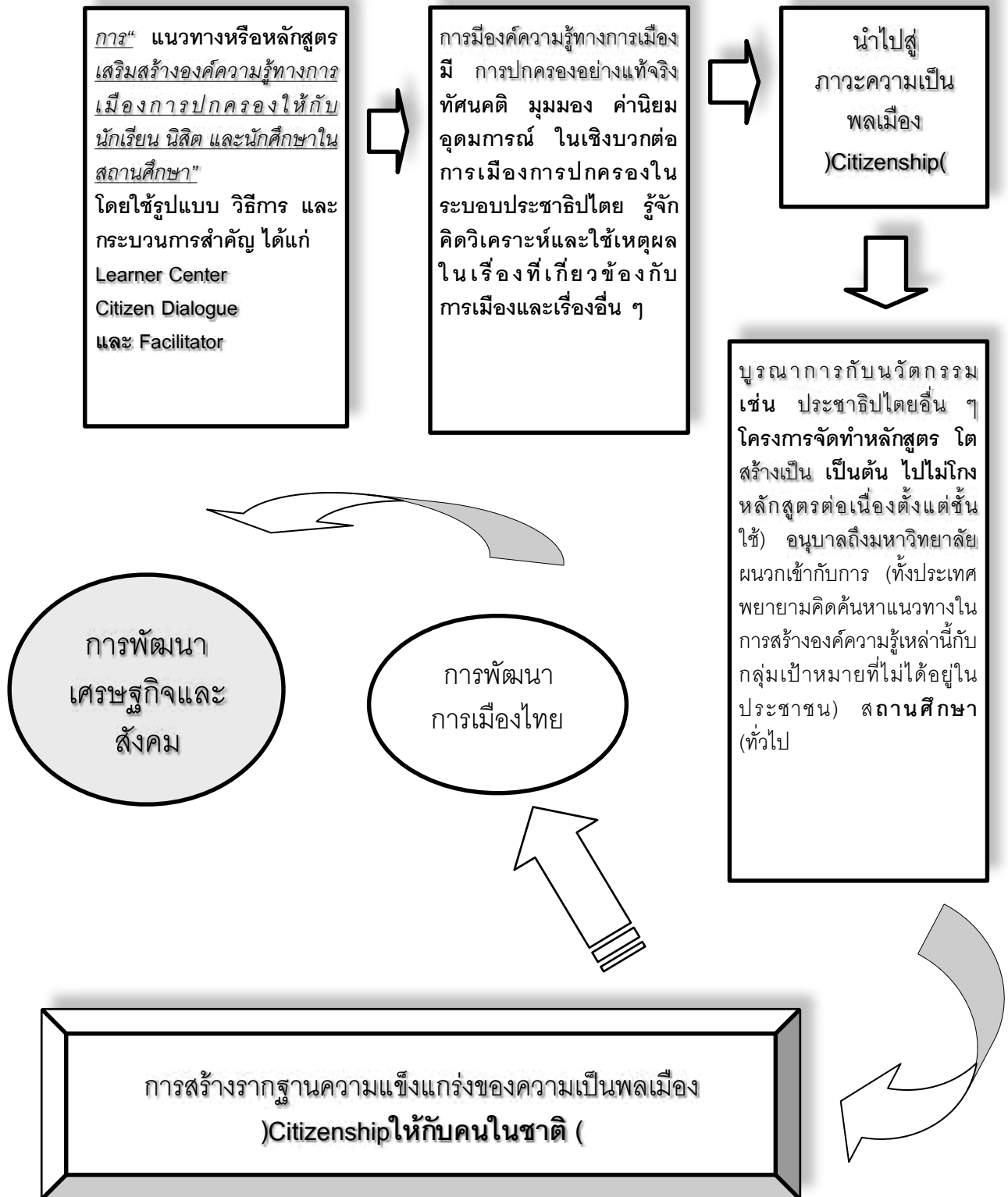
ทั้งนี้ ผู้เขียนได้วางแผนงานในอนาคตไว้ว่า จะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในประเด็นหัวข้ออื่น ๆ ต่อเนื่องจากประเด็นหัวข้อ แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “การเมืองกับชีวิต” ได้แก่

แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “ประชาธิปไตยกับชีวิต”

แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “รัฐธรรมนูญกับชีวิต”

แนวทางการชวนสนทนา เรื่อง “พลเมืองใจอาสา กับชีวิต”

เป็นต้น

แผนภาพที่ 2 นวัตกรรมประชาธิปไตยที่นำไปสู่การพัฒนาการเมืองไทย

(อ้างอิงจาก วีระ เลิศสมพร, 2557)

บรรณานุกรม

- กฤษ เอื้อวงศ์. (2550). **พร้อมหรือยังกับการออกเสียงประชามติครั้งแรกของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: เจริญการพิมพ์.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์ และคณะ. (2550). **รายงานการวิจัย เรื่อง “กระบวนการขั้นตอนการออกเสียงประชามติ”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- ปรียวรรณ สุวรรณสุนย์. (2558). **ประชามติ**. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2558, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชามติ>
- ปรียวรรณ สุวรรณสุนย์. (2552). **รายงานการศึกษา เรื่อง “ความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นกับการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550: กรณีศึกษาเปรียบเทียบภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2558). **ประชามติ**. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2558, จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/search.php>
- วีระ เลิศสมพร. (2557). **แนวทางการเสริมสร้างภาวะความเป็นพลเมืองในประเด็นเรื่องการเมืองกับชีวิต (Guideline for Citizenship Reinforcement on Politics and Life Issue)**. การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 14. ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- วีระ สมความคิด. (2550). **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย เรื่อง “การติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ 2550 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร”**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2558). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558**. การเข้าถึงจาก: <http://kpi.ac.th/.html>. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. ฉบับชั่วคราว-พุทธศักราช-2557-แก้ไขเพิ่มเติม 1-พุทธศักราช 2558. (สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2558).
- สภาผู้แทนราษฎร. (2558). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**. เข้าถึงได้จาก: www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/.../article_20110908103835.pdf. (สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2558).
- สมาคมพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า). (2537). **รายงานฉบับสมบูรณ์ ผลการสำรวจประชามติเกี่ยวกับข้อเสนอการเปลี่ยนระบบเดินรถเมลิในเขตกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักข่าวบีบีซี. (2558). **ผลประชามติ**. เข้าถึงได้จาก <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides/results>. (สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2558).
- Butler, D., & Ranney, A. (Eds.). (1994). **Referendum around the World: The Growing Use of Direct Democracy**. London: Macmillan.

การปฏิรูประบบราชการภายใต้มาตรา 44 Bureaucratic reform under Article 44.

สามารถ บุญรัตน์⁷

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้พยายามที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงการปฏิรูประบบราชการภายใต้มาตรา 44 พบว่า การใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พ.ศ.2557 เปรียบเสมือนดาบอาญาสิทธิ์ของพระเจ้าแผ่นดินจะต้องมีความระมัดระวังในการใช้อำนาจที่จะส่งถึงความขัดแย้งเชิงสถาบันทางการเมืองการปกครองโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งอย่างมาก นับได้ว่าความรอบคอบในการตัดสินใจของผู้นำจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนไปในทิศทางที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้การนำมาตรา 44 มาใช้ในการปฏิรูประบบราชการในระดับท้องถิ่นซึ่งอาจจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริง และการทำความเข้าใจในบริบทของสังคมไทยกันอย่างจริงจังที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

การปฏิรูประบบราชการในระดับจังหวัดอาจจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ของผู้นำ และสมาชิกในระดับท้องถิ่นเมื่อปฏิบัติหน้าที่ครบ 4 ปีหมดวาระลง ให้กับผู้ว่าราชการจังหวัด และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งเข้าไปบริหารจัดการองค์กรทันที ซึ่งหมายถึง การควบอำนาจทั้งสำนักงานจังหวัดและสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด และจะต้องระบุงบประมาณการดำรงตำแหน่งของผู้ว่าราชการจังหวัดจนกว่าจะเกษียณอายุราชการเสียก่อน และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ตามรูปแบบประชาธิปไตยดั้งเดิม ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลก็เช่นกัน จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลการยุบรวมไปไว้กับอำนาจหน้าที่ และการบริหารจัดการของนายอำเภอ นั้น ๆ เพื่อปูทางให้กับการเลือกตั้งในระดับองค์การบริหารส่วนอำเภอ ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่กำนันให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนอำเภอตามกฎหมายฉบับการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ส่วนกรณีของเทศบาลให้รักษาไว้ดังเดิม เพราะมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดีมากอยู่แล้ว

คำสำคัญ: การปฏิรูป, ระบบราชการ, ศตวรรษที่ 21.

Abstract

Article piece trying to study and analyze the bureaucratic reform under Article 44 of the Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2557 as Absolute Power Sword of God has to be careful in the use of power to be transmitted. The institutional political opposition, especially at the local level has greatly strengthened. Since its discretion in the decisions of leaders to contribute to the change in direction is clear and tangible. In addition, using Article 44 to be used in bureaucratic reform at the local level, which may have to consider the facts. And understanding the social context of Thailand seriously to cause a change in a better direction.

Bureaucratic reform at the provincial level may need to be amended Act, the Provincial Administration to modify the management structure of the authority of the leader. And members at the local level when performing a full four-year term of office to the governor. And members elected by the corporate management immediately, which means the merger of the Provincial

⁷ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทร 089-2909775 E-mail sboonrut@gmail.com

Office and the Office of the Provincial Administration. And must specify the term of office of the governor until it was retired before. And new elections are held according to the original form of democracy. The Community is the same lemmings. Amendment to the Act will be merged into the Community with authority. And management of the sheriff is to pave the way for the election of the district administration. Public policemen as members of the district administration by completing a full term of four years and provide for new elections. In the case of municipalities to maintain the original, because it is effective in managing very well.

Keywords: reform, Bureaucratic, Article 44.

บทนำ

การปฏิรูประบบราชการในประเทศไทย เป็นปัญหาที่หนักอย่างมาเพราะการสะสมไว้ซึ่งปัญหามากมายในระบบการบริหารราชการแบบเก่าทำให้การปฏิรูปทำได้ลำบาก เพราะระบบราชการไทย ขาดระบบข้อมูลสนับสนุน ขาดบูรณาการระหว่างหน่วยงานการกระจายอำนาจการตัดสินใจไปในระดับต่าง ๆ ไม่เหมาะสม การขาดอุดมการณ์ของชาติที่กำหนดกรอบเป้าหมายระยะยาว การแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพลและการเมือง การที่ราชการยังหวงอำนาจอยู่ การขาดกลไกการรับฟังประชาชนที่ดีพอ และยิ่งเหตุผลน่านใจการประการที่ประชาชนยังรอคอยการปฏิรูปประเทศไทยอย่างจริงจังจากผู้มีส่วนรับผิดชอบ (กพร. ออนไลน์) เพราะเมื่อตุลาคม 2545 โดยนับจากวันที่พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม มีผลบังคับใช้ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของส่วนราชการใหม่ และเกิดกระแสความสนใจของข้าราชการและประชาชนในวงกว้างอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในอดีต สิ่งที่เกิดขึ้นจริงเมื่อเกิดการปฏิรูประบบราชการได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากทั้งการเกิด โครงสร้างใหม่ วิธีคิดใหม่ และระบบทำงานใหม่ ส่งผลดังนี้ (1) ข้าราชการต้องปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลง จึงอาจเกิดแรงต่อต้านจากข้าราชการบางส่วนที่ปรับตัวไม่ทันหรือไม่อยากปรับตัว (2) การแข่งขันกันทำงานระหว่างส่วนราชการ 20 กระทรวง โดยเฉพาะ 6 กระทรวงใหม่ที่เกิดขึ้น ภายหลัง (3) ประชาชนสนใจเข้ามาตรวจสอบผลงานอย่างใกล้ชิด เพราะหวังว่าการเปลี่ยนแปลง ครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ และประชาชนจะได้ประโยชน์อย่างแท้จริงจากการบริหารจัดการภาครัฐชุดใหม่ (4) ต้องระวังมิให้ข้าราชการสนใจแต่โครงสร้างและการเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น โดยละเลยถึงปรัชญาที่แท้จริงของการปฏิรูปที่มุ่งวิธีทำงานใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ออกประกาศใช้ในระบบราชการเพื่อมุ่งหวังในการบริหารราชการที่ส่งผลต่อความสงบสุขภายในประเทศแต่กลับไม่สามารถจะทำให้ระบบราชการเป็นไปตามความคาดหวังจากประชาชนยิ่งกลับเพิ่มความรุนแรงที่มีปัจจัยมาจากภาคการเมืองทำให้เกิดความขัดแย้งในระดับวิกฤติการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนถึงแม้ว่าหลักการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิรูประบบราชการมีพูดกล่าวถึงและเรียนร้องอย่างต่อเนื่องก็ตามจนกระทั่งการเข้ายึดอำนาจทางการทหารหรือการทำรัฐประหารโดยคณะ คสช. เพื่อเข้ามาสู่จึงทำให้เกิดอำนาจตามมาตรฐาน 44 ระบุว่า ในกรณีที่หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หรือเพื่อป้องกัน ระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีอำนาจสั่งการระงับยับยั้ง หรือกระทำการใด ๆ ได้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ รวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำ หรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้และเป็นที่สุด ทั้งนี้ เมื่อได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว ให้รายงานประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีทราบโดยเร็ว

ซึ่งหมายถึง การให้อำนาจหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพียงผู้เดียวในการสั่งการเพื่อปรับปรุงพัฒนา รวมถึงการตัดสินใจในทุกกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดในประเทศนั้นหมายรวมถึงระบบราชการที่เป็นกลไกสำคัญในการทำงานของรัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดย่อมได้รับความสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนระบบผู้นำการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการเลือกตั้งให้เป็นระบบสรรหาแทน เป็นต้น ซึ่งเป็นอำนาจการตัดสินใจของหัวหน้า คสช. ที่เกิดจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2557 (ฉบับชั่วคราว) ดังนั้น การปฏิรูประบบราชการในระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัดซึ่งเขียนเห็นว่า แม้ว่าจะอยู่ในช่วงไม่ปกติในการใช้อำนาจของรัฐบาลในปัจจุบันแต่น่าจะมีการใช้อำนาจตามมาตรา 44 เพื่อการปรับเปลี่ยนระบบที่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมากขึ้น เช่น การปรับเปลี่ยนองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ไปอยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ในระยะเวลา 4 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนบุคลากรให้ยุบรวมหน่วยงานที่ซ้ำซ้อนกันอยู่มาก ส่วนในระดับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ยุบรวมกับไว้กับนายอำเภอในระยะเวลา 4 ปีและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ สำหรับการบริหารเทศบาลให้คงอย่างนั้น ส่วนชื่ออาจจะกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ พ.ศ. แก่ไขเพิ่มเติมต่อไป

กล่าวได้ว่า การปฏิรูประบบราชการในประเทศไทยมีลำดับการปรับเปลี่ยนโดยตลอดเวลาจวบจนมาถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถจะกำหนดรูปแบบการบริหารระบบราชการที่ดีที่สุดได้ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถจะตอบโจทย์ต่อการเปลี่ยนและความพอใจของผู้มีอำนาจทางการเมืองการบริหารได้อย่างแท้จริงเพราะตัวของผู้นำเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง การเรียกร้องของประชาชนที่มีต่อระบบราชการไทยมีอย่างต่อเนื่องเพราะถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายหรือพระราชบัญญัติการบริหารราชการก็ฉบับก็ตามประชาชนก็ยังไม่สามารถได้รับประโยชน์ตามที่ระบบประชาธิปไตยคาดหวัง ดังนั้น มาตรา 44 ของหัวหน้า คสช. หรือ นายกรัฐมนตรีในปัจจุบันน่าจะใช้ใช้อำนาจและการตัดสินใจที่มีอยู่เพื่อมองถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการที่มีประสิทธิภาพในเชิงภารกิจของรัฐโดยเริ่มที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัดนั่นเอง

การบริหารและโครงสร้างอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน

กรณีบทบาทหน้าที่และการบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

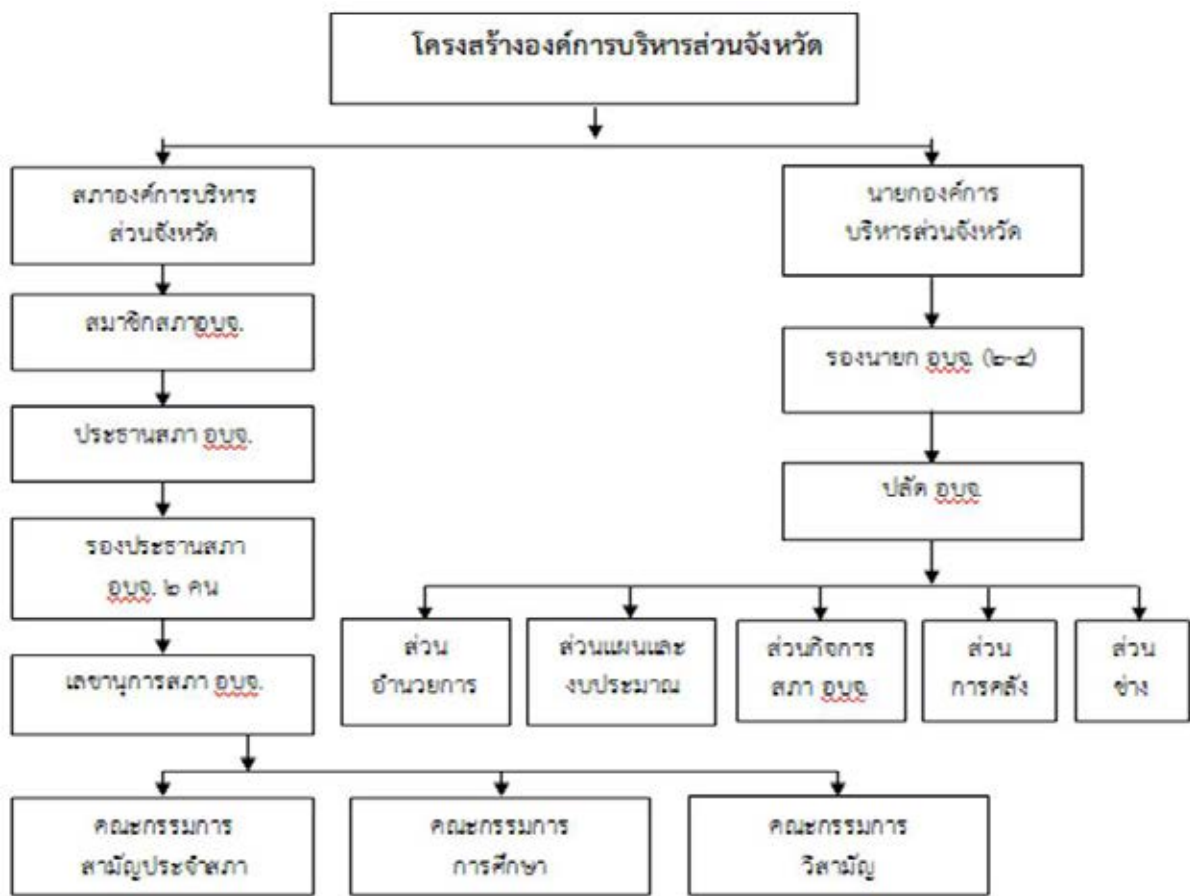
บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2540 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546) หมวด 4 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ระบุไว้ 9 ประการ ได้แก่ มาตรา 54 ระบุว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังต่อไปนี้

- 1) ตราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย
- 2) จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด
- 3) สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น
- 4) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- 5) แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- 6) อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 เฉพาะภายในเขตสภาตำบล
- 7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(7 ทวิ) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และ
- 8) จัดทำกิจการใด ๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ

การกำกับดูแล

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 77 ระบุว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติราชการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ และระเบียบข้อบังคับของ

ทางราชการ....การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 หมวดที่ 6 มาตราที่ 77-80 ความว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติราชการ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เป็นไป ตามกฎหมาย กฎ และระเบียบข้อบังคับของทางราชการ... ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งเพิกถอนมติของสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งมีข้อขัดแย้งได้ ในกรณีที่ปรากฏ ว่ามตินั้นฝ่าฝืนกฎหมาย กฎ หรือระเบียบข้อบังคับของทางราชการ หรือเป็นมติที่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในมาตรา 79 ในกรณีที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดละเลยไม่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ หรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ หรือประพฤติดนฝ่าฝืนความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้ว่าราชการจังหวัด เสนอให้รัฐมนตรีสั่งให้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพ้นจากตำแหน่ง คำสั่งของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, ออนไลน์) อย่างไรก็ตามมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (ตามพ.ร.บ.องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540) ดังนี้

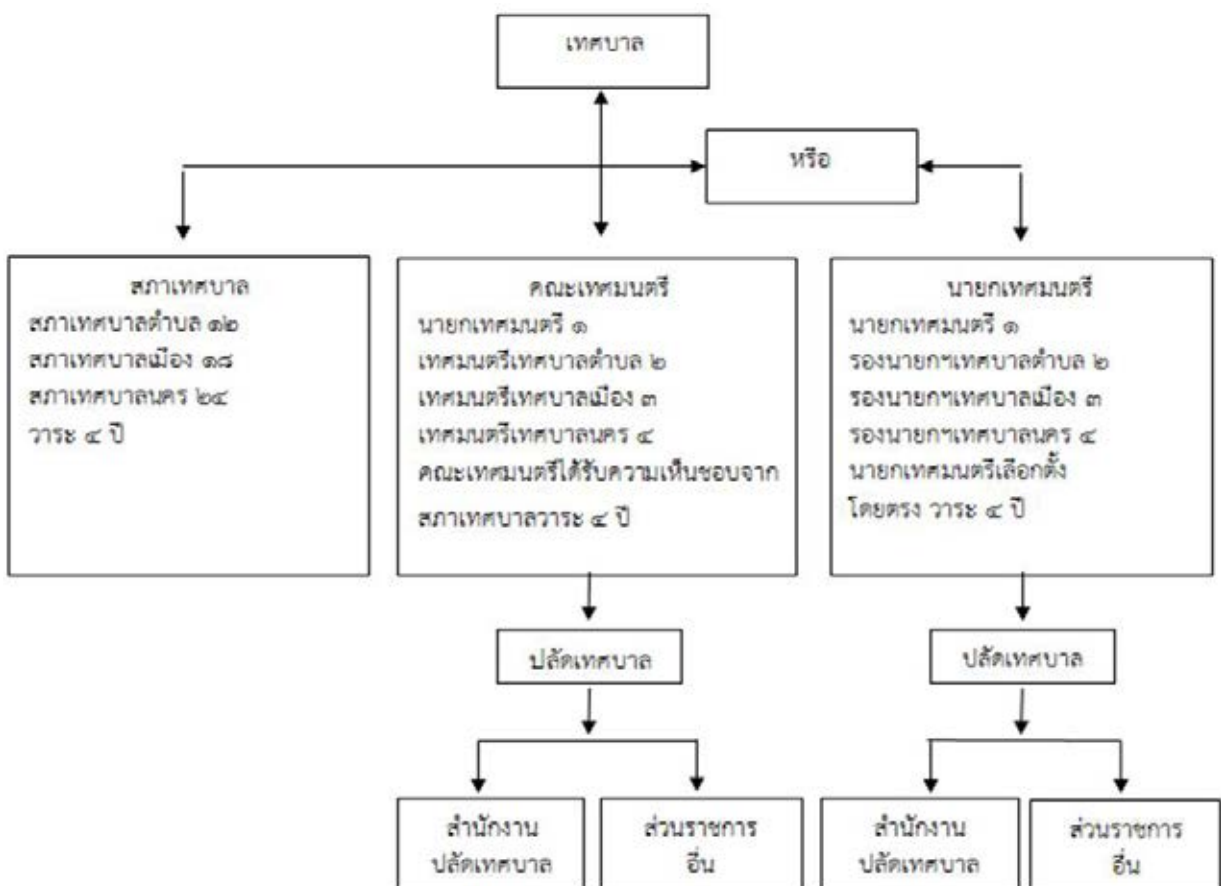
กรณีบทบาทหน้าที่และการบริหารของเทศบาล

ความคิดในเรื่องการจัดตั้งเทศบาล เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ในรูปของรัฐธรรมนูญลักษณะปกครองคณะนคราภิบาล พ.ศ.2461 โดยใช้กับเมืองจำลอง “ดุสิตธานี” ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายการปกครองท้องถิ่นฉบับแรก โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะ ประการที่สอง เป็นสถาบันการสอนการปกครองระบอบประชาธิปไตย เทศบาลจัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีการจัดตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2476 ซึ่งในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้แบ่งรูปแบบการบริหารกิจการเทศบาลเป็น 2 รูปแบบ คือ การบริหารกิจการเทศบาลรูปแบบคณะเทศมนตรีและการบริหารกิจการเทศบาลรูปแบบนายกเทศมนตรีซึ่งจะเป็นการบริหารในรูปแบบให้เป็นที่ไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนโดยการจัดทำประชามติ

การกำกับดูแลเทศบาล

การกำกับดูแลองค์กรเทศบาลเป็นไปตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม 13 ฉบับ พ.ศ. 2552 ล่าสุดเป็นฉบับที่ 13 ปรากฏอยู่ในส่วนที่ 6 ว่าด้วยการควบคุมเทศบาล มาตราที่ 71-75 มีสาระสำคัญ ดังนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเทศบาลในจังหวัดนั้นให้ปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่โดยถูกต้องตามกฎหมาย ในการนี้ให้มีอำนาจหน้าที่ชี้แจงแนะนำตักเตือนเทศบาล และตรวจสอบกิจการ เรียกรายงานและเอกสาร หรือสถิติใด ๆ จากเทศบาลมาตรวจ ตลอดจนเรียกสมาชิกสภาเทศบาลหรือพนักงานเทศบาลมาชี้แจงหรือสอบสวนก็ได้ ให้นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดควบคุมดูแลเทศบาลตำบลในอำเภอนั้น ให้ปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่โดยถูกต้องตามกฎหมาย

การกำกับดูแลเทศบาลนั้น จะมีใกล้ชิดผู้ปกครองโดยตรงในเมื่อเห็นว่าจำเป็นที่จะให้เทศบาลได้อยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทยโดยตรงก็ให้ทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาให้เทศบาลได้อยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทยตามความในวรรคก่อน บรรดาอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัดอันเกี่ยวกับเทศบาลนั้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือผู้ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมายจะเห็นได้ว่าเครื่องมือในการกำกับดูแลเทศบาลทั้ง 5 ประการข้างต้น เป็นเครื่องมือที่มีระดับในการควบคุมที่แตกต่างกันโดยเริ่มตั้งแต่การควบคุมดูแลระดับทั่วไปจนกระทั่งถึงการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด (มรุต วันทนากร และ สวาดรณีย์ หมั่นสมิคร, ออนไลน์) โครงสร้างการบริหารเทศบาล ตาม พรบ.เทศบาล พ.ศ.2496 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2552) ดังนี้

กรณีบทบาทหน้าที่และการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล มีชื่อย่อเป็นทางการว่า อบต. มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็น ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไข

เพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 6 พ.ศ. 2552 (สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) ซึ่งอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ 1. อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มีดังนี้ 1) มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และ 2) มีหน้าที่ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 67 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2542)

องค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และฉบับแก้ไขครั้งที่ 3 พ.ศ. 2542 จัดรูปแบบโครงสร้างการบริหารเป็นองค์กรหลัก ในการบริหารส่วนท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคล แบ่งโครงสร้างของการบริหารออกเป็น 2 ส่วน (นันทวัฒน์ บรมานันท์ และแก้วคำ ไกรสรพงษ์, 2544) ดังนี้

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อนที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) จะประกาศใช้บังคับ สภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสมาชิกโดยตำแหน่งอันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้านในตำบลและแพทย์ประจำตำบล กับสมาชิกซึ่งได้รับการเลือกตั้งอันได้แก่ สมาชิกที่ราษฎรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้นเลือกตั้งหมู่บ้านละ 2 คน แต่ต่อมา เมื่อรัฐธรรมนูญประกาศใช้บังคับ จึงได้มีการแก้ไขโครงสร้างของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เสียใหม่ให้สอดคล้องกับมาตรา 285 แห่งรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง มีกำหนดคราวละ 4 ปีนับแต่วันเลือกตั้ง

2. คณะนายการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เดิมคณะนายการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย กำนันและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน และจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน แต่ต่อมาก็ได้มีการแก้ไขให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 285 ที่กำหนดให้คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนหรือมาจากความเห็นชอบ ของสภาท้องถิ่น จึงมีการแก้ไขมาตรา 58 ของกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลเสียใหม่ โดยกำหนดให้คณะนายการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยนายบริหารคนหนึ่งและนายบริหารจำนวน 2 คน ซึ่งสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แล้วเสนอให้นายอำเภอเป็น ผู้แต่งตั้ง โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

โครงสร้างการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล

1. โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

2. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย สมาชิกหมู่บ้านละ 2 คน โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2542)

3. คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย นายองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองนายองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน เลขาธิการนายองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน (โกวิทย์ พวงงาม, 2546)

การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล

การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตาม พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตราที่ 90-92 ปรากฏอยู่ในส่วนที่ 5 ว่าด้วยการกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้ ให้นายอำเภอมิอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของ องค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการในการปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามวรรคหนึ่ง ให้นายอำเภอมิอำนาจเรียกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการบริหาร พนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบล มาชี้แจงหรือสอบสวน ตลอดจนเรียกรายงานและเอกสารใด ๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรวจสอบได้

กล่าวได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการมาโดยลำดับจาก สรรหามาสู่สนามการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่ยุคของประชาธิปไตยที่มีประชาชนเป็นผู้เลือกผู้นำของตนเองในท้องถิ่นนั้น แต่

กระนั้นเจตนารมณ์แม้ว่าจะมีลักษณะที่ตรงกับความเป็นประชาธิปไตยก็ตามแต่ในทางความเป็นจริงระบบการบริหารองค์กรย่อมขึ้นกับอำนาจของนายกองค์กรนั้นอย่างเต็มรูปแบบทำให้มองเห็นถึงกระแสความเคลื่อนไหวทางอำนาจที่ประชาชนยังไม่เข้าถึงสิทธิเสรีภาพของตนเองเพราะเหมือนกับมอบอำนาจให้กับผู้ที่ได้รับการเลือกจนหมดสิ้น ซึ่งประชาชนได้แต่เพียงสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายในการเลือกตั้งแต่ละครั้งเท่านั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลหน่วยงานท้องถิ่นยังขึ้นอยู่กับระบบราชการที่มาจาก การแต่งตั้งนั้น ถูกควบคุมโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะในสายบังคับบัญชาทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายท้องถิ่นกับฝ่ายท้องถิ่นซึ่งทั้งสองฝ่ายที่ผ่านมีความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์และการทำงานที่ซ้ำซ้อนโดยเฉพาะการแย่งฐานเสียงจากประชาชนทำให้ระบบการพัฒนาท้องถิ่นไม่เป็นไปตามความคาดหวังของประชาชน นอกจากนี้ระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลก็ยังมีพื้นที่ทับซ้อนกันอยู่ในเชิงการจัดการพื้นที่เพราะบางหน่วยงานมีงบประมาณมากแต่พื้นที่ดูแลกลับไม่ชัดเจน บางหน่วยงานมีงบประมาณน้อยแต่กลับมีพื้นที่ดูแลทำให้ไม่สอดคล้องกับความจริงมากนัก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การเข้าสู่อำนาจของสายการบังคับบัญชาจะมาจาก การเลือกตั้งและการแต่งตั้งซึ่งทำให้ความรู้สึกของประชาชนกลับมองไปที่ฝ่ายท้องถิ่นโดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่กำนันมีได้บุคคลที่ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอีกต่อไปจึงมีข้อได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่เพราะฐานเงินเดือนไม่ได้แตกต่างกันโดยนัยที่สำคัญที่เป็นรวมทั้งเป็นแหล่งของอิทธิพลในระดับท้องถิ่นที่ส่งออกไปสู่การเมืองระดับชาติเพราะกฎหมายได้ระบุไว้ให้เป็นไปตามโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ดังนั้น หัวหน้า คสช. จะต้องมององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะทำให้เกิดการปฏิรูประบบการบริหารราชการแบบบูรณาการมากยิ่งขึ้นจึงจะสามารถทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างราบรื่นและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนท้องถิ่นด้วยการใช้มาตรา 44 เพื่อการปฏิรูประบบราชการเสียใหม่

การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้มาตรา 44

การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้มาตรา 44 เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารองค์กรท้องถิ่น รวมทั้งการยุบรวมหน่วยงานที่ทำงานซ้ำซ้อนกันอยู่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและการบูรณาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบอีกทั้งยังสามารถลดงบประมาณของรัฐลงได้เห็นได้ชัดเพราะบางหน่วยหรือบางองค์กรที่มีอยู่ยังเป็นภาระของรัฐบาลอย่างมาก รวมทั้งหมดสามารถลดความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีที่จะนำไปสู่ระบบการบริหารแบบสมัคคีบูรณาการ ในที่นี้ผู้เขียนจะยกมาอธิบายไว้เฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนเทศบาลมีความเห็นว่ามีความชัดเจนในการบริหารจัดการองค์กรได้ดีอยู่แล้วจึงให้เป็นไปตามรูปแบบเดิมต่อไปซึ่งจะได้อธิบายขยายความแนวคิดการปฏิรูประบบราชการในระดับจังหวัดและท้องถิ่นดังต่อไปนี้

การปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารแบบสมัคคีบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด

การปฏิรูประบบราชการในระดับจังหวัดอาจจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ของผู้ว่า และสมาชิกในระดับท้องถิ่นเมื่อปฏิบัติหน้าที่ครบ 4 ปีหมดวาระลง ให้กับผู้ว่าราชการจังหวัด และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งเข้าไปบริหารจัดการองค์กรทันที ซึ่งหมายถึง การควบอำนาจทั้งสำนักงานจังหวัดและสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด และจะต้องบูรณาการดำรงตำแหน่งของผู้ว่าราชการจังหวัดจนกว่าจะเกษียณอายุราชการเสียก่อน และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ตามรูปแบบประชาธิปไตยดังเดิม

โครงสร้างการบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

1. โครงสร้างองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่แทนนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจนกว่าจะเกษียณอายุราชการหรือภายในระยะเวลา 4 ปี เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ส่วนนายกเก่าเมื่อหมดวาระลงให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากับผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าส่วนงาน และผู้อำนวยการต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่เป็นสมาชิกองค์กรใหม่ซึ่งจะแบ่งกันทำหน้าที่แยกเป็นส่วนที่มีอยู่ ได้แก่ ส่วนปลัดจังหวัดกำกับ

ดูแลฝ่ายข้าราชการประจำทั้งหมดที่มีอยู่ และส่วนปลัดองค์การบริหารจังหวัดให้กำกับดูแลฝ่ายการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเทียบเท่ากับฝ่ายสมาชิกการเมืองและเป็นสมาชิกสภาองค์กรท้องถิ่นระดับจังหวัด

2. สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วย สมาชิกสภาซึ่งให้นายอำเภอเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง เข้ามาทำหน้าที่โดยตัวแทนของประชาชนภายในระยะเวลาของสภาองค์กรท้องถิ่นระดับจังหวัดนั้น ๆ

3. คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด จำนวน 1 คน โดยกำหนดให้เรียกชื่อใหม่หรือชื่อเดิมเหมือนกันทั่วประเทศโดยการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยองค์กรท้องถิ่นระดับจังหวัด และรองผู้ว่าราชการจังหวัดจำนวน 4 คน และเลขานุการผู้ว่าราชการจังหวัดจำนวน 1 คนมาโดยการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง

4. อำนาจหน้าที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะมีลักษณะการบริหารแบบ CEO มากนักที่รวมเอาบทบาทหน้าที่ของ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเดิมเข้าไปซึ่งเท่ากับให้อำนาจเต็มแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดให้การสั่งการและรับผิดชอบ ภายใต้อำนาจใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดเดิมให้ผู้มีอำนาจเดิมยังคงมีบทบาทในการทำงาน จนกว่าจะมีการจัดการเลือกตั้งรอบใหม่ เช่น การแต่งตั้งให้เป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อลดกระแสความขัดแย้ง รอบใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้น การแต่งตั้งให้เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า การปฏิรูป โครงสร้างจะใช้ระยะเวลาไปถึง 4 ปี ที่จะสามารถทำระบบหน่วยงานภายในมีความชัดเจนและลงตัวในบทบาท และ อำนาจหน้าที่ของการปรับตัวของบุคลากรที่จะทำให้เกิดการบริหารแบบสามัคคีบูรณาการในระดับจังหวัดที่ปราศจาก ความขัดแย้งซึ่งสามารถจะเสริมความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้

องค์การบริหารแบบสามัคคีบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารแบบสามัคคีบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นการผสมผสานแนวความคิดในรูปแบบ การบริหารแบบเก่าในลักษณะการยุบหน่วยงานเดิมที่มีความซ้ำซ้อนในเชิงการบริหารและการกำกับดูแลเพื่อให้การ บริหารมีความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้นภายใต้การสั่งการจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพียงแต่ผู้เดียวแต่กระนั้นการตรวจ สอบให้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของรัฐบาลกลางที่จะกำหนดงานเพื่อการตรวจสอบการปฏิบัติงานในระดับจังหวัดหรือที่ เรียกว่าผู้ตรวจการอันขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีแต่จะต้องไม่แทรกแซงการทำงานในระดับจังหวัดเพื่อให้เกิด ความหลากหลายในเชิงการพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งเป็นไปตามความต้องการและความคาดหวัง จากประชาชนผ่านการเลือกตั้งและประชามติ ประชาคม และประชาพิจารณ์ท้องถิ่น นอกจากนี้ องค์การบริหารแบบ สามัคคีบูรณาการยังมองถึงองคาพยพทั่วทั้งจังหวัดที่ทำงานประสานแบบน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลท้องถิ่น เปรียบที่ที่ดูแลน้องให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือองค์กรท้องถิ่นในระดับล่างลงไปรวมไปถึงงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการบริหารจัดการพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน

กล่าวได้ว่า องค์การบริหารแบบสามัคคีบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นการระบบการบริหาร แบบรวมศูนย์ในระดับจังหวัดเพราะเห็นว่า มีความศักยภาพในการทำงานและการพัฒนาท้องถิ่นได้มากกว่าการ แยกอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ในขณะที่ปรับเปลี่ยน โครงสร้างทางการบริหารจะต้องออกเป็นกฎหมายให้แล้วเสร็จภายใน 120 วัน พร้อมกันทั่วประเทศให้เป็นระบบ และรูปแบบโครงสร้างและการบริหารเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด และจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปตามค้ำมั่นสัญญาของ หัวหน้ารัฐบาลและระบุไว้ในกฎหมายเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน ดังนั้น การปฏิรูปโครงสร้างและการ บริหารแบบสามัคคีบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือและความเห็นสอดคล้อง กันระหว่างองค์กรท้องถิ่นระดับจังหวัดโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จะปฏิรูปและลดอำนาจของตนเอง เพื่อยกฐานะความเจริญทางด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจในจังหวัดให้เติบโตไปด้วยความปรองดอง ความสามัคคี มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพราะคนในจังหวัดเดียวกันก็น่าจะพูดคุยกันง่ายกว่าในระดับชาติ อีกทั้ง หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่ซ้ำซ้อนให้ยุบรวมกันทั้งหมดหรือสามารถประสานงานการปฏิบัติงานโดยปราศจาก ความขัดแย้งภายในที่มีการควบคุมดูแลจากผู้ว่าราชการจังหวัด ในกรณีการจัดการเลือกตั้งจะต้องมอบอำนาจให้

กับกลุ่มงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดูแลทั้งหมดซึ่งเทียบเท่ากับนายทะเบียนระดับจังหวัดซึ่งในปัจจุบันมิได้มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเลือกตั้งให้มีความซื่อสัตย์สุจริตมากที่สุดเพราะมีทั้งรับผิดชอบและรับขอบไปพร้อมกันที่สามารถทำหน้าที่แทน กกต.ระดับจังหวัดได้ หน่วยงานดังกล่าวให้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติจากส่วนกลาง

การปฏิรูปโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

การปฏิรูปโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลก็เฉกเช่นเดียวกัน จะต้องแก้ไขเพิ่มพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ..... พร้อมทั้งการระบุนายกหน่วยงานไปรวมไปไว้กับอำนาจหน้าที่ และการบริหารจัดการของนายอำเภอ นั้น ๆ เพื่อปูทางให้กับการเลือกตั้งในระดับองค์การบริหารส่วนอำเภอ ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่กำนันให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนอำเภอตามกฎหมายจรรยาบรรณการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่

1. โครงสร้างองค์การบริหารส่วนอำเภอ ประกอบด้วย นายอำเภอทำหน้าที่แทนนายกองค์การบริหารส่วนอำเภอ (โดยรวมเอาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดไว้ในส่วนของอำเภอ) จนกว่าจะเกษียณอายุราชการหรือภายในระยะเวลา 4 ปี เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ส่วนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเก่าเมื่อหมดวาระลงให้ทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนงาน และผู้อำนวยการต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่เป็นส่วนหน้าที่ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ ส่วนปลัดอำเภอให้กำกับดูแลฝ่ายข้าราชการประจำทั้งหมดที่มีอยู่ และส่วนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลให้กำกับดูแลฝ่ายการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเทียบเท่ากับฝ่ายสมาชิกการเมืองและเป็นสมาชิกสภาองค์กรท้องถิ่นระดับอำเภอ

2. สภาองค์การบริหารส่วนอำเภอ ประกอบด้วย นายอำเภอเป็นประธานสภาโดยตำแหน่ง (ชั่วคราว) ให้ นายกองค์การบริหารส่วนอำเภอเดิมให้ปรับเปลี่ยนมาเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนอำเภอและให้คัดเลือกกันใหม่(ชั่วคราว) ส่วนประธานและรองประธานให้สรรหาจากการเลือกตั้งแบบเปิดเผยโดยสัดส่วนจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนอำเภอเข้ามาทำหน้าที่โดยตัวแทนของประชาชนภายในระยะเวลา 4 ปีแล้วจึงกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่

3. คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วย นายอำเภอจำนวน 1 คน โดยกำหนดให้เรียกชื่อใหม่หรือชื่อเดิมเหมือนกันทั่วทั้งประเทศโดยการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยองค์กรท้องถิ่นระดับอำเภอและรองนายกอำเภอจำนวน 4 คน และเลขานุการนายอำเภอจำนวน 1 คนมาโดยการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรงซึ่งปฏิบัติหน้าที่ 4 ปีเช่นกัน แล้วจึงกำหนดให้มีเลือกตั้งใหม่

4. อำนาจหน้าที่นายอำเภอซึ่งเป็นผู้นำการบริหารขององค์การบริหารส่วนอำเภอจะมีลักษณะการบริหารแบบ CEO ที่รวมเอาบทบาทหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมเข้าไปซึ่งเท่ากับให้อำนาจเต็มแก่นายอำเภอให้การสั่งการและรับผิดชอบภายใต้อำนาจใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยในภายหลัง

ส่วนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมให้ปรับเปลี่ยนวิธีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้ามาเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหมือนกับพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ฉบับก่อน ๆ ที่จะมีการกำหนดโครงสร้างใหม่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เมื่อปรับแล้วจะต้องให้มีสิทธิในการเสนอโครงการเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านได้เช่นกันซึ่งให้เป็นลักษณะดังนี้ตลอดระยะเวลา 4 ก่อนที่จะให้มีการเลือกตั้งใหม่ซึ่งเป็นลดอิทธิพลมืดในระดับท้องถิ่นได้มากกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้ง การลดงบประมาณในการจัดบุคลากรที่ไม่จำเป็นต่อโครงสร้างการบริหารในรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้นด้วยการแต่งตั้งจากนายอำเภอซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลองค์การบริหาร ส่วนอำเภอทั้งหมด

องค์การบริหารแบบสมัครใจบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารแบบสมัครใจบูรณาการกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอีกรูปแบบที่คงให้น้ำหนักมากเป็นพิเศษกับนายอำเภอในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนอำเภอเพราะมีความเกี่ยวข้องกับผลได้ผลเสียต่อประชาชนในพื้นที่หรือในท้องถิ่นอย่างแท้จริง แต่ก็ยังคงมองถึงองคาพยพด้วยบริหารแบบอำนาจหนึ่งเดียวของ นาย

อำเภอที่มีองค์การตรวจสอบอย่างสภาองค์การบริหารส่วนอำเภอเข้ามาทำหน้าที่และให้คำปรึกษา นำเสนอแนะการบริหารงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างเต็มที่ อีกทั้ง การจัดหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเดิมให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกด้านในระดับตำบลแต่รับนโยบายมาจากนายอำเภอโดยตรง ซึ่งมีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรับคำสั่งจากส่วนอำเภอ อีกทั้งให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเข้ามาเป็นสมาชิกในส่วนตำบลเพื่อลดความขัดแย้งและลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนระหว่างท้องที่กับท้องถิ่นลงไปให้เกิดการปฏิบัติแบบสามัคคีบูรณาการซึ่งสามารถเพิ่มบทบาทให้กับท้องที่ในการเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ปฏิบัติหน้าที่จนกว่าหมดวาระขององค์การบริหารส่วนอำเภอหรือนายอำเภอจะหมดวาระลงและจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นในรอบใหม่อีกครั้งรวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งก็เท่ากับว่า จะมีหมู่บ้านละ 2 คนเหมือนเดิมแต่บทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านหมดลงเพราะลงเลือกตั้งด้วย ส่วนระบบการเลือกตั้งให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการเลือกตั้งทั้งในระดับจังหวัด และอำเภอนั้น ๆ

การปฏิรูประบบและโครงสร้างการบริหารแบบสามัคคีบูรณาการในระดับอำเภอจะสามารถลดภาระด้านงบประมาณให้ประเทศที่สามารถจะบูรณาการบทบาทหน้าที่ของท้องที่กับท้องถิ่นให้สามารถทำงานร่วมกันได้อีกทั้ง ช่วยบทบาทในการปฏิบัติงานแบบประสานงานกันได้ในระดับหมู่บ้านเพราะกำนันผู้ใหญ่สามารถจะเสนอแผนโครงการผ่านการเป็นตัวแทนจากประชาชนโดยมิใช่เป็นเพียงผู้ปกครองเหมือนที่ผ่านมาแต่จะเป็นนักการเมืองท้องถิ่นไปโดยอัตโนมัติซึ่งสามารถจะตอบสนองต่อความต้องการให้กับประชาชนในหมู่บ้านได้อย่างเต็มศักยภาพที่ควรจะเป็นมากกว่าการเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้างเพียงอย่างเดียว

กล่าวได้ว่า การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้มาตรา 44 ทั้งในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนอำเภอมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโครงสร้างอย่างมากายที่สามารถหลายบทบาทจะต้องปรับตัวในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างตรงกับเป้าหมายที่ควรจะเป็น เช่น การปฏิรูประบบผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอที่มาจากการแต่งตั้ง ให้มาเป็นการเลือกตั้งในระยะเวลา 4 ปีที่อยู่ในตำแหน่ง การปรับเปลี่ยนบทบาทของนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลให้กลายเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัดและรองนายอำเภอซึ่งเทียบเท่ากับรองนายกในองค์กรและสามารถเป็นที่ปรึกษาไปในตัวให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอที่มีการบริหารแบบสามัคคีบูรณาการในระดับจังหวัด อีกทั้งการเพิ่มบทบาทหน้าที่ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจัดการเลือกตั้งในระดับจังหวัดที่มีหน้าที่ในความรับผิดชอบให้เกิดความซื่อสัตย์สุจริตธรรมบทพื้นฐานของการปฏิบัติงานในระดับจังหวัดนั่นเอง นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สจ.) มาเป็นสมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ให้มาเป็นผู้แทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนอำเภอจนกว่าจะมีการจัดการเลือกตั้งในรอบใหม่ อีกทั้งการเพิ่มบทบาทให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้านให้เข้ามาสู่กิจกรรมทางการบริหารในส่วนสมาชิกสภาท้องถิ่นในระดับตำบลจนกว่าจะมีการจัดการเลือกตั้งในรอบใหม่ เพราะการปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัดจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยการศึกษาและทำความเข้าใจในแก่นแท้ของความต้องการของประชาชนผ่านการทำประชาพิจารณ์และประชาคมที่เป็นเบื้องต้น ให้สามารถลดความขัดแย้งบนพื้นฐานผลประโยชน์ภายในระยะเวลา 4 ปี ก่อนการเลือกตั้งรอบใหม่และนำอำนาจตามมาตรา 44 มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั่วทั้งประเทศ ซึ่งเชื่อแน่ว่า ความขัดแย้งจะกลายเป็นความสามัคคีด้วยการบริหารแบบบูรณาการท้องที่กับท้องถิ่นเข้าด้วยมีสิทธิอย่างเสมอภาคไม่แบ่งแยกในการดำเนินงานให้กับประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การใช้อำนาจตามมาตร 44 แม้ว่าจะมีอำนาจในการสั่งการก็ตามแต่ก็ควรมีมาตรการด้วยการศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงในการปฏิรูปองค์กรในระดับจังหวัด โดยเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ยังคงยึดติดอยู่กับตำแหน่งที่มีบทบาทน้อยในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง

ส่วนการกำกับดูแลให้เป็นไปการตรากฎหมายที่ให้หน่วยงานหรือองค์กรอิสระที่สังกัดสำนักงานนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวงมหาดไทยโดยตรงผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการเสนอ และแต่งตั้งบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งและการตรวจสอบการปฏิบัติไปยังรัฐบาลกลางให้มีความโปร่งใส และยุติธรรม

การสรุปผลการวิเคราะห์

การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้มาตรา 44 จะมีลักษณะการบริหารแบบสามัคคีบูรณาการในระดับจังหวัดและระดับอำเภอที่จะต้องปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงตำแหน่งต่าง ๆ รวมทั้งการยุบ เลิกหน่วยงานในระดับจังหวัดเข้าด้วยกันเพื่อให้การบริหารมีศูนย์กลางในการสั่งการซึ่งมีใช้การรวมอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียว จะกำหนดองค์กรที่เข้ามาตรวจสอบผ่านหน่วยงานจากรัฐบาลกลางอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งขึ้นตรงต่อสำนักงานนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้กำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งการปฏิรูประบบราชการภายใต้มาตรา 44 ในระดับจังหวัดอาจจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ของผู้นำ และสมาชิกในระดับท้องถิ่นเมื่อปฏิบัติหน้าที่ครบ 4 ปีหมดวาระลง ให้กับผู้ว่าราชการจังหวัด และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งเข้าไปบริหารจัดการองค์กรทันที ซึ่งหมายถึง การควบอำนาจทั้งสำนักงานจังหวัดและสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด และจะต้องระบุมาระการดำรงตำแหน่งของผู้ว่าราชการจังหวัดจนกว่าจะเกษียณอายุราชการเสียก่อน และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ตามรูปแบบประชาธิปไตยดั้งเดิม ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลก็เช่นเดียวกัน จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลในการยุบรวมไปไว้กับอำนาจหน้าที่ และการบริหารจัดการของนายอำเภอนั้น ๆ การปรับบทบาทหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมให้เป็นรองผู้บริหารส่วนอำเภอเพื่อปูทางให้กับการเลือกตั้งในระดับองค์การบริหารส่วนอำเภอ ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่กำนันให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนอำเภอตามกฎหมายฉบับครบวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งในระดับจังหวัดทั้งหมดอย่างโปร่งใสและยุติธรรม ส่วนกรณีของเทศบาลให้รักษาไว้ดังเดิมเพราะมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดีมากอยู่แล้ว

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2542). **กฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับองค์การบริหารส่วนตำบล (รวมฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2542)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อสาการศึกษาดินแดน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2546). **อบต. ในกระบวนทัศน์ใหม่: พัฒนา สร้างเครือข่าย และเสริมความเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์ และแก้วคำ ไกรสรพงษ์. (2544). **การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545.**
- พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2540 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546).**
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498.**
- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมรวม 13 ฉบับ พ.ศ.2552.**
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537.**
- มรุต วันทนากร และ สวาดรุณี หมั่นสมศรี. **การกำกับดูแลเทศบาล**. แหล่งข้อมูล: <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/การกำกับดูแลเทศบาล>. (วันที่สืบค้นข้อมูล 29 กันยายน 2558). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2557 (ฉบับชั่วคราว).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. **4 ปีการพัฒนาระบบราชการไทย**. แหล่งข้อมูล: http://www.opdc.go.th/uploads/files/chapter1_4yearopdc.pdf. (วันที่สืบค้นข้อมูล 29 กันยายน 2558).
- สารานุกรมเสรี. องค์การบริหารส่วนตำบล**. แหล่งข้อมูล: <http://th.wikipedia.org/wiki/องค์การบริหารส่วนตำบล>. (วันที่สืบค้นข้อมูล 29 กันยายน 2558).
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่. การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนจังหวัด**. แหล่งข้อมูล: http://www.phraepao.go.th/ppao/index.php?option=com_content&view=article&id=2:2011-11-07-09-26-20&catid=21:2011-11-07-09-26-00&Itemid=6. (วันที่สืบค้นข้อมูล 29 กันยายน 2558).

ระบอบการปกครองไทยในทศวรรษที่ 8 Thailand regime in eight decades.

ศตวรรษ สงกาพันธ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรภาควิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์เลย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้พยายามที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงระบอบการปกครองไทยพบว่า เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ คือการปกครองที่สามารถจะพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการที่จะต้องแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวมปัจจุบันสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่ 8 อันเป็นยุคที่ได้มาซึ่งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขซึ่งมีความสลับซับซ้อนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้การปกครองของไทยถึงเวลาปรับเปลี่ยนอีกครั้งสามารถสร้างผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการบริบทของสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งผลผลิตทางคุณลักษณะของผู้ที่สำเร็จหลักสูตรการเป็นผู้บังคับการต่าง ๆ รวมไปถึงผู้นำระดับชาติในทางปกครองทุกระดับโดยผ่านการปกครองในระบบเป็นหลัก

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบบผู้นำทางการปกครองอยู่ตลอดเวลาและมีอัตราการเปลี่ยนแปลงผู้นำที่รวดเร็วมากนักคิดในแวดวงต่าง ๆ ของไทยต่างให้ความสนใจกับสภาพสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งเรียกสังคมของมนุษยชาติในอนาคตในชื่อที่แตกต่างกันประกอบด้วย 2 ยุค ได้แก่ยุคคลื่นลูกที่สามถูกมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะทั้งโลกไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครองวัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นตัวขับเคลื่อนนอกจากนี้แล้วยังถูกเรียกในชื่ออื่น ๆ และยุคโลกไร้พรมแดนยุคโลกาภิวัตน์จะเน้นเรื่องกลายพันธุ์มีการเปลี่ยนรูปแบบของคนจากต่างคนต่างปิดไปสู่ต่างคนต่างเปิดเป็นโลกที่ก้าวข้ามสังคมที่เน้นการแข่งขันไปสู่การร่วมสร้างสรรค์

คำสำคัญ: การปรับเปลี่ยน,ระบอบการปกครอง,สังคมไทย

Abstract

Article piece trying to study and analyze the regime in Thailand in were an important tool in the development of society and the country is ruled to be able to develop a feature based society wants to enact, in accordance with the changes. of the society Thailand today's society Are entering an era in which eight decades acquisition democratic regime with the King as Head of State, which is complex. A quick change The governor of Thailand's time to change again. Productivity can comply with the requirements social context of ThailandefficientlyThe output characteristics of successful leadership courses for various organizations, including the national leader in the region at all levels. Through the system of government is key.

Thailand is changing social systems, political leaders of all time. The change in leadership at a very fast rate.Thailand thinkers in the field of international society to pay attention to Thailand as well. The society of the future in the name of humanity consists of two different eras, including the third wave was seen as the transformation of the world will change the look of the world, whether it be the economy. Social, political, cultural, etc.The modern technology-driven addition to being called by another name, and the borderless world. Globalization Is focused on changing the form of goodwill from people close to the open man. Across the world societies to join the race.

Keywords : Modifications,Regime, Thai society.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศโดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ กล่าวคือ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากว่า 80 ปีที่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งถ้าพูดถึงในกาลสมัยก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย กษัตริย์เปรียบเหมือนสมมติเทพมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวทั้งในด้านการปกครองรวมทั้งการจัดการบริหารประเทศทั้งทางด้านกฎหมายด้านการทหารตัดสินคดีต่าง ๆ และอำนาจทั้งหมดจะอยู่ที่กษัตริย์แต่เพียงผู้เดียวจนนำมาสู่การปกครองโดยคนส่วนมากในยุคปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชนและประชาชน หลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้มีพระราชหัตถเลขาได้ทรงวางอำนาจในการปกครองในระบอบกษัตริย์ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จแต่เพียงผู้เดียวคืนให้กับประชาชนให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยให้มีผู้นำทางการเมืองเข้ามาบริหารจัดการปกครองประเทศโดยเสียงข้างมากที่มาจากเสียงประชาชนให้การสนับสนุนเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนในการจัดสรรผลประโยชน์ของประเทศที่มีมากมายมหาศาลเพื่อผลประโยชน์เหล่านี้จะคืนสนองสู่ประชาชนในรูปแบบลักษณะการอุปถัมภ์บริบาลและความอยู่ดีกินดีของประชาชนที่ไร้ข้อครหาแบบเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่กลับไม่เป็นอย่างที่คิดเนื่องด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่ผู้มีอำนาจส่วนใหญ่ยังหลงระเหิมมัวเมากับความโลภ เห็นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม มีการเล่นพรรคเล่นพวกเข้ามาใช้อำนาจในการแทรกแซงองค์กรอิสระมีการจบบ้างจับหลักทั้งสามประกอบไปด้วย ชชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้การไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจในการพัฒนาสังคมประเทศชาติไม่เป็นไปตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยออกมาเรียกร้องความยุติธรรมสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคที่เท่าเทียมกันในสังคมตามรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดเอาไว้ ทำให้เกิดความสับสนในสังคมประเทศว่าประเทศไทยควรจะเดินหน้าหรือถอยหลังหรือหยุดอยู่กับที่และก็ยังไม่รู้อีกว่าจะไปทางไหนดี และประชาชนผู้ี่ออกมาเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ก็ล้วนมีอุดมคติทางการเมืองที่แตกต่างกันไปโดยมีพรรคการเมืองหรือตัวนักการเมืองเองเป็นขวัญใจพวกเขาเหล่านั้นจึงนำมาซึ่งการแบ่งข้างกันเห็นได้อย่างชัดเจนและมีการเผชิญหน้ากันในเวลาต่อมาทำให้การเมืองไทยมีความไม่นิ่งในทางการเมืองการปกครองประเทศส่งผลให้สังคมเกิดความไม่ไว้วางใจผู้นำในการบริหารประเทศและนำมาซึ่งเศรษฐกิจตกต่ำนักลงทุนไม่กล้าที่จะเข้ามาลงทุนในประเทศไทยเนื่องด้วยไม่กล้าเสี่ยงส่งผลให้คนในวัยทำงานว่างงานกันเยอะเพิ่มมากขึ้นนำมาซึ่งสังคมวุ่นวายอาชญากรรมล้นเมือง ทำให้สังคมประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะวอดกั้วระแวงไม่กล้าเดินทางไปไหนมาไหนเพียงลำพังคนเดียว โดยเฉพาะการออกมาเรียกร้องทางการเมืองของประชาชนทำให้สังคมไทยที่อยู่ในเมืองเกิดความวุ่นวายกลลากล ในที่สุดดวงจรอุบาทว์ก็หวนคืนกลับมาอีกครั้งโดยระบอบทหารออกมายึดความสงบของสังคมชุมชนเมืองหลวงกระจายไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นในเวลาต่อมาตามลำดับ โดยกลุ่มของผู้มีอำนาจทางการเมืองและผู้มีอาวุธได้ทำการยึดอำนาจทางการเมืองของผู้บริหารประเทศและคณะบริหารทำให้การบริหารประเทศโดยนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนยุติบทบาทลงจะเห็นได้ว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่มีนายกรัฐมนตรีมาเกือบ 29 กว่าคน มีรัฐธรรมนูญกว่า 20 ฉบับ และก็มีนายกรัฐมนตรีเพียงไม่กี่ท่านที่อยู่ครบวาระที่มาจากระบบการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยที่สังคมทั่วโลกให้การยอมรับในระบอบนี้ จึงทำให้นานาอารยประเทศไม่ให้การยอมรับการบริหารประเทศของผู้บริหารที่มาจากระบบเผด็จการทหาร เนื่องด้วยประเทศไทยตั้งแต่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประเทศไทยมีการยึดอำนาจกันบ่อยครั้งมากจึงทำให้นายกรัฐมนตรีและคณะผู้บริหารรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอยู่ไม่ครบวาระ

อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะระบอบการปกครองของไทยที่มีนักการเมืองเข้าไปแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข้าราชการประจำมากจนเกินไปจึงทำให้การสนองนโยบายของฝ่ายประจำต่อรัฐบาลไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ นำมาซึ่งความแตกแยกทางความคิดและการปฏิบัติงานไม่มีอิสระมากเท่าที่ควร และนักบริหารที่มีอำนาจทางการเมืองตลอดจนนักการเมืองเองได้เข้าไปแทรกแซงองค์กรอิสระมีการเล่นพรรคเล่นพวกจบบ้างจับสถาบันเบื้องสูงและมีการทุจริตคอร์รัปชันกันอย่างแพร่หลายในทุกวงการทั้งข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำที่มีตำแหน่งหน้าที่สูง ๆ

ลักษณะการปรับเปลี่ยนรูปแบบประชาธิปไตย

รูปแบบประชาธิปไตย มีรูปแบบที่สำคัญ 2 รูปแบบ คือ

1. ประชาธิปไตยแบบโดยตรง คือ การปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง เป็นการแสดงความคิดเห็น การร่วมประชาพิจารณ์ การประชุม อภิปรายปัญหาหารือกัน ซึ่งเหมาะสำหรับประเทศที่มีประชากรน้อย ตัวอย่างเช่น นครรัฐกรีกในสมัยโบราณ

2. ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน หรือประชาธิปไตยโดยทางอ้อมหมายถึง ประชาชนเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางด้านบริหาร ด้านนิติบัญญัติ และด้านตุลาการแทนตน ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนนี้สามารถแบ่งรูปแบบของรัฐบาลออกเป็น 3 ระบบ คือ

2.1 ระบบรัฐสภา มีหลักการว่ารัฐสภาใช้อำนาจในการออกกฎหมายให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งรัฐบาล และควบคุมการทำงานของรัฐบาล ส่วนศาลหรือตุลาการ ทำหน้าที่โดยอิสระในการตัดสินอรรถคดีต่าง ๆ ประเทศที่เป็นแม่แบบ คือ อังกฤษ ประมุขของประเทศที่ปกครองระบบรัฐสภา มีทั้งแบบพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และประธานาธิบดีเป็นประมุข ซึ่งไม่มีบทบาททางการเมือง โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ประเทศที่ปกครองระบบนี้ ได้แก่ อินเดีย ญี่ปุ่น ไทย ฯลฯ

2.2 ระบบประธานาธิบดี การปกครองระบบนี้แบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เป็นอิสระจากกัน แต่ยังมีกัยยับยั้งและถ่วงดุลอำนาจเพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้อำนาจเกินขอบเขต ประชาชนเลือกประธานาธิบดี ทำหน้าที่ประมุขของประเทศ และประมุขของฝ่ายบริหาร ประเทศที่ใช้รูปแบบนี้ คือ สหรัฐอเมริกา บราซิลอินโดนีเซีย ฯลฯ

2.3 ระบบกึ่งรัฐสภา กึ่งประธานาธิบดีเป็นการผสมผสานระหว่างระบบรัฐสภาและระบบประธานาธิบดี ประชาชนเลือกประธานาธิบดีไปทำหน้าที่เป็นประมุขของประเทศและเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี และยังมีอำนาจยุบสภาได้ รัฐสภาใช้อำนาจควบคุมรัฐบาลและออกกฎหมาย ถ้ารัฐสภามีมติไม่ไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีต้องลาออก แต่ประธานาธิบดีไม่ต้องลาออก ตัวอย่างฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นต้น⁹

ประชาธิปไตยมีความหมาย 3 ลักษณะคือ ประชาธิปไตยในฐานะอุดมคติ หรือในฐานะที่เป็นแนวความคิดทางการเมืองประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตและประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง”¹⁰ จรูญ สุภาพ กล่าวไว้ว่า “ประชาธิปไตยนั้นอาจมีความหมายแคบกับความหมายกว้าง

ความหมายแคบ หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจในการปกครอง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการปกครอง เพื่อประโยชน์ของประชาชน นั่นเอง

ความหมายกว้าง หมายถึง “การดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีการยอมรับสิทธิและเสรีภาพ ความสำคัญและประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งกันและกันโดยมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทางเพื่อความผาสุกร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้บุคคลมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง มีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การเป็นเจ้าของทรัพย์สินการใช้ทรัพย์สิน การศึกษาการสัมพันธ์ติดต่อกันการเลือกนับถือศาสนาและการใช้ชีวิตตามความพอใจของตนเอง”¹¹

จรูญ ยังได้ให้หลักการของระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า 1) หลักที่ถือว่าประชาชนเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นเจ้าของอำนาจอิสระในการปกครองประเทศ 2) หลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) การใช้หลักเหตุผล 4) หลักการปกครองโดยเสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย 5) กฎหมายหรือหลักนิติธรรมและ 6) หลักความเสมอภาค¹²

9 Suteevichapron,ระบอบประชาธิปไตย,[ออนไลน์],แหล่งข้อมูล:<http://krusutee.blogspot.com/2011/01/democracy.html> [21 มี.ย. 2557].

10 กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ,หลักประชาธิปไตย,(กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531),หน้า117-122.

11 จรูญ สุภาพ,ระบบการเมืองเปรียบเทียบ,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2535),หน้า17.

12 อ้างแล้ว,หน้า53.

จากหลักการดังกล่าวการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่าประชาธิปไตยมีความหมายครอบคลุม 3 ด้านสำคัญ คือ

1) ประชาธิปไตยมีลักษณะที่เป็นแนวคิด อุดมการณ์ หรืออุดมคติ ที่เชื่อว่า มนุษย์หรือประชาชนต่างมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติเคารพในศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกันและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2) ประชาธิปไตย ในระบบการเมืองการปกครองรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนของประเทศมีสิทธิมีอำนาจและมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือกำหนดตัวผู้นำในการบริหารประเทศในลักษณะที่ประชาชนมีอำนาจในการปกครองตนเอง

3) ประชาธิปไตยในลักษณะเป็นวิถีชีวิตที่ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งได้แก่บุคลิกภาพ ประชาธิปไตย เช่นความมีเหตุผลการเคารพซึ่งกันและกันทั้งในความเป็นมนุษย์และความสามารถของแต่ละบุคคล การเคารพในกฎเกณฑ์ของสังคมการใช้สติปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาอย่างสันติการมีความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่างรวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพภายใต้กฎหมายและการร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

แนวคิดระบบราชการที่มีต่อระบอบการปกครอง

แนวคิดเกี่ยวกับระบบราชการของMax Weberเป็นแนวคิดระบบราชการที่มีกรอบการวิเคราะห์ที่ว่า ยิ่งรัฐมีการพัฒนาและมีการขยายตัวของชุมชน เมือง การศึกษา เศรษฐกิจ ฯลฯ เพิ่มมากขึ้นเท่าใด “รัฐ” ก็ยิ่งต้องพึ่งพาอาศัยระบบราชการ ซึ่งทำหน้าที่เสมือนกลไกของรัฐที่จะให้บริการหรือจัดการแก้ไขปัญหาในสังคมเพิ่มขึ้นการมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับระบบราชการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าระบบราชการขยายตัวไปพร้อม ๆ กับการฝึกฝนอบรมจะยิ่งทำให้ระบบราชการมีผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการพิเศษที่รอบรู้ปัญหาทางเทคนิคมากกว่าผู้ปกครอง ที่เป็นผู้ควบคุมระบบราชการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รัฐสมัยใหม่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นตัวแทนของประชาชนที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะ “ผู้ปกครอง” ก็จะพบว่า ตัวเองต้องเผชิญกับปัญหาที่มีความยุ่งยากทางเทคนิคสูงทำให้ระบบราชการในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐ และเป็นแหล่งความรู้ความชำนาญจะเริ่มมีอิทธิพลเหนือผู้ควบคุมระบบ เพราะผู้มีอำนาจทางการเมือง เมื่อเข้ารับตำแหน่งจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย “ข่าวสารข้อมูล” และความรู้ความเชี่ยวชาญของระบบราชการก่อนที่จะทำการตัดสินใจในขั้นสุดท้าย เพื่อการกำหนดเป็นนโยบายและสั่งการ เพราะผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีกำหนดระยะเวลา ตามรัฐธรรมนูญ และการเมืองยังไม่เข้มแข็ง ฉะนั้นระบบราชการจะยังคงรักษาความได้เปรียบเหนือระบบการเมืองได้ ทรายที่ยังคงรักษาความลับเกี่ยวกับความรู้เอาไว้ โดยปราศจากการบอกเล่าหรือเปิดเผยให้สาธารณชนได้ทราบ กระบวนการวางแผนต่าง ๆ จนถึงขั้นตอนการตัดสินใจในระบบราชการจึงเป็นความลับทาง การบริหาร ซึ่งสาธารณชนจะถูกกันออกไปจากระบบราชการโดยสิ้นเชิงสำหรับการขยายตัวของ บทบาท และอิทธิพลของข้าราชการในประเทศที่กำลังพัฒนา¹³

ระบบราชการตามแนวคิดของ Max Weber ได้เสนอความคิดการจัดองค์การแบบระบบราชการว่าเป็นวิธีการจัดองค์การที่มีประสิทธิภาพเหนือกว่าวิธีอื่นใด สังคมที่ดีต้องมีการจัดการบริหารในหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามหลักขององค์การแบบระบบราชการ¹⁴

อย่างไรก็ดีเมื่อวิเคราะห์การดำเนินงานของระบบราชการจะเห็นได้ว่ายังมีปัญหาอยู่มากแม้ว่าจะมีความทันสมัยก็ตาม โดยเฉพาะในเรื่องความล่าช้าในการบริหารงานเพราะมีสายการบังคับบัญชาที่ยาวเกินไปมีการรวมศูนย์อำนาจที่จุดเดียวและมีขนาดใหญ่เกินไปด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้ส่งผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณเพื่อเลี้ยงดูข้าราชการและระบบราชการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีความเสียเปรียบภาคเอกชน เนื่องจากขนาดขององค์กรที่ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการให้บริการ โอกาสที่จะแข่งขันอย่างเสรีเท่าเทียมกันกับภาคเอกชนจึงเป็นเรื่องยาก ระบบราชการเป็นระบบการบริหารจัดการที่อาศัยแผนงานและโครงการของกรมต่าง ๆ ที่เป็นราชการบริหารส่วนกลาง ซึ่ง

13 ไพบูลย์ ช่วงเรียน, สังคมการเมืองและการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 107.

14 พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ. 1887-1970), พิมพ์ครั้งที่ 6: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 20.

อิงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบในการทำงาน มีงบประมาณของแต่ละกรมตั้งไว้ที่ส่วนกลาง ระบบราชการเป็นระบบที่มีความเข้มข้นมาก เนื่องจากในระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา การบริหารจัดการที่อิงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีผลให้เกิดการขยาย ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานระดับกรมออกเป็นกองและหน่วยงานของกรมในพื้นที่ต่าง ๆ ทุกจังหวัดขณะเดียวกันรัฐบาลก็ไม่ได้เน้นความสำคัญของการกระจายอำนาจและการถ่ายโอนภารกิจต่าง ๆ ที่ส่วนย่อยของกรมดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำ

ในกรณีของประเทศไทย ดังที่ทราบกันอยู่ว่าระบบราชการได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ในยุกระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา และต่อมาเมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป การกระจายของสินค้าและเศรษฐกิจจากเมืองหลวงเริ่มออกไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ระบบราชการที่เติบโตตามระบบเศรษฐกิจก็ได้ขยายบทบาทออกไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ด้วย ทำให้อำนาจบริหารจัดการต่าง ๆ อยู่ในมือของภาครัฐ นอกจากนี้ ความอ่อนแอของสถาบันการเมืองในอดีตที่ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้การเมืองไม่สามารถพัฒนาความเข้มแข็งได้ทัดเทียมกับระบบราชการแต่ได้มีการพัฒนามากขึ้นเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประกาศใช้ และสังคมไทยโดยส่วนรวมที่ผ่านมายังไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการปกครองท้องถิ่นและการจัดการเกี่ยวกับท้องถิ่น ผู้ที่เรียนเกี่ยวกับเรื่องของการปกครองท้องถิ่น เช่น บุคคลที่จบทางด้านการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการบริหารรัฐกิจ เมื่อจบการศึกษา ก็จะเข้ารับราชการเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่กี่ก็ให้การบริการด้านชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ทำให้ความรู้เรื่องของการปกครองถูกจำกัดไว้เฉพาะในกลุ่มข้าราชการ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้ปกครองก่อนครบกำหนดเวลาตามรัฐธรรมนูญ บ่อยครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการกระจายอำนาจไปสู่อำนาจท้องถิ่นและทำให้ประเทศไทยมีการบริหารประเทศในลักษณะที่เป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลางโดยมีระบบราชการเป็นสถาบันที่บริหาร ข้าราชการทำการตัดสินใจกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ และสั่งการมาโดยตลอดแม้ว่าจะมีหน่วยงานราชการในส่วนภูมิภาคก็เป็นเพียงการรับมอบอำนาจหรือทำตามคำสั่งจากส่วนกลาง เพื่อแบ่งเบาภาระของหน่วยงานในส่วนกลางเท่านั้นอำนาจการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของงบประมาณและการแต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นยังขึ้นอยู่กับส่วนกลางเป็นหลัก¹⁵

ปัญหาของระบบราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาชนบทถือว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงการของรัฐเข้าไม่ถึงชาวชนบทเพราะโครงการต่าง ๆ ของทางราชการมักจะดำเนินการไปเพื่อความสะดวกแก่การทำงานของข้าราชการเอง หรือยึดหลักความคุ้มค่าประโยชน์ของหน่วยงานของตนเพื่อการประชาสัมพันธ์รวมทั้งการกำหนดโครงการโดยส่วนกลางมักจะมีการพิจารณาเฉพาะแง่มุมที่ตนเอง เป็นผู้รับผิดชอบไม่ได้มองภาพรวมหรือความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลักในการตัดสินใจอีกส่วนหนึ่ง คือ ระบบราชการมีความสัมพันธ์กับนโยบายการกระจายอำนาจได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนโดยกฎหมายมีเจตนาารมณ์ที่จะให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ของตนซึ่งอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวจะมีมากมายครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในการรักษาความสงบเรียบร้อยการส่งเสริมอาชีพการจัดเก็บภาษีอากรการทำทะเบียนราษฎร เป็นต้นด้วยเหตุนี้ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านกลายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำของท้องถิ่นนั้น ๆ ไปโดยปริยายดังนั้นเมื่อมีกระแสการ กระจายอำนาจไปสู่องค์การบริหารส่วนตำบลทำให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่เกรงว่าตนเองจะสูญเสียอำนาจจึงได้ออกมาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม¹⁶

15 ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 100 ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ: วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 16-17.

16 ตระกูล มีชัย, การกระจายอำนาจในประเทศไทย: ความก้าวหน้าและข้อพิจารณา, (เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการสถาบัน, 2554), หน้า 12-14.

คุณลักษณะของสังคมไทย

ประเทศไทย เป็นชาติที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ลักษณะของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามยังมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยอยู่ สรุปได้ดังนี้

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม

อาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักทางเศรษฐกิจไทยมาแต่ดั้งเดิม ทั้งยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งทำเงินเข้าประเทศปีละมาก ๆ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเกษตรในสังคมไทย ลักษณะของสังคมเกษตรได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจของคนไทยให้รักอิสระอยู่อย่างเรียบง่าย มีจิตใจอ่อนโยนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน แม้วิถีชีวิตในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการแข่งขันกันทางธุรกิจมากขึ้น แต่จากการที่สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันทำให้สมาชิกในสังคม สามารถปรับตัวเข้าหากันได้อย่างสงบสุข ไม่มีปัญหาการขัดแย้งกันเหมือนในสังคมประเทศอื่น ๆ บางประเทศแต่ในยุคปัจจุบันวัฒนธรรมอันดีงามเหล่านั้นกำลังถูกกลืนจากสังคมทางการเมืองเนื่องด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองกำลังถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจ มีการจัดสรรผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ลงตัวของนักการเมืองและเป็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยคือการแบ่งข้างทางการเมืองของประชาชนอย่างเห็นได้ชัดเจนถึงจะมีนโยบายความปรองดองของชาติก็ตามนั้นเป็นเพียงเสียงสะท้อนออกมาจากผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองแต่ในทางปฏิบัติประชาชนเหล่านั้นได้มีแนวคิดทางการเมืองแบบอนุรักษนิยมถูกกลืนเข้าสายเลือดไปแล้วยากที่จะหวนคืนกลับมาสู่สภาพเดิม

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกันในระหว่างเครือญาติกันอย่างใกล้ชิด

ทั้งนี้เนื่องจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร จึงจำเป็นต้องอาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ครอบครัวของคนไทยแต่เดิมเป็นครอบครัวใหญ่ มีพ่อแม่ ลูก หลาน ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติอื่น ๆ รวมอยู่ด้วยเป็นสายสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติ เกิดความผูกพัน ห่วงใยดูแลทุกข์สุขกัน เป็นสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่ต้องอุปการะเกื้อกูลกัน กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และญาติผู้ใหญ่ จึงทำให้ระบบสายสัมพันธ์แบบครอบครัวใหญ่ในสมัยก่อนมีความผูกพันรักใคร่ใกล้ชิดกันมากพึ่งพาอาศัยกันมีแนวความคิดทางการเมืองไปในแนวเดียวกันจะยึดหลักความคิดผู้นำครอบครัวเป็นใหญ่ไม่กล้าตัดสินใจเพียงลำพังในการเลือกผู้นำทางการเมืองการปกครองของชุมชนและหมู่บ้าน ดังนั้นการปกครองของผู้นำชุมชนสมัยก่อนจะเป็นแบบภราดรภาพหรือแบบเครือญาติ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่และขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งภาคเหนือกลางใต้และอีสาน ซึ่งสังคมไทยจะให้ความเคารพนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งจะเห็นได้จากพิธีกรรมทางศาสนาพุทธนับตั้งแต่เกิดมาสังคมคนไทยจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดจนกระทั่งตายเพราะมีความเชื่อว่าศาสนาพุทธเป็นแหล่งรวบรวมจิตใจคนไทยทั้งชาติและยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้คนไทยดำรงตนให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีจึงทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างซื่อสัตย์และยังทำให้ระบบการปกครองของสังคมไทยในระดับผู้นำให้การยอมรับในพระพุทธศาสนาปราศจากอคติใด ๆ

สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดทุนสถาบันกษัตริย์

เนื่องจากประเทศไทยมีการปกครองในระบอบกษัตริย์มาตั้งแต่โบราณ ทรงมีฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ยึดถือหลักทศพิธราชธรรม ในการปกครองประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ถึงแม้ในปัจจุบันการปกครองของไทยได้เปลี่ยนจาก

ระบอบราชาธิปไตยมาเป็นประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ก็ยังคงได้รับการเคารพเทิดทูนอย่างเช่นในอดีต โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงตรากรณบัตรงานหนักเพื่อพสกนิกรของพระองค์ ทรงเป็นมิ่งขวัญ และศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของคนในชาติ ได้รับการยกย่องเทิดทูนอย่างสูงในสังคมไทย จะเห็นได้จากโครงการพระราชดำริที่ท่านทรงวางกรอบแนวคิดและสร้างสรรค์เป็นรูปธรรมเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาชาวไทย และชาวต่างประเทศทั่วโลก ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ มากมาย จนเป็นที่ยอมรับจากสังคมในประเทศและต่างประเทศให้การเทิดทูนเคารพอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก

สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญในเรื่องอาวุโส ให้เกียรติยกย่องผู้ใหญ่

สังคมไทยมีวัฒนธรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนผู้น้อยให้ความสำคัญเคารพผู้ใหญ่มีมาอย่างช้านานมาแล้วและสังคมไทยยังเป็นสังคมให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีการต้อนรับขับสู้แขกบ้านแขกเมืองจึงทำให้ระบบการนับถือผู้มีความอาวุโสกว่าสืบทอดกันมาตามลำดับ ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทย ซึ่งจะพบเห็นได้ในทุกกลุ่มทุกชั้น โดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะสั่งสอนลูกหลานกันต่อ ๆ มาให้เด็กมีสัมมาคารวะต่อผู้ที่อาวุโสสูงกว่า ซึ่งในทางพุทธศาสนากล่าวรับรองว่าเป็นความดีงาม ผู้ที่ปฏิบัติจะได้รับความสุขความเจริญจึงทำให้ความเคารพนับถือคือผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่กลายเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมจากรุ่นสู่รุ่น

อุปสรรค

ปัญหาของระบบราชการไทยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาชนบทถือว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงการของรัฐเข้าไม่ถึงชาวชนบทเพราะโครงการต่าง ๆ ของทางราชการมักจะดำเนินการไปเพื่อความสะดวกแก่การทำงานของข้าราชการเอง หรือยึดหลักความคุ้มประโยชน์ของหน่วยงานของตนเพื่อการประชาสัมพันธ์รวมทั้งการกำหนดโครงการโดยส่วนกลางมักจะมีการพิจารณาเฉพาะแง่มุมที่ตนเอง เป็นผู้รับผิดชอบไม่ได้มองภาพรวมหรือความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลักซึ่งสังคมไทยในชนบทแต่ก่อนเป็นสังคมเกษตรกรรมชาวชนบทยังไม่มีความตื่นตัวในทางการเมืองการปกครองมากเท่าที่ควร จนทำให้ถึงช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านระบบเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมจึงทำให้สังคมชนบทมีความตื่นตัวทางการเมืองการปกครองมากขึ้น โดยเฉพาะการตื่นตัวทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่รัฐได้กระจายอำนาจมาสู่ท้องถิ่นให้บริหารจัดการปกครองตนเองโดยอิสระ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเพียงระบอบการปกครองที่อาศัยหลักนิตินัยเป็นพื้นฐานในการปกครองต่อความเป็นจริง แต่ถ้าจะมองตามลักษณะของสังคมชนบทจะไม่ปฏิบัติตามหลักนิตินัยมากนักส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามหลักพฤตินัยมากกว่า เพราะบางเรื่องส่วนท้องถิ่นยังถูกควบคุมจากส่วนกลางอยู่จึงไม่ได้อิสระทางการเมืองการปกครองตนเองมากเท่าที่ควร จึงทำให้การบริหารงานบางเรื่องเกิดความล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์กับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นแล้วส่วนกลางควรให้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการการปกครองแก่ท้องถิ่นโดยอิสระจริง ๆ ปราศจากการควบคุมกำกับดูแลจากส่วนกลางที่เคยเป็นมา ซึ่งจะทำให้ระบอบการปกครองไทยมีความสอดคล้องกับความต้องการของชาวท้องถิ่นโดยแท้จริงและรูปแบบประชาธิปไตยแบบพุทธในชนบทและในเมืองก็จะเกิดขึ้นในสังคมไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. (2531). **หลักประชาธิปไตย**, กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จรรยา สุภาพ. (2535). ระบบการเมืองเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2535). **100ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ: วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตระกูล มีชัย. (2554). **การกระจายอำนาจในประเทศไทย: ความก้าวหน้าและข้อพิจารณา**. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการสถาบัน.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2543). **รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา(ค.ศ1887-1970) (พิมพ์ครั้งที่6)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Suteevichapron. (2557). **ระบอบประชาธิปไตย**. แหล่งข้อมูล: <http://krusutee.blogspot.com/2011/01/democracy.html>. (วันที่สืบค้น 21 มิ.ย. 2557).

การบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น บนความวิกฤตทางอัตลักษณ์ : กรณีศึกษา เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทัศนียา บริพิศ

Thussaneeya Boripis

อาจารย์สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Lecturer, Political Science, Walailak University.

บทคัดย่อ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์วิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่น คือ การพัฒนาให้มีการจัดตลาดน้ำย้อนยุคแนว Retro Market วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับ วิธีการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย คือ การศึกษาข้อมูลเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิค สโนบอล ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผลการศึกษาข้อที่ 1 จังหวัดได้มีการดำเนินการสร้างแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ตลาดน้ำเมืองลิเกอร์ ซึ่งเป็นการจัดการตลาดน้ำ Retro Market การวางแผน ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การวางแผนการใช้ที่ดินส่วนการดำเนินงานอื่น ได้แก่ การทำการตลาด การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เทศบาลนครได้ดำเนินการ คือ การปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมือง การบริหารจัดการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม ตลาดสุขภาพ ซึ่งขาดอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น ผลการศึกษาข้อ 2 ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในเรื่องความเป็นพื้นบ้านพบได้น้อย การอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับยังไม่มี

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น, เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

Abstract

Local tourism management on the identity crisis case study : City municipality, Nakhon Si Thammarat. Nakhon Si Thammarat Province.

In this research study. A research purposes the objective one management of the tourist area of the district is developed with a Floating retro-themed Retro Market. Objective the second, the identity of the local and the conservation of traditional research methods were used to. The research is to study the documents. The Observer and interview techniques Snow Ball. Study results The first study found that the province has implemented to create new sources of attraction. Floating City Ligor which is dealing Floating Retro Market planning including determining the capacity to accommodate tourists. Land use planning the other operations include the marketing and product development. City municipality has taken is to refine the city's landscape. Management includes the management of food and beverage. Health market, which lacks a local identity. The study is the second of a local identity in a rare folk. Conservation is not authentic.

บทนำ

ในกระแสการบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่นมาแรงในยุคปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้โหมกระแสการท่องเที่ยวหลัก เพื่อพัฒนารายได้เข้าสู่จังหวัดต่าง ๆ ภายในประเทศไทย อาจดูเหมือนการกระทำเช่นนั้นจะเป็นลักษณะของวัฒนธรรมของท้องถิ่นในยุคนี้ ประกอบกับความพร้อมด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวได้เอื้ออำนวยให้ท้องถิ่นได้มีการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองอย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจน ดังภาพที่ฉายให้เห็นอย่างต่อเนื่องและยาวนาน และสืบเนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวหรือทิศทางแนวโน้มทางการท่องเที่ยวได้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องนั้น กระแสการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ หรือการท่องเที่ยวที่ตอบสนองการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เรื่องการหวนระลึกถึงอดีตในสมัยวัยเด็ก หรือ Retro Retro ลักษณะการท่องเที่ยวแบบ Retro Retro นั้นมีความเป็นอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ในตนเอง ด้วยเหตุและผลเช่นนี้เอง ทำให้ท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุดในการปกครองตนเอง นั้นได้หมายถึง ท้องถิ่นมีความสามารถในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองได้ ลดการพึ่งพางบประมาณจากหน่วยงานรัฐให้น้อยลง ท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนภารกิจที่กล่าวมาข้างต้นคือ เทศบาลนครฯ นั้นมีความพร้อม ทั้งทางด้านบุคลากร งบประมาณ วิธีการบริหารจัดการที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่นก่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นพลวัต

เทศบาลนครหากศึกษาจะพบว่าเทศบาลนครนครศรีธรรมราชนั้นได้ดำเนินการสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) โดยการผสมผสานแนวคิดความเป็นอดีตดั้งเดิม Retro Retro ซึ่งเป็นกลิ่นไอวัฒนธรรมของท้องถิ่นชาวปักษ์ใต้เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ เทศบาลนครนครศรีธรรมราชได้ดำเนินการสร้างตลาดน้ำแห่งแรก ชื่อ โครงการตลาดริมน้ำเมืองลิเกอร์ โดยตลาดริมน้ำเมืองลิเกอร์ จะจัดขึ้นทุกวันศุกร์สุดท้ายของเดือน เปิดให้บริการครั้งแรกในวันศุกร์ที่ 27 มีนาคม 2558 ภายในงานจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า จะเป็นโซนสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพโดยมีการตกแต่งสถานที่อย่างสวยงาม

ส่วนที่ 2 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โซนด้านหลัง จะจำหน่ายของกิน อาหารเพื่อสุขภาพ และสินค้าของชุมชน

ส่วนที่ 3 บริเวณฝั่งสนามหน้าเมือง จะจัดกิจกรรมบนเวที การแสดงของเยาวชนและชุมชน การแสดงดนตรีในสวน ซึ่งตอนนี้ทางเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้จัดเตรียมการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน รองรับการจัดตลาดริมน้ำเมืองลิเกอร์เพื่อผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชาวนครศรีธรรมราชและนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวมายังนครศรีธรรมราช

ในการดำเนินงานนี้ จึงเป็นที่มาของการวิจัย โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการตลาดริมน้ำของเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ในการดำเนินงานมีการบริหารจัดการพื้นที่อย่างไร ภายใต้กรอบแนวคิดแบบย้อนยุค Retro Retro และศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับ

วัตถุประสงค์วิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นในการพัฒนาให้มีการจัดตลาดน้ำย้อนยุคแนว Retro Market

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับ

วิธีการวิจัย

ในการดำเนินการงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้ (1) การศึกษาข้อมูลเอกสาร (documentary Research) (2) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation Research) และ (3) การสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคสโนบอล (Snow ball technique)

ผลการศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่น คือ การพัฒนาให้มีการจัดตลาดริมน้ำย้อนยุค (Retro Market)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับโดยผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

ผลการศึกษาข้อที่ 1 พบว่า เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการดำเนินการสร้างแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ ซึ่งเป็นการจัดการตลาดน้ำ โดยใช้แนวคิดตลาดน้ำแบบย้อนยุค (Retro Market) ภายใต้โครงการตลาดน้ำเมืองลิกอร์ โดยตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ จะจัดขึ้นทุกวันศุกร์สุดท้ายของเดือน เปิดให้บริการครั้งแรกในวันศุกร์ที่ 27 มีนาคม 2558 ดังภาพปรากฏที่ 1 แสดงการทำประชาสัมพันธ์ “ตลาดริมน้ำ เมืองลิกอร์”

เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ขอเชิญเที่ยวชม ตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ ณ 2 ฝั่งริมคลองหน้าเมือง

ภาพที่ 1 การทำประชาสัมพันธ์ “ตลาดริมน้ำ เมืองลิกอร์”

ที่มา : เทศบาลนครนครศรีธรรมราช, 2558

ภายในงาน เทศบาลฯ ได้มีการแบ่งพื้นที่ทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่

ส่วนที่ 1 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โดยกำแพงเมืองนครศรีธรรมราชนั้นเป็นเครื่องแสดงถึงความเก่าแก่ ความแข็งแกร่ง ความเจริญรุ่งเรือง และ ประวัติศาสตร์อันยาวนาน กำแพงเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ริมคลอง หน้าเมือง ถนน มุมป้อม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช การ สร้าง ปรากฏหลักฐาน จากตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาไตรราช เมื่อตั้งเมืองขึ้นที่ หาดทรายแก้ว แล้วจึงสร้างกำแพงเมืองเป็นกำแพงดิน มีคูล้อมรอบสันนิษฐานว่า มีการบูรณะกำแพง เมืองส่วนต่าง ๆ กันมาหลายครั้งทุกครั้ง คงพยายามรักษา แนวกำแพงเดิมไว้จะเป็นโซนสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพโดยมีการตกแต่งสถานที่ ดังภาพที่ 2 ปรากฏให้เห็นถึงการตกแต่งสถานที่หลังกำแพงเมืองเก่า

ภาพที่ 2 ปรากฏให้เห็นถึงการตกแต่งสถานที่หลังกำแพงเมืองเก่ากลางวันและกลางคืน

ส่วนที่ 2 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โซนด้านหลัง จะจำหน่ายของกิน อาหารเพื่อสุขภาพ และสินค้าของชุมชน ดังภาพที่ 3 แสดงการจัดตลาดสินค้าชุมชน

ภาพที่ 3 การจัดตลาดสินค้าชุมชน

ส่วนที่ 3 บริเวณฝั่งสนามหน้าเมือง จะจัดกิจกรรมบนเวที การแสดงของเยาวชนและชุมชน การแสดงดนตรีในสวน ซึ่งตอนนี้ทางเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้จัดเตรียมการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน รองรับการเปิดตลาดริมหน้าเมืองลิกอร์เพื่อผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชาวนครศรีธรรมราชและนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยงนครศรีธรรมราชดังปรากฏในภาพที่ 4 แสดงการแสดงเยาวชน/ชุมชนและภาพที่ 5 แสดงการจัดตลาดสุขภาพ

ภาพที่ 4 แสดงการแสดงเยาวชน/ชุมชน ในส่วนพื้นที่ใกล้เคียงกันมีการจัดนัดสุขภาพ ภาพที่ 5 ดังปรากฏในภาพ

ภาพที่ 5 การจัดตลาดสุขภาพ

ภูมิหลังประวัติเชิงพื้นที่

ประวัติบริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โดยกำแพงเมืองนครศรีธรรมราชนั้นเป็นเครื่องแสดงถึงความเก่าแก่ ความแข็งแกร่ง ความเจริญรุ่งเรือง และ ประวัติศาสตร์อันยาวนาน กำแพงเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ริมคลอง หน้าเมือง ถนนมูมป้อม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช การ สร้าง ปรางค์หลักฐาน จากตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราช เมื่อตั้งเมืองขึ้นที่ หาดทรายแก้ว แล้วจึงสร้างกำแพงเมืองเป็นกำแพงดิน มีคูล้อมรอบสันนิษฐานว่า มีการบูรณะกำแพง เมืองส่วนต่าง ๆ กันมาหลายครั้งทุกครั้งที่คงพยายามรักษาแนวกำแพงเดิม

ใน พ.ศ.1950 สมเด็จพระรามาธิบดีแห่งกรุงศรีอยุธยาตีล้านนาไทยได้ได้กวาดต้อนผู้คนมาไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราช ชาวล้านนาไทยจึงนำเอาแบบอย่างการ สร้างกำแพงเมืองมาจากเมืองเชียงใหม่ มาซ่อมกำแพงเมืองนครศรีธรรมราช โดยทำเป็น กำแพงแบบปึกเสาปูนดิน ในราว พ.ศ. 2100 เมื่อชาวโปรตุเกสนำวิธีการสร้างแบบก่ออิฐ และตั้งฐานป็นใหญ่เข้ามากำแพง ในการจัดตกแต่งสถานที่ในครั้งนี้ ทางเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช ได้ตัดแปลงเป็นกำแพงก่ออิฐขึ้นเพื่อให้เป็นป้อม ปรางค์ที่แข็งแรงโซนสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพโดยมีการตกแต่งสถานที่ (ดังภาพที่ปรากฏ 2-4)

เมืองลิกอร์

“ลิกอร์” (Ligor) (Joaquim de Campos,1959, p.225) เป็นชื่อที่พ่อค้าชาวโปรตุเกสซึ่งเข้ามาติดต่การค้าขายกับไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่สอง หรือเมื่อ พ.ศ. 2061 อันเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่ได้เข้ามาติดต่การค้าขายกับไทยใช้เรียกตามพริ้งค์หรือนครศรีธรรมราช และพบว่าที่ได้เรียกแตกต่างกันออกไปเป็น “ละกอร์” (Lagor) ก็มีนักปราชญ์สันนิษฐานว่า คำว่า “ลิกอร์” นี้ ชาวโปรตุเกสคงจะเรียกเพี้ยนไปจากคำว่า “นคร” อันเป็นคำเรียกชื่อย่อของ “เมืองนครศรีธรรมราช” ทั้งนี้เพราะชาวโปรตุเกสไม่ถนัดในการออกเสียงตัว “น” (N) จึงออกเสียงตัวนี้เป็น “ล” (L) ดังนั้นจึงได้เรียกเพี้ยนไปดังกล่าว และในที่สุดชื่อ “ลิกอร์” นี้ กลายเป็นชื่อที่ชาวตะวันตกรู้จักอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

อัตลักษณ์

อัตลักษณ์” ทิศกร สอนใจ (23 มิถุนายน 2551) ได้อธิบายว่า มาจากภาษาบาลีว่า อตต + ลักษณะ โดยที่ “อัตตะ” มีความหมายว่า ตัวตน, ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยความหมายโดยรวม หมายถึง ตัวตนที่แสดงให้เห็นถึงสมบัติเฉพาะตัว การสร้างตลาดน้ำเมืองลิกอร์จึงต้องสร้างความเป็นตัวตนให้ปรากฏขึ้น สิ่งที่เห็นได้คือ คำที่ใช้เรียกหรือ ชื่อ “เมืองลิกอร์” เป็นคำที่ใช้เรียกเพื่อใช้ในการแสดงตัวตน

ลักษณะตลาดน้ำย้อนยุค ตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์

การดำเนินการทำตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ แบบ Retro-Retro โดยพิจารณาการจัดทำตลาดน้ำย้อนยุคในแบบการตลาดย้อนยุคแบบ Retro-Retro หรือเรียกว่า Retro แบบดั้งเดิม (นันทพร สุวรรณาวุธ และคณะ, 2553) คือ การนำเอาสินค้าหรือบริการที่ได้ใช้งาน ทั้งที่ได้หายไปแล้วหรือลดกระแสความนิยมลงกลับมาปรับปรุงให้เกิดเป็นกระแสใหม่อีกครั้ง โดยใช้เอกลักษณ์ของสินค้าเดิมเป็นจุดเด่นหรือเป็นจุดขาย โดยที่การตลาดย้อนยุคแบบ Retro-Retro หรือเรียกว่า Retro แบบดั้งเดิม นำเอาสินค้าหรือบริการที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ทั้งที่ได้หายไปแล้วหรือลดกระแสความนิยมลงกลับมาปรับปรุงให้เกิดเป็นกระแสใหม่อีกครั้ง โดยใช้เอกลักษณ์ของสินค้าเดิมเป็นจุดเด่น ตัวอย่างเช่น ตลาดย้อนยุคที่เกิดขึ้นหลายพื้นที่ในประเทศไทย เช่น ที่ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดร้อยปีคลองสวน ตลาดร้อยปีสามชุก เป็นต้น ในการทำการตลาดน้ำแบบย้อนยุค ใช้โมเดลการตลาดย้อนยุคแบบ Retro- Retro (นันทพร สุวรรณาวุธ และคณะ, 2553) มีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ ได้แก่

(1) สินค้าหรือบริการที่นำ Retro-Retro Marketing สินค้า สถานที่ควรจะมีเรื่องราวในอดีตที่สามารถเชื่อมโยงมาถึงยุคปัจจุบัน โดยพิจารณาถึงการรักษาเสน่ห์และกลิ่นอายของความเป็น Retro หากนำเทคโนโลยีเข้ามาอาจทำให้กลบทับความเป็น Retro ดั้งเดิมซึ่งนั่นก็หมายถึง หากต้องนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ก็ต้องไม่ลืมพิจารณา Core Value หลัก

(2) สินค้าในปัจจุบันล้วนนำ Functional benefit มาเป็นตัวดึงดูดลูกค้า สำหรับ Retro-Retro Marketing เป็นลักษณะของการขายสินค้า Emotional benefit ที่มีอยู่ในความเป็น Retro จะเป็นตัวกระตุ้นความรู้สึกอยากรับรู้ความประทับใจในอดีต กล่าวคือใช้อารมณ์มาสัมผัสกับลูกค้านั่นเอง

(3) การนำการตลาดแบบRetro-Retro มาใช้ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ตอบโจทย์ทุกกลุ่มทุกวัยและกระจายไปในวงกว้าง จากการที่ Retro-Retro มีกลุ่มลูกค้าดั้งเดิมอยู่แล้ว การนำการตลาดแบบปากต่อปาก (Word of Mouth) มาประกอบจะช่วยให้ขยายฐานลูกค้าใหม่จากปู่ย่า สู่รุ่นพ่อแม่ และมีการสืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน

ในโครงการตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ มีความเป็นมาเป็นไปตามโครงการที่เกิดขึ้นมาก่อน เช่น เรื่องเล่าชาวลิกอร์ ซึ่งลิกอร์นี้ก็หมายถึง ชาวนครศรีธรรมราช ในโครงการเดิมได้มีบอกเล่าความเป็นมาในอดีตต่าง ๆ ซึ่งได้ ริเริ่มตลาดน้ำเมืองลิกอร์เป็นเวลาต่อมา

ภาพที่ 6 กำแพงเมืองเก่า ในตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

โครงการตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์มีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง (นิคม จารุมณี, 2536) การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสม

กับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นั่นคือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา เป็นต้นก่อให้เกิดการสืบทอดและการอนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองลิกอร์

การวางแผน (Plan) กับการบริหารจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น (Local Tourism Management)

ในการบริหารจัดการท้องถิ่นผู้บริหารหรือนักบริหาร ได้มีการวางแผนแหล่งท่องเที่ยวที่จะการรองรับนักท่องเที่ยว ในประเด็นการวางแผนด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (ทท.) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554) โดยมีสูตรในการคำนวณความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

สูตรวิธีการคำนวณ

ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว = จำนวนมากที่สุดของนักท่องเที่ยวที่สามารถเข้ามาพักได้
จำนวนพื้นที่ที่สามารถใช้ได้

โดย มีเงื่อนไข

ถ้า 1 ตารางกิโลเมตร = รองรับได้ 100 คน

ถ้าพื้นที่ 500 ตารางกิโลเมตร = รองรับได้ 50,000 คน

เพราะหากนักท่องเที่ยวหรือประชาชนเดินทางท่องเที่ยวมากเกินไปเกินกว่าสามารถของพื้นที่ท่องเที่ยวรองรับได้ จะก่อให้เกิดปัญหาทางสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวตามมา เช่น ปัญหาขยะ การจัดหาถังขยะ ห้องน้ำ ลานจอดรถ ความแออัดของคน การแย่งการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยประเด็นความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อให้การศึกษามีทิศทางมากขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างมาตรฐานคุณภาพท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ทัศนียา บริพิศ, 2557)

1) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

2) ความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือก การสร้างกรอบมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมา 2 หลัก เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมและ ความโดดเด่นวัฒนธรรม ซึ่ง จะก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยสอดคล้องกับการที่ท้องถิ่นต้องสร้างความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม 6 ด้าน (ทัศนียา บริพิศ 2557, ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ 2546) โดยสามารถสรุป ดังตารางที่ 1 แสดงองค์การสร้างโดดเด่นด้านวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 องค์การสร้างความคิดเด่นด้านวัฒนธรรม

ความคิดเด่นด้านวัฒนธรรม		
1	ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้	พิจารณาจากเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรมความแตกต่างของวิถีชีวิตจากชุมชนอื่น และคุณค่าที่ควรอนุรักษ์และสืบสานต่อไปเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณีที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน ฯลฯ
2	ความผูกพันของท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	พิจารณาจากความสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์กับชุมชนท้องถิ่นเช่น การมีประเพณี ความเชื่อ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา
3	ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม	ความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรมหรือการสร้างประทับใจแก่ผู้พบเห็น พิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ อาทิเช่น การแต่งกายรูปแบบกิจกรรม ศิลปกรรมของงานหัตถกรรม สถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัย อาหารการกินเครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน ฯลฯ
4	ความสามารถในการสืบทอด ภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง	พิจารณาจากความยาวนานของการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้มาตั้งแต่อดีตและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันโดยจะเห็นได้จากวิถีชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาไปบ้างแต่ยังมีบางกลุ่มในชุมชนที่ยังคงสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นอยู่อย่างเห็นได้ชัด
5	ความต่อเนื่องของการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี	พิจารณาจากจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละปีซึ่งแสดงถึงการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่
6	ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์	พิจารณาจากชุมชนท้องถิ่นมีความสนใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของตนรวมถึงการมีหน่วยงานและองค์กรจากภายนอกให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยครั้ง โดยมีกรอบการศึกษา ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น ดังนี้

(1) ผลการศึกษาวางแผน ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยววันนั้นไม่ปรากฏ และการวางแผนการใช้ที่ดิน หรือการวางแผนการใช้ที่ดินนั้นได้ดำเนินการแล้ว คือ การแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่ ส่วนที่ 1 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า จะเป็นโซนสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพโดยมีการตกแต่งสถานที่ ส่วนที่ 2 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โซนด้านหลังจำหน่ายของกิน อาหารเพื่อสุขภาพ และสินค้าของชุมชน ส่วนที่ 3 บริเวณฝั่งสนามหน้าเมือง จะจัดกิจกรรมบนเวที การแสดงของเยาวชนและชุมชน การแสดงดนตรีในสวน

(2) ผลการดำเนินงานอื่น ๆ ได้แก่ การทำการตลาด การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เทศบาลนครได้ดำเนินการ ได้แก่ การปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมือง การบริหารจัดการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม ตลาดชุมชน และตลาดสุขภาพพบว่า เทศบาลนคร นครศรีธรรมราชได้ทำการตลาด (Market) ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และสิ่งสิ่งพิมพ์ออนไลน์ เพื่อใช้เป็นช่องทางในการทำการตลาด ตลอดจนการปรับปรุงข้อมูลตลาดน้ำเมืองลิกอร์ 2-3 ระยะ ผลการศึกษาทำการตลาดของตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ ขาดความเป็น Retro-Retro ผลการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ พบว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์นั้น ไม่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น สินค้าที่ขาดความเป็น Retro-Retro ผลการศึกษาการปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมือง พบว่าทางเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อใช้ในการท่องเที่ยว ตั้งแต่ในช่วงที่ปรากฏชัดเจนใน ปี พ.ศ. 2557- ปัจจุบัน อันได้แก่ (1) ปรับปรุงแต่งต้นไม้ การตัดกิ่งไม้ใหญ่ (2) การปรับปรุงระบบทางระบายน้ำ (3) ปรับปรุงผิวถนนบริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า (4) ตกแต่งและปรับประดา หลังกำแพงเมืองเก่าและสภาพบริเวณโดยรอบเป็นการจัดตกแต่งสถานที่แนวปัจจุบันเช่น ตุ๊กตาต่าง ๆ คล้าย ๆ ตุ๊กตาทิมะและสัตว์อื่น ๆ ซึ่งไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ชาวและไม่ถึงอดีตในสมัยวัยเยาว์ของเมืองนิวกอร์ การประดับตาและการตกแต่งสถานที่ขาดความเป็นอัตลักษณ์เมืองลิกอร์ในส่วนการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม จากการสัมภาษณ์ พบว่าการจัดพื้นที่ด้านอาหารและเครื่องดื่ม ความเป็นอัตลักษณ์ยังพบได้น้อย กล่าวคือ สินค้าด้านอาหารและเครื่องดื่มสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไปส่วนตลาดชุมชน ขาดความเป็นชุมชนเมืองลิกอร์ ตลอดจนรวมถึง อาหารสุขภาพเช่นเดียวกัน ซึ่งขาดอัตลักษณ์ความเป็นเมืองลิกอร์ ซึ่งเหตุผลจะขออธิบายในการอภิปรายผลต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยข้อ 2 ในด้านความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยความหมายของอัตลักษณ์ท้องถิ่น หมายถึง ความเป็นเฉพาะด้านของท้องถิ่น อันได้แก่ สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนคร อันได้แก่ อาหารพื้นเมือง อาทิเช่น ขนมจีน ข้าวยาปักซี่ใต้ ผักเหนาะ เป็นต้น ขนมท้องถิ่นได้แก่ ขนมลา พอง ขนมบ้าและดีซิม เป็นต้น สินค้าของที่ระลึก อันได้แก่ การแกะสลักหนังตะลุง ของที่ระลึกวัดพระมหาธาตุ เป็นต้นในเรื่องความเป็นพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ การแต่งกายแบบชาวมุสลิม การนุ่งผ้าขาวม้า การกินหมาก การนั่งร้านน้ำชาวิจารณ์การเมืองจนเป็นศิลปะหรือเป็นอัตลักษณ์ การละเล่น ได้แก่ การชนวัว ชนไก่ เป็นต้น ศิลปวัฒนธรรม เช่น การรำรองเง็ง ตะลิตร์บัส เป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเมืองลิกอร์พบได้น้อย ผลจากการสัมภาษณ์ แบบ Snow technique พบว่า ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านความเป็นอดีตของสถานที่นั้นยังน้อย ในส่วนของลักษณะของการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์นั้นยังไม่มี ตลาดน้ำเมืองลิกอร์ยังไม่การอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับความเป็นท้องถิ่นชาวปักซี่ใต้

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นในการพัฒนาให้มีการจัดตลาดน้ำย้อนยุคแนว Retro Market ในลักษณะการวางแผนของเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (1) การวางแผน ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ปรากฏ อันเนื่องมาจากการขาดการวางแผนจากเทศบาลฯ และการขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในการวางแผนพื้นที่การท่องเที่ยวการวางแผนการใช้ที่ดิน หรือการวางแผนการใช้ที่ดินนั้นได้ดำเนินการแล้ว อันเนื่องมาจากการแบ่งพื้นที่ในการจัดงานออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่ ส่วนที่ 1 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า จะเป็นโซนสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพโดยมีการตกแต่งสถานที่อย่างสวยงาม ส่วนที่ 2 บริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า โซนด้านหลัง จะจำหน่ายของกินอาหารเพื่อสุขภาพ และสินค้าของชุมชน ส่วนที่ 3 บริเวณฝั่งสนามหน้าเมือง จะจัดกิจกรรมบนเวที การแสดงของเยาวชนและชุมชน การแสดงดนตรีในสวน (2) ส่วนการดำเนินงานอื่น ๆ ได้แก่ การทำการตลาด การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เทศบาลนครได้ดำเนินการ ได้แก่ การปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมือง การบริหารจัดการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม ตลาดสุขภาพ เทศบาลนคร นครศรีธรรมราชได้ทำการตลาด (Market) ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์และสิ่งสิ่งพิมพ์ออนไลน์ซึ่งการทำการตลาดดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงคนทุกกลุ่ม หรือการมีป้ายบอกงานยังไม่ชัดเจน นำมาติดตั้งเป็นช่วงเวลา ตลอดจนการที่ระยะเวลาการเปิดตลาดน้ำนั้นนาน ๆ จะมีครั้ง ทำให้ประชาชน

ลึ้มที่จะเดินทางไปเที่ยว การจัดทำตลาดของตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ นั้นยังขาดความเป็น Retro-Retro อันเนื่องมาจาก การทำการตลาดต้องมีการเชื่อมโยงเรื่องราวในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งที่นี้ยังไม่มีและด้วยเหตุนี้เองทำให้การทำตลาดแบบปากต่อปาก (Word of Mouth) จึงไม่เกิดขึ้นพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ สินค้าและผลิตภัณฑ์นั้นขาดความเป็น Retro-Retro อันเนื่องมาจาก สินค้าไม่มีความเชื่อมโยงความเป็นอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ตัวสินค้าขาดการกระตุ้นที่ทำให้เกิดความประทับใจในอดีต ไม่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น อันเนื่องมาจากเทศบาลขาดการศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลิกอร์ การปรับแต่งภูมิทัศน์ของเมืองเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อใช้ในการท่องเที่ยว ตั้งแต่ในช่วงที่ปรากฏชัดเจนใน ปี พ.ศ. 2557- ปัจจุบัน อันได้แก่ (1) ปรับปรุงปรับแต่งต้นไม้ การตัดกิ่งไม้ใหญ่ (2) การปรับปรุงระบบทางระบายน้ำ (3) ปรับปรุงผิวถนนบริเวณหลังกำแพงเมืองเก่า (4) ตกแต่งและปรับประดา หลังกำแพงเมืองเก่าและสภาพบริเวณโดยรอบเป็นการจัดตกแต่งสถานที่ที่แนวปัจจุบันเช่น ตุ๊กตาต่าง ๆ คล้าย ๆ ตุ๊กตาคาเฟ่และสัตว์อื่น ๆ ซึ่งไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ชาวนครศรีธรรมราช เพราะการประดับตาและการตกแต่งสถานที่ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ต้องพัฒนาการท่องเที่ยวย้อนอดีตแบบ Retro- Retro ใหม่ ในส่วนการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม จากการสัมภาษณ์พบว่าการจัดพื้นที่ด้านอาหารและเครื่องดื่ม ความเป็นอัตลักษณ์ยังพบได้น้อย กล่าวคือ สินค้าด้านอาหารและเครื่องดื่มสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ในประเด็น ตลาดชุมชนและอาหารสุขภาพเช่นเดียวกัน ซึ่งขาดอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น อันเนื่องมาจากเทศบาลไม่ได้คัดเลือกร้านค้าคุณภาพและร้านที่คงความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม เพราะสินค้าตลาดและอาหารสุขภาพของชาวปักษ์ใต้ ได้แก่ ข้าวยา ขนมะขามเทศ ปลา ผักหนาม เป็นต้น และขาดการคัดสรรผู้ค้าที่ขายสินค้าชุมชนที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเมืองลิกอร์ ซึ่งสินค้าชุมชน อาจจะคัดเลือกจาก OTOP 5 ดาวของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้รับรางวัลสินค้าพื้นเมืองของจังหวัด หรือคัดจากโครงการดี เต๋นโดน ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น วิถีชีวิตในชาวลิกอร์ดั้งเดิมนั้นยังขาดและการอนุรักษ์ความเป็นต้นตำรับยังไม่มี เพราะเทศบาลไม่ได้มีการศึกษาการจัดการตลาดแบบย้อนยุคอย่างทอ่งแท้ ในด้านความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในเรื่องความเป็นพื้นบ้านพบได้น้อย ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านสถานที่นั้น อัตลักษณ์ในบางเบา กล่าวคือ การบ่งบอกถึงความเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวน้อย และในด้านความมีอัตลักษณ์ด้านสินค้า (Product) ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวไม่มีProduct ที่เป็นอัตลักษณ์ เช่น งานทำเครื่องถมเงิน งานแกะสลักหนังตะลุง เป็นต้น เพราะไม่ได้รับการส่งเสริมการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชาวลิกอร์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- (1.1) คัดเลือกสินค้าและบริการที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเลือกสินค้า ร้านค้าที่มีคุณภาพสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเมืองลิกอร์
- (1.2) จัดสรรโควตาให้กับผู้จำหน่ายสินค้าในงานที่ผ่านการคัดเลือกคุณภาพสินค้าและบริการ
- (1.3) ตั้งเกณฑ์การพิจารณาสินค้าชุมชน ตลาดสุขภาพ เพื่อตรวจสอบความพึงพอใจ (Emotional Benefit)

2. ข้อเสนอแนะเชิงเทคนิค

แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นดังนี้ การค้นคว้าวิจัย การปลูกจิตสำนึกประชาชน การร่วมอนุรักษ์เพื่อให้ ชนรุ่นหลังรับมรดกทางวัฒนธรรม โดยการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่จะสูญหาย การสร้างปราชญ์ชุมชน

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (3.1) ออกนโยบายให้ผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องรับปัญหาการขาดความเป็นอัตลักษณ์ศึกษาและร่วมระดมสมองเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว
- (3.2) ในการออกกฎ ระเบียบการวางแผนขายสินค้า บริการต่าง ๆ ภายในงาน ต้องเน้นความเป็นสินค้าดั้งเดิมในอดีต สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเท่านั้น เป็นต้น

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). การวางแผนการท่องเที่ยว. (อัดสำเนา).
- จิตตินุช วัฒนะ. (2548). การศึกษาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรม (ถนนคนเดิน) ของจังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. (2546). การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนียา บริพิศ. (2557). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ พรวิวัฒน์.
- นิคม จารุณี. (2536). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- นันทพร สุวรรณาวุธ และคณะ. (2553). "Retro Marketing-อดีตที่เรียกคืนได้" ตอนที่ 1. For Quality Magazine, 151.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม 2542**. กรุงเทพฯ: นามิบุคส์พับลิเคชั่น.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ (Identity)**. การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Joaquim de Campos.(1959). "Early Portuguese Accounts of Thailand," *Journal of the Siam Society, Selected Articles from the Siam Society Journal, Vol. VII, Relationship with Portugal, Holland, and the Vatican, (Bangkok, 1959), p. 225.*

สื่อออนไลน์

- ทศกร สอนใจ. (2551). **เอกลักษณ์ - อัตลักษณ์**. สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nationjobs.com/citylife/content.php?ContentID=1451>.
- เทศบาลนครศรีธรรมราช. (2558). **โครงการตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์**. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558. เข้าถึงได้จาก: http://www.nakhoncity.org/news_ad3/show_detail.php?sid=207.
- เทศบาลนครศรีธรรมราช. (2558). **เทศบาลนครศรีธรรมราช ของเชิญเที่ยวชม ตลาดริมน้ำเมืองลิกอร์ ณ 2 ฟังริมคลองหน้าเมือง**. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก: http://www.nakhoncity.org/news_ad3/show_detail.php?sid=209.

บทบาทภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของไทย

The Role of Civil Society for Natural Resources and Environment Management in Thai Local Area

มัชฌิมา วชิระโพธิ์¹⁷

อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้เชียงใหม่

บทคัดย่อ

ปัจจุบันนี้ปัญหาด้านหนึ่งที่สำคัญของนานาชาติทั่วโลกคือปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของปัญหาที่ทุกประเทศกำลังเผชิญอยู่ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและปัญหาสิ่งแวดล้อมในด้านมลภาวะต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาที่ผิดส่วนและไม่สมดุล ประเทศไทยนั้นได้เผชิญวิกฤติเหล่านี้เช่นกัน ในส่วนของภาครัฐได้กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ แต่โดยธรรมชาติแห่งความเป็นรัฐนั้นเป็นโครงสร้างองค์การที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อนเป็นอย่างมาก จึงทำให้ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น รัฐจึงใหญ่เกินไปที่จะเข้าถึง ส่วนบางปัญหานั้นใหญ่เกินไปที่ประชาชนจะจัดการได้ทั้งหมด ดังนั้นในบทความนี้จึงได้นำเสนอภาพของสิ่งที่เรียกว่าภาคประชาสังคมในประเทศไทย โดยเน้นไปในด้านบทบาทของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เห็นภาพของพื้นที่ที่มีขนาดเล็กไปจนถึงระดับกลาง ที่ได้ทำการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยภาพลักษณ์ของความเป็นรัฐนั้น ในกระบวนการประชาสังคมจะสะท้อนออกมาในบทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้สนับสนุน ส่วนเอกชนหรือกลุ่มทุนนั้นจะอยู่ในสถานะเดียวกันกับรัฐ คือเป็นผู้สนับสนุนเช่นกัน ในการสนับสนุนจะเป็นการทำให้ภาพของกระบวนการประชาสังคมที่เป็นการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนานั้น ดำเนินไปอย่างเป็นระบบและราบรื่น โดยมีการสนับสนุนด้านงบประมาณทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุ บุคลากรและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ ซึ่งบทบาททั้งภาครัฐและเอกชนสำหรับภาคประชาสังคมนั้นได้ถูกขีดไว้แล้ว หากมีการครอบงำและแทรกแซงกระบวนการประชาสังคม ประชาชนจะเป็นผู้สูญเสียอำนาจและอุดมคติในการดำเนินงานนั้น ซึ่งจะทำให้ภาพของประชาสังคมสูญหายไป ถึงแม้ว่าภาคประชาสังคมในประเทศไทยนั้นถือกำเนิดและเป็นที่ยอมรับมานาน แต่เป็นเหมือนภาพสะท้อนของการเติบโตของประชาธิปไตยในสังคมไทย เปรียบเทียบได้ว่าเป็นส่วนต่อยอดของประชาธิปไตย ถึงภาคประชาสังคมมีความหลากหลาย หากว่าแต่ละกลุ่มเป็นดังส่วนต่อยอดของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในแต่ละด้าน โดยเฉพาะสี่ด้านที่เป็นหัวใจในการต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นั่นคือด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในบทความนี้ได้หยิบยกและนำเสนอประเด็นหลักไปในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งไปที่บทบาทของภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของไทยโดยผ่านกรณีศึกษาที่เป็นปฏิบัติการเกิดขึ้นจริง

คำสำคัญ: ประชาสังคม, ท้องถิ่นไทย, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มุลินธิฮักเมืองน่าน, เครือข่ายฮักเมืองน่าน

Abstract

Presently, one of the problems in worldwide is natural resource and environment. Every country confronts these problems which are reduction of economic production factors and pollutions. The causes of them are wrong and unbalanced development and also Thailand confronts these

17 อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้เชียงใหม่

problems. In government sectors determine public policies for supporting and solving these problems. But the nature of state has large and complicated organization structure so that it cannot reach and solve these problems efficiently. However, these problems are very difficult for people to manage only themselves. Therefore, in this article tries to present Thai civil societies which are focused on the role of them to solve the natural resource and environment problems in the local level. It can show off the small dynamics to middle dynamics that is the sustainable natural resource and environment problems solving. The image or role of government sectors and private sectors are only supporters for civil societies. They can support civil societies by budget (money and materials), manpower and other resources which are useful and concerned. The image or role of government sectors and private sectors are limited and can not interfere the civil society process. If they interfere civil society process, people lose the power to control and implement this process and their ideals. Because it made the image of civil societies are disappeared. Although, Thai civil societies are new and young, they can reflect the democracy is developed in Thai society. It is call the new top of democracy. In reality, the civil societies are diverse but they can solve the problems in each way and dimension. Especially, four parts for sustain development; economy, society, politics and natural resources. In this article, tries to present the main issues which are focused on the role of civil society for natural resources and environment management in Thai local area by practical case study.

บทนำ

ปัจจุบันนี้หลายประเทศในโลกเกิดการพัฒนาทางการเมืองไปตามกระแสหลักของโลก เพื่อให้ไปในทิศทางที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจที่มีความเป็นทุนนิยมสูงขึ้น โดยที่ระบบการเมืองเอื้อให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีระบบการเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตยที่เอื้อให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขยายตัวได้ อันสะท้อนให้เห็นถึงการที่ประชาชนนั้นมีเสรีภาพและมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนในประเทศไทย สิ่งที่เป็นตัวชี้วัดถึงการมีพัฒนาการทางการเมือง ที่ประชาชนได้มีเสรีภาพและมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้อย่างชัดเจน ในฐานะที่เป็นกฎหมายแม่บท นั่นคือกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงบทบัญญัติภายในรัฐธรรมนูญเองได้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ และหมวดที่ 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 76, 78 และ 79 ที่ประชาชนมีสิทธิได้รับการ ส่งเสริมและสนับสนุนโดยรัฐ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น พึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

ส่วนรัฐธรรมนูญ ปีพ.ศ. 2550 ได้บัญญัติไว้โดยเพิ่มส่วนที่ 12 เรื่องสิทธิชุมชน ในมาตรา 66 – 67 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิตรอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม และหมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้ กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือ สิทธิในที่ดิน เพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบ และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ สงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ปีพ.ศ. 2540 และ 2550 จะเห็นได้ว่ารายละเอียดของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 นั้น มีการเพิ่มเติมในด้านสิทธิชุมชนให้ประชาชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยตนเอง รวมไปถึงกับการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังมีเพิ่มเติมบทบัญญัติแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 8 คือ แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มาตรา 85 ที่รัฐต้องมีการจัดการให้เป็นระบบและเพิ่มการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการถูกวางแนวทางไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนี้ ได้เอื้อให้เกิดภาพความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในรูปแบบที่เรียกว่า “ภาคประชาสังคม” โดยปัจจุบันประชาชน ชุมชนและกลุ่มท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ แต่ละลุ่มน้ำตื่นตัวในการสร้างความร่วมมือท้องถิ่น เพื่อเป็นเครือข่ายองค์กรท้องถิ่น เช่น เครือข่ายการอนุรักษ์ป่า เครือข่ายปายาเลนของประมงพื้นบ้าน ภาคใต้ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และการประสานประโยชน์และจัดตั้งกลุ่มของประชาคมในจังหวัดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในบทความนี้จะนำเสนอในส่วนบทบาทของภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของไทย

1. ความหมายของประชาสังคม

สามารถให้นิยามได้หลายประการดังต่อไปนี้

1.1 พื้นที่การเมืองสาธารณะ (public sphere)

พื้นที่การเมืองสาธารณะของประชาชนซึ่งกำเนิดมาจากการก่อตัวของวัฒนธรรมคนชั้นกลาง และขยายปริมาณออกไปสู่ชนชั้น กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย และสนใจเข้าร่วมในพื้นที่การเมืองสาธารณะนี้ ดังนั้นประชาสังคม จึงเป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรม มีได้หมายถึงประชาชนทั้งหมด หรือสังคมทั้งหมด ที่ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองสาธารณะ

1.2 กระบวนการของประชาชนในการสร้างพื้นที่การเมืองสาธารณะของตนเอง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้พื้นที่การเมืองของรัฐ (political society) ของทุน ดังนั้นประชาสังคมจึงต้องเป็นอิสระจากรัฐและทุน

1.3 เวทีแห่งการต่อสู้ทางอุดมการณ์ของฝ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนนิยม สังคมนิยม โดยรัฐหรือทุนที่พยายามครอบงำพื้นที่ดังกล่าว แต่ไม่สามารถครอบงำได้ทั้งหมด เวทีแห่งนี้จึงมีความหลากหลาย ซับซ้อน ทั้งขัดแย้งและร่วมมือขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การต่อสู้ของฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งอาจจะใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาสังคมนั้น ๆ ประชาสังคมจึงไม่ได้มีความหมายเป็นเวทีแห่งความสมานฉันท์อย่างเดียว

1.4 กลุ่มปฏิบัติการ (actors) ในภาคประชาสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามเกณฑ์ “ชนชั้น” ที่ใช้ผลประโยชน์ (economic interest) เป็นตัวแบ่งตามแนวการวิเคราะห์มาร์กซิสต์แบบเก่า แต่เป็นไปตามแนวที่กริมซีเสนอ คือ “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” (historical block) ที่เกิดจากกลุ่มต่าง ๆ ของชนชั้นต่าง ๆ มาร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่น ทั้งนี้โดยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมจะพยายาม ครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (hegemony) โดยการครอบงำความคิดของประชาชน และกำหนดวัฒนธรรมหลักในสังคม ดังนั้น เราจึงเห็นการเกาะตัวของกลุ่มต่าง ๆ ข้ามชนชั้นมาจากฐานอุดมการณ์ความคิดมากกว่าเรื่องฐานผลประโยชน์แต่เพียง อย่างเดียว

1.5 เป็นการรวมกลุ่มของประชาชน ได้แก่ เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน องค์กร หรือชุมชนที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นต้น เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาสังคมให้หมดไป เน้นการแก้ปัญหามวลรวมของสังคมเป็นใหญ่ โดยมุ่งเน้นถึงประโยชน์ระยะยาวของชาติและประชาชนเป็นสำคัญ วิธีการแก้ปัญหานี้ อาจสร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชนบางกลุ่ม แต่ แนวนโยบายนี้เน้นการขับเคลื่อนของประชาชนมวลรวมเป็นหลัก ในการมีส่วนร่วมเข้ามาแก้ปัญหา ไม่ใช่ให้เพียงกลุ่มคนใดเข้ามาแก้ไขเพียงกลุ่มเดียว

1.6 ซัยอนันต์ สมุทรวณิช (2540: 39-40) ใช้ศัพท์ว่า “วิถีประชา” หมายถึง การรวมกลุ่มขององค์กรต่าง ๆ ในเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาทุกฝ่าย ในระดับพื้นที่ อาจเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือ พื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ

1.7 ชูชัย ศุภวงศ์ (2540: 165) ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ว่า หมายถึง การที่ผู้คน สังคม สภาพการณ์ หรือสภาพปัญหาในสังคมที่ลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic consciousness) ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือ องค์กร (Organization/Civic group) ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะเป็นทุนร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งที่ด้วยความรัก ความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการบริหารจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

1.8 เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542: 35) ได้ให้ความเห็นว่า ประชาสังคม หมายถึง เครือข่าย กลุ่มชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบันและชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ (State) กับปัจเจกชน (Individual) โดยเน้นจุดของประชาสังคม ได้แก่ ไม่ชอบและไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่มีความสามารถขึ้นำกำกับและคัดค้านรัฐได้พอสมควร ไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมสุดขั้วซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่แก่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นประโยชน์ส่วนรวม หากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกชน รวมกลุ่มรวมหมู่และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความหมายของ “ประชาสังคม” หมายถึง การรวมตัวกันเองของประชาชน ก่อให้เกิดเป็น กลุ่ม องค์กร สถาบัน และ ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นทางการเมืองหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการสร้างจิตสำนึกต่อการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้ความรัก ความเอื้ออาทร และความ

รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชน มีการติดต่อสื่อสารกันเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และมีการจัดการที่ดี ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันนำไปสู่พลังในการแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา พัฒนาและฟื้นฟูชุมชนและสังคมของตนเอง และพัฒนาศักยภาพของชุมชน สังคม บุคคลให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้การจัดการที่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network)

2. ลักษณะของประชาสังคม

โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล

(อนุชาติ พวงสำลี อารมณ์ จันทร์สมวงศ์ และพีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล, 2542 : 290-291) ซึ่งเน้น

2.1 ความหลากหลาย

ทั้งความหลากหลายในการรวมตัว ความหลากหลายเชิงพื้นที่ รูปแบบกิจกรรม ประเด็นความสนใจ และกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน จะช่วยให้กลุ่มมีลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันสูงเพราะต้องการความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความหลากหลายมีหลายลักษณะดังนี้ ความหลากหลายในลักษณะพื้นที่ เช่น มีการรวมตัวกันโดยอาศัยพื้นที่ หรืออาณาบริเวณเป็นพื้นที่ที่ชอบเขตพื้นที่ อาทิ กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ชุมชนเขตละแวกบ้าน หรือขอบเขตเชิงภูมิศาสตร์ เช่น ลุ่มน้ำ แม่น้ำ เป็นต้น ความหลากหลายในลักษณะของกิจกรรม ในองค์กรนั้นมีการ ผสมผสานกิจกรรมหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน รูปแบบของกิจกรรม อาทิ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน เป็นต้น ความหลากหลายของลักษณะของการรวมตัวกันอาจพิจารณาได้หลายมิติ เช่น การรวมตัว อาทิ กลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สถาบัน มูลนิธิ สมาพันธ์ สหกรณ์ คณะกรรมการ เป็นต้น ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน ตั้งแต่ อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนาความเชื่อ การศึกษา ฐานะ อาชีพ ซึ่งการรวมตัวกันโดยมีการยอมรับความหลากหลายของประชาสังคมในที่นี้เท่ากับเป็นการยอมรับว่ารัฐสามารถเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคมได้ด้วย

2.2 ความเป็นชุมชน

เน้นความร่วมมือที่มีมากกว่าความขัดแย้งซึ่งนำไปสู่ความแตกแยกและใช้อำนาจ ซึ่งการมีความเป็นชุมชนนั้นหมายถึง มีทั้งในลักษณะที่เป็นอาณาบริเวณที่สามารถติดต่อกันถึงกันได้ หรือเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทรความสนใจ หรือมีผลประโยชน์ร่วมกันเกิดและเติบโตบนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีอันเป็นความสัมพันธ์กันในแนวราบ

2.3 มีฐานสำนึกสาธารณะ

การเกิดขึ้นของประชาสังคมต้องเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและอยู่บนเงื่อนไขและสำนึกของความเป็นพลเมือง (civic consciousness) มิใช่การแต่งตั้ง-จัดตั้งโดยกลไกอำนาจรัฐรวมทั้งการมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม นั่นคือ การทำให้ประชาชนเกิดสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง (Citizenship) สำนึกถึงพลังของตนเองว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขภายในชุมชนได้

2.4 เป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง

การรวมกลุ่มกันต้องสามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือมีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อันเป็นการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติร่วมกันเป็นกระบวนการที่ต้องการอาศัยเวลาและการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Learning Through Active) อย่างต่อเนื่องในลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

2.5 มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายประชาสังคม

เป็นกระบวนการความสัมพันธ์ทางสังคมบนช่องทางทางการติดต่อสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับความรับรู้ การติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คน ทั้งโดยตรงและผ่านกิจกรรม จนกลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ (communication and networking) ซึ่งกลุ่มประชาสังคมที่จะมีความยั่งยืนนั้นต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่พลังในการเชื่อมโยงสังคมให้มีความเข้มแข็ง

3. องค์ประกอบประชาสังคม

นายแพทย์ พลเดช ปิ่นประทีป เลขาธิการสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ได้เคยอธิบายเมื่อครั้งที่มีการเสวนาผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนของทุกกรมและรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 18 พฤษภาคม 2543 ไว้ว่าประชาสังคมควรมีองค์ประกอบหลัก ๆ อย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

3.1 ต้องประกอบด้วยชุมชนเข้มแข็งเล็ก ๆ (Basic Unit) หลายชุมชน

มีจำนวนมากพอ มีความหลากหลาย ซึ่งเป็นรากฐานของการที่จำเป็นขอประชาสังคม ชุมชนเข้มแข็งเล็ก ๆ เหล่านี้ จะต้องมีความที่ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป คือ ประมาณ 100 คน และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (face to face) แบบเครือข่าย เป็นกรรวมตัวเพื่อพูดถึงปัญหาที่ไม่ใช่ปัญหาสาธารณะ แต่เป็นปัญหาของชุมชนเล็ก ๆ ของตนเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของตัวเองและตกผลึกทางความคิด เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างช้า ๆ การพึ่งพาตัวเองเท่ากับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นยูนิต (unit)

3.2 ต้องมีการเคลื่อนไหวแบบประชาคม (Civic movement)

ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวในแนวราบ ในลักษณะเครือข่ายที่อยู่ระดับเสมอกัน ทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นชั่วคราวและสลายไป ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบคนแปลกหน้า เป็นการเคลื่อนไหวในประเด็นสาธารณะเป็นหลักมากกว่าเป็นสถาบัน โดยมีจุดศูนย์กลาง (Nucleus) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

3.3 ต้องมีจิตสำนึกแบบสาธารณะ

คือ จิตสำนึกความเป็นพลเมือง ซึ่งในสังคมไทยจะเป็นจิตสำนึกแบบพึ่งพามาเป็นเวลานาน และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะจะกระทำได้ยาก เพราะต้องทำลายจิตสำนึกแบบพึ่งพาให้หมดไป ต้องมีทิศทางการทำงานที่ดี โดยได้ใช้โอกาสของสถานการณ์ให้เกิดประโยชน์ ตัวอย่าง เช่น การสูญเสียเงินจากท้องพระคลังเมื่อปี 2541 ทำให้เกิดกลุ่มคนจำนวนหนึ่งก่อความเคลื่อนไหว กระตุ้นสังคมไทยให้รู้ถึงเวลาแล้วว่า ถึงเวลาแล้วที่สังคมจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

4. กระบวนการประชาสังคม

กระบวนการ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) หมายถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบไปสู่อย่างหนึ่งหรือลำดับของการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง ดังนั้น กระบวนการประชาสังคม หมายถึง ลำดับของการกระทำที่ก่อให้เกิดการรวมกันของประชาชนที่มีความคิด จิตสำนึกร่วมกัน ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่ม เพื่อพัฒนาฟื้นฟูกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์

กระบวนการที่เรียกว่าเป็นประชาสังคมนั้น มีองค์ประกอบหรือขั้นตอนไว้ดังนี้

สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (2540: 13-15) กล่าวว่า กิจกรรมหรือกระบวนการที่จะเรียกว่าเป็นประชาสังคมนั้นจะต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

4.1 จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness)

ความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในอนาคตที่จะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะหุ้นส่วนร่วมกัน (Partnership) เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ มีอิสระและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

4.2 โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (Civic Organization)

กลุ่มการรวมตัวอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเฉพาะคราว เฉพาะเรื่อง ต่อเนื่องก็ได้สมาชิกอาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจ หรือภาคประชาชนก็ได้ จำนวนสมาชิกไม่จำกัดประเด็นที่สำคัญต้องมีจิตสำนึกประชาคมครบถ้วน การมีองค์กร หมายถึง มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ปัญหา

4.3 เครือข่ายสังคม (Civic Network)

โครงการและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ เข้าด้วยกันปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาสังคม คือ ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์เครือข่ายประชาสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยรวมพลังจิตสำนึกของสมาชิก และองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ให้เกิดเป็น “อำนาจที่สาม” ที่มีความเข้มแข็งในสังคมขึ้นมา

5. การก่อตัวประชาสังคมในประเทศไทย

กระแสประชาสังคมก่อตัวมาจากสาเหตุหลายประการดังนี้ (สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ, 2540: 12)

5.1 วิกฤติในสังคมไทย รัฐ และทุนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตามลำพัง หรือเป็นวิกฤตระดับโลก เช่น วิกฤติสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน

5.2 การก่อกำเนิด และการขยายตัวของชนชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อค้า นักธุรกิจ นักวิชาการที่มีการศึกษาและมีฐานะทางเศรษฐกิจ

5.3 พัฒนาการของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงออกในทางความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

5.4 ระบบการติดต่อสื่อสาร สังคมในยุคข้อมูลข่าวสาร และระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการรับรู้ข่าวสาร และเกิดการรวมตัวกันอย่างสะดวก โดยบางครั้งไม่จำเป็นต้องพบปะกันโดยตรง

5.5 ปัญหาเรื่องความไร้ประสิทธิภาพ และความไม่โปร่งใส จากหน่วยงานและการบริหารงานของรัฐ รวมถึงท้องถิ่น

6. จุดเริ่มต้นของประชาสังคมในประเทศไทย

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่สะท้อนให้เห็นการเริ่มต้นของภาพความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบของภาคประชาสังคมตามนโยบาย มีดังต่อไปนี้

6.1 เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคนทั้งในด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาให้มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงมีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการปกครอง

6.2 เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตคนรวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

6.3 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลเสริมสร้างโอกาสการพัฒนาคุณภาพของคนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม

6.4 เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

6.5 เพื่อปรับระบบบริหารจัดการเปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ของแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่แสดงให้เห็นภาพของภาคประชาสังคม มี 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคมการพัฒนาาระบบความมั่นคงทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันต่าง ๆ แก่ประชาชนการเสริมสร้าง

ขีดความสามารถในระบบอำนาจความยุติธรรมและระบบความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชน

2. การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง

การกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และบริการทางสังคม

3. การพัฒนาประชาธิปไตย

เป็นการพัฒนาภาครัฐให้มีสมรรถนะและพันธกิจหลักในการเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของคนทำให้คนในสังคมเป็นพันธมิตรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรมในการบริหารรัฐกิจจัดการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธีสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของภาครัฐการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการ

4. การบริหารจัดการเพื่อให้มีการทำแผนพัฒนาไปดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

ได้แก่การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติด้วยระบบการจัดการในระดับพื้นที่ตามภารกิจของหน่วยราชการ และการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคมการพัฒนาของรัฐบาลในการปฏิบัติงานการเร่งรัดพัฒนาระบบกฎหมายการเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานกลางในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นลักษณะของจุดเริ่มต้นของประชาสังคมในประเทศไทย จึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เน้นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นทุกระดับ
2. ภาครัฐ NGO ภาคธุรกิจ นักวิชาการ และองค์กรประชาชนในท้องถิ่น
3. ใช้ชื่อเรียกว่า “เวทีประชาคม” เป็นรากฐานในการพัฒนาไปสู่สังคมพลเมือง ประชาสังคม (Civil Society)
4. เป็นทางเลือกในการหาทางออกของปัญหา ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
5. มีความเชื่อพื้นฐานว่าหากสังคมใดที่การรวมตัวของประชามคมมีความเข้มแข็ง และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองหรือกำหนดนโยบายสำคัญ ๆ ของประเทศแล้วนั้น สังคมจะได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง ยั่งยืน และตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้

7. บทบาทภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของไทยกรณีตัวอย่างมูลนิธิฮักเมืองน่าน (เครือข่ายฮักเมืองน่าน)

7.1 ที่มา

มูลนิธิฮักเมืองน่าน หรือ เครือข่ายฮักเมืองน่าน เป็นชื่อเครือข่ายประชาชนพลเมืององค์กรชุมชนที่จังหวัดน่าน ซึ่งต่อมาได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิเมื่อปี พ.ศ. 2540 ริเริ่มโดยพระปลัดสงวน จารุวรรณ เจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส ซึ่งต่อมาได้รับยศเป็น พระครูพิทักษ์นันทคุณ ซึ่งแปลว่า “ผู้พิทักษ์เมืองน่าน” ซึ่งเดิมมีชื่อว่า “นันทบุรี” โดยแต่ละกลุ่มนั้นมีพัฒนาการกลุ่มของตนในด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะมารวมตัวกันเป็นกลุ่มฮักเมืองน่านในปัจจุบันซึ่งสามารถจำแนกพัฒนาการของกลุ่มออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะเริ่มต้นก่อตัว (ก่อนปี พ.ศ.2533) โดยกลุ่มแต่ละกลุ่มได้มีการดำเนินงานของตนเองอย่างอิสระในการพัฒนาและชุมชนซึ่งพอแยกตามแกนนำ ได้ดังนี้ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มองค์กรชาวบ้าน กลุ่มลูกหลานชาวบ้าน
2. ระยะที่สอง (ระหว่างปี พ.ศ. 2533 – 2534) หลังจากทีกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มลูกหลานชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกันในบางโอกาส จึงเกิดการรวมตัวกันเฉพาะกิจขึ้น เพื่อจัดการบวชป่าชุมชน ขึ้นเป็นครั้งแรกของจังหวัดน่านที่บ้านกิวม่วง ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข ในปี 2533 หลังจากนั้นพิธีกรรมบวชป่าเป็นที่สนใจของคนทั่วไป ทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นมีการติดต่อ

ประสานงานด้านแนวคิดและมีการสนับสนุนเงินทุนต่าง ๆ เข้ามายังกลุ่มมากมาย กลุ่มจึงเห็นพร้องต้องกันว่าน่าจะมีการตั้งองค์กรขึ้นมาเป็นรูปเป็นร่างอย่างจริงจัง จึงได้ก่อตั้งเป็นองค์กรชื่อว่า “กลุ่มฮักเมืองน่าน” ขึ้นมาโดยมีศูนย์ประสานงานอยู่ที่วัดอรัญญาวาส อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ถือว่าเป็นระยะแห่งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

3. ระยะที่ 3 (ระหว่างปี พ.ศ. 2535 – 2536) ทางกลุ่มฮักเมืองน่านได้ดำเนินโครงการสืบชะตาแม่น้ำน่าน ณ บริเวณริมแม่น้ำน่าน หน้าค่ายสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อเป็นการเผยแพร่กิจกรรมและส่งเสริมให้ประชาชนมาสนใจร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ ทั้งนี้ ได้มีการร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งพระสงฆ์ชาวบ้าน รัฐ เอกชน ผลจากโครงการสืบชะตาแม่น้ำน่าน ดังกล่าวได้เกิดองค์กรที่ช่วยในการดูแลแม่น้ำ และรักษาพันธุ์สัตว์น้ำมากขึ้น รวมทั้งกลุ่ม อนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อีกมากมาย เกิดเครือข่ายกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในกลุ่มฮักเมืองน่านอีกหลายเครือข่าย จนได้ตั้งสำนักงานชั่วคราวของกลุ่มฮักเมืองน่านขึ้นโดยเช่าอาคารสำนักงานมีหน้าที่ประสานงานและเลขานุการของกลุ่มปฏิบัติงานประจำ และรับผิดชอบในการดำเนินงานด้านบริหารจัดการต่าง ๆ รวมทั้งมีการจัดโครงสร้างขององค์กรให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ระยะที่ 4 (ปี 2536 – 2538) ระยะนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอย่างยิ่งอีกจุดหนึ่งของกลุ่มฮักเมืองน่านหลังจากที่มีสำนักงานและมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนขึ้นแล้วได้มีการระดมทุนจากหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศมาสนับสนุนและบริหารจัดการงานของกลุ่มฮักเมืองน่าน และยังให้การช่วยเหลือด้านงบประมาณแก่กลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการดำเนินงานเช่น ด้านการอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์พันธุ์ปลา การเกษตรผสมผสาน การอ้อมทรัพย์ การรวมกลุ่มของเยาวชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดกิจกรรมสู่ชุมชนมากขึ้น เริ่มมีผู้มาศึกษาดูงานกลุ่มมากขึ้นจนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ถือเป็นการเรียนรู้ข้ามองค์กร

7.2 วัตถุประสงค์ เป้าหมายและแผนงาน ในการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มูลนิธิฮักเมืองน่านมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคนเมืองน่านโดยไม่แบ่งแยกเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติและศาสนา
- 2) เพื่อส่งเสริมให้มีการดำรงรักษาสิ่งแวดล้อม
- 3) เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
- 4) ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือมีส่วนร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อสาธารณะประโยชน์
- 5) ไม่ดำเนินการเกี่ยวกับการเมืองแต่ประการใด

ส่วนเป้าหมายของมูลนิธิฮักเมืองน่านคือ

- 1) เพื่ออนุรักษ์ป่าและเพิ่มปริมาณป่า
- 2) ฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำและที่พักอาศัยของพืชพรรณและสัตว์ป่า
- 3) อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพของดินให้คงสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติ
- 4) ลดค่าใช้จ่ายของเกษตรกรและมีรายได้จากกิจกรรมอื่น ๆ นอกภาคการเกษตรด้วย
- 5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเป้าหมาย
- 6) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามเหมาะสม
- 7) ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองหลวง
- 8) เพิ่มบทบาทของกลุ่มสตรี เด็ก และเยาวชน

และแผนงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรชีวภาพและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ของมูลนิธิฮักเมืองน่าน ซึ่งได้มีการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น

- 1) การให้ความรู้ อบรม เทศนา ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2) ดำเนินการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

- 3) การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง
- 4) การสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าชุมชน การออกตรวจตราพื้นที่ป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ การปลูกป่าทดแทน การจัดตั้งกองทุนดูแลป่าชุมชน การออกกฎระเบียบของชุมชนในการดูแลรักษาป่า
- 5) การสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การกันเขตวังปลา การออกกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การจัดตั้งกองทุนดูแลวังปลา การปล่อยปลา การไม่ทิ้งขยะสารเคมีลงในลำน้ำ
- 6) การรณรงค์การแก้ไขปัญหาขยะ การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ ข้างถนน แม่น้ำลำคลอง
- 7) การรณรงค์ลดการใช้สารเคมีในเกษตรกร การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพแทนการใช้สารเคมี
- 8) การร่วมผลักดันนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชน
- 9) การศึกษาดูงาน การจัดเวทีชาวบ้าน เวทีสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

7.3 ความเป็นประชาสังคมและลักษณะประชาสังคมของมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน (เครือข่ายฮักเมืองน่าน)

- มีความหลากหลาย

มูลนิธิรักษ์เมืองน่าน (เครือข่ายฮักเมืองน่าน) เป็นเครือข่ายที่เป็นผลจากการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน ที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตน ซึ่งลักษณะการรวมตัวนั้นมีความหลากหลาย ทั้งวัยและสาขาอาชีพ เช่น พระสงฆ์ ข้าราชการ ครูอาจารย์ แพทย์ พยาบาล นักธุรกิจ นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่บริหารราชการท้องถิ่น เกษตรกร รวมไปถึงผู้นำชุมชนที่มีความสนใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายร่วมแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานของภาคประชาชนในการจัดการตนเอง เพราะได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาพื้นที่ป่าในจังหวัดน่านถูกทำลายไปมาก เป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ เพิ่มปริมาณป่าไม้ พื้นฟูแหล่งต้นน้ำและที่พักอาศัยของพืชพรรณ อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และปรับปรุงสภาพดินให้คงสภาพที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติ จึงเกิดความตั้งใจร่วมกันในการฟื้นฟูจิตสำนึกของประชาชนและฟื้นฟูสภาพป่าไม้ โดยริเริ่มกิจกรรมการจัดให้มีพิธีบวชป่าสืบชะตาแม่น้ำขึ้นเป็นครั้งแรก ที่ป่าชุมชนบ้านกิมม่วง อำเภอสันติ โดยกิจกรรมการบวชป่านี้ได้ก่อให้เกิดกระแสการรับรู้และให้ความสำคัญในเรื่อง “ป่าชุมชน” การบวชป่าเป็นการประยุกต์กิจกรรมให้กับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสร้างกระแสรักป่า จนผลที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนคือ ในหมู่บ้านมีน้ำกินน้ำใช้อย่างพอเพียง มีอาหารป่า เช่น หน่อไม้ไผ่ ผักหวาน ให้เก็บกินได้อย่างอุดมสมบูรณ์ อีกโครงการที่อยู่ภายใต้บริบทเดียวกันคือ โครงการสืบชะตาแม่น้ำน่าน เป็นการร่วมมือกันในการดูแลทรัพยากรน้ำและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเมื่อสามารถสร้างกลุ่มจนประสบความสำเร็จจึงมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาขอศึกษาดูงาน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รับกลับไปประยุกต์ใช้

- มีความเป็นชุมชน

เนื่องจากวิธีการทำงานของแกนนำมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน เป็นกระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านท้องถิ่นตามจุดต่าง ๆ การทำงานร่วมกับชาวบ้านตามชุมชนเกิดการเรียนรู้แบบใกล้ชิดกับชาวบ้าน ธรรมชาติ และชุมชน จึงทำให้การทำงานร่วมกันนั้นเติบโตบนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีอันเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ

- มีจิตสำนึกที่เป็นสาธารณะ

ลักษณะการรวมตัวของผู้คนและกลุ่มองค์กร เครือข่ายต่าง ๆ ที่มีสำนึกรักในเมืองน่าน มีจิตสำนึกรักในแผ่นดินเกิด ซึ่งมีเป้าหมายในการต้องการรักษาประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน สำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ไปจนถึงการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา โดยการนำหลักธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยตั้งอยู่บนเงื่อนไขและสำนึกของความเป็นพลเมือง ไม่ใช่การจัดตั้งและแต่งตั้งโดยกลไกอำนาจรัฐ รวมไปถึงปราศจากการแทรกแซงของอำนาจกลุ่มทุน

- มีกระบวนการเรียนรู้

จากการทำงานและดำเนินการศึกษา ประชุม พุดคุยกันอย่างสม่ำเสมอของกลุ่มชาวบ้าน

และกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ ทำให้ระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาคือช่วงเวลาอันมีคุณค่าในการเรียนรู้ และสั่งสมองค์ความรู้ รวมทั้งมีความเข้าใจในการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นตัวอย่างให้กลุ่มทางสังคมในจังหวัดหรือประเทศอื่น ๆ เข้ามาศึกษาเพื่อเรียนรู้ นำไปปรับใช้หรือปฏิบัติการในท้องถิ่นของตนเองอย่างมากมาย โดยกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเวลาและการปฏิบัติงานร่วมกันของกลุ่ม เครือข่าย องค์กร หรือภาคประชาสังคมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องในลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

- มีการเชื่อมโยงเครือข่ายและสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย

การสื่อสารกันในลักษณะต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงความรู้ การติดต่อสัมพันธ์กันของคนในชุมชนผ่านกิจกรรม จนกลายเป็นเครือข่ายสัมพันธ์ของมูลนิธิฮักเมืองน่าน (เครือข่ายฮักเมืองน่าน) ภายหลังมีอาสาสมัครเข้าร่วมทำงานอย่างต่อเนื่องมากมายในการขยายเครือข่ายเพื่อการแก้ไข พัฒนาและอนุรักษ์ ทั้งที่เป็นคนในเมืองน่านที่เติบโตมากับกิจกรรมของมูลนิธิและผู้สนใจจากภายนอก เช่น เครือข่ายป้องกันยาเสพติด เครือข่ายการจัดการสังคม เครือข่ายเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม สวัสดิการและองค์กรทางการเงิน เครือข่ายครอบครัวเข้มแข็ง เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายสื่อภาคประชาชน เครือข่ายบ้านมั่นคง เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายศิลปินเมืองน่าน เป็นต้น

7.4 ความเข้มแข็งของมูลนิธิฮักเมืองน่านในฐานะประชาสังคมท้องถิ่น

มูลนิธิฮักเมืองน่านสามารถสร้างคนรุ่นปัจจุบันให้เป็นกำลังได้ ทั้งในด้านวิชาการ การประสานงาน และงานสื่อได้เป็นจำนวนมากไม่น้อย สร้างหลักสูตรย่อยต่าง ๆ ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่คู่ขนานไปกับแนวคิดการดำรงชีวิตได้เป็นอิสระ เพื่อการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ จุดเด่นที่เครือข่ายฮักเมืองน่านแตกต่างจากองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น คือ เน้นการแสวงหาความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ เพราะมีความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีต่อกัน แม้แต่กับภาครัฐหรือ ท้องถิ่น (เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล) เพราะอาสาสมัครส่วนหนึ่งเป็นข้าราชการ พนักงานเทศบาล นักการเมืองท้องถิ่น ที่เป็นคนในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน มีความผูกพันในแบบเครือญาติ และมีการใช้ฐานความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ มากำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ที่ดี มีความใกล้ชิดสนิทสนม ซึ่งกลุ่มประชาสังคมในจังหวัดอื่น ๆ อาจมีระบบเช่นนี้น้อยกว่า นอกจากนี้มูลนิธิฮักเมืองน่านยังทำหน้าที่ในการประสานงานกับภาคประชาสังคมอื่นและคนภายนอกท้องถิ่น เช่น กลุ่มนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน สถาปนิก ศิลปิน เมื่อคนภายนอกเสนอความเห็น ความช่วยเหลือ ความร่วมมือ หรือสิ่งใดก็ตาม ชาวบ้านจะร่วมกันคิดและคัดกรองสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเองมากที่สุด

ประการต่อมาคือการจัดการเรียนรู้โดยสื่อ และเป็นการให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่คนในชุมชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารโดยผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อวิทยุชุมชน โดยได้มีการเรียนรู้เรื่องสื่อภาคประชาชนหลายด้าน โดยเฉพาะด้านวิทยุชุมชน โดยเข้าไปมีส่วนร่วมผลักดันให้เกิด “ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายฮักเมืองน่านและชุมชนต่าง ๆ ผ่านสื่อวิทยุกระแสหลัก สถานีวิทยุ สวท.น่าน เพื่อให้ประชาชนจังหวัดน่านได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง มีการสอนให้กลุ่มเยาวชนสามารถทำสื่อเองได้ด้วยตนเอง โดยทักษะนี้สามารถเป็นความรู้ที่ติดตัวเยาวชนซึ่งสามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคต และสื่อที่กลุ่มเยาวชนได้จัดทำเองนั้นตรงต่อความต้องการของชุมชน ผลิตได้เองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคคลอื่นมาจัดทำให้ เพราะการผลิตสื่อนี้เป็นการผลิตสื่อภายใต้เครือข่ายของมูลนิธิฮักเมืองน่าน อันเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ผลิตสื่อออกมาเพื่อคนเมืองน่านทุกคน ตามการเสนอความเห็นของ ประเวศ วะสี (2541: 11) ในด้านการสนับสนุนความเป็นประชาสังคมไว้ว่า นโยบายและกระแสของสังคมในการสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายภายในชุมชน ได้ชี้ให้เห็นว่า ระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารและการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน มีความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชน ที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างประชาสังคมของชุมชน หรือภาคประชาชนในเขตชุมชนนั้น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ามูลนิธิฮักเมืองน่านได้มีการจัดการเรียนรู้ในการทำสื่อ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนรู้ และเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากคนในชุมชนด้วยกันจริง ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง โดยข้อมูลข่าวสารนั้นเกิดจากการเรียนรู้และมีมือปฏิบัติจริง มีสาระ และไม่จำเป็นต้องมาพบปะกันโดยตรง แต่สามารถรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก

และยังมีข้อที่น่าสังเกตและน่าสนใจอีกประการคือ เหตุใดมูลนิธิฮักเมืองน่าจึงมีความเข้มแข็งตลอดเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่กลุ่มทางสังคมอื่นมักมีช่วงเวลาในการทำงานที่เข้มแข็งและแผ่วเบาสลับกันไป อาจเป็นไปได้ว่า สำหรับพื้นที่แห่งการเรียนรู้นี้ ความร่วมมือที่เข้มแข็งนั้นเป็นผลมาจากการใช้ฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ระบบเครือข่าย การเคารพผู้อาวุโส ทำให้การดำเนินงานเป็นไปโดยความร่วมมือที่เป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ไม่มีลักษณะเป็นองค์กรจัดตั้ง แม้ว่ามีมูลนิธิฮักเมืองน่าเป็นตัวหลัก แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้เป็นการนำโดยประธานมูลนิธิอย่างเดียว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ กลไกความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมของท้องถิ่น ที่มีความเข้มแข็ง และมี อัตลักษณ์เป็นของตนเอง มี พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและดำเนินงาน มีผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับให้เป็นที่ปรึกษา ใช้ความสัมพันธ์แบบ พี่น้อง เพื่อนและเครือข่ายในการดูแลทุกข์ซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่มูลนิธิฮักเมืองน่าและเครือข่าย ภาควิชาทั้งหมดนั้นมีความเข้มแข็งตลอดเวลาที่ผ่านมา ซึ่งความเข้มแข็งนั้นมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นความสำเร็จ ที่เป็นกำลังในการแก้ไขและพัฒนาที่สำคัญของจังหวัดน่า เพื่อให้จังหวัดน่านั้นมีความเจริญในด้านศิลปวัฒนธรรม มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ วิถีชีวิตผู้คนมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและดำเนินชีวิตตาม หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาต่อไป

unaru

จากกรณีศึกษาจะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาภาคประชาสังคมให้ดีแล้วพบว่า ไม่เพียงแต่เป็นการแก้ไขและพัฒนา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ภาพประชาสังคมสามารถขยายผลไปสู่การแก้ไขและพัฒนาในด้าน อื่น ๆ ได้เช่นกัน ตามสี่ด้านแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน อันได้แก่ ด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยขึ้นอยู่กับว่าด้านใดเป็นวาระเร่งด่วนที่ภาคประชาสังคมนั้นต้องการแก้ไขปัญหา ภาพแห่งการ ร่วมมือในการแก้ปัญหาจากภาคหลายภาคส่วน โดยที่ภาครัฐและภาคเอกชนนั้นต้องไม่มีบทบาทหรือสร้างอำนาจ ครอบงำประชาสังคมนั้น แต่ทั้งสองต้องอยู่ในฐานะเป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมนั้นสามารถ ขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสนับสนุนอาจมาในรูปของ ปัจจัยการดำเนินงาน เช่น งบประมาณบางส่วนที่เป็นตัวเงินและวัตถุ องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานแก้ไขและพัฒนา เป็นต้น โดยภาครัฐและเอกชนต้องไม่มีบทบาทเข้าไปเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

สิ่งที่สำคัญอีกประการคือภาคประชาสังคม หรือภาคประชาชนนั้น ไม่ว่าจะมิจิจกรรมในการขับเคลื่อน ในด้านใดก็ตามไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ และเป็นสันติวิธี เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่การนำพลังของมวลชนไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิด ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเท่านั้น หรือเป็นการใช้อำนาจของพลังมวลชนไปในทางที่ไม่ชอบธรรม สร้างความแตกแยก และขัดต่อหลักการประชาธิปไตย เพราะภาคประชาสังคมนั้นได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพา ตนเอง และประสานประโยชน์ที่สร้างสรรค์ร่วมกับกลุ่มชนอื่น ๆ ในสังคมได้ หากพิจารณาให้ดีคำว่า “ประชาสังคม” สามารถถูกเรียกได้อีกอย่างว่าเปรียบเสมือนเป็น “ส่วนต่อยอดของประชาธิปไตย”

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. **มูลนิธิอีกเมืองน่า. วิธีสืบค้นวัสดุสารสนเทศ.** เข้าถึงได้จาก: <https://network.nhrc.or.th/organizations/view/745>. (วันที่ค้นข้อมูล 22 เมษายน 2558).
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). **บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช.** ประชาสัมพันธ์คณะนักคิดในสังคมไทย, 39 – 40.
- ชูชัย ศุภวงศ์. (2540). “**แนวคิด พัฒนาการ และข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย.**” ในประชาสังคมทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, บรรณาธิการโดย น.พ.ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี คาคการณ์ไกล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ประเวศ วะสี. (2541). **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกศลทอง.
- พระครูพิทักษ์นันทคุณ **ที่ปรึกษามูลนิธิอีกเมืองน่า.** เรียนรู้กับงาน 2 ทศวรรษ อีกเมืองน่า ผู้คนน่าจัดการตนเอง. เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/411827>. (วันที่ค้นข้อมูล 22 เมษายน 2558).
- มูลนิธิอีกเมืองน่า. **วิธีสืบค้นวัสดุสารสนเทศ.** เข้าถึงได้จาก: <https://www.volunteerspirit.org/node/4739>. (วันที่ค้นข้อมูล : 22 เมษายน 2558).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.** (2540). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.** (2550). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. (2540). **ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทดีไซร์จำกัด.
- สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. (2543). **การเสวนาผู้อำนวยการกองวิชาการและกองแผนของทุกกรมและรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงมหาดไทย.** กรุงเทพมหานคร. (สืบค้นวันที่ 18 พฤษภาคม 2543).
- สุเรียน วงศ์เป็ง. **อีกเมืองน่า. วิธีสืบค้นวัสดุสารสนเทศ.** เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/post/213233>. (วันที่ค้นข้อมูล : 22 เมษายน 2558).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). **แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แปด พ.ศ. 2540-2549.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อนุชาติ พวงสำลี อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ และพีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล. (2542). **โครงการความร่วมมือเพื่อการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม.** มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). **ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ : ความหมายของประชาสังคม.** ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง, 35.

การเมืองกับเพศสภาพ: อัตลักษณ์ร่วมและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ Gender Politics: A collective identity and political ideology of Gay Group.

ธนา รังน้อย¹⁸

Thana Rangnoy¹⁹

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (ภาคในเวลาราชการ),
ภาควิชาการปกครองคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ในสังคมไทย ที่ออกมาเคลื่อนไหวและดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมภายใต้บริบทความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมือง ซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิดและการอยู่ร่วมกันในสังคมของกลุ่มเกย์ว่ามีความเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อผลักดันประเด็นต่าง ๆ อาทิ ประเด็นทางการเมือง สิทธิมนุษยชน รวมไปถึงการแสดงถึงความเป็นตัวตนของความเป็นเกย์ให้สังคมเกิดการยอมรับและการดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างบุคคลทั่วไปภายใต้เครือข่ายผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มเกย์และเพศอื่น ๆ ในสังคมมารวมกัน เพื่อสร้างพลังและอำนาจการต่อรองเพื่อผลักดันประเด็นที่เรียกร้องให้เป็นที่ยอมรับและประสบความสำเร็จ

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกในภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์กับผู้นำองค์กร หรือกลุ่มต่าง ๆ ของกลุ่มเกย์ในสังคมไทย อาทิ นายกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย หรือกลุ่มบางกอกเรนโบว์ เป็นต้น ประกอบกับการแจกแบบสอบถามจากสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ของกลุ่มเกย์ ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลโดยทำการสุ่มจากกลุ่มตัวอย่างของสมาชิกในองค์กรและเกย์ที่ตอบแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์การรวมตัวและการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ในระดับองค์กรและอัตลักษณ์ความเป็นเกย์ในระดับปัจเจกบุคคลเพื่อหาความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ความเป็นเกย์และการอยู่ร่วมกันของเกย์ในระดับองค์กรว่าเป็นเช่นไร และอุดมการณ์ทางการเมืองภายในสถานการณ์ความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองนั้นส่งผลกระทบต่อกลุ่มเกย์อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่าเกย์ในสังคมไทยนั้นตระหนักหรือรับรู้ว่าความเป็นเกย์นั้นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากเพศอื่น ๆ และตนเองก็ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ดังกล่าวอยู่ในระดับที่มาก โดยระบุถึงลักษณะของความเป็นเกย์ที่แตกต่างกันออกไปแต่ก็มีลักษณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเกย์กลุ่มตัวอย่างระบุถึงการใช้อัตลักษณ์ร่วมของความเป็นเกย์เฉพาะในระดับองค์กรว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันของเกย์ที่จะร่วมกันเคลื่อนไหวทางสังคม ในขณะที่ระดับปัจเจกบุคคลนั้นเกย์มักจะไม่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์อันเนื่องมาจากไม่ได้ส่งผลในแง่ต่อการดำรงอยู่ในสังคมมากนัก ทำให้เกย์บางส่วนยังคงปกปิดความเป็นตัวตนและไม่แสดงออกถึงความเป็นเกย์ออกมาในการดำรงชีวิตในสังคม อีกทั้งระดับความสนใจทางการเมืองของเกย์นั้นมีอยู่ในระดับที่น้อยอันเนื่องมาจากเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือความสนใจและไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตของเกย์มากนัก ประกอบกับความเบื่อหน่ายกับสถานการณ์ความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองทำให้เกย์จึงหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเวลาอยู่ร่วมกัน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ความเป็นเกย์, เกย์, อัตลักษณ์ร่วม, อัตลักษณ์

18 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (ภาคในเวลาราชการ), ภาควิชาการปกครองคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

19 Graduate Student, Government, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

Abstract

This article aims to study of a collective identity and political ideology of Gay Group that movement and maintain in society in the context of political conflict and polarization by any documentaries and academic texts for analyze the concept and concomitance of Gay Group that they keep together to drive in any issue such as political issue, human right also Gay identity expression issue for the social acceptance and existence in the society as another people under the direction of Sexual Diversity Network which established by various group of gay and another sex in the social that propose of Sexual Diversity Network is to make a bargaining power to drive the issue successfully.

In addition, the author use the questionnaires and deep interview to gather the data from the leader of each group of gay in Thailand for example, the president of Rainbow Sky Association of Thailand, the leader of Bangkok Rainbow Group and also assigned the questionnaire to member of each group and deep interview by random sampling together. Then take a data and statistic to analyze and explain that how to the aggregate phenomenon of Gay in group or organization level and individual level and study of relation between Gay Identity and concomitance of Gay in organization level. Include, the political ideology in the context of conflict and polarization that how to affected to Gay Group.

The result from studying found that gay in Thailand were awareness about Gay Identity in high level and they know that have a characteristic and difference from another sex. Besides, they identify the characteristic of gay in differently for instance, the expression of Femininity under male physical and the homosexuality. The representative sample identified about the creation of gay identity is necessary to concomitance of gay and drive the issue of them together. In contrast, to individual level, most of gay not awareness about gay identity because that not benefit for being. So some part of gay were hidden their gay identity. Furthermore, the level of political attention of gay is low level because that not affected to being and in the context of conflict and polarization they awareness to aggregate and make the power of bargaining. So they were avoid to talk about the political issue or political ideology of them.

Keywords: GAY IDENTITY, COLLECTIVE IDENTITY, GAY

บทนำ

นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 สังคมโลกได้เริ่มมีการถกเถียงและตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวคิดและระบบคิดที่เรียกว่ายุค “โมเดิร์น” (Modern) ซึ่งเป็นแนวคิดหรือระบบคิดที่ทรงอิทธิพลต่อสังคมโลกมาเป็นเวลาช้านาน การตั้งคำถามต่อแนวคิดหรือระบบคิดแบบโทเดิร์นดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดหรือระบบคิดแบบใหม่ที่เรียกว่า “โพสโมเดิร์น” (Post-modern) หรือ “ยุคนวนิยม” (Post-modernism) ขึ้น โดยเป็นแนวคิดหรือระบบคิดที่ย้อนแย้งและตั้งคำถามกับความสมบูรณ์หรือความเป็นอุดมคติของแนวคิดหรือระบบคิดแบบเก่าที่มีมาว่าแนวความคิดหรือระบบคิดดังกล่าวนั้นใช้อธิบายสภาพสังคมหรือมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาได้อย่างครอบคลุมจริงหรือ

ผลของการตั้งคำถามและการคิดแบบรื้อสร้าง (Deconstruction) ที่มุ่งศึกษา และพิเคราะห์ โดยเฉพาะกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของอัตลักษณ์ที่โจมตีประเด็นของการผลิตซ้ำทางวาทกรรมและครอบงำระบบความ

คิดในอดีตที่มีมาช้านาน ทำให้สังคมโลกเกิดความเปลี่ยนแปลง และเกิดแนวความคิด หรือระบบคิดแบบใหม่ขึ้นอย่างมากมาย โดยสิ่งหนึ่งที่สำคัญและไม่ควรมองข้ามนั่นคือ การตั้งคำถามเกี่ยวกับระบบทวิภาค (Binary System) หรือระบบความคิดแบบสองขั้ว ที่มีมาอย่างช้านานว่าเป็นกรอบแนวคิดหรือระบบที่นิยามสรรพสิ่งในสังคมโลกนั้นเพียงพอต่อการโอบอุ้มสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายมากขึ้นทุกวันหรือไม่ ซึ่งผลของการตั้งคำถามนั้นทำให้ได้คำตอบที่หลายการนิยามสรรพสิ่งด้วยระบบทวิภาคนั้นจบสิ้นลง อันเนื่องมาจากความหลากหลายที่เพิ่มมากขึ้นในสังคมโลกไม่สามารถที่จะนิยามหรือกำหนดสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมโลกได้เพียงแค่ 1 หรือ 2, ถูก หรือ ผิด รวมไปถึงการนิยามเพศกระแสนี้หลักอย่าง ชาย หรือ หญิง ๆ อีกต่อไป

ความล้มเหลวของระบบทวิภาคทางเพศ หรือระบบสองเพศที่เห็นได้ชัดเจนจากการเกิดเพศใหม่ขึ้นในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางเพศที่มีมากกว่าเพศชายและหญิง ทำให้เรื่องเพศที่เกิดขึ้นในสังคมมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) และเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ และความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ หรือแม้กระทั่งระบบวิถีชีวิตที่แตกหน่อ ต่อยอด จากรุ่นสู่รุ่นที่ทำให้มนุษย์หรือคนในสังคมได้เปิดโลกทัศน์ และสร้างกรอบแนวคิด หรือมุมมองใหม่ ๆ ออกมาได้อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงความหลากหลายทางเพศ (Sexual diversity) ที่เกิดขึ้นและแตกแขนงแยกย่อยออกไป ทำให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบการแบ่งเพศมากขึ้นตามไปด้วย

ปัจจุบันประเด็นของความหลากหลายทางเพศนี้ถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจและศึกษา อันเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ (Sexual diversity) ดังกล่าว อันประกอบไปด้วย กลุ่มเลสเบียน (Lesbian), กลุ่มเกย์ (Gay), กลุ่มไบเซ็กซ์ชวล (Bisexual), กลุ่มคนข้ามเพศ (Transgender/Transsexual) กลุ่มคนสองเพศ (Intersex), และกลุ่มที่เรียกตนเองว่า เควียร์ (Queer) หรือที่หลายคนเรียกสั้น ๆ ว่า กลุ่ม LGBTIQ เริ่มมีการเข้ามามีบทบาทและเป็นที่ยอมรับในสังคมเพิ่มมากขึ้น เพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมทางเพศในสังคม และขอพื้นที่ในสังคมเพื่อสร้างจุดยืนและแสดงออกซึ่ง “อัตลักษณ์” (Identity) ให้สังคมได้รับรู้และยอมรับในตัวตนของเขาและเธอ โดยพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดความเสมอภาค (Equality) ทางเพศให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างถาวร ไม่ว่าจะเป็นารรวมกลุ่มรณรงค์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสังคมด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ รวมไปถึงการใช้ “อัตลักษณ์” (Identity) ของตัวตนหรือกลุ่มเพื่อแสดงจุดยืนอย่างเข้มแข็ง การปฏิเสธอคติทางเพศ (Sexual bias) โดยใช้ความสามารถต่าง ๆ แสดงให้สังคมได้รับรู้และสร้างการยอมรับ หรือการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการตระหนักถึงหลัก “สิทธิมนุษยชน” (Human right) ให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างกว้างขวางเพื่อเพิ่มพื้นที่หรือจุดยืนในสังคม

การศึกษาอัตลักษณ์กับการเมืองนั้นมีความคล้ายคลึงและมีรูปแบบวิธีการศึกษาที่เป็นไปในทางเดียวกัน ด้วยเหตุที่สังคมหรือการเมืองมีสถานะเป็นพลวัต (Dynamic) ที่มีความเปลี่ยนแปลง หรือเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) เองก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง และลื่นไหลอยู่ตลอดเวลาตามช่วงของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เห็นได้ชัดจากการนิยามตนเอง (self-identification) ของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย หรือการเกิด “อัตลักษณ์ร่วม” (Collective identity) ของกลุ่มในคนในสังคมที่รวมตัวกันขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นตัวกลางในการสร้างความเหนียวแน่นของการรวมตัวของกลุ่ม อาทิ กลุ่มเกย์ หรือกลุ่มเลสเบียน ๆ ที่อาศัยอัตลักษณ์ร่วมดังกล่าวในการทำกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการต่อรองเชิงอำนาจ (Bargaining power) กับแนวคิดและบรรทัดฐานของสังคมที่มีมาแต่ยาวนาน เพื่อการดำรงอยู่ในสังคม

ในสังคมตะวันตกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้นมีการรวมตัวที่เป็นเอกภาพ (Unity) และมีความเหนียวแน่น (Tightness) โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการต่อสู้และต่อรองอำนาจเชิงการเมือง รวมไปถึงสิทธิทางกฎหมาย จึงทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและสร้างพื้นที่ของกลุ่มได้ในระดับที่สังคมให้การยอมรับ โดยอาศัยวัฒนธรรมหรือบริบทของสังคมในขณะนั้นมาสร้างอัตลักษณ์ และพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อสร้างแบบวัฒนธรรมของตนเอง จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า หากเรานำกรอบหรือแนวคิด และแนวทางในการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศของสังคมตะวันตกมาใช้ศึกษาหรือวิเคราะห์กับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยบ้างแล้ว ผลของการศึกษาวิเคราะห์ จะออกมาในลักษณะใด เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพราะปัจจัยใด

หากเราพิจารณาบริบทของสังคมไทยและสภาพสังคมไทยในปัจจุบันแล้วจะพบว่า ประเทศไทยหรือสังคมไทย อันมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น ซึ่งในปัจจุบันถือเป็นประเทศที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนทั่วไปได้มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตได้อย่างเสรีมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน หลายประเทศ จึงเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้เกิดความหลากหลายทางเพศได้ไม่ยากนัก ซึ่งกลุ่มของความหลากหลายทางเพศ (LGBTIQ) ในสังคมไทยที่เกิดขึ้นและยังดำรงอยู่นั้นกำลังเป็นที่น่าจับตามองในปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็นของความเหนียวแน่นภายในกลุ่มที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนทุกคน และทุกกลุ่มในสังคม

ปฏิเสธไม่ได้ว่าในช่วงตลอดระยะเวลาเกือบ 10 ปีที่ผ่านมาของสังคมไทยเต็มไปด้วยความวุ่นวายทางการเมืองเป็นระยะ จนถึงจุดวิกฤติของการเกิดการแบ่งขั้วทางการเมือง (Polarization) ในภาคประชาชนอย่างชัดเจน โดยเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มของ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรือรู้จักกันในนามของ “กลุ่มเสื้อเหลือง” และกลุ่มแนวร่วมการต่อต้านเผด็จการเพื่อประชาธิปไตยหรือ “กลุ่มเสื้อแดง” จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ประชาชนที่เข้าร่วมกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นล้วนแต่มีกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศทั้งเกย์ และเลสเบี้ยนรวมเข้าไปอยู่ในกลุ่มด้วย ซึ่งมีทั้งแสดงตัวเป็นสมาชิกของกลุ่มอย่างชัดเจนและไม่แสดงตัวหรือเปิดเผยจุดยืนทางการเมืองเพื่อความปลอดภัยของตัวเองนั้น หากต้องมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อกลุ่มเกย์ด้วยกันจะสภาวะหรือเกิดความขัดแย้งหรือไม่ อย่างไร

การที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศดังกล่าวโดยเฉพาะกลุ่มเกย์ในสังคมไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แบ่งออกเป็นสองขั้วในทุกวันนี้ ซึ่งกลุ่มเกย์ในสังคมไทยนั้นมีทั้งกลุ่มเกย์ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและเป็นสมาชิกของกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง มีทั้งเกย์ที่เป็นสมาชิกหรือมีแนวคิดไปทางขั้วใดขั้วหนึ่งทางการเมืองที่ตระหนักรู้และเข้าใจในจุดยืนหรืออุดมการณ์ทางการเมืองของตนเองและที่ยังไม่รู้ ไม่แน่ใจ หรือยังไม่เปิดเผยจุดยืนและอุดมการณ์ทางการเมือง จึงเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเกย์ในสังคมไทยที่จัดได้ว่ามีจุดยืนทางการเมืองโดยส่วนตัวอยู่ในใจของแต่ละบุคคลอย่างชัดเจนทั้งหมดนี้ ตรงข้ามกัน แต่เมื่อมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ด้วยกันเองในสังคมไทย อาทิ การเรียกร้องเพื่อความเสมอภาคทางสังคมของเกย์ในการสมรสในสังคมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือการเรียกร้องเพื่อให้เกิดการเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเกย์ได้มีโอกาสทำเทียมกับเพศกระแสหลักในสังคม เป็นต้น กลุ่มเกย์ในสังคมแม้จะไม่รู้จักกันมาก่อน หรือรู้จุดยืนหรืออุดมการณ์ทางการเมืองของกันและกันมาก่อน หรือรู้อยู่แล้วว่าใครมีจุดยืนที่เหมือนหรือตรงข้ามกับตัวตน กลับสะท้อนภาพของความเป็นหนึ่งเดียว (United) โดยร่วมมือกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเพื่อเรียกร้อง และดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เกย์ได้มีพื้นที่ในสังคมได้อย่างไม่มีการแบ่งขั้วทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจมีปัจจัยภายในกลุ่ม กระบวนการ หรือเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มรูปแบบนี้ขึ้นได้

“อัตลักษณ์ของความเป็นเกย์” (Identity of Gay/ Gay Identity) จึงเป็นประเด็นและปรากฏการณ์ที่น่าศึกษาว่าแท้จริงแล้ว “อัตลักษณ์ร่วม” (Collective identity) ทางเพศของกลุ่มเกย์นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ และเป็นอย่างไร อันจะส่งผลทำให้เราได้เข้าใจถึงสาเหตุหรือปัจจัยของกลุ่มเกย์ในสังคมไทยที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องทางการเมืองหรือดำเนินชีวิตภายใต้ “อัตลักษณ์” ของกลุ่มที่ร่วมกันสร้างขึ้นได้อย่างราบรื่น โดยปราศจากปัญหาหรือความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองภายในกลุ่มมาแทรกแซงอันจะทำให้เกิดความแตกแยกภายในกลุ่ม และสลายตัวไปจากสังคมได้จริงหรือไม่ อย่างไร

การเมืองกับความหลากหลายทางเพศ: ภูมิหลังการกำเนิดอัตลักษณ์ และการเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มเกย์ในสังคมไทย

ประวัติและการกำเนิดของเกย์ในสังคมไทย

ในสมัยบรรพกาลคำว่า “เกย์” (Gay) นั้นยังมิได้ถือบัญญัติขึ้นในสังคมไทยและไม่มีการระบุระยะเวลาของการเกิดของพฤติกรรมทางเพศของชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายไว้อย่างแน่ชัดว่าถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในสมัยนั้นเป็นเพียงการรู้จักในนามของกลุ่มคนที่พิพัตติกรรมแบบ “รักร่วมเพศ” แต่ได้ปรากฏการณ์ใช้คำเรียกขานกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “กะเทย” หรือ “บัณเฑาะก์” ในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา โดย

ให้ ความหมายและการนิยามคำดังกล่าวที่เป็นไปในทางลบว่าเป็นชายที่มากด้วยราคะและมีการยั่ววนให้ชายอื่นนั้นเข้ารีตหรือปฏิบัติตาม²⁰ ทำให้สังคมเกิดการต่อต้านและรังเกียจชายที่มีพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เกิดเหตุการณ์เอื้อฉาวในราชวงศ์ด้วยเหตุที่กรมหลวงรักษรณเรศร พระราชโอรสในล้านเกล้ารัชกาลที่ 1 ที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศกับบุคคลในชนชั้นที่เลี้ยงหรือดูแลไว้จนเป็นที่รับรู้กันในวงกว้างของสังคม เมื่อเหตุทราบถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงถูกถอดยศลดชั้นลงมาเป็นหม่อมไกรสร จากนั้นจึงถูกสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ แม้การถูกประหารชีวิตในครั้งนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นเพราะเหตุผลทางการเมืองหรือเพราะพฤติกรรมรักร่วมเพศ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศของชายไทยในยุคก่อนจะนิยามคำว่า “เกย์” ให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น เริ่มต้นจากแง่มุมในเชิงลบที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมระบบรักต่างเพศ (Heterosexual) จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ฝังรากลึกมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดฐานอนาจารที่ “ผิดธรรมดา” ด้วยชายหรือหญิง และสัตว์ให้ถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ระบุงการห้ามการมีเพศสัมพันธ์หรือพฤติกรรมรักร่วมเพศอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่สังคมไทยเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก อีกทั้งล้านเกล้ารัชกาลที่ 6 ทรงเป็นผู้ที่เข้าใจพฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นอย่างดี จึงทรงนิพนธ์บทความต่าง ๆ เพื่อสร้างและปรับทัศนคติคนในสังคมให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และไม่รังเกียจเพียงฉับบุคคลที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศในสังคมเดียวกัน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้มีการเริ่มใช้คำเรียกขานกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นภาษาอังกฤษว่า “Homosexual” ขึ้นจากบทความในหนังสือที่รวมบทปกเกล้าเกี่ยวกับปัญหาชีวิตตามหลักการอธิบายเชิงจิตวิทยาที่มุ่งให้การอธิบายพฤติกรรมรักร่วมเพศในเชิงจิตวิทยา อันเนื่องมาจากเป็นยุคที่วงการทางการแพทย์ได้เริ่มศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มพฤติกรรมรักร่วมเพศ และเกิดการตื่นตัวในการศึกษาและหาวิธีการรักษาพฤติกรรมรักร่วมเพศขึ้นอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก โดยการเกิดปรากฏการณ์การศึกษาในทางการแพทย์ดังกล่าว เป็นการต่อยอดและสร้างทัศนคติในเชิงลบว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศคือ “ความผิดปกติ” (Abnormal) ที่ต้องได้รับการป้องกันและรักษาที่ยังคงเหลือร่องรอยความคิดและทัศนคติดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงเวลาของการเริ่มต้นเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย (หลังปีพุทธศักราช 2475) ถือเป็นยุคของการเปิดกว้างของบุคคลที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศโดยวัดจากการอัตราเปิดเผยตัวตนและการพูดถึงบุคคลรักร่วมเพศในที่สาธารณะ และตามสื่อต่าง ๆ ได้กว้างขวางมากขึ้น และเป็นยุคของการเกิดคำแสลง “ถั่วดำ” จากกรณีการขายบริการของผู้ชายวัย 10-16 ปี โดยมีนายการุณ ผาสุก หรือรู้จักกันนามของถั่วดำ เป็นคนควบคุมดูแลเด็กชายขายบริการ ซึ่งกลายมาเป็นคำแสลงที่ใช้เรียกพฤติกรรมรักร่วมเพศในปัจจุบัน ประกอบกับการตีแผ่เรื่องราวของนักโทษในคุกที่มักมีเพศสัมพันธ์ทางทวารหนัก ทำให้เรื่องราวของพฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นที่รับรู้ในแง่ลบที่ขยายตัวออกไปในวงกว้าง ส่งผลให้คนในยุคนั้นมีทัศนคติกับบุคคลเหล่านี้ในแง่ลบของความน่าอับอายและน่ารังเกียจ ทำให้ภาพลักษณ์ของพฤติกรรมรักร่วมเพศอยู่ชั้นวิกฤตมากกว่าเดิม

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองช่วงปีพุทธศักราช 2526 ย่านสีลมและพัฒน์พงษ์เริ่มมีชาวตะวันตกเข้ามาอาศัยพร้อมกับวัฒนธรรมรักร่วมเพศมาเผยแพร่เพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถเห็นได้ตามที่สาธารณะทั้ง สนามหลวง สะพานพุทธสวนลุมพินี และวังสราญรมย์ โดยเริ่มมีเกย์ที่แต่งตัวเป็นหญิงออกทำการค้าประเวณีกับบรรดาทหารสหประชาชาติ ทำให้ภาพลักษณ์ของรักร่วมเพศของคนในสมัยนั้นถูกผูกขาดอยู่ที่กลุ่มเกย์ และต่อมาเริ่มมีการจัดตั้งเป็นธุรกิจการขายบริการทางเพศอย่างเต็มรูปแบบเพื่อสนองความต้องการให้กับชาวต่างชาติตามย่านสีลมและพัฒน์พงษ์ แต่ก็ถูกกวาดล้างในปีต่อมาอันเนื่องมาจากมีเกย์ที่มั่วสุมขายบริการทางเพศย่านประตูน้ำ ถนนเพชรบุรี และอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ประกอบกับการก่ออาชญากรรมลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ และฆาตกรรมแขกที่มาใช้บริการ ทำให้ภาพลักษณ์ของรักร่วมเพศที่เดิมอยู่ในชั้นวิกฤตแล้วแทบจะหมดหนทางในการปรับปรุงหรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นมาได้ ซึ่งนักวิชาการ

20 กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย, วิทิพย์ เศรษฐานุกรมเสวี.

ด้านเพศศึกษา ดร.ปีเตอร์ แจ็กสัน ผู้ทำการศึกษาและวิจัยรกร่วมเพศของสังคมไทยยังเห็นสอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าว โดยกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของรกร่วมเพศในสังคมไทยที่ถูกสื่อมวลชนนำเสนอเกย์ในสังคมไทยแต่ทางที่เสื่อมเสีย²¹ เช่น อาชญากรรม การขายบริการทางเพศ การระบาดของโรคเอดส์ในกลุ่มเกย์ และสังคมไทยเองก็ยังสับสนกับกลุ่มคนรกร่วมเพศที่มักมองว่าเป็นพวกกะเทยหรือลักเพศมากกว่าจะมองที่พฤติกรรม ทำให้เกย์ในสังคมไทยไม่กล้าที่จะเปิดเผยตัวตนออกมาสู่สาธารณะ

ในยุคของสื่อสิ่งพิมพ์ที่เฟื่องฟูนั้นได้เกิดสื่อที่ดีแม่เรื่องราวของรกร่วมเพศอย่างนิตยสารแปลก ของ “โก๋ปากน้ำ” ที่นำเสนอและเปิดพื้นที่ให้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายได้มีโอกาสระบายความในใจและถ่ายทอดประสบการณ์และนิตยสารแปลกนี้ยังได้มีการนำหรือบัญญัติคำว่า “เกย์คิง และ เกย์ควีน” ให้เป็นที่รู้จักในสังคม จากนั้นก็เกิดการตื่นตัวของนิตยสารเกย์ในสังคมไทยที่เริ่มมีการทำออกจำหน่ายที่มีทั้ง ปีอาร์, Man, จักรวาลดาว ที่ต่างนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ บันเทิง และส่วนใหญ่จะมีภาพเปลือยของดารารายเป็นจุดขาย ซึ่งได้รับความนิยมมากจนกระทั่งในปี 2524 ได้เกิดนิตยสาร “เซิงชาย” ที่เป็นนิตยสารของกลุ่มเกย์และเลสเบียนโดยเฉพาะ และในปี 2526 ก็มีนิตยสาร “มิถุนา” และ “นีออน” และอื่น ๆ อีกมากมายที่เป็นนิตยสารเกย์วางจำหน่ายในท้องตลาดในเวลาต่อมา ซึ่งการนำเสนอข้อมูลดังกล่าวถือเป็นนัยของการตั้งองค์ประกอบด้านเพศสรีระที่เน้นรูปร่างที่น่าดึงดูดในทางเพศ และการหมกมุ่นในเรื่องเพศเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ตัดสินและนิยามความเป็นเกย์ของคนในสมัยนั้นไปในที่สุด

ในปัจจุบันนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2530 ได้เกิดการรวมตัวเพื่อรณรงค์ต้านโรคเอดส์ที่กำลังระบาดอยู่ในขณะนั้นอย่างจริงจังที่มีทั้งการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริม การรณรงค์และการให้ความรู้ในการป้องกันโรคเอดส์อย่างถูกวิธี จนเกิด “กลุ่มเส้นสีขาว” ที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อการตื่นตัวและชี้ให้เห็นถึงอันตรายของโรคเอดส์ผ่านการแสดงต่าง ๆ ให้สังคมไทยรับรู้ ทำให้ต่อมาเกิด “กลุ่มภราดรภาพยัยยังโรคเอดส์แห่งประเทศไทย” ขึ้น และในปีพุทธศักราช 2544 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มฟ้าสีรุ้งที่ดำเนินการเรื่องรณรงค์การป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มชายรกร่วมเพศ ควบคู่ไปกับการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม ซึ่งต่อมาได้ทำการจดทะเบียนจัดตั้งเป็น “สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย” (Rainbow Sky Organization of Thailand) โดยถือเป็นสมาคมของคนรกร่วมเพศสมาคมแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย และมีการทำงานร่วมกับหลายภาคส่วนที่มีทั้งสภาฯ ชาติไทย ศูนย์วิจัยโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข รวมไปถึงองค์กรจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมี องค์กรบางกอกเรนโบว์ (Bangkok Rainbow Organization) และมูลนิธิเอ็มพลัส ที่ก่อตั้งในปีพุทธศักราช 2545 – 2546 เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปิดกว้างในเรื่องของการยอมรับประเด็นของความหลากหลายทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าที่ผ่านมา แต่สถานะของเกย์ในสังคมไทยก็ยังถือว่าอยู่ในพื้นที่ที่มีความจำกัดในการแสดงออกและดำเนินการต่าง ๆ ในสังคม อาทิ การรวมตัวเพื่อการเคลื่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องความเท่าเทียมในด้านสิทธิมนุษยชน หรือประเด็นการเคลื่อนไหวร่วมอื่น ๆ นั้น ยังไม่เป็นผลหรือประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์และความเป็นมาของการเกิดรกร่วมเพศในสังคมไทยนั้นไม่ได้เริ่มต้นจากการมองหรือให้ความหมายพฤติกรรมดังกล่าวในแง่บวกหรือมีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งเหตุการณ์ในอดีตล้วนแต่สร้างการรับรู้เรื่องราวของพฤติกรรมของกลุ่มคนรกร่วมเพศในทางเสื่อมเสียที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดแปลกจากคนธรรมดาถึงขั้นมีการระวางโทษในอดีตเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่างกับผู้อื่นในสังคม แม้ต่อมาภายหลังจะมีการปรับทัศนคติให้กับคนในสังคมไทยเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคมมากขึ้นจนมีการจัดตั้งองค์กรของเกย์และผู้มีความหลากหลายทางเพศขึ้นอย่างมากมาย รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เกย์และผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมได้เข้ามามีบทบาทในสังคมอย่างเท่าเทียมมากขึ้น แต่อคติทางเพศ (Sexual Bias) ที่ยังคงมองเกย์และผู้มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นกลุ่มคนชายขอบหรือถูกกดทับให้ด้อยค่าจากสังคมก็ไม่ได้เลือนหายไปจากสังคมไทยแต่อย่างใด

21 Peter A. Jackson, *Queer Theory*, <http://www.sapaan.org/article/87.html>

ตารางที่ 1 แสดงประวัติและความเป็นมาของการเรียกขานและมุมมองที่สังคมมีต่อเกย์ในสมัยก่อน

สาเหตุ / ที่มาของเหตุการณ์	คำที่ใช้เรียก	ทัศนคติและ มุมมองของคนในสังคม
<p><u>รัชกาลที่ 1 - 3 (พ.ศ.2325-2394)</u></p> <p>-กรณีกกรมหลวงรักษารณเรศร ถูกประหารชีวิต</p>	<p>ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย</p> <p>พฤติกรรมรักร่วมเพศ</p>	<p>-ประพฤติน่าอับอาย -ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม</p>
<p><u>รัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394-2411)</u></p> <p>-พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นบวรวิถีสยามเดช บาดแผลงปาลเลอแก้ว</p>	<p>กะเทย / บัณเฑาะก์ (Hermaphrodite)</p> <p>การเล่นสวาท</p>	<p>-ประพฤติน่าอับอาย -คนหนีเกณฑ์ราชการ</p>
<p><u>รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453)</u></p> <p>-ประมวลกฎหมายลักษณะ ร.ศ.127</p>	<p>พฤติกรรมรักร่วมเพศ = สิ่งผิดธรรมชาติ</p>	<p>-มีความผิดต้องระวางโทษ</p>
<p><u>รัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2453-2468)</u></p> <p>-พระราชนิพนธ์ ดุสิตสมิต -อิทธิพลจากตะวันตก</p>	<p>กะเทย / รักร่วมเพศ</p>	<p>-สร้างความเข้าใจรักร่วมเพศ เริ่มเปิดกว้าง แต่ยังไม่ดีขึ้น</p>
<p><u>หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482 - 2530)</u></p> <p>-การค้าประเวณีของกะเทยไทย ธุรกิจการขายบริการทางเพศ งานวิจัยของ ดร.ปีเตอร์ แจ็กสัน -ยุคสื่อสิ่งพิมพ์เฟื่องฟู</p>	<p>รักร่วมเพศ = กะเทย</p> <p>คำแสลง “ถั่วดำ”</p> <p>สืบสวนความหมายและ แบ่งแยกประเภทของ เกย์ vs กะเทย</p>	<p>-การตีแผ่รักร่วมเพศในแง่ลบ บุคคลผิดธรรมชาติ น่าอับอาย น่ารังเกียจ ก่ออาชญากรรม ล่อลวงเด็ก ขายบริการทางเพศ ผู้แพร่เชื้อโรคเอดส์ในสังคม -การเหมารวมว่ารักร่วมเพศคือ กะเทยเท่านั้น</p>
<p><u>พ.ศ.2530 – ปัจจุบัน</u></p> <p>-การรวมตัวเพื่อการสร้างสุข ภาวะที่ดีและป้องกันโรคเอดส์ อย่างจริงจังขององค์กรต่างๆ อาทิ กลุ่มเส้นสีขาว สมาคมฟ้าสีรุ้ง และอื่นๆอีกมากมาย -การสร้างการยอมรับจาก</p>	<p>เครือข่ายผู้มีความ หลากหลายทางเพศ</p> <p>เกย์คิง/เกย์ควีน / เกย์โบท / โบเช็กซ์วล/คนข้ามเพศ</p> <p>เก้ง / กวาง / รุก / รับ ฯลฯ</p>	<p>-สังคมเริ่มเปิดกว้างและมีความ ตื่นตัวที่จะเข้าใจประเด็นของ ความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่บางส่วนยังคงยึดติดกับ ภาพลักษณ์ในแง่ลบในอดีต -เริ่มมีการแบ่งแยกความเป็น ตัวตนและคุณลักษณะของ ความเป็นเกย์ (Gay identity)</p>

อัตลักษณ์ความเป็นเกย์ (Gay Identity) กับการพัฒนา มิติของความเป็นตัวตนผ่านกระบวนการสร้างความหมายทางสัญวิทยา (Semiology)

กระบวนการสร้างความเป็นเกย์หรืออัตลักษณ์ความเป็นเกย์ (Gay Identity) ในสังคมไทยนั้นได้เริ่มมีการเรียกขานหรือถูกนิยามและให้ความหมายในด้านพฤติกรรมทางเพศ (Sexual Behavior) ที่ทำให้เกิดความแตกต่าง

และผิดแปลกไปจากที่สังคมในขณะนั้นยึดถือปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ โดยชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายจะถูกเรียกว่าบุคคลที่มีพฤติกรรม “รักร่วมเพศ” ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่ถูกปลูกฝังและให้ความสำคัญกับระบบรักต่างเพศ (Heterosexual) ที่มีมาแต่ช้านานได้ครอบงำการนิยามความหมายและจัดประเภทบุคคลในสังคม โดยที่บุคคลที่ถูกกล่าวหาเช่นนั้นไม่ได้มีโอกาที่จะออกมาอธิบายหรือสร้างความเข้าใจได้มากเท่าที่ควร

จากการนิยามและความไม่ชัดเจนของพฤติกรรมรักร่วมเพศดังกล่าว จึงมีการตั้งคำถามถึงการเรียกขานกลุ่มบุคคลดังกล่าวว่าควรมีการเรียกหรือนิยามความเป็นตัวตนของบุคคลเหล่านั้นเช่นไร ทำให้สังคมเริ่มมีการพิจารณาถึงคุณลักษณะอื่น ๆ ของชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย โดยเริ่มมีการนำไปเชื่อมโยงกับกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า “กะเทย” (Hermaphrodite) ที่ถูกให้ความหมายถึงผู้ชายที่มีสภาพจิตใจที่เป็นหญิง และมีการแสดงออกซึ่งกิริยาท่าทางที่เป็นไปอย่างอ่อนแอ กระทั่งกระดิ่ง การแต่งกายเหมือนผู้หญิง รวมไปถึงการพูดจาที่ซอบใช้สำหรับสำนวน จีบปากจิบคอเวลาพูดจา มีความรักสวयรักงามดูแลตัวเองเป็นพิเศษ จนสังคมไทยเรียกคนกลุ่มนี้ว่ากะเทย²²

จากการนิยามคำว่ากะเทยดังกล่าวทำให้สังคมไทยเกิดการเหมารวมกลุ่มรักร่วมเพศเข้าไปอยู่ในประเภทของกะเทย อันเนื่องมาจากการมีพื้นฐานทางกายภาพที่มาจากความเป็นเพศชายในขั้นแรกเริ่มเหมือนกัน แต่ความแตกต่างจะเกิดขึ้นในด้านของการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและการใช้ชีวิตที่ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายด้วยกันจะมีทั้งบุคคลที่ไม่แสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศของตนให้สังคมได้รับรู้และดูเหมือนผู้ชายทั่วไปด้วยการแสดงลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) ออกมา กับชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายที่มีการแสดงออกถึงความเป็นหญิง (Femininity) อยู่ในระดับที่ไม่มากนัก ในขณะที่กะเทยแม้จะมีพื้นฐานในด้านเพศกายภาพที่เหมือนกันกับผู้ชาย แต่การแสดงออกของกะเทยจะเป็นไปในรูปแบบของการใช้ความเป็นหญิงในการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนเพียงอย่างเดียวและมีระดับการแสดงออกที่เด่นชัดกว่าด้วยการแต่งกายเป็นเพศตรงข้าม (Cross-Dresser) แต่ความแตกต่างของการแสดงออกของกลุ่มคนรักร่วมเพศและกะเทยก็ยังมีจุดร่วมของความเหมือนในด้านของการมีเพศสัมพันธ์กับชายด้วยกัน ทำให้คนในสังคมขณะนั้นเกิดความสับสนเข้าใจผิดและเกิดการเหมารวมว่าการมีพฤติกรรมรักร่วมเพศหรือกลุ่มคนรักร่วมเพศนั้นคือกะเทย

การนิยามความหมายระหว่างเกย์ และกะเทยเริ่มที่จะมีการตื่นตัวและแบ่งตัวออกมาอย่างชัดเจนมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2540 จากการออกมาเดินขบวนพาเหรด Bangkok Gay Festival ที่ถนนสีลมโดยการเดินขบวนในครั้งนี้ได้สร้างมิติของความเป็นเกย์ที่แตกต่างจากกะเทย และมีการแสดงออกถึงคุณลักษณะของความต่างที่เด่นชัดมากขึ้น ซึ่งคุณสมบัติที่ถูกละทิ้งเพื่อแยกเกย์ออกจากกะเทยในครั้งนี้คือการแสดงออกซึ่งความเป็นชาย (Masculinity) ที่ดูเป็นผู้ชายที่ธรรมดาอย่างชัดเจน ไม่มีความตึงตังแบบกะเทยแต่อย่างใด ซึ่งเกย์จะนำความเป็นชายมาใช้เพื่อการเข้าสังคมและเปิดพื้นที่ในการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ในสังคมเพื่อการดำรงอยู่ แต่ก็ไม่ละทิ้งความเป็นหญิงหรือความสาวออกไปจนหมดสิ้น แต่จะนำความเป็นหญิงมาใช้ในการสร้างสังคมเฉพาะกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนมิตรภาพแค่นั้น ต่อมาเมื่อสังคมเริ่มมีการรับรู้และเข้าใจเกย์ว่ามีลักษณะแตกต่างจากกะเทยอย่างไรมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความสับสนในการพิจารณาหรือนิยามตัวตนของบุคคลแต่ละคนว่าเป็นผู้ชายหรือเป็นเกย์ อันเนื่องมาจากการที่เกย์เริ่มมีการนำความเป็นชายเข้ามาใช้เพื่อการเข้าสังคมจนแทบจะทำการชี้ชัดได้ว่าบุคคลใดเป็นเกย์ เพราะเกย์ในสังคมไทยยังไม่ได้เปิดเผยตัวตนไปทั้งหมด หากแต่เป็นการเลือกเปิดเผยตัวตนเฉพาะกลุ่ม หรือโอกาสที่ไว้วางใจด้วยเหตุผลทางการเข้าสังคมและการยอมรับจากสังคมทำให้เกย์แต่ละคนมีมุมมองและการใช้ชีวิตในสังคมที่แตกต่างกันออกไป จึงส่งผลให้เกิดการนิยามความเป็นเกย์ (Gay Identity) ของตนเองที่แตกต่างกัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวที่มีเงื่อนไขทางปัจจัยแวดล้อมที่จะส่งผลต่อการแสดงออกของตัวตนของเกย์ทำให้เกย์แต่ละคนนิยาม “ความเป็นเกย์” (Gay Identity) ในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไปนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยการแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการนิยามความเป็นเกย์ของตนเองจากเกย์กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 284 คน ที่ตอบแบบสอบถาม และอีก 10 คน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นในเรื่องของอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ในความรู้สึกหรือมุมมองของเกย์ที่มองเกย์ด้วยกันเองนั้นพบว่า กลุ่มเกย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

22 นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, การแสดงความรักในสังคมเกย์ไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, มหาวิทยาลัยศิลปากร, น.1

ที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 77.11 เชื่อว่าเกย์นั้นมีอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่าง และสามารถระบุได้ โดยผลของการตอบแบบสอบถามถึงคุณลักษณะของความเป็นเกย์ในมุมมองของเกย์ด้วยกันนั้นมีลักษณะในแต่ละด้านที่แตกต่างกันออกไปโดยสามารถสรุปเป็นภาพรวมในแต่ละด้านได้ ดังต่อไปนี้

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามเพื่อทราบถึงมุมมองของเกย์ที่ตระหนักรู้และมองเกย์ด้วยกันว่ามีอัตลักษณ์ร่วมกันอย่างไรนั้นพบว่าเกย์ส่วนใหญ่คิดว่าอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ (Gay Identity) ทางด้านกายภาพนั้น เกย์ด้วยกันมองว่าการที่ผู้ชายมีผิวที่ขาวสะอาด เปล่งปลั่งดูสะอาดตานั่นคือคุณลักษณะของความเป็นเกย์อย่างหนึ่ง อันเนื่องมาจากภาพลักษณ์ของความเป็นเกย์ในสมัยแรกเริ่มนั้นมีความคล้ายคลึงกับความเป็นหญิงในลักษณะของการดูแลตัวเองเป็นพิเศษผิดจากเพศชายทำให้คุณลักษณะประการนี้กลายเป็นองค์ประกอบของความเป็นเกย์ประการหนึ่งไปในที่สุด

ตารางที่ 2 แสดงการจำแนกการตอบแบบสอบถามในหัวข้ออัตลักษณ์ของความเป็นเกย์

ตารางแสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง (n = 284)		
ลักษณะ	n	%
อัตลักษณ์ความเป็นเกย์		
ด้านกายภาพ		
ผู้ชายรูปร่างสูงใหญ่ มีกล้ามเนื้อเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน	124	43.66
ผู้ชายผิวขาว หรือผิวพรรณดูเปล่งปลั่ง สะอาดตา	175	61.61
ผู้ชายรูปร่างบาง ดูคล้ายผู้หญิง	90	31.69
ด้านรสนิยมทางเพศ		
ผู้ชายที่มีพฤติกรรม รสนิยมทางเพศ กับบุคคลเพศเดียวกัน	145	51.05
ผู้ชายที่รัก หรือ คบหากับผู้ชายด้วยกัน	165	58.09
ด้านอุปนิสัย/การแสดงออก		
ผู้ชายมีความอ่อนโยน มีความรัก เมตตา เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน	108	38.02
ผู้ชายมีอัธยาศัยดี สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลรอบข้างได้อย่างรวดเร็ว	129	45.42
ผู้ชายเป็นคนพูดจาจับปาก จับคอ หรือเจ้าลำดับสำนวน	97	34.15
ผู้ชายที่ใช้เครื่องสำอาง หรือดูแลตัวเองเป็นพิเศษ	107	37.67
ผู้ชายที่แต่งกายดูมีระเบียบ หรือแต่งกายรัดรูปเพื่อโชว์สัดส่วน	108	38.02
อื่นๆ	7	2.46
ไม่สามารถอธิบาย หรือระบุได้อย่างชัดเจน เพราะมีความสับสนไหลหรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	51	17.95

คุณลักษณะทางด้านรสนิยมทางเพศที่สามารถบ่งบอกหรือเป็นองค์ประกอบของอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ได้นั้น เกย์กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มองว่าการที่ผู้ชายมีความรักหรือคบหากับผู้ชายด้วยกันนั้นคือคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นเกย์ได้ชัดเจนมากที่สุด ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับกลุ่มเกย์ที่เลือกตอบว่าผู้ชายที่มีพฤติกรรมหรือรสนิยมทางเพศ(มีเพศสัมพันธ์)กับบุคคลเพศเดียวกันนั้นก็สามารถบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ได้ไม่น้อยไปกว่ากัน โดยสามารถเห็นได้จากจำนวนของผู้ที่เลือกตอบในสองข้อนี้มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน อยู่ที่ร้อยละ 58.04 และ ร้อยละ 51.05 ตามลำดับ

ในด้านของอุปนิสัยและการแสดงออกนั้นเกย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ก็นับว่าการเป็นผู้ชายมีอัธยาศัยดี สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลรอบข้างได้อย่างรวดเร็ว นั้นคือคุณลักษณะที่เกย์ทั่วไปนั้นพึงมีรองลงไปคือการเป็นผู้ชายมีความอ่อนโยน มีความรัก เมตตา เพื่อนมนุษย์ด้วยกันและผู้ชายที่แต่งกายดูมีระเบียบ

หรือแต่งกายรัดรูปเพื่อโชว์สัดส่วนที่ชัดเจน ผู้ชายที่ใช้เครื่องสำอาง หรือดูแลตัวเองเป็นพิเศษ และผู้ชายเป็นคนพูดจา
จิบปาก จิบคอ หรือเจ้าสำบัดสำนวน นั่นคือคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นเกย์ได้อีกเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังมีเกย์กลุ่มตัวอย่างที่เลือกตอบในส่วนของอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ว่าไม่สามารถที่จะอธิบาย
หรือระบุอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ได้อย่างชัดเจน เพราะอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์นั้นมีความสลับไหล หรือมีการ
เปลี่ยนแปลงแบบพลวัต (Dynamic) อยู่ตลอดเวลาที่น้อยจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 17.95 โดยเกย์ที่เลือกตอบ
ในตัวเลือ่นี้ประกอบด้วยหลายช่วงอายุที่แตกต่างกันออกไป แต่มีการรับรู้ร่วมกันว่าอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์นั้น
มีมากมายหลากหลายรูปแบบและยากที่จะระบุได้แน่ชัด อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและไม่มีการหยุดนิ่ง
หรือตายตัว จึงไม่สามารถระบุหรือนิยามความหมายหรือคุณลักษณะได้

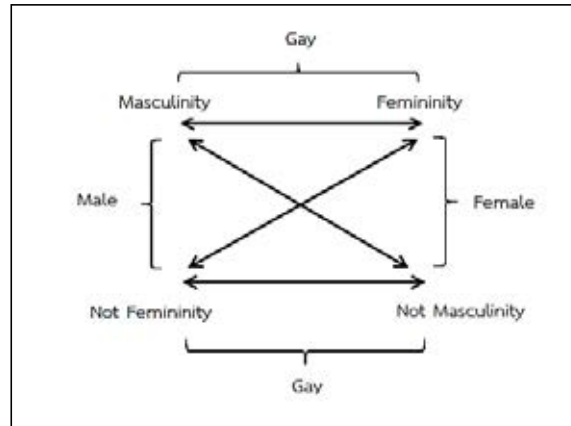
จากมุมมองของเกย์ด้วยกันเองที่นิยามตนเองว่า “ความเป็นเกย์” (Gay Identity) นั้นเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้
ทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) การนิยามความเป็นเกย์ ระหว่างเกย์ด้วยกันเองกับผู้ชายหรือ
บุคคลในสังคม ว่ามีการรับรู้หรือนิยามความเป็นเกย์ได้เหมือนหรือแตกต่างกับที่เกย์มองตัวเองอย่างไร โดยผู้วิจัยทำการ
แจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์บุคคลที่ระบุว่าตนเองเป็นผู้ชายที่รักและชื่นชอบผู้หญิงจำนวน 40 คน ว่ามีมุมมองและ
นิยามความเป็นเกย์อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเกย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างระบุหรือนิยามความเป็นเกย์ของตนเอง
ว่ามีลักษณะทางด้านกายภาพ (Physical characteristics) ที่เป็นผู้ชายที่มีผิวพรรณดูขาวสะอาด ดูเปล่งปลั่งเป็นที่
สะดุดตาแก่คนที่พบเห็น และมีรูปร่างดูสูงใหญ่ มีกล้ามเนื้อเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน โดยมีรสนิยมทางเพศ (Sexuality)
เป็นไปในลักษณะของการเป็นเพศชายที่มีความรัก หรือมีการคบหาดูใจกับบุคคลที่เป็นเพศชายด้วยกัน รวมไปถึงการ
มีเพศสัมพันธ์กับเพศชายด้วยกันด้วย และมีลักษณะทางด้านอุปนิสัยและการแสดงออก (Habit & Expression) ที่เป็น
คนผู้ชายมีอัธยาศัยดี สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลรอบข้างได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับการเป็นผู้ชายที่มีความอ่อนโยน
มีความรัก ความเมตตาในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และการเป็นผู้ชายที่แต่งกายดูมีระเบียบ หรือแต่งกายรัดรูปเพื่อโชว์
สัดส่วนที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือคุณลักษณะที่เกย์นิยามตนเองจากการทำแบบสำรวจทั้งหมด 284 ฉบับ

ในส่วนของมุมมองของบุคคลในสังคมที่เป็นผู้ชายนั้น จากการทำแบบสำรวจและสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล
จำนวน 40 คน พบว่าผู้ชายมองหรือนิยามความเป็นเกย์ว่ามีคุณลักษณะทางด้านกายภาพ (Physical characteristics)
ที่เป็นผู้ชายเหมือนกันแต่มีผิวพรรณที่ดูขาวสะอาด และการดูแลผิวพรรณให้ดูเปล่งปลั่งเป็นที่สะดุดตามากกว่าผู้ชาย
ทั่วไป แต่มีการเพิ่มเติมในลักษณะทางด้านกายภาพที่เป็นผู้ชายที่มีรูปร่างบาง ดูคล้ายกับผู้หญิง ซึ่งอาจสรุปได้ว่าผู้ชาย
ทั่วไปมองหรือนิยามความเป็นเกย์ในลักษณะทางด้านกายภาพว่าเป็นผู้ชายที่มีผิวขาว หรือผิวพรรณดูเปล่งปลั่ง รูปร่าง
บอบบาง คล้ายผู้หญิง หรือกล่าวได้ว่าการมองหรือใช้ “ความเป็นหญิง” (Femininity) เข้ามาอธิบายในคุณลักษณะ
ทางด้านกายภาพของเกย์ ซึ่งจะแตกต่างกับการที่เกย์นิยามตนเองในด้านของการมองของเกย์ว่าเป็นผู้ชายรูปร่างดูสูง
ใหญ่ มีกล้ามเนื้อเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน อันเป็นการมองหรือนิยามตนเองด้วยการใช้ “ความเป็นชาย” (Masculinity)
เข้ามาอธิบายหรือนิยามตนเอง โดยให้เหตุผลของการเลือกใช้คุณลักษณะของความเป็นชายมาใช้ในการอธิบายหรือ
นิยามตัวตนว่า เป็นการสร้างการยอมรับให้คนในสังคมยอมรับเกย์ และแสดงออกถึงความเป็นบุคคลปกติทั่วไปและ
บริหารจัดการถูกเลือกปฏิบัติจากสังคม

ทางด้านรสนิยมทางเพศ (Sexuality) ของความเป็นเกย์ในมุมมองของผู้ชายที่มองหรือนิยามความเป็นเกย์
ในคุณลักษณะรสนิยมทางเพศนั้นมองว่า คือผู้ชายที่มีความรัก หรือมีการคบหาดูใจกับเพศชายหรือผู้ชายด้วยกัน ซึ่ง
เป็นการมองหรือนิยามความเป็นเกย์ที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่เกย์มองหรือนิยามตนเองข้างต้น และในด้าน
ของอุปนิสัยและการแสดงออกนั้น ผู้ชายมองหรือนิยามความเป็นเกย์ในด้านอุปนิสัยและการแสดงออก (Habit &
Expression) ว่าเกย์หรือความเป็นเกย์นั้นจะมีอุปนิสัยของการเป็นผู้ชายที่ชอบการใช้เครื่องสำอาง และมีการดูแล
ตนเองในด้านรูปลักษณ์ภายนอกมากเป็นพิเศษ ซึ่งมุมมองดังกล่าวของผู้ชายในด้านนี้เป็นมุมมองเกย์ในฐานะความคิด
ของการใช้ “ความเป็นหญิง” (Femininity) เข้ามาเพื่อใช้อธิบายความเป็นเกย์ แต่การอธิบายในมุมมองของผู้ชายใน
ด้านอุปนิสัยและการแสดงออกนั้นไม่ได้มีแต่การมองผ่านความเป็นหญิงเพียงอย่างเดียว ยังไม่มุมมองที่ว่าเกย์อาจมี
อุปนิสัยและการแสดงออกในเรื่องของการแต่งตัวที่เป็นผู้ชายที่แต่งตัวมีระเบียบ หรือเกย์บางคนก็ชอบที่จะแสดงออก
ด้วยการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่รัดรูปและเปิดเผยให้เห็นสัดส่วนที่ชัดเจนด้วยเช่นกัน ซึ่งมุมมองในแง่นี้เป็นกรนำเอา

“ความเป็นชาย” (Masculinity) เข้ามาไข่มองและอธิบายความเป็นเกย์ควบคู่ไปกับความเป็นหญิงไปพร้อม ๆ กัน การที่ผู้ชายทั่วไปในสังคมมองว่าเกย์นั้นมีอุปนิสัยและการแสดงออก (Habit & Expression) ที่มีทั้งในแง่ของความเป็นชาย และความเป็นหญิงไปพร้อม ๆ กันนั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงนัยของความหลากหลายของความเป็นตัวตนของเกย์ (Diversities of Gay Identity) ที่มีอยู่ ซึ่งในสังคมปัจจุบัน งานวิจัยหลายชิ้นจากนักวิชาการตะวันตกที่มุ่งศึกษาความหลากหลายของการแสดงออกและการวิธีการในการดำรงอยู่ในสังคมของเกย์ อาทิ งานวิจัยของ Perry N. Halkitis เรื่อง Masculinity in the Age of AIDS: HIV-Seropositive Gay Men and the “Buff Agenda” ที่สำรวจเรื่องราวของเกย์ที่มุ่งออกกำลังกายที่เน้นรูปร่างให้ได้สัดส่วนและมีความแข็งแรง เพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับภาพลักษณ์ของความอ่อนแอและการเป็นโรคเอดส์ ทำให้คุณลักษณะของความเป็นชายในแง่ของความแข็งแรง มีความกล้าหาญ กลายมาเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของเกย์ และงานวิจัยของ Thomas J. Linneman เรื่อง Risk and Masculinity in the Everyday Lives of Gay Men ที่มุ่งอธิบายถึงสถานะของการที่เกย์ต้องแสดงความเป็นชาย ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับการถูกกดขี่ในชีวิตประจำวัน หรืองานของ Steven P. Schacht เรื่อง Gay Female Impersonators and the Masculine Construction of “other” ที่ต่อยอดถึงความหลากหลายและทำลายความคิดแบบตายตัวของการมองเพศสภาวะแบบจารีตที่มองความเป็นเพศสภาวะว่ามีแบบแผนที่แน่นอนและมีความตายตัว โดยอาจเปรียบได้กับสังคมไทยที่มีเพศสภาวะแบบไทยอันมีลักษณะที่แข็งทื่อและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เป็นต้น

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเกย์ในสังคมไทยที่เริ่มจากการนิยามว่าเป็นรักร่วมเพศ กะเทย และพัฒนามาเป็นคำสากลที่ใช้เรียกบุคคลที่เป็นเพศชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายด้วยกันว่าเกย์ (Gay) ในปัจจุบันนั้น มีความเป็นมาที่ไม่ได้สวยงามหรือมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของคนในสังคม ถูกกีดกันและตีตราว่าเป็นสิ่งผิดธรรมชาติและแบ่งแยกกลุ่มบุคคลดังกล่าวออกจากสังคมเสมือนสิ่งแปลกปลอม แต่อีกด้านหนึ่งก็ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าสังคมหรือกระบวนการทางสังคม (Socialization) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกย์เกิดความแตกต่างทางอัตลักษณ์และความเป็นตัวตน หากนำแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity Approach) มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดสัญศาสตร์หรือสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology) มาใช้วิเคราะห์การเกิดและพัฒนาการของอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ในสังคมไทยนั้นจะพบว่า เกย์ในสังคมไทยไม่ได้นิยามตนเอง (Self-identification) ว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติเช่นไรตั้งแต่แรก กลับเป็นสังคมในระบบรักต่างเพศ (Heterosexual Society System) ที่มีความคิดแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) โดยมองและตัดสินว่าเพศชายจำต้องคู่กับเพศหญิงเท่านั้นจนเกิดเป็นค่านิยมที่ถูกปลูกฝังและกลายมาเป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) ของสังคมไปในที่สุด ซึ่งอาจนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ “สี่เหลี่ยมสัญศาสตร์” (Semiotic Square) ของนักคิดสายโครงสร้างนิยมที่มีแนวทางในการวิเคราะห์ทางสัญศาสตร์ที่ชื่อว่า Greimas ที่เสนอว่าบรรดาคู่ประกอบภายในเรื่องเล่าต่างก็มีการก่อรูปความหมายขึ้นมาจากสิ่งที่เรียกว่าอรรถลักษณะ (seme หรือ semic element) จำนวนหนึ่ง และเมื่อเราทำการวิเคราะห์อรรถลักษณะในเชิงลึกจะพบว่าเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์เชิงคู่แย้งของอรรถลักษณะมูลฐานที่สำคัญคู่หนึ่ง (เสนอ เจริญพร, 2547: 113) มาใช้ในการวิเคราะห์และแยกประเภทของเพศในสังคมที่นิยามความเป็นเกย์ว่าเป็นความแตกต่างระหว่างชายและหญิง โดยเกย์นั้นมีทั้งองค์ประกอบของความเป็นชายและความเป็นหญิงอยู่ด้วยกัน แต่ก็ไม่สามารถจะแบ่งแยกหรือตัดสินว่าเป็นไปในทางใดทางหนึ่งมากกว่ากัน จึงเกิดการนิยามและจัดประเภทใหม่ขึ้นมาในสังคมตามแผนภาพสี่เหลี่ยมสัญศาสตร์ของ Greimas ที่ได้อธิบายไว้

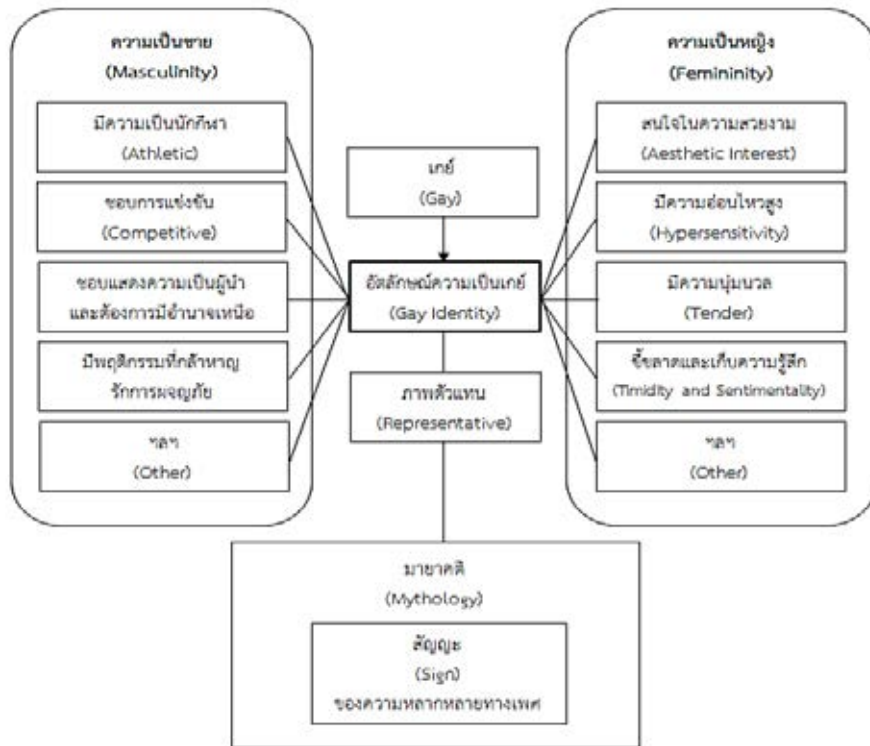
แผนภาพสี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ของ Greimas²³

ในขณะที่สังคมมองและตัดสินความเป็นเกย์ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมตามที่สืบทอดมานั้น ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายหรือเกย์ได้เริ่มมีการตระหนักรู้ในตัวตนของตนเองผ่านรสนิยมทางเพศ (Sexuality) ที่พึงปรารถนา และมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกันว่าตนเองนั้นมีความเป็นตัวตนที่แตกต่างจากบุคคลอื่นในสังคมที่เป็นผู้ชายด้วยกัน ในด้านรสนิยมทางเพศ จากนั้นจึงเริ่มนำความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศของตนเองนั้นไปเปรียบเทียบกับค่านิยมหรือความเป็นอื่นและความแตกต่างที่สังคมได้วางบรรทัดฐานไว้ว่าความแตกต่างที่ตนมีนั้นแท้จริงแล้วเป็นความแตกต่างจริงหรือไม่ หากตนเองยอมรับว่าความแตกต่างที่นำไปเปรียบเทียบกับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมนั้นเป็นความแตกต่างที่มีอยู่จริง (Affirmative) ความแตกต่างดังกล่าวจะก่อตัวขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์ (Identity) และอัตลักษณ์ดังกล่าวจะเป็นตัวที่กำหนด (Imposes) ภาพตัวแทน (Representative) หรือการจัดประเภทของปัจเจกบุคคล (Subject) ว่าจะมีตัวตนเช่นไรหรือเป็นอะไรในสังคมกล่าวคือเมื่อเกย์ได้นำความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศที่ตนเองมีมาเปรียบเทียบกับบรรทัดฐานของสังคมแล้วพบว่าตนเองนั้นเริ่มมีความแตกต่างจากเพศที่มีในสังคมหรือเพศที่สังคมให้การยอมรับ ความเป็นตัวตนของเกย์จึงเริ่มด้วยการมีรสนิยมทางเพศที่แตกต่างจากเพศชายที่สังคมนิยมและให้คุณค่าไว้ จากนั้นบุคคลที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศหรือมีรสนิยมทางเพศที่เป็นไปในทางเดียวกันกับความแตกต่าง ดังกล่าวก็จะเริ่มมีการตระหนักรู้หรือนิยามเพื่อจัดความเป็นตัวตนของตนเองไปไว้ในช่องทางเพศที่เกิดขึ้นใหม่ที่เรียกว่าเกย์

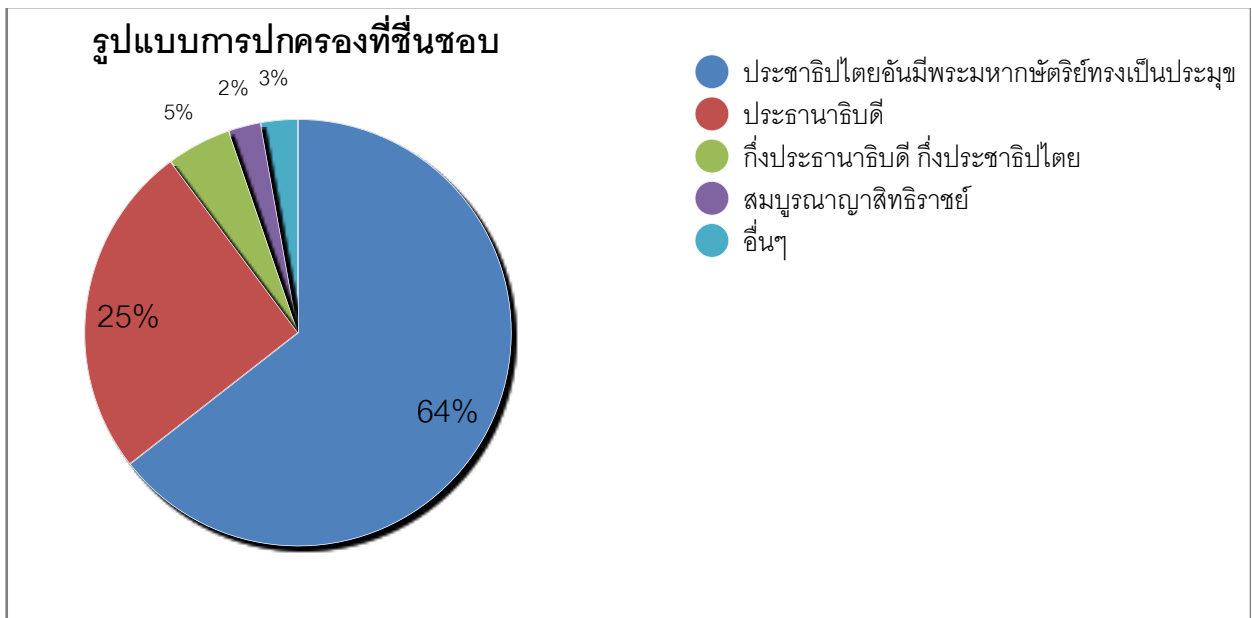
การจัดการสร้างค่านิยมซึ่งอัตลักษณ์หรือระบุความเป็นตัวตนขึ้นมาใหม่ของเกย์ในสถานะของความเป็นภาพของตัวแทน (Representative) ที่แฝงไปด้วย “มายาคติ”²⁴ (Mythology) ที่เป็นการสร้าง “สัญลักษณ์” (Sign) ของความแตกต่างและความหลากหลายทางเพศ (Sexual Diversity) ให้บุคคลเกิดความเชื่อและคล้อยตามของการจัดประเภทของบุคคล โดยภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากการที่สังคมเป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างจากบรรทัดฐานที่คนในสังคมนั้นตั้งขึ้น ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์ทั่วไปหรืออัตลักษณ์ของเกย์ที่เกิดขึ้นนั้นจึงกลายเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม (Social Construct) ที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมต้องการนิยามความแตกต่างของบุคคลไปพร้อม ๆ กับการนิยามตนเองของบุคคลว่าเป็นอย่างไร ด้วยการสร้างภาพตัวแทนใหม่ผ่านระบบความคิดแบบมายาคติ ที่กำหนดหรือสร้างสิ่งที่ไม่ใช่ซึ่งตัวตนให้กลายเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดย อัตลักษณ์ของความเป็นเกย์นั้นเป็นการนำคุณสมบัติที่เกย์แสดงออกมาให้สังคมได้รับรู้ว่ามีความแตกต่างจากบรรทัดฐานและค่านิยมทางเพศที่ตายตัวหรือเป็นแก่นแกน (Essen) ด้วยการนำคุณสมบัติบางประการของความเป็นชายและความเป็นหญิงมาผสมผสานกันจนเกิดการนิยามความเป็นเกย์เกิดขึ้นในฐานะของการเป็นภาพตัวแทนของพฤติกรรมรักร่วมเพศที่มีนัยของความเป็นมายาคติที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมในด้านของความหลากหลายทางเพศที่มีมากกว่าเพศชายและเพศหญิงในที่สุด

23 ประยุกต์จาก นัทธนี ประสานนาม, วิจารณ์ภาพยนตร์แนวหลังอาณานิคม เพศชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ในภาพยนตร์เรื่อง Touch of Pink, บทความปริ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ลำดับที่ 738, เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2548

24 กฤติกร วงศ์สว่างพานิช, การสร้างอัตลักษณ์ของสหภาพยุโรปกับการดิ้นรนสู่การเป็นจักรวรรดิ, น.2

แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของความเป็นชายและความเป็นหญิงภายในอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์²⁵

จากแผนภาพข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคลพบว่า เกย์กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 284 คน นั้นมีความชื่นชอบในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมี

25 ที่มาของข้อมูลด้านคุณลักษณะฯ ปรีชา อรุณสวัสดิ์. (2531). การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพความเป็นชายและความเป็นหญิงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพฯ : ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 64.43 รองลงมาคือระบอบการปกครองแบบประธานาธิบดี ร้อยละ 25.35 ระบอบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งประชาธิปไตย ร้อยละ 4.92 ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ร้อยละ 3 และระบอบการปกครองรูปแบบอื่น ๆ อีกร้อยละ 3 ซึ่งผู้ศึกษานำเอาผลของความชื่นชอบในระบบ การปกครองนี้มีวิเคราะห์ในฐานะขององค์ประกอบของอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน อันประกอบไปด้วย

1. อุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยม (Liberalism)
2. อุดมการณ์ทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม (Conservatism)
3. อุดมการณ์ทางการเมืองแบบทุนนิยม (Capitalism)
4. อุดมการณ์ทางการเมืองแบบสังคมนิยม (Socialism)

สาเหตุที่ผู้ศึกษานำความชื่นชอบของระบอบการเมืองมาเป็นตัวชี้วัดทางอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ในสังคมไทยนั้น อันเนื่องมาจากเกย์หรือบุคคลทั่วไปนั้นมักจะปกปิดและเบี่ยงเบนประเด็นเมื่อถูกถามถึงอุดมการณ์ทางการเมืองโดยตรง เพราะเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อตนเองและกลัวความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ท่ามกลางภาวะสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองในปัจจุบัน ทำให้การออกแบบคำถามและการเก็บข้อมูลจำเป็นต้องกระทำด้วยความรอบคอบและไม่บีบบังคับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผลการศึกษามีวิเคราะห์พบว่า การที่เกย์กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบความชื่นชอบระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น ถือเป็นนัยของการแสดงออกทางอุดมการณ์ทางการเมืองในรูปแบบของประชาธิปไตยอันมีพื้นฐานของอุดมการณ์มาจากรูปแบบของเสรีนิยม(Liberalism) ที่เน้นถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม รวมไปถึงเสรีภาพในด้านต่าง ๆ ที่ทุกคนพึงมีอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ที่สะท้อนนัยของการเลือกตอบในส่วนของความชื่นชอบในระบอบการปกครองมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง

นัยของการวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองในลำดับรองลงไปคือความชื่นชอบในระบอบการปกครองแบบประธานาธิบดีที่มีผู้เลือกตอบร้อยละ 25.35 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนัยของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่นเดียวกัน แตกต่างเพียงแค่ว่าเกย์กลุ่มตัวอย่างที่เลือกความชื่นชอบในระบอบประธานาธิบดีนั้นมักจะให้เหตุผลในความชอบเกี่ยวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและขจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการกระจาย รายได้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในสังคมมาเป็นส่วนสนับสนุนความชอบของตน ซึ่งในประเด็นการให้เหตุผลดังกล่าวมีนัยของความเป็นทุนนิยม (Capitalism) เข้ามารวมอยู่ด้วย แต่โดยภาพรวมแล้วก็ยังจัดประเภทให้อยู่ในกลุ่มของอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน

สำหรับส่วนที่เลือกตอบความชอบในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงข้ามกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นมีนัยของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบราชาธิปไตยและการผูกขาดอำนาจไว้ที่ผู้บริหารหรือผู้ปกครองแต่เพียงผู้เดียวอย่างชัดเจน จากความแตกต่างด้านความชื่นชอบในระบอบการปกครองดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นถึงภาพของอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ที่มีความแตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย แต่ก็สามารถรวมกลุ่มและดำเนินการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกันได้ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมและผลประโยชน์ร่วมกัน ดังจะกล่าวในส่วนถัดไป

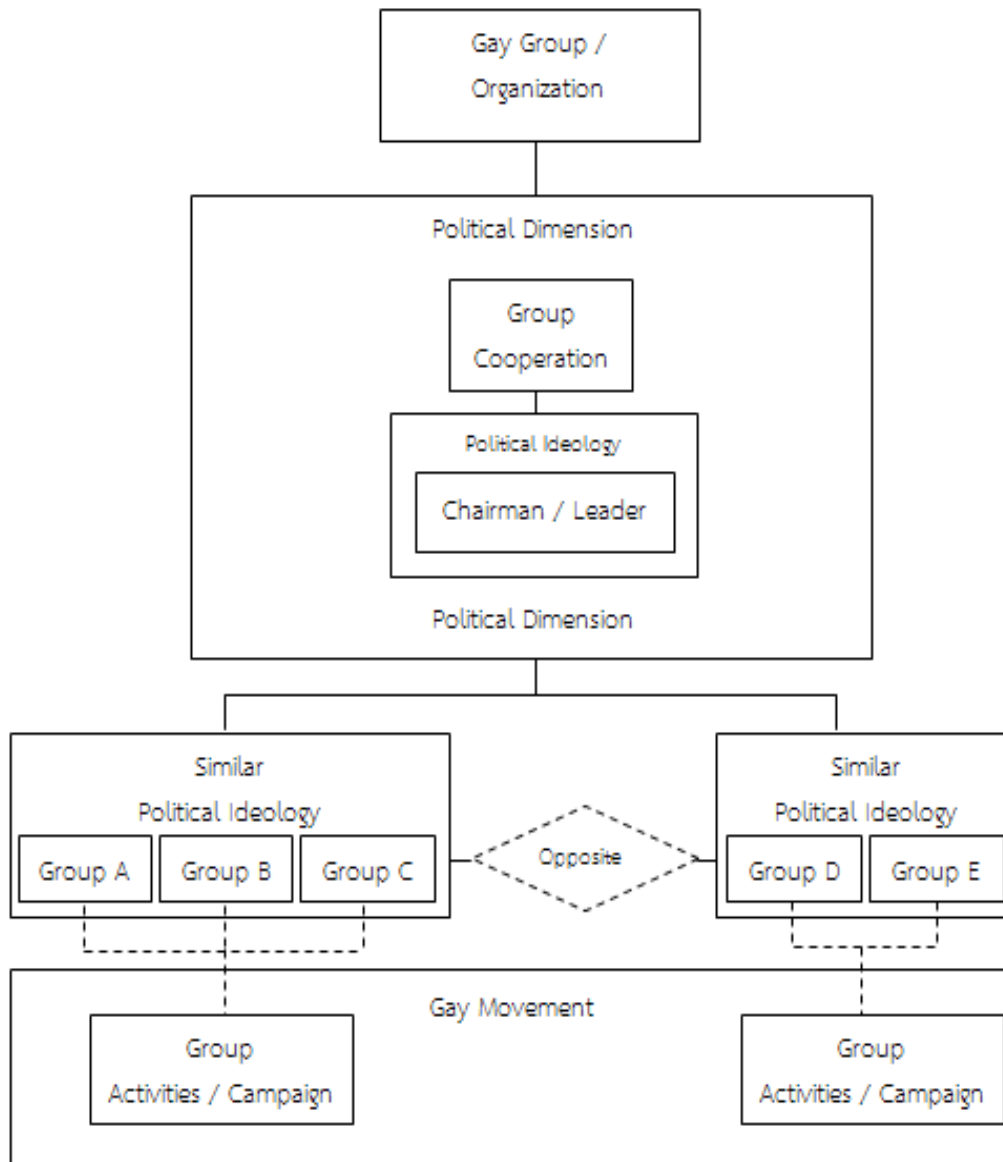
ภาพรวมของการทำงานขององค์กรเกย์ในสังคมไทยกับการเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งและสภาวะการแบ่งขั้วทางการเมือง

จากข้อมูลด้านการจัดตั้งและพันธกิจการเคลื่อนไหวขององค์กรเกย์ที่มีบทบาททางสังคมเป็นที่รับรู้ของคนในสังคม ทั้งสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย องค์กรบางกอกเรนโบว์ และมูลนิธิเอ็มพลัส ที่ทั้งสามองค์กรมี การดำเนินการสร้างกิจกรรมและการเคลื่อนไหวในรูปแบบที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในบางประการ ทั้งนี้เพื่อการทำงานที่ตอบโจทย์และสร้างผลประโยชน์ให้กับองค์กรนั้น ๆ ได้มากที่สุด ซึ่งในการเคลื่อนไหวหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง

ขององค์กรได้มีมิติทางการเมือง (Political Dimension) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและกำหนดทิศทางขององค์กรผ่านตัวผู้นำองค์กรหรือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจขององค์กรให้องค์กรต้องดำเนินการไปในทิศทางใด หรือประสานการร่วมมือกับองค์กรหรือเครือข่ายใดต่อไป กล่าวคือแม้การทำงานร่วมกันจะเป็นการประสานงานในระดับขององค์กรหรือสมาคม (Organization) ที่ไม่ใช่ระดับปัจเจกบุคคล (Individual) หรือสมาชิกขององค์กรหรือสมาคมก็ยังคงได้รับผลกระทบจากมิติทางการเมืองในแง่มุมมองของการใช้อำนาจในการตัดสินใจ (Decision Power) ของผู้นำองค์กร ซึ่งนัยของการเมืองในความหมายของการใช้อำนาจในการตัดสินใจของผู้นำในองค์กรนั้นหมายถึงอุดมการณ์และมุมมองทั้งในแง่ของการรักษาผลประโยชน์ การพิจารณาองค์กรที่เข้ามาทำงานร่วม และปัญหาในด้านการทำงานร่วมที่ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องพิจารณาก่อนทำการตัดสินใจสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร

เมื่อพิจารณาข้อมูลในเชิงลึกของการทำงานระดับองค์กรโดยการสัมภาษณ์จากผู้นำองค์กรที่สามหน่วยงานข้างต้นเกี่ยวกับองค์ประกอบและเงื่อนไขที่จะนำมาเป็นปัจจัยที่ผู้นำองค์กรใช้เพื่อพิจารณาในการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรแล้วพบว่า มีการคำนึงถึง “อุดมการณ์ทางการเมือง” (Political Ideology) ของผู้นำองค์กรที่จะสร้างความร่วมมือร่วมกันเข้ามาเป็นปัจจัยร่วมที่ใช้พิจารณาก่อนสร้างความร่วมมือร่วมกัน โดยให้ความเห็นเกี่ยวกับความราบรื่นในการทำงาน และเป็นการสร้างความสอดคล้องทางความคิดและอุดมการณ์ของผู้นำองค์กรในการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นการลดความเสี่ยงในการปะทะทางอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำองค์กรด้วยกันที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกันเข้ามาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

การที่ผู้นำองค์กรนั้นคำนึงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองในการตัดสินใจเพื่อสร้างการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรนั้น เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นผลกระทบจากมิติทางการเมืองอันเกิดจากสถานการณ์ความขัดแย้งและสภาวะการแบ่งขั้วทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมที่ทำให้เกิดการพิจารณาด้านอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้ที่จะมาร่วมงานว่าเป็นอย่างไร เหมือนหรือสอดคล้องกันหรือไม่ ทั้งนี้ทำให้การทำงานขององค์กรภายในสังคมไทยถูกทำลายความเป็นชุมชนและความเหนียวแน่นออกไป กลายเป็นการเห็นพ้องในประเด็นร่วมเพื่อการสานผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าที่จะอยู่ร่วมกันภายใต้อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ดังเช่นการรวมตัวกันในนามเครือข่ายผู้มีความหลากหลายทางเพศในช่วงแรกของการเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มภายในสังคมไทย

แผนภาพแสดงการแทรกแซงของมิติทางการเมืองกับการเคลื่อนไหวของเกย์ในระดับองค์กร

ปัจจัยและกระบวนการในการรวมกลุ่มของเกย์ในสังคมไทยภายใต้บริบทความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมือง: ความแตกต่างในการรับรู้ของสังคมกับสภาพความเป็นจริง

ท่ามกลางสภาวะความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองในสังคมไทยที่เป็นปัญหาที่ฝังรากลึกตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2547 จนถึงปัจจุบัน สภาวะความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวได้ก่อให้เกิด ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทั้งในระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกในการเข้าหาหรือ ทำงานร่วมกัน โดยกลุ่มเกย์ในสังคมไทยก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะความขัดแย้งและการแบ่งขั้ว ทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองด้วยเช่นกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะได้รับผลกระทบจากสภาวะความ ขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมือง กลุ่มเกย์ในสังคมไทยก็ยังคงสามารถร่วมกันเคลื่อนไหวหรือผลักดันในประเด็น ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง โดยสาเหตุที่กล่าวเช่นนั้นเพราะการทำงานหรือการเคลื่อนไหวของเกย์ใน สังคมไทยนั้น สังคมจะรับรู้ภาพลักษณ์ของการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ในสังคมไทยใน “ภาพรวม” (Whole) ของ เกย์ทั้งหมด ซึ่งในความเป็นจริงการทำงานหรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ในสังคมไทยนั้นมีการแบ่งแยกและการ เคลื่อนไหวที่แตกต่างกันตามวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของแต่ละองค์กรหรือกลุ่มนั้น ๆ

การที่เกย์ในสังคมไทยมีการรวมตัวหรือการสร้างกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิและประเด็นต่าง ๆ ในสังคมนั้นเกิดจากการสร้างความเป็นหนึ่งหรือการหาอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) เพื่อให้เกย์แต่ละมีจุดมุ่งหมายและแนวทางร่วมกัน อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนในประเด็นที่เห็นพ้องต้องกันได้อย่างเป็นเอกภาพ (Unity) ทำให้เกิดพลังในการผลักดันและประสบความสำเร็จตามมาได้นั้น เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุและข้อเท็จจริงจากการศึกษาและการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเกย์ตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามนั้นสามารถอธิบายและพบข้อเท็จจริงของการรวมกลุ่มของเกย์ในสังคมเพื่อการขับเคลื่อนในประเด็นที่เห็นพ้องต้องกันได้ด้วยหลายองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

- การรวมกลุ่มในระดับย่อยหรือจุลภาค (Micro Mobilization)
- ความสามัคคีของกลุ่ม (Solidarity of group)
- พันธะสัญญาของบุคคลและกลุ่มที่มีต่อกัน (Commitment)

การรวมกลุ่มในระดับย่อยหรือจุลภาค (Micro Mobilization)

การรวมกลุ่มในระดับย่อยนั้นถือเป็นรูปแบบของการเคลื่อนไหวในระดับจุลภาคที่มีจำนวนของสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมจำนวนไม่มากนัก โดยเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าสร้างการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มของการเคลื่อนไหวแบบชายขอบ หรือนอกการเมืองปกติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) และเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างหรือผลักดันผลประโยชน์ร่วมกัน และยังใช้ผลประโยชน์ร่วมดังกล่าวเป็นประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวในการเจรจาและต่อรองผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่ม (สุรดา จันทะสุตธนกุล, 2557)

เมื่อพิจารณาการรวมกลุ่มของเกย์ในสังคมไทยโดยอาศัยกรอบโครงของการรวมกลุ่มในระดับย่อยหรือจุลภาค (Micro Mobilization) ประกอบการศึกษาและเก็บข้อมูลพบว่า แท้จริงแล้วเกย์ในสังคมไทยในมีโครงสร้างของการรวมกลุ่มและรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มที่เป็นไปในแบบหลวม ๆ (Loose Structure) ที่ไม่ได้มีความเหนียวแน่น (Tightness) หรือเป็นเอกภาพ (Unity) เต็มตัว แต่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ผลประโยชน์ร่วมกัน (Collective Interest) ที่ต่างคนต่างจะได้รับหากมีการร่วมกันผลักดันจนประสบความสำเร็จในการต่อรองและเจรจาทางสังคมเพื่อสร้างพื้นที่และจุดยืนให้กับเกย์ในสังคมไทย โดยรูปแบบของการรวมกลุ่มหรือการเกิดเป็นกลุ่มการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทยนั้นเริ่มต้นจากการดึงหรือเชิญชวนบุคคลที่ตระหนักรู้และยอมรับกับความเป็นเกย์ของตนเองเข้าร่วมเพื่อพูดคุยและแลกเปลี่ยนซึ่งประสบการณ์และความเป็นตัวตนของกันและกัน โดยไม่ได้มีพื้นที่หรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่ชัดเจนมากนัก อันเนื่องมาจากการถูกสังคมตีตราและยึดเหยียดภาพลักษณ์ในแง่ลบเกี่ยวกับความเป็นเกย์ที่มีแต่ในอดีต

เมื่อมีจำนวนเกย์ที่เริ่มมีการเปิดเผยตัวตนของความเป็นเกย์และเริ่มมีความชัดเจนเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความเป็นเกย์ที่ชัดเจนมากขึ้น ทำให้บุคคลที่ตระหนักรู้แต่ไม่กล้าแสดงออกเริ่มมีการเปิดเผยตัวตนและเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อสร้างพื้นที่และโอกาสทางสังคม โดยใช้อัตลักษณ์ร่วมของความเป็นเกย์ของกลุ่มที่มีเป็นเครื่องมือในการผลักดันและเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมในประเด็นต่าง ๆ ทำให้เกย์เริ่มเป็นที่รู้จักและเกิดการนิยามจากสังคมเพื่อแบ่งแยกความเป็นชาย ความเป็นหญิง และความเป็นเกย์ออกจากกันชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้วนั้น การรวมกลุ่มของเกย์ในระดับจุลภาคหรือระดับย่อยรายบุคคลนี้ดังกล่าว คือจุดเริ่มต้นของการก่อตัวและจัดตั้งองค์กรและกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเกย์ที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบัน

ความสามัคคีของกลุ่ม (Solidarity of group)

ในการรวมกลุ่มหรือก่อตั้งองค์กรใด ๆ ก็ตาม ความสามัคคี (Solidarity) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่และการสร้างภาพลักษณ์ไปจนถึงความเหนียวแน่นของกลุ่มที่มีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถือเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะคือสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นโครงแบบที่ทำการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มให้เชื่อมโยงกับบุคคล

อื่น ๆ อย่างเป็นเอกภาพ (Scott A. Hunt and Robert D. Benford, 2004) ซึ่งในการสร้างความสามัคคีของกลุ่มนั้นสามารถสร้างขึ้นได้จากหลากหลายวิธีและหลายปัจจัยองค์ประกอบที่ต่างมีความสัมพันธ์และมีส่วนสร้าง “ความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม” (Esprit de corps) (Webster, 1913) ให้เกิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม

ความภาคภูมิใจของการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มดังกล่าวนี้เป็นผลพวงที่ต่อเนื่องจากการยอมรับและการตระหนักรู้และเข้าใจซึ่งอัตลักษณ์หรือบางสิ่งที่คุณมีร่วมกับผู้อื่นหรือกลุ่ม ซึ่งมีกระบวนการในการพัฒนาความรู้สึกของความภาคภูมิใจดังกล่าวผ่านการแยกหรือจำแนกที่เรียกว่า “การแสดงความเป็น...ของ...” (Identification of) และ “การแสดงความเป็น...กับ...” (Identification with) ซึ่งถือเป็นกระบวนการยืนยันของความเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่น (cf. Foote 1951; Stone 1962) โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการมุ่งความสนใจไปที่องค์ประกอบภายใน (Internal) หรือความเหมือน และองค์ประกอบภายนอก (External) ซึ่งองค์ประกอบภายในที่ส่งผลต่อระดับความสามัคคีของกลุ่มหมายถึงตัวปัจเจกบุคคล (Individual) หรือสมาชิกของกลุ่มเองที่มีต่อกัน ในขณะที่องค์ประกอบภายนอกที่จะสร้างความสามัคคีของกลุ่มขึ้นมาได้นั้นคือการระบุหรือแสดงความเป็นตัวตนที่ระบุว่าคุณคือใครหรือผู้ใด “ไม่ใช่สมาชิก” (One does not belong) ของกลุ่มออกไปอย่างชัดเจน (Scott A. Hunt and Robert D. Benford, 2004)

อย่างไรก็ตาม ความภาคภูมิใจของการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นถือเป็นความรู้สึกของความภักดีและเป็น สัตย์ ปฏิญาณร่วม (Loyalty) และขึ้นอยู่กับสถานะของผลประโยชน์ (Emotional interest) ของบุคคลที่มีร่วมกันในกลุ่ม (Benford and Hunt 1992; Gamson 1992; Taylor and Whittier 1992) ซึ่งหมายถึงระดับความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มกลุ่มหนึ่งจะมีในระดับมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของความภักดีและสถานะของผลประโยชน์ที่จะได้รับของบุคคล กล่าวคือหากสมาชิกหรือบุคคลภายในกลุ่มมีสถานะผลประโยชน์ร่วมกันที่เห็นได้ชัดเจนหรือมีโอกาสประสบความสำเร็จก็จะส่งผลต่อระดับของความรู้สึกภักดีต่อกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกและระดับความรู้สึกของความภาคภูมิใจของการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มก็จะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

เมื่อวิเคราะห์ในมิติของความสามัคคีของกลุ่มภายในสังคมไทย ประกอบกับผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ของผู้นำองค์กรของกลุ่มภายในสังคมไทยและการตอบแบบสอบถามของสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรและภายในสังคมไทยทั่วไปที่เปิดเผยตัวตนของความเป็นเกย์พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มภายในสังคมไทยที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรและทำการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น มีลักษณะความสัมพันธ์ที่มีทั้งในแบบที่เป็นทางการ (Formal) และไม่เป็นทางการ (Informal) อันเนื่องมาจากภายในสังคมไทยมีความแตกต่างและหลากหลายทั้งความเป็นตัวตน ความคิด และอุดมการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับกลุ่มหรือองค์กรของเกย์ที่จัดตั้งขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์และรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปแต่ก็มีประเด็นในการขับเคลื่อนที่คล้ายคลึงกันคือเรื่องของการเรียกร้องสิทธิและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกย์ให้ดีขึ้นที่แต่ละองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ยึดเป็นเป้าหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกันเพียงแต่ใช้รูปแบบและการดำเนินกิจกรรมหรือวิธีการที่แตกต่างกัน ทำให้เกย์ต้องเลือกหรือมองหารูปแบบของกลุ่มที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของตน

อาจกล่าวได้ว่าความสามัคคีของกลุ่มภายในสังคมไทยนั้นถูกแบ่งออกเป็น 2 มิติ คือ มิติภาพรวมของความสามัคคีที่สังคมรับรู้หรือมองเห็น (Social Reorganized) และมิติของความสามัคคีภายใน (Internal Solidarity) ซึ่งทั้งสองมิติมีระดับความสามัคคีและข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยในส่วนของมิติที่สังคมรับรู้หรือมองเห็นนั้นคือการรับรู้และมองว่าภายในสังคมไทยมีความสามัคคีและความเหนียวแน่นในระดับที่สูงและดูเป็นเอกภาพ เพราะต่างก็ออกมาเรียกร้องในประเด็นที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการเรียกร้องที่เป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมจนอาจดูเป็นความสามัคคีที่เกิดจากความรักและสนิทสนมกันระหว่างเกย์ด้วยกัน ในขณะที่สภาพความเป็นจริงของความสามัคคีของกลุ่มภายในสังคมไทยที่สังคมรับรู้และมองเห็นนั้นถูกแบ่งและแยกย่อยออกเป็นกลุ่มและองค์กรย่อยอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือภายใต้ร่มคันใหญ่ของคำว่า “กลุ่มเกย์” (Gay Group) ยังมีกลุ่มย่อย (Sub-group) ที่แบ่งแยกกันเองภายในกลุ่มใหญ่ขึ้น ซึ่งแบ่งแยกการทำงานและบ้างก็ร่วมมือกันตามความสอดคล้องและวิสัยทัศน์ของผู้นำ บ้างก็โจมตีการเคลื่อนไหวของอีกกลุ่มที่มีความเห็นตรงข้ามกัน แต่สังคมจะรับรู้เฉพาะในส่วน

ของภาพรวมของเกย์ทั้งหมดเท่านั้น ไม่ได้ทราบถึงการแบ่งแยกและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มย่อยที่เกิดขึ้นนั่นเอง

พันธะสัญญาของบุคคลและกลุ่มที่มีต่อกัน (Commitment)

ในส่วนของปัจจัยด้านพันธะสัญญาของบุคคลและกลุ่มนั้นอาจเปรียบได้กับข้อผูกมัดหรือข้อตกลงร่วมที่สมาชิกแต่ละคนจำเป็นต้องมีร่วมกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องเห็นพ้องต้องกันและนำไปสู่การขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในส่วนของพันธะสัญญาหรือข้อผูกมัดนี้ถือเป็นกุญแจสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม โดยมุ่งความสนใจไปที่การให้หรือแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ร่วมที่จะได้รับร่วมกันหากสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรปฏิบัติตามพันธะสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกันเหล่านั้น (Scott A. Hunt and Robert D. Benford, 2004)

เมื่อพิจารณาถึงการรวมกลุ่มของเกย์ในสังคมไทยในแต่ละกลุ่มพบว่า ในแต่ละกลุ่มของเกย์ในสังคมไทยนั้นทุกกลุ่มต่างมีพันธะสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกันที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีจุดที่น่าสังเกตเกี่ยวกับในส่วนของพันธะสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกันของแต่ละองค์กรที่น่าสนใจที่ทุกกลุ่มหรือองค์กรของเกย์ในสังคมไทยไม่ได้มีการระบุถึงข้อห้ามหรือการปิดกั้นทางการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือวิพากษ์วิจารณ์การเมืองของสมาชิกในกลุ่มแต่อย่างใด แต่สมาชิกเกย์ในแต่ละกลุ่มที่มารวมตัวหรือพบปะพูดคุยในระหว่างการดำเนินกิจกรรมหรือเคลื่อนไหว กลับไม่มีใครหยาบคายประเด้นทางการเมืองมาพูดคุยหรือหาหรือ โดยผลสำรวจพบว่าเกย์กลุ่มตัวอย่างหลีกเลี่ยงการพูดคุยถึงการเมืองและมักจะพูดคุยในเรื่องของปัญหาความรักและการแต่งตัวรวมไปถึงเรื่องรอบตัวที่สร้างสรรค์มากกว่าที่จะพูดคุยเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง เพราะต่างตระหนักดีถึงความอ่อนไหวของประเด็นทางการเมืองและอยู่นอกเหนือความสนใจ อีกทั้งยังไม่ประเด็นที่เกย์ควรสนใจมากกว่า เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน หรือการยอมรับจากสังคม เป็นต้น

ทั้งสามปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นถือเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกย์ในสังคมไทยนั้นสามารถที่จะก่อรูปหรือสร้างกลุ่มและองค์กรทางสังคมเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แม้อาจจะมีการกระทบกระทั่งระหว่างกลุ่มย่อยด้วยกันเองภายใน แต่ก็ยังคงมีจุดร่วมในส่วนของผลประโยชน์ร่วมกันที่จะได้รับร่วมกัน ทำให้การขับเคลื่อนในประเด็นต่าง ๆ ของกลุ่มเกย์นั้นแม้จะไม่เป็นเอกภาพโดยสมบูรณ์แต่ก็ยังสามารถขับเคลื่อนไปด้วยกันได้ตามเงื่อนไขของผลประโยชน์ร่วมและภายใต้อัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ที่มีร่วมกัน

unสรุป

การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ร่วมและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มเกย์ในสังคมไทย ภายใต้บริบทความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองนั้นทำให้เราได้เข้าใจถึงการเกิด ซึ่งอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนที่มีความหลากหลายและมีความสัมพันธ์กับสังคมการเมืองได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการใช้อัตลักษณ์ร่วมของความเป็นเกย์เพื่อเป็นเครื่องมือในการประสานไว้ซึ่งผลประโยชน์ร่วมและความพยายามในการสร้างเอกภาพของความเป็นเกย์ในสังคมไทยให้เกิดการยอมรับจากสังคมเฉกเช่นเพศชายและเพศหญิง ซึ่งเกย์ก็มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาในอดีตที่ถูกนิยามและตีตราในแง่ลบที่ไม่สวยงามหรือได้รับการยอมรับมากนัก ตรงกันข้ามกลับถูกกล่าวหาและตีตราว่าเป็นสิ่งผิดปกติและเป็นปัญหาของสังคมที่ควรได้รับการแก้ไข ทำให้เกย์ในสังคมไทยต้องตกอยู่ในวังวนของความไม่ติมาโดยตลอด

สิ่งที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและค้นพบจากการเขียนบทความชิ้นนี้คือเกย์ในสังคมไทยมีการพัฒนาความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ผ่านกระบวนการการสร้างความหมายทางสัญลักษณ์ที่เป็นระบบ โดยเริ่มจากการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของตนเองกับผู้อื่นในสังคมเพื่อหาเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของตนเอง โดยเชื่อว่าทฤษฎีทางสังคมที่นิยามเพศชายและเพศหญิงมาเป็นสัญลักษณ์ในการพิจารณาถึงความเหมือนหรือความแตกต่างดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบและได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างแล้วจึงมีการนิยามหรือสร้างการนิยามตนเองขึ้นมาใหม่ภายใต้คำนิยามของคำว่า “เกย์” จากนั้นจึงเริ่มค้นหาซึ่งคุณสมบัติและลักษณะความเป็นตัวตนของเกย์ที่แน่นอน โดยผลการศึกษาพบว่าลักษณะความเป็นตัวตนของเกย์นั้นมีคุณลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิงปะปนและทับซ้อน

กันอยู่ ซึ่งไม่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจน เพราะอัตลักษณ์ของความเป็นเกย์นั้นมีความสลับไหลและไม่หยุดนิ่งตามยุคสมัย ประกอบกับเกย์ด้วยกันเองก็มีคุณลักษณะที่ต่างกันไปทั้งรสนิยมทางเพศ และการแสดงออก ทำให้อัตลักษณ์ของความเป็นเกย์นั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

สำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเกย์ที่สังคมมองและเหมารวมว่ากลุ่มเกย์แต่ละกลุ่มนั้นคือเกย์ที่เป็นกลุ่มเดียวกันนั้น แท้จริงแล้วภายใต้เกย์ที่เป็นค่านิยมความเป็นตัวตนของบุคคลนั้น เต็มไปด้วยกลุ่มย่อยที่มีความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์และความคิด ตลอดจนวิสัยทัศน์และแนวทางในการเคลื่อนไหวหรือดำเนินกิจกรรมที่ต่างกันไป แต่ก็สามารถทำงานร่วมกันได้หากมีแนวทางและผลประโยชน์ของกลุ่มร่วมกัน ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจสำหรับผลการศึกษาในบทความชิ้นนี้คือเกย์กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ในเชิงลึกนั้นต่างมีแนวทางและการให้เหตุผลของการอยู่ร่วมกันของเกย์ท่ามกลางสภาวะความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองได้อย่างปราศจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองอันเนื่องมาจากการที่เกย์ส่วนใหญ่รู้และเข้าใจในเรื่องของความอ่อนไหวของประเด็นทางการเมืองที่อาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคู่สนทนา จึงหลีกเลี่ยงที่จะหยิบยกประเด็นทางการเมืองมาพูดคุย แม้จะรู้หรือทราบว่าคู่สนทนาหรือสมาชิกในองค์กรคนใดมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกับตน แต่เมื่อเป็นการทำงานหรือการเคลื่อนไหวร่วมกัน เกย์แต่ละคนก็ตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมและการมีอัตลักษณ์ร่วมกันเพื่อประสานและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าเหตุผลทางการเมือง

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ (ภาษาอังกฤษ)

Benedict Anderson, (1998) *Nationalism, Identity and the logic of Seriality : In the Spectre of Comparison*. Nationalism, Southeast Asia, and the world, London & New York: Verso, 1998,p. 32-34.

Jackson, Peter A.(2011). “Capitalism, LGBT Activism, and Queer Autonomy in Thailand”in Peter A. Jackson (ed.)

Jackson, Peter A. (1995). *Dear Uncle Go: Male Homosexuality in Thailand*. Bangkok, BuaLuang.

Scott A. Hunt and Robert D. Benford, 2004. *Collective Identity, Solidarity, and Commitment, The Blackwell Companion to Social Movements*. Edited by David A. Snow, Sarah A. Soule, Hanspeter Kriesi Steven Epstein, *Gay Politics, Ethnic Identity: The limits of Social Constructionism, Socialist Review*

หนังสือและบทความในหนังสือ (ภาษาไทย)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

โรลิ่งด์บาร์ตส์. (2544), *มายาคติ, แพลโดยประชา สุวีรานนท์, ไวยากรณ์ภาพ*.

ธีระ บุชบกแก้ว. (2553). *กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยกลุ่ม “เกย์ออนไลน์”*, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียน และอนุสาวรีย์*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2555). *บทความ-ข่าวทางมานุษยวิทยา, สถานภาพความรู้ในการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวเกย์*, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2555). *บทความ-ข่าวทางมานุษยวิทยา, พื้นที่ทางวัฒนธรรมของ “คนข้ามเพศ” และ “คนรักเพศเดียวกัน” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Cultural Spaces and Sexual Behaviors of Cross Gender and Same-Sex Relations in Southeast Asia)* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2553). *ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาบริหารสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ.(2553). *ไบแมนรูก : “ความเป็นชาย” กับปัญหาตัวตนเกย์ไทยในโซเชียลสเปซ* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิริยะ สว่างโชติ (2546). *โครงการวิจัยเรื่องสภาวะปริณทลสาธารณะในกรุงเทพ, บางกอกเกย์: ปมแห่งตัวตนบนหนทางของการเคลื่อนไหวทางสังคม, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข*.

บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

คำ ผกา (2551). *เกย์ และการถูกทำให้หายไปจากการเมือง*. การเข้าถึงได้จาก <http://Queerfilm.wordpress.com/2008/03/06/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556).

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2550). *Queer Theory by Peter Jackson*. การเข้าถึงได้จาก:<http://www.sapaan.org/article/87.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556).

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน. (2555). *เปิดมุมมองเพศวิถีด้วยพหุวัฒนธรรม* การเข้าถึงได้จาก: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id =813991>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556).

เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 628, (2555), *ทำไมไม่มี “เกย์” ในมหานครเมืองไทย*, หนังสือพิมพ์เนชั่น.

ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมือง จากตัวบทกลอนลำของหมอลำจิววรรณ ดำเนิน Political Reflections Study from the text of Chawewan'sKlonlum

นายวีรชน เกษสกุล

นักศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Email: Weerachon.k@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาตัวบทกลอนลำของหมอลำจิววรรณ ดำเนินโดยใช้การตีความตัวบทเพื่ออธิบายและวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางการเมือง, ความเชื่อ ที่ปรากฏอยู่ในกลอนลำ ผลการศึกษาพบว่า อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอดีตมีผลต่อพัฒนาการของวรรณกรรมและพัฒนาการของการแสดงหมอลำ โดยส่วนใหญ่วรรณกรรมถูกนำมาใช้เป็นเรื่องราวประกอบการแสดงหมอลำตัวบทที่ใช้แสดงหมอลำประกอบไปด้วยเรื่องราวทางศาสนา, คติความเชื่อ, เศรษฐกิจ, สังคม, การเมือง ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวอีสานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิด ความเชื่อและพัฒนาการทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสาน

คำสำคัญ: หมอลำ, ความเชื่อ, การเมือง, วัฒนธรรม

Abstract

This article aims to study the text of Chawewan'sKlonlum interpretation to describe and analyze the reflection political, beliefs that existed in the lyric. The study found that Cultural influences from the past affect the development of literature and the development of the MorLum. Literature for the most part used is the story accompanying the singer. Alternative text display consists of religious stories, beliefs, economy, society, politics and culture of the Northeast. This reflects the development of ideas, beliefs and cultural development of the local Northeast.

Keywords: MorLum, Beliefs, Political, Cultural

บทนำ

“ไผ่ว่าอีสานเศร้า ลีจูงแขนกันไปเบิ่ง
เสียงแคนดังจั้น ๆ เสียงพิณท้าวโตดโต่ง มั่นลิเศร้างบ่อนจั่งได้”

“ฉวีวรรณ ดำเนิน” เป็นหนึ่งในบรมครูทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำที่มากด้วยประสบการณ์และความรู้ความสามารถ ทั้งยังเป็นศิลปินหมอลำที่มีชื่อเสียงที่ได้รับการยอมรับจากผู้ชมทั่วทั้งประเทศโดยได้รับการขนานนามว่าเป็น “ราชินีหมอลำ” และได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ²⁶ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำในปี พ.ศ. 2536 ในปัจจุบันหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ถือได้ว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมอีสานท่านหนึ่งที่มีสถาบันการศึกษาหลายแห่งเชิญไปบรรยายและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นิสิต นักศึกษา (ไพบุลย์ แพงเงิน, 2534: 36; จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540: 3; ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์, 2554: 22)จากการสำรวจกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน

26 ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2542). สืบค้น 5 มิถุนายน 2558 จาก, http://www.m-culture.in.th/moc_new/1999/11/นางฉวีวรรณ-พันธุ.

พบว่าเนื้อหาของกลอนลำมีเรื่องราวหลากหลาย เช่น การบรรยายถึงสภาพของท้องถิ่นและชีวิตในชนบท, คติความเชื่อ, ขนบธรรมเนียม, เรื่องราวทางประวัติศาสตร์, คำสอนทางศาสนา, ตลอดจนเรื่องราวทางการเมือง เป็นต้น

ด้วยบทความชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนินผู้เขียนจึงได้เลือกวิธี “การตีความ” (Interpretation) เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยบทความชิ้นนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็นสามส่วนด้วยกัน ส่วนแรกจะเป็นการศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหมอลำ ความเชื่อและการเมือง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างหมอลำกับการเมือง ในส่วนต่อมาจะเป็นการศึกษาการส่งทอดทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังหรือบริบททางวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ อันส่งผลต่อการสร้างวรรณกรรมอีสานและในที่สุดท้ายจะเป็นการวิเคราะห์กลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนินในฐานะตัวบท (Text) เพื่อที่จะทำความเข้าใจและอธิบายแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในกลอนลำว่ามีความคงที่หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหมอลำความเชื่อและการเมือง

“หมอลำ” เป็นศิลปะมหรสพเก่าแก่และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชิ้นสำคัญอย่างหนึ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน²⁷ ด้วยตัวบทหรือกลอนลำที่หมอลำนำไปใช้ประกอบการแสดงเป็นวรรณกรรมที่ก่อรูปมาจากวรรณกรรมมุขปาฐะ (การเล่าปากเปล่า) และดำเนินมาอย่างยาวนานจนกระทั่งมีการค้นพบตัวอักษรและประดิษฐ์กรรมในการเขียนหนังสือและสร้างหนังสือขึ้นมา (ธนศ อภรณ์สุวรรณ, 2556: 19)

ในสังคมอีสานพบว่าวรรณกรรมนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและมีความใกล้ชิดกับวิถีของชาวบ้านค่อนข้างมาก สังเกตได้จากลักษณะของภาษาที่ใช้ ซึ่งต่างไปจากวรรณกรรมของภาคกลางที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมของชนชั้นสูงและราชสำนักเสียส่วนใหญ่ (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 174; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 11) และเมื่อพิจารณาแก่นของวรรณกรรมอีสาน จะพบว่าวรรณกรรมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา ซึ่งเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีความเชื่อเรื่องภูติผีและวิญญาณ ประกอบกับ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนประเพณีและวิถีของสังคม (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 175; จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2521: คำนำ)

การถ่ายทอดวรรณกรรมของชาวอีสานในระยะแรกได้เริ่มต้นมาจากการเล่าเรื่องหรืออ่านหนังสือผู้²⁸ บ้างมีเสียงแคนเป่าคลอเพื่อให้จังหวะ กิจกรรมดังกล่าวมักเกิดขึ้นในงานบุญสำคัญ ๆ ในชุมชนเท่านั้น อย่างเช่น งานขึ้นเฮือนดี²⁹ เป็นต้น ซึ่งการเล่าเรื่องหรือการอ่านหนังสือผู้ในงานบุญคือที่มาของหมอลำพื้น³⁰ ส่วนเรื่องราวที่นิยมนำมาแสดงได้แก่ นิทานชาดก พุทธประวัติ ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญ ๆ ตลอดจนเรื่องทางเพศ และเรื่องตลกขำขันต่อมามีผู้คิดแต่งกลอนแปลก ๆ มีข้อความต่างไปจากเดิม หรือผู้กลอนขึ้นมาใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์ทำให้การแสดงมีความหลากหลายด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมอลำมีบทบาทในการสื่อสารข้อมูลให้ความรู้และให้ความบันเทิงควบคู่กันไป และได้มี

27 โปรดดู วิรัช บุษยกุล. (2526). มุนมั่งอีสาน...คนตรี. บทความเรื่องในโอกาสงานแสดงนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมไทย มุนมั่งอีสาน ครั้งที่ 3 ณ วิทยาลัยครูสกลนคร.

28 หนังสือผู้ หมายถึง หนังสือที่ทำจากใบลานร้อยด้วยเชือกมัดรวมกันตั้งแต่ 24 - 300 ใบ (ขึ้นอยู่กับความยาวของเรื่อง) โปรดดู ธวัช ปุณโณทก. (2526). พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6

29 จันเฮือนดีหรือบางท้องถิ่น เรียกว่า “จันเฮือนเย็น” หมายถึง งานศพ โปรดดู จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ. หน้า 22 การเรียกว่า จันเฮือนดี เป็นการเรียกให้เป็นมงคล เพื่อเป็นการแก้เคล็ดอย่างหนึ่ง โปรดดู ธวัช ปุณโณทก. (2522). วรรณกรรมอีสาน. โรงพิมพ์พระโพธิ์นา. กรุงเทพฯ. หน้า 48

30 หมอลำพื้น เป็นหมอลำเก่าแก่ สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิ สังเกตได้จากวรรณคดีทั้งหมดที่หมอลำนำมาใช้ลำจะเป็นพุทธประวัติและชาดกเรื่องต่าง ๆ ท่วงทำนองในการลำมีลักษณะคล้ายกับการอ่านหนังสือหรือการเทศน์ของพระ และมีเสียงแคนเป็นดนตรีคลอให้จังหวะ แต่เดิมเรียกการลำแบบนี้ว่า “โอหนังสือ” หรือ “อ่านหนังสือ” โดยส่วนมากหมอลำพื้นมักจะเป็นผู้ชาย เพราะว่ามีผู้ชายที่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนจากพระที่วัด โปรดดู บุษกร บินทสันต์และขำคม พรประสิทธิ์. (2553). หมอลำ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. หน้า 9-10

การพัฒนาเป็นหมอลำชนิดต่าง ๆ อย่างเช่น หมอลำกลอน หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน เป็นต้น (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520: 26; จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2553: 87) ในช่วงสงครามอินโดจีนต่อด้วยสงครามโลกครั้งที่สอง การแสดงหมอลำได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนกระทั่งได้กลายมาเป็นมหรสพหรือสื่อบันเทิงในเชิงพาณิชย์ ศิลปินหมอลำที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นจะได้รับค่าจ้างคืนละ 7 – 9 บาท บางคณะได้ค่าจ้างสูงถึงคืนละ 140 – 200 บาท (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2553: 87)

หมอลำนอกจากจะมีบทบาททางด้านพิธีกรรมและเป็นมหรสพเพื่อความบันเทิงแล้วนั้น หมอลำยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (เสงี่ยม บึงไธย, 2533: 183-184; จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528: 44) ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มกบฏผู้มีบุญหรือกบฏผีบุญในภาคอีสาน³¹ ที่อาศัยความศรัทธาในตัวหมอลำและความนิยมจากการรับชมการแสดงปลุกระดมชาวบ้านขึ้นมาต่อสู้กับอำนาจรัฐ, การรณรงค์ส่งเสริมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการต่อต้านระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์³² ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง การแผ่ขยายอุดมการณ์ทางการเมืองของสองขั้วอำนาจเป็นไปด้วยความเข้มข้นและรัฐบาลไทยได้ใช้หมอลำเป็นสื่ออย่างหนึ่งในการรณรงค์ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและต่อต้านการปกครองแบบคอมมิวนิสต์, การรณรงค์นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล³³ อย่างเช่น การรณรงค์การวางแผนครอบครัว รณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ แนะนำแหล่งท่องเที่ยว เตือนภัยน้ำท่วม และรณรงค์ให้มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นต้นและนอกจากที่ฝ่ายรัฐบาลได้ใช้หมอลำในการแนะนำประชาธิปไตยและรณรงค์นโยบายต่าง ๆ แล้ว อีกฝ่ายคือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ได้ใช้หมอลำในการที่จะตอบโต้ฝ่ายรัฐบาลเช่นกัน³⁴ จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้เขียนพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างหมอลำกับความเชื่อและการเมืองไทยพอสังเขป นอกจากนี้ผู้เขียนได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมอีสานที่หมอลำนำไปใช้ทำการแสดง ซึ่งวรรณกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นเครื่องบันทึกเรื่องราวทางสังคมขนาดใหญ่ หรือจะเรียกว่าเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวอีสานก็ว่าได้ดังนั้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจในตัวบทของกลอนลำ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงรากเหง้าและความเป็นมาของวรรณกรรมอีสาน โดยการย้อนกลับไปศึกษาถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมอันส่งผลต่อพัฒนาการและการสร้างวรรณกรรมอีสานซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

อิทธิพลทางความเชื่ออันมีผลต่อการสร้างวรรณกรรมอีสาน

จากการศึกษาการก่อกำเนิดวรรณกรรม³⁵ พบว่าปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง ศาสนา คติความเชื่อ เศรษฐกิจ ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ล้วนแต่มีผลต่อการสร้างวรรณกรรม ดังนั้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจในตัวบทกลอนลำ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องย้อนกลับไปศึกษาถึงปัจจัยหรืออิทธิพลที่เป็นสิ่งเร้าที่ผลักดันให้เกิดวรรณกรรม และจากการพิจารณาวรรณกรรมที่ปรากฏอยู่ในชุมชนอีสานพบว่าส่วนใหญ่มีเค้าโครงมาจากชาดก เช่น รามเกียรติ์ เวสสันดรที่ปณี จุลชยปริต กาฬะเกษ จำปาสี่ต้น ท้าวกำกาคำ ท้าวจันทโครบ พระยาคันคาก ปลาแตกปลาสมอ (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520: 54) และมีวรรณกรรมบางส่วนที่ถูกสร้างขึ้นมาแสดงความเชื่อเรื่องภูติผี และวิญญาณ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 156-157)

โอกาสที่วรรณกรรมจะถูกนำมาเผยแพร่ในสังคมอีสานนั้น โดยส่วนใหญ่มักจะถูกนำมาเผยแพร่ผ่านการเทศน์และการแสดงหมอลำในงานบุญหรือในโอกาสต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ด้วยเหตุนี้หมอลำจึงมีบทบาททั้งในการรับใช้ความเชื่อและให้ความบันเทิงควบคู่กันมา จนกระทั่งภายหลังจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง การต่อสู้ของสองขั้วมหาอำนาจที่ต้องการจะแผ่ขยายอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นไปอย่างเข้มข้นการสื่อสารทางการเมืองถูก

31 โปรตดู ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ประนุช ทรัพย์สาร. (ม.ป.ป.). อุดมการณ์ขบถผีบุญอีสาน. กรุงเทพฯ. หน้า 12-14

32 โปรตดู จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). โลกทัศน์ทางการเมืองจากวรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์. หน้า 35-98

33 โปรตดู เสงี่ยม บึงไธย. (2533). บทบาทของกลอนลำในด้านการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาสาคราม

34 โปรตดู ประพร วิเจียน. ศิลปินมาแล้ว. สืบค้น 5 กรกฎาคม 2557 จาก, <https://www.youtube.com/watch?v=jMMVDBssVXY>

35 โปรตดู บำรุง สุวรรณรัตน์ และชูศักดิ์ เอกเพชร. (2523). วรรณกรรมสังคม และการเมือง. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยการพิมพ์. หน้า 15 - 18

นำมาเป็นยุทธศาสตร์ในการที่จะใช้ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองอันสอดคล้องกับอุดมการณ์ที่ต้องการแผ่ขยาย (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2537: 83) ประเทศไทยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประเทศมหาอำนาจต้องการเข้ามาเผยแพร่ลัทธิทางการเมือง หมอลำในฐานะสื่อกระแสหลักของชาวอีสานจึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการโจมตีฝ่ายตรงข้าม การแนะนำชวนเชื่อให้คล้อยตาม ตลอดจนการปลุกฝังโลกทัศน์ทางการเมือง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2523: 51)

เพื่อทำความเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงรากเหง้าของวรรณกรรมที่ปรากฏในชุมชนอีสาน ผู้เขียนจึงพยายามที่จะอธิบายให้เห็นถึงการเข้ามามีอิทธิพลของความเชื่อจากพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีและวิญญาณ ซึ่งถือได้ว่าทั้งสองความเชื่อเป็นแก่นของวรรณกรรมที่หมอลำนิยมนำมาใช้เป็นโครงเรื่องประกอบการแสดง

การเข้ามาของวรรณกรรมพุทธศาสนาในดินแดนอีสาน

จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมและหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในภาคอีสาน³⁶ อย่างเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์, เมืองเสมา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของพุทธศาสนาสู่บริเวณดินแดนภาคอีสานตั้งแต่ราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 12 – 16 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย แต่ไม่พบหลักฐานว่ามีการแพร่หลายของวรรณกรรมจากพุทธศาสนาอย่างชัดเจน หรือพุทธประวัติ แต่ที่พบมากคือศิลปะและสถาปัตยกรรม

การเข้ามาของวรรณกรรมพุทธศาสนาในดินแดนอีสาน พบว่ามีการอธิบายในประวัติศาสตร์ลาว³⁷ ว่าเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราช โดยพระเจ้าโพธิสาลราชได้ส่งราชทูตมาขอพระไตรปิฎก จำนวน 60 คัมภีร์และพระเทพมงคลเถระจากอาณาจักรล้านนาเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2066 อีกด้วย ซึ่ง ณ เวลานั้นอาณาจักรล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาอย่างสูงสุด จนมีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 เมื่อ พ.ศ. 2020 ฉะนั้นจึงพบว่า มีวรรณกรรมอีสานจำนวนมากที่มีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับวรรณกรรมภาคเหนือ เป็นเหตุให้วรรณกรรมพุทธศาสนาและวรรณกรรมนิทาน นิยายจากล้านนาหลังไหลเข้าสู่อาณาจักรล้านช้างอย่างมากมาย และได้แพร่กระจายไปตามบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคอีสานของประเทศไทย (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 156-157)

อิทธิพลความเชื่อจากภูตผีและวิญญาณต่อวรรณกรรมอีสาน

ก่อนหน้าที่พุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลในอุษาคเนย์ ผู้คนส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีและวิญญาณมายาวนาน ซึ่งเชื่อกันว่าภูตผีปีศาจจะมีความเมตตา แต่ส่วนใหญ่จะมีความอาฆาตพยาบาทและเอาแต่ใจ การอาศัยอยู่ของเหล่าภูตผีส่วนใหญ่จะอยู่ตามธรรมชาติในภูมิประเทศ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ท้องฟ้า ต้นไม้ที่ขึ้นโดดเดี่ยว และป่าทึบ เป็นต้น การทำให้ภูตผีพอใจมักจะทำพิธีบวงสรวง เช่น ไห้ว ซึ่งจะส่งผลต่อด้านเกษตรกรรม สุขภาพ และโชคลาภ ตลอดจนการดำเนินชีวิตทั่วไป (จอห์น เอฟ เคตต์ แปลโดย ภรณ์ กาญจนนัชฐิติ และชื่นจิตต์ อำไพพรรณ, 2520: 2)

ดังนั้นการปะทะกันทางความเชื่อจึงเกิดขึ้นในระยะแรกของการเข้ามาของพุทธศาสนา จะเห็นได้ในสมัยของพระเจ้าฟ้ารุ่งม กษัตริย์องค์สำคัญของล้านช้างในยุคแรก พระเจ้าฟ้ารุ่งมได้มีความพยายามที่จะนำเอาพุทธศาสนา ลัทธิ ลิงกาวศ์ หรือหินยาน มาจากเขมรเข้ามาในล้านช้าง ตามคำขอของพระนางแก้วแก้งยาอัครมเหสี³⁸ และพระเจ้าฟ้ารุ่งม มีความพยายามที่จะอัญเชิญพระบางขึ้นมายังเชียงตุงเชียงทองแต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเหล่าขุนนางในการนำเอาลัทธิศาสนาใหม่มาแทนที่การนับถือผีที่มีอยู่แต่เดิม (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2557: 27-28; มหาสิลา วีระวงส์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์, 2535: 36) แต่ด้วยภูมิปัญญาของปราชญ์โบราณ

36 โปรดดู รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558). ทวารวดีในอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 3

37 โปรดดู มหาสิลา วีระวงส์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. (2535). ประวัติศาสตร์ลาว. สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 49

38 โปรดดู มหาสิลา วีระวงส์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. (2535). ประวัติศาสตร์ลาว. สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 36

ได้มีความพยายามในการปรับแนวความเชื่อทั้งสองเข้าด้วยกันเพื่อสนองต่อแนวคิด ความเชื่อของคนในสังคมโดยได้มีการพยายามปรับหรือแต่งวรรณกรรมขึ้นใหม่ และนำไปใช้ในประเพณีต่าง ๆ หรือพิธีกรรมสำคัญ ๆ จนกระทั่งแนวความเชื่อทั้งสองมีความกลมกลืนหรือหากมองอย่างผิวเผิน อาจดูเหมือนว่าแนบชิดเป็นเนื้อเดียวกัน อย่างเช่น พิธีกรรมการแห่บั้งไฟ³⁹ การไหว้ผีปู่ตา⁴⁰ เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2525:157) หรือแม้กระทั่งระบบการปกครองเก่าแก่ของชาวอีสานอย่าง “ฮีต 12 คอง 14” เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้วพบว่าแนวปฏิบัติเกิดจากการผสมผสานระหว่างแนวความเชื่อระหว่างพุทธกับผีเข้าด้วยกันอย่างแนบสนิท

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของพุทธศาสนา ซึ่งจากประวัติศาสตร์ลาวที่แปลมาจากพงศาวดารลาว ได้มีการอธิบายถึงการสืบทอดพุทธศาสนาจากทางล้านนาสู่ล้านช้าง โดยมีการแพร่กระจายอยู่ตามบริเวณลุ่มน้ำโขง และเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราช นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพยายามแสดงให้เห็นได้ว่าวรรณกรรมที่มาจากล้านนา เมื่อเข้ามาอยู่ในล้านช้าง ปรากฏชื่อของท้องถิ่นได้ปรับแนวความเชื่อใหม่ให้เข้ากับความเชื่อดั้งเดิมได้อย่างลงตัว เพื่อที่จะตอบสนองต่อความเชื่อและความต้องการของคนในสังคม โดยใช้วรรณกรรมชาดก นิทาน ตำนาน หรือแม้แต่วรรณกรรมที่แต่งขึ้นใหม่ เป็นสื่อในการที่จะหลอมรวมระหว่างพุทธกับผีเข้าด้วยกัน ซึ่งลักษณะวรรณกรรมดังกล่าวจะพบได้จากตัวบทกลอนลำที่หมอลำใช้ประกอบการแสดงทั่วไป

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองจากตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน

การที่ผู้ศึกษาเลือกที่จะศึกษาตัวบทกลอนลำของ ฉวีวรรณ ดำเนิน” เนื่องจากฉวีวรรณ ดำเนิน ถือเป็นหมอลำชั้นครูที่มากด้วยประสบการณ์และความรู้ความสามารถ อีกทั้งได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำในปี พ.ศ. 2536 และในปัจจุบัน หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ยังคงออกรับงานแสดงหมอลำและมีลูกศิษย์มากมาย นอกจากนี้หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ยังได้รับเชิญจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่งให้มาเป็นอาจารย์พิเศษเพื่อถ่ายทอดความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำ

จากการสำรวจตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน พบว่าลักษณะของตัวบทที่หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ใช้ทำการแสดงนั้นมีมิติที่หลากหลาย เช่น วรรณกรรมทางพุทธศาสนา วรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมที่เป็นคติความเชื่อของคนในท้องถิ่น ตำนาน วีระบุรุษ ตลอดจนวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตทั่วไปของชาวอีสานทั้งนี้ในบทความชิ้นนี้ผู้ศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาภาพสะท้อนทางการเมืองที่ปรากฏในตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน และจากการศึกษาตัวบทกลอนลำของฉวีวรรณ ดำเนิน สามารถแบ่งหมวดหมู่ที่เป็นภาพสะท้อนภาพทางการเมืองได้ 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ กลอนลำที่มีการกล่าวถึงผู้ปกครอง, กลอนลำที่มีการกล่าวถึงรัฐบาล

กลอนลำปลุกจิตสำนึกต่อสถาบันผู้ปกครอง โดยส่วนใหญ่ตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน จะมีเนื้อหาในลักษณะที่เน้นการปลุกจิตสำนึกให้เกิดความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งข้อที่น่าสังเกตคือ เนื้อหาของตัวบทไม่ได้เลือกที่จะเชิดชูพระมหากษัตริย์พระองค์ใดพระองค์หรือราชวงศ์ใด ราชวงศ์หนึ่ง แต่เนื้อหาจากตัวบทให้การสรรเสริญและเชิดชูพระมหากษัตริย์ในทุกยุคทุกสมัย ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

...แต่ละองค์กล้าหาญปกครองประเทศ	พระองค์รักษาเขตไว้ให้ลูกหลาน
แต่อดีตกาลสงครามยาดแย่ง	เขาลิมาปันแบ่งเอาผืนแผ่นดิน
เฮากะเคยได้ยินได้เรียนได้อ่าน	เกิดสงครามหลายผ่านมามากมาย
แต่เกิดโกลาหลคนตายหลายหมื่น	ยังกะก้องหึงหึงสงครามมาจน

39 โปรดดู นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). ท้องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชายโสธรไม่ใช่ชายโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

40 โปรดดู สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์. (2548). หมู่บ้านอีสานยุคสงครามเย็น สังคมวิทยา ของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 129 - 146

เห็นบ่พระนเรศวรรบกับพม่า
ยกเอาดาบเข้าฟันคอจนว่าขาด
กะศึกเบ็งแน่ตั้งใจหาญเกินเหตุ
พระองค์เกินกล้าหาญเอาชีวิตแลก
บ่ได้คิดเสียตายชีวาวยาววามม์
เอาชีวิตป้องกันสยามประเทศ
บ่ต้องเว้าไปไกลเห็นบ่พระเจ้าตาก
ไล่พม่าออกหนีจนแปนเอ็ดเต็ด
บ่ได้อยู่ได้นอนกับพระพุทธรยอดฟ้า
มาตั้งวงศ์จักรีเมืองหลวงบ่อนใหม่
เอื้อนว่าวงศ์จักรีพระพุทธรยอดฟ้า
พระองค์เฮ็ดแข็งแรงใส่สู้บ่ได้

ประวัติศาสตร์ยังว่าเอาข้างชนกัน
ตัดคอพระอุปราชมั่นแม่น่อหลี
เพราะฮักษาประเทศไว้ให้ลูกหลาน
เอาชีวิตเข้าแลกฮักแผ่นดินหลาย
พระองค์เก่งสามารถบ่มีไฟพัน
พระองค์รักษาเขตบ่หวั่นบ่ไหว
แต่พระองค์ลำบากกอบกู้กรุงศรี
กะคิดเบ็งเอาเถิดฮักราษฎร
ประวัติศาสตร์ยังว่ากล้าหาญอ้อหลี
ช่วยแม่น้ำมาใส่บางกอกบอดดี
แม่นบ่แล้วแม่ป่าพาก่อพาแปง
มาสร้างเมืองหลวงใหม่รัตนโกสินทร์...

จากตัวบทกลอนลำในข้างต้นจะพบว่าหมอลำฉวีวรรณ พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ถึงสามพระองค์ แม้ว่ากษัตริย์ทั้งสามพระองค์จะมาจากราชวงศ์ที่ต่างกันแต่ตัวฉวีวรรณได้รวบรวมมาไว้ในหนึ่งกลอนลำ ทั้งนี้จุดประสงค์เพื่อต้องการจะปลูกฝังให้มีจิตสำนึกจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ และนอกจากตัวบทดังกล่าว ฉวีวรรณ ดำเนิน ยังมีกลอนลำในลักษณะนี้อีกจำนวนมากที่เชิดชูพระมหากษัตริย์และราชินิกุลของราชวงศ์ต่าง ๆ

นอกจากตัวบทที่มีเนื้อหาเน้นการปลูกจิตสำนึกให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ยังพบว่าบางตัวบทต้องการที่จะปลูกจิตสำนึกต่อชนชั้นผู้ปกครอง อย่างเช่น ตัวบทกลอนลำ “ท้าวสุรนารี”⁴¹

...ลาวไล่ต้อนชนหมู่ประชากร
เดินทางได้สามวันลิข่มท่ง
พระแม่เจ้าเหล้ากลั่นรินลง
ลาวหลงสนททาทรินสุราอิม
แม่ไมตัดไม้ค้อนมีดดาบแหลมหลาว
จับทหารลาวฆ่าคุณหญิงโมหัวไป
ลาวแตกม้างฟังมุ่นกองทัพ
หลายกองร้อยยอมลงเต็ดขาด
เจ้าหน่อฟ้าทราบข่าวกรุงศรี
นำเอาได้อุ่นวงศ์ขับไล่
ส่งเข้าค่ายเกรียนแก่งรังซัง
ภายหลังพี่ความดีสามารถ

ไปนครเวียงจันทน์ตั้งใจหมายไว้
เขตพิมายบ่อนยั้งนอนหันพักเขา
ปลงอุบายส่งสาวนอนเกี่ยว
ต้มไก่แกลุ่มเม่างวงผ่องนอน
พอเด็กมาไล่แทงลาวลัม
โลชีวิตบ่ย่านตีต้านย่องยี่
จับลาวซังมัดมือพอร้อย
ทางกรุงเทพประกาศไว้ทหารกล้าส่งมา
อนูวงศ์มาตีฝ้ายอีสานแพบ้าน
จับมัดได้โดยด้ามตั้งหมาย
คุณลงไปสู่นครกรุงกว้าง
พระประกาศเปลี่ยนให้นามเจ้าแม่โม...

จากตัวบทกลอนลำ ท้าวสุรนารีซึ่งเมื่อพิจารณาจะพบว่าเนื้อหาของกลอนลำมุ่งเน้นที่จะยกย่องวีรกรรมของวีระสตรีไทยแม้ว่าคุณหญิงโมจะเป็นเพียงชาวบ้านแต่หากได้กระทำความดีต่อประเทศชาติแล้วนั้นก็ควรที่จะได้รับการยกย่อง

กลอนลำที่เน้นการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล จากการศึกษาตัวบทกลอนลำที่มีการกล่าวถึงนโยบาย

41 โปรดตุ ชัยชนะ ทิมพ์ศรี. (2548). วิเคราะห์ภาพสะท้อนจากกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยนเรศวร. หน้า 52

ของรัฐ พบว่าโดยส่วนใหญ่เนื้อหาของกลอนลำ ถูกสร้างขึ้นเพื่อนเป็นการสนับสนุนรัฐบาลหรือบางเนื้อหาเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการให้แก่รัฐบาล ขื่อนำสังเกตคือฉวีวรรณ ดำเนิน ได้สนับสนุนนโยบายของทั้งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร อย่างเช่นตัวบทกลอนลำดังต่อไปนี้

กลอนลำล่องเงินผันพัฒนาชาติไทย⁴²

...ฤดูฝนเหมิดแล้วฤดูหนาวมาผ่าน
รัฐบาลงปไว้ตกแต่งเงินผัน
ตัดเป็นปีออกมาไว้พัฒนาประเทศชาติ
เงินจำนวนนี้กู้ธนาคารโลกมาผัน
เก็บภาษีการค้าชวาคณะราษฎร
พัฒนาทุกก้าวเขตถิ่นดินดอน
ให้ชวาวาชาวค้าชวาสวนฮั่วไฮ
เงินผันนั้นแจกจ่ายชนบน

งบประมาณลือกแล้วทางกำฝ่ายสภา
พวกผู้แทนตกลงกันงบประมาณงานนี้
เอกราชลืออยู่ได้เพราะไทยพร้อมลือยชู
เอาเข้ามารวมกันใส่ของเฮพร้อม
เงินของชาติลือยเพิ่มเสริมเข้าใส่นำ
ในนครชนบททั่วเถิงเพียงหน้า
หมู่บ้านใหญ่บ้านน้อยเจริญได้ท่อกัน
อย่าลืพากันพาคคคิดกำไไว้...

ตัวบทกลอนลำดังกล่าวเป็นการแต่งขึ้นเพื่อสนับสนุนนโยบายเงินผันของรัฐบาลในสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2518 – พ.ศ.2519) ซึ่งได้ใช้นโยบายเงินผัน จากงบประมาณแผ่นดิน มาเพื่อช่วยในการพัฒนาชนบท โดยการสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นในชนบท ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะของนโยบาย พบว่ารัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ได้นำเอาแนวคิดของ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์⁴³ นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษมาปรับใช้กับสังคมไทยในห้วงเวลาดังกล่าวเพื่อพัฒนาและกระตุ้นเศรษฐกิจให้คล่องตัวขึ้น

กลอนลำอีสานเขียว⁴⁴

..แผนงานรัฐบาลเข้าช่วย
คำว่าอีสานยากจนคำว่าอีสานยากจน
สีเขียวเข้มเต็มไปอยู่ในป่า
จังก้าว่าคำว่าอีสานเขียว
พอป่านแสงไฟฟ้าคั่นตกมาจากอากาศ
แต่ก่อนมาขึ้นจื่อคืออีสาน
ปัจจุบันนี้เมืองอีสานบคือเก่า
บได้ง้อพวกแจ็กเขาชายขึ้นใหม่

เอื้ออำนวยช่วยเหลือประชาชน
หยุดเสียเถิดทุกคนคำนี้ลือมี (ข้า)
อยู่ในนาแมนข้าวอยู่ในน้ำแมนปลา
เฮาเหลียวไปทางใต้ขึ้นใจบมีแล้ง
สาดแสงลงสู่พื้นคื่นม่งล่องมา
จิงออกไปทำงานห่างไกลเมืองบ้าน
เป็นอู่ข้าวอู่น้ำของใช้เครื่องทอ
พวกเฮาทำขึ้นได้บอายเขา...

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าตัวบทมีจุดมุ่งหมายที่จะประชาสัมพันธ์และสนับสนุนโครงการอีสานเขียวซึ่งเป็นโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง เกิดขึ้นในสมัย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

42 เฟิ่งอ้วง, หน้า 74

43 นักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์. (2552). สืบค้น 20 ตุลาคม 2558 จาก, <https://nanapolecon.wordpress.com/2011/09/02/เศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์/>

44 โปรตดู ชัยชนะ พิมพ์ศรี. (2548). วิเคราะห์ภาพสะท้อนจากกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยนเรศวร. หน้า 194

เพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวพระราชดำริ⁴⁵

กลอนลำล่องลูกเสือชาวบ้าน⁴⁶

...เดี๋ยวนี้เองไทยงามรุ่งเรืองเหลือแหล่ล้อม พระจอมไ้ทรงตั้งเอาพระทัยออกเผยแผ่
หวังให้พวกพี่น้องเมืองบ้านให้รุ่งเรือง หยั่งกะแตกเปรี๊ยะ ๗ ทุกภาคดินแดน
ลูกเสือไทยมีแผนใหม่มาทรงตั้ง ทั้งลูกเสือชาวบ้านเอาโครงการแบบใหม่
พวกชาวไทยพี่น้องทั้งเผ่าหมู่คณะนง เป็นคนไทยก็ต้องฮักชาติของตน
บแม่แรงหลงมีดมีขวาน เป็นลูกเสือชาวบ้านปณิธานตั้งต่อ
ก่อกำเนิดขึ้นให้ไทยได้เยี่ยงเย็น แบ่งกันเป็นรุ่น ๗ หลายรุ่น ท.ส.
กับ ล.บ.เป็นอักษรบอกกตอน ลูกเสือไทยมีมาแล้วหลายปีก่อน
มีเป็นบ่อนตามโรงเรียนค้นก่อตั้ง ค้นฟังไว้แก่นักเรียน...แก่นักเรียน นอ...

กลอนลำดังกล่าวทำหน้าที่เป็นสื่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายลูกเสือชาวบ้าน ซึ่งเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเพื่อที่จะใช้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อต้านการเข้ามาของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ซึ่งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมียกคำสั่งให้มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้านขึ้น⁴⁷

unสรุป

จากการศึกษาภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองจากตัวบทกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน พบว่า เนื้อหาตัวบทที่มีความสัมพันธ์ทางการเมือง สามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ หมวดที่เน้นปลูกจิตสำนึกต่อสถาบันการปกครอง และหมวดที่เน้นการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในส่วนของตัวบทกลอนลำปลูกจิตสำนึกต่อสถาบันการปกครอง เนื้อหาจะเน้นไปที่การปลูกจิตสำนึกให้มีความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในทุกยุคทุกสมัย และเชิดชูวีรกรรมของวีระบุรุษหรือวีระสตรี ส่วนเนื้อหาการส่งเสริมนโยบายรัฐบาลนั้นจะพบว่าโดยส่วนใหญ่ จะเป็นเนื้อหาที่สนับสนุนหรือช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐบาล ทั้งที่เป็นรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งและรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร ซึ่งลักษณะเนื้อหาของตัวบทกลอนลำของฉวีวรรณ มีลักษณะดังกล่าวมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่าอาจจะเพราะตัวหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน อาจจะไม่มียุคสมัยทางการเมืองหรืออาจจะไม่ฝักใฝ่ในอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งตั้งแต่ต้น จึงสามารถที่จะรับใช้หรือสนองต่อรัฐบาลได้ทั้งรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งและรัฐบาลที่มาจากรัฐประหาร หรืออีกเหตุผลหนึ่งอาจจะเพราะหมอลำฉวีวรรณ ดำเนินมีความเป็นนักแสดงมืออาชีพ จึงต้องแสดงไปตามบทบาทที่ได้รับการว่าจ้าง แม้ว่าบทบาทจะขัดต่ออุดมการณ์หรือแนวคิดทางการเมืองของตน

45 เฟิงอ้าง, หน้า 77

46 เฟิงอ้าง, หน้า 234

47 โปรตดู ประวัติลูกเสือชาวบ้านสืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2558 จาก,แ

บรรณานุกรม

- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2520). **ของดีอีสาน**. กรุงเทพฯ. (มปท).
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. เอกสารประกอบการศึกษาวิชา ท.426 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). **โลกทัศน์ทางการเมืองจากวรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2528). **รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2553). **นัยสำคัญทางการเมืองในกลอนลำอีสาน**. การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 11.
- จอห์น เอฟ เคดีแปลโดย ภรณี กาญจนรัชชิตี และชื่นจิตต์ อ่ำไพพรรณ. (2520). **ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ประนุช ทรัพย์สาร. **อุดมการณ์ขบถผีบุญอีสาน**. กรุงเทพฯ.: มปท.
- ชัยชนะ พิมพ์ศรี. (2548). **วิเคราะห์ภาพสะท้อนจากกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทรงวิทย์ พิมพ์กรรม. (2554). **หมอลำ: การฟื้นฟูทางวัฒนธรรมในบริบทโลกาภิวัตน์**. (บทความจากสืบสานฮีตฮอยหมอลำ เฉลิมพระเกียรติฯ 85 พรรษา). กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2556). **กบฏวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมมติ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2522). **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ : พีระพัทธนา.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : พีระพัทธนา.
- ธวัช ปุณโณทก. (2526). **พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **ท้องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน: บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). **ปากไก่และใบเรือ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.บุษกร บินทสันต์ และชำคมพรประสิทธิ์. (2553). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บำรุง สุวรรณรัตน์ และชูศักดิ์ เอกเพชร. (2523). **วรรณกรรมสังคม และการเมือง**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2557). **ศิลปะลาว**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ไพบูลย์ แพงเงิน. (2534). **กลอนลำ-ภูมิปัญญาของอีสาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มหาสีลา วีระวงส์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. (2535). **ประวัติศาสตร์ลาว**. สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558). **ทวารวดีในอีสาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- วิรัช บุษยกุล. (2526). **มูนมั่งอีสาน...ดนตรี**. บทความเนื่องในโอกาสงานแสดงนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมไทยมูนมั่งอีสาน ครั้งที่ 3 ณ วิทยาลัยครูสกลนคร.
- สุเทพ สุนทรภะสัช. (2548). **หมู่บ้านอีสานยุคสงครามเย็น สังคมวิทยา ของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร.(2537). **การสื่อสารกับการเมือง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประสิทธิ์ภัณฑ์ พรินต์ติ้ง.
- เสงี่ยม บึงไสย. (2533). **บทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เว็บไซต์

- นักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์. (2552). เข้าถึงได้จาก: <https://nanapolecon.wordpress.com/2011/09/02/เศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์/>. (สืบค้น 20 ตุลาคม 2558).
- ประพร วิเจียน. (2554). ศิลปินมาแล้ว. เข้าถึงได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=jMMVDBssVXY>. (สืบค้น 5 กรกฎาคม 2557).
- กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 4. (ม.ป.ป.). **ประวัติลูกเสือชาวบ้าน**. เข้าถึงได้จาก: <https://sites.google.com/site/bpp506/1-prawati-luk-seux-chaw-ban>. (สืบค้น 4 สิงหาคม 2558).
- ศูนย์ข้อมูลการทางวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). **กระทรวงศึกษาธิการ**. เข้าถึงได้จาก: http://www.m-culture.in.th/moc_new/1999/11/นางฉวีวรรณ-พันธุ์. (สืบค้น 5 มิถุนายน 2558).

กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: ศึกษากรณี เพลินวาน

อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

The production of cultural space for tourism: A case study of Plernwan,

Hua-hin District, Prachuabkirikhan Province

ธนวรรณ นิธิปານันท์⁴⁸

Tanawat Nitipaparnan⁴⁹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: ศึกษากรณี เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์หลักสองประการ คือ หนึ่ง เพื่อศึกษากระบวนการในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของเพลินวานโดยศึกษาผ่านมโนทัศน์และแนวคิดที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ มโนทัศน์เรื่องพื้นที่ แนวคิดเรื่องประเพณีประติษฐ์ และแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว และสอง เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ของเพลินวาน ทั้งด้านกายภาพและการใช้พื้นที่รวมถึงการสร้างความหมายของนักท่องเที่ยวต่อพื้นที่ดังกล่าวโดยศึกษาผ่านเอกสาร (Document Research) และศึกษาภาคสนาม (Field research) ทั้งนี้การศึกษภาคสนามนั้นผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว 5 กลุ่มได้แก่ หนึ่ง กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี สองกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 20-30 ปี สามกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 31-40 ปี สี่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี และ ห้ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีส่วนใหญ่ มีการถอดรหัสพื้นที่โดยการสร้างความหมายหรือให้นิยามของเพลินวาน ผ่านการรับรู้ (perceived) จากทางโลกสัญญาหรือโลกเสมือนซึ่งไม่ใช่การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจ (Conceived) อย่างแท้จริง ในขณะที่กลุ่มอายุ 20-40 ปีนั้นมีการรับรู้ (perceived) และความเข้าใจ (Conceived) แบบการผสมผสาน เริ่มใช้ตรรกะและความเป็นเหตุเป็นผล เริ่มมีเสียงตอรองและมีการวิจารณ์มากขึ้นส่วนกลุ่มที่อายุมากกว่า 40 ปี การรับรู้ (perceived) ของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างความหมายที่เกิดขึ้น การสร้างความหมายที่แท้จริงมาจาก ความเข้าใจ (Conceived) ที่เกิดขึ้น ผ่านประสบการณ์ในการเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ บนโลกความเป็นจริง

จากผลการศึกษาดังกล่าวนำไปสู่ข้อค้นพบดังนี้คือ หนึ่ง เพลินวานมีกระบวนการสร้างพื้นที่ (เชิงกายภาพ) ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป กล่าวคือการสร้างพื้นที่แบบนำอดีตมาตัดแปะ มีการคัดเลือกอดีตในช่วงเวลาที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการสร้างอดีตด้วยข้อมูลที่มาจากการผสมผสาน เป็นการสร้างความหมายใหม่ และ เป็นการสร้างพื้นที่ที่ไม่ต้องการอ้างอิงความเป็นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่คือ เรื่องของการออกแบบและใช้องค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นการผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน สอง การสร้างความหมาย ที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกัน โดยผู้ผลิตสร้างความหมายขึ้นมาชุดหนึ่งด้วยการลงรหัส ในขณะที่ผู้บริโภคก็มีการถอดรหัสและลงความหมายขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความหมายที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากผู้ผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ความหมายดังกล่าวยังสามารถถูกสร้างขึ้นจากผู้บริโภคได้เช่นกัน ทั้งนี้ความหมายที่เกิดขึ้นจากการถอดรหัสของผู้บริโภคนั้นเป็นความหมายที่มีความหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับ การรับรู้และความเข้าใจของแต่ละคนที่มีอยู่อย่างไม่เท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างพื้นที่, การลงรหัส, การถอดรหัส, ผสมผสาน

48 คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

49 College of Interdisciplinary, Thammasat University Bangkok, 10200

Abstract

This research is the production of cultural space for tourism: a case study of plernwan, Hua-hin district, prachuabkirkhan province. This is a qualitative research. The objectives were studying the production space of plernwan. The Methodologies were Document and Field Research. This research studied the five sampling tourist groups which consist of group one: the age under 20 years old. Group two: the age is 20 to 30 years. Group three: the age is 31 to 40 years. Group four: the age is 41 to 50 years. And Group five: the age is more than 50 years.

This research was found that the sampling group of age under 20 years old mostly have decoded the meaning of plernwan was perceived from sign or virtual which was not conceived by knowledge. By the way, the sampling group of age between 20 to 40 years mostly have decoded the meaning of plernwan by hybrid between perceived and conceived from knowledge and information. They use the dialectical negotiation and more critical. And the sampling group of age more than 40 years have decoded the meaning of plernwan by conceived it from experiences.

The result of this research indicated that one: plernwan has the production of space (physical space) different from other spaces. The differentiation was cut and mix the past period which was well known. The space was constructed by articulated the information from global and local. This is not a historical and cultural reference. The important process is design and use the knowledge of architect background which combine of art and science. Two: The construction of meaning is different. The producer has produced a set of meaning by encoded. On the other hands, the consumer or tourists has produced a set of different meaning by decoded. It can be indicated that meaning was not only produced from producer but it can be produced from the other side. However, the meaning that is produced from consumer is variety and different. It depends on perceived and conceived of each agency.

Keywords: production of space, encode, decode, articulate

ที่มาและความสำคัญ

หัวหินเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่มากมาย แต่ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เกิดขึ้นอันได้แก่ การขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประดิษฐ์ เช่น เพลินวาน ตลาดน้ำหัวหิน ตลาดน้ำหัวหินสามพันนาม เป็นต้น การเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และ เพลินวานก็เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวประดิษฐ์ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยเช่นกัน เพลินวาน⁵⁰ จัดได้ว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น โดยมีลักษณะคล้ายหมู่บ้านย้อนยุคที่มีชีวิต (Eco Vintage Village) ทั้งนี้เพลินวาน เป็นพื้นที่เกิดใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 และเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไปในหัวหินคือ เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นที่ไม่ต้องมีการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์และความเป็นอดีต ไม่มีการอ้างอิงที่มาที่ไปของรากเหง้าทางวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ที่ผลิตชุดความหมายใหม่ขึ้น และเป็นพื้นที่ที่บอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นของอดีตในแต่ละช่วงเวลา เช่น อดีตช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อดีตของบรรยากาศบ้านเรือนริมน้ำ อดีตของบรรยากาศเทศกาลงานวัด เป็นต้น

การเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวประดิษฐ์ อาทิ เพลินวาน ตลาดน้ำหัวหิน ตลาดน้ำหัวหินสามพันนาม ได้เกิด

ขึ้นพร้อมกับข้อสงสัยของผู้วิจัยว่า ทำไมสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้จึงเกิดขึ้นในพื้นที่ของหัวหินและสถานที่เหล่านี้มีบริบทความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของหัวหินอย่างไร ทั้งนี้สถานที่ดังกล่าวแต่ละแห่งที่เกิดขึ้นก็ล้วนมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ความน่าสนใจของสถานที่ประดิษฐ์เหล่านี้ที่อยู่ตรงที่การพยายามนำอดีตที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ มาผลิตซ้ำและสร้างความหมายในรูปแบบใหม่ให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะกรณีของ เพลินวาน กล่าวคือ เพลินวานเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยชนชั้นกลาง เป็นเสมือนหมู่บ้านย้อนยุคในอดีตอันประกอบไปด้วยร้านค้าต่าง ๆ ร้านเหล้า รวมไปถึงบรรยากาศเทศกาลงานวัด จากข้อสงสัยที่เกิดขึ้นดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามที่ว่า การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้มีรูปแบบ วิธีการ รวมไปถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เหมือนหรือแตกต่างจากการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในอดีตที่ผ่านมาอย่างไร และสิ่งที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของหัวหินหรือไม่ หากมีจะมีในรูปแบบใด

แนวคิดหลักที่ใช้ในงานชิ้นนี้

มโนทัศน์เรื่อง พื้นที่ ถูกมองได้ในหลายมิติ คือ เป็นได้ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ (physical space) พื้นที่ทางสังคม (social space) และพื้นที่ภายในจิตใจของปัจเจก (mental space) ทั้งนี้ Yoshimi (1992) ได้กล่าวไว้ว่า “พื้นที่ คือเวทีที่เกิดการปะทะ ประสาน และต่อรอง โดยก่อให้เกิด การสร้างความหมาย อยู่ตลอดเวลา” ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ความหมายจะถูกสร้างขึ้นได้ต้องมีการปะทะ ประสาน และต่อรองกัน โดยความหมายที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นความหมายที่เกิดขึ้นจากการความไม่ลงรอยของวาทกรรมที่เป็นหนึ่งเดียวในลักษณะข้ามพรมแดนระหว่างพื้นที่ (Bhabha, 1994: 5) รวมไปถึงการเปิดรับและการเข้ามาทางวัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ขึ้น

ทั้งนี้แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวได้รับการพัฒนาและต่อยอดออกไปอีกอย่างซับซ้อน อาทิในงานของ Henri Lefebvre (1991) เรื่อง “The Production of Space” และเมื่อนำมาปรับใช้ควบคู่ไปกับแนวคิดวัฒนธรรมปฏิบัติการในสายของนักมานุษยวิทยา เรื่อง “Outline of a Theory of Practice” ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu, 1997) และ หนังสือเรื่อง “The practice of Everyday life” ของ มิเชล เดอ เซร์เตอ (Michel de Certeau, 1984) แล้วจะทำให้เกิดพลังในการวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้น “พื้นที่ความรู้” จึงเป็นพื้นที่ที่ใช้ต่อรองทางความหมายและอำนาจที่อยู่ระหว่างคู่ตรงข้าม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ที่สาม เพราะสามารถผสมผสานความรู้ต่าง ๆ อย่างหลากหลายที่อาจจะเกิดการ ปะทะ หรือขัดแย้งกันเอง (อังกูณ อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 95) Henri Lefebvre นักวิชาการด้านสังคมชาวฝรั่งเศสที่มีผลงานเป็นจำนวนมาก Lefebvre เป็นนักวิชาการสายมาร์กซิสต์ ที่ใช้แนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นฐานคิดหลัก โดยในช่วงระหว่างปี 1968-1974 Lefebvre ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) และแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างพื้นที่ (production of space) โดยให้ความสำคัญต่อเงื่อนไขของเมืองที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้คน ซึ่งในงานของ Lefebvre นั้นได้รับอิทธิพลโดยตรงนอกจากมาร์กซ์แล้ว ยังผสมผสานแนวคิดของ เฮเกิล (Hegel) เฟเดอริท นิทเซ (Friederich Nietzsche) และ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ในด้านต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ Lefebvre ได้ขยายมณฑลความหมายของคำว่า การผลิต ออกไปได้ไกลถึง ความรู้ ภาษา และ สัญลักษณ์ เช่นเดียวกันกับการผลิตทางอุตสาหกรรม Lefebvre เสนอว่าการผลิตทางสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ดังนี้ (Lefebvre, 1991: 77)

หนึ่ง พลังทางการผลิต (force of production) ซึ่งหมายถึง พลังที่นำมาใช้ในการผลิต พลังนี้เป็นผลของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นเพียงธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แต่เป็นผลของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความรู้-เทคโนโลยี อุดมการณ์ และข้อมูลข่าวสาร สอง ความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) ซึ่งเป็นตัวกำหนดกระบวนการผลิตตลอดจนกระบวนการบริโภค การแบ่งแรงงาน (division of labor) ว่าใครจะต้องทำอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร ทั้งสองส่วนนี้รวมเรียกว่าวิธีการผลิต (mode of production) ซึ่งมีทั้งระบบทุนนิยมที่ควบคุมโดยรัฐ (state capitalism) สังคมนิยม (state socialism) และอาจเป็นวิธีการผลิตแบบที่เรียกว่า การจัดพื้นที่แบบรวมหมู่ (collective management of space) Lefebvre กล่าวว่า พื้นที่ทาง

สังคมที่เรียกว่า เมือง นั้นมีความซับซ้อนในแง่ที่ว่า เมืองเป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่มีการถือครองของปัจเจก (private property) อยู่ในนั้นด้วย ผู้ที่มีส่วนกำหนดความหมายของพื้นที่เมืองจึงมีทั้งรัฐ สังคม (สถาบันทางสังคม และ ประชาคม) กลุ่มคน และเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นปัจเจก (ยงยุทธ บูรณเจริญกิจ, 2545: 31) นอกจากนี้ Lefebvre ยังเสนอว่า พื้นที่ทางสังคมเป็นอาณาบริเวณที่รวบรวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ มาไว้ด้วยกัน ดังนั้นพื้นที่ทางสังคมจึงเป็นที่ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางสังคม (social production) และการสืบทอดทางสังคม (social reproduction) ทั้งนี้โน้ตค้นเรื่องการสร้างพื้นที่ของ Lefebvre นั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ อันได้แก่ (Lefebvre, 1991: 36-46)

1) ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (spatial practices) เป็นปฏิบัติการที่สร้าง (produce) และสืบทอด (reproduce) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความหมาย/รหัสหมายของพื้นที่ (spatial code) ความหมายหรือรหัสหมายนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่ (ใช้พื้นที่ทำอะไรบ้าง) กฎระเบียบในพื้นที่ (ใครจะสามารถใช้พื้นที่นี้ได้ ใช้เมื่อไหร่ และใช้อย่างไร) โดยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแบบมีลักษณะปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล โดยความหมาย/รหัสหมาย (code) ที่ผู้คนให้กับพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเนื่องจากผู้ที่มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่ม และหลายสถานการณ์ ดังนั้นความหมายที่เกิดขึ้นจึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกันและความหมายที่ขัดแย้งกันทั้งนี้ความหมายที่ปรากฏนั้นจะมีทั้งความหมายที่ถูกเข้ารหัส (encode) และความหมายที่ถูกถอดรหัส (decode) ที่เกิดจากความหลากหลายของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและไหลเวียนอยู่ในปฏิบัติการเชิงพื้นที่ดังกล่าว

2) ภาพตัวแทนของพื้นที่ (Representations of space) โดยองค์ประกอบดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่กล่าวถึงพื้นที่ว่ามีลักษณะเป็นพื้นที่เชิงกายภาพ (physical space) กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่มีการออกแบบ มีการวางแผน มีโครงสร้าง เป็นวิทยาศาสตร์ที่มีความเป็นเหตุและผล โดยพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นเสมือนภาพตัวแทนสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกรวบรวมแล้วถูกนำมาผลิตและสร้างขึ้นใหม่ให้เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่น โดยวิธีการของการสร้างพื้นที่ลักษณะทางกายภาพเช่นนี้เป็นพื้นที่ ๆ ถูกสร้างขึ้นและมีการใช้สัญลักษณ์ (sign) เพื่อสื่อถึงความหมายของพื้นที่ดังกล่าวที่เกิดขึ้นพื้นที่ลักษณะดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่รวบรวมเรื่องราว ลักษณะความสำคัญ ความโดดเด่น และถูกนำมาผลิตซ้ำ (reproduce) ด้วยชุดความหมายใหม่ที่ถูกตีความจากผู้ผลิตหรือผู้สร้าง ดังตัวอย่าง ๆ ที่ Lefebvre กล่าวไว้ในงานศึกษา เช่น พระราชวังอนุสาวรีย์ เป็นต้น ซึ่งภาพตัวแทนของพื้นที่ดังกล่าวจะมีมิติและเรื่องราวของความเป็นประวัติศาสตร์ เรื่องราวของวัฒนธรรม เรื่องราวของวิถีชีวิต เข้ามาเกี่ยวข้องรวมไปถึง สัญลักษณ์ (symbol) ต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นด้วยเช่นกัน

3) พื้นที่ภาพแทน (Representational space) เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคม (social space) ที่มีการใช้พื้นที่และมีการสร้างความหมายของผู้คนที่มีแตกต่างกันและหลากหลายทำให้พื้นที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเคลื่อนไหวและมีชีวิต (live) ทั้งนี้พื้นที่ภาพแทนจะเป็นพื้นที่ที่มีการปะทะ ประสาน และต่อรองความหมายที่เกิดขึ้นจากฝ่ายต่าง ๆ และเป็นพื้นที่ที่รหัสหมายของพื้นที่ (spatial code) มีการถูกถอดรหัส (decode) แต่เป็นการถอดรหัสพื้นที่ที่ไม่ใช่เรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (sign) ทั้งนี้ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของผู้คนในพื้นที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่ดังกล่าวแล้วมีการตีความหรือมีการให้ความหมายที่ไม่เหมือนกัน ความไม่เหมือนกันดังกล่าวจึงเป็นร่องรอยของความแตกต่างที่เกิดขึ้น ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นลักษณะดังกล่าวนี้จะเกิดเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล (dialectical relationship) โดยการโต้แย้งดังกล่าวนี้จะมีลักษณะที่ประกอบไปด้วย perceived conceived lived โดยรวมเรียกทั้งสามสิ่งนี้ว่า triad

คำอธิบายที่เกิดขึ้นของ triad (perceived-conceived-lived) ที่ถูกอธิบายไว้ในหนังสือ production of space ของ Lefebvre นั้นขยายความได้ว่า perceived คือ the physical basis of the outside world (Lefebvre, 1991: 40) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า perceived เป็นการรับรู้ที่เกิดมาจากโลกภายนอก การรับรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่พบ ประสบ ซึ่งไม่ได้เกิดจากสิ่งที่อยู่ข้างใน เช่น ความคิด ความรู้สึก ดังนั้นการรับรู้จึงเป็นลักษณะพบเห็นพบเจอ เรียนรู้ ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวของแต่ละคนนั้นก็ขึ้นอยู่กับอายุไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้การรับรู้ดังกล่าวอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาเช่นกัน ดังเช่น การรับรู้ที่เกิดขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้ของนักท่องเที่ยงที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีความแตกต่างไปจากการรับรู้ของกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีอายุ 20-40 ปี และ กลุ่มที่มีอายุมากกว่า 40 ปีด้วยเช่นกัน

ในขณะที่ conceived เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับมาจากความเข้าใจ ที่มีลักษณะของการเป็นวิทยาศาสตร์ (ความเป็นเหตุเป็นผล) ใช้องค์ความรู้ (knowledge) ผสมรวมเข้ากับอุดมการณ์ทางความคิดก่อร่างสร้างขึ้นมาเป็นความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ในส่วนของความเข้าใจดังกล่าวจะมาจากการผสมผสานทั้งการรับรู้และผ่านประสบการณ์ที่ประสบและพบเจอมา ซึ่งก็มีความไม่เท่าเทียมกันของแต่ละปัจเจก ดังสิ่งที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่กลุ่มอายุ 20-40 ปี มีความเข้าใจที่มากกว่ากลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี แต่จะมีน้อยกว่ากลุ่มอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป ทั้งนี้การผสมผสานกันระหว่าง perceived และ conceived ของปัจเจกนั้นจะก่อให้เกิด lived โดยมีประสบการณ์เป็นตัวประสานโดยเกิดเป็นลักษณะเฉพาะ (peculiar) ขึ้นมา

อย่างไรก็ตามลักษณะทั้งสามประการของ triad (perceived-conceived-lived) นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับรหัสหมายของพื้นที่ (spatial code) ที่จะมีการถูกถอดรหัส (decode) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวของ triad (perceived-conceived-lived) จึงก่อให้เกิด social interaction และสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างพื้นที่ซึ่งหมายรวมรวมไปถึงการสร้างคำอธิบายที่เกิดขึ้นในกรณีของเพลินวานด้วยเช่นกันทั้งนี้สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวในเรื่องของ ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (spatial practices) ที่มีการกล่าวถึงเรื่องรหัสหมายของพื้นที่ (spatial code) ซึ่งเป็นรหัสหมายที่มีการลงรหัส (encode) และมีการถอดรหัส (decode) รวมไปถึงกรอบคิดเรื่อง triad (perceived-conceived-lived) นั้นเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่และการสร้างความหมายของกลุ่มผู้ผลิต (ผู้สร้าง) และกลุ่มผู้บริโภค (นักท่องเที่ยว) ในพื้นที่ของเพลินวานว่ามีความเหมือนหรือมีความแตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษา เพลินวาน ในแง่มุมของ รูปแบบ วิธีการ และองค์ประกอบในการประกอบสร้างพื้นที่ดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งในเชิงเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้เลือก เพลินวาน เป็นสนาม (field) หรือพื้นที่ในการศึกษาและศึกษาพื้นที่หัวหิน เป็นเพียงบริบทแวดล้อม (context) โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบการศึกษาวิจัยของงานชิ้นนี้ไว้ดังนี้

1 ศึกษาผ่านเอกสาร (Document Research) โดยเป็นการศึกษาและตรวจสอบจากเอกสารชั้นต้นที่มีการอ้างอิง รวมไปถึงงานนิพนธ์ วรรณกรรม นวนิยาย ที่สะท้อนให้เห็นภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ในห้วงเวลาของแต่ละยุคแต่ละสมัยของหัวหิน เพื่อศึกษาว่าใครเป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญ ใครเป็นผู้มีอำนาจ และใครเป็นผู้สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของชนชั้นที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา โดยความสำคัญดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไปจากช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างไร

2 ศึกษาพื้นที่ เพลินวาน (Field Research) โดยสนามที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาและเก็บข้อมูลคือ เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งการลงพื้นที่ดังกล่าวผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลผู้ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ดังกล่าว อาทิ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในเพลินวาน ผู้ประกอบการโดยรอบเพลินวาน ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ เช่น การสัมภาษณ์ สังเกต และจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปและวิเคราะห์เพื่อค้นหา คำตอบที่ผู้วิจัยสงสัยในระดับต่อไป ในการลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลภาคสนามนั้นผู้วิจัยต้องการศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริงว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากน้อยเพียงใด อันจะทำให้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาตัวแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับประชากรที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาคือ กลุ่มของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยต้องการศึกษานั้นมีทั้งกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยและกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยนั้นเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องของ เพศ อายุ อาชีพ สำหรับกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาตินั้นจะเป็นการสังเกตพฤติกรรม ทั้งนี้กลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้ที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานั้นด้วย

เหตุผลที่ว่า นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญทั้งในแง่ของการสร้างความหมายและในการประกอบสร้างพื้นที่ของเพลินวาน อย่างไรก็ตามการเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวดังกล่าวผู้วิจัยเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่แตกต่างกันทั้งในช่วงกลางสัปดาห์และปลายสัปดาห์เพื่อให้ข้อมูลที่กระจายตัวอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ต่อไป

ทั้งนี้การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เดี่ยว (Personal Interview) สัมภาษณ์กลุ่ม (Group Discussion) รวมไปถึง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant Observation) โดยผู้วิจัยได้อ้างอิงจากตารางแสดงผู้มาใช้บริการที่จำแนกตามอายุที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเกณฑ์เรื่องอายุในการแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มที่จะศึกษาและจำนวนที่จะศึกษาไว้ดังนี้คือ

ตารางที่ 1 แสดงช่วงอายุ จำนวน และเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ช่วงอายุ (ปี)	เพศ		จำนวน	เทคนิคที่ใช้
	ช	ญ		
น้อยกว่า 20	5	8	13	สัมภาษณ์เดี่ยว และสัมภาษณ์กลุ่ม
20-30	2	14	16	สัมภาษณ์เดี่ยว และสัมภาษณ์กลุ่ม
31-40	7	3	10	สัมภาษณ์เดี่ยว และสัมภาษณ์เชิงลึก
41-50	4	3	7	สัมภาษณ์เดี่ยว และสัมภาษณ์เชิงลึก
มากกว่า 50	4	4	8	สัมภาษณ์เดี่ยว และสัมภาษณ์เชิงลึก
รวม	22	32	54	สัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์กลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก

วิธีการเก็บข้อมูล

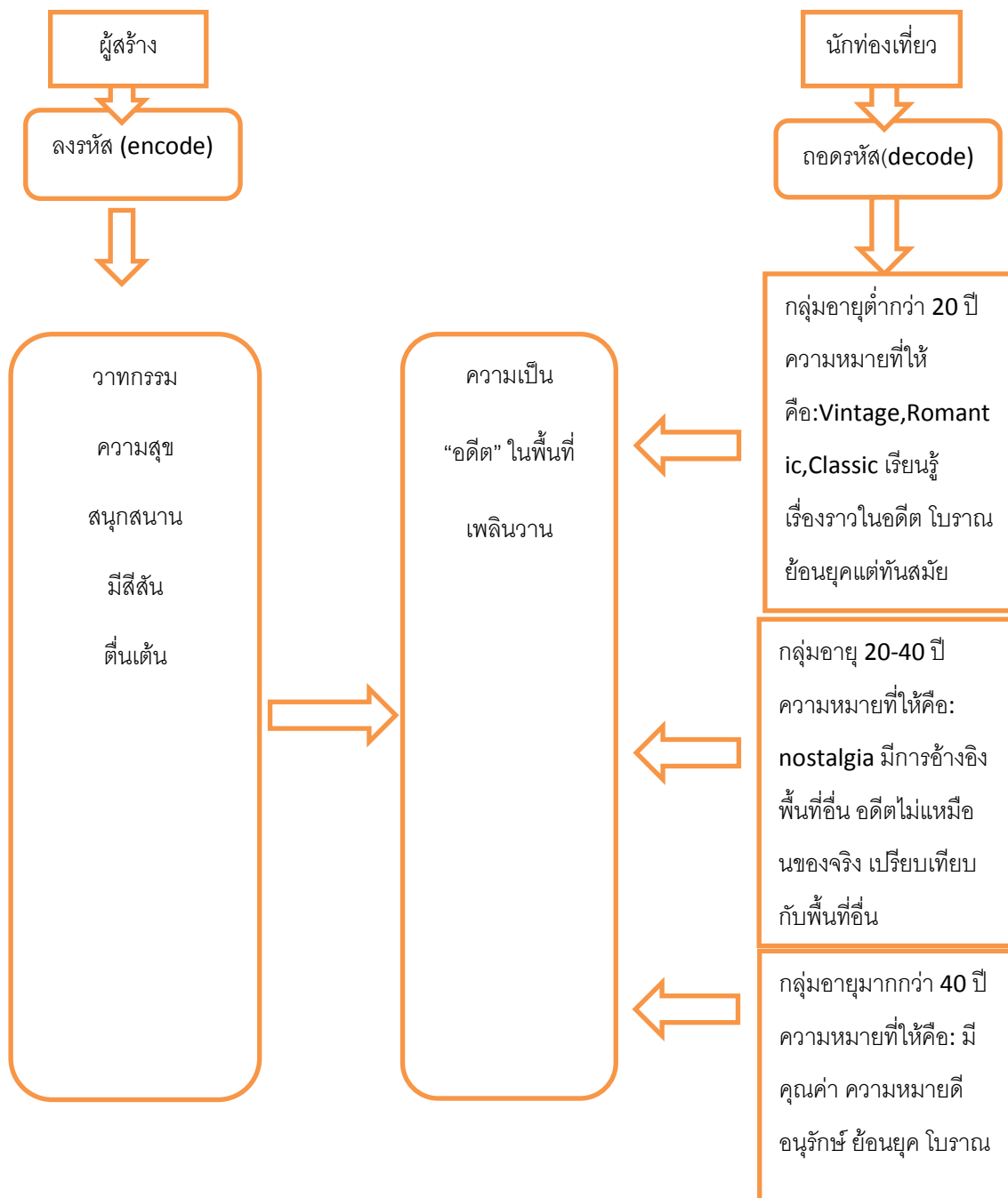
การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือและเตรียมคำถามที่ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้คือสำหรับ กลุ่มของนักท่องเที่ยว กลุ่มของผู้ประกอบการ กลุ่มของผู้เกี่ยวข้อง (จากภาครัฐและเอกชน) โดยเนื้อหาหรือคำถามที่ใช้ของแต่ละกลุ่มนั้นมีความแตกต่างกันไปกล่าวคือ ผู้วิจัยได้ออกแบบคำถามในลักษณะปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น และสะท้อนมุมมองที่เกิดขึ้นต่อคำถามดังกล่าว เช่น ในความเข้าใจของนักท่องเที่ยวแล้วเพลินวานคืออะไร รู้สึกและเข้าใจถึงอดีตที่เกิดขึ้นอย่างไรและมากน้อยขนาดไหน มีความคิดเห็นอย่างไรต่อเทศกาลงานวัดที่สามารถไปได้ทุกวัน ไม่ต้องรอปีละครั้ง และไม่ต้องไปที่วัด ซึ่งคำถามลักษณะดังกล่าวจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแง่ของการแสดงความคิดเห็นและสะท้อนออกมาจากความคิดเห็นที่เกิดขึ้นของนักท่องเที่ยวแต่ละคน อันจะทำให้ข้อมูลมีความหลากหลายมากขึ้น

ผลการวิจัย

การผสมผสานของข้อมูลประกอบกับการใช้องค์ความรู้และเทคนิคทางการออกแบบจึงทำให้การสร้างพื้นที่ (ทางกายภาพ) ของเพลินวานมีความโดดเด่นและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากทั้งนี้การให้นิยามหรือความหมายของคำว่า “อดีต” ว่าเป็นเรื่องของความสุข ความสนุกสนาน ความตื่นเต้น มีสีสัน นั้นได้ถูกนำมาใช้ในการลงรหัส (encode) ความเป็นอดีตผ่านพื้นที่ของเพลินวาน โดยรหัสความหมายดังกล่าวเป็นรหัสที่ถูกกำหนดจากผู้ผลิตหรือผู้สร้างพื้นที่ ในขณะที่ความหมายของอีกฝ่ายหนึ่งที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวที่มีการถอดรหัส (decode) นั้นถูกถอดรหัสจากนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันตามช่วงอายุ อันได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีมีการถอดรหัสโดยการสร้างความหมายหรือให้นิยามของอดีตผ่านพื้นที่ของเพลินวานว่า Vintage, Romantic, Classic เรียบรู้เรื่องราวในอดีต โบราณ ย้อนยุคแต่ทันสมัยซึ่งกลุ่มนี้จะมีการรับรู้ (perceived) ผ่านทาง internet ซึ่งเป็นโลกสัญญาณหรือโลกเสมือนเป็นส่วนใหญ่แต่ยังไม่ใช้การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจ (Conceived) อย่างแท้จริง

ในขณะที่กลุ่มอายุ 20-40 ปีนั้นความหมายที่ให้คือ nostalgia นี้ก็ถึงวันวาน ย้อนยุค อติตที่ไม่เหมือนของจริง มีการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น เช่น ตลาดน้ำ กลุ่มนี้มีการรับรู้ (perceived) และทำความเข้าใจ (Conceived) จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง มีประสบการณ์การเดินทางและท่องเที่ยว อีกทั้งยังเริ่มใช้ความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เริ่มมีเสียงต่อรองขึ้นมาว่า แพง ไม่ใช่ของแท้ และมีการวิจารณ์มากขึ้นส่วนกลุ่มที่อายุมากกว่า 40 ปีความหมายที่ให้คือมีคุณค่า ความหมายดี อนุรักษ์ ย้อนยุค โบราณ แปลกดี หลากหลายการรับรู้ (perceived) ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น internet หรือ เพื่อนของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างความหมายที่เกิดขึ้น การสร้างความหมายที่แท้จริงเกิดขึ้นมาจาก ความเข้าใจ (Conceived) ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ผ่านประสบการณ์จริง และมีประสบการณ์ในการเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ มากกว่าทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมา

แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของ การลงรหัส (encode) และ ถอดรหัส (decode)

ทั้งนี้การถอดรหัส (decode) ความหมายของนักทอ่งเกี่ยวกับสามกลุ่มนั้นแสดงให้เห็นว่า ความหมายที่เกิดจากการถอดรหัสนั้นมีความหลากหลายและไม่ซ้ำกัน อีกทั้งเป็นการถอดรหัสความหมายที่มีความแตกต่างไปจากการลงรหัสความหมายของผู้ผลิต ชุดความหมายที่เกิดขึ้นดังกล่าวแม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวนี้ทำให้พื้นที่ของเพลินวานไม่หยุดนิ่ง มีความเคลื่อนไหว และทำให้พื้นที่ที่มีชีวิตนอกจากนี้ความแตกต่างของการให้ความหมายจากการลงรหัส (encode) และการถอดรหัส (decode) นั้นยังเป็นการปะทะกันและเกิดการต่อรองกันบนพื้นที่ดังกล่าวด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การปะทะหรือต่อรองความหมายดังกล่าวที่มาจากถอดรหัสพื้นที่นั้นมาจากกลุ่มนักทอ่งที่มีอายุมากกว่า 40 ปี ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ ความรู้และความเข้าใจ (conceive) ที่สูงกว่าสองกลุ่มที่กล่าวมา ดังนั้นกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มักแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณ และมีข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้น คำตอบที่ได้มักมีเงื่อนไขต่อท้าย เช่น ที่มีอยู่ก็ชอบนะแต่ถ้ามีให้เลือกก็จะเลือกอย่างอื่น เป็นต้น

unสรุป

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าด้วยมโนทัศน์ทางความคิดเรื่อง พื้นที่ ของ Lefebvre นั้นเป็นมโนทัศน์ที่สามารถสร้างคำอธิบายในเรื่องพื้นที่ได้เพียงบางส่วนแต่ไม่สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวของเพลินวานได้ทั้งหมด โดยเฉพาะในกรณีของการสร้างความหมายที่เกิดขึ้น การเคลื่อนไหวของคำอธิบายดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ ถูกคำอธิบายชุดหนึ่งกำกับไว้ในขณะที่คำอธิบายในเรื่องความหมายนั้นมีความเป็นอิสระและมีความหลากหลายมากกว่า จึงสามารถถอดรหัสทางความหมายได้อย่างไม่รู้จัก ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า **หนึ่ง** เพลินวานมีกระบวนการสร้างพื้นที่ (เชิงกายภาพ) ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป กล่าวคือการสร้างพื้นที่แบบนำอดีตมาตัดแปะ มีการคัดเลือกอดีตในช่วงเวลาที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการสร้างอดีตด้วยข้อมูลที่มาจากการผสมผสาน เป็นการสร้างความหมายใหม่ และ เป็นการสร้างพื้นที่ที่ไม่ต้องการอ้างอิงความเป็นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่คือ เรื่องของการออกแบบและใช้อำนาจความรู้ที่เป็นการผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน **สอง** การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกัน โดยผู้ผลิตสร้างความหมายขึ้นมาชุดหนึ่งด้วยการลงรหัส (encode) ไว้ในพื้นที่ ในขณะที่ผู้บริโภคก็มีการถอดรหัส (decode) และสร้างความหมายขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ซึ่งความหมายของทั้งสองชุดนั้นมีความต่างและไม่เท่ากัน ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความหมายที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกผลิตขึ้นจากผู้ผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ความหมายดังกล่าวยังสามารถถูกผลิตขึ้นจากผู้บริโภคได้เช่นกัน ทั้งนี้ความหมายที่เกิดขึ้นจากการถอดรหัสของผู้บริโภคนั้นเป็นความหมายที่มีความหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับ การรับรู้และความเข้าใจของแต่ละคนที่มีอยู่ไม่เท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเชื่อว่างานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถสร้างประโยชน์ในเชิงวิชาการและขยายมณฑลความรู้ในเรื่อง พื้นที่ ออกไปให้มากขึ้นโดยที่มุมมองของเรื่องการสร้างพื้นที่อาจไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่มุมมองหรือการสร้างความหมายจากผู้ผลิต (producer) เพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถที่จะสร้างความหมายมาจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur) ผู้บริโภค (consumer) ได้เช่นกัน นอกจากนี้ตัวแปรอื่น ๆ เช่น ทำเลที่ตั้ง (Location) ชุมชน (Community) บทบาทของภาครัฐ (government) นั้นมีความน่าสนใจที่จะนำไปศึกษาเพื่อต่อยอดทั้งนี้จากงานศึกษาชิ้นผู้วิจัยค่อนข้างเชื่อว่าชนชั้นกลางยังคงมีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่หัวหินทั้งในแง่ของผู้ผลิตและในแง่ของผู้บริโภค ซึ่งสิ่งดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแง่ของสังคมที่ผู้บริโภคมักสืบทอด มีเสียงและมีอำนาจที่จะเลือกบริโภคต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การบริโภคดังกล่าวอาจจะไม่ได้เป็นเพียงแค่สิ่งที่สามารถรับประทานได้เท่านั้น แต่การบริโภคในยุคสมัยนี้ยังครอบคลุมไปถึงการเสพ การได้รับบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง ในยุคสมัยปัจจุบัน (2558) ผู้บริโภคเริ่มมีสิทธิ์ (ความเท่าเทียมสำหรับคนพิการ) และมีเสียง (ความพึงพอใจต่อการให้บริการ) ที่ดังมากขึ้นเรื่อย และผู้บริโภคยังเป็นผู้ที่มีกำลังซื้อซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางเศรษฐกิจเป็นมิติที่ประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ในการพัฒนาประเทศ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2553). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี: เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). “ความเข้าใจ วัฒนธรรม ในงานวิจัยสังคมไทย” ใน มานุษยวิทยาปะทะวัฒนธรรมศึกษา (10-121). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. วิทยาลัยนิพนธ์
- ยงยุทธ บุรณเจริญกิจ. (2545). กระบวนการสร้าง ต่อดวงความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดปทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม, วิทยาลัยนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัมภาษณ์

- รติวัฒน์ สุวรรณไตร์, สถาปนิกผู้ออกแบบเพลินวาน, สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2558.
- เอก และ ตุน, ผู้ช่วยและผู้จัดการใหญ่เพลินวาน, สัมภาษณ์ 7 กุมภาพันธ์ 2557.

books

- Bhabha, Homi K.. (1994). **The location of culture**. London and New York: Routledge.
- Bourdieu, Pierre. (1997). **Outline of a Theory of Practice**. Translated by Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Certeau, Michel. (1984). **The Practice of Everyday Life**. Berkeley: University of California Press.
- Lefebvre, Henri. (1991). **The production of space**. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers. (Translated by Donald Nicholson-Smith).
- Yoshimi Shunya. (1992). “kuukan no jitsen : Toshi Shakaigaku ni okeru kuukan Gainen no Shakagaku no Frontier (The frontiers of Urban Sociology), Tokyo: Nihon Hyouron Sha Web site. เข้าถึงได้จาก http://mindninem.blogspot.com/2011/02/blog-post_1019.html. (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2557).

The Current Situation of Thai Community Newspapers in Los Angeles, California, United States

Assoc. Prof. Dr.Sukanya Buranadechachai

Lecturer, Faculty of Communication Arts Project, Burapha University

Abstract

This study focused on the Thai community newspapers in Los Angeles (LA), California (CA), United States (USA) regarding the services and benefits they have served and provided to the Thai community in the area, the characteristics of each of them and how they appealed to the readers, and the challenges they have encountered. As an invited researcher at the University of Wisconsin-Madison (UW-Madison), the researcher travelled to LA twice for data collection. A qualitative research methodology was employed. The research participants comprised of 9 Thai newspaper publishers, a focus group consisted of 15 Thai readers with different ages, including a professor from School of Communications, UW-Madison. The findings of this study showed that Thai newspapers in LA played an important role in establishing communication and relationship among the Thai community in LA. Thai newspapers were also found being politically biased. Newspaper distribution adjustments were also needed. In sum, this study also concludes that Thai newspapers in LA are lacked of professional newspaper organization, quality newspapers, and news on local issues.

Key words: newspaper; Thai community; Los Angeles

Introduction

Newspaper is the traditional media which have had a great influence on our daily life. Newspaper has a long history and all the statements appeared on each page can be taken as historical evidences (Kaweeya, Somkuan, 2548, p. 7). Newspaper is crucial because it influences people's thoughts, attitudes, and public opinions. The information contained on this media is full of details, critics, and opinions from every aspect of people's life and society. It can be said that newspaper brings about social changes and revolution (Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University: 2545 p. 267)

Nowadays, Thai newspapers are not limited to the Kingdom of Thailand because there are local newspapers found in Thai communities abroad especially the ones in Los Angeles, Southern California, USA. Thai community there is considered the biggest on in the States. There are 7 newspapers offering news and information for Thai people. They have played an important role in developing the community as they express different ways of life to Thai people, and at the same time, these newspapers have recorded events, monitored the application of powers, and improved the life condition of the community.

Tulachom's study (Tulachom Pinitkarn, 2554) suggested that Thai community in the States was considered the first, and the biggest Thai community with the greatest amount of Thais outside Asia. In the past 50 years, Thai community has rapidly developed and the migration has

gradually increased. The study showed that there were approximately 5,000 Thai people living in the States during 1916 -1970, during 1971 -1980, there were about 44,000 Thai people, during 1981- 1990, there were 64,400 Thai people, and the study in 1993 revealed that there were 120,000 Thai people living in the US. (U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration: 2010)

Also, the population survey conducted by the US government in 2000 indicated that there were about 150,319 Thais living in the US. Most of them live in the western coast, especially in California. The survey conducted in 2010 called “Census 2010” revealed that there were 237,629 Thai people. However, Royal Thai Consulate-General Los Angeles reported that in 2010 only 50.7% of Thai people filled in the census records. Accordingly, it has estimated the number of Thai people in the States at 400,000 people. (Kraikraun Damrong: 2554)

Regarding the proportion and percentage of the whole US citizens, it finds that Thai descent is accounted as 1% compared to other 11 Asian Diasporas (about 0.05% compared to all US citizens). Thai community in Los Angeles founded and grouped for a long time until Thai Town was finally established on East Hollywood Boulevard, and it was known as the biggest center of Thai businesses and restaurants. The community was officially formed by the City Council on the 27th of October, 1999, and it was designated by the State Assembly of California as “special area” by the city of Los Angeles on the 28 August 2006.

In 1972, Thai community in Los Angeles raised money to build up a Thai temple at Los Angeles which is the first Thai temple in the US. The temple becomes the center of all Thai Buddhists living in the States.

It is obvious that Thai people in Los Angeles have maintained Thai cultures and ways of life. Even though, they are living away from their motherland, they keep in group and try to hold their cultural identity.

Thai people in LA were gradually increasing and they were scattering in different cities for instance Hollywood, Glendale, Compton, Lynwood, Long Beach, and other cities; hence, mass media became the necessity among Thai people. The media in LA has evolved along with the immigration of Thai people to LA. The researcher would like to present the holistic evolution of Thai Press in LA (Sukpong Anulak, 2537).

This paper aims to investigate the management of Thai newspapers in Los Angeles, to understand the roles of Thai newspapers on Thai community in Los Angeles and to study the current situation of Thai community newspapers in Los Angeles. The study findings would be used as guidelines to enhance the quality of the newspapers in order to respond to the actual needs of the Thai community in LA.

Research Methodology

The study is a qualitative research that aims to study the roles of Thai newspaper in Los Angeles. The study is document research with participant observation, and in-depth interview. The population is divided into senders and receivers as follows:

1. Senders were selected by purposive sampling method which included:
 - 1.1 Owners/editors of nine community newspapers in LA which have been

published and publicized for at least 5 years.

1.2 Newspapers that were continually published and publicized for at least 5 years.

2. Receivers included 15 community leaders selected from every sector of Thai community in LA, and another 9 newspaper readers.

Data Collection

A documentary study was conducted from April – September 2011 (6 months) among magazines, articles, and critiques related to Thai community newspapers in Los Angeles, USA. Moreover, Thai newspapers in Los Angeles and other Thai communities in the States which were published in the past and during the period of this study were analyzed. Lastly, the researcher also collected data among governmental documents from the Royal Thai Consulate-General at Los Angeles.

In the mean time, in depth interviews and focus group discussions were used among key informants selected by purposive sampling method. The key informants were as follows:

1 Senders were those who made decision, decide policies, and directly involved with publishing plans. This group consisted of owners/editors, and workers from these 9 newspapers.

2 Receivers were readers who actively participated in community activities. The group of receivers included 15 readers who continually read Thai newspapers for at least 5 years, and another 9 persons who were involved with Thai community.

The researcher also occasionally used participant observation to observe all the publishing processes including the distribution of newspapers (free copies) at Thai communities for instance Thai temples, restaurants, shops in Thai Town.

Results of the Study

The data analysis and the results of the study were divided into two parts on the “senders” and the “receivers” of Thai newspaper publishers in LA.

Regarding the “senders” of Thai newspaper publishers in LA, the study found out that the administrative members of Thai newspaper were male with the age over 60 years. They gained at least Bachelor’s Degree in social sciences. The editors worked with the newspapers for about 40 years. However, the staff could not live by working with newspapers only. They needed another occupation to make their living. Each newspaper had its website for at least 5 years.

People in journalism professions showed their passions to work in this field. The administrative staff had worked with the newspapers since the beginning, even though this profession did not generate much money. The incomes were from advertisements. Most of the community newspapers came in a 4 color-printing form with regular size and contained 20-50 pages. They were weekly published and distributed for free around Thai centers such as temples, restaurants, and neighboring towns.

Each newspaper was issued about 3,000 -5,000 copies under the budget of \$200,000 – 400,000 a year. 50-60% of the amount was spent for publishing houses. Most newspapers used

home offices to save cost, and newspapers' staff were both formally and informally assigned. Each newspaper had about 2-8 staff who had no welfare or official wage. Computer technology was utilized in newspaper production.

Newspaper aimed to inform, offer news and information in order to serve Thai community, protect Thai community's benefits, and connect Thai people in LA. 60% of the details on newspapers was from Thailand, and another 40% was news and events within the Thai community. In the past, Thai Press Association used to play an important role in LA, because editors believed that the membership of the Association would develop and improve newspaper publication. But nowadays, there was no such gathering of Thai Press, and the Association had no influence on Thai community anymore. This was the weak point of Thai Press in LA, as stated on Sukpong Anulak's study on structures and roles of Thai Press in Los Angeles, US (1994).

Anulak's study suggested the characteristics of Thai newspapers in LA as follows:

"Cut and Paste" were familiar terms among Thai journalists in LA, because they just collected news pieces from Thai newspapers like Daily News, Thairath, Manager, Than Settakit, and many other sources including fax messages from their friends in Thailand. In addition, news or articles from American newspapers were also translated and used as materials for Thai newspaper publishers. They only wrote news themselves only when there were interesting or special events in LA. Then the journalists would blend everything they got together after all information was prepared. The editors selected news or stories to be published. Workers sometimes in each publisher would then copy photos and details on news from Thailand directly.

On the closing date, editors would write an editorial, and honorable columnists would write articles or stories they were responsible for such as translation works, tips, and answer questions. All newspaper workers were in their offices. Newspapers were published by 7 Thai publishing companies in LA.

After the newspapers were printed out, they were distributed in different places. The number to be distributed was varied. Each newspaper would learn about the right number to be distributed in particular sites for example markets, salons, garages, or restaurants.

Most Thai Press operators in LA were local distributors. Radio and Television stations broadcast in Thai covered LA only, and Thai newspapers and magazines were distributed in LA because funds and budgets were limited. However, there were some acting as national and regional distributors for example Siam Media, Sareechai, KhaoSod USA, and Thai LA.

The study showed that Siam Media gained the highest popularity because it was the oldest which had been in newspaper business since 1981. This newspaper had formal duties for its staff, and it had clear objective in offering news and information for its readers. In addition, its readers could find classifiers, advertisements, and other services provided by Siam Media.

Thai newspapers in LA could hardly keep their businesses because they lacked advertisements. Moreover, they never had their own publishing houses, so the cost of production was high.

The lack of advertisements and professional journalists was the major problems of Thai newspapers in LA; therefore, they could not be developed in accordance with the journalism professional. It found that the newspapers survived in LA were the ones with the supports from

business owners, the ones with good management, or the ones with editors who had journalism background. Most newspapers depended a lot on a person not a company, so when the editor resigned, every aspect of the newspaper was affected.

The research suggested that in the next 5 – 10 years, the printed version of newspapers would still be effective. Most newspapers had improved their printed media, and after that they would develop their on-line version. At the same time, their management should be developed and put into journalism standard which could attract readers and offer some benefits to the community. News should be in English to respond the needs of the new generation, and local news should be provided with more space in order to upgrade Thai local newspapers to become the US national newspaper. New journalists should be trained in journalism professional and governmental and all sectors in the community should help newspapers business, so that the business could be strengthened.

Readers' Opinion towards Thai Newspapers in LA

From the in-depth interviews with readers who were leaders of Thai people in Los Angeles, it found that readers in LA immigrated to the US with different reasons. Some of them wanted to live permanently, while some wanted to stay for a while. Some gained higher incomes because they gained skills and knowledge, while some were workers, and some became business owners. It also revealed that some Thais could not read or write English, and some were underprivileged because they were treated as the second class.

This study divided readers in 3 groups.

The first group was the first comers. They were people aged 50-60 years. These people were well educated in Thailand; however, they were not used to English and the internet. They preferred printed media to the internet media. They were interested in news from Thailand and some contents about relaxation.

The second group comprised descendants of the first group. Some were born or raised in the States. Only very few of this group could read Thai, so they were not interested in Thai society and rarely read Thai newspapers. Some of them still worked for Thai community because this burden was passed on from the earlier generation. This group used both printed media and on-line media to communicate with Thai people and communities.

The third group could be divided in two sub-groups.

The first consisted of young people who were born in the States. They were American, and they did not understand Thai, so they did not read Thai newspapers. Another one comprised Thai people who came to the States to work and study. This group needed Thai newspapers to get information about their lives and living.

The study indicated that Thai newspapers had a close relationship with Thai people in LA because this type of media offered a channel for Thai people to connect to one another. It helped spread the news and develop Thai community, and at the same time it also entertained Thai people and supported Thai community in every aspect.

Regarding, journalism ethics and responsibilities, readers said Thai journalists needed to be improved because they took side and presented information in accordance with their supporters'

views. This was resulted from the fact that newspapers in LA relied heavily on business owners who bought ads and were big sponsors for the newspapers. Also, they wished that Thai newspapers would not take side and provide accurate information. The newspapers should present various types of information from different sources, and respect copyright law and journalism ethics.

The study also suggested that Thai people in LA preferred both printed and on-line media, because both types would cover huge amount of Thai people. In the very near future Thai community in LA would become fully on-lined.

The research found that sources of capital and incomes caused the lack of skilled and qualified journalists. With un-skilled journalists, press became under standard. If there was enough capital to support newspapers or other media, everything would be improved. Thai media in LA should find more capitals and incomes from joint ventures, other Thai media tycoons, or some American business owners who might sponsor Thai media.

Thai Press needed to be bilingual to respond the need of readers, because some of Thai descendants understood English better than Thai. With bilingual version, these Thai descendants and other foreigners could understand Thai newspapers and be more interested in participating activities organized by Thai communities in the US. When readers were increased, incomes and benefits would be larger at the same time.

Summary and Suggestions

According to the results of this study, the researcher would offer suggestions for related institutions involving with journalism as follows:

1. Thai newspapers in LA should present useful contents and information for Thai community because Thai people could use the information for their daily life.
2. Owners/ editors of newspaper should survey the needs of information from people in Thai community in order to improve the contents and forms of newspapers to respond the readers' needs.
3. The administrative members of the newspapers should provide chances for their staff to get journalism skills or training.
4. Mass Media Association should play stronger role in monitoring journalism ethics and presenting news and information including copyright laws.

Also, the Association should register as a legal association in order to gain the right to negotiate and find cooperation from governmental and private sectors in Southern California. The association should find connection with foreign media and Thai media from Thailand.

5. Thai community should set standards for Thai newspapers to be well-accepted by Thais and Americans.
6. Trainings on journalism should be conducted to improve journalism ethics, and to be able to compete with new digital media like cable TV, satellites, and the internet.
7. Thai governmental organizations should act as a channel for Thai people in LA to connect with the government in Thailand.
8. Thai media in LA has no controlling system. The newspapers can express their

opinions freely. If they are developed, they can actually reflect Thai community to all Thai media in Thailand.

Suggestions for further research

1. Content analysis of local newspapers should be conducted in order to improve roles and duties of local newspapers.

2. Survey of the needs among those who do not read newspapers to understand their views towards local newspapers should be done. The findings then will be used to respond all people's needs.

3. Study the reasons for buying and not buying advertisements from local newspapers should be initiated in order to find useful information in managing local newspapers.

4. Study on the awareness of journalism ethics among Thai newspapers in LA including other media like radios and cable TV in La to find differences and similarities in order to use the findings to develop community media should be supported.

5. Study factors affecting journalists' ethics for example economy, society, management, and other powers from the community is suggested.

6. Manuscripts from Thai newspapers in LA should be kept in order to be used as historical evidence of Thai community in LA. Newspapers have been documentary resources for studies and references.

References

Thai

- Aphairot Chulathida. (2006). **Expectations and Satisfaction in Health Websites**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Boonsiripan Malee. (2007). **Introduction to Journalism: Philosophy and Concepts**. Bangkok. Thammasart University Press.
- Chareanwongsak Kraingsak. (2011). **The Power of Media in 2020**, The Impact from Communication Technology. Available at: <http://www.thai.com/educate.php?t=a&ref=48> . Accessed on May 22, 2011.
- Chuesathapanasiri Tham. (2000). **Twitter Journalism and New Waves of Journalism. A personal Academic Document: A Training on Intermediate Mass Media Administration**. 2nd class. Bangkok: Thai Press Development Foundation.
- Harangsi Phakapan. (2006). **Agenda Setting in On-line Community—www.pantip.com: A Case Study of Chareamthai, and Ratchadamnuen forums**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Hiranrak Darunee. (2000). **Newspaper Management**. Akepimthai Press. Bangkok.
- Inkachasarn Monthira. (1996). **Reading newspapers, and on-line Newspapers**. Master's thesis in Communication Arts. Chulalongkorn University Press.
- Internet Users Statistic World-Wide. (n.d.) Available at: <http://www.internetworldstats.com/ststs.html>. Accessed on September 15, 2011.
- Jirasopon. (1989). **Communication Theories: Principles and Theories of Mass Communication**. Sukhothai Thammathirat Open University Press. Nonthaburi.
- Kulap Pansasiri. (2007). **Cyberspace Mass Communication: Free Opinions and Contents Monitoring on the Internet: 10th Anniversary of the National Press Council of Thailand**. Bangkok. National Press Council of Thailand.
- Kaewthep Kanchana. (2006). **Culture in Media Sciences and Cultural studies, (p. 26-27)**. Bangkok: Edison Press Products.
- Kraikruan Damrong. (2011). **Oversea Thais: Strategies and Issues**. Study Report, Thai Royal General- Consulate, Los Angles. Ministry of Foreign Affairs.
- Kanphai Kitti and others. (2003). **Foundation of Mass Media: Mass Media, Culture, and Society**. (3rd Edition). Bangkok. Chulalongkorn University.
- Kawiya somkuan. (1996). **Mass Communication, Roles, Freedom, and Responsibilities: Bangkok**. Samakkeesarn (Dokya) Plc.
- Khorpholklang Nungruthai. (2002). **Research on Roles of Thai Media on Constructing and Passing Culture in IT era**. Nakhonratchasima: The Center of Library Resources and Educational Media. Suranaree University of Technology.
- Kumsuphan Tossapol. (2009). **Management Characteristics of Local Newspapers in the North**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Kumsuphan Tossapol. (2002). **Mass Media Studies: Theories and Concepts**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kumsuphan Tossapol. (2000). **Communication and Public Spaces**. In New Grace on Media and New Graces on Society, (p. 165-193). Bangkok: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.

- Kumsuphan Tossapol. (2000). **CMC**. In **New Graces on Media and New Graces on Society**, (p. 101-114). Bangkok: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Kumsuphan Tossapol. (2000). **Cyber Net Society**. In **New Graces on Media and New Graces on Society**, (p. 117-144). Bangkok: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Malaiwong Kanchit. (2011). **The Internet in the Next Decade**. Available at: <http://www1.stkc.go.th/redirect.php?id=861&g=stportal> . Accessed on July 10, 2011.
- Pansitao Karntawee. (2003). **Webmasters' Roles in Presenting On-line Newspapers' Contents**. Master of Communication Arts Thesis: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Pethpradup Chom. (2003). **Pirate Thai Video in the US: A Billion Dollars Business—Law Enforcement is Not Enough**. (Article). Siam Chronicle, June 28, 2003.
- Pew Research Center. (n.d.) Available at: <http://www.tja.or.th> . Accessed on August 20, 2011.
- Plaipolsap Patcharin. (1996). **Desire Knowledge and Skills for Political Journalists**. Chonburi: Technology Education: Faculty of Education. Burapha University.
- Pongpipatpan Pi. (2011). **Thai Media in the US**. Available at: <http://www.pbook.wordpress.com/> . Accessed on July 10, 2011.
- Saetiew Sarawut. (2009). **Roles of Local Newspapers and Political Development: A Case Study of Chaingmai News**. Master's Thesis in Political Economy. Chaingmai University.
- Sompobcharean Malinee. (2004). **Internet and Mass Media in Students' Political Participation in Bangkok**. Doctoral Dissertation, Faculty of Social Works. Graduate School. Thammasart University.
- Sorin Wichitta. (2003). **The Adjustment of Local Newspapers in Pittsanulok**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Sukkapan Bamrung. (2006). **Roles of Local Newspapers in Promoting Rural Development in Accordance with National Strategy**. Bangkok: Thammasart University.
- Suksai Prasarn. (2006). **Concept in Publishing Local Newspapers in City from Southern Focus Newspaper**: Songkhla: Pro Publishing House.
- Sukpong Anulak. (1994). **Structures and Duties of Thai Media in Los Angeles, USA**. Master of Communication Arts Thesis: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Tansuwan Chintana. (1998). **Factors Affecting the Journalists' Ethics in Journalists' Views**. Master of Communication Arts Thesis: Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Tongrin Santad. (2000). **On-line Thai Newspapers: Concepts and Perspective**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Torsakul Sunan. (2009). **Factors Affecting the People's Choices of On-line Newspapers**. Sukhothai Thammathirat Open University Press. Nonthaburi.
- Terdtammakun Arada. (2003). **Journalists' Awareness of Journalism Ethics**. Master's Thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication. Graduate School. Thammasart University.
- Wanapitak Waraporn. (2007). **Managing Measures for Monitoring Inappropriate Contents on the Internet in Thailand**. Doctoral Dissertation. College of Interdisciplinary Studies. Thammasart University.
- Wattanawarin Nimit. (2003). **Lessons from Millionaires: How Hard They Fought in the USA**. Bangkok: Dokya Group.
- Wattanawarin Nimit. (2000). **Tales Across the World: Matichon Weekly**. July 17, 2000.

English

- Bittner, J.R. (1996). **Mass Communication : An Introduction**. N.J. : Prentice – Hall.
- Book LLC (American Series) (2010). **Thai Diaspora ,Memphis,Tennessee,USALimited** : Pennsylvania, 2545.
- Byron Renz. (2005) ,**The Role of Ethnic Media** .G. Meiss & A. Tait (Eds.), Ethnic media in America: Building a system of their own.
- Del Águila-Obra, A. R., Padilla, M. & A. Serarols-Tarrés, C. (2011). **Value Creation and New Intermediaries on Internet: An Exploratory An Analysis of the Online News Industry and the Web Content Aggregators**. Retrieved May 22, 2011, from : http://www.gieb.uma.es/documentos/IJIM_2006.pdf
- Frank W. Rucker and Herbert Lee Williams (1974). **Newspaper organization and management**. Ames [IA] The Iowa State University Press.
- Chanchanit Martorell (2011). **Beatrice Morlan**, Thais In Los Angeles., Arcadia Publishing.
- Glen Lewis and Chalinee Hirano. (2001). **Mi Arai Mai Mai Mai? Thai Australian Video Ways**. Floating lives The Media and Asian Diaspora.
- Ham, J. (2007)). **The internet and social life**. Social Psychology, 55, 573-90.
- Hayes , A. (2011). **A snapshot: Media consumption patterns of ethnic media consumers in 2011**. G. Meiss & A. Tait (Eds.), Ethnic media in America: Building a system of their own. “Immigration History of the Thais to the United States”, <http://saintnull.com/blog/immigration-history-thai-united-states/>
- Joey Ka-Ching Chan & Leung, L. (2011, August). **Lifestyles, Reliance on Traditional News Media and Online News Adoption**. Retrieved May 22, 2011, from <http://nms.sagepub.com/cgi/content/abstract/7/3/357>
- Klapper, J. T. (1960). **The Effects of Mass Communication**. Glencoe: Free Press.
- Kotler, Philip. FAQs on marketing :- answered by the guru of marketing /- Philip Kotler, Marshall Cavendish Business : Singapore, 2005.
- Lee, H. (2006). **Implosion and the Internet: Virtual Interactivity and Interactive Virtuality in a Usenet Newsgroup**. New York: University of New York at Buffalo Press.
- Leen D’H. Jankowski N. and Heuvelman, A.(2011, September). **News in Online and Print Newspapers: Differences in Reader Consumption and Recall**. Retrieved July 5, 2011, from <http://nms.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/3/363>.
- Li, Z. (2002). **Use of Technologies on Leading Newspaper, Television and Commercial Web Site A comparative content analysis**. Retrieved April 12, 2011, from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/1410231>
- Lee, H. (2006). **Implosion and the Internet: Virtual Interactivity and Interactive Virtuality: a Usenet Newsgroup**. New York: University of New York at Buffalo Press.
- Reeves, Terence and Claudette Bennet (2004).”**We the People: Asian Populations in the United States.**” United States Department of Commerce.
- Sadman, P.M. & Others. (1976). **Media: An Introductory analysis of America Mass Communication**. N.J.: Prentice – Hall.
- Tang, L. (2004). **Diaspora television and cultural identity: A case study Paper presented at the 54th Annual Conference of the International Communication Association, New Orleans**. A comparative content analysis. Retrieved April 12, 2003,

การแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา A Search for Patterns of Burapha University's Student Activities.

ว่าที่ร้อยตรีพิรุณ สุวาสนา และกุลัญญา เนื่องจำนงค์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา โดยเปรียบเทียบตามคุณลักษณะส่วนบุคคลอันได้แก่ เพศ อายุ คณะ ภูมิลำเนา รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ผลการเรียนสะสม ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม การเป็นนักกิจกรรม และเพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางในการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา โดยเป็นผลจากการวิเคราะห์จากศึกษาความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 386 ราย

ผลการสำรวจรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า ภาพรวมนิสิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถพิจารณาได้ดังนี้ ประเด็นด้านที่อยู่ในระดับมากมี 3 ประเด็นด้าน สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ประเด็นด้านที่ 3 ด้านการจัดสวัสดิการ ประเด็นด้านที่ 2 ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม และประเด็นด้านที่ 4 ด้านรูปแบบกิจกรรม ตามลำดับ ส่วนประเด็นด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ ประเด็นด้านที่ 1 ด้านบุคลิกภาพของผู้นำกิจกรรมนิสิต

สำหรับวัตถุประสงค์ในศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา นั้น พบว่า นิสิตที่มีเพศ อายุ คณะ ภูมิลำเนา ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเป็นนักกิจกรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนิสิตที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนและผลการเรียนสะสมต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และสำหรับวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายเพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางในการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ ผู้นำนิสิต/นักกิจกรรมควรแต่งกายอย่างเรียบร้อยและเหมาะสมทั้งในและเวลาการทำกิจกรรม มากที่สุด รองลงมาคือ ควรจัดให้มีอาจารย์ที่ปรึกษาหรืออาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิตคอยดูแลความเรียบร้อยทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรม ผู้นำนิสิต/นักกิจกรรมต้องเป็นผู้ที่มีความสุภาพเรียบร้อย เป็นแบบอย่างให้แก่รุ่นน้อง ควรจัดสถานที่ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับจำนวนนิสิตและมีความสะดวกสบายในการเดินทาง ควรส่งเสริมให้ทุก ๆ กิจกรรมมาจากความต้องการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากตัวนิสิตเอง ในทุก ๆ กิจกรรมควรคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ และคณะหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมอย่างเพียงพอและตามความเหมาะสม ตามลำดับ

บทนำ/ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาเพียงพอที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งจัดเป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ ในสาขาวิชาเฉพาะทางให้มีความชัดเจน และยังมีมุ่งสร้างบุคคลให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ สามารถพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนจนวิทยาการสาขามาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

แผนการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับที่ 9 เป็นแผนที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาในระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในระยะยาว ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคนเป็นเรื่องหลักสำคัญ ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นของการเตรียมบุคคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนให้เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญาและทางด้านบุคลิกภาพควบคู่กันไป ดังนั้นนิตินิจจึงจำเป็นที่จะต้องรับการเตรียมความพร้อมในภาคปฏิบัติผ่านการจัดกิจกรรม ขณะกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัย เนื่องจากการพัฒนานิสิตให้มีคุณภาพนั้น นอกจากการศึกษาในห้องเรียนแล้วยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างเติมเต็มให้กับกระบวนการจัดการศึกษา นโยบายของสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเสริมสร้างนิสิตให้เกิดการเรียนรู้และตระหนักถึงการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพด้วย (วฤชเมธ, 2546: 1)

งานกิจการนิสิตจึงจัดขึ้นเพื่อดำเนินการพัฒนาให้นิสิตให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพในด้านบุคลิกภาพ ให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านอาชีพ ด้านปัญญา ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปกับการเรียนการสอน โดยเน้นหลักการตอบสนองความต้องการและความสนใจของนิสิต สร้างความพร้อมให้แก่ นิสิตโดยการส่งเสริมให้นิสิตได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ นอกหลักสูตร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป้าหมายตามภารกิจและทิศทางของทางสถาบัน โดยได้ดำเนินการสร้างโอกาสให้นิสิตได้เสริมทักษะต่าง ๆ เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น การเข้าสังคม การเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมต่าง ๆ ฝึกนิตินิจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกความรับผิดชอบ ฝึกการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสม ฝึกให้รู้จักบทบาทของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สามารถปฏิบัติตนในการเข้าร่วมสังคมได้อย่างถูกต้อง ทักษะต่าง ๆ นี้ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์และมีคุณค่ามากขึ้น (สำเนา ขจรศิลป์, 2538: 2)

ซึ่งกิจกรรมพื้นฐานเบื้องต้นที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยนั้นก็คือ กิจกรรมรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ ที่ได้รับการจัดเตรียมขึ้นเพื่อต้อนรับน้องใหม่เข้าสู่สถาบัน โดยสามารถพบได้ในแต่ละสถาบันหรือคณะ มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นสถาบันอุดมศึกษาหนึ่งที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ เพื่อต้องการให้นิสิตรักษาประเพณีอันดีงาม ถ่ายทอดความสัมพันธ์ของรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ยังผลให้เกิดความสามัคคี มีระเบียบวินัย ความภาคภูมิใจในสถาบันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันฉันท์พี่น้อง โดยให้จัดกิจกรรมในลักษณะที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เสริมสร้างการพัฒนา นิสิตอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่มีกิจกรรมที่รุนแรงและละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ไม่ข่มขู่คุกคามทางร่างกายและจิตใจของผู้ใดผู้หนึ่ง (มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557) ซึ่งกิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีการศึกษา 2557 ได้ถูกจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13-31 สิงหาคม พ.ศ. 2557

แต่เนื่องจากปัจจุบัน เราจะพบว่าเชิงลบเกี่ยวกับกิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการจัดกิจกรรมไม่เหมาะสมส่งผลกระทบเชิงลบต่อสภาพร่างกายและจิตใจของนิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะน้องใหม่ โดยเห็นได้จากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ก็ยังเป็นกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยบูรพาให้ความสำคัญที่มุ่งหวังให้กิจกรรมเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนานิสิต จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ที่มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นิสิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกสโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกสโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา โดยเปรียบเทียบตามคุณลักษณะส่วนบุคคลอันได้แก่ เพศ อายุ คณะ ภูมิภาค รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ผลการเรียนรู้สะสม ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม การเป็นนิกกิจกรรม
3. เพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางในการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา

1. ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นการศึกษาเฉพาะนิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยบูรพา (บางแสน) ซึ่งประกอบด้วย 18 คณะ และวิทยาลัย ได้แก่ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา วิทยาลัยนานาชาติ คณะแพทยศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว คณะโลจิสติกส์ คณะการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร คณะสหเวชศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ และนายกลโมสร ทุกคณะ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการศึกษาการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา โดยจะเน้นไปที่ กิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ ประกอบไปด้วย ด้านบุคลิกภาพของผู้นำกิจกรรมนิสิต ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม ด้านการจัดสวัสดิการ ด้านรูปแบบกิจกรรม

3. ขอบเขตหน่วยวิเคราะห์ประชากร

ศึกษาความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบถึงระดับความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 และนายกลโมสร ต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา
2. จะได้ทราบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพื่อนำมาซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ที่เหมาะสม

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น
- แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมนิสิต

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Gould, Kole (1964 อ้างในเนตรชนก จุ้ยเจริญ 2552:6) ได้ให้คำจำกัดความของความคิดเห็นไว้ใน Dictionary of the Social Sciences ไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ความคิดเห็น คือ การพิจารณาตัดสินความเชื่อจากบุคคลอื่นในบางประเด็นความคิดเห็นอาจแสดงออกทางคำนิยม หรือชนิดของเหตุผล หรือหลักฐานที่มีอยู่ ซึ่งความสำคัญของความเห็นอาจจะมีมากหรือน้อยแตกต่างกันแล้วแต่บุคคล
2. ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกอย่างแคบและตรงจุด ทำให้ทราบถึงความในใจของบุคคลมากกว่าทัศนคติ ดังนั้น เมื่อความเห็นมีความสัมพันธ์กับลักษณะการเปลี่ยนแปลงภายนอกและมีความจำกัด จะมีรากฐานมาจากระบบทัศนคติของแต่ละบุคคล
3. ถ้าความคิดเห็นเป็นสิ่งมีชีวิตมันสามารถวัดได้ และมีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดขึ้นมา ซึ่งโดยปกติจะมีการเก็บรวบรวมความคิดเห็น ทัศนคติ เทคนิคการวางแผน และการสร้างแบบสอบถาม สามารถนำมาใช้ในการวิจัยด้านความคิดเห็น เป็นต้น

Maier (1955 :52 อ้างในสมบัติ แก้วบุตตา 2548) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น (opinion) เป็นการแสดงออกของทัศนคติส่วนหนึ่ง และเป็นการแปลความหมายข้อเท็จจริง (fact) อีกส่วนหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วจะพบเสมอเมื่อบุคคลใดเกิดมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งแล้วบุคคลนั้นมักมีข้ออ้างหรือการแสดงเหตุผลดังกล่าวเป็นเพียงผลที่เกิดขึ้นจากความคิดเห็นเท่านั้น มิได้ชี้ให้เห็นทัศนคติที่แท้จริงแต่อย่างใด และเขากล่าวว่า ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายข้อเท็จจริง เขายังชี้ให้เห็นลักษณะของการแปลงความหมายดังกล่าวขึ้นอยู่กับอิทธิพลของทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น เขาสรุปว่า “ความคิดเห็น” ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติ และเราจะทราบถึงทัศนคติได้จากการแสดงความคิดเห็นของเขาในเรื่องนั้น ๆ

Kolasa (1969: 386 อ้างในสมบัติ แก้วบุตตา 2548:6) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของแต่ละบุคคลในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการประเมินผลสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือเป็นการแสดงออกถึงการลงความเห็นของบุคคลหนึ่งในข้อเท็จจริง

ความคิดเห็น คือ สภาพความรู้สึที่บุคคลหนึ่งมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งอาจเป็นผลมาจากความรู้ การรับรู้ ประสบการณ์ที่บุคคลนั้น ได้รับมา โดยบุคคลนั้นอาจจะแสดงออกมาทางใดทางหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการเขียน ลักษณะท่าทาง แล้วทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ

นอกจากนี้ยังมีความหมายความคิดเห็นที่ไว้ได้แก่

1. ความเชื่อ ทัศนะ การพิจารณาหรือการวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบในใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ
2. ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึในใจและมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้ที่แท้จริงหรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป
3. การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือคำแนะนำอย่างมีรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญหรือการแสดงออก เช่น การตัดสินใจ การพิจารณาคดี หรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลตามกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่มีกฎหมายรองรับ

Walman (1989: 370 อ้างใน เดชา ทรัพย์สิน 2548:59) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นภาวะจิตใจที่ผ่านประสบการณ์แล้วเกิดการเรียนรู้และผลักดันให้เกิดความคิด ความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

Shaw and Wright (1976: 320 อ้างในสมบัติ แก้วบุตตา 2548:6) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกซึ่งเป็นการตัดสินใจจากการประเมินค่า (Evaluation Judgment) หรือทัศนะ (Point of view) เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลของทัศนคติ

จิรายุ ทรัพย์สิน (2540:16) ได้สรุปความหมายของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่แสดงออกมา เพื่อให้ผู้อื่นได้สามารถที่จะรับรู้ตลอดจนสามารถที่จะประเมินค่าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การลงความเห็นอาจจะเป็นไปในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ อันเนื่องมาจากสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม การติดต่อกับบุคคลภายนอก การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และการปะสังสรรค์ประจำวัน

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2550:79) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนหนึ่งที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

วัตรภู อจหาวย (2542:8) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ซึ่งมีผลมาจากความเชื่อ ความคิดและทัศนคติ ซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาก่อนที่จะตัดสินใจและแสดงออกมา การลงความเห็นอาจจะเป็นไปในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ซึ่งอาจบอกได้ว่าเป็นการถูกต้องหรือไม่ และปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่าง ๆ นั้น ประกอบขึ้นด้วยสิ่งสำคัญ ๆ คือ ความรู้ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อม

สุริสา ฐานพรอนันต์ (2540:14) เห็นว่า ความคิดเห็น (opinion) คือคำพูดที่แสดงออกซึ่งความเชื่อ บางอย่างทัศนคติบางอย่าง หรือค่านิยมบางอย่างของผู้พูด ฉะนั้นการที่ความคิดเห็นเป็นเพียงคำพูดที่แสดงออกมาไม่มากนักเนื่องจากมีเหตุผลมากมายที่คนมักไม่พูด ไม่แสดงออกถึงสิ่งที่ผู้คนรู้สึกนึกคิดจริง ๆ อยู่ในใจ เรื่องความคิดเห็นนี้มักจะแยกแยะข้อแตกต่างระหว่างทัศนคติที่แสดงออกต่อชุมชนและที่เป็นส่วนตัวได้ ด้วยเหตุผลนี้หากบุคคลอยู่ในสภาวะการณ์ที่เป็นส่วนตัวมากเท่าใด การแสดงออกของความคิดเห็น ทัศนคติ ค่านิยมก็จะสอดคล้องกับความเป็นจริงในส่วนลึกได้มากเท่านั้น

ชยากร เทศะบารุง (2544: 6) ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะความคิดเห็นจะเกี่ยวกับทัศนคติและค่านิยม โดยเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับจิต ลักษณะของบุคคลหรือสังคม ค่านิยมเป็นเรื่องราวทางจิตอย่างกว้าง ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

โดยสรุป ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อบางอย่าง หรือค่านิยม โดยแสดงออกมาเพื่อให้ผู้อื่นได้สามารถรับรู้และสอดคล้องกับความเป็นจริงในส่วนลึกของตนเอง ซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาก่อนที่จะตัดสินใจและแสดงออกมา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ยุพาพร รูปงาม (2545) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกัน ในเรื่องของการต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีการเกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำได้โดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

Erwin (อ้างถึงใน ยุพาพร รูปงาม, 2545) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล แก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

สรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเข้าไปมีโอกาสนในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน โดยมีความร่วมมือไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้สรุปไว้ดังนี้

ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, 2527) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะทำให้เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้นความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

3) ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4) ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถและความสำคัญของบุคคล

5) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุดที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุดระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับคือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนเองในขั้นตอนใดต่อไป

3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ

3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ

3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำแต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนเองให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา

2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร

2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง

2.2 วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ

2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่วางแผน

นั้น

2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมนิสิตนักศึกษา

กรรณิกา พิริยะจิตรา (ม.ป.ป :3) ให้ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับกิจการนักศึกษาไว้ว่า “กิจการนักศึกษา (Student Affairs) หมายถึงงานต่าง ๆ ของกองกิจการนักศึกษา (ฝ่ายกิจการนักศึกษา) ที่จัดบริการเพื่อช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดทักษะ มีความพร้อมในการศึกษาและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้นักศึกษามีความสมบูรณ์และเกิดผลสำเร็จทางการศึกษา”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “กิจกรรมนักศึกษา” คือ การที่ผู้เรียนปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้

เฟรเดอริค (สมเดช โอบอ้อม. 2542 : 9; อ้างอิงจาก Frederic.1965) ให้ความหมายของกิจการนักศึกษา

ว่าเป็นกิจกรรมทั้งหลายในสถานศึกษา ซึ่งนักศึกษามีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาให้การยอมรับและสนับสนุน โดยมีอาจารย์และผู้บริหารเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อช่วยให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่นักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด และการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มีผลในการนับหน่วยกิต หรือคะแนนใด ๆ ในอันที่ช่วยให้นักศึกษาเลื่อนชั้น หรือสำเร็จการศึกษา

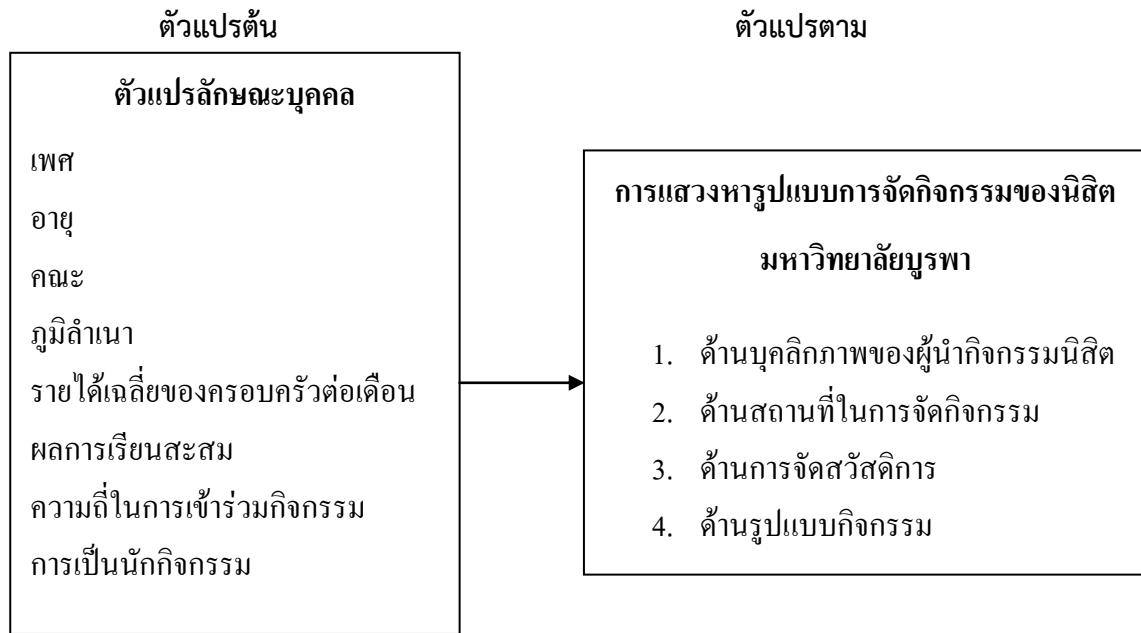
วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530:145) ให้ความหมายกิจกรรมนักศึกษาว่า กิจกรรมนักศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนานักศึกษาในด้านต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสิ่งที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียนในชั้นเรียน กิจกรรมดังกล่าวเป็นไปด้วยความสมัครใจของนักศึกษาและไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาหนึ่งวิชาใด กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนานักศึกษานั้นจึงหมายรวมทั้งกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยจัดให้นักศึกษาและส่วนที่ส่งเสริมให้นักศึกษาได้จัดขึ้นเอง โดยการนิเทศและดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาสัมผัสชีวิตที่ถูกต้องในมหาวิทยาลัย

สำเนา ขจรศิลป์; และบุญเรียง ขจรศิลป์ (2531:7) กล่าวถึงกิจกรรมนักศึกษาในความหมายโดยทั่วไป หมายถึงกิจกรรมที่นักศึกษาจัดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน เพื่อสนองความต้องการและความสนใจของตนเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร จึงเรียกว่า “กิจกรรมนอกหลักสูตร” (extra curricular activities) หรือ (extra class activities) เนื่องจากกิจกรรมนักศึกษาเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนานักศึกษา ให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกาย และจิตใจ เป็นการเสริมให้นักศึกษามีความรู้และประสบการณ์จากที่ได้รับในหลักสูตร จึงมีผู้เรียกกิจกรรมนักศึกษาว่า “กิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมร่วมหลักสูตร” ด้วยกิจกรรมรับน้องใหม่และประชุมเชียร์เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนักศึกษาที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตรที่นิสิตนักศึกษาจัดขึ้นเอง โดยมีการนิเทศและดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ได้มีการให้ความหมายเกี่ยวกับการรับน้องใหม่และประชุมเชียร์แยกออกเป็น 2 กิจกรรม ดังนี้

กัลยา นรสิงห์ (2546:10) กล่าวว่า การประชุมเชียร์ คือ การที่นักศึกษารุ่นพี่บังคับให้น้องใหม่เข้าประชุมเพื่อฝึกซ้อมเพลงเชียร์ของคณะและของมหาวิทยาลัย มีการตรวจสอบรายชื่อน้องใหม่ก่อนสอนเพลงเชียร์ รุ่นพี่ทำการอบรมตักเตือนรุ่นน้องด้วยเสียงอันดัง พร้อมกับการชมเชยไปด้วย เรียกว่า “การวิวัก”

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมนักศึกษา หมายความว่า กิจกรรมทั้งหลายในสถานศึกษาที่ทางสถาบันหรือนักศึกษาจัดขึ้นเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร นิสิตนักศึกษามีความสนใจสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ได้รับการแนะนำอย่างถูกวิธีอย่างใกล้ชิดจากอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมหรืออยู่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้กิจกรรมนั้นไม่มีผลต่อการเรียนในคะแนนวิชาใด ๆ ทั้งสิ้น กิจกรรมรับน้องใหม่และประชุมเชียร์เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนักศึกษา กิจกรรมรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ จึงหมายถึงการที่รุ่นพี่ต้อนรับน้องใหม่เข้าสู่สถาบัน รุ่นพี่กระทำด้วยไมตรีจิตที่เอื้ออารีต่อรุ่นน้อง ให้กำลังใจและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการปรับตัวในรั้วมหาวิทยาลัยและรุ่นพี่มีการบังคับให้น้องใหม่เข้าประชุมเพื่อฝึกซ้อมเพลงเชียร์ของคณะและของมหาวิทยาลัยมีการตรวจสอบรายชื่อน้องใหม่ก่อนสอนเพลงเชียร์ รุ่นพี่ทำการอบรมตักเตือนรุ่นน้องด้วยเสียงอันดัง โดยมุ่งพัฒนาสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกาย และจิตใจ ของนิสิตรุ่นน้อง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ การแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 และนายกลสโมสรนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพา ในปีการศึกษา 2557 โดยจำแนกออกเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 จำนวน 10,476 คน และนายกลสโมสรนิสิต จำนวน 18 คน รวม 10,494 คน สามารถจำแนกได้ดังนี้ (กองทะเบียนและประมวลผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558)

นิสิต	จำนวน	กลุ่มตัวอย่าง
คณะพยาบาลศาสตร์	191	7
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	1700	60
คณะวิทยาศาสตร์	386	14
คณะศึกษาศาสตร์	501	18
คณะวิศวกรรมศาสตร์	890	31
คณะศิลปกรรมศาสตร์	480	17
คณะสาธารณสุขศาสตร์	330	12
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา	198	7
วิทยาลัยนานาชาติ	542	19
คณะแพทยศาสตร์	50	2
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์	1643	58
คณะการจัดการและการท่องเที่ยว	1534	54
คณะโลจิสติกส์	667	23
คณะการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร	117	4
คณะสหเวชศาสตร์	234	8
คณะเกษตรศาสตร์	137	5

นิสิต	จำนวน	กลุ่มตัวอย่าง
คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์	292	9
คณะวิทยาการสารสนเทศ	584	20
นายกสโมสรณินิสิต	18	18
รวม	10,494	386

ที่มา : ระบบบริการการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา สถิตินิสิตปัจจุบัน ปี 2557 (update 02/02/58)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยสร้างขึ้นจากแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการสร้าง แบ่งเนื้อหา และโครงสร้างแบบสอบถามเป็นดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลของนิสิต คือ เพศ อายุ คณะ ภูมิลำเนา รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ผลการเรียนสะสม ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเป็นนักรักกิจกรรม

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา โดยจะเน้นไปที่กิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ ประกอบไปด้วย ด้านบุคลิกภาพของผู้นำกิจกรรมนิสิต ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม ด้านการจัดสวัสดิการ ด้านรูปแบบกิจกรรม

โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา กรณีในการให้คะแนน

เกณฑ์การวัดคะแนนแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา มีลักษณะคำถามเป็นแบบ Likert's Scale โดยให้คะแนนเป็น 5 ระดับ คือ

ความคิดเห็นของนิสิต	คะแนน
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

จากนั้นผู้วิจัยรวบรวมคะแนนเพื่อหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบ่งเกณฑ์ในการตีความแปลความหมายข้อมูลตามรายชื่อและในภาพรวม โดยใช้วิธีการคำนวณความกว้างของชั้น ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยกำหนดการแปลความหมาย เกณฑ์ในการให้คะแนนความคิดเห็นของนิสิตดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.21– 5.00	ความคิดเห็นของนิสิตมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.41– 4.20	ความคิดเห็นของนิสิตของนิสิตมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.61– 3.40	ความคิดเห็นของนิสิตปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.81 – 2.60	ความคิดเห็นของนิสิตน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.80	ความคิดเห็นของนิสิตน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้

1. ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
2. ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายระดับความคิดเห็นของ

นิสิต

3. ค่า t – test (T-test for statistical analysis) และ F - test (One way Anova) ทดสอบเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ .05

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปแจกให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในช่วงเดือนสิงหาคม จำนวน 386 ชุด และเก็บข้อมูลได้ทั้งสิ้น จำนวน 386 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยรวบรวมและประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อช่วยให้ผลการวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความถูกต้องแม่นยำขึ้น โดยผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและใช้เครื่องมือทางสถิติเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ตามขั้นตอนดังนี้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
2. ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายระดับความคิดเห็นของ

นิสิต

3. ค่า t – test (T-test for statistical analysis) และ F - test (One way Anova) ทดสอบเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนิสิต

		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	203	53.6
	หญิง	183	47.4
อายุ	ต่ำกว่า 18 ปี	54	14.0
	18-19 ปี	229	59.3
	สูงกว่า 19 ปี	103	26.7
คณะ	คณะพยาบาลศาสตร์	7	1.8
	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	60	15.5
	คณะวิทยาศาสตร์	14	3.6
	คณะศึกษาศาสตร์	18	4.7
	คณะวิศวกรรมศาสตร์	31	8.0
	คณะศิลปกรรมศาสตร์	17	4.4
	คณะสาธารณสุขศาสตร์	12	3.1

	จำนวน	ร้อยละ
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา	7	1.8
วิทยาลัยนานาชาติ	19	5.9
คณะแพทยศาสตร์	2	.5
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์	58	15.0
คณะกรรมการจัดการและการท่องเที่ยว	54	14.0
คณะโลจิสติกส์	23	6.0
คณะกรรมการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร	4	1.0
คณะสหเวชศาสตร์	8	2.1
คณะเกษตรศาสตร์	5	1.3
คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์	9	2.3
คณะวิทยาการสารสนเทศ	20	5.2
นายกสโมสรนิสิต	18	4.7

สรุป

การวิจัยเรื่อง การแสวงหารูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา สรุปได้ดังนี้

รูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพา	\bar{X}	S.D.	แปลความหมายระดับ	ลำดับที่
1. ด้านบุคลิกภาพของผู้นำกิจกรรมนิสิต	3.38	.90	ปานกลาง	4
2. ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม	3.56	.97	มาก	2
3. ด้านการจัดสวัสดิการ	3.72	.90	มาก	1
4. ด้านรูปแบบกิจกรรม	3.53	.92	มาก	3
รวม	3.55	.92	มาก	-

ผลการสำรวจรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า ภาพรวมนิสิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{XX} = 3.55$) สามารถพิจารณาได้ดังนี้

ประเด็นด้านที่อยู่ในระดับมากมี 3 ประเด็นด้าน สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ประเด็นด้านที่ 3 ด้านการจัดสวัสดิการ ($\bar{XX} = 3.72$) ประเด็นด้านที่ 2 ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรม ($\bar{XX} = 3.56$) และประเด็นด้านที่ 4 ด้านรูปแบบกิจกรรม ($\bar{XX} = 3.53$) ตามลำดับ

ส่วนประเด็นด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ ประเด็นด้านที่ 1 ด้านบุคลิกภาพของผู้นำกิจกรรมนิสิต ($\bar{XX} = 3.38$) และสำหรับผลการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ดังนี้

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน
1. นิสิตที่มีเพศต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน
2. นิสิตที่มีอายุต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน
3. นิสิตที่มีคณะต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน
4. นิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน
5. นิสิตที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
6. นิสิตที่มีผลการเรียนสะสมต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
7. นิสิตที่มีความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน
8. นิสิตที่มีการเป็นนักรักกิจกรรมต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่แตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐาน

บรรณานุกรม

- กรรณิกา พิริยะจิตรา. (ม.ป.ป.:3). **กิจการนักศึกษา**. กรุงเทพฯ: กองกิจการนักศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. อัดสำเนา.
- กองทะเบียนและประมวลผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา. (2558). **ระบบบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา สถิติสถิติปัจจุบัน ปี 2557** (update 02/02/58).
- กัลยา นรสิงห์. (2546). รายงานการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของนิสิต อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารต่อกิจกรรมรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ของนิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณ. พัทลุง: กลุ่มงานกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- จินตนา คูใจ. (2555). ความพึงพอใจต่อกิจกรรมรับน้องของนิสิตชั้นปีที่ 1 คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- จิรายุ ทวีพันธ์. (2540). **ปัจจัยความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการ**. กรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีนิสิตปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชยากร เทศะบำรุง. (2544). **ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชูชีพ เขียวพัฒน์. (2548). การศึกษาพฤติกรรมการรับน้องใหม่ของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิศวกรรมโยธา (ต่อเนื่อง) ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. วิทยานิพนธ์ ค.อ.บ., สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, กรุงเทพฯ.
- ณัชกานต์ วังมูล. (2553). ความพึงพอใจต่อกิจกรรมรับน้องของนิสิตชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2552 สำนักวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.
- ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. (2540). **หลักการพัฒนาชุมชน**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ทัฬหทัย ศรีดาพันธ์. (2550). การรับน้องใหม่และประชุมเชียร์: กรณีศึกษานิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์. วิทยาเขตมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงลักษณ์ ใจฉลาด. (2553). **รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาไทย**. จิตวิทยาการแนะแนว.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). **การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง**. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2550). **ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพฯ.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2547). **รัฐประศาสนศาสตร์: ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ. 1887- ค.ศ. 1970)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพรัช สุขสงญาติ. (2542). **ความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่นต่อการดำเนินงานนโยบายเศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเองอำเภอบางนางบัว จังหวัดสุพรรณบุรี**. สถาบันบัณฑิตพัฒนศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2557). **ประกาศมหาวิทยาลัย เรื่องนโยบายและมาตรการจัดกิจกรรมต้อนรับ น้องใหม่และประชุมเชียร์**.
- มัฆวัต วิไลลักษณ์. (2552). **การพัฒนาแบบการดำเนินการจัดกิจกรรมกีฬาของนิสิต มหาวิทยาลัยทักษิณวิทยาเขตสงขลา**. สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วชิรญา บัวศรี. (2530). **พัฒนานิสิตด้วยกิจกรรม: สรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2530**. นครปฐม: ฝ่ายกิจการนักศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- วฤชาญ์ ถูกชะเมธ. (2546). **ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดกิจกรรมนิสิตของมหาวิทยาลัยในรูปแบบกิจกรรมบังคับ**. การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัตรภู อางหาญ. (2542). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของกองวิชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วัลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา. (2530). **งานบุคลากรนิสิตนักศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสูตร จงชูวณิชย์. (2549). **การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบรือต่อ การบริหารงานของเทศบาลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ. (2551). **รูปแบบกิจกรรมนักศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ในทัศนะของผู้นำ กลุ่มกิจกรรมนักศึกษา**. วิทยานิพนธ์ สส.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ศิริรินทร์ทิพย์ ม่วงหืด. (2551). **ความคิดเห็นของนิสิตต่อการจัดกิจกรรมนิสิต มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต**. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต.
- สมบัติ แก้วบุตตา. (2548). **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมเดช โอบอ้อม. (2542). **ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรม ประชุมเชียร์และรับน้องใหม่ของมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุนิสา ฐานพรอนันต์. (2540). **ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนา ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การแสดงออกทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ Politicalexpression on social media

คมสันต์ นาควังไทร

KhomsanNakwangsai

โปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทคัดย่อ

ปัจจุบันได้มีการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลายทั่วทั้งประชาคมโลกการสื่อสารและโลกสังคมออนไลน์ทำให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศต่าง ๆ ได้อย่างมีทั่วถึง แตกต่างจากเดิมที่ต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลัก ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์โดยข้อมูลเหล่านี้ได้ผ่านการคัดกรองและมีผู้กำกับดูแลและรับผิดชอบในการเผยแพร่ อีกด้านหนึ่งข้อมูลข่าวสารที่ปรากฏขึ้นโดยผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ได้มีการสร้างพื้นที่ทางการเมืองโดยเฉพาะตน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมออนไลน์นั้นสามารถกลายเป็นกระแสได้อย่างรวดเร็วและเปิดกว้าง สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสื่อความหมาย การตีความรวมไปถึงความเชื่อต่อสิ่งที่เห็นผ่านสื่อและสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายถึงเหตุผลของพฤติกรรมทางการเมืองในแง่มุมมองของผู้ใช้วิจารณ์ญาณและการตัดสินใจความรู้ความจริงจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์

คำสำคัญ: สื่อสังคมออนไลน์, การแสดงออกทางการเมือง, การตีความ

Abstract

Currently, the internet is widely used throughout the global communication and social media that allow us to access information more easily unlike the old days, which rely on the mainstream media including television, radio and newspaper. These information have passed through the screening process and have proven by the responsible person before distribution. On the other side, the information displayed by the use of social media that can be easily and widely accessible, has created political space. A phenomenon that occurs in social media become trendy and wide spread. These things influence a meaningful interpretation as well as a belief in what they see through the media and their freedom of expression. The author wants to convey the reasons of political behaviour in consideration aspect and ability to judge the truth or knowledge from experiences of the social media users' perspective.

Keywords: social media ,political expression, interpretations.

บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่ปัจจัยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้แทบทุกคนใช้ชีวิตอยู่กับการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์และมีแนวโน้มที่มากขึ้นทุกวัน การพัฒนาโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟนที่สามารถเข้าถึงบริการได้ง่ายมากขึ้น โดยพฤติการณ์ใช้ของแต่ละคนก็แตกต่างกันไปทั้งเป็นผู้ส่งข่าวสารเล่าเรื่องราวประสบการณ์ของตนผ่านพื้นที่หน้าเว็บไซต์ของผู้ให้บริการและแอฟริเคชันในโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน โดยเป็นการแสดงออกในรูปแบบของ บทความ รูปภาพวิดีโอ เพื่อเป็นการแจ้งว่า แสดงหรือบอกกล่าวให้คนที่อยู่ในเครือข่ายหรือเพื่อนฟัง ถือได้ว่าเป็นเหมือนสังคมชุมชนเสมือนจริงโดยทุกคนเป็นสมาชิกผ่านระบบการสมัครและปรากฏตัวตนขึ้นมาในโลกเสมือนจริงในสังคมนั้นจะมีการทำความรู้จักกันแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเป็นได้ทั้งผู้ส่งสาร ผู้รับสารจนถึงเป็นสื่อข้อมูลต่อโดยส่งผ่านด้วยระบบการแบ่งปัน สิ่งที่น่าสนใจให้เห็นว่าคนในยุคปัจจุบันมีช่องทางในการรับส่งข้อมูลข่าวสาร มากขึ้นจนมีความเร็วกว่าสื่อกระแสหลัก เปรียบเสมือนสมาชิกในเครือข่าย

ทุกคนเป็นผู้สื่อข่าวขณะเดียวกันสิ่งที่จะต้องพึงระวังคือ เรื่องการรับรู้ การสื่อความหมาย การนำเสนอด้วยการขาดความรับผิดชอบ ประกอบกับการใช้วิจารณญาณ

มนุษย์ต้องมีการสื่อสารข้อมูลถึงกันและกันตั้งแต่สมัยโบราณมนุษย์สื่อสารข้อมูลด้วยวิธีการ พูดปากเปล่า ประกาศ บอกต่อ ม้าเร็ว และพิราบสื่อสาร ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนการสื่อสารข้อมูลเป็น จดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ จากนั้น เมื่อเข้าสู่ยุค ที่มีเครือข่ายคอมพิวเตอร์การสื่อสารข้อมูลของมนุษย์มีการปรับเปลี่ยนเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น เช่น โปรแกรมพูดคุย (Chat programs) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือ Email และเว็บไซต์ พัฒนาเข้าสู่การสื่อสารไร้สายและผ่านเครือข่ายออนไลน์จากเดสก์ท็อปคอมพิวเตอร์ แล็ปท็อปคอมพิวเตอร์ ที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงแบบใช้สายส่งสัญญาณ ระบบการเชื่อมต่อสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีทั้งที่เป็น Wi-Fi และ Wi-Fi + 3G, 4G หากพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อสังคมออนไลน์จะมีการใช้อย่างหลากหลาย แม้แต่สื่อกระแสหลักก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นการขยายตัวและการกระจายตัวของข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วจนกลายเป็นสังคมที่เรียกว่า ชุมชนออนไลน์ผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันโดยสื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคม (Social Tool) เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม ผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ความนิยมในการใช้งานโซเชียลมีเดีย Social media มีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ที่ใช้สื่อกลางในสื่อสารกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และการแสดงตัวตนการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ดังนั้น การสื่อความหมายถึงเหตุผลของการใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจความรู้ความจริงจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ จึงเป็นเรื่องสำคัญในการวินิจฉัยสิ่งถูกผิด การเชื่อโดยไม่ต้องสงสัย เช่น การพิสูจน์ เหตุผลการตีความหมายแม้ว่าจะเป็นการตีความหมายจากประสบการณ์ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากประสาทสัมผัส ก็ยังความผิดพลาดได้ เรื่องดังกล่าวเหล่านี้ผู้รับและส่งข้อมูลต้องคำนึงถึงมุมมอง (perspective) การถอดรหัสความหมาย ในเครือข่ายสังคมออนไลน์เหล่านี้ยังมีบทบาทผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน ทั้งด้านจริยธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม และกำลังจะกลายเป็นสื่อกระแสหลักของผู้คนก็เป็นได้ อันจะเป็นผลกระทบ ต่อพฤติกรรมและการแสดงออกทางการเมืองอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารและอินเทอร์เน็ต ทำให้โลกเป็นเสมือนโลกที่ไร้พรมแดน ที่ผู้คนติดต่อถึงกันได้ เสมือนสังคมโลกความจริง มีการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเห็นบอกเล่าสิ่งต่าง ๆ ที่ประสบพบมาในสมาชิกในเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้รับทราบ รวมถึงอิทธิพลทางสังคม (Social Influence) ที่พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งมีผลต่อ พฤติกรรมและทัศนคติของอีกบุคคลหนึ่งและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมให้ เป็นไปในรูปแบบที่สังคมยอมรับอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยในปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีแนวโน้มที่สูงขึ้น จากการสำรวจพฤติกรรม การใช้อินเทอร์เน็ตในปี 2558 พบว่าอยู่ระหว่าง 42 ถึง 76.9 ชั่วโมงต่อ สัปดาห์ และพบว่าการกิจกรรมยอดนิยมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่อันดับหนึ่ง คือ social network รองลงมาคือ เซิร์ชเอนจิน (search) และอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ถูกใช้เป็นประจำคือ Facebook 92.1 เปอร์เซ็นต์ รองลงมา Line 85.1 เปอร์เซ็นต์ กูเกิ้ลพลัส 67.0 เปอร์เซ็นต์ และ Twitter 21.0 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2558)

ที่มา: ทีเอ็นเอสประเทศไทย ในงานสัมมนา Digital Insight 2015 by BrandBaKer

การใช้สื่อสังคมออนไลน์แนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นของประชากรทั่วโลกที่เช่น Facebook เมื่อเทียบประชากรทั่วโลกแล้วนั้น นับจากปี 2556 ถึง 2558 โดยปี 2556 ประชากร facebook ทั้งหมด 1.14 พันล้านคน ปี 2557 มีทั้งหมด 1.19 พันล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 และปี 2558 จำนวน 1.39 พันล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.81 ในอาเซียนประเทศไทยมีประชากร facebook อยู่ในอันดับที่ 3 จำนวน 35 ล้านบัญชีเติบโตร้อยละ 34.6 และอัตราการเจริญเติบโตเป็นอันดับที่ 5 ของอาเซียน (zocial inc,2558)

สำหรับ Facebook, Twitter, Youtube ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในแสดงทางการเมืองโดยสามารถเข้าถึงได้โดยเสรี แม้เนื้อหาบางส่วนจะยังทำให้เกิดความขัดแย้งและไม่เหมาะสมก็ตาม โดยใช้ผ่านเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถติดต่อประสานงาน รายงานสถานการณ์จนกลายเป็นสื่อสำคัญประเภทหนึ่ง ทั้งนี้จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมทางการเมืองด้วยเพราะ เกิดจากการแพร่กระจายข้อมูลที่รวดเร็ว ยิ่งเป็นเรื่องที่สังคมให้ความสนใจด้วยแล้วก็ทำให้ข่าวหรือข้อเท็จจริง บางอย่างมีความหมายเพิ่มขึ้น

ผู้เชี่ยวชาญความต้องการนำเสนอมุมมองและการใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ที่ปรากฏขึ้นในสังคมปัจจุบันเพื่อทำความเข้าใจความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการส่งต่อข้อมูลข่าวสาร การแสดงเชิงสัญลักษณ์ทางการเมืองและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการช่วงชิงพื้นที่ของสื่อสังคมออนไลน์กับสื่อกระแสหลัก

ความหมายของเครือข่ายสังคมออนไลน์

สื่อออนไลน์ (Social media) คือช่องทางหนึ่งของการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยผู้รับสารและผู้ส่งสารใช้เป็นช่องทางในการรับและเผยแพร่ข้อมูลข่าว

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) คืออิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้ผู้ใช้แสดงความเป็นตัวตนเพื่อที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันหรือแบ่งข้อมูลกับบุคคลอื่น (กานดา รุณนะพงศา สายแก้ว, 2554)

Social network ในภาษาไทยยังใช้ชื่อเรียกหลายอย่างด้วยกันเช่นเครือข่ายสังคมออนไลน์ เครือข่ายมิตรภาพ กลุ่มสังคมออนไลน์ ชุมชนออนไลน์ เป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีในระยะที่ 2 (WEB 2.0) ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มคนที่รวมกันบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (ระวี แก้วสุใส ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2556)

เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ของการเชื่อมต่อระหว่างบุคคลในโลกอินเทอร์เน็ตและยังหมายความรวมถึงการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่คนสามารถทำความรู้จักและเชื่อมโยงกันในทิศทางใด ทิศทางหนึ่ง (อิทธิพล ปรีดีประสงค์, 2552)

เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงเป็นรูปแบบทางสังคมประกอบด้วยบุคคลและองค์กรที่ติดต่อผ่านทางอินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์ เป็นเทคโนโลยีที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ที่ให้ความสะดวกสบาย รวดเร็วและกระจายเป็นวงกว้าง ใช้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีการรวมตัวกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มที่ปรากฏขึ้นเรียกว่าชุมชนออนไลน์ ทำให้ผู้คนรู้จัก แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ร่วมกันและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเครือข่าย เช่น Facebook Youtube Twitter

ชุมชนออนไลน์ (Online Community) เป็นชุมชนที่มีสมาชิกเปิดใช้งานโดยการผ่านเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก ชุมชนเสมือนสามารถเลือกรูปแบบของระบบข้อมูลซึ่งทุกคนสามารถโพสต์เนื้อหา เช่น ระบบกระดานข่าวที่มีผู้คนสามารถเข้าไปโพสต์ได้เช่น เว็บบล็อก นอกจากนี้ยังเสริมการสื่อสารระหว่างคนที่รู้จักกันในชีวิตจริง หมายถึงจำนวนถูกใช้ในซอฟต์แวร์ที่สังคมแยกหรือรวมกันรวมทั้งข้อความที่ใช้ห้องแชทและการประชุมที่ใช้เสียงวิดีโอข้อความหรือลายเซ็น ที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางด้านเทคนิคอาจมีผลมาจากการแพร่กระจายของเครือข่ายทางสังคมเช่น เครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ต

Viral Marketing กับการแสดงออกทางการเมือง

สื่อสังคมออนไลน์ (social media) มีผู้ใช้จำนวนมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นสื่อกระแสหลักเพราะจากจำนวนการใช้และซึ่งกล่าวได้ค่อนข้างมีเสถียรภาพอีกทั้ง ผู้รับสารก็ยังเป็นผู้ให้ข้อมูลในบุคคลเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมทางส่วนใหญ่ ล้วนมีองค์ประกอบของการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ใน อาทิ Facebook Twitter Youtube สื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย และเป็นกระแสที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลันและแผ่ลงไปในที่สุด อาทิ กรณีเด็กคนหนึ่งโพสต์ข้อความบนสื่อสังคมออนไลน์ลักษณะคล้ายรูปแบบของ Viral Marketing การจูงใจ

ให้พูดถึงและส่งต่อข้อความหรือสิ่งที่สนใจไปให้กลุ่มเพื่อนหรือเพื่อน หรือคล้ายการบอกต่อปากต่อปาก มีลักษณะเป็นการแพร่กระจายข่าวสารไม่ว่าจะทางบวกหรือทางลบระหว่างบริโภคด้วยตนเอง มีลักษณะเช่นเดียวกับไวรัสหวัดที่กระตุ้นให้ผู้ติดเชื้อไอหรือจามออกมาเพื่อแพร่เชื้อ ลักษณะการตลาดแบบไวรัลที่ประสบผลสำเร็จเริ่มจากให้อะไรบางอย่างแก่ผู้รับและรู้สึกอยากแบ่งปันสิ่งนั้นกับคนอื่น

การแพร่กระจายข้อมูลที่คล้ายกับลักษณะของกระแสไวรัล จะสามารถแพร่กระจายได้รวดเร็วแต่ก็ยากที่จะคาดเดาว่าแบบไหนถึงจะเป็นที่นิยมหรือเป็นข่าวและคนอยากส่งต่อ ต้องมีองค์ประกอบของเนื้อหาที่โดนใจกระตุ้นทำให้เกิดกระแสไวรัล เช่น การสร้างวิดีโอให้เกิดแชร์กันอย่างแพร่หลาย (Viral Video) ที่ถูกชมอยากอยากแชร์หรือบอกต่อมีการสรุปองค์ประกอบดังนี้

1. เป็นสิ่งเร้าความรู้สึกของผู้รับข้อมูลหรือเข้าชม โดยไม่ถูกบังคับ
2. เป็นแนวคิดที่สร้างความรู้สึกใหม่สิ่งที่เหนือความคาดหมาย
3. สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ชม
4. สร้างพื้นที่และมีการแบ่งปัน

เช่น เรื่องอุกขโมยข้าวเหนียวไก่จนทำให้เกิดเป็นกระแสในช่วงข้ามคืนและเป็นที่สนใจของคนทั่วประเทศ แม้แต่หน่วยงานของรัฐก็ตามได้ให้ความสนใจกับเรื่องนี้เป็นอย่างมากมีพฤติกรรมที่มีการเลียนแบบและย้อนแย้งกับการกระทำของหน่วยงานรัฐกับการเกิดกระแสในโลกสังคมออนไลน์ หรือกระแสการทำแคมเปญการกุศลอย่างไอซ์บั๊กเก็ตชาเลนจ์ ด้วยการทำการใช้ถังน้ำแข็งรดตัวเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้ออ่อนแรงหรือ (ALS Ice Bucket Challenge) ในปี 2557 ที่ผ่านมาในการส่งต่อข้อมูลและเรื่องที่เป็นประเด็นปัจจุบัน ในปี 2558 ณ ขณะนี้คือ การบอกรักเมืองไทย ในเมืองไทยพร้อมติดแฮชแท็ก “#Thailand Standup Challenge และ # Stronger Together” และทำชวนเพื่อนให้มาอวดภาพสวย ๆ ในมุมมองของคนไทย และได้มีข่าวนีตหรือผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (social media) ออกมาแสดงพลังและให้ความคิดเห็นนานาทัศนะ รวมทั้งมีการแบ่งปัน ลักษณะนี้จึงทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นที่น่าสนใจของสังคม ซึ่งกิจกรรม Challenge นี้ เริ่มจากผู้ใช้ Facebook นามว่า DhanapolPhanngam เริ่มโพสต์ภาพที่ต่อต้านความรุนแรงด้วยสันติวิธีโดยภาพแรกที่โพสต์คือภาพที่จังหวัดกาญจนบุรี ได้ให้เหตุผลว่า “รวมพลังเพื่อต่อต้านความรุนแรงด้วยสันติวิธี บอกแก่ผู้ก่อความไม่สงบว่าเราไม่กลัวและนำเสนอประเทศไทยในมุมมองของคุณให้ชาวโลกเห็นและชักชวนให้เขามาเที่ยวประเทศไทยเพื่อสัมผัสมุมมองแบบเรา” โดยการ โพสต์ ภาพถ่ายของเราเอง ที่ถ่ายในเมืองไทยไม่ว่ามุมไหนของประเทศก็ตามการโพสต์และจะโพสต์วันละ 1 ภาพ ต่อเนื่อง 3 วัน ภาพที่โพสต์ต้องบอกสถานที่ด้วยว่าถ่ายมาจากที่ไหนรวมทั้งติดแฮชแท็กดังกล่าว แต่ละภาพที่เราโพสต์ เราต้องชักชวนเพื่อน ๆ หรือคนอื่น ๆ ให้โพสต์ตามด้วย จะชวนก็ชวนแล้วแต่ความต้องการของเรา คนที่โดนทำควรรับคำทำและโพตต่อภายใน 24 ชั่วโมง ลักษณะเป็นโซเชียลไวรัลแบบหนึ่งที่ค่อนข้างจะเป็นการรณรงค์และการสร้างความตระหนัก

การใช้พื้นที่เหล่านี้แสดงออกเพื่อให้รัฐได้เห็นถึงเจตจำนงหรือข้อเรียกร้องต่าง ๆ ทางการเมืองโดยใช้กระแสของสังคมออนไลน์เพื่อกดดันรัฐบาลก็ยังมีให้เห็นอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นตั้งกลุ่ม หรือเพจและการสร้างกระแสแบบ viral marketing

เห็นได้ว่าไม่ใช่เฉพาะเรื่องดังกล่าวเท่านั้นเรื่องการเมืองการกำหนดนโยบายสาธารณะ การร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ การแสดงความคิดเห็นของผู้นำประเทศ รวมทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ปัจจุบัน มีความจำเป็นต้องใส่ใจและระมัดระวังการเกิดกระแสเนื่องจากการให้ข่าวหรือคำพูดลักษณะการกระทำที่สะท้อนสังคมโดยผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในกิจกรรมต่าง ๆ และการแสดงความคิดเห็นที่ฟังมีในสื่อนี้ก็อาจจะตกเป็นกระแสได้เช่นกัน

การให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์

การใช้สื่อสังคมออนไลน์กับการแสดงออกทางการเมืองในปัจจุบัน โซเชียลเน็ตเวิร์ค หรือสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและประชาธิปไตย เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น กิจกรรมทางการเมืองของประชาชน การสื่อสารกิจกรรมการเคลื่อนไหวของทั้งภาครัฐและประชาสังคมในสังคมออนไลน์ได้สร้างความเป็นตัวตนของบุคคลขึ้นมาในขอบกว้างใหญ่ขึ้น และก่อรูป

เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบใหม่ที่หลากหลาย ทั้งเชิงวัฒนธรรม ประเพณี มีความคิดอ่านและความจริงที่ยังคงต้องถูกปกปิดในทางกลับกันการแสดงออกบางอย่างเราจะสามารถกล้าแสดงออกมากขึ้น การแสดงความคิดเห็นนั้นเราสามารถแสดงออกได้ในพื้นที่ของตนเอง

การแสดงออกของบุคคลในชุมชนออนไลน์ที่เป็นสมาชิก ซึ่งจะแสดงออกความรู้สึกนึกคิดในลักษณะต่าง ๆ ตามความเหมาะสม หรือตามความต้องการ โดยเหตุผลหลักของการแสดงออกนั้นคือการเป็นที่ยอมรับในสังคม และเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตนเอง รวมถึงภาวะที่มีความตึงเครียดใน จิตใจ ทางด้านอารมณ์ รู้สึกไม่สบายใจ กระทบกระชวยใจ หวาดหวั่นกลัว มีกลางสังหรณ์ หรือ คาดคิดถึงแต่สิ่งที่เป็นอันตราย หรือภัยคุกคามที่ทำให้เป็นอันตราย หรือเกิดผลในทางเลวร้าย ซึ่ง สิ่งเหล่านั้นยังไม่เกิดขึ้น เป็นเพียงการคาดการณ์ล่วงหน้า ก็อาจจะทำให้เกิดกระแสไวรัลได้เช่นกัน เพราะการเปลี่ยนเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคม หมายความว่าพฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออกมามีมูลเหตุบางประการที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสมอ ซึ่งมาจากตัวกระตุ้น เร่งเร้าจิตใจให้เกิดความต้องการจะทำให้เกิดแรงจูงใจให้แสดงพฤติกรรมในที่สุด

ในโลกสังคมออนไลน์ที่มีสื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อ มีลักษณะเป็นการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมืองในแง่มุมของการแสดงทัศนคติทางการเมืองการแสดงพลังกดดันด้วยสื่อสังคมออนไลน์และการพยายามกระทำข้อมูลซึ่งอาจจะมัลลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกระจายรวดเร็วในลักษณะไวรัล ต่างจากพฤติกรรมทางการเมืองในโลกความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การแสดงพลังกดดันคัดค้านรัฐบาล เรียกร้องการเลือกตั้งการแสดงความคิดเห็น การทำประชาพิจารณ์ การต่อสู้ทางการเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับต่าง ๆ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การช่วยพรรคการเมืองหาเสียง การลงสมัครรับเลือกตั้ง การเดินขบวนหรือแสดงออกซึ่งการคัดค้านรัฐบาล การเลือกพรรคการเมืองที่เห็นว่าดีที่สุด การเลือกอุดมการณ์ทางการเมืองที่เห็นว่าดีที่สุด รวมไปถึงพฤติกรรมของผู้นำ เป็นต้น การสื่อสารทางการเมืองในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งของระบบการเมืองได้ถูกนำมาวิเคราะห์ตามแนวระบบซึ่งการสื่อสารทางการเมืองมีความสำคัญมากโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารให้เป็นไป อย่างสะดวกและรวดเร็ว จนมีการกล่าวถึงสังคมปัจจุบันว่าเป็น “สังคมแห่งการสื่อสาร” (the Communication Society) ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลที่สื่อสารซึ่งกันและกันและเป็นไปกว้างขึ้น

ดังนั้น สื่อสังคมออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะต้นทุนในการส่งต่อข้อมูลและประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางการเมือง ช่วยให้เกิดความหลากหลายของแหล่งข้อมูล ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้ง่ายขึ้น มีข้อมูล ข้อเท็จจริงและความรู้ การเข้าถึงได้ง่ายส่งผลให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายในขอบเขตที่กว้างขวางออกไปอย่างไม่มีข้อจำกัดด้วย

ความสำคัญของโซเชียลมีเดียการเมืองในปัจจุบันเห็นตัวอย่างได้จากการแสดงความคิดเห็นของนายกรัฐมนตรีนเรนทรา โมดี แห่งอินเดียไปเยือนสำนักงานใหญ่ของบริษัทเฟซบุ๊ก เครือข่ายสังคมออนไลน์ยักษ์ใหญ่ที่สุดในโลกที่เมืองเมนโลพาร์ก รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในฐานะที่นายกรัฐมนตรีนเรนทรา โมดี ถือเป็นผู้นำประเทศที่ให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องโซเชียลมีเดียเป็นอย่างมากโดยใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เป็นหนึ่งในช่องทางสื่อสารกับชาวอินเดียและประชาคมโลกมาโดยตลอด

ที่มา <http://www.thairath.co.th/content/528414>

นับตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอินเดียเมื่อปีที่ผ่านมา ขณะนี้มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ‘ฟอลโลว์’ ทวิตเตอร์ของนายโมดีจำนวนหลายล้าน นายกรัฐมนตรีโมดี ได้สนทนากับมาร์ค ซัคเคอร์เบิร์ก ผู้ก่อตั้งและซีอีโอของเฟซบุ๊กนานนับชั่วโมง อีกทั้งนายโมดียังได้เปิดโอกาสให้ผู้คนถึง 1,200 คน มีโอกาสได้ตั้งคำถามพูดคุยเกี่ยวกับสังคมออนไลน์ โดยถ่ายทอดสดผ่านระบบ ‘สตรีมไลฟ์’ ทางอินเทอร์เน็ตและกล่าวถึงผู้นำทั่วโลกว่า “คุณไม่สามารถได้ประโยชน์จากโซเชียล มีเดีย ถ้าหากคุณไม่เชื่อมั่น” นายโมดี กล่าว พร้อมชี้ว่าความแข็งแกร่งของสังคมออนไลน์ในวันนี้ สามารถบอกรัฐบาลของชาตินั้นได้ว่าสิ่งที่กำลังทำถูกหรือผิด ซึ่งทำให้สามารถหยุดที่จะเดินไปในแนวทางที่ผิดได้โดยโซเชียลมีเดียถือเป็นพลังขับเคลื่อนการเมืองยุคใหม่ (ไทยรัฐออนไลน์, 255)

เห็นได้ว่าการให้ความสำคัญต่อสื่อสังคมออนไลน์ ยังเป็นสิ่งที่ผู้นำทั่วโลกต้องจับตามองรวมทั้งในประเทศไทยที่ นับวันจะเรียกได้ว่า เป็นชุมชนออนไลน์มากขึ้น การแสดงตัวตนของและผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ และลักษณะจุดเด่นโดยการนำเสนอและแบ่งปันข้อมูลได้หลากหลายวิธีการ ซึ่งไม่ได้มีเพียงเฉพาะผู้นำของโลกเพียงอย่างเดียวในการขับเคลื่อนการเมืองในรูปแบบใหม่ แต่ในฐานะพลเมืองปัจจุบันการสื่อสารไปแปรเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์ที่รวดเร็วขึ้น ปัจจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นการเข้าถึงกลุ่มคนที่สนใจในระบบอินเทอร์เน็ต ที่จะสามารถมีอิทธิพลทางสังคมการเมืองและแนวทัศนคติต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าถึงกลุ่มเยาวชน พลเมืองวัยทำงานที่ค่อนข้างจะเพิกเฉยต่อเรื่องการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อสังคมออนไลน์เองก็ยังมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เปรียบเสมือนดาบสองคม ที่ข้อมูลต่าง ๆ ที่ส่งผ่านเข้าไปในระบบ มีโอกาสที่จะเป็นเพียงข้อเท็จจริง ที่ยังต้องรอการตีความและการพิสูจน์ ทั้งนี้หากขาดวิจารณญาณในการรับข้อมูล การหวังผลร้ายในการส่งข้อมูล รวมถึงการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และยิ่งอาจจะตกเป็นเครื่องทางการเมืองได้เช่นกัน ฉะนั้นผู้คนในยุคปัจจุบันต้องมีความรู้เท่าทันต่อข้อมูล ข้อเท็จจริงเหล่านี้มากกว่ายุคเก่าก่อนมาก อันเนื่องมาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดและการเชื่อในสิ่งที่ผู้อื่น บอกต่อและเชื่อโดยไม่มีการพิสูจน์

อีกนัยหนึ่งเป็นเพราะสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่มีเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง (freedom of political expression) ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมืองในระดับต่าง ๆ การแสดงออกทางการเมืองอาจเป็นไปได้ในหลายแนวทางด้วยกัน ได้แก่เผยแพร่ลงสื่อสังคมออนไลน์มีเนื้อหาทางการเมือง ภาพถ่ายและการแพร่ภาพวิดีโอ ที่ต้องการสื่อทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ต จึงถือเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่จะพึงกระทำได้ โดยอาจกระทำในรูปแบบต่าง ๆ กันไม่ว่าจะเป็นการสนทนาและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารข้อมูลข่าวสาร เพื่อแสดงออกทางการเมืองหรือรับรู้การแสดงออกทางการเมือง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและแอปพลิเคชันของสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการแสดงออกทางการเมือง

บนอินเทอร์เน็ตที่ใช้อาจหรือคำพูดเกี่ยวกับการเมือง อันมีเนื้อหากล่าวอ้างเกี่ยวกับ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเมือง ในระดับต่าง ๆ บนสื่อสังคมออนไลน์ในทางลบ ย่อมถือเป็นการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ หรือสร้างความเกลียดชังทางการเมืองในโลกออนไลน์ในการสื่อความหมายและการตีความทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์

การสื่อความหมายในสื่อสังคมออนไลน์อาจจะมีการสื่อความหมายด้วยสื่อภาพ บทความ และภาพเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทำให้เราทำความเข้าใจต่อสิ่งนั้นโดยผ่านการตีความหมายและการตัดสินใจความจริง จากเหตุของตัวเองในหลายรูปแบบ ทั้งความจริงจากการบอกเล่า ความจริงที่เกิดจากประสบการณ์ที่อาจผิดเพี้ยนได้ รวมความจริงจากการอุปนัย เหตุผลที่เกิดจากข้อผิดพลาดในการกล่าวอ้างย้อนแย้งในเรื่องของสัญลักษณ์ ที่ถูกถอดความหมายและตีความตามในของกรอบทฤษฎีของโซซูร์ว่าด้วยความหมายของสัญลักษณ์ (The Meaning of The Sign) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ (Relations) และความแตกต่าง (Distinction) ที่ให้ความหมายเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่มันประกอบสร้างให้กันและกันขึ้นมาใหม่และเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมายแทนของจริงในตัวบทและในบริบทหนึ่ง ๆ เป็นจุดเน้นที่ต่างไปจากการศึกษาดั้งเดิมที่มุ่งศึกษาการสื่อสารแบบเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการสื่อสาร เป็นทฤษฎีที่นำมาอธิบายการสื่อสารทางการเมืองของมนุษย์และมีผลต่อการสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2556)

การสื่อสารและการตีความคือจุดกำเนิดของความหมายซึ่งจะไม่ได้สนใจความล้มเหลวของการสื่อสารและไม่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลและความถูกต้อง แต่เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความเป็นจริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสารแต่เป็นการศึกษาเชิงโครงสร้างโดยมุ่งความสนใจไปที่การวิเคราะห์โครงสร้างที่กลุ่มความสัมพันธ์ที่ทำให้สารหมายถึง บางสิ่งที่มันสร้างเครื่องหมายบนสื่อผ้าหรืออากัปภิกขัย ไปยังสารที่จะถูกส่งออกไปในการสื่อสารแต่ละครั้ง

ในที่นี้จะใช้ในส่วนคำว่า “Sign” ซึ่งในภาษาไทยแปลว่า “สัญลักษณ์” หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง/ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบท (Context) หนึ่ง ๆ ตัวอย่างเช่น แหวนหมั้น เป็นสัญลักษณ์ใช้แทนความหมายที่หนึ่งในบริบทของสังคมตะวันตก (หากเป็นบริบทของสังคมอื่นก็อาจจะใช้อื่น ๆ เป็นสัญลักษณ์แทนและหากเปลี่ยนสัญลักษณ์ไปเป็น “แหวนแต่งงาน” ก็จะใช้แทนความหมายของความผูกพันในระดับที่สูงและลึกซึ้งกว่าการหมั้นหมาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

โซซูร์ (Saussure) แบ่งสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ รูปสัญลักษณ์ (Signifier) เป็นรูปแบบทางกายภาพของสัญลักษณ์ เช่น คำที่ถูกเขียน เส้นต่าง ๆ ในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) คือบริบทภายในใจที่ถูกหมายถึงโดยตัวหมาย ดังนั้นคำว่า ต้นไม้ไม่จำเป็นต้องเป็นต้นไม้ที่เฉพาะเจาะจงแต่หมายถึงบริบทที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งทางวัฒนธรรมกระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่าการสร้างความหมาย

โรรองด์บาร์ต (Roland Barthes) ให้แนวคิดในการวิเคราะห์ความหมายแฝงที่อยู่ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งหัวใจสำคัญในกระบวนการสร้างความหมายของ บาร์ต คือ ขั้นตอนในการแสดงความหมาย 2 ระดับ คือ

ระดับแรกเป็นการตีความตามความหมายตรง (Denotation) การตีความตามความหมายตรง เป็นระดับที่เกี่ยวข้องกับความจริงตามธรรมชาติ เป็นการอ้างถึงสามัญสำนึกหรือความหมายที่ปรากฏแจ่มแจ้งอยู่แล้วของสัญลักษณ์ (Sign) และความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์กับสิ่งที่กล่าวถึงในความหมายที่ชัดเจนของสัญลักษณ์ เช่น ภาพของอาคารโดอาคารหนึ่ง ก็แสดงว่าเป็นอาคารนั้นหรือภาพของเสื้อผ้าก็คือรูปแบบโครงสร้างเสื้อผ้า

ระดับที่สอง เป็นการตีความหมายโดยนัยแฝง (Connotation) การตีความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่ง ไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ซึ่งสัญลักษณ์ในขั้นนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการ คือ ถ่ายทอดความหมายโดยนัยแฝงและถ่ายทอดความหมายในลักษณะมายาคติ (Myths) บาร์ต เรียกกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ลดทอน ปกปิด บิดเบือนฐานะความจริงหรือข้อมูล

หากนำความหมายของสัญญาณ (Sign) ก็จะได้การถอดความหมายจากการสื่อและแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่ แจกต่างในสื่อสังคมออนไลน์ ที่มีความแตกต่างในการใช้และชี้ให้เห็นเหตุผลของในแต่ละความหมาย อาจเกิดจาก การตีความที่มีมายาคติ

ฌอง โบตริลยาร์ด (อภิปา ปรัชญาพฤษ, 2554) กล่าวถึงภายใต้สังคมอุดมโภคาและสังคมแห่งสัญญาณ ก่อน ที่ตัวสินค้าจะถูกกำหนดหรือเปลี่ยนไปเป็น “สัญญาณ” ในแบบต่าง ๆ เช่น การบรรจุหีบห่อ (packaging) การกำหนด ยี่ห้อ การวางแผนการจัดจำหน่าย และสื่อโฆษณา ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อทางวัฒนธรรมเพื่อแสดง สถานภาพ ความภูมิใจและเกียรติยศของผู้ใช้การจัดระเบียบลำดับชั้นของสินค้าจึงเข้าไปมีความหมายต่อสถานะของ คนในสังคม เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลได้บริโภคสินค้านั้นจึงมีได้เพียงแต่บริโภควัตถุหรือกระทำกิจกรรมหรือแคมเปญ นั้น ๆ ที่มีกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์อยู่ เช่น กรณีการใช้ถุงผ้าลดโลกร้อนเพื่อแสดงถึงสำนึกความรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมโดยลดปริมาณถุงพลาสติกเป็นการบริโภคสัญญาณไปกับสินค้านั้นจำแนกได้โดย สัญญาณ (Sign) คือ ถุงผ้า/การลดปริมาณขยะ/ลดโลกร้อน การซื้อถุงผ้ามาใช้จึงเป็นการแสดงความหมายถึงเป็นนักรักษ์ เป็นคนรับผิดชอบต่อ สังคมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่ชาวเน็ตมีการเปลี่ยนสแตสหรือดภาพดิสเพลเพื่อแสดงสัญลักษณ์ และสื่อความหมายอันนำไปสู่ภาวะที่เรียกว่าไวรัสนั้น ยังเป็นกระแสสังคมปัจจุบันและได้สะท้อนคุณค่าออกมา คนแรกก็อาจไม่ได้มีความหมายมากนัก หากแต่อาจจะบอกความหมายว่าเป็นผู้ริเริ่มที่ทำให้คนรับช่วงต่อและเกิดความ ตระหนัก หรือเข้าใจหรือมีอารมณ์ร่วมพร้อมที่จะบอกต่อปากต่อปาก

จะเห็นได้ว่าการสร้างคุณค่าไม่ได้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างบุคคล ความรู้ ความจริงและความเป็น ธรรมชาติแต่อย่างใด แต่เป็นมอที่บ่งบอกอยู่เหนือสิ่งอื่นที่ถูกสร้างเรื่องราวขึ้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ จะทำให้มีการจินตนาการที่ถูกปรุงแต่งขึ้นมา เช่น ความปรารถนาเพื่อที่จะมีความหมายทางสังคม (Desire for Social Meaning) ความต้องการที่จะแตกต่าง (Need for Difference) อีกด้วย

กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ในเมืองไทยการแย่งพื้นที่เชิงความหมายแม้แต่ในโลกสื่อสังคมออนไลน์เองก็ตามใน เมืองไทยอาจเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 โดย มีอบ ออกมาขับไล่รัฐบาลกดดัน เพื่อให้ลาออกจากตำแหน่ง ได้มีการใช้สื่อ สังคมออนไลน์ในการเพิ่มแรงกดดันอย่างแพร่หลาย จนเกิดกลุ่มก้อน หรือแฟรมม็อบ ก็มีการใช้การแสดงสัญลักษณ์ ด้วยการกดดันในปี พ.ศ.2557 ดังกล่าว นำไปสู่ทศวรรษใหม่ในการต่อสู้ทางการเมือง ที่ไม่ได้เพียงแต่ออกมาแสดง พลังเพียงข้างถนนและสถานที่สำคัญ หากแต่สื่อสังคมออนไลน์จะกลายมาเป็นเครื่องมือและสื่อกระแสหลักในการ การแสดงสัญลักษณ์ทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองและเหตุการณ์ที่ผ่านมาก็คือการต่อต้านการควบคุมสังคม ออนไลน์ของรัฐโดยกลุ่ม F5 และ Anonymus

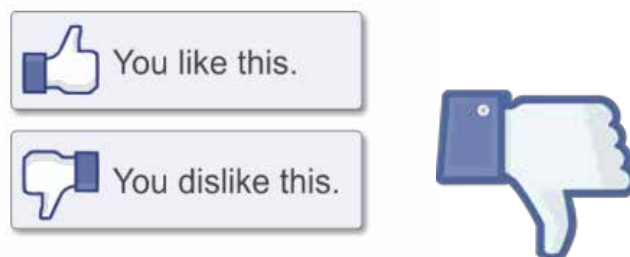
ในต่างประเทศเองที่มีเปลี่ยนรูปโปรไฟล์ใน Facebook ฉาบด้วยสีรุ้งเพื่อแสดง ถึงการยอมรับเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2558 ศาลสูงสหรัฐอเมริกา ได้มีคำตัดสินเห็นชอบให้คู่รักที่เป็นเพศเดียวกัน สามารถแต่งงานกันได้ทั่วทั้ง 50 รัฐในสหรัฐอเมริกา โดยชาวอเมริกันทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องโดยเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และทุกคน ควรจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็ใคร หรือเขาจะรักใครทั้งนี้ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้มีมติ 5-4 เห็นชอบต่อการสมรสระหว่างผู้ที่มีเพศเดียวกันโดยระบุว่าคนเหล่านี้มีสิทธิโดยชอบตามรัฐธรรมนูญ

ที่มา <http://facebook.com/celebratepride>

อย่างไรก็ตาม จากคำพิพากษาดังกล่าว ส่งผลให้การแต่งงานระหว่างคู่รักที่เป็นเพศเดียวกัน สามารถทำได้ทั่วทุกรัฐในสหรัฐอเมริกา ตามหลักแห่งความเท่าเทียมกันสำหรับสิทธิในการแต่งงาน จึงเริ่มมีการแสดงความยินดีเชิงสัญลักษณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ รวมไปถึงสื่อ Social Media ด้วย

อีกหนึ่งประเด็นในกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ยังการกล่าวถึงกันมากกับการตีความความหมายของสัญลักษณ์ ที่ทาง Facebook จะนำมาใช้และมีการศึกษาวิจัย อย่างปุ่ม Dislike จากเดิมที่ใช้เพียงปุ่ม Like เท่านั้น แม้จะเป็นเพียงข่าวลือ แต่ก็ได้สร้างเสียงวิพากษ์วิจารณ์ได้อยู่พอสมควรโดยก่อนหน้านี้ Facebook ลังเลในการเพิ่มปุ่ม Dislike เพราะเกรงว่าจะเอาไปใช้ในทางลบ เช่น โกรธ เกลียด ไม่พอใจเจ้าของโพสต์ ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรง เรื่องไม่ดีขึ้นโลกอินเทอร์เน็ต แต่ครั้งนี้ Facebook พร้อมทั้งจะเพิ่มปุ่ม Dislike ตามที่ผู้ใช้ร้องขอ เพราะไม่ใช่ว่าทุกเรื่องจะต้อง Like ถูกใจเสมอไปแต่ก็ต้องเตรียมรับมือสิ่งที่จะตามมาหลังเพิ่มปุ่มด้วยเช่นกัน (Facebook Newsroom, 2015)

ที่มา <http://www.iphonemod.net/facebook-hate-or-dislike-button.html>

อย่างไรก็ตามหากนำปุ่มดังกล่าวหากมองเป็นภาพทางการเมืองอาจสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความนิยม และการปรับปรุงข้อบกพร่องได้เช่นกัน ทำให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า แม้แต่เพียงสัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงออกเพียงเพิ่มขึ้นมาเพียงปุ่มเดียวอาจจะมีกระแสที่ตามมาเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการสื่อความหมายและการตีความบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อสังคมปัจจุบันที่ต้องพึ่งพาความรู้ความเข้าใจจากข้อเท็จจริงที่หลากหลาย จึงมีความจำเป็นต้องกล่าวถึงการถอดความและการตีความเชิงสัญลักษณ์ ภาษา เครื่องหมาย การแสดงออกผ่านสื่อสังคมออนไลน์อีกด้วย

unสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นพลังของสื่อสังคมออนไลน์ที่รวดเร็ว และเป็นกระแสสังคมได้ง่ายและ เป็นสิ่งที่รัฐและภาคส่วนต่างต้องเข้ามาเล็งเห็นความสำคัญจากแนวโน้มทางสถิติที่มีผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นและการใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งนี้มากขึ้น คาดว่าในอนาคตภายภาคหน้า สื่อเหล่านี้จะเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของภาคพลเมืองในการแบ่งปันข้อมูลทางการเมืองซึ่งกันและกัน ดังนั้นการแยกแยะข้อเท็จจริงของข่าวสารอาจจะเกิดจากมุมมองและการตีความข้อเท็จจริงที่รอบด้านขึ้นไม่ด่วนสรุปและตีความเข้าข้างตนเองหรือตัดสินความจริง การลงทัณฑ์ทางสังคมที่เห็นต่างแต่เกิดจากการมองความข้างเดียวขาดการพิสูจน์ เพื่อที่สังคมออนไลน์จะได้มีความน่าเชื่อถือของข้อเท็จจริง เพราะทุกคนที่ใช้เปรียบเสมือนผู้สื่อสารในพื้นที่สื่อสาธารณะที่ไม่บรรณาธิการหรือผู้เกี่ยวข้องคัดกรองข้อมูล หากแต่ผู้ใช้นั้นเองเป็นผู้ใช้วิจารณญาณ

บรรณานุกรม

- กานดา รุณนะพงศา สายแก้ว.(2554). การใช้เฟสบุ้คการใช้เฟซบุ๊ก ภูเกิลดอทคอมเพื่อการศึกษา การสอน. เข้าถึงได้จาก: <http://tar.thailis.or.th>, (สืบค้นเมื่อ: 30 กันยายน 2558)
- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์.(2554). การสร้างความเชื่อถือและการยอมรับสื่อออนไลน์.เข้าถึงได้จาก: [http://www.teenpath.net content .asp?ID=14018](http://www.teenpath.net/content.asp?ID=14018) (สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2558).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2556). ภาษากับการเมือง/ความเป็นกาเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ไทยรัฐออนไลน์.(2558). ผู้นำที่ใช้โซเชียลมีเดียนายกรัฐมนตรีอินเดียนเยือน สำนักงานเฟซบุ๊ก. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thairath.co.th/content/528414>. (สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2558)
- ระวี แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสปาโล.(2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์:กรณีเฟสบุ้ค (Facebook)กับการพัฒนา ผู้เรียน. Princes of Narathiwass University Journal, เข้าถึงได้จาก: journal.pnu.ac.th. (สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2558).
- อิทธิพล ปรีดีประสงค์. (2552). แนวคิดพื้นฐานในการสร้างสรรค์ชุมชนออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: [http:// gotoknow.org/blog/virtualcommunitymanagement/288469](http://gotoknow.org/blog/virtualcommunitymanagement/288469). (สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2558).
- อภิภา ปรัชญพฤทธิ. (2554). หลังสมัยใหม่นิยมและการอุดมศึกษากรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินทภาษา ส.เจริญการพิมพ์.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2558). ผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในไทย ปี 58. เข้าถึงได้จาก: <https://www.etda.or.th/content/thailand-inter net-user-profile-2015.html>. (สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2558).
- Zocialinc. (2015). ประเทศไทยมีจุดยืน!! Facebook ไทยเติบโตยังใน AEC 2015. เข้าถึงได้จากhttp://www.zocialinc.com/blog/facebook_population_2015/. (สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2558).

พฤติกรรมรวมหมู่ของกลุ่มพลังทางสังคมกับการขับเคลื่อนการค้า ที่เป็นธรรม กรณีศึกษา สหกรณ์กรีนเนต⁵¹ The collective action of social force and fairtrade mobilization : The case of Green Net Cooperative

วิศวะ สิทธิอิสระ⁵²

คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

E-Mail: wisawas@yahoo.com

บทคัดย่อ

ที่มาและความสำคัญของการศึกษาวิจัย มาจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและ ความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาด้วยกระแสนิยมอันนำไปสู่การเกิดขบวนการยุติธรรมทางสังคมขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาเพื่อพิจารณาว่าบทบาทและกลไกการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมนั้นได้สะท้อนลักษณะการต่อต้านกระแสการพัฒนาของทุนนิยมหรือไม่โดยใช้กรอบการศึกษาว่าด้วยตัวชี้วัดการแสดงพฤติกรรมกรวมหมู่ อาทิ บุคคลผู้นำกรวมหมู่, ยุทธวิธีการรวมหมู่ และ การใช้พื้นที่เพื่อการรวมหมู่ ซึ่งผลการศึกษาส่งสะท้อนให้เห็นว่าสหกรณ์กรีนเนตมีรูปแบบของการเคลื่อนไหวงานที่คู่ขนานกับกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ในฐานะเป็นทางเลือกของการพัฒนา เนื่องมาจากการดำเนินงานของสหกรณ์กรีนเนตแม้ว่าจะดำรงความเป็นอิสระของบทบาทผู้นำนักวิชาการและอิสระในการใช้ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนงานด้านการค้าที่เป็นธรรมอย่างไรก็ตาม ด้วยการจัดตั้งองค์กรตามพระราชบัญญัติสหกรณ์พ.ศ.2542 ภายใต้พื้นที่ที่เสมือนเป็นกลไกรัฐ เป็นเหตุให้การสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรมขององค์กรนั้นมิได้เป็นการกีดขวางการขับเคลื่อนกลไกรัฐทุนนิยมโดยสิ้นเชิง

คำสำคัญ: การค้าที่เป็นธรรม, กลุ่มพลังทางสังคม, พฤติกรรมรวมหมู่ความยุติธรรมทางสังคม

Abstract

Since social inequality and gap development from globalized capitalism lead to emerge of justice movement in many areas. This article aims to explore roles and mobilization mechanisms of social force on bringing social justice under concern on collective action through intellectual leadership, collective action strategies, and collective action spaces. The question of this research is how their action take on alter-globalization or anti-globalization movement by considering the case of Green Net Cooperative, a social enterprise which plays the main role of supporting fairtrade. This study demonstrated that it supporting fairtrade under the type of alter-globalization movement because it has independence leader on mobilization and varieties of group strategies towards collective action. However, with obligation from cooperation act as quasi-state apparatus has been leading limitation space for taking actions into anti-capitalism completely.

Keywords: Fairtrade, Social Forces, Collective Action, Social Justice

51 บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมเพื่อสนับสนุนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรม กรณีศึกษา สหกรณ์กรีนเนต เอกสารการศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ โดยมี ดร. วัชรพล พุทธิรักษาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

52 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์อีเมลติดต่อ wisawas@yahoo.com

ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

ในปัจจุบันนี้สังคมโลกย่อมไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ล้นมือทวีพลอย่างยิ่งต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการพัฒนาที่ดี หรือการอุบัติขึ้นของภัยคุกคามใหม่ ด้วยเช่นกัน แต่ถึงกระนั้นก็ตามสิ่งหนึ่งที่ล้นทำให้กระแสโลกาภิวัตน์นั้นสามารถผลักดันให้กลายเป็นประเด็นสำคัญของโลกได้นั้น มาจากการกระทำต่อผู้ทำลายทางอุตสาหกรรมและ ชุดความคิดที่มีการปลูกฝังคุณค่าของการผลักดันเคลื่อนไหวกิจกรรมตามความประสงค์ของกลุ่มเคลื่อนไหว อันถือเป็นปัจจัยที่ทำให้ปฏิริยาตอบสนองรับและการต่อต้านกระแส ของการพัฒนาทุนนิยมโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ (Sparke, 2013 : 393-397)

โดยหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากความท้าทายของการจัดระเบียบใหม่กับกระแสทุนนิยม นั้นคือการเคลื่อนไหวส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรม ซึ่งนับได้ว่าเป็นรูปแบบของการรวมกลุ่มภายใต้การประกอบการทางสังคมอันมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านกลไกการจัดการด้วยระบบตลาดที่เป็นธรรม ซึ่งอาศัยวิธีการรับรองมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรม ทั้งตัวสินค้าและองค์กรที่ดำเนินงานสนับสนุนซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับมาตรฐานของตลาดที่เป็นธรรมในด้านต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาคน (ไม่ใช่แรงงานเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด) การพัฒนาชุมชน (ส่งเสริมขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง) รวมไปถึงพัฒนาสิ่งแวดล้อม (สร้างสภาวะการผลิตและการเติบโตที่อนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืน) (Hiscox, 2007)

สำหรับการขับเคลื่อนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยนั้น มีจุดเริ่มต้นจาก กลุ่มหน่วยงานด้านคริสตจักรจากยุโรปที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ซึ่งได้เข้ามาวางรากฐานและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แนวคิดดังกล่าวพร้อมกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ นับตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2516 เป็นต้นมา โดยอยู่ในช่วงระยะเวลาที่องค์กรพัฒนาเอกชนและคณะทำงาน ในภาคประชาสังคมมีบทบาทมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในภายหลังกลุ่มดังกล่าวบางส่วนได้ผันตัวเป็นองค์กรไทยที่ดำเนินการโดยอิสระจากองค์กรเดิม และการแยกตัวเพื่อมาจัดตั้งองค์กรและ กลุ่มขับเคลื่อนใหม่ได้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป้าหมายเพื่อมุ่งสนับสนุนทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น (สหกรณ์กรีนเนท, ม.ป.ป. ก : ออนไลน์) ทั้งนี้ประจวบกับการพัฒนาขององค์กรแฟร์เทรดในประเทศต่าง ๆ ที่ได้รวมกลุ่มกันเป็นสมาคมแฟร์เทรดนานาชาติ (International Fair Trade Association หรือ IFAT) ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นองค์กรแฟร์เทรดโลก (World Fair Trade Organization หรือ WFTO) ในปีพ.ศ. 2552 และการมีองค์กร Fairtrade Labelling Organizations International หรือ FLO เพื่อทำหน้าที่ในการจัดทำมาตรฐานและให้การตรวจสอบรับรองร่วมกันในระดับสากลยิ่งเป็นเหตุให้เครือข่ายกลุ่มการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยได้รับโอกาสสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ มากขึ้นตามมาด้วย (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, ม.ป.ป. : ออนไลน์)

โดยการทำงานของสหกรณ์กรีนเนทนั้น เดิมจัดตั้งในชื่อของ “ร้านสหกรณ์อาหารธรรมชาติ จำกัด” นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “สหกรณ์กรีนเนท จำกัด” ในปีพ.ศ. 2544 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับกลไกการค้าที่เป็นธรรมต่อเกษตรกร ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (Sustainable Agriculture) รวมไปถึง การพัฒนาตลาดเพื่อสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตรายย่อย และการส่งเสริมแนวคิด ระบบการตรวจรับรองมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรมภายในกลุ่มสหกรณ์แต่ละชุมชนที่เข้าร่วมโครงการไปพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้สหกรณ์กรีนเนทจึงถือเป็นหนึ่งในผู้นำองค์กรเครือข่ายการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยที่ยังคงดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (สหกรณ์กรีนเนท (ช), ม.ป.ป.: ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสำรวจการเคลื่อนไหวภายใต้การค้าที่เป็นธรรมของกลุ่มสหกรณ์กรีนเนทว่ามีกลไกที่นำไปสู่การเมืองว่าด้วยการต่อต้านทุนนิยมหรือไม่อย่างไร
2. เพื่อพิจารณาอุปสรรคและความท้าทายของกลุ่มสหกรณ์กรีนเนทภายใต้การเคลื่อนไหวแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมในปัจจุบัน

วิธีการศึกษาและดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้วิธีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Research paper) ผ่านผลงานเอกสารวิชาการตำราสื่อวีดิทัศน์รวมถึงเอกสารรูปแบบอื่น ๆ ที่นำเสนอข้อมูลกิจกรรมงานด้านการค้าที่เป็นธรรมขององค์กร

ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interviews) ร่วมด้วยโดยกำหนดหัวข้อและประเด็นสำคัญไว้เบื้องต้นสำหรับนำมาใช้เพื่อสอบถามข้อมูลบทบาทการเคลื่อนไหวขององค์กรโดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เจาะจงไปที่ผู้น้ององค์กรและเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการเป็นหลัก ซึ่งการสำรวจด้วยวิธีการทั้งหมดนี้เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการประกอบการพิจารณากระบวนการเคลื่อนไหวโดยละเอียดต่อไป

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

ภายใต้กลไกและบริบทของการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มพลังทางสังคมที่เป็นไปอย่างพลวัต เรือนไขหนึ่งที่สามารถชี้วัดความสามารถของกลุ่มพลังทางสังคมในการผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ นั่นคือ การพิจารณาโดยใช้ฐานแนวคิดการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective action) ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนให้กับขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ว่าสามารถดำเนินกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ขณะเดียวกันยังสามารถสะท้อนถึงกลไก การขับเคลื่อนกิจกรรมโดยรวมได้ว่ามีดำเนินการต่อต้านกระแสการพัฒนาของรัฐหรือไม่ ในอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาและทำความเข้าใจจากปัจจัยกำหนดของพฤติกรรมรวมหมู่ (Determinants of collective action) เพื่อสะท้อนภาพระดับการเคลื่อนไหวที่สามารถเปรียบเทียบกับกลุ่มขับเคลื่อนการค้าที่เป็นธรรมอื่น ๆ ร่วมด้วยในขณะเดียวกัน โดยในส่วนข้างต้นนี้ผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดภายใต้ขอบเขตการพิจารณาเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การกระทำการรวมหมู่ในสามประเด็น ดังนี้

1. คุณลักษณะของบุคคลผู้นำการรวมหมู่ (Intellectual leadership)

ปัจจัยส่วนแรกที่เป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การจัดรูปแบบกระทำการรวมหมู่ คือ คุณลักษณะของบุคคลผู้นำการรวมหมู่ที่มีความสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมอย่างไรบ้างซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวไม่ได้จำกัดแต่เพียงปัจจัยทางสังคมวิทยาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นหากแต่ปัจจัยด้านการเมืองล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างสถานะปัญญาชนแบบใหม่ด้วยเช่นเดียวกัน (Li, 2002, 3-15) ทั้งนี้มีผลงานการศึกษาจำนวนมากที่นำเสนอการจำแนกแบบดังกล่าวอย่างไรก็ตามในการศึกษาข้างต้นผู้เขียนใช้ข้อมูลการศึกษาของ Charles Kurzman and Lynn Owens ซึ่งทั้งสองได้รวบรวมข้อสรุปเพื่อนำมาใช้ในการจำแนกความแตกต่างของแต่ละกลุ่มปัญญาชนโดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่มดังต่อไปนี้ (Kurzman and Owens, 2002, 63-90)

ปัญญาชนกลุ่มแรก ได้แก่ ปัญญาชนกับการเป็นส่วนหนึ่งในชนชั้นทางสังคม ทั้งนี้บทบาทของการเป็นปัญญาชนในรูปแบบดังกล่าวเป็นการสะท้อนภาพของสภาวะการเป็นปัญญาชนนั้นว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการผลิตโดยตรง หากแต่ปัญญาชนเหล่านี้มีอิสระเหนือกว่าการได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยเฉพา เช่นกรณีที่นายทหารผู้หนึ่งทำหน้าที่ต่อสู้กับการถูกกล่าวหาในสมัยสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 3 ของฝรั่งเศส แดร์ฟุสของผู้นำทางทหารรุ่นต่อมา รวมไปถึง นักวิจารณ์หนังสือพิมพ์ ได้ทำหน้าที่เพื่อปกป้องความยุติธรรมให้กับพวกเขา (James, 1911) หรือ อีกกรณีหนึ่ง คือ ปัญญาชนเหล่านี้เป็นผู้ปฏิบัติสนองต่อคุณค่าทางศิลปะ หรือ คุณค่าทางจริยธรรมนอกเหนือจากผลประโยชน์เชิงวัตถุ ดังเช่น ความสัมพันธ์ทางชนชั้นของสมาชิกในสังคม เป็นต้น (Benda, 1927)

ขณะที่ในลักษณะที่สอง เป็นผู้นำปัญญาชนที่มีส่วนร่วมขับเคลื่อนภายใต้กลไกเคลื่อนไหวชนชั้นทางสังคม โดยบทบาทสำคัญของปัญญาชนเหล่านี้ คือ การต่อสู้กับความยุติธรรมที่มาจากเหตุแห่งการเอาใจเปรียบแก่แย่งระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง ด้วยความคิดที่สะท้อนดังกล่าว บทบาทปัญญาชนโดยแนวคิดของ Antonio Gramsci จึงเป็นที่มีความเด่นชัดอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็น ปัญญาชนในลักษณะของการจัดตั้ง (Organic intellectuals) ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลจากการจัดชนชั้นทางสังคม อาทิ ชนชั้นขุนนาง ชนชั้นพ่อค้าวานิชย์ หรือชนชั้นอื่น ๆ ภายใต้การยอมรับในแต่ละสังคมนั้น และนอกจากนี้ยังมีกลุ่มปัญญาชนดั้งเดิม (Traditional

intellectuals) ซึ่งกรัมซีได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากปัญญาชนลักษณะดังกล่าวมีความเป็นอิสระและไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลจากชนชั้นอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น นักบวช หรือปัญญาชน ที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นแต่ตั้งจากสถานะใหม่ภายใต้อิทธิพลจากประสบการณ์ทำงานในอดีต เป็นต้น (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, 173-174) ซึ่งกรัมซีเล็งเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งว่าการจะเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปราศจากปัญหาทางชนชั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยพลังจากปัญญาชนเหล่านี้เป็นแกนหลักขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมแบบใหม่ในอนาคต

กลุ่มสุดท้าย คือ ผู้นำของปัญญาชนที่อยู่เหนือกลไกของชนชั้นทางสังคมบทบาทของผู้นำในกลุ่มนี้ Karl Mannheim ได้นำเสนอมุมมองของการสร้างปัญญาชนแบบดังกล่าวไว้ว่า ปัญญาชนสามารถที่จะก้าวข้ามฐานจากชนชั้นทางสังคมได้นั้น ล้วนต้องอาศัย กระบวนการให้การศึกษาและองค์ความรู้ซึ่งไม่ยึดติดจากความเป็นชนชั้นเดิมทั้งสิ้น (Kurzman and Owens, 2002 : 63-90) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ บทบาทของปัญญาชนนั้นคือการมุ่งเน้นกระบวนการสืบทอดและส่งต่อความเป็นปัญญาชนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งเพื่อสร้างหน่อสาขาของผู้สืบทอดเจตนารมณ์และเพื่อเป็นตัวแทนขับเคลื่อนความคิดและอุดมการณ์อีกพื้นที่หนึ่งให้ยังคงอยู่สืบต่อไป (Aboim and Vasconcelos, 2014, 165-183)

2. คุณลักษณะยุทธวิธีการรวมหมู่ (Collective action strategies)

ลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ ถือได้ว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคุณลักษณะของปัญญาชน ผู้นำกลุ่มในการชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเคลื่อนไหวและระดับความเข้มข้นของการต่อสู้ภายใต้การตัดสินใจทางเลือกของกลุ่มที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติพื้นฐานเพื่อการบรรลุเป้าหมายกลุ่มเป็นสำคัญโดยการศึกษาในปัจจุบันภายใต้แนวคิดการกระทำรวมหมู่สามารถจำแนกคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกเป็นสองกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก คือ การกระทำรวมหมู่ภายใต้ตัดสินใจที่มีเหตุผล (Rational choice collective action) ซึ่งภายใต้การตัดสินใจดังกล่าวอยู่ภายใต้เงื่อนไขและฐานคติสำคัญสามประการ ได้แก่ ประการแรก การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีฐานคติว่ามนุษย์มีความเป็นเหตุผลมากกว่าเสมอโดยหลักตามธรรมชาติ ประการที่สอง ความเห็นแก่ตัวเป็นเหตุผลก่อนที่จะเกิดสถานะความไม่เห็นแก่ตัวในภายหลัง และประการสุดท้าย กระบวนการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยส่วนใหญ่แล้วนั้นเปรียบเสมือนกาฝาก ในทำนองเดียวกัน หากกระบวนการมีส่วนร่วมคือ การให้โอกาสสำหรับภรรยาตระหนักรู้ในตนเอง สมาชิกกลุ่มต้องอุทิศให้กับผลลัพธ์ที่มากกว่าภายใต้กระบวนการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มนั้น (Elster, 1985, 136-155) นอกจากเหตุผลข้างต้นแล้ว ปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองด้วยกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชนชั้นนำทางการเมือง ล้วนถือเป็นอีกสิ่งสนับสนุนหนึ่งซึ่งช่วยขับเคลื่อนการสร้างพลังมวลชนและกลุ่มเครือข่ายการเคลื่อนไหวให้เข้มแข็งมากขึ้นเช่นเดียวกัน (Tarrow, 1994, 16-27)

ขณะที่อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ภายใต้การสร้างมวลชน (Rebellious collective action) เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวรวมกลุ่มบนพื้นฐานและสภาพความเป็นจริงภายใต้บริบทของความขัดแย้งและปัญหาการไม่ลงรอยกันมากกว่าการร่วมมือซึ่งกันและกัน (Tilly, 1985, 717-747) การเคลื่อนไหวรวมกลุ่มแบบดังกล่าวจึงต้องอาศัยการเป็นผู้นำของกลุ่มเพื่อช่วยต่อรองและประสานความต้องการของแต่ละกลุ่มย่อย ๆ ที่แตกต่างกัน อันจะช่วยนำพาทางเลือก รวมไปถึง ความต้องการของสมาชิกแต่ละบุคคล เข้าสู่ค่านิยมและฐานคติของกลุ่มอันเป็นหนึ่งเดียวกันได้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดกลไกกระบวนการรวมหมู่เคลื่อนไหวโดยอาศัยพลังมวลชนที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น (Van Belle, 1996, 107-132) หรือในอีกด้านหนึ่งกลุ่มจะเคลื่อนไหวในลักษณะปฏิบัติการทำทนายซึ่งหน้า (Direct action) ซึ่งเป็นรูปแบบของการเคลื่อนไหวที่ปฏิบัติด้วยตนเองปราศจากตัวกลางจากภายนอก หรืออำนาจของนักการเมืองกลุ่มผลประโยชน์แต่ละกลุ่ม (Graeber, 2009, 201)

3. กระบวนการใช้พื้นที่เพื่อการรวมหมู่ (Collective action spaces)

นอกเหนือจากปัจจัยทั้งสองประการที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้างต้นแล้วนั้น กระบวนการใช้พื้นที่เพื่อการรวมหมู่ ถือเป็นอีกตัวชี้วัดหนึ่งในการพิจารณาสถานะการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมนั้นว่าได้เข้าสู่กระบวนการเข้าทำทนายต่อ

ความขัดกันด้านทัศนคติและผลประโยชน์ต่อทั้งกลุ่มพลังทางสังคมและต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งหรือไม่ ซึ่งภายใต้การใช้พื้นที่เพื่อการเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็นสองลักษณะดังนี้

ลักษณะแรก คือ การใช้พื้นที่เคลื่อนไหวบนพื้นที่ฐานของภาคประชาสังคม (Civil society arena) ซึ่งบริบทของการเคลื่อนไหวดังกล่าวในแง่หนึ่งอาจสอดคล้องกับบริบทของการปฏิบัติตามแนวความคิดของ Antonio Gramsci ที่มองว่าพื้นที่ของประชาสังคมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนนั้นเป็นพื้นที่การใช้อำนาจในลักษณะของการชักจูงและโน้มนำความคิดความเชื่อของประชาชน เพื่อสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) ให้นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มหรือผู้มีอิทธิพลทางชนชั้นในการพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำขึ้นเพื่อท้าทายอำนาจนำเดิมซึ่งกดขี่ความคิดอันไม่เป็นธรรมต่อสมาชิกในสังคม (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, 180) อย่างไรก็ตาม กระบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวอาจปรากฏในบริบทของการต่อต้านกระแสขับเคลื่อนสังคมในประเด็นหนึ่ง ๆ ด้วย (Counter-movement) โดยในที่นี้อาจเป็นรูปแบบของการเคลื่อนไหวที่มุ่งปรับหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ หรือ ขับเคลื่อนกลไกที่มุ่งเสนอกระบวนการจัดระเบียบและการควบคุมทางสังคมได้ในอีกทางหนึ่ง (Maertens, 2008, 129-153)

สำหรับอีกลักษณะหนึ่ง คือ เป็นการใช้พื้นที่ที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระบนฐานของภาคประชาสังคมโดยทั่วไป เนื่องจาก กลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้ที่อยู่ภายใต้การกำหนดกฎเกณฑ์โดยกลไกของรัฐ กล่าวคือ การดำเนินงานของกลุ่มจะต้องได้รับอนุญาตโดยรัฐและกำหนดข้อจำกัดบางประการเพื่อมิให้กระทบต่อการจัดการและเสถียรภาพของรัฐ ด้วยเหตุนี้แกนขาบางส่วนขององค์กรจึงกลับถูกกำหนดและควบคุมโดยรัฐแทน (Udehn, 1996, 56) ซึ่งอาจเรียกการใช้พื้นที่ภายใต้กลไกของรัฐในลักษณะที่เรียกว่า กลไกของรัฐจากการปลุกฝังทางความคิด (Ideological State Apparatuses) ซึ่งถือเป็น การดำเนินกิจกรรมบนพื้นที่รัฐเพื่อเข้าไปกำกับพื้นที่ส่วนบุคคล รวมไปถึง พื้นที่สาธารณะภายใต้ความสามารถของรัฐในการปลุกฝังค่านิยมความคิดเห็นให้อยู่ภายใต้กรอบที่เหมาะสมทั้งนี้กลไกในลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างจากกลไกของรัฐจากการปราบปราม (Repressive State Apparatuses) ที่ว่าเป็น การใช้อำนาจเพื่อให้เกิดความหวาดกลัว ขณะที่กลไกของรัฐจากการปลุกฝังทางความคิดมุ่งสลายความหวาดกลัวของการเคลื่อนไหวเพียงลำพังโดยมีสถาบันรัฐเข้ามาเป็นตัวแทนในกำกับดูแลและคุ้มครองผลประโยชน์ให้กับกลุ่ม (Althusser, 2014, 103-104) ด้วยเหตุข้างต้นจึงอาจถือเหตุของการดำเนินกิจกรรมภายใต้กลไกของรัฐในลักษณะการปลุกฝังทางความคิดว่าเป็นลักษณะเสมือนความเป็นกลไกของรัฐ (Quasi-State Apparatus) ได้ในอีกทางหนึ่งด้วย (Cerry, 1990, 47)

โดยในแต่ละกลไกที่ผู้เขียนได้นำเสนอนั้น ล้วนถือเป็นองค์ประกอบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสร้างเสริมกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สมานฉันท์ให้สามารถดำเนินการประสบผลสำเร็จในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งภายใต้กระบวนการขับเคลื่อนแนวคิดการค้ำที่เป็นธรรมที่มีต่อกระแสทุนนิยมนั้น Gavin Fridell นำเสนอรูปแบบของการส่งเสริมการค้ำที่เป็นธรรมออกเป็น 3 ลักษณะ อันได้แก่ (Fridell, 2006 : 8-28)

ประการแรก การส่งเสริมการค้ำที่เป็นธรรมเพื่อสร้างความได้เปรียบในตลาด โดยมุ่งเน้นงานที่สนับสนุนบทบาททางธุรกิจเพื่อเป้าหมายในสำหรับการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีอยู่เดิมโดยอาจเพิ่มระดับราคาจากความแตกต่างในตัวสินค้าให้มีคุณค่ามากขึ้นในการจัดจำหน่ายและในขณะเดียวกันอาจเป็นการใช้รูปแบบแผนการตลาดเพื่อสะท้อนบทบาทความรับผิดชอบทางสังคมขององค์กรในการขับเคลื่อนการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจที่มีความเป็นบรรษัทภิบาลมากขึ้นในอนาคต (Fridell, Hudson, and Hudson 2008, 8-34)

ประการที่สอง การส่งเสริมการค้ำที่เป็นธรรมเพื่อขับเคลื่อนคู่ขนานกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยมุ่งเน้นระบบบริหารจัดการเพื่อสร้างกระบวนการผลิตทางเลือกที่นอกจากจะลดสภาวะการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยแล้ว ยังพยายามขจัดระบบการค้ำที่ไม่เป็นธรรมต่อสังคมซึ่งยังคงแฝงตัวอยู่ภายใต้ระบบการค้ำเดิม (Murray and Reynolds, 2000, 65-74)

และประการสุดท้าย คือ การส่งเสริมการค้ำที่เป็นธรรมเพื่อลดกระบวนการสร้างและทำให้เป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยลักษณะดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญกับความท้าทายเชิงสัญลักษณ์จากการต่อสู้กับ

สภาวะการเสพติดสินค้า (Commodity fetishism) ทั้งนี้เป้าหมายหลักของวิธีการดังกล่าวอยู่ที่การมุ่งขจัดอิทธิพลของโครงสร้างของตลาดโลกเช่นเดียวกับการล้มล้างอิทธิพลของเครือข่ายที่ยังคงสนับสนุนการขับเคลื่อนกลไกตลาดของตนเองเป็นสำคัญ (Fridell, 2007, 79-104)

ซึ่งความแตกต่างในยุทธวิธีเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจความแตกต่างของวิธีการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมในกิจกรรมกลุ่มที่ปรากฏออกสู่สาธารณชนไม่ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะปรากฏบนพื้นที่การเมือง หรือ พื้นที่นอกปริณทลการเมืองก็ตามว่ามีกระบวนการที่ส่งเสริมกลไกการค้า ที่เป็นธรรมบนพื้นฐานปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกของกลุ่มอย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาวิจัย

ในส่วนการศึกษานี้ผู้เขียนจะนำเสนอคุณลักษณะการรวมหมู่เคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรม โดยทำความเข้าใจกระบวนการที่ค้นของการขับเคลื่อนกลไกในมิติเชิงเศรษฐกิจการเมือง ภายใต้การวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำเสนอข้อสังเกตการเคลื่อนไหวใน 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะของบุคคลผู้นำการรวมหมู่ (Intellectual leadership)

ในมิติการศึกษาแรก เป็นการพิจารณากระบวนการขับเคลื่อนการค้าที่เป็นธรรมภายใต้ประเด็นว่าด้วย “คุณลักษณะของบุคคลผู้นำองค์กร” ซึ่งการศึกษาแนวคิดองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ณ ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า แนวคิดผู้ประกอบการทางสังคม (Social entrepreneur) ซึ่งเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความมุ่งมั่นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่ดีขึ้นนั้นกำลังเป็นกระแสการศึกษากระบวนการและตัวแบบ ขับเคลื่อนที่มีอิทธิพลการดำเนินธุรกิจอย่างมาก ไม่ว่าจะองค์กรเหล่านั้นจะเริ่มต้นจากเจตนารมณ์ของการเป็นธุรกิจเพื่อสังคม (Social enterprise) หรือไม่ก็ตาม (Ashton, 2010) ฉะนั้นแล้วในการดำเนินบทบาทเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม นับได้ว่าการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม มีส่วนสำคัญอย่างมากที่สนับสนุนความคิดการเคลื่อนไหวภายใต้เจตนารมณ์ เพื่ออภิวัฒน์สังคมให้เกิดผลสำเร็จอย่างยั่งยืนได้โดยแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ ความเป็นผู้ประกอบการทางสังคม จึงล้วนส่งผลต่อลักษณะการสืบทอดเพื่อความต่อเนื่องของเป้าหมายการรวมหมู่อย่างยิ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการสืบทอดเจตนารมณ์การเป็นผู้ประกอบการสังคมนั้นล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับลักษณะของบุคคลกับกระบวนการสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกและภาคีเครือข่ายอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากการสร้างแรงจูงใจภายในในกลุ่มสมาชิกนั้นมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มองค์กรของสมาชิกในแต่ละช่วงเวลาซึ่งส่งผลได้ทั้งช่วยสร้างแรงผลักดันให้กับกลุ่มในการเคลื่อนไหวหรือ อาจเป็นอุปสรรคทำให้การตัดสินใจและการสื่อสารระหว่างกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมายขาดความชัดเจนได้เช่นกัน (Pinard, 2011: 104-105)

สำหรับบทบาทของการปัญญาชนในฐานะผู้นำกลุ่มนั้น กรณีของการคัดเลือกสมาชิกใหม่เข้าร่วมกลุ่มองค์กรเพื่อดำเนินงานสนับสนุนกิจกรรมการค้าที่เป็นธรรม ทางองค์กรได้สนับสนุนให้ทั้งผู้บริหารและสมาชิกมีส่วนร่วมสรรหาคัดเลือกผู้มาร่วมงานกับองค์กรทั้งที่เป็นเกษตรกร และ องค์กรเครือข่าย เพื่อให้ได้บุคคลที่สามารถยืนยันว่าธุรกิจของตนเองมีความรู้ความเข้าใจถึงความพิเศษของสินค้าแฟร์เทรด รวมถึง ความตั้งใจจริงเพื่อเข้าร่วมงานมาร่วมงานกับทางองค์กร ซึ่งส่วนมากแล้วมักจะเป็นเจ้าของธุรกิจที่อ้างตนเองว่าดำเนินการตามแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมมากกว่า (วิฑูรย์ ปัญญากุล และ บุญจิรา ต้นเรือง สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558)

ในส่วนกรณีขั้นของการวางแผนในกิจกรรมขององค์กร บทบาทของคณาจารย์ภายในองค์กร นอกจากที่จะเป็นผู้ริเริ่มนำแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมมาใช้กับองค์กร เพื่อสร้างรากฐานความเข้าใจในการปฏิบัติงานส่งเสริมงานด้านการค้าที่เป็นธรรมแล้ว ยังมีส่วนในการวางแผนดำเนินการจัดกิจกรรมสัมมนาขับเคลื่อนองค์ความรู้ทางวิชาการ การพิจารณาสถานการณ์และการนำไปใช้จริงของมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรมรูปแบบต่าง ๆ และตัดสินใจนำมาใช้กับองค์กรให้เหมาะสมกับบริบท เช่น เลือกที่จะให้องค์กรขอรับรองเป็นองค์กรแฟร์เทรดแทนที่จะใช้ตรารับรองการค้าที่เป็นธรรมเฉพาะกับสินค้าหนึ่ง ๆ เท่านั้น ขณะที่บทบาทของผู้ประสานงานโครงการกลับมิได้มีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม แต่ทำหน้าที่หลักคือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมขององค์กรมากกว่า (วิฑูรย์

ปัญญากุล และ บุญจิรา *ต้นเรื่อง* สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558)

ขณะที่หากพิจารณาถึงผลงานและบทบาทการขับเคลื่อนภายใต้กระบวนการทัศนคติความเป็นปัญญาชนของคุณวิฑูรย์ จะเห็นได้ว่า เป็นบทบาทปัญญาชนที่มีจิตวิญญาณของการเป็นนักวิชาการเพื่อขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาสังคม นับตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ. 2544 ซึ่งมีการจัดตั้งสหกรณ์กรีนเนทอย่างเป็นทางการ ซึ่งในขณะนั้นผลงานเขียนยังคงครอบคลุมประเด็นปัญหาสังคมภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงและท้าทายใหม่อย่างกว้าง ๆ จนกระทั่งเข้ามาดำเนินงานสหกรณ์กรีนเนทอย่างเป็นทางการ งานเขียนของคุณวิฑูรย์ได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2558, ออนไลน์) และภายหลังตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ผลงานนำเสนอวิชาการได้ขยายขอบเขตในการนำเสนอเปรียบเทียบความสำเร็จของการเคลื่อนไหวตลาดการค้าที่เป็นธรรมในต่างประเทศ เพื่อการศึกษาวิจัยและเป็นต้นแบบของการขับเคลื่อนกิจกรรมไปสู่การพัฒนาคนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ (สหกรณ์กรีนเนท, ม.ป.ป.ค, ออนไลน์)

2 คุณลักษณะยุทธวิธีการรวมหมู่ (Collective action strategies)

ในมิติการศึกษาประการถัดมา เป็นการพิจารณากระบวนการขับเคลื่อนการค้าที่เป็นธรรมภายใต้ประเด็นว่าด้วย “คุณลักษณะยุทธวิธีการรวมหมู่” ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับการทำงานขององค์กรเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้สามารถบรรลุได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ ทั้งนี้ด้วยการตั้งต้นด้วยฐานคิดของการดำเนินกิจกรรมสำหรับสหกรณ์กรีนเนทนั้นมองว่าที่ผ่านมามีความตื่นตัวน้อยมากในเรื่องแนวคิดการค้าที่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันองค์กรและผู้นำในระบบตลาด รวมถึง ผู้ผลิตภายในประเทศเริ่มให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น อันเป็นสัญญาณที่ดีของกิจกรรมการค้าที่ได้รับความสนใจและตระหนักถึงโดยทั่วกันในอนาคต (วิฑูรย์ ปัญญากุล และ บุญจิรา *ต้นเรื่อง* สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558)

เช่นเดียวกับ ประเด็นการรับรองมาตรฐานสากลภายใต้การดำเนินงานการค้าที่เป็นธรรม พบว่า สำหรับสหกรณ์กรีนเนทแล้วบทบาทการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมของผู้บริหารนั้นเป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการได้รับรองมาตรฐานสากลนับได้ว่าเป็นมาตรฐานที่ให้ผู้บริโภคได้ง่ายที่สุดว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินการด้วยหลักการการค้าที่เป็นธรรมอย่างแท้จริง ๆ ตามระดับสากล ทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจและยึดมั่นว่าการซื้อขายในสินค้าที่ผ่านองค์กรที่รับรองมาตรฐานนั้นจะสามารถสะท้อนบทบาทที่ดีเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมผ่านระบบการซื้อขายจัดจำหน่ายขององค์กร ขณะที่มุมมองว่าด้วยความยั่งยืนและการประสานงานกับกลุ่มผู้ผลิตนั้น พบว่าการได้รับการรับรองไม่มีผลมากนัก เพราะมีปัจจัยอื่น ๆ อาทิความสม่ำเสมอและความจริงใจที่มีต่อภายในกลุ่มและภาคีเครือข่าย ที่จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกประสบความสำเร็จได้ด้วยดี (วิฑูรย์ ปัญญากุล และ บุญจิรา *ต้นเรื่อง* สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558)

ทั้งนี้ แง่มุมของกระบวนการขับเคลื่อนภาคปฏิบัตินั้น สหกรณ์กรีนเนทมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลักดันกิจกรรมและแลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อขยายโอกาสในการสร้างเครือข่ายใหม่ ๆ มากขึ้นดังจะเห็นได้จากความพยายามร่วมกันของสหกรณ์กรีนเนทและไทยคราฟท์ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ที่สนับสนุนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมจัดตั้งสมาคมที่รวมกลุ่มผู้สนับสนุนงานการค้าที่เป็นธรรมอย่างไม่เป็นทางการภายใต้ชื่อว่า Thai Fair Trade Forum (TFTF) ในเดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ. 2550 และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เครือข่ายไทยแฟร์เทรด” ในปีพ.ศ. 2556 ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายนับตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นนั้นได้มีจัดกิจกรรมการรณรงค์แฟร์เทรดในประเทศเป็นระยะ โดยเฉพาะในช่วงวันแฟร์เทรดสากลซึ่งตรงกับวันเสาร์ที่สองของเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยมีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลและสนับสนุนสินค้าที่ยึดภายใต้หลักการการค้าที่เป็นธรรมจากผู้ผลิตและกลุ่มสหกรณ์โดยตรง อันถือเป็นแนวทางการสนับสนุนและเผยแพร่แนวคิดการค้าที่เป็นธรรมให้กับประชาชนได้ในอีกทางหนึ่งด้วย ขณะเดียวกัน ยังได้มีจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการธุรกิจที่สนใจ รวมทั้งการจัดการประชุมระหว่างกลุ่มเครือข่ายเป็นประจำทุกปีอีกด้วย (สหกรณ์กรีนเนท, ม.ป.ป. ข, ออนไลน์)

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรม World Fair Trade Day

ที่มา: (สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ, 2554, ออนไลน์)

นอกเหนือจากวิธีการส่งเสริมด้วยวิธีทางตรงที่นำเสนอข้างต้นแล้ว สหกรณ์กรีนเนทยังได้ใช้วิธีการส่งเสริมโดยทางอ้อมอีกด้วย ภายใต้การเข้าเป็นหนึ่งในที่ปรึกษาการจัดทำโครงการ “เพื่อนปลูก เพื่อนกิน” ร่วมกับคณะที่ปรึกษาร่วมโครงการโดยมีแนวคิดสำคัญที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยระบบความเชื่อมั่นและความไว้วางใจอย่างเพื่อนที่ปรารถนาดีต่อกันเพื่อเปลี่ยนแปลงการค้าเข้าสู่การค้าระบบเพื่อน การเปลี่ยนวัฒนธรรมสู่การบริโภคอย่างฉลาด ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาประชาชนมากกว่าการพึ่งพาอำนาจรัฐ และการสร้างชีวิตอยู่ดีมีสุข (เพื่อนปลูกเพื่อนกิน, ม.ป.ป. ข : ออนไลน์) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโครงการ อาทิ การจัดตั้งกองทุนการค้าที่เป็นธรรมขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือและสร้างโอกาสให้ผู้ผลิตที่ด้อยศักยภาพทางเศรษฐกิจ รวมไปถึง สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ และเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น รวมถึงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่จะก่อให้เกิดผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป (เพื่อนปลูกเพื่อนกิน, ม.ป.ป. ก , ออนไลน์) หรือในตัวอย่างกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว คือ Rice Bucket จากชวานาถึงห้องท้องอิมโดยมีสมาชิกหลักคือ กลุ่มคนกินข้าวช่วยคนปลูกข้าว โครงการเพื่อนปลูกเพื่อนกิน ซึ่งสหกรณ์กรีนเนทมีส่วนร่วมในตรงนี้ และโครงการ Food4Good ซึ่งมีสหทัยมูลนิธิเป็นภาคีพันธมิตรร่วมสนับสนุนกิจกรรมนี้ด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นแบบแผนเดียวกับโครงการเพื่อนปลูกเพื่อนกิน เพื่อสนับสนุนในพื้นที่จังหวัดยโสธรในการปรับเปลี่ยนวิถีการทำนา และประสานงานเพื่อการส่งมอบข้าวอินทรีย์ให้กับสหทัยมูลนิธิระหว่างเดือนมกราคม – ธันวาคม 2558 โดยส่งมอบข้าวหอมมะลิแท้จากโรงสีชุมชนยโสธร 3 แห่งที่มาจากปลูกแบบอินทรีย์ไม่ใช้สารพิษ โดยโรงสีทั้งสามแห่งนี้ได้รวมตัวกันเป็นสหกรณ์ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ จำกัด โดยมีมูลนิธิสายใยแผ่นดินเป็นผู้ร่วมถือหุ้นและช่วยบริหารจัดการ (เทใจดอทคอม,ม.ป.ป.,ออนไลน์)

3. กระบวนการใช้พื้นที่เพื่อการรวมหมู่ (Collective action spaces)

สำหรับเงื่อนไขส่วนสุดท้าย คือ การพิจารณาโดยใช้ความเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวเพื่อบ่งชี้เจตนารมณ์อันแท้จริงของกลุ่ม โดยในมุมมองที่ว่าด้วยการใช้พื้นที่นั้น มุมมองของนักรัฐศาสตร์ส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นผ่านการพิจารณาประเด็นพื้นที่ในเชิงอิทธิพลและการใช้อำนาจว่าอาจนำมาสู่สถานะของการครองอำนาจนำ (Hegemony) เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากการครอบครอง และกุมอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณไม่ว่าพื้นที่เหล่านั้นจะมีปริมาณพลในระดับใดก็ตาม (Dikeç, 2005, 171-188) ขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้นให้ความสำคัญกับฐานคติของ

การใช้พื้นที่ในบริบทของการสร้างพฤติกรรมรวมหมู่ของกลุ่มนั้น ๆ อันนำไปสู่รูปแบบของความสลับซับซ้อนหรือความเรียบง่ายภายใต้พฤติกรรมทางการเมืองหนึ่งซึ่งสะท้อนการดำเนินกิจกรรมอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน (Rose, 2003, 283-304)

โดยในส่วนการใช้พื้นที่ภายใต้ประเด็นความร่วมมือสนับสนุนกับองค์กรภาครัฐ พบว่า ทางองค์กรไม่ได้ขอให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมกับการสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทย แต่ความร่วมมือของรัฐจะมาจากการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์มากกว่า (วิฑูรย์ ปัญญากุล และบุญจิรา ต้นเรือง สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558) ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับการใช้พื้นที่ของสหกรณ์กรีนเนทที่จะพบว่า บทบาทของวิฑูรย์ในฐานะเป็นผู้นำขับเคลื่อนกลุ่มจะปรากฏในพื้นที่สาธารณะผ่านการร่วมเสวนาอภิปรายปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมกับนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากงานกิจกรรมการเสวนาในหัวข้อ “ความไม่เป็นธรรมทางการตลาดของชาวนา” วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถึงแม้ในเบื้องต้นวิฑูรย์จะมีได้เป็นหนึ่งในคณะผู้วิจัยโดยตรงอย่างไรก็ตามบทบาทในฐานะผู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนได้อีกทางหนึ่ง (โครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสังคมสุขภาวะ, ม.ป.ป. , ออนไลน์)

แต่ถึงกระนั้น หากคำนึงถึงโครงสร้างและระเบียบที่กำกับสหกรณ์กรีนเนท จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติเมื่อจัดตั้งกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์นั้นส่งผลทำให้ทางองค์กรต้องดำเนินการตามข้อกำหนดที่ปรากฏอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยการดำเนินงานของสหกรณ์ ในมาตรา 46 ที่ได้กำหนดให้สหกรณ์ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ กระบวนการส่วนหนึ่งที่สามารถดำเนินการได้ คือ การขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ ซึ่งถือเป็นเรื่องวัตถุประสงค์ประการหนึ่งที่สหกรณ์อาจต้องดำเนินการร่วมกันด้วย (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ม.ป.ป. : ออนไลน์) ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าในอนาคตรัฐอาจสามารถใช้ช่องทางดังกล่าว เข้ามาควบคุมกิจกรรมขององค์กรไม่ให้เกิดผลกระทบต่อรัฐในอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งอาจจะทำให้แรงจูงใจขององค์กรที่จะดำเนินกิจกรรมอย่างอิสระอาจลดน้อยลงเช่นกัน

จากการนำเสนอในแต่ละปัจจัยการรวมกลุ่ม บทบาทของสหกรณ์กรีนเนทบนสถานะการเป็นหนึ่งในกลุ่มพลังทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกลไกการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทย พบว่า มีข้อสังเกตที่ได้จากการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านมาโดยภาพรวมดังนี้

มิติของการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่	กรณีศึกษา สหกรณ์กรีนเนท
คุณลักษณะของบุคคลผู้นำการรวมหมู่ (Intellectual leadership)	บทบาทการเป็นปัญญาชนในฐานะผู้นำกลุ่ม เป็นบทบาทที่เปิดเผยตนเองชัดเจน ภายใต้ประสบการณ์ทำงานของผู้นำในฐานะการเป็นนักวิชาการมาก่อน ส่งผลให้การแสดงบทบาทมุ่งเน้นไปที่การสอดคล้องกับเจตนารมณ์และองค์ความรู้ของตนเองในระดับหนึ่งด้วย
คุณลักษณะยุทธวิธีการรวมหมู่ (Collective action strategies)	ลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ อยู่ภายใต้แนวคิดการเสริมมาตรฐานการค้า ที่เป็นธรรม ด้วยการนำองค์กรเป็นหนึ่งในคณะจัดงานนิทรรศการและงานจัดแสดงสินค้าเพื่อสร้างการรับรู้และแลกเปลี่ยนมุมมองข้อเท็จจริงในสถานะภาพการดำเนินงานรวมไปถึงสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อส่งเสริมงานในพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตามบางส่วนของกิจกรรมยังได้มุ่งเน้นการเปิดให้ประชาชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมด้วยเช่นกัน ผ่านการจัดโครงการในลักษณะจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรมโดยให้ประชาชนภายนอกมีส่วนร่วมสนับสนุน

มิติของการศึกษาพฤติกรรมกรรวมหมู่	กรณีศึกษา สหกรณ์กรีนเนท
กระบวนการใช้พื้นที่เพื่อการรวมหมู่ (Collective action spaces)	กิจกรรมในงานด้านการส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมซึ่งปรากฏออกสู่สาธารณชนโดยงานหลักนั้น มุ่งเน้นดำเนินการโดยใช้พื้นที่การแสดงออกบนเวทีวิชาการ ภายใต้การมีส่วนร่วมระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานบางส่วนของสหกรณ์กรีนเนทกลับยังคงอยู่ภายใต้การกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนงานตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ซึ่งมีการวางวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อสนองต่อแผนการพัฒนาที่ได้รับการกำกับโดยรัฐไปในขณะเดียวกัน

อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะการวิจัย

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาผลการศึกษาโดยสรุป จะเห็นได้ชัดว่าสหกรณ์กรีนเนทมีรูปแบบของการสนับสนุนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมเพื่อขับเคลื่อนคู่ขนานกับกระแสโลกาภิวัตน์ มากกว่า การขับเคลื่อนเพื่อบั่นทอนความเป็นสินค้าพาณิชย์โดยสิ้นเชิง อันถือเป็นลักษณะของการต่อต้านกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ เพราะถึงแม้ว่า กลุ่มจะขับเคลื่อนด้วยพลังของปัญญาชนผู้นำกลุ่มที่มีความเป็นนักวิชาการที่ต้องเปิดเผยสถานะ รวมถึง องค์กรมุ่งเน้นการสื่อสารผ่านการสร้างองค์ความรู้การค้าที่เป็นธรรมในวงกว้างทั้งด้านผู้บริโภคและด้านกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งเอื้อให้เกิดการสร้างพลังขับเคลื่อนลูกใหม่ได้ในระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้การที่สหกรณ์กรีนเนทยังพบขีดจำกัดจากตัวโครงสร้างการจัดตั้งสหกรณ์ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขและกฎระเบียบตามกฎหมายในลักษณะของกลไกรัฐที่ควบคุมอยู่ ส่งผลทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสังคมผ่านกลไกส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมของสหกรณ์กรีนเนทนั้นเป็นรูปแบบที่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบท ท้องถิ่นและเศรษฐกิจ มากกว่า การมุ่งสนองเพื่อต่อต้านหรือล้มล้างกับความเป็นระบบรัฐทุนนิยมของประเทศโดยฉับพลัน

อย่างไรก็ตาม หากเมื่อพิจารณาถึงตัวแบบของการขับเคลื่อนของกลุ่มเรียกร้อง ความเป็นธรรมที่ประสบความสำเร็จของประเทศไทยในหลายกิจกรรมที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียกร้องต่อต้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม และการเรียกร้องเพื่อแก้ปัญหาค่าเช่าหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ สิ่งที่ได้ชัดอย่างยิ่ง คือ กลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้มุ่งทำงานขับเคลื่อนด้วยการสร้างฐานความคิดโดยการใช้ยุทธวิธีการสร้างเจตจำนงร่วมเป็นสำคัญ กล่าวคือ การนำเสนอปัญหาที่เข้าถึงความจำเป็นอันวิกฤติ อันมีความเร่งด่วน อย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการแก้ไข ด้วยเหตุข้างต้น ผู้เขียนจึงเล็งเห็นว่าหากสหกรณ์กรีนเนทสามารถนำเสนอความสำคัญของกลไกการค้าที่เป็นธรรมที่ไม่ได้มุ่งสนองแต่เพียงระดับของการซื้อขายเพื่อเกื้อกูลผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้นหากขยายผลไปสู่การสร้างแนวคิดที่ว่า การส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมสามารถช่วยส่งเสริมกลไกการสร้างฐานรากสิทธิของตนเองในระบอบประชาธิปไตยและจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีต่อชุมชนและส่วนรวมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างคุณธรรมทางสังคมให้ปรากฏในระยะยาวได้แล้ว ย่อมจะเป็นสิ่งที่สร้างความตระหนักและผลกระทบที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มต่อบทบาทการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ไปสู่ความสำเร็จของผลสัมฤทธิ์ในการเคลื่อนไหวสนับสนุนงานผ่านการมีส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึก ของทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาและกระบวนการรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้ แม้ว่าโดยสรุปแล้ว จะนำไปสู่ผลการวิเคราะห์ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนทั้งบทบาทของผู้นำ กระบวนการรวมกลุ่ม และการใช้พื้นที่แสดงกิจกรรมต่อสาธารณชน ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่ การสร้างภูมิทัศน์ของกลุ่มในการขับเคลื่อนแนวคิดการค้าที่เป็นธรรมอันถือเป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม แต่ถึงกระนั้นก็ตามข้อจำกัดที่ผู้วิจัยได้ค้นพบจากการศึกษานี้ คือ กระบวนการสำรวจดังกล่าว อาจมีความเหมาะสมสำหรับกลุ่มกรณีศึกษาที่ปรากฏบทบาทของผู้นำ เป็นฐานที่มั่นต่อทิศทาง และสถานะการเคลื่อนไหวอย่างโดดเด่น ทว่าเมื่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรผ่านช่วงระยะเวลาที่ยาวนานมากขึ้น บุคคลที่

เคยดำรงตำแหน่งเป็นกำลังสำคัญขององค์กรอาจไม่สามารถส่งมอบวิสัยทัศน์และแนวปฏิบัติขององค์กรในการดำเนินกิจกรรม ให้กับผู้สืบทอดรุ่นต่อมาได้ทั้งหมด

ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาวิจัยสามารถพิจารณาพลวัตของการเคลื่อนไหวในระดับที่ต่อเนื่องมากขึ้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความน่าสนใจของการอธิบายภายใต้แนวคิดภายใต้กรอบการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์เชิงปฏิวัติในการระดม (A Dynamic, Interactive Framework) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานการศึกษาร่วมกันระหว่าง Doug McAdam, Sidney Tarrow และ Charles Tilly ในฐานะเป็นหน่วยการวิเคราะห์หนึ่งเพื่อพิจารณานัยยะที่เกิดขึ้นจากการเมืองของการต่อสู้ (Contentious Politics) ผ่านปัจจัยต่าง ๆ อาทิ ลักษณะที่นำมาสู่โอกาสและภัยคุกคาม, ความเหมาะสมทางสังคมที่มีผลกับการระดมทรัพยากรของกลุ่ม, การประกอบสร้างทางสังคมในการพิจารณาอัตลักษณ์ของกลุ่ม และส่วนสุดท้าย คือ การกระทำร่วมอย่างมีนวัตกรรมเพื่อพิจารณาแนวโน้มและทิศทางของการสร้างความสนใจให้กับสังคมว่าก่อให้เกิดผลกระทบในทางใดซึ่งปัจจัยทั้งหมดนั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจเพื่อแสดงให้เห็นว่าลักษณะการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ล้วนมีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ความคล้ายคลึงกันของกลไกและกระบวนการเพื่อการบรรลุเป้าหมายให้สำเร็จลุล่วง (เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์, 2557, 32-33)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (ม.ป.ป.). **ตราสัญลักษณ์ FAIRTRADE**. เข้าถึงได้จาก <http://www.ditp.go.th/files/Fairtrade.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 16 กันยายน 2558).
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (ม.ป.ป.). **พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542**. เข้าถึงได้จาก http://webhost.cpd.go.th/rlo/download/act/act_coop2542_update%202553.pdf. (สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2558). โครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสังคมสุขภาวะ. (1 กุมภาพันธ์ 2557). ความไม่เป็นธรรมทางการตลาดของชาวนา. โดย ศจินทร์ ประชาสันต์, นริศรา สายสงวนสัตย์, กิ่งกร นริทรกุล ณ อยุธยา เข้าถึงได้จาก <http://social-agenda.org/article/1009>. (สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2558).
- เทใจตอทคอม. (ม.ป.ป.). **Rice Bucket จากชาวนาถึงน้องท้องอืด**. เข้าถึงได้จาก <https://taejai.com/projects/rice-bucket-จากชาวนาถึงน้องท้องอืด>. (สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2558).
- เพื่อนปลูกเพื่อนกิน. (ม.ป.ป.). **กองทุนแฟร์เทรด**. เข้าถึงได้จาก http://farmerandfriend.org/?page_id=22. (สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2558).
- เพื่อนปลูกเพื่อนกิน. (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับโครงการ**. เข้าถึงได้จาก http://farmerandfriend.org/?page_id=16. (สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2558).
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2557). **บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี**. กรุงเทพฯ : สมมติ.
- สหกรณ์กรีนเนท. (2551). **แฟร์เทรด: หลักการและแนวทางปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: กรีนเนท.(อัดสำเนา)
- สหกรณ์กรีนเนท. (ม.ป.ป.). **ขบวนการแฟร์เทรดไทย** เข้าถึงได้จาก <http://www.greenet.or.th/article/1473>. (สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2557).
- สหกรณ์กรีนเนท. (ม.ป.ป.). **เครือข่ายไทยแฟร์เทรด: หลากหลายแฟร์เทรดในประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2558 เข้าถึงได้จาก: <http://www.greenet.or.th/article/1790>.
- สหกรณ์กรีนเนท. (ม.ป.ป.). **หนังสือและเอกสารแฟร์เทรด**. เข้าถึงได้จาก <http://www.greenet.or.th/library/book/fair-trade>. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2558).
- สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. (20 เมษายน 2554). **World Fair trade Day – Thaicraft**. เข้าถึงได้จาก <http://www.tseo.or.th/activity/836>. (สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2558).
- สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. (ม.ป.ป.). **ทำเนียบนักประพันธ์วิฑูรย์ ปัญญากุล**. เข้าถึงได้จาก: www.praphansarn.com/วิฑูรย์%20ปัญญากุล/writer/142. (สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2558).

ภาษาต่างประเทศ

- Aboim, S. and Vasconcelos, P. (2014). **From political to social generations: A critical reappraisal of Mannheim's classical approach**. *European Journal of Social Theory*. 17(2), 165-183.
- Althusser, L. (2014). **On the Reproduction of Capitalism: Ideology and Ideological State Apparatuses**. London: Verso.
- Ashton, R. (2010). **How to be a Social Entrepreneur: Make Money and Change the World**. Chichester: Capstone.
- Benda, J. (1927). **The treason of the intellectuals**. New York: William Morrow.
- Cerny, G. P. (1990). **The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency and the Future of the State**. London: SAGE.
- Dikeç, M. (2005). **Space, Politics, and the Political**. *Environment and Planning D: Society and Space*. 23, 171-188.
- Elster, J. (1985). **Rationality, Morality, and Collective Action**. *Ethics*. 96(1), 136-155.
- Fridell, G. (2006). **Fair Trade and Neoliberalism Assessing Emerging Perspectives**. *Latin American Perspectives*. 33(6), 8-28.

- Fridell, G. (2007). **Fair-Trade Coffee and Commodity Fetishism:**” the Limits of Market-Driven **Social Justice**. *Historical Materialism*. 15(4), 79-104.
- Fridell, M., Hudson, I. and Hudson, M. (2008). **With Friends Like These: The Corporate Response to Fair Trade Coffee**. *Review of Radical Political Economics*. 40(1), 8-34
- Fukuyama, F. (1999). **The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order**. New York: Free Press.
- Graeber, D. (2009). **Direct Action: An Ethnography**. Oakland: AK Press.
- Hiscox, M. (2007). **“Fair Trade as an Approach to Managing Globalization,”** Memo prepared for the conference on Europe and the Management of Globalization. Princeton, New Jersey: Princeton University.
- James, W. (1911). **The social value of the college bred**. *Memories and Studies*. London: Longmans, Green.
- Kurzman, C and Owens, L. (2002). **The Sociology of Intellectuals**. *Annual Review of Sociology*. 28(2002), 63-90.
- Li, J. (2010). **Intellectuals’ Political Orientations: Toward an Analytical Sociology**. *Asian Social Science*. 6(12), 3-15.
- Maertens, E. (2008). **Polanyi’s Double Movement: A Critical Reappraisal**. *Social Thought and Research*. 29(2008), 129-153.
- Murray, L. D. and Reynolds, T. L. (2000). **Alternative trade in bananas: Obstacles and opportunities for progressive social change in the global economy**. *Agriculture and Human Values*. 17(1), 65-74.
- Pinard, M. (2011). **Motivational Dimensions in Social Movements and Contentious Collective Action**. Montreal: McGill-Queens University Press.
- Rao, H., Morrill, C. and Zald, N. M. (2000). **Power Plays: How Social Movements and Collective Action Create New Organizational Forms**. *Research in Organizational Behaviour*. 22, 249-250. Rose, R. Perspectives on Political Behavior in Time and Space. In: Dalton, J R. and Klingemann, D. H., editors. *Oxford Handbook of Political Behavior*. New York: Oxford University Press, 2003. p. 283-304.
- Sparke, M. (2013). **Introducing Globalization: Ties, Tensions, and Uneven Integration**. New York: Wiley-Blackwell.
- Tarrow, S. (1994). **Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (1985). **Models and Realities of Popular Collective Action**. *Social Research*. 52(4), 717-747.
- Udehn, L. (1993). **Twenty-five Years with The Logic of Collective Action**. *Acta Sociologica*. 36(3), 239-261.
- Van Belle, A. D. (1996). **Leadership and Collective Action: The Case of Revolution**. *International Studies Quarterly*. 40(1), 107-132.

การสัมภาษณ์

- บุญจิรา ต้นเรือง. (20 เมษายน 2558). **สัมภาษณ์**. เจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาด. สหกรณ์กรีนเนท.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (20 เมษายน 2558). **สัมภาษณ์**. ผู้บริหาร. สหกรณ์กรีนเนท.

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชน เขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออก

The Study of the Election Behavior of People in the Municipal Areas in the Eastern Region of Thailand.

ว่าที่ร้อยตรี เอกวิทย์ มณีธรรม⁵³ โชติสา ชาวสนธิ⁵⁴ และภรณ์ดี ปลื้มโกศล⁵⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออก เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออก และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อระบบการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมในอนาคตโดยเป็นผลจากการวิเคราะห์จากประชากรในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออก อันประกอบด้วย เทศบาลนครแหลมฉบัง เทศบาลนครระยอง และเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ จำนวน 400 ราย ผลการศึกษาสามารถสรุปผลเป็นส่วน ๆ ได้ดังนี้

ผลการสำรวจพฤติกรรมการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า ภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งท่านคิดว่าเป็นความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองไทย ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ท่านติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งในเขตเทศบาลนครของท่านอยู่เสมอ

สำหรับวัตถุประสงค์ในการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกพบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพ และรูปแบบลักษณะการพักอาศัยต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนประชาชนที่มีการศึกษา อาชีพหลักรายได้เฉลี่ยต่อเดือนความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับคู่สมรสรับเลือกตั้งสภาพที่พักอาศัย และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนต่างกัน ระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และสำหรับวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายเพื่อการศึกษาข้อเสนอแนะต่อระบบการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมในอนาคต สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ เทศบาลนครควรมีช่องทางในการกระจายข่าวสารแก่ประชาชนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการปกครอง ให้มีความทั่วถึงและมีความสม่ำเสมอมากที่สุด รองลงมาคือ ไม่ควรยกเลิกบทลงโทษในกรณีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ควรมีมาตรการในการควบคุมหวัคະແນน ในพฤติกรรมที่ชักชวนให้ไปลงคะแนนมากเกินไป และความสามารถ และผลงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตามลำดับ

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเลือกตั้ง, ประชาชน, เทศบาลนคร, ภาคตะวันออก

Abstract

The research on the study of the municipal election of the public in the Eastern Region aims to study and compare the people's behavior in the Eastern Region during the municipal election. It also suggests the suitable electoral system of local government in the future. The research is a result of the analysis of the population in the municipalities in the Eastern Region which includes 400 samples from LaemChabang Municipality, Rayong Municipality and Chao

53 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

54 อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

55 อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Phraya Surasak Municipality. The research results are as follows.

The survey found that the overall level of election behavior of the Local Administrative Organizations is high ($X = 3.55$). The issue having the most average points is that casting votes is the responsibility of Thai citizens. The issue having the lowest average points is that following news and information about the municipal election.

For comparative purposes on the election behavior of the people with different gender, age, status and accommodation forms, the research find no statistically significant difference. For the opinions of the people with different education, average income per month, occupation, personal relationships with candidates, housing, and duration of living in the community, the research found statistically significant difference at the statistical level 0.5.

The recommendations for the municipal election in the future are summarized as follows: The Municipalities provide channels for the distribution of news and information thoroughly and consistently for the public about the municipal election. The punishment for people who do not exercise their rights of vote should not be abolished. Measures to control election canvassers not to over persuade people should be taken. Ability and performance are the key factors to decide candidates respectively.

Keywords: Election Behavior, People, City Municipality, Eastern Region

บทนำ

การกระจายอำนาจนั้นในอดีตไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้นำมามากนัก เนื่องจากเป้าหมายสำคัญของประเทศอยู่ที่การรักษาประเทศให้ปลอดภัยเป็นปีกแผ่น และมุ่งสร้างความทันสมัย และการพัฒนาประเทศในการบริหารราชการส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก แต่นับจากเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ประเด็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นได้กลายมาเป็นประเด็นที่สำคัญประเด็นหนึ่งของการปฏิรูปทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากทั้งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ซึ่งให้ความสำคัญแก่การกระจายอำนาจและปัจจุบันการปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพก็เป็นประเด็นในการปฏิรูปทางการเมืองที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน ความแตกต่างอยู่ตรงที่ในขั้นตอนการปฏิรูปของคสช. นั้น ขั้นแรกเป็นการถอยกลับกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ด้วยการยุติการเลือกตั้งเป็นการชั่วคราว เพื่อพัฒนาการเมืองท้องถิ่นให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการใช้วิธีการปฏิรูปที่สวนทางจากเดิมแต่คงเจตนารมณ์ของการเห็นความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกระจายอำนาจของประเทศไทย ดังที่ โองหารถิ่นบางเตียว ได้กล่าวไว้ว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ทำให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม” (research.kirk.ac.th/images/journals/2012_01/15/Binder1.pdf) สถาบันพระปกเกล้าได้กล่าวถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้ว่า “รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้หลายมาตรา โดยมีอยู่ในหมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 และหมวดที่ 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 282-290 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ซึ่งให้หลักประกันความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปกครองตนเอง นำไปสู่กระบวนการกระจายอำนาจที่เป็นรูปธรรม เช่น การเกิดพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (สถาบันพระปกเกล้า ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย. www.kpi.ac.th/.../เอกสารประกอบการสัมมนา%20

ลำดับ...) รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเจตนารมณ์มุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้รุดหน้า โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น โดยตรงเป็นสาระสำคัญอันหนึ่งด้วย ภายใต้ฐานคติที่ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน ซึ่งย่อมสามารถรับรู้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี จากแนวคิดนี้ จึงได้มีกฎหมายรองรับตามมาหลายฉบับ ทั้งที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นจากประชาชนได้โดยตรง เช่น กฎหมายเทศบาล กฎหมายองค์การบริหารส่วนจังหวัด พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.2545 (ชวาลย์ ทัดศิริวิช, ม.ป.ป.) และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546

ต่อมารัฐธรรมนูญ ฉบับ ปี พ.ศ. 2550 ได้สานต่อแนวทางการเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นทั้งยังมีบทบัญญัติด้านนี้ไว้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 12 มาตรา โดยปรากฏอยู่ใน 2 หมวด อันได้แก่

หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารแผ่นดิน (มาตรา 78) และ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม (มาตรา 80) และ

หมวดที่ 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 281-290 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะ รวม 10 มาตรา

บทบัญญัติต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการปรับตัวและการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งมีมาตรา 283 มาตรา 288 และมาตรา 303 เป็นมาตรการที่สำคัญ (สถาบันพระปกเกล้า ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย. www.kpi.ac.th/.../เอกสารประกอบการสัมมนา%20ลำดับ) โดยสาระสำคัญ ที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญนั้น วุฒิสภา ต้นไชยได้ให้ข้อสรุปว่ามีอยู่ 5 ประการอันได้แก่ ประการที่หนึ่ง การขยายอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทที่ชัดเจนและกว้างขวางขึ้น_ประการที่สอง_การทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างภารกิจกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความเป็นอิสระ ประการที่สาม เป็นการพัฒนาระบบการดำเนินงานและบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประการที่สี่ การเปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชน ชุมชนและภาคประชาสังคมในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ ประการที่ห้า_การทำให้การเมืองท้องถิ่นมีความโปร่งใส” ความสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ วุฒิสภา ได้ชี้ว่า เป็นการเสริมกำลังให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น “กำลังทรัพย์” กำลังคน” และ “กำลังทางปัญญา” และที่สำคัญได้เพิ่มอำนาจในการตัดสินใจทางการบริหารงานท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอันจะก่อให้เกิดกระบวนการในการพัฒนาท้องถิ่นผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน และการปกครองท้องถิ่นก็จะเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยต่อไป (วุฒิสภา ต้นไชย, 2551)

ในมุมมองเชิงเปรียบเทียบประเด็นการปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนั้น ชัยพงษ์ สำเนียง ได้ชี้ว่า รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 กระจายอำนาจให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นกว่า รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยเปิดช่องทางให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหาร ตรวจสอบและถ่วงดุลการจัดการในท้องถิ่น และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ชัยพงษ์ สำเนียง, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ แม้ปัจจุบันหลังจากการรัฐประหารที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามาควบคุมอำนาจเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 จะยกเลิกรัฐธรรมนูญ ปี 2550 แล้ว แต่ (คสช.)ได้ประกาศเจตนารมณ์ประการหนึ่งในการปฏิรูปประเทศไทย โดยมีการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหนึ่งในประเด็นการปฏิรูปด้วย จะเห็นได้ว่า ประเด็นการปฏิรูปด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมาโดยตลอด (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2557) และประเด็นเรื่องการปกครองท้องถิ่นได้เป็นหนึ่งในประเด็นปฏิรูป ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พุทธศักราช 2557 ตาม มาตรา 27 ที่บัญญัติให้มีสภาพปฏิรูปแห่งชาติ มีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ รวมถึงการปกครองท้องถิ่น (คมชัดลึกออนไลน์, <http://www.komchadluek.net/detail/20140722/188733.html>, 2557)

ในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น คสช. ได้ออกประกาศ ฉบับที่ 85/2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว และฉบับที่ 86/2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตเป็นการชั่วคราว เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 ให้งดการเลือกตั้งเป็นการชั่วคราว และใช้วิธีการสรรหาแทน เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงประกาศ เนื่องจากมีสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นหลายแห่งที่ได้ครบวาระหรือว่างลงหรือมีกรณีสิ้นสุดสมาชิกภาพ แต่สถานการณ์ในปัจจุบันยังไม่อาจจัดให้มีการเลือกตั้งได้โดยเรียบร้อย คสช. (ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์, <http://www.thairath.co.th/content/436561>, 2557) ซึ่งการงดการเลือกตั้งชั่วคราวนี้ ทางฝ่ายข้าราชการและคณะกรรมการของคสช. อธิบายเรื่องนี้ไว้ เช่น นายวัลลภ พริ่งพงษ์ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้อธิบายประกาศดังกล่าวว่าการงดการเลือกตั้งชั่วคราวนั้นเป็นการลดความขัดแย้งในช่วงเวลาที่ประเทศต้องการการปรองดอง (แนวหน้า <http://www.naewna.com/politic/112966>, 2557) คณะทำงานด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของคสช. ที่มี พล.อ.ไพบุลย์คุ้มฉายา ผู้ช่วยผบ.ทบ. เป็นหัวหน้า มองว่า การเลือกตั้งในห้วงเวลานี้จะได้ผู้บริหารที่เป็นฐานเสียงของพรรคการเมืองระดับชาติอีกทั้งหากมีรัฐธรรมนูญและมิกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งฉบับใหม่ซึ่งอาจต้องดำเนินการเพื่อให้ได้สมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่นชุดใหม่ตามที่กฎหมายกำหนด การเลือกตั้งในช่วงนี้จะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศด้วย (ASTV ผู้จัดการออนไลน์ <http://www.manager.co.th/politics/viewnews.aspx?NewsID=9570000080428>, 2557)

คำอธิบายดังกล่าวได้ทำให้มีการวิเคราะห์ผ่านสื่อต่อไปอีกว่า ฐานคิดของคสช. นั้นมองว่า นักการเมืองนั้นคือสาเหตุแห่งปัญหาทางการเมืองและฝากความหวังไว้กับข้าราชการ หรืออดีตข้าราชการที่มีคุณสมบัติดีและมีคุณธรรม และการกระจายอำนาจนั้นยังไม่บรรลุเป้าหมายในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กลับกลายเป็นเวทีสร้างฐานอำนาจให้กับนักการเมือง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นได้มีประสบการณ์กับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นปีแรก (มรุต วันทนากร, 2548)

จวบจนตอนนี้ สิบกว่าปีแล้ว และเมื่อคสช. ประกาศงดการเลือกตั้ง นั้น ย่อมเป็นการขัดกับความคาดหวังและความเคยชินที่ผ่านมา จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษา พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนต่อการเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของเทศบาลเป็นอย่างไร เนื่องจากเทศบาลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญองค์กรหนึ่งและมีประวัติความเป็นมายาวนานที่สุดในบรรดาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยทั้งหมดทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป อันประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา (สมคิด เลิศไพฑูรย์. <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น>) ประหยัด (2523) หงษ์ทองคำ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเทศบาลไว้ว่า "บรรดาสถาบันการเมืองการปกครองท้องถิ่นดังกล่าวนี้ นับว่าเทศบาลเป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเป็นหน่วยการปกครองที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนที่มีความเจริญ นานาประเทศต่างประสบความสำเร็จในการใช้เทศบาลเป็น "เครื่องมือ" ที่สำคัญในการปกครองประเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทศบาลมีความสำคัญในฐานะสถาบันที่มี "ความจำเป็น" สำหรับการปกครองประเทศของบรรดาประเทศที่พัฒนาทั้งหลาย" เทศบาลแบ่งเป็นสามรูปแบบตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 อันได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารของเทศบาลนคร เนื่องจากเป็นเทศบาลที่เป็นเมืองขนาดใหญ่ นั่นคือ เทศบาลนคร โดยต้องเป็น ท้องถิ่นชุมชนที่มีจำนวนราษฎรมากกว่าเทศบาลประเภทอื่น (ตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป) เทศบาลนครประกอบด้วยนายกเทศมนตรีทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายบริหารและสภาเทศบาลที่มีสมาชิกจำนวน 20 คนมาจากการเลือกตั้งของราษฎรในเขตเทศบาลทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ นายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรในเขตเทศบาลและมีรองนายกเทศมนตรีมาจากการแต่งตั้งของนายกเทศมนตรี นอกจากนี้ยังมีสำนักงานเทศบาลนครซึ่งมีปลัดเทศบาลเป็นหัวหน้าพนักงานเทศบาล ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานธุรการและหน่วยงานให้บริการประชาชนภายใต้การบังคับบัญชาของนายกเทศมนตรี (การปกครองท้องถิ่นไทย :เทศบาล , reg.ksu.ac.th/teacher/katanyu/lesson/2.doc)

การที่ฝ่ายบริหารในส่วนของนายกเทศมนตรี และฝ่ายนิติบัญญัติคือสมาชิกสภาเทศบาลนั้นมีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน พฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นภาพที่สะท้อนประการหนึ่งให้เห็นถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ ความตื่นตัวในทางการเมือง ทักษะคิด วิเคราะห์ทางการเมือง รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นระดับเทศบาล นครอันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีระดับความเจริญและมีความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัยในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณภาคตะวันออก ซึ่งมีความน่าสนใจทั้งในมิติทางการเมืองท้องถิ่นและทางเศรษฐกิจ ดังที่ไอฟาร ลินบางเตียว ได้กล่าวไว้ในบทความ “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกของ ประเทศไทย” ไว้ว่า ภาคตะวันออกนั้นมีความโดดเด่นในเรื่อง อำนาจ/อิทธิพลในระดับท้องถิ่นมากที่สุดในประเทศไทย และยังโดดเด่นในด้าน การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมากกว่าพื้นที่ต่างจังหวัดในภาคอื่น ๆ โดยพื้นที่ ภาคตะวันออกนั้น “เป็นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมหลัก และการพัฒนาเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเริ่มดำเนินการพัฒนาตามแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกระยะที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2537) และระยะที่ 2 (พ.ศ. 2538 - 2547)” จนถึงปัจจุบัน การพัฒนาอุตสาหกรรมตามโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่ง ทะเลตะวันออก ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลให้ความสำคัญมากที่สุด” (research.krirk.ac.th/images/journals/2012_01/15/Binder1.pdf)

งานวิจัยชิ้นนี้ได้กำหนดนิยามภาคตะวันออกตามการแบ่งภาคของงานจัดทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ของราชบัณฑิตยสถานแบ่งภาคตะวันออกออกเป็น 7 จังหวัด ได้แก่ สระแก้ว ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด (นฤมล บุญแดง, <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=1378>) สำหรับ เทศบาลนครในภาคตะวันออกนั้นประกอบไปด้วย สามแห่ง อันได้แก่ เทศบาลนครแหลมฉบัง เทศบาลนครระยอง เทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ นั้นมีเทศบาลนครแหลมฉบังที่นายกเทศมนตรีและสมาชิกเทศบาล จะครบวาระการ ดำรงตำแหน่งในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2557 จากจำนวนเทศบาลนครทั่วประเทศที่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติจะ ครบวาระดำรงตำแหน่ง ทั้งหมด 2 แห่ง จะเห็นได้ว่า เทศบาลนครในภาคตะวันออก 1 แห่งได้รับผลกระทบจากประกาศ ของ คสช.ด้วย ในบรรยากาศทางการเมืองภายใต้การปกครองของคณะรัฐประหารที่มุ่งธงปฏิรูปประเทศไทย และแสดง สัญญาณให้เห็นถึงการมองว่าการเลือกตั้งเป็นการสร้างปัญหาให้กับท้องถิ่นมากกว่าจะช่วยพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการประ กาศฯของ คสช.เรื่อง การงดการเลือกตั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้ คณะผู้วิจัยมี ความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองด้านการเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะสามารถฉายให้เห็น ได้ชัดถึงมุมมองของประชาชนในด้านจุดเด่น รวมไปถึง ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารงานของเทศบาล นครในภาคตะวันออก รวมไปถึงจนถึงสะท้อนวัฒนธรรมทางการเมือง และปัจจัยที่มีผลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และสามารถสะท้อนถึงท่าทีหรือมุมมองที่ประชาชนในเทศบาลในภาคตะวันออกกว่ายอมรับหรือการปฏิเสธวิธีการเข้าสู่ ตำแหน่งแบบเลือกตั้ง หรือเชื่อมั่นว่าการเว้นวรรคการเลือกตั้งชั่วคราว เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาทางการเมืองท้องถิ่นต่าง ๆ

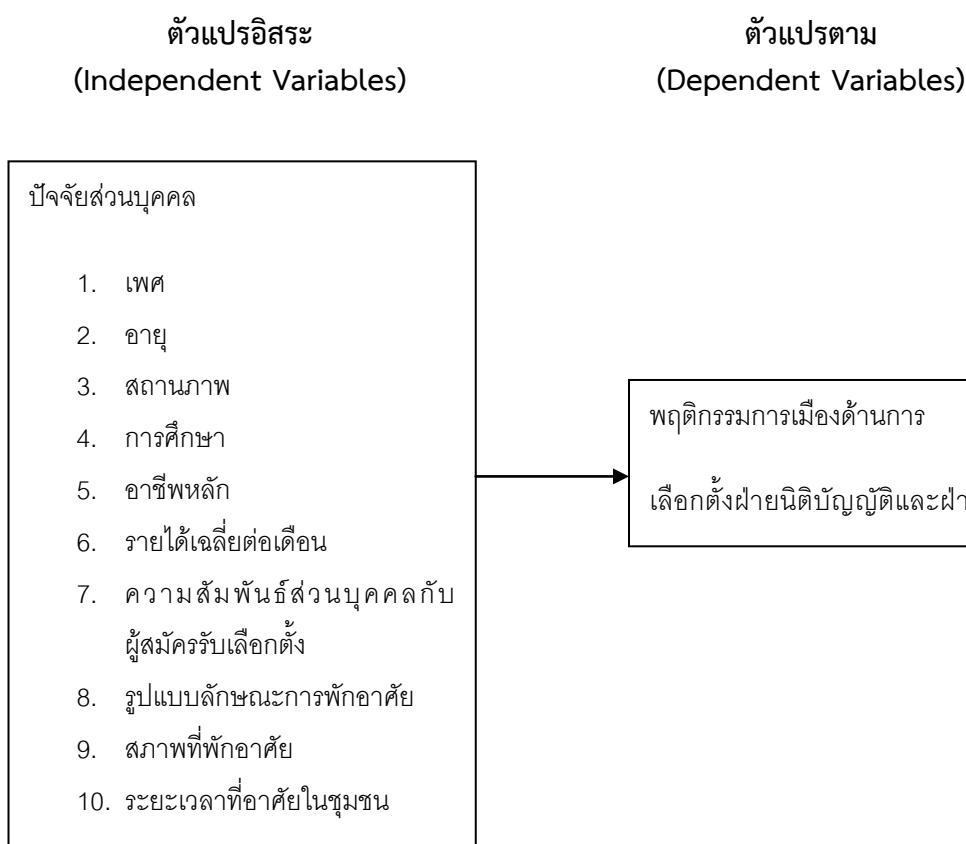
ด้วยการใช้ระบบราชการนำนั้นจะเป็นการปรับให้ท้องถิ่นได้มีความพร้อมที่จะใช้วิธีการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ ผู้บริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากขึ้นได้ ซึ่งเท่ากับว่า รัฐภาธิปไตยวางข้อยกเว้นของ กระบวนการเลือกตั้งอันเป็นลักษณะเด่นสำคัญประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยตัวแทนสมัยใหม่ ซึ่งอันที่จริงระบอบประชาธิปไตยทุกระบบนั้นย่อมกำหนดข้อยกเว้นไว้เสมอ ในเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น ภาวะวิกฤต การ วิจัยชิ้นนี้ อาจนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นได้ถึง ทักษะของประชาชนว่า มองสภาวะการเมืองปัจจุบันในฐานะภาพกว้าง กับการเมืองท้องถิ่นในฐานะภาพย่อยนั้น ตกอยู่ในข่ายวิกฤตอันเหมาะสมแล้วที่จะต้องมีการปรับให้เข้าสู่รูปเข้า รอย ดังที่ คสช. อธิบายไว้อย่างเป็นทางการด้วยหรือไม่ บทสรุปและข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยสามารถเป็นประโยชน์ อย่างยิ่งต่อการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และเพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานของเทศบาลนคร ต่อไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลการศึกษาที่ได้นั้นจะช่วยให้เข้าใจได้มากขึ้นเกี่ยวกับประเด็นการเลือกตั้งกับความแตกแยก ทางการเมือง ลักษณะของปัญหาที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบ เลือกตั้งที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อระบบการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมในอนาคต

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย : กรณีศึกษาเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ได้แก่เขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้แก่ เทศบาลนครแหลมฉบัง เทศบาลนครระยอง เทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชากรในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันประกอบด้วย เทศบาลนครแหลมฉบัง เทศบาลนครระยอง และเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ดังนี้

ประชากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง	จำนวน	75,284	ราย
ประชากรในเทศบาลระยอง	จำนวน	61,113	ราย
ประชากรในเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์	จำนวน	75,284	ราย

รวมทั้งหมด	จำนวน	252,584	ราย
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นการเลือกแบบสัดส่วน โดยใช้สูตรคำนวณของยามานะดังนี้			
กลุ่มตัวอย่างประชากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง	จำนวน	119	ราย
กลุ่มตัวอย่างประชากรในเทศบาลระยอง	จำนวน	97	ราย
กลุ่มตัวอย่างประชากรในเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์	จำนวน	184	ราย
รวมทั้งหมด	จำนวน	400	ราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้เพื่อการวางแผนทางและมาตรการในการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน
2. ข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง เทศบาลนครในภาคตะวันออก เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินงานของเทศบาลนครให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาระบบการเมืองไทยในแง่มุมของการพัฒนาระบบราชการการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยผสม ระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

- (1) การศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิดและทฤษฎี ข้อมูลเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (2) การวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative research and Quantitative research) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interviews) จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง และ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

ในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 53.0 มีอายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.5 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 48.4 ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 35.5 มีอาชีพพนักงานบริษัท องค์กรเอกชน/ลูกจ้างทั่วไปธุรกิจเอกชน คิดเป็นร้อยละ 57.8 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,001 – 15,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.3 ส่วนใหญ่แทบไม่เคยพูดคุย หรือ ไม่เคยพบปะพูดคุย หรือ รู้จักเป็นการส่วนตัวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งคิดเป็นร้อยละ 60.8 มีรูปแบบลักษณะการพักอาศัยแบบพักกับครอบครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.2 มีสภาพที่พักเป็นบ้านหลัง/จัดสรร คิดเป็นร้อยละ 51.7 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 5 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.5

ผลการสำรวจพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) สามารถพิจารณาได้ดังนี้ ประเด็นที่อยู่ในระดับมากมี 14 ประเด็นเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ประเด็นที่ 14 เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งท่านคิดว่าเป็นความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองไทย ($\bar{X} = 3.96$) ประเด็นที่ 20 ท่านคิดว่าการจัดการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น เช่น เทศบาลนคร ควรอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ต่อไป ($\bar{X} = 3.84$) ประเด็นที่ 11 เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งท่านมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่าตนเองสนับสนุนกระบวนการเลือกตั้ง/ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

($\bar{X} = 3.79$) ประเด็นที่ 12 ทุกครั้งหรือส่วนใหญ่เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งท่านคิดว่าเป็นการให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ($\bar{X} = 3.78$) ประเด็นที่ 6 ท่านคิดว่าคุณธรรม จริยธรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.75$) ประเด็นที่ 4 ท่านคิดว่าความสำคัญของการเลือกตั้งในองค์กรปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญ ($\bar{X} = 3.69$) ประเด็นที่ 15 ทุกครั้งหรือส่วนใหญ่เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อที่จะสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนต้องการ พอใจ ยอมรับ หรือเห็นว่าเหมาะสม ($\bar{X} = 3.65$) ประเด็นที่ 9 ท่านคิดว่านโยบายของพรรค/กลุ่ม/หรือของผู้สมัคร มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.61$) ประเด็นที่ 5 ท่านคิดว่าพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมืองที่สังกัดเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.56$) ประเด็นที่ 18 หากมีการเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของเทศบาลนครในครั้งต่อไปท่านคิดว่าจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่ ($\bar{X} = 3.56$) ประเด็นที่ 17 การตัดสินใจจากการติดตามข้อมูลข่าวสารผลงาน ความเป็นมา รวมถึงการทำงานของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง/นักรการเมือง/กลุ่มการเมืองอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.54$) ประเด็นที่ 16 ทุกครั้งหรือส่วนใหญ่เมื่อท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อต้องการที่จะสนับสนุนกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่สนับสนุนกลุ่มการเมืองที่ตนต้องการ ($\bar{X} = 3.53$) ประเด็นที่ 3 เมื่อมีการเลือกตั้งทุกครั้งท่านมีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการไปใช้สิทธิลงคะแนน ($\bar{X} = 3.48$) และประเด็นที่ 13 ท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อได้รับการชักชวนร้องขอจากครอบครัวญาติพี่น้อง เพื่อน เครือญาติหรือคนรู้จัก ($\bar{X} = 3.46$) ตามลำดับ

และประเด็นที่อยู่ในระดับปานกลาง 6 ประเด็น เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ประเด็นที่ 10 ความเป็นผู้มีชื่อเสียง “เด่น ดัง” มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.38$) ประเด็นที่ 7 ท่านคิดว่าความใกล้ชิด/คุ้นเคยหรือเป็นเครือข่ายทางสังคม มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.36$) ประเด็นที่ 8 ท่านคิดว่าหัวหน้าคะแนน ผู้คอยแนะนำหรือชักชวนให้ไปลงคะแนนมีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.36$) ประเด็นที่ 19 ท่านคิดว่าควรยกเลิกบทลงโทษในกรณีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ($\bar{X} = 3.35$) ประเด็นที่ 1 ท่านติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเทศบาลนครอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.25$) และประเด็นที่ 2 ท่านติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งในเขตเทศบาลนครของท่านอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.16$) ตามลำดับ

สำหรับวัตถุประสงค์ในการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า

ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพ และรูปแบบลักษณะการพักอาศัยต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่ไม่ต่างกัน

ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 คู่คือ 1) ระหว่างกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า กับ กลุ่มที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หมายความว่า ประชาชนที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และ 2) ระหว่างกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า กับ กลุ่มที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หมายความว่า ประชาชนที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาในระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า

ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 4 คู่คือ 1) ระหว่างกลุ่มที่มีอาชีพข้าราชการพนักงานราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ กับ กลุ่มที่มีอาชีพพนักงานบริษัท องค์กรเอกชน/ลูกจ้างทั่วไปธุรกิจเอกชน หมายความว่า ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการพนักงานราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจจะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่มีอาชีพพนักงานบริษัท องค์กรเอกชน/ลูกจ้างทั่วไปธุรกิจเอกชน 2) ระหว่างกลุ่มที่มีอาชีพข้าราชการพนักงานราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ กับ กลุ่มที่มีอาชีพผู้ประกอบการ/เกษตรกร/เลี้ยงสัตว์/ประมง หมายความว่า ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการพนักงานราชการ/

มากกว่าประชาชนที่แทบไม่เคยพูดคุย หรือ ไม่เคยพบปะพูดคุย หรือรู้จักเป็นการส่วนตัว

ประชาชนที่มีสภาพที่พักอาศัยต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 คู่คือ 2) ระหว่างกลุ่มที่มีสถานที่พักอาศัยแบบบ้านหลัง/จัดสรร กับ กลุ่มที่มีสถานที่พักอาศัยแบบบ้านเช่า/ห้องเช่า หมายความว่า ประชาชนที่สถานที่พักอาศัยแบบบ้านหลัง/จัดสรร จะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่สถานที่พักอาศัยแบบบ้านเช่า/ห้องเช่า และ2) ระหว่างกลุ่มที่มีสถานที่พักอาศัยแบบคอนโดมีเนียม กับ กลุ่มที่มีสถานที่พักอาศัยแบบบ้านเช่า/ห้องเช่า หมายความว่า ประชาชนที่สถานที่พักอาศัยแบบคอนโดมีเนียมจะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่สถานที่พักอาศัยแบบบ้านเช่า/ห้องเช่า

และประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05พบว่า คู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 คู่ คือ 1) ระหว่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง 5 -10 ปี กับ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 15 ปี หมายความว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 15 ปี จะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง 5 -10 ปี และ 2) ระหว่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง 11- 15 ปีกับ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 15 ปี หมายความว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 15 ปี จะมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง 11- 15 ปี

สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ดังตาราง 5.1

ตารางที่ 5.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน
เพศที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
อายุที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
สภาพพื้นที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
การศึกษาที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
อาชีพหลักที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
รูปแบบลักษณะการพักอาศัยที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
สภาพที่พักอาศัยที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกัน	เป็นไปตามสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน โดยประเด็นที่เป็นไปตามสมมติฐานคือ การศึกษาที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือก

ตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน อาชีพหลักที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน สภาพที่พักอาศัยที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกันและระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน โดยประเด็นที่ไม่ยอมรับสมมติฐานคือ เทศที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกันอายุที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกันสถานภาพที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกันและรูปแบบลักษณะการพักอาศัยที่ต่างกันมีพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างกัน

และสำหรับวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายเพื่อการศึกษาข้อเสนอแนะต่อระบบการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมในอนาคต สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ เทศบาลนครควรมีช่องทางในการกระจายข่าวสารแก่ประชาชนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการปกครอง ให้มีความทั่วถึงและมีความสม่ำเสมอมากที่สุด รองลงมาคือ ไม่ควรยกเลิกบทลงโทษในกรณีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบัน ควรจะมีมาตรการในการควบคุมหวัคະແນน ในพฤติกรรมที่ชักชวนให้ไปลงคะแนนมากเกินไป และความสามารถ และผลงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตามลำดับ

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{XX} = 3.55$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อักษรทองพลอยอิมรอนมะลูลิมและบุญเรืองศรีเหรียญ (มปพ.) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีกรณีเลือกตั้งซ่อมพ.ศ. 2554 ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีอยู่ในระดับมากประสงค์ สาวเสมอ (2551) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบล หลักเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากนั้นภูษิตา ศรีจันทร์โท (2552) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคามมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากแต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของมานวิภา อินทรทัต และ ปรีชาญาณ วงศ์อรุณ (2554) ที่วิจัยเรื่อง การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา 2551 ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพฯ มีความตื่นตัวน้อยมากต่อการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ 40 เทียบกับร้อยละ 53.86 และ 70.75 ในปี 2549 และ 2543 ตามลำดับภูษิตา ศรีจันทร์โท (2553) วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 2 ระดับเท่านั้นได้แก่ ระดับปานกลาง และต่ำ

2. การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงใต้ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลสอดคล้องกับงานวิจัยของ อักษรทองพลอยอิมรอนมะลูลิมและบุญเรืองศรีเหรียญ (มปพ.) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี

กรณีเลือกตั้งซ่อมพ.ศ. 2554 ผลการศึกษาพบว่าเพศทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกันส่วนระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีแตกต่างกัน ประสงค์ สาวเสม (2551) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาวิจัย พบว่าเพศและอายุมีผลทำให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกันส่วนระดับการศึกษามีผลทำให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มาก นัฐฤทิภา ศรีจันทร์โท (2552) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา พบว่า จำแนกตามเพศ มีการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันส่วนระดับการศึกษาและอาชีพ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของอักษร ทองพลอย อิมรอนมะลูลิ้มและบุญเรือง ศรีเหรียญ (มปพ.) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีกรณีเลือกตั้งซ่อมพ.ศ. 2554 ผลการศึกษาพบว่ารายได้ต่างกัน ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับอายุสถานภาพการสมรส ต่างกันทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีแตกต่างกัน ประสงค์ สาวเสม (2551) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบล หลักเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่ารายได้ต่อเดือนและอาชีพมีผลทำให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน นัฐฤทิภา ศรีจันทร์โท (2552) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าจำแนกตามอายุ มีการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลนครควรจัดช่องทางในการกระจายข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ
2. เทศบาลนครควรทบทวนการยกเลิกบทลงโทษในกรณีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
3. เทศบาลนครควรมีมาตรการในการควบคุมหวัคະແນ
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นโดยให้ความรู้ความเข้าใจและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ประชาชน
5. การให้ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก่ประชาชนผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนเขตเทศบาลนครในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการศึกษางานวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเลือกตั้งของประชาชน
2. ศึกษาบทบาทของประชาชนกับกระบวนการประชาธิปไตย
3. ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางนำไปใช้ทำวิจัยในลักษณะวิจัยผสมผสานในเชิงปริมาณโดยการทำแบบสอบถามและเชิงคุณภาพโดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) ในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภูมิภาคอื่น ๆ หรือในรูปแบบอื่น ๆ เช่น อปต. อบจ. ฯลฯ หรือในระดับประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม. (2555). การปกครองท้องถิ่นไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิทยุชน. คู่มือประชาชน เลือกลงเทศบาล. (2546). คู่มือประชาชนเลือกลงเทศบาล. เข้าถึงได้จาก:www.surat-local.go.th/.../20100105111649kruuk.pdf. (กรกฎาคม 2546).
- จุมพล นิมพานิช.(2548). พัฒนาการทางการเมืองไทย อำมาตยธิปไตย ธนาธิปไตย หรือประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. (2557). 11 ประเด็นปฏิรูปประเทศ: ความท้าทายของ คสช. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/436947>. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- ชาวลัย ทัดศิวิชัย. (ม.ป.ป.). การศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากการเลือกตั้งตัวแทนท้องถิ่น. เข้าถึงได้จาก http://www.tungsong.com/vichakan/Fact_15.doc. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (ม.ป.ป.). รัฐธรรมนูญ: จากอำนาจอิสระในการปกครองส่วนท้องถิ่นสู่การ(ขยาย) กระจายอำนาจ. จากเข้าถึงได้จาก: <http://www.siamintelligence.com/constitutional-on-decentralization-role/> http://www.tungsong.com/vichakan/Fact_15.doc. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- ณัฐพล ยะสม. (2549). การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง กับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก: archive .lib.cmu.ac.th .(ค้นข้อมูล20 กรกฎาคม 2557).
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2553). การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่นอีกมิติหนึ่งของอารยธรรมโลก ภาคแรก : จากยุคกรีกถึงยุคทุนนิยมตะวันตก. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- บุษอรียี่หมะ. (2550).การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสงค์ สาวเสม. (2551). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลักเมืองอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี. ออนไลน์ วิทยานิพนธ์คณะวิทยาการจัดการ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. เข้าถึงได้จาก: http://202.28.199.3/tdc/browse.php?option=-show&browse_type=title&titleid=6701&display=list_subject&q=%E2%C3%A7%E0%C3%D5%C2%B9. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- ภูสิทธิ์ ชันติกุลภูสิทธิ์. (2553). รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิตกรุงเทพมหานคร. ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีงบประมาณ 2553. เข้าถึงได้จาก: www.ssrui.ac.th/bitstream/ssruir/868/1/047_53.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- มานวิภา อินทรทัตและ ปรีชาญาณวงศ์อรุณ, (2554) การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา 2551: กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าผล. เข้าถึงได้จาก: www.kpi.ac.th/.../new%20สว%20ชลบุรี_OK.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- มรุต วันทนากร, (2548). การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงกับระบบพรรคการเมือง. เข้าถึงได้จาก: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=677>. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).
- วรเชษฐ์ ไชยวงศ์. (2549). พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรงขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก: http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/index.php?word=25_49&check_field=YEAR&select_study=&condition=2&search=9&philosophy=&master=&page=66. (วันที่ค้นข้อมูล 21กรกฎาคม 2557).

วุฒิสาร ตันไชย. (2551). **สาระสำคัญ 5 ประการ ที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญ**. เข้าถึงได้จาก: <http://www.vcharkarn.com/varticle/35389>. (วันที่ค้นข้อมูล 21กรกฎาคม 2557). อักษรทองพลอย อิมรอนมะลูลิ้ม และบุญเรืองศรีเหรียญ. (ม.ป.ป.). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีกรณีเลือกตั้งซ่อม พ.ศ. 2554 ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์. เข้าถึงได้จาก: grad.vru.ac.th/pdf-journal/JourIS.../19%20Anksorn.p.. (วันที่ค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2557).

การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงาน ต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร

The study compared the quality of working life of Burmese migrant worker in Samut Sakhon province.

ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วัลลภ รัฐฉัตรานนท์

ศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 398 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ประกอบด้วย ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t - test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา ลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคต ต่างกันมีคุณภาพชีวิตแตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีสถานภาพ ระยะเวลาที่เข้ามาทำงานจำนวนสถานที่ทำงานที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบันต่างกันมีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ / Keyword: คุณภาพชีวิตการทำงาน, Quality of Work Life, แรงงานต่างด้าวชาวพม่า, Burmese migrant workers

Abstract

This study aimed to examine the to compare the quality of work life of Burmese migrant workers in SamutSakhon province by personal factors. The sample used in This research Burmese migrant workers in SamutSakhon were 398 Questionnaires were used to collect data. Such analysis computer program. The statistics used in data analysis and hypothesis testing consists. The percentage (Percentage) Average (Mean), standard deviation (Standard Deviation) to test for the (t - test) analysis, ANOVA (One - Way ANOVA) for the statistical significance of the. This analysis Set at the 0.05 level

Result of this study showed that Burmese migrant workers in SamutSakhon province with sex, age, income, education. Characteristics of establishments that operate today. Commenting on the change in the difference in quality of life are different. By a statistically significant 0.05 Burmese migrant workers in SamutSakhon, on the status of the working period. Number of workplaces, from past to present different quality of life is no different. Are statistically significant at 0.05

บทนำ

การทำงานของมนุษย์ต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด เพราะเป็นทรัพยากรที่ทำให้ทรัพยากรอื่นที่มีคุณค่า จึงเปรียบมนุษย์เป็นตั้งหัวใจหลัก ซึ่งความพอใจในการทำงานจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นและความปรารถนาที่จะทำให้งานดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปได้ตามแผนงาน การทำงานจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เพราะการทำงานคือการทำให้มีรายได้และมีรายได้ก็สามารถนำไปซื้อหาอาหาร เครื่องใช้ ตลอดจนปัจจัยทั้ง 4 ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้การทำงานยังเป็นตัวกำหนดฐานะและหน้าที่ทางสังคมทำให้เกิดค่าทางในชีวิตของคน ซึ่งในอดีตนายจ้างมองมนุษย์เป็นเพียงวัตถุดิบในการผลิตเท่านั้นในฐานะทางสังคมที่มีผลอันเกิดจากการทำงานของมนุษย์ในสมัยนั้นไม่ได้ยอมรับเท่าที่ควร ต่อมาผู้บริหารและบุคลากรของรัฐได้หันมาให้ความสนใจต่อชีวิตการทำงานของพนักงานของตนมากยิ่งขึ้น จึงเป็นที่มาของคำว่า คุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life) (อ้างถึง ผจญ เฉลิมสาร, 2556 : ออนไลน์) คุณภาพชีวิตในการทำงาน มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานปัจจุบัน เพราะคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า ในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่ ต้องเข้าสู่ระบบการทำงาน ต้องทำงานเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้และตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เมื่อคนต้องทำงานในที่ทำงานเป็นส่วนใหญ่ จึงควรมีสภาวะที่เหมาะสม ทำให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้สึกมั่นคงทั้งสภาวะทางกาย สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ และสุขภาวะทางสังคม (กองสวัสดิการแรงงาน, 2547, หน้า 18) คุณภาพชีวิตการทำงานมีผลต่อการทำงานมาก กล่าวคือ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่องาน และทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อองค์กรนอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมในเรื่องสุขภาพจิตช่วยให้เจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพขององค์กร และยังช่วยลดปัญหาการขาดงาน การลาออก ลดอุบัติเหตุ และส่งเสริมให้ได้ผลผลิตและการบริการที่ดี ทั้งคุณภาพและปริมาณ (อ้างถึงทิพวรรณศิริคุณ, 2542 : 18) การสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญมากเพราะส่งผลต่อการทำงาน นำไปสู่ประสิทธิภาพของงาน ซึ่งก็คือการบรรลุเป้าหมายนอกจากนี้ควรคำนึงถึงการสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีแล้ว ย่อมจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

จากสภาพในปัจจุบันจะพบได้ว่ามีจำนวนประชากร ของกลุ่มแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนหนึ่งคือแรงงานพม่ามีจำนวนมาก ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาประชากรเป็นแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 74,719 คน ณ วันที่ 30 กันยายน 2555 (สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2556 : ออนไลน์) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ว่าเขาเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตในการทำงานอย่างไร เพราะหากแรงงานดังกล่าวมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพและลดปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน ฉะนั้นคุณภาพชีวิตจากการทำงานถือเป็นสิ่งสำคัญ ในการทำงานอย่างมีความสุขถือเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้งานประสบความสำเร็จ หากเราเข้าใจในความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าวรวมถึงคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงาน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยภายใต้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เราจะสามารถจัดการกับแรงงานเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากแรงงานต่างด้าวได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปด้วย

ดังที่กล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าว โดยศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน ของแรงงานต่างด้าวและเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุง หรือนำเสนอนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าว เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้ทำงานอยู่เพื่อภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและเป็นส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษา แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำมาตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัย ดังต่อไปนี้

- สมมติฐานที่ 1 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 2 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 3 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีรายได้ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 4 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 5 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 6 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 7 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 8 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคตต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน
- สมมติฐานที่ 9 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีจำนวนสถานที่ที่เคยทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานที่สร้างขึ้นมาโดยใช้ลักษณะมาตราส่วนส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต ที่เรียกว่า (Likert Scale) เป็นการวัดตัวแปรต่าง ๆ โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำการประเมินระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานและนำมาวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 74,719 คน ณ วันที่ 30 กันยายน 2555 (สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2556 : ออนไลน์)

การสุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 74,719 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Wanlop (อ้างถึง วัลลก รัฐฉัตรนนท์, 2555 : 146) ในการคำนวณหาขนาดที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 398 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จัดทำแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วยคำถามจำนวน 33 ข้อ แบ่งเป็น 9 ด้าน ดังนี้

1. ค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม	จำนวน	4	ข้อ
2. สภาพแวดล้อมในการทำงาน	จำนวน	3	ข้อ
3. สภาพงาน	จำนวน	3	ข้อ
4. การพัฒนาและใช้ความสามารถ	จำนวน	5	ข้อ
5. ความมั่นคงและโอกาสความก้าวหน้า	จำนวน	3	ข้อ
6. สิทธิของแรงงานต่างด้าว	จำนวน	4	ข้อ
7. งานและขอบเขตของชีวิตส่วนตัว	จำนวน	4	ข้อ
8. ความปลอดภัยและการส่งเสริมสุขภาพ	จำนวน	3	ข้อ
9. สภาพความเป็นอยู่	จำนวน	4	ข้อ

3. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปทดสอบความเที่ยง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่านที่ได้กรุณาเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้

ขั้นตอนที่ 2 การหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pretest) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มที่ศึกษาจำนวน 32 คน โดยการนำไปวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นเป็นรายข้อ (Item Analysis) หาความเชื่อมั่นรวมโดยใช้วิธีของ Cronbach (1984: 161) เพื่อให้เกิดความชัดเจนของ ข้อคำถาม โดยใช้เกณฑ์ยอมรับที่ค่ามากกว่า 0.70 เพื่อแสดงว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นเพียงพอ

ทั้งนี้หลังทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มที่จะทำการศึกษา พบว่าแบบสอบถามนี้มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.88 ซึ่งเป็นแบบสอบถามนำไปใช้ในการศึกษาต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ทดสอบแบบสอบถามด้วยตนเองโดยแจกแบบสอบถามให้กับแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร แล้วรับกลับมาทุกฉบับ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 15 – 31 พฤษภาคม 2556

2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ววิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้อธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ เพศ อายุ การเข้ามาทำงาน รายได้ สถานภาพ ระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน ระดับการศึกษา สถานที่ทำงาน

2. ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้วิเคราะห์และอธิบายลักษณะของคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ว่าอยู่ในระดับใด

3. การทดสอบค่าที (t – test) ใช้ในการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระที่จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศ การเข้ามาทำงาน และการเปลี่ยนงานในอนาคต

4. การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ใช้ในการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระที่จำแนกเป็น 3 กลุ่มขึ้นไป ได้แก่ สถานภาพ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันเป็นประเภทใด สภาพชีวิตความเป็นอยู่

สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตต่อแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คนและทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐานสามารถสรุป

ผลได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ Independent t-test ใช้เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระกัน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. (2-tailed) หรือ Probability (P-value) มีค่าน้อยกว่า .05

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงานจำแนกตามเพศ

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	เพศ	t-test for Equality of Means				
		\bar{X}	S.D.	t	df	P
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ชาย	2.85	.481	-6.083	396	.000*
	หญิง	3.16	.507			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามเพศ พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 2 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีScheffe

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงานจำแนกตามอายุ

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	4.811	3	1.604	6.350	.000*
	ภายในกลุ่ม	99.515	394	.253		
	รวม	104.327	397			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามอายุ พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe ดังแสดงในตาราง 24

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามอายุ

อายุ	ค่าเฉลี่ย
18 - 27 ปี	3.04
28 - 37 ปี	2.86
38 - 47 ปี	2.97
48 ปีขึ้นไป	2.44

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย (1) แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 18 – 27 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 28 – 37 ปี (2) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 18 – 27 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 48 ปีขึ้นไป และ (3) แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 38 – 47 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 48 ปีขึ้นไป

สมมติฐานที่ 3 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามรายได้

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	5.413	5	1.083	4.290	.001*
	ภายในกลุ่ม	98.914	392	.252		
	รวม	104.327	397			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามรายได้ แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้แตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe ดังแสดงในตาราง 26

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงานจำแนกตามรายได้

รายได้	ค่าเฉลี่ย
5,000 – 6,000 บาท/เดือน	2.73
6,001 – 7,000 บาท/เดือน	2.86
7,001 – 8,000 บาท/เดือน	3.08
8,001 – 9,000 บาท/เดือน	3.03
9,001 – 10,000 บาท/เดือน	3.06
11,001 บาทขึ้นไป	3.17

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย (1) แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 5,000 – 6,000 บาท/เดือน แตกต่างกับ แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 7,001 – 8,000 บาท/เดือน และ (2) แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 5,000 – 6,000 บาท/เดือน แตกต่างกับ แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 8,001 – 9,000 บาท/เดือน สมมติฐานที่ 4 แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงแงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe'

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามสถานภาพ

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	1.123	2	.561	2.149	.118
	ภายในกลุ่ม	103.204	395	.261		
	รวม	104.327	397			

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามสถานภาพ พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 5 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe'

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน
 จำแนกตามระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการ ทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	1.011	4	.253	.962	.428
	ภายในกลุ่ม	103.316	393	.263		
	รวม	104.327	397			

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 6 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ F-test ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe'

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามระดับการศึกษา

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	4.266	4	1.066	4.188	.002*
	ภายในกลุ่ม	100.061	393	.255		
	รวม	104.327	397			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี 'Scheffe' ดังแสดงในตาราง 30'

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	ปริญญาตรี
ต่ำกว่าประถมศึกษา	2.76	-	-.1841	-.3254*	-.1414	-.1721
ประถมศึกษา	2.95		-	-.1413	.0428	.0121
มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	3.09			-	.1841	.1533
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	2.90				-	-.0307
ปริญญาตรี	2.94					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาแตกต่างกับ แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า

สมมติฐานที่ 7 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงาน อยู่ในปัจจุบันต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีScheffe'

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	2.093	3	.698	2.689	.046*
	ภายในกลุ่ม	102.233	394	.259		
	รวม	104.327	397			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีScheffeดังแสดงในตาราง 30

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะสถานประกอบการที่ทำงาน อยู่ในปัจจุบัน	ค่าเฉลี่ย	อุตสาหกรรม	เกษตรกรรม	การประมง	อื่น ๆ
อุตสาหกรรม	2.97	-	.2821	-.0392	-.0214
เกษตรกรรม	2.69		-	-.3213*	-.3034
การประมง	3.01			-	.0178
รับจ้างทั่วไป	2.99				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 11 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย แรงงานต่างด้าว ชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการเป็นเกษตรกรรม แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว ชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการเป็นการประมง

สมมติฐานที่ 8 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานใน อนาคตต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคต ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคต ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือการทดสอบค่าที(Independent t-test)ใช้เปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่าเฉลี่ยระหว่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระกัน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อ ค่า sig. (2-tailed) หรือ Probability (P-value) มีค่าน้อยกว่า .05

ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงานจำแนกตามความคิดเห็น ต่อการเปลี่ยนงานในอนาคต

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	ความคิดเห็นต่อการ เปลี่ยนงานในอนาคต	t-test for Equality of Means				
		\bar{X}	S.D.	t	df	P
คุณภาพชีวิตในการ ทำงาน	คิด	2.89	.38907	-6.268	396	.000*
	ไม่เคยคิด	3.25	.72072			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 31 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคต พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มี ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคตต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 13 แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่ทำงานในสถานประกอบการปัจจุบัน เป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่ทำงานในสถานประกอบการปัจจุบันเป็น สถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

H_1 : แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่ทำงานในสถานประกอบการปัจจุบันเป็น สถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า สองกลุ่มขึ้นไป โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) เมื่อค่า sig. หรือ Probability (P-value) น้อยกว่า .05 และทำการทดสอบ ความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีScheffe'

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามสถาน ประกอบการปัจจุบันเป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใด

คุณภาพชีวิต ในการทำงาน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p
คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ระหว่างกลุ่ม	.979	4	.245	.930	.446
	ภายในกลุ่ม	103.348	393	.263		
	รวม	104.327	397			

จากตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำแนกตามสถานประกอบการปัจจุบันเป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใด พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานประกอบการปัจจุบันเป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร” สามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 398 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 18 – 27 ปี เข้ามาทำงานถูกกฎหมาย มีรายได้ 8,001 – 9,000 บาท/เดือน มีสถานภาพโสด มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน 1 – 5 ปี มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ทำงานอยู่ในสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรม คิดที่จะเปลี่ยนงานในอนาคต ทำงานมาแล้ว 3 – 4 ที่ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐานพบว่า

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05พบว่า (1) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 18 – 27 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 28 – 37 ปี (2) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 18 – 27 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 48 ปีขึ้นไป และ (3) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 38 – 47 ปี แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครอายุ 48 ปีขึ้นไป

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีการเข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้แตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05พบว่า (1) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 5,000 – 6,000 บาท/เดือน แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 7,001 – 8,000 บาท/เดือน และ (2) แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 5,000 – 6,000 บาท/เดือน แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีรายได้ 8,001 – 9,000 บาท/เดือน

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่า แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาแตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่า โดย แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการเป็นเกษตรกรรม แตกต่างกับ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีลักษณะสถานประกอบการเป็นการประมง

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคตต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครที่มีสถานประกอบการปัจจุบันเป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 15 ตารางสรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ที่	สมมติฐานการวิจัย	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน
1	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			เพศหญิงมีคุณภาพชีวิตดีกว่าเพศชาย
2	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			อายุ 18-27 ปีมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าอายุ 28-37, 38-47 และ 48 ปีขึ้นไป
3	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีรายได้ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			รายได้ 11,001 ขึ้นไป มีคุณภาพชีวิตของการทำงานที่ดีกว่ารายได้ 7,001-8,000 บาท/เดือน 9,001-10,000 บาท/เดือน 8,001-9,000 บาท/เดือน 6,001-7,000 บาท/เดือน และ 5,000-6,000 บาท/เดือน
4	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			สถานภาพสมรสต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่มีความแตกต่างกัน
5	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีระยะเวลาที่เข้ามาทำงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			จำนวนระยะเวลาที่เข้ามาแตกต่างกันไม่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน

ที่	สมมติฐานการวิจัย	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน
6	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			ระดับการศึกษามีผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าระดับประถมศึกษา, ปริญญาตรี, มีชัยตอนปลายหรือเทียบเท่าและต่ำกว่าประถมศึกษา
7	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีลักษณะสถานประกอบการที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			สถานที่ประกอบการทำงานประเภทการประมงมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า, รับจ้างทั่วไป, อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม
8	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนงานในอนาคตต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่ไม่คิดจะเปลี่ยนงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าแรงงานที่มีความคิดจะเปลี่ยนงาน
9	แรงงานต่างด้าว (พม่า) ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่ทำงานในสถานประกอบการปัจจุบันเป็นสถานที่ทำงานแห่งที่เท่าใดต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกัน			สถานที่ทำงานแตกต่างกันไม่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของการทำงาน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ด้านความมั่นคงและโอกาสความก้าวหน้า

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน สถานที่ทำงานมีตำแหน่งหน้าที่การงานพร้อมที่จะให้ก้าวสูงกว่านี้ได้ ได้รับการสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ยังน้อยอยู่ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีนโยบายจากภาครัฐที่สนับสนุนรับรอง หรือออกกฎหมายควบคุมองค์กร นายจ้างให้เห็นความสำคัญของแรงงานต่างด้าว และสนับสนุนโอกาสความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน เพื่อให้แรงงานต่างด้าวรักองค์กรและมีกำลังใจในการทำงาน เพื่อปริมาณการผลิตที่มากขึ้นและคุณภาพที่ดีของผลิตภัณฑ์

2. ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับปริมาณงานและสวัสดิการที่ได้รับ ส่วนในการการดูแลจากนายจ้างและ/หรือหัวหน้างาน กับโอกาสที่แรงงานต่างด้าวจะหารายได้พิเศษเพิ่มยังน้อยอยู่ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรกำกับควบคุมนายจ้างให้มีการดูแลเอาใจใส่ลูกจ้างที่เป็นแรงงานต่างด้าว ให้มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการดูแลเอาใจใส่เรื่องความเป็นอยู่สภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความปลอดภัย ทำให้แรงงานต่างด้าวมีความรู้สึกรู้สึกว่าพวกเขาได้รับการดูแลจากนายจ้างเป็นอย่างดี นั่นหมายถึงจะส่งผลต่อคุณภาพการทำงานของแรงงานต่างด้าวที่ดีขึ้น นำมาซึ่งปริมาณการผลิตที่ดีและมีคุณภาพ ขณะเดียวกันยังสามารถลดปัญหาอาชญากรรมของแรงงานต่างด้าวได้อีกทางหนึ่ง นอกจากค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินแล้ว การตอบแทนในการดูแลที่ไม่เป็นตัวเงินก็ยังมีผลทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความไว้วางใจในองค์กร แรงงานต่างด้าวทุ่มเทใส่ใจในการทำงานมากขึ้นด้วย

3. ด้านงานและขอบเขตของชีวิตส่วนตัว

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับการทำงานไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตครอบครัว ลักษณะงานที่ทำให้ เครียดและส่งผลเสียต่อสุขภาพ ปริมาณงานที่ได้รับผิดชอบมีมากจนส่งผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัว และมีเวลาได้พักผ่อนและดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม ยังน้อยอยู่ ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรกำกับดูแลและควบคุมให้นายจ้างกำหนดเวลาทำงานให้แน่นอนและอยู่ในกรอบเวลามาตรฐานที่สากลกำหนดไว้ และการทำงานเกินเวลาควรมีค่าตอบแทนพิเศษ เพื่อให้แรงงานต่างด้าวไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของแรงงานต่างด้าว

4. ด้านการพัฒนาและใช้ความสามารถ

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับลักษณะงานที่เปิดโอกาสให้มีโอกาสมีความเป็นตัวของตนเองในการทำงาน งานที่ได้รับผิดชอบเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ นายจ้างส่งเสริมให้ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม งานที่ได้รับผิดชอบในปัจจุบันมีส่วนทำให้ได้พัฒนาความสามารถ และ ลักษณะงานเปิดโอกาสให้ได้ใช้ความชำนาญและความสามารถอย่างเต็มที่ ยังน้อยอยู่ การวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่านายจ้างมองว่าแรงงานต่างด้าวเป็นเพียงแรงงานที่ใช้แรงงานนั้น ภาครัฐควรสนับสนุนให้นายจ้างเปิดโอกาสให้แรงงานต่างด้าวได้ใช้ความรู้ความสามารถ โดยวิธีการทดสอบและวัดความรู้ความสามารถ สนับสนุนให้แรงงานต่างด้าวได้ใช้ความสามารถเพื่อพัฒนาองค์กร อีกทั้งมอบทุนการศึกษาให้กับแรงงานต่างด้าวไปศึกษาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จะมาพัฒนาองค์กรได้

5. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับความพอใจในสภาพของสถานที่ทำงานที่เป็นอยู่ สภาพแวดล้อมที่ทำงานอยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน และ เครื่องมือเครื่องใช้หรืออุปกรณ์เพียงพอและเหมาะสมในการปฏิบัติงานยังน้อยอยู่ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรควบคุมและตรวจสอบโรงงานว่าถูกต้องตามมาตรฐานกำหนดและนายจ้างควรใช้แรงงานเครื่องจักรกล มากกว่าแรงงานคน และปรับปรุงสภาพแวดล้อมสถานที่ทำงานให้สวยงาม และเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน เพื่อสุขภาพจิต และบรรยากาศในการทำงานที่ดี คุณภาพชีวิตการทำงานก็จะดีตามมา ปริมาณและคุณภาพสินค้าก็มากขึ้น

6. ด้านความปลอดภัยและการส่งเสริมสุขภาพ

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับสถานที่ทำงานมีมาตรการที่ชัดเจนในความปลอดภัย พื้นที่โดยรอบที่ทำงานมีความปลอดภัยสูงในช่วงเวลาทำงาน และ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานมีสภาพดีปลอดภัย ยังน้อยอยู่ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรออกกฎข้อบังคับมาตรฐานของโรงงานและตรวจสอบให้โรงงานทุกโรงงานอยู่ในมาตรฐานที่กำหนดและนายจ้างควรติดตั้งกล้องวงจรปิด ระบบการเตือนภัยต่าง ๆ และตรวจสอบเครื่องจักรกลในโรงงานให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์เสมอ เพื่อป้องกันเหตุร้ายและการสูญเสียขึ้น เพื่อความอุ่นใจของแรงงานต่างด้าวในองค์กร

7. ด้านสิทธิของแรงงานต่างด้าว

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับการสามารถติดต่อสื่อสารกับครอบครัวในประเทศพม่าได้อย่างสะดวก การพิจารณาลงโทษในการกระทำผิดในงานมีความเป็นธรรมและยุติธรรม นายจ้างรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการทำงาน และ หากท่านมีความเดือดร้อนที่เกี่ยวกับงานสามารถร้องทุกข์ได้ ยังน้อยอยู่ ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรคุ้มครองสิทธิของแรงงานต่างด้าว โดยการรับแจ้งการร้องทุกข์จากแรงงานต่างด้าวจากการเอารัดเอาเปรียบของนายจ้างเพื่อความเป็นธรรมและยุติธรรมของแรงงานต่างด้าวกับนายจ้าง และนายจ้างควรมีข้อตกลงที่เป็น

ลายลักษณ์อักษร กฎหรือกติกาภายในองค์กร หรือสัญญาจ้างที่ชี้แจงกฎกติกาให้แรงงานต่างด้าวทราบโดยชัดเจน เพื่อเป็นธรรมและยุติธรรมต่อแรงงานต่างด้าวในโรงงาน

8. ด้านสภาพความเป็นอยู่

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับอาคารที่พักมีความสะอาดปลอดภัย อาคารที่พักมีความมั่นคงถาวร พื้นที่โดยรอบที่พักอาศัยในปัจจุบันมีความเหมาะสม และ ที่พักอาศัยในปัจจุบันมีความเหมาะสม ยังน้อยอยู่ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรสนับสนุนให้นายจ้างปรับปรุงแก้ไขตัวอาคารที่พักให้มีความมั่นคงและปลอดภัยอย่างถาวร อีกทั้งพื้นที่โดยรอบที่พักอาศัยก็ควรดูแลให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่ และจัดหาบ้านเช่าที่สะอาดถูกสุขลักษณะ

9. ด้านสภาพงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เทียบกับการทำงานด้วยความกระตือรือร้นเต็มใจสนุกกับงาน ถ้าปริมาณงานที่รับผิดชอบน้อยจะทำงานได้อย่างเต็มที่และได้ผลดี และ อยากทำงานในปัจจุบันนี้ต่อไปเลย ๆ โดยไม่รู้สึกลำบาก ยังน้อยอยู่ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรกำหนดให้นายจ้างมีโบนัสเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้แรงงานต่างด้าวมีความกระตือรือร้นในการทำงาน และอยากทำงานให้นายจ้างอย่างเต็มที่เพื่อหวังโบนัสสมนาคุณตอบแทนการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดอื่น เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน
2. ควรมีการศึกษาแรงงานต่างด้าวจากประเทศอื่น ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครเพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน
3. ควรมีการศึกษาความพึงพอใจในการทำงานในประเทศไทย ของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร
4. ควรศึกษาระบบการบริหารจัดการของรัฐต่อแรงงานต่างด้าว

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2541). **แรงงานอพยพจากประเทศพม่าและผลกระทบต่อประเทศไทย**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “แรงงานอพยพจากประเทศพม่า: ผลกระทบต่อประเทศไทยและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. ณ ห้องอัมรินทร์โรงแรมเอสดี อเวนิว. 12 มีนาคม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546). **สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและพิจารณาทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2543). **ทริส โคเอทท์ และนินนินไพน์**. เรื่องเพศ อนามัยเจริญพันธ์ และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของ แรงงานอพยพจากประเทศพม่า. เอกสารวิชาการหมายเลข 248. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กองสวัสดิการแรงงาน. (2547). **คุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life)**. อนุสารแรงงานตุลาพร อ่อนจันทร์. (2543). ผลกระทบจากนโยบายผ่อนผันการใช้แรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าต่อชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิพวรรณศิริคุณ. (2542). **คุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กร: ศึกษากรณีบริษัทบริหารสินทรัพย์สถาบันการเงิน**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รพงษ์ ภูริปาณิก. (2546). **แรงงานต่างด้าวอาชีพประมงทะเล อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี: กรณีศึกษากลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรม**. ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นรา รัตนรุจ. (2554). **การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา: ทบทวนอดีตและกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในอนาคต** หลัง 14 มิถุนายน 2555: ผลงานเพื่อขอรับการประเมินในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดระบบแรงงานต่างด้าว, กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- นฤตล มีเพียร. (2541). **“คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน)”**. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญธรรม ภัคดี. (2539). **ผลกระทบจากการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างชาติ ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย**. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญแสง ธีระภากร. (2542). **ปรับปรุงคุณภาพชีวิตในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์คิมทอง
- บุญแสง ธีระภากร. (2533). **การปรับปรุงคุณภาพชีวิตในการทำงาน**. จุลสารพัฒนาข้าราชการพลเรือน 33. (ฉบับที่ 1), ตุลาคม-ธันวาคม.
- บุญเจือวงษ์เกษม. (2529-2530). **คุณภาพชีวิตการทำงานกับการเพิ่มผลผลิต**. วารสารเพิ่มผลผลิต .26 ,ธันวาคม-มกราคม.
- ปราโมทย์ ณ รังษี. (2543). **ความคิดเห็นของนายตำรวจและนายทหารชั้นสัญญาบัตรในจังหวัดชลบุรี ต่อปัญหานโยบายแรงงานจากเมียนมาร์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผจญ เฉลิมสาร. (2540). **คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานระดับกลาง: ศึกษากรณีโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์จังหวัดฉะเชิงเทรา**. ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ผจญ เฉลิมสาร. (2540). **คุณภาพชีวิตการทำงาน**. Productivity World. 2 ,มีนาคม – เมษายน.
- ผจญ เฉลิมสาร. (2540). **คุณภาพชีวิตการทำงาน**. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaimarketcenter.com/ecommerce/pawana/images/>. (วันที่ค้นข้อมูล 15 มีนาคม 2556).
- ภณิศร์ มีกุล. (2538). **ปัญหาการใช้แรงงานผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่าและแนวทางแก้ไขปัญหา: กรณีศึกษาจังหวัดระนอง**. สารนิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต.

- รัตติยา ศุภจิตกุลชัย. (2545). **คุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานปฏิบัติในโรงแรมอุตสาหกรรม:กรณีศึกษาบริษัทไทยคิควา อินดัสทรี จำกัด**. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รุ่งนภา สันติศิริรินทร์. (2551). **การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียนในเครือพระแม่มาลี**. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2555). **วิธีและเทคนิคในการวิจัยทางรัฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ทองกลม จำกัด
- สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. (2544). **นโยบายแรงงานต่างด้าวและแนวทางการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นปี 2544 กับแนวทางระยะยาว**. รายงานการวิจัยของศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรัชย์ ยอดแก้ว. (2543). **ชีวิตทางเศรษฐกิจของแรงงานที่ได้รับอัตราค่าแรงขั้นต่ำ**. ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุรีย์พร พันพื้ง. (2548). **คนรับใช้ในบ้าน: แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2556). **ข้อมูลแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาครอย่างถูกต้องกฎหมาย**. เข้าถึงได้จาก <http://samutsakhon.mol.go.th/>
- สมหวัง โอหารส. (2542). **คุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลตำรวจ**. สำนักงานแพทย์ใหญ่กรมตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุขศรี สงวนสัตย์. (2552). **รายงานการวิจัยคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**. ปทุมธานี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สุนทร นามโคตรศรี. (2553). **คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอตำบลขุนทดจังหวัดนครราชสีมา**. โครงการงานวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิศวกรรมโยธาสำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- Guest, Revert H. (1979). **Quality of Work Life-learning from Tarytown**. Harvard Business Review. 57 (July-August): 76.
- Hackman, J.R. and Sutte, L.J. (1977). **Improving Life at Work. : Behavioral Science Approaches to Organizational Change**. Santa Monica, California : Goodyear Publishing.
- Hackman, J.R. and Sutte, L.J. (1975). **Criteria for Quality of Working Life**. In LouesE.Davis and Albert B.Cherns (eds.). The Quality of Working Life. New York : Free Press.
- Hackman, J.R. and Sutte, L.J. (1973). **“Quality of working life : What is it?”**. Sloan Management Review 15 ,Septembe).
- Hackman, J.R. and Sutte, L.J. (1974). **Improving the Quality of Life**. Harvard Business Review. May-June,12-16.
- Hackman, J.R. and Sutte, L.J. (1975). **Criteria for Quality of Working Life :The Quality of Working Life**. New York : Free Press.
- Werther, William B. and Davis, Keith. (1982). **Personnel Management and Human Resources**. Tokyo ,McGraw-Hill.

บทบาทของเครือข่ายนโยบายที่มีผลต่อ การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ: ศึกษาจากบทบาทและอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ⁵⁶

The role of policy network affecting public policy implementation: A case study of the role and authority of the National Drug System Development Committee

เอกวิร์ มีสุข

นิสิตปริญญาโท

ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Graduate Student

Department of Government, Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านการศึกษาลักษณะและปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการระบบยาแห่งชาติที่มีต่อเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบยาในประเทศไทย โดยอาศัยแนวคิดการบริหารปกครอง (Governance) เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) และการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Implementation)

จากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยา โดยในส่วนของ การคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีอำนาจในการควบคุมสั่งการและกำหนดทิศทางต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรง โดยอาศัยคณะอนุกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องที่ตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายเข้ามา มีบทบาทในการจัดทำบัญชียาหลักและอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ ซึ่งกระบวนการคัดเลือกยาเข้าสู่บัญชียาหลักแห่งชาติทั้งหมดจะดำเนินการภายใต้คณะอนุกรรมการและคณะทำงานดังกล่าวเท่านั้น แตกต่างจากการส่งเสริม การใช้ยาอย่างสมเหตุผลที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติไม่ได้มีอำนาจในการกำกับดูแลต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรงแต่ต้องอาศัยความร่วมมือตัวแสดงของเครือข่ายนโยบาย แม้ว่าจะมีคณะอนุกรรมการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลและคณะทำงานที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติแต่งตั้งขึ้นเพื่อกำกับดูแลเช่นเดียวกับการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติแต่กระบวนการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลต้องอาศัยความร่วมมือจากแพทย์และสถานพยาบาลจำนวนมากในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการณ์ทั่วไปของระบบยามีขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาที่แตกต่างกัน ทำให้ตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาก็มีบทบาทและปฏิสัมพันธ์แตกต่างกัน จนส่งผลต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วย

คำสำคัญ: การบริหารปกครอง, เครือข่ายนโยบาย, การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ

56 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “การเมืองของการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาไปปฏิบัติ: ศึกษาเปรียบเทียบ

ระหว่างคัดเลือกยาเข้าสู่บัญชียาหลักแห่งชาติและการใช้ยาอย่างสมเหตุผล” หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง) คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The article's objective studies the role of policy networks concerning the policy implementation through studies on the role and interaction between the National Drug System Development Committee and the policy network in the pharmaceutical system in Thailand. The study applies three concepts of Governance, Policy Network and Public Policy Implementation.

Results of the study discovered that the National Drug System Development Committee has different roles and authorities in terms of in practices of each working stage or in problems found in the pharmaceutical system in Thailand. In the drug selection process through the National List of Essential Drug (NLED) stage, the committee has full authorization to directly determine or regulate the policy network's actor in pushing policy implementation. The committee uses the sub-committee for the development of the National Essential Drug List and related working groups acting as an actor for the policy network to play the role of establishing the NLED under the committee's direction. The selection of the National List of Essential Drug process is operated under the sub-committee and the related working groups only.

However, in the Rational Drug Use (RDU) stage, the committee does not have direct authorization to regulate an actor of the policy network in pushing for policy implementation but the committee relies on collaboration from the policy network actor. Despite the committee having the National Sub-committee for Rational Use of Medicines and the related working groups for RDU promotions for the purpose of drug selection of NLED, the RDU process requires collaboration from various physicians and hospitals under the Ministry of Public Health (MoPH). The roles and authorities between the National Drug System Development Committee is in accordance with the general status of the pharmaceutical system which has many stages or issue problems in the system so the policy network actor of each stage or problem have different roles and interactions that has an effect on the roles and authorities of the National Drug System Development Committee in pushing for policy implementation.

Keywords: Governance, Policy Network, Public Policy Implementation, National Drug System Development Committee

บทนำ

ประเด็นปัญหาทางนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับระบบการดูแลสุขภาพ (Health-care system) หรือการอภิบาลระบบสุขภาพ (Health Care System หรือ Health Governance) จัดประเด็นปัญหาสำคัญทางนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและทางสังคม (Ryan, Parker, & Brown, 2003, pp. 171-172) เช่นเดียวกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับยา (*Drug หรือ Pharmacy*) และระบบยา (*Pharmaceutical System*) ที่ถือเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาหลักของระบบการดูแลสุขภาพก็มีความสัมพันธ์กับประเด็นปัญหาทางการเมืองและสังคม เนื่องจากลักษณะพิเศษของยากับระบบยาเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาอันหลากหลายทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ การค้า เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย สังคม และการเมือง (นิยดา เกียรติยิ่งอังศุลี, 2543, หน้า 1) ซึ่งในภาพรวมของระบบยาที่มีหลายขั้นตอนและประเด็นปัญหาสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักรก็ได้รับอิทธิพลจากตัวนโยบายสาธารณะ (*policy*) กฎหมาย (*law*) และการกำกับดูแล (*regulation*) ที่ส่งผลต่อตัวแสดงทั้งภาครัฐและเอกชนในระบบยา (USAID, 2012, p. 243) ทำให้การบริหารจัดการของระบบยาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและนโยบายสาธารณะทั้งสิ้น

สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกันที่การบริหารจัดการระบบยาเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาที่สำคัญของระบบ

สุขภาพในประเทศไทยที่ภาครัฐเข้าไปเกี่ยวข้อง เนื่องจากยาเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งในระบบสุขภาพที่มีความสลับซับซ้อนและประสบปัญหาหนักที่สุด โดยในกรณีของไทยมักเกิดปัญหานานัปการในการบริหารจัดการระบบยาขึ้นในทุกขั้นตอนของระบบยา เช่น ปัญหาค่าใช้จ่ายด้านยาที่เพิ่มขึ้น ปัญหาทุจริตการจัดซื้อยา ปัญหาการใช้ยาไม่สมเหตุผล ปัญหาการเข้าถึงยาจำเป็น ปัญหาการส่งเสริมอุตสาหกรรมยาสามัญภายในประเทศ เป็นต้น (วุฒิสสาร ต้นไชยและคณะ, 2557, หน้า 1) ทำให้ภาครัฐได้กำหนดนโยบาย โครงสร้าง และกลไกจำนวนมากในการบริหารจัดการระบบยาของประเทศให้มีทิศทางที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยกระทรวงสาธารณสุขได้ริเริ่มการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับระบบยาผ่านการจัดทำนโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ.2524 และได้ตั้งคณะกรรมการแห่งชาติด้านยา ทำหน้าที่กำหนดทิศทางและเป้าหมายของนโยบายเพื่อพัฒนาระบบยา รวมถึงกำกับดูแลและให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบยา โดยช่วงพ.ศ.2524-2536 ประเทศไทยได้ออกนโยบายแห่งชาติด้านยาทั้งสิ้น 2 ฉบับคือ 1). นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2524 และ 2). นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ.2536 อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของคณะกรรมการแห่งชาติด้านยายังประสบปัญหาการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติในหลายเรื่อง เช่น ยังไม่ปรากฏผลงานที่เป็นรูปธรรมในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาในประเทศและพัฒนาระบบส่งออก กับการสนับสนุนให้มีการผลิตวัตถุดิบภายในประเทศ โดยส่งเสริมการวิจัยผลิตวัตถุดิบ ยกย่องสำเร็จรูป พร้อมทั้งส่งเสริมด้านเงินทุนดอกเบี้ยต่ำตามนโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ.2536 (สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ, วิชัย โชควิวัฒน์, และศรีเพ็ญ ตันติเวสส, 2545, หน้า 346-347)หรือประสบปัญหาการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขแต่เกี่ยวข้องกับ การสนับสนุนอุตสาหกรรมยา เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นต้น(มรกต กรเกษม, สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ และ นิตยา แยมพยัคฆ์, 2537, หน้า 180) ขณะที่คณะกรรมการแห่งชาติด้านยายังดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โดยคณะกรรมการฯ มีการประชุมเพียง 1 ครั้งในแต่ละปีและเนื้อหาสาระของการประชุมก็เน้นแต่เพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่า (สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ, วิชัย โชควิวัฒน์, และ ศรีเพ็ญ ตันติเวสส, 2545, หน้า 342)

ต่อมาในพ.ศ. 2551 จึงมีความพยายามในการปรับปรุงโครงสร้างและกลไกของคณะกรรมการแห่งชาติด้านยาให้มีสถานะและอำนาจทางกฎหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อให้การทำงานของคณะกรรมการฯ ในการผลักดันนโยบายแห่งชาติด้านยาไปสู่การปฏิบัติ จึงมีการตราระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2551 โดยจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติให้เป็นองค์กรหลักในการกำกับ ดูแล และขับเคลื่อนนโยบายแห่งชาติด้านยาและพัฒนาระบบยา รวมถึงประกาศใช้นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติพ.ศ.2555-2559 โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในพ.ศ. 2554 ที่กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ด้านและยุทธศาสตร์ย่อยอีก 18 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1). การเข้าถึงยา 2). การใช้ยาอย่างสมเหตุผล 3). การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตยา ชีววัตถุ และสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง และ 4). การพัฒนาระบบการควบคุมยาเพื่อประกันคุณภาพประสิทธิผลและความปลอดภัยของยา (คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ, 2554)

อย่างไรก็ตาม โดยข้อเท็จจริงแล้วทั้งคณะกรรมการแห่งชาติด้านยาและคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยาซึ่งมีตัวแสดงที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายนโยบายในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยาแตกต่างกันด้วย ซึ่งความแตกต่างบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ส่งผลต่อการผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งในแง่ของวิธีการที่คณะกรรมการฯ เข้าไปผลักดันนโยบายและส่งผลในแง่ของผลลัพธ์จากการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาไปปฏิบัติ

บทความชิ้นนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผ่านการศึกษาบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการระบบยาแห่งชาติที่มีต่อเครือข่ายนโยบายของระบบยาในประเทศไทย โดยมีวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยอาศัยแนวคิดการบริหารปกครอง (governance) เครือข่ายนโยบาย (policy network) และการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) โดยผู้เขียนกำหนดขอบเขตการศึกษาโดยเลือกศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติในประเด็นปัญหาของระบบยาสองด้าน คือ 1). การคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและ 2). การส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แนวคิดว่าด้วยการบริหารปกครอง (Governance)

Anne Mette Kjaer (2004) ได้อธิบายความเป็นมาของแนวคิดการบริหารปกครอง (Governance) ว่ามีรากฐานจากภาษากรีกคำว่า kubernan ซึ่งหมายถึงการนำร่อง (pilot) หรือนำทาง (steer) โดยคำว่า kubernan ก็เป็นรากฐานของคำว่า gubernancec ในภาษาลาตินที่หมายถึง การนำร่อง (piloting) การวางกฎ (rule-making) และการนำทาง (steering) (Kjaer, 2004, p. 3 และ Pollitt & Bouckaert, 2011, p. 21) ส่วน Gerry Stoker (1998) มองว่าแนวคิดการบริหารปกครองมีมุมมองที่แตกต่างกันใน 5 เรื่อง คือ 1). การจัดการปกครองที่บ่งบอกถึงกลุ่มของสถาบันและตัวแสดงทั้งที่มาจากรัฐและที่ห่างจากรัฐ 2). การบริหารปกครองที่ระบุถึงการพัวเลือน (Blurring) ของขอบเขตและความรับผิดชอบต่อการจัดการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ 3). การบริหารปกครองที่ระบุถึงการพึ่งพาอำนาจที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันในการกระทำรวมหมู่ (collective action) 4). การบริหารปกครองเกี่ยวกับเครือข่ายของตัวแสดงที่สามารถจัดการด้วยตนเอง (Self-governing networks of actors) 5). การบริหารปกครองยอมรับในศักยภาพที่จะได้รับบางสิ่งบางอย่างให้เสร็จสิ้นโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของรัฐบาลในการบังคับหรือใช้อำนาจหน้าที่ การบริหารปกครองมองว่ารัฐสามารถใช้เครื่องมือและเทคนิคใหม่ ๆ ในการแนะนำและกำกับทิศทางได้ (steer and guide) (Stoker, 1998, p. 18) สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการบริหารปกครองมีความหมายและขอบเขตการศึกษาที่หลากหลายจนอาจสร้างความสับสนจนยากจะนิยามความหมายที่ตายตัว ทำให้การนิยามความหมายการบริหารปกครองไว้อย่างตายตัวจึงเป็นไปได้เปรียบเสมือนการ “ตอกขนมพุดตึงตรึงไว้บนกำแพง” (nail a pudding on the wall) (Bouckaert, 2011, p. 21)

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดการบริหารปกครองสามารถใช้อธิบายถึงบทบาทของภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในสองลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน คือ แนวคิดการบริหารปกครองให้ความสนใจต่อบทบาทของรัฐต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะมากขึ้น เนื่องจากในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้ประเด็นปัญหามากถูกนำเข้ามาในระบบการเมือง ทำให้รัฐและรัฐบาลต้องเข้ามารับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนมาก จนเกิดภาวะ “การปกครองที่ล้นมือ” (governmental overload) (Heinelt, 2010, p. 15) แต่รัฐก็ไม่มีความสามารถและทรัพยากรที่เพียงพอต่อการจัดการประเด็นปัญหาได้โดยลำพังเนื่องจากรัฐทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นเผชิญกับความล้มเหลวในการอาศัยการควบคุมและสั่งการตามสายบังคับบัญชา (hierarchical command and control) เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและการสร้างโอกาสใหม่ ๆ (Sorenzen & Torfing, 2008, p. 1) ในขณะที่การเติบโตของภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Dynamics) มีความซับซ้อน (Complexity) และมีความหลากหลาย (Diversity) ได้เรียกร้องให้มีการจัดระเบียบการบริหารของรัฐใหม่เพื่อให้รัฐสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของสังคมมากขึ้น รวมถึงเปิดโอกาสให้ตัวแสดงนอกภาครัฐสามารถเข้าไปควบคุมดูแลและใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกับรัฐมากขึ้นด้วย (อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2558, หน้า 280) จึงเป็นแรงกดดันให้รัฐต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทและวิธีการของตนที่จะจัดการต่อประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน

Mark Bevir (2011) มองว่าแนวคิดการบริหารปกครองสะท้อนว่าภาครัฐถูกลดบทบาทนำในการจัดการต่อประเด็นปัญหาสาธารณะ ในขณะที่ตัวแสดงจำนวนมากกลับมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายจนถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทำให้การบริหารปกครองกลายเป็นปรากฏการณ์ภาวะลูกผสม (hybrid) ของการมีพหุขอบเขตอำนาจที่กว้างขวางจำนวนมาก (multijurisdiction) ที่ตัวแสดงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก (plural stakeholders) มีความเชื่อมโยงกันในรูปเครือข่าย (networks) จาก การให้ความสำคัญต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนทำให้รัฐต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการบริหารปกครอง (Bever, 2011, p. 349 และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2558, หน้า 286-288) ซึ่ง Mark Bevir (2009) ก็ยังเห็นว่าแนวคิดการบริหารปกครองทำให้การศึกษาด้านนโยบายสาธารณะเน้นศึกษาถึงประเด็นเฉพาะทางนโยบายและบทบาทการตอบสนองของรัฐที่มีต่อประเด็นปัญหาเฉพาะมากขึ้น เช่น การศึกษานโยบายรัฐสวัสดิการ การศึกษานโยบายการดูแลสุขภาพ

เป็นต้น (Bevir, 2009, pp. 1, 22)

2). การเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐต่อตัวแสดงอันหลากหลายที่ปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบเครือข่ายเนื่องจาก การที่รัฐได้เปลี่ยนแปลงบทบาทและวิธีการต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน โดยรัฐได้ให้ความสำคัญต่อตัวแสดง ที่หลากหลายจำนวนมาก แตกต่างจากแนวคิดการปกครองแบบเดิม (Government) ที่มองว่ารัฐเป็นตัวแสดงผู้ถือ ครองอำนาจส่วนใหญ่แต่ประชาชนในสังคมเป็นตัวแสดงที่อยู่ใต้การปกครองในลักษณะความสัมพันธ์ทางเดียว (one-way governance) ตามลำดับชั้นอำนาจ (hierarchical governing) (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2558, หน้า 279-280) ดังนั้น แนวคิดการบริหารปกครองให้ความสำคัญต่อตัวแสดงจำนวนมากที่เข้ามามีบทบาทและปฏิสัมพันธ์ร่วมกันใน รูปแบบเครือข่ายต่อการจัดการประเด็นปัญหาของนโยบายสาธารณะ โดยที่ตัวแสดงต่าง ๆ จะเน้นความสัมพันธ์เชิงแนวราบและเน้นการทำงานร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนและถกเถียงมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวดิ่งที่เน้นการบังคับบัญชา จากบนลงล่าง ซึ่ง Hurbet Heinelt (2010) มองว่าการบริหารปกครอง คือ ทางเลือกหนึ่งสำหรับการสร้างความร่วมมือของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของตัวแสดง (the co-ordination of societal interactions) ในรูปแบบแนวราบและ การทำงานร่วมกัน แทนที่จะให้สังคมอยู่ใต้การควบคุมสั่งการโดยรัฐ ทำให้การสร้างความร่วมมือของปฏิสัมพันธ์ทาง สังคมกระทำผ่านเครือข่ายที่ไม่ใช่แนวดิ่ง (non-hierarchical networks) ที่มีอิสระต่อกัน แต่ตัวแสดงในเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชนยังต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยน (Bargaining) และชักจูงให้เกิดการผูกมัด การตัดสินใจทางสังคมผ่านการถกเถียง (Arguing)(Heinelt, 2010, p. 20)

แนวคิดว่าด้วยเครือข่ายนโยบาย (Policy Network)

จากแนวคิดการบริหารปกครองที่รัฐต้องให้ความสำคัญต่อตัวแสดงจำนวนมากที่มีบทบาทและปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันในรูปแบบเครือข่ายโดยในการศึกษาการบริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะมีความจำเป็นต้องสร้างคำ อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย (Network) ในฐานะ “โครงข่ายของการจัดการเครือข่ายที่สลับ ซับซ้อน” เพื่อศึกษาความซับซ้อนของโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อนโยบายสาธารณะได้ถูกสร้าง ถูกนำไปปฏิบัติ และถูกติดตามประเมินผล (Jessob, 2002, pp. 44, 51) เนื่องจากแนวคิดและรูปแบบเครือข่ายมีความยืดหยุ่นและ เหมาะสมกับความสลับซับซ้อน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และพลวัตของการแก้ไขปัญหาสาธารณะของการ จัดการภาครัฐในสังคมสมัยใหม่ (Klijin & Koppenjan, 2012, p. 587) ซึ่งหนึ่งในแนวคิดเครือข่ายที่นิยมใช้ในการ วิเคราะห์บทบาทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายต่อประเด็นปัญหา นโยบายสาธารณะ ทั้งในด้านจำนวนตัวแสดง และลักษณะความสัมพันธ์เกี่ยวกับความใกล้ชิดและลักษณะความร่วมมือระหว่างกันของ ตัวแสดง แนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) ซึ่งเป็นแนวคิดเครือข่ายอันหนึ่งที่ศึกษาในสาขารัฐศาสตร์กัน มายาวนานเพราะให้ความสำคัญกับตัวแสดงที่มีปฏิสัมพันธ์กับการตัดสินใจในเครือข่ายนโยบายที่มีอำนาจและเข้าถึง การตัดสินใจ (Klijin & Koppenjan, 2012, p. 588)

แนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) คือ แนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อตัวแสดงทั้งในเชิงปัจเจกบุคคล และองค์กร และตัวแสดงที่มาจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีเป้าหมายของพวกเขาเองเข้ามามี บทบาทต่อนโยบาย ตัวแสดงต่าง ๆ จะมีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ใช้ในการ บรรลุวัตถุประสงค์ของตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายแนวคิดนี้ไม่ได้มองว่าภาครัฐเป็นตัวแสดงที่มีความสามารถในการ กำหนดทิศทางของเครือข่ายนโยบายเพียงฝ่ายเดียว เพราะภาครัฐไม่สามารถผูกขาดการกำหนดหรือบังคับการดำเนิน นโยบายไปในทิศทางที่ตนต้องการได้เสมอไป อีกทั้งรัฐยังต้องพึ่งพาตัวแสดงอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายอีกด้วยโดย Mark Bevir และ David Richards (2009) มองว่าเครือข่ายนโยบายประกอบด้วยตัวแสดงของรัฐและสังคมที่เข้า มามีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับอีกฝ่ายเพื่อสร้างนโยบาย ตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายมีความเชื่อมโยงกันผ่านการปฏิบัติที่ เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแสดงเหล่านี้ดำเนินการผ่านความสัมพันธ์ที่พึ่งพาหันเพื่อรักษาไว้ซึ่งเป้าหมายของ แต่ละตัวแสดงโดยการร่วมแรงร่วมใจกับผู้อื่น (Bevir & Richards, 2009, pp. 3-4) ส่วน R.A.W. Rhodes (1996) นิยามเครือข่ายนโยบายว่าหมายถึง “ความเชื่อมโยงระหว่างองค์กร (Interorganizational linkages) เป็นการนิยาม คุณลักษณะของการจัดบริการและฉันทนใช้นิยามของเครือข่ายเพื่อพรรณนาถึงตัวแสดงที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

อย่างหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการ เครือข่ายนี้ได้สร้างองค์การที่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (เช่น เงิน ข้อมูลข่าวสาร ทักษะความรู้) เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของพวกเขา.....ดังที่รัฐบาลของสหราชอาณาจักรได้สร้างหน่วยงาน (agencies) ปรับปรุงรัฐบาลท้องถิ่น ใช้อุปกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะในการจัดบริการ และส่งเสริมความเป็นพันธมิตรกันระหว่างรัฐและเอกชน (public-private partnerships)..” (Rhodes, 1996, p. 658)

นอกจากนี้ แนวคิดเครือข่ายนโยบายก็มีความสำคัญต่อการศึกษา นโยบายสาธารณะ เพราะเครือข่ายนโยบายที่มีแบบแผนปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่อกันได้ส่งผลต่อกระบวนการนโยบายในทุกขั้นตอนเนื่องจากตัวแสดงไม่สามารถผลักดันนโยบายเพื่อจัดการประเด็นปัญหา นโยบายสาธารณะได้โดยลำพัง แต่ต้องรวมตัวและพึ่งพากับตัวแสดงอื่น ๆ กันเป็นเครือข่ายนโยบายเพื่อผลักดันให้นโยบายของพวกเขาเกิดผล สำหรับการนำนโยบายไปปฏิบัติก็พบเช่นกันว่าเครือข่ายนโยบายได้ส่งผลทั้งในด้านส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติภายหลังจากมีการประกาศใช้นโยบายไปแล้ว ซึ่ง Christopher Koliba Jack W. Meek และ Asim Zia (2011) ชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายนโยบายสัมพันธ์กับกลไกของนโยบายสาธารณะในแต่ละส่วนของวงจรนโยบาย (Policy Cycle) หรือกระแสนโยบาย (Policy Stream) ทำให้เครือข่ายนโยบายมีความสำคัญมากต่อการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติหลังจากที่มีการประกาศใช้นโยบายไปแล้ว (Post enactment) แม้ว่าการจำแนกความแตกต่างระหว่างช่วงก่อนและหลังการประกาศใช้นโยบายในกระบวนการนโยบายจะทำได้ยากยิ่ง(Koliba, Meek, & Zia, 2001, p. 30)

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายที่มีความแตกต่างกัน ซึ่ง ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องจัดประเภทของเครือข่ายนโยบาย (Typology of network)ในการพิจารณา โดยงานของ David Marsh และ R.A.W. Rhodes จำแนกและให้รายละเอียดประเภทเครือข่ายนโยบายในฐานะรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และรัฐบาลให้ชัดเจนขึ้น โดยแบ่งเครือข่ายนโยบายออกเป็นสองรูปแบบใหญ่คือ รูปแบบชุมชนนโยบาย (Policy Community) และรูปแบบเครือข่ายประเด็นปัญหา (Issue Network) โดยรูปแบบชุมชนนโยบายตัวแสดงจะมีเป้าหมายเพียงหนึ่งเดียวและมีความเกี่ยวพันระหว่างตัวแสดงในเครือข่ายกันอย่างใกล้ชิด ขณะที่รูปแบบเครือข่ายประเด็นปัญหาจะมีเป้าหมายและความต้องการที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์ที่หลวมกว่าชุมชนนโยบาย ซึ่งรูปแบบเครือข่ายนโยบายทั้งสองสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเพราะขึ้นอยู่กับความต่อเนื่องและความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย (Rhodes, 1997, p. 43)

แนวคิดว่าการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Public Policy Implementation)

จากแนวคิดเครือข่ายนโยบายข้างต้น กล่าวได้ว่าตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายได้มีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะตั้งแต่การก่อร่างนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลของนโยบาย โดยเฉพาะการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติก็เป็นหนึ่งในกิจกรรมอันเกิดจากการดำเนินงานของเครือข่ายนโยบายดังที่ Laurence J. O’Toole Jr. (2012) เห็นว่าสภาพแวดล้อมเชิงสถาบันของการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องอาศัยการทำงานร่วมกันและการทำงานประสานกันของหลายองค์กรหรือแต่ละส่วนภายในองค์กร นอกจากนี้เมื่อโครงการสาธารณะใด ๆ จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันมากกว่าหนึ่งองค์กร แม้ว่าประสิทธิภาพในการดำเนินการอาจจะเพิ่มขึ้นก็จริง แต่ภาระของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตาม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ (Interorganizational relation) กลายเป็นส่วนสำคัญของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ และเป็นเรื่องปกติที่จะมีหน่วยงานของรัฐบาลมากกว่าหนึ่งแห่งเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายในโครงการเดียวกัน ดังนั้นแนวคิดเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายจึงควรนำมาพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง(O’Toole Jr, 2012, p. 293) ดังนั้นการพิจารณาถึงแนวคิดของการนำนโยบายไปปฏิบัติที่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของเครือข่ายนโยบายจึงมีความสำคัญ

แนวคิดการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติมีผู้นิยามไว้จำนวนมากแต่โดยทั่วไปแล้วมักนิยามว่าการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ คือ การเปลี่ยนเจตนาของนโยบายให้เป็นการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นจริงตามที่ S.T.Akindede และ O.R.Olapa (2004) มองว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การทำตามการริเริ่มหรือการก่อร่าง ที่กำหนดไว้บนแผ่นกระดาษ กล่าวคือกระบวนการการนำนโยบายไปปฏิบัติจะพิจารณาจากทุกกิจกรรมที่ดำเนินการ เพื่อนำเอาเจตนา (Intention) จากกรอบโมทัศน์ไปสร้างให้เกิดขึ้นจริง (Akindede & Olapa,

2004, p. 176) โดยที่การนำนโยบายไปปฏิบัติได้รับอิทธิพลจากบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายที่มีต่อประเด็นปัญหา นโยบายสาธารณะ เพราะการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องอาศัยตัวแสดงจำนวนมากทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์เป็นเครือข่ายและหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องขยายความร่วมมือกับตัวแสดงอื่น Xun Wu และคณะ (2010) เห็นว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติมีลักษณะที่เป็นการเมือง (Political) เพราะเกี่ยวข้องกับตัวแสดงต่าง ๆ ที่อาจได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทำให้องค์กรหรือหน่วยงานในองค์กรจำนวนมากพยายามเข้ามาแข่งขันหรือมีอำนาจควบคุมเหนือกิจกรรมการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการนำนโยบายไปปฏิบัติอาจสร้างความตึงเครียดระหว่างตัวแสดงภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินโครงการการนำนโยบายไปปฏิบัติของรัฐบาลผ่านการกำหนดกฎเกณฑ์แนวทางและการให้เงินทุนสนับสนุน ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นจุดที่สามารถเห็นเครือข่ายการบริหารปกครอง (network governance) ได้ดีที่สุด เพราะการนิยามคุณลักษณะของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องการขยายความร่วมมือระหว่างตัวแสดงในวงกว้าง ซึ่งการขยายความร่วมมือจะสัมพันธ์กับการหลอมรวมวัตถุประสงค์ทางนโยบายผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ (Wu, Ramesh, Howlett, & Fritzen, 2010, pp. 66-67)

นอกจากนี้ ผลลัพธ์ของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติยังได้รับผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่าย ถ้าในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือที่ใกล้ชิดกันก็ส่งผลบวกต่อผลลัพธ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดย Michael Mcgure (2006) ได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันภาครัฐมีลักษณะการดำเนินงานแบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborative public management) ในการนำนโยบายไปปฏิบัติมากขึ้นผ่านเครือข่าย ดังนั้นการศึกษานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติเพื่อทดสอบว่านโยบายนั้นประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ต้องอาศัยการประเมินการดำเนินงานแบบร่วมมือร่วมใจกันของตัวแสดงภายในบริบทของโครงการต่าง ๆ (McGuire, 2006, p. 40)

จากแนวคิดการบริหารปกครอง (Governance) เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) และการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) เราจึงนำมาใช้ศึกษาบทบาทของรัฐต่อเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผ่านการศึกษาบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการระบอบยาแห่งชาติที่เป็นโครงสร้างและกลไกของรัฐในการขับเคลื่อนการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาไปปฏิบัติ ที่มีต่อเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบยาในประเทศไทย โดยในเครือข่ายนโยบายของแต่ละประเด็นปัญหาในระบบยาจะมีตัวแสดงที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับคณะกรรมการพัฒนาระบอบยาแห่งชาติก็มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยาทั้งสองเรื่อง คือ 1) การคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและ 2) การส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผลตามแผนภาพที่ 1 โดยพิจารณา ดังนี้

แนวคิดการบริหารปกครอง (Governance)

การพิจารณาว่าแนวทางการบริหารจัดการด้านยาของภาครัฐไทยนั้น ได้แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและวิธีการของรัฐต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนที่รัฐต้องเปิดโอกาสให้ตัวแสดงต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามากขึ้น โดยรัฐให้ความสำคัญต่อตัวแสดงที่หลากหลายจำนวนมากที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย โดยตัวแสดงมีความสัมพันธ์เชิงแนวราบและเน้นการทำงานร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนและถกเถียงมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้งที่เน้นการบังคับบัญชา นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาระบอบยาแห่งชาติมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยาแตกต่างกันตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและลักษณะเฉพาะของประเด็นปัญหา

แนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network)

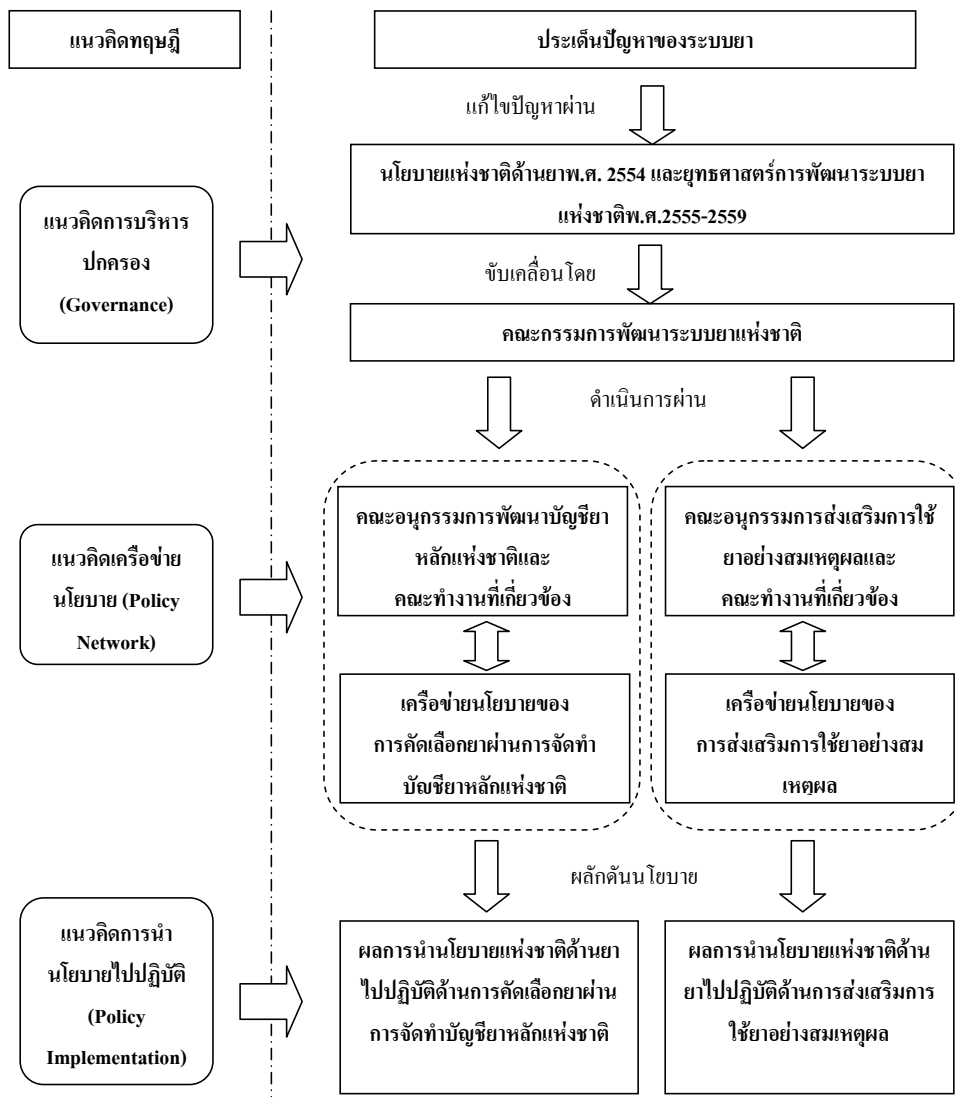
เนื่องจากประเด็นปัญหาบริหารจัดการด้านยามีประเด็นปัญหาที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งในแต่ละประเด็นก็จะมีตัวแสดงที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายนโยบายแตกต่างกันด้วยโดยตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายทั้งด้านการคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผลมีแบบแผนปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง

ต่อกันได้ส่งผลต่อกระบวนการนโยบายในทุกชั้นตอนโดยตัวแสดงต่าง ๆ รวมทั้งและพึ่งพากับตัวแสดงอื่น ๆ กันเป็นเครือข่ายนโยบายเพื่อผลักดันให้นโยบายเกิดผลซึ่งการพิจารณาเครือข่ายนโยบายในแต่ละประเด็นปัญหาของระบบยาทั้งสองเรื่องต้องอาศัยการจัดประเภทของเครือข่ายนโยบาย (Typology of network) ออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ โดยแบ่งรูปแบบตามความต่อเนื่องและความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ของตัวแสดงภายในเครือข่ายนโยบาย

แนวคิดการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Public Policy Implementation)

การที่ตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายทั้งด้านการคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลได้มีอิทธิพลต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะด้านยา การนำนโยบายไปปฏิบัติก็เกิดจากการดำเนินงานของเครือข่ายนโยบายในการเปลี่ยนเจตนาธรรมของนโยบายแห่งชาติด้านยาไปสู่การนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งผลลัพธ์ของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติได้รับผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่าย ถ้าในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือที่ใกล้ชิดกันก็ส่งผลบวกต่อผลลัพธ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

แผนภาพที่ 1: กรอบการศึกษา

ที่มา: ผู้เขียน

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาตินำนโยบายแห่งชาติ ด้านยาไปปฏิบัติต่อประเด็นปัญหาของระบบยา

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ

การทำความเข้าใจบทบาทของรัฐต่อเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผ่านการศึกษาบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีต่อเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบยาในประเทศไทย ดังนั้น การศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติที่เป็นอยู่ทั้งในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องและโครงสร้างกับกลไกของคณะกรรมการฯ ในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาไปปฏิบัติต่อประเด็นปัญหาของระบบยาทั้งด้านการคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

ปัจจุบันคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่การขับเคลื่อนนโยบายแห่งชาติด้านยาตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ข้อ 8 และข้อ 9 โดยแบ่งออกเป็นอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแห่งชาติด้านยา ในข้อ 8

(1) ให้คณะกรรมการฯ กำหนดนโยบายแห่งชาติด้านยาและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ข้อ 8 (2) ให้คณะกรรมการฯ มีหน้าที่เสนอความเห็นหรือข้อเสนอนะคณะรัฐมนตรีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายแห่งชาติด้านยา โดยคณะกรรมการฯ ต้องจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับนโยบายแห่งชาติด้านยาเสนอต่อคณะรัฐมนตรีตามข้อ 8 (8) อำนาจหน้าที่ในการติดตามประเมินผลนโยบายแห่งชาติด้านยาในข้อ 8 (3) ให้คณะกรรมการฯ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายแห่งชาติด้านยาและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติตาม (1) อำนาจการ แก้ไขปัญหา รวมทั้งเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาปัญหาจากการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบของแต่ละหน่วยงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง

อำนาจหน้าที่ในการกำหนดกลไกที่จำเป็นในการขับเคลื่อนนโยบายแห่งชาติด้านยา ในรูปของคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ตามข้อ 8 (9) ให้คณะกรรมการฯ สามารถแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการมอบหมายโดยให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาทำหน้าที่สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการและเป็นผู้ประสานการจัดทำนโยบายแห่งชาติด้านยาและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติ รวมทั้งแผนปฏิบัติการ และมาตรการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ รวมทั้งปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมายตามข้อ 9

จากข้อ 8 (4) (5) (6) และ (7) ได้แก่ 1) การจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและการกำหนดราคากลางยาในการจัดซื้อของหน่วยงานของรัฐ 2) พัฒนากลไกและมาตรการในการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติและการกำหนดราคากลางยาให้ทันสมัย 3) ส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล 4) ประสานและส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการบริหารและจัดการเกี่ยวกับยาในระบบประกันสุขภาพแห่งชาติ ระบบประกันสังคม และระบบสวัสดิการการรักษายาบาลข้าราชการให้มีความคุ้มค่า สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม 5) ดำเนินการให้ผู้ป่วยที่มีความจำเป็นจำเพาะสามารถเข้าถึงยาได้อย่างยั่งยืน และเป็นธรรม 6) กำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้ยา หรือการดื้อยาของเชื้อก่อโรค และ 7) ศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์และข้อมูลของระบบยา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ

อำนาจหน้าที่ที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมายตามข้อ 8 (10) แต่ถ้าพิจารณาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติจะให้ความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายแห่งชาติด้านยาและการติดตามประเมินผลนโยบายแห่งชาติด้านยาตามระเบียบข้อที่ 8 (1) (2) และ (3) ในการจัดการประเด็นปัญหาของระบบยาตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายในข้อ 8 (4) (5) (6) และ (7) สะท้อนว่าคณะกรรมการฯ มีอำนาจหน้าที่ที่จำกัดในการควบคุมสั่งการต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาของระบบยาในแต่ละส่วนโดยตรง เนื่องจากคณะกรรมการฯ มีอำนาจเพียงผู้ติดตามและประเมินผลของนโยบายในทางปฏิบัติต่อระบบยาในส่วนต่าง ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 8(3) กำหนดให้คณะกรรมการฯ เป็นเพียงผู้พิจารณาปัญหาจากการปฏิบัติงานของหน่วยงานซึ่งปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบของแต่ละหน่วยงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบริหารจัดการด้านยาฯ ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและทิศทางนโยบายของหน่วยงานอื่น เช่น นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติพ.ศ.2555-2559 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตยา ชีววัตถุ และสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง มีกลยุทธ์ในการแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตยาในประเทศ ก็เกี่ยวข้องกับหน่วยงานด้านการส่งเสริมธุรกิจและอุตสาหกรรมจำนวนมาก เช่น การกำหนดสิทธิประโยชน์ทางภาษีและสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีที่ขึ้นกับแนวทางการส่งเสริมการลงทุนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ) และการพิจารณาให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ขอรับสิทธิประโยชน์ของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ.2520 เป็นต้น

จากอำนาจหน้าที่ที่จำกัดมีผลให้บทบาทของคณะกรรมการฯ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าอาศัยการบังคับบัญชาสั่งการโดยตรง อาจมีผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติในส่วนที่คณะกรรมการฯ ไม่ได้มีอำนาจควบคุมสั่งการโดยตรงอาจมีอุปสรรคในการดำเนินงานและไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติได้พยายามวางกลไกและวิธีการดำเนินงานผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาของระบบยาอยู่หลายเรื่อง แม้ว่าคณะกรรมการฯ จะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันก็ตาม

บทบาทและอำนาจหน้าที่ต่อการคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ

ในภาพรวมของประเด็นปัญหาการคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ (National List of Essential Drug - NLED) มีลักษณะพิเศษเนื่องจากคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการควบคุมสั่งการและกำหนดทิศทางต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติโดยตรงต่างจากประเด็นปัญหาของระบบยาด้านอื่นที่คณะกรรมการฯ ที่ค่อนข้างจำกัดระบบยา ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ข้อ 8 (4) กำหนดให้คณะกรรมการฯ มีหน้าที่จัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติและพัฒนากลไกและมาตรการในการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งตัวระเบียบได้เลือกใช้คำว่า “จัดทำ” “พัฒนา” “กลไก” และ “มาตรการ” เพื่อให้คณะกรรมการฯ ต้องดำเนินงานในเรื่องนี้ ต่างจากประเด็นปัญหาอื่นที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ส่วนโครงสร้างและกระบวนการคัดเลือกยาดำเนินการโดยคณะกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติที่มาจากการแต่งตั้งและอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติโดยให้ตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายเข้ามาจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติในรูปของคณะทำงานภายใต้กระบวนการและแนวทางที่คณะกรรมการฯ กำหนดเท่านั้นโดยคณะกรรมการฯ ได้พัฒนาหลักเกณฑ์และเครื่องมือการพิจารณาคัดเลือกกรายการยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ เช่น หลักเกณฑ์การพิจารณาที่กำหนดขึ้นก่อนการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติแต่ละครั้ง การพัฒนาแนวทางมาตรฐานการประเมินเทคโนโลยีด้านสุขภาพ (Health Technology Assessment - HTA) เช่น การใช้เกณฑ์การวัดต้นทุนและประสิทธิผลของยาที่เรียกว่า Safe Score และ Essential Medical Cost Index (EMCI) ที่เริ่มใช้ในการคัดเลือกยาเข้าสู่บัญชียาหลักตั้งแต่พ.ศ. 2547 และการออกคู่มือการประเมินเทคโนโลยีด้านสุขภาพสำหรับประเทศไทยโดยคณะกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติเมื่อพ.ศ. 2550 (อุษา ฉายเกล็ดแก้ว, 2552) นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติจะเป็นผู้แต่งตั้งคณะทำงานส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นคณะผู้เชี่ยวชาญ (Professionals) ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจากหลายสาขาอาชีพเพื่อมาช่วยงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่มีองค์ความรู้สูง เช่น คณะทำงานผู้เชี่ยวชาญด้านการคัดเลือกยาแต่ละสาขาจะประกอบด้วยผู้ทำงานจากแพทย์และเภสัชกรที่มาจากสถาบันการศึกษาและสถานพยาบาลเฉพาะทางเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบางคณะทำงานที่อาจมีผู้แทนโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นเข้ามาพิจารณาเพราะมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น เช่น คณะทำงานด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข (Health Economics) ที่มีผู้แทนจากหน่วยงานด้าน

ประกันสุขภาพซึ่งเป็นผู้ใช้บัญชียาหลักแห่งชาติในสิทธิประโยชน์การรักษาพยาบาลมาเป็นผู้พิจารณาด้วยเป็นต้นโดยองค์ประกอบของคณะอนุกรรมการและคณะทำงานแต่ละคณะจะมีสมาชิกประมาณ 10-15 คน รวมทั้งคณะทำงานมีตัวแสดงประมาณ 278-378 คนซึ่งคณะทำงานอาศัยหลักเกณฑ์และเครื่องมือการพิจารณาคัดเลือกกรายการยาที่คณะอนุกรรมการฯ กำหนดขึ้นเพื่อให้การตัดสินใจเพื่อคัดเลือกยาอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based) ในการพิจารณาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่าของยา รวมถึงลดการใช้ดุลพินิจของผู้เชี่ยวชาญในคณะทำงานเพียงอย่างเดียว

บทบาทและอำนาจหน้าที่ต่อการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

ในกรณีของการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล โดยภาพรวมพบว่าคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายแห่งชาติด้านยาหรือโครงการต่าง ๆ ของ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติไปปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกฯ ข้อ 8(4) กำหนดให้คณะกรรมการฯ มีหน้าที่ส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล และข้อ 8(6) กำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาหรือการติดยาของเชื้อก่อโรค ซึ่งการใช้คำว่า “ส่งเสริม” สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของประเด็นปัญหาการใช้ยาอย่างสมเหตุผลว่าคณะกรรมการฯ ไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดผลลัพธ์ของการใช้ยาให้สมเหตุผล และต้องอาศัยความร่วมมือจากตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายเพื่อ “ส่งเสริม” ให้เกิดการใช้อย่างสมเหตุผลตามแนวทางของ คณะกรรมการฯ

นอกจากนี้ในนโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 ตามยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้ยาอย่างสมเหตุผล ได้กำหนดยุทธศาสตร์ย่อย กลยุทธ์ และหน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล โดยมีประเด็นที่กว้างขวางครอบคลุมต่อระบบยาในหลายส่วนและมีตัวแสดงผู้รับผิดชอบจำนวนมากแม้ว่าคณะกรรมการฯ จะได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลและคณะทำงานเพื่อกำกับดูแลเช่นเดียวกับการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ แต่เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีนโยบายและกฎหมายเฉพาะของตนเอง ทำให้คณะกรรมการฯ เป็นเพียงผู้พิจารณาปัญหาจากการปฏิบัติงานของหน่วยงานซึ่งปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบของแต่ละหน่วยงานในส่วนที่เกี่ยวข้องตามระเบียบสำนักนายกฯ ข้อ 8(3) มากกว่า เช่น การกำหนดกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนตำรับยาและการทบทวนทะเบียนตำรับยา แต่อำนาจหน้าที่ในการขึ้นทะเบียนตำรับยาดำเนินการโดยสำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ก็อาศัยอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติยาพ.ศ.2510 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่าทำให้ในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อปรับปรุงการขึ้นทะเบียนตำรับยาต้องดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ของพระราชบัญญัติยาพ.ศ.2510 ซึ่งถูกวิจารณ์ถึงความล้าสมัยของกฎหมาย เช่น ไม่มีการกำหนดกรอบเวลาในการทบทวนทะเบียนตำรับยาที่เก่าและล้าสมัย ทำให้มียาเก่าที่ยังขึ้นทะเบียนจำนวนมากจนกลายเป็นการขึ้นทะเบียนยาตลอดชีพและจะมีการถอนทะเบียนตำรับยาเมื่อเกิดปัญหาขึ้นเท่านั้น (วุฒิสภา ต้นไชยและคณะ, 2557, บทที่ 5 หน้า 21 และนิตยา เกียรติยิ่งอังสุลี, 2554, หน้า 6) หรือ กลยุทธ์ด้านการพัฒนาระบบการคุ้มครองผู้บริโภคพร้อมกับภาคประชาชนในการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องร่วมมือกับภาคประชาสังคมและสมาคมวิชาชีพจำนวนมาก เช่น มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.) กลุ่มผู้ป่วยเฉพาะโรค แพทยสภา สภาเภสัชกรรมรวมถึงหน่วยงานรัฐด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

ในที่นี้ผู้เขียนจะยกตัวอย่างบทบาทและอำนาจของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติที่คณะกรรมการฯ ต้องทำงานร่วมกับตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายจำนวนมากในการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในสองเรื่อง คือ

การส่งเสริมจริยธรรมผู้ส่งใช้ยาและยุติการส่งเสริมการขายยาที่ขาดจริยธรรม

นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติพ.ศ.2555-2559 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ย่อยที่ 7 การส่งเสริมจริยธรรมผู้ส่งใช้ยาและยุติการส่งเสริมการขายยาที่ขาดจริยธรรม ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ของนโยบายแห่งชาติที่มีผลดำเนินการออกมาพอสมควร ที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติสามารถออกประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง เกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยาของประเทศไทยพ.ศ.2558 เป็นมาตรการควบคุมการส่งเสริมการขายที่มีขอบของผู้ขายยา ป้องกันการประพฤติผิดจริยธรรมของบุคลากรทางการแพทย์ และป้องกันการทุจริตที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดซื้อยาที่ไม่สมเหตุและมาจากการจูงใจของผู้ขาย โดยพยายามให้ทุกภาคส่วนนำเกณฑ์จริยธรรมฯ ไปปรับใช้และขยายความเพิ่มเติมให้เหมาะสมอย่างไรก็ตามคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติก็อาศัยแรงผลักดันและความร่วมมือของตัวแสดงจำนวนมากในการผลักดันเกณฑ์จริยธรรมฯ จากการริเริ่มของแผนงานพัฒนาไกลเฝ้าระวังระบบยา (กพย.) คณะเภสัชศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เสนอให้มีการควบคุมการส่งเสริมการขายยาเข้าสู่ที่ประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ.2552 ซึ่งสมัชชาสุขภาพได้มีมติเรื่องยุติการส่งเสริมการขายยาที่ขาดจริยธรรม ต่อมาในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2553 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเห็นชอบมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติดังกล่าวและมอบหมายให้คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติเป็นผู้พิจารณาและยกร่างแนวทางการควบคุมการส่งเสริมการขายยา

นอกจากนี้ ในช่วงการจัดทำร่างเกณฑ์จริยธรรมฯ ต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานในการจัดทำและการสร้างความยอมรับต่อร่างเกณฑ์จริยธรรม นับตั้งแต่พ.ศ.2554 คณะอนุกรรมการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ จึงได้ตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ส่งเสริมจริยธรรมผู้ส่งใช้ยาและยุติการส่งเสริมการขายยาที่ขาดจริยธรรม เพื่อจัดทำแนวทางควบคุมการส่งเสริมการขายยา โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะอนุกรรมการฯ และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา(อย.) ที่เป็นฝ่ายเลขานุการ ร่วมกับแผนงานพัฒนาไกลเฝ้าระวังระบบยา (กพย.) ซึ่งเป็นตัวแสดงจากภายนอก จนสามารถจัดทำร่างเกณฑ์จริยธรรมฯ ออกมาและ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติได้มีมติรับรองเกณฑ์ดังกล่าวในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2555 อย่างไรก็ตามเมื่อมีการประกาศใช้เกณฑ์ในช่วงแรกก็ถูกคัดค้านถึงความเหมาะสมจากตัวแสดงอื่นในระบบยา เช่น บางสมาคมวิชาชีพที่ไม่ได้เห็นชอบและร่วมลงสัตยาบันต่อเกณฑ์ฉบับนี้ โดยในพ.ศ.2555 แพทยสภาได้ทำหนังสือคัดค้านร่างเกณฑ์จริยธรรมฯ และเสนอให้ตัดหมวดที่ 2 ผู้ส่งใช้ยาในเกณฑ์จริยธรรมฯ ออก⁵⁷ โดยนพ.อำนาจ กุศลานันท์ นายกแพทย์สภาในขณะนั้น ให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ทำให้ตัดหมวด 2 ออกเพราะเกรงแพทย์จะสับสน เนื่องจากแพทย์สภามีเกณฑ์ควบคุมจริยธรรมอยู่แล้ว และหมวด 2 ของร่างเกณฑ์จริยธรรมฯ ก็คัดลอกมาจากเกณฑ์ของแพทย์สภา⁵⁸ ซึ่งจะมีบทลงโทษทางวินัยจนกระทั่งเพิกถอนใบอนุญาต (เอชโพกัส, 2555) อย่างไรก็ตามจากการรณรงค์อย่างต่อเนื่องทำให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน สมาคมวิชาชีพ และฝ่ายผู้ผลิตและจัดจำหน่ายยาทำบันทึกข้อตกลงรับร่างเกณฑ์จริยธรรมพร้อมกันในวันที่ 25 มีนาคม 2558 (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2558)⁵⁹ ภายหลังการประกาศใช้

57 หมวด 2 ผู้ส่งใช้ยา มีสาระสำคัญให้ผู้ส่งใช้ยาไม่พึงรับประโยชน์อันเป็นทรัพย์สินจากผู้แทนยาหรือบริษัทยา ผู้ส่งใช้ยาไม่พึงรับบริการอันเป็นกิจส่วนตัวใด ๆ จากบริษัทยาและผู้แทนยา ผู้ส่งใช้ยาไม่พึงแสดงตนในการโฆษณาหรือการส่งเสริมการขายยาใด ๆ ต่อสาธารณชนในเชิงธุรกิจ และผู้ส่งใช้ยาสามารถแสดงความเห็นต่อสาธารณะโดยการพูด การเขียน หรือโดยวิธีการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับยาในทางวิชาการ โดยผู้ส่งใช้ยาพึงเปิดเผยว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์กับบริษัทยานั้นในสถานะใด ให้ผู้ส่งใช้ยาสามารถรับการสนับสนุนจากบริษัทยาไปประชุม สัมมนา อบรม ดูงาน หรือบรรยายทั้งในและต่างประเทศที่เป็นประโยชน์ต่อสถานพยาบาลและไม่มีเงื่อนไขผูกมัดให้ผู้ส่งใช้ยาต้องส่งเสริมการขายยาใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้ส่งใช้ยาสามารถขอรับการสนับสนุนการวิจัยผ่านระบบการรับสั่งสนับสนุนและการกำกับดูแลของสถานพยาบาล ให้ผู้ส่งใช้ยาคำนึงถึงประโยชน์และความปลอดภัยของผู้ป่วยในการนำตัวอย่างยามาจ่ายให้ผู้ป่วย และให้ผู้ส่งใช้ยาพึงส่งใช้ยาด้วยชื่อสามัญทางยา

58 หมวด 8 ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549

59 ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง เกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยาของประเทศไทยพ.ศ.2558 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2558 ภายหลังการทำบันทึกข้อตกลงดังกล่าว

นอกจากนี้ การบังคับใช้เกณฑ์จริยธรรมฯ ฉบับนี้ยังขึ้นอยู่กับกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับใช้เกณฑ์ให้เหมาะสมกับหน่วยงานเพราะคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติไม่มีอำนาจในการบังคับหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามกฎหมายของตนเองให้ใช้เกณฑ์จริยธรรมฯ ทั้งนี้ เช่น กระทรวงสาธารณสุขต้องอาศัยอำนาจตามข้อ 16 ของระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการบริหารจัดการด้านยาและเวชภัณฑ์ที่มีใช้ยาของส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2557 ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยเกณฑ์จริยธรรมการจัดซื้อจัดหาและการส่งเสริมการขายยาและเวชภัณฑ์ที่มีใช้ยาของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2557⁶⁰ มาประกาศรองรับเพื่อให้หน่วยงานกับส่วนราชการในสังกัดของกระทรวงต้องจัดทำแนวทางปฏิบัติตามเกณฑ์จริยธรรมฯ ฉบับนี้และตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในที่เปิดเผย โดยเกณฑ์จริยธรรมฯ ฉบับนี้มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับเกณฑ์จริยธรรมของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ แต่ได้เพิ่มเติมเนื้อหาให้ครอบคลุมการจัดซื้อและการส่งเสริมการขายเวชภัณฑ์ที่มีใช้ยาเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของสถานพยาบาลและหน่วยงาน เช่น วัสดุทางการแพทย์ วัสดุทันตกรรม วัสดุวิทยาศาสตร์การแพทย์ วัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ในการแพทย์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ใช้กับผู้ป่วยเฉพาะราย โดยประกาศได้ควบคุมการจัดซื้อจัดหาต่อฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ผู้บริหารที่มีอาจตัดสินใจลงนามหรือสั่งการในการคัดเลือก จัดซื้อ จัดหา 2) เกสซ์กร ผู้ประกอบวิชาชีพอื่นและบุคลากรที่เกี่ยวข้องและได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดซื้อจัดหา การจ่ายและการส่งมอบยาของสถานพยาบาลหรือหน่วยงาน 3) ผู้สั่งใช้ยา ทั้งผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์หรือบุคลากรทางสาธารณสุขที่มีสิทธิหรือหน้าที่การสั่งใช้ยา 4) นักศึกษาในระดับก่อนปริญญาที่เข้าศึกษาในสถานศึกษา และ 5) บริษัทฯ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต นำเข้า และจำหน่ายยาทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางฝ่ายกังวลว่าเกณฑ์ทั้งสองฉบับในทางปฏิบัติยังมีข้อความเป็นนามธรรมทำให้ยากต่อการปฏิบัติถ้าปราศจากการออกแบบแนวทางการปฏิบัติให้นำไปสู่เป้าหมายตามเกณฑ์ฯ เช่น ภก.ภาณุโชติ ทองยัง เกสซ์กรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงครามให้ความเห็นว่า “เท่าที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ปฏิบัติหลากหลายสาขา ในหลายสถานพยาบาล ต่างก็ไม่ขัดข้องที่จะดำเนินการ เนื่องจากเป็นนโยบายสั่งการลงมา แต่ก็มีเสียงบ่นพึมพำบ้าง ที่จะต้องจัดทำรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นหรือบางรายก็บ่นว่ารายละเอียดในบางหมวดดังที่กล่าวมาข้างต้น ดูเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรมในการปฏิบัติ” (ภาณุโชติ ทองยัง, 2557, หน้า 46) ซึ่งการออกแบบแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลต้องอาศัยต้องอาศัยความร่วมมือจากแพทย์และสถานพยาบาลจำนวนมากในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในการออกมาตรการและเครื่องมือมารับ

ความร่วมมือในการประเมินและควบคุมการใช้ยาของบุคลากรทางการแพทย์และสถานพยาบาล

นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติพ.ศ.2555-2559 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ย่อยที่ 3 การพัฒนาไกลและเครื่องมือเพื่อให้เกิดการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ซึ่งการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์นี้ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติต้องอาศัยการออกมาตรการหรือเครื่องมือเพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลสำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสถานพยาบาลซึ่งเป็นเรื่องวิธีการบริหารจัดการของแต่ละสถานพยาบาลเป็นการเฉพาะโดยเฉพาะการประเมินการใช้ยา (Drug use evaluation - DUE) หรือกระบวนการทบทวนการใช้ยา (Drug utilization review - DUR) เพื่อรวบรวมข้อมูลหรือตัวชี้วัดด้านสุขภาพและการใช้ยา รวมถึงชี้วัดพฤติกรรมบุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยถึงความสมเหตุผลในการใช้ยา ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้อย่างสมเหตุผล เช่น การเลือกใช้ยาคือผิด (Incorrect medicine choices) การใช้ยาคือผิดขนาด (Incorrect dose) การสั่งยาที่อาจเป็นสาเหตุของอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse drug reaction - ADRs) หรือเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา (Drug Interaction) และการใช้ยาที่มีราคาแพงเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับยาอีกตัว

60 ประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยเกณฑ์จริยธรรมการจัดซื้อจัดหาและการส่งเสริมการขายยาและเวชภัณฑ์ที่มีใช้ยาของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2557 ประกาศเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2557 ก่อนการประกาศใช้เกณฑ์จริยธรรมของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ แต่เนื้อหาในประกาศและผู้จัดทำเนื้อหาอาจมาจากคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ

หนึ่งที่เราคาดถูกกว่า (Holloway & Green, 2003, p. 85) ซึ่งการพัฒนาวิธีการประเมินที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือจากตัวแสดงทั้งแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์วิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง มิฉะนั้นการประเมินการใช้จ่ายอาจเกิดปัญหาและเป็นการประเมินที่ขาดประสิทธิผล(Management Sciences for Health & World Health Organization, 2007, p. 237)

ดังนั้น บางสถานพยาบาลก็ประสบความสำเร็จในการจัดระบบการประเมินและสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ เช่น การจัดระบบกำกับค่าใช้จ่ายของแพทย์ร่วมกับเภสัชกรในโรงพยาบาลพระปกเกล้าสำหรับยา Piperacillin-Tazobactam ซึ่งเป็นยาต้านจุลชีพ (anti-infective drugs) ที่มีราคาสูงและต้องใช้อย่างระมัดระวัง และเพื่อป้องกันการดื้อยาต้านจุลชีพ พบว่าภายหลังเมื่อให้เภสัชกรมีส่วนในการให้คำปรึกษาใช้ยา Piperacillin-Tazobactam กับแพทย์ ทำให้จำนวนและมูลค่าการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมลดลงอย่างมาก จากช่วงก่อนการให้คำปรึกษาโดยเภสัชกรพบความไม่เหมาะสมในการใช้จ่ายในผู้ป่วย 115 คน คิดเป็นจำนวน 139 ครั้ง และพบมูลค่าของการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานการใช้จ่ายของโรงพยาบาลเป็นจำนวน 985,408 บาท แต่เมื่อมีการให้คำปรึกษาโดยเภสัชกรก็พบความไม่เหมาะสมของการใช้จ่ายในผู้ป่วยลดลงเหลือ 36 คน คิดเป็นจำนวน 50 ครั้ง และพบมูลค่าของการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานการใช้จ่ายของโรงพยาบาลเป็นจำนวน 334,521 บาท (นันทยา ประคองสายและคณะ, 2556, หน้า 19)

อย่างไรก็ตามบางสถานพยาบาลยังพบอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือกับบุคลากรทางการแพทย์และยังไม่สามารถจัดวางระบบหรือมาตรการที่เหมาะสมในการประเมินการใช้จ่าย เช่น มาตรการการระบุเหตุผลประกอบการสั่งจ่ายนอกบัญชียาหลักแห่งชาติในโรงพยาบาลศรีนครินทร์จากความเห็นแพทย์ทั้งหมด 51 คน พบว่าในด้านการรับรองเหตุผลลักษณะทางคลินิกของผู้ป่วยที่เป็นสาเหตุให้ไม่สามารถใช้ยาในบัญชียาหลักในเวชระเบียน (ทำให้ต้องใช้ยานอกบัญชียาหลัก) กลับมีคะแนนความเห็นด้วยและระดับร่วมมือปฏิบัติตามต่ำกว่าทุกประเด็นของการสำรวจ โดยมีแพทย์ที่ร่วมมือในระดับ “มากที่สุด” และระดับ “มาก” รวมกันเพียง 30 คนเท่านั้น ส่วนแพทย์ที่เหลือบางส่วนอาจไม่ให้ความร่วมมือเพราะไม่มีเวลาในการจัดทำเอกสารและกรอกข้อมูลการรายงานผลที่ยุงยาก (Soontornpas, Limwattananon, Thiamkao, & Soontornpas, 2015)

สรุป

จากการศึกษาบทบาทของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผ่านการศึกษาถึงบทบาทและปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการระบบยาแห่งชาติมีต่อเครือข่ายนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบยาในประเทศไทยพบว่า แนวทางการบริการจัดการด้านยาของคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ สะท้อนถึงแนวคิดการบริหารปกครองจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทและวิธีการของรัฐต่อการจัดการประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนที่รัฐต้องเปิดโอกาสให้ตัวแสดงต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามากขึ้น เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกยาเข้าสู่บัญชียาหลักแห่งชาติแต่ยังคงอยู่ภายใต้แนวทางและมาตรการที่กำหนดโดย คณะกรรมการฯ หรือ การส่งเสริมการใช้อย่างสมเหตุผลที่คณะกรรมการฯ ต้องอาศัยหน่วยงานทั้งภาครัฐและนอกภาครัฐในการร่วมจัดทำเกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยาของประเทศไทยพ.ศ.2558 แต่ก็ต้องเผชิญปัญหาความร่วมมือในการยอมรับและการบังคับใช้เกณฑ์จริยธรรม

แต่เนื่องจากประเด็นปัญหาบริหารจัดการด้านยามีประเด็นที่หลากหลายและแต่ละประเด็นมีตัวแสดงที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายนโยบายแตกต่างกัน นอกจากนี้ ตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายอาจส่งผลทั้งในด้านส่งเสริมให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความราบรื่นหรือขัดขวางการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งถ้าในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือที่ใกล้ชิดกันก็ส่งผลบวกต่อผลลัพธ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยในส่วนของ การคัดเลือกยาผ่านการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติมีอำนาจและความใกล้ชิดในการควบคุมสั่งการและกำหนดทิศทางต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรงตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ข้อ 8(4) โดยดำเนินการผ่านคณะกรรมการพัฒนายาบัญชียาหลักแห่งชาติและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้วางแนวทางและหลักเกณฑ์การคัดเลือกยาและให้ตัวแสดงของเครือข่าย

นโยบายเข้ามาเป็นสมาชิกในคณะอนุกรรมการและคณะทำงานในการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ กระบวนการคัดเลือกยาจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะอนุกรรมการและคณะทำงานทั้งหมด

แตกต่างจากการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติไม่ได้มีอำนาจในการกำกับดูแลต่อตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติโดยตรงแต่ต้องอาศัยความร่วมมือตัวแสดงของเครือข่ายนโยบายเพราะด้วยธรรมชาติของเครือข่ายนโยบายนี้ไม่ได้มีความใกล้ชิดกันมากนัก แม้ว่าจะมีคณะอนุกรรมการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลและคณะทำงานที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติแต่งตั้งขึ้นเพื่อกำกับดูแลเช่นเดียวกับการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ เช่น การสร้างการยอมรับในการใช้เกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยาของประเทศไทยพ.ศ.2558 หรือการต้องพึ่งพาบุคลากรทางการแพทย์และสถานพยาบาลจำนวนมากในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในการร่วมมือประเมินและควบคุมการใช้ยาซึ่งอยู่ขึ้นกับวิธีการบริหารจัดการของแต่ละสถานพยาบาล

อย่างไรก็ตาม บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ที่แตกต่างกันก็สอดคล้องกับสภาพการณ์ทั่วไปของระบบยามีขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาที่หลากหลาย และในแต่ละขั้นตอนหรือประเด็นปัญหาก็มียาตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายที่แตกต่างกันทั้งในด้านจำนวนและปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสภาพการณ์แบบนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติในการเข้าไปผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วย

บรรณานุกรม

- Akindele, S., & Olaopa, O. (2004). **A theoretical review of core issues on public policy and its environment.** *J. Hum. Ecol.*, 16(3), 173-180.
- Bellamy, R., & Palumbo, P. (2010). **From Government to Governance.** London: Ashgate.
- Bevir, M. (2009). **Key Concepts in Governance.** London: SAGE Publications.
- Bevir, M. (2011). **Governance as theory, practice, and dilemma.** In M. Bevir, *A decentred theory of governance* (pp. 333-354). London: SAGE Publications.
- Bevir, M., & Richards, D. (2009). **Decentring Policy Networks: A Theoretical Agenda.** *Public Administration*, 87, 3-14.
- Bouckaert, G. (2011). **Public Management Reform: A Comparative Analysis - New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State.** Oxford: Oxford University Press.
- Heinelt, H. (2010). **Governing modern societies: Toward participatory governance.** London: Routledge.
- Holloway, K., & Green, T. (2003). **Drug and therapeutics committees: A practical guide.** Geneva: World Health Organization.
- Jessob, B. (2002). **The future of the capitalist state.** Cambridge: Polity Press.
- Kjaer, A. M. (2004). **Governance.** Cambridge: Polity Press.
- Klijin, E.-H., & Koppenjan, J. (2012). **Governance network theory: past, present and future.** *Policy & Politics*, 40(4), 587-606.
- Koliba, C., Meek, J. W., & Zia, A. (2001). **Governance networks in public administration and public policy.** Boca Raton: CRC Press.
- Management Sciences for Health & World Health Organization. (2007). **Drug and Therapeutics Committee Training Course.** Arlington: Management Sciences for Health.
- McGuire, M. (2006, December). **Collaborative Public Management: Assessing What We Know and How We Know It.** *Public Administration Review*, 66(Issue Supplement s1), 33-43.
- O'Toole Jr, L. J. (2012). **Interorganizational relations and policy implementation.** In B. G. Peters, & J. Pierre, *The SAGE handbook of public administration* (pp. 292-304). London: SAGE Publication.
- Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2011). **Public Management Reform: A Comparative Analysis - New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State.** Oxford: Oxford University Press.
- Rhodes, R. (1996). **The new governance: Governing without government.** *Political Studies*, XLIV, 652-667.
- Rhodes, R. (1997). **Understanding governance: policy network, governance, reflexivity and accountability.** Buckingham: Open University Press.
- Ryan, N., Parker, R., & Brown, K. (2003). **Government, business and society.** FrenchsForest: Pearson Education.
- Soontornpas, C., Limwattananon, C., Thiamkao, S., & Soontornpas, R. (2015, March). **Physicians' attitude toward non-essential drug prescription criteria measure.** *IJPS*, 11(Supplement), 108-111.
- Sorenzen, E., & Torfing, J. (2008). **Introduction governance network research: Toward second**

- generation. In E. Sorenzen, & J. Torfing, Theories of democratic network governance (pp. 1-24). London: Palgrave Macmillan.
- Stoker, G. (1998, March). **Governance as theory: five propositions**. International Social Science Journal, 50(155), 17-28.
- Toikka, A. (2011). **Governance theory as a framework for empirical research – A case study on local environmental policy-making in Helsinki, Finland**. Helsinki: The Faculty of Social Sciences of the University of Helsinki.
- USAID. (2012). **The health system assessment approach: A how-to manual Version 2.0**. North Bethesda: Health System 2020, USAID.
- Wu, X., Ramesh, M., Howlett, M., & Fritzen, S. (2010). **The public policy primer: Managing the policy process**. London: Routledge.
- กองพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (25 มีนาคม 2558). **24 หน่วยงาน ขานรับ ลงนาม MOU เสนอเจตจำนงการส่งเสริมการขายเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบยาของประเทศ**. จาก สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. เข้าถึงได้จาก: http://www.fda.moph.go.th/www_fda/data_center/ifm_mod/nw/News_MOU%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%93%E0%B8%91%E0%B9%8C%E0%B8%88%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A2%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%80. (เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2558).
- คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ. (2554). **นโยบายแห่งชาติด้านยาพ.ศ. 2554 และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติพ.ศ.2555-2559**. กรุงเทพมหานคร: สำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.
- นันทยา ประคองสาย, จันทิมา ศิริคัมทวานนท์, เกตกนก เรืองเดช, และ วิฑูต นามศิริพงศ์พันธ์. (2556). **ประสิทธิผลของการประเมินการใช้ยา Piperacillin-Tazobactam โรงพยาบาลพระปกเกล้า**. วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า, 30(1), 6-23.
- นิตยา เกียรติยิ่งอังสุลี. (2543). **นโยบายการขึ้นทะเบียนตำรับยาของประเทศไทย: พัฒนาการและการดำเนินงาน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- นิตยา เกียรติยิ่งอังสุลี. (กรกฎาคม 2554). **ความปลอดภัยของยาใหม่: สิ่งที่คนไทยควรใส่ใจ สมดุลระหว่างประโยชน์ที่ได้รับกับความเสียด้านความปลอดภัย**. ยาวิพากษ์, 3(11), 3-7.
- ภาณุโชติ ทองยั้ง. (ธันวาคม 2557). **เกณฑ์จริยธรรม: ควรทำหรือจำใจ**. ยาวิพากษ์(6), 45-46.
- มรกต กรเกษม, สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ, และ นิตยา แยมพ์ยัคฆ์. (2537). **ระบบยาของประเทศไทย: บทวิเคราะห์เพื่อการพัฒนา**. วารสารการวิจัยระบบสาธารณสุข, 2(3), 164-181.
- วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2557). **โครงการสังเคราะห์ข้อเสนอเพื่อเสริมสร้างการอภิบาลระบบยา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ, วิชัย โชควิวัฒน์, และ ศรีเพ็ญ ตันติเวสส. (2545). **ระบบยาของประเทศไทย**. นนทบุรี: สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพ.
- อนุสรณ์ ลิมมณี. (2558). **รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจ นโยบาย และเครือข่ายความสัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- อุษา ฉายเกล็ดแก้ว (บ.ก.). (2552). **คู่มือการประเมินเทคโนโลยีด้านสุขภาพสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร, เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์.
- เอชโฟกัส. (2555). **สภาพมอคัดค้านจริยธรรมขายยาดันจรรยาบรรณ นศ. แพทย์ 19 แห่ง**. เข้าถึงได้จาก Hfocus: <http://www.hfocus.org/content/2012/11/1615>. (เรียกใช้เมื่อ 27 สิงหาคม 2558).

นโยบายสาธารณะสุขภาพยุคหลังสมัยใหม่ : มิติสร้างพัฒนาท้องถิ่น Post modern's Healthy Public Policy: Creation Dimensional dreaming of Local Develop

รัชฎากร วินิจกุล⁶¹

Russadakorn Vinijkul.⁶²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายนำเสนอแนวคิดปรัชญาตามกระบวนทัศน์ยุคหลังสมัยใหม่ มาเป็นแนวทางวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ได้จากการปฏิบัติในการส่งเสริมการสร้างนโยบายสาธารณะสุขภาพ โดยการบูรณาการ ภาคประชาสังคม ประกอบด้วย การทำงานร่วมกับภาคประชาชน ผู้นำองค์กร เครือข่ายของประชาชน และชุมชน ระดับท้องถิ่น นำสู่ประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ทั้งเชิงพื้นที่ เชิงประเด็น และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจการศึกษา การท่องเที่ยวและบริการ และสิ่งแวดล้อม อาศัยทฤษฎีระบบที่ แสดงถึงปัญหาสาธารณะและความต้องการร่วมกันให้ประชาชนมีความสุขภายใต้การเปลี่ยนแปลงของบริบทท้องถิ่น มีความสำคัญเป็นพื้นฐานการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ และการพัฒนาระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมวิทยาการหลายศาสตร์ ซึ่งสิ่งที่ได้นอกจากกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ผู้เขียน เชื่อว่าการศึกษานี้เป็นอีกมิติสำหรับการวิเคราะห์ อันจะเป็นหนทางแห่งการเรียนรู้และพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นโยบายสาธารณะ, ยุคหลังสมัยใหม่

Abstract

Scholarly articles propose for according the philosophy based on the postmodern paradigm that becoming as a guideline for analysis the process of interactive learning through action from the practical in a promoting creation of Healthy Public Policy. By the civil society integration be composed of the public sector cooperation for working with corporate people's society leadership and local communities approaching to the keystone of various public spatial and local development performing. Namely: politics and government, society, economic, education, tourism and services, and the environment which the system relies on the theory that represents a public issue. And common needs for making the people happiness by the under of changes in local context which has basic priority development of healthy public policy, participatory democracy development, a comprehensive multidisciplinary science. However in addition to strategies to solve the problem, and local development, the authors believe that this study is another dimension for analysis. This is a way of learning and sustainable development.

Keywords: Public Policy, Post modern

61 อาจารย์ ดร. ประจําโปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

62 Lecturer in Political and Administrative Sciences Program Faculty of Humanities and Social Sciences Kamphaeng Phet Rajabhat University.

บทนำ

บทความวิชาการที่กล่าวต่อไปนี้ เกิดขึ้นจากประสบการณ์โดยตรงของผู้เขียนที่มีความเกี่ยวข้องกับคณะทำงานวิชาการ จากการสนับสนุนการทำข้อมูลจังหวัด ศูนย์ประสานงานภาคีพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร ศปจ.กพ. ด้านนโยบายสาธารณสุขภาวะหรือนโยบายสุขภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ครั้งแรกนโยบายดังกล่าวอาจไม่เป็นที่น่าสนใจ หลายท่านอาจเห็นผิวดินว่าไม่น่าจะมีอะไร คนส่วนใหญ่มักทราบดีอยู่แล้วว่า ต้องเป็นเรื่องราวทางด้านสุขภาพทั่วไป เช่น ด้านการแพทย์ การพยาบาล วิทยาศาสตร์สุขภาพ รวมทั้งด้านระบบสาธารณสุขซึ่งมีความเหมาะสมมากกว่า ประกอบกับเป็นส่วนน้อยที่บุคคลหรือใครจะปฏิเสธว่าไม่ทราบเรื่องทำนองนี้ เพราะต่างทราบดีและคาดการณ์ได้ว่าตนทราบ มีความรู้เพียงพอในการดูแลตัวเอง หรือมีผู้ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี รวมทั้งการทราบข้อมูล ข่าวสารจากสื่อสาธารณะในด้านสุขภาพ จนกระทั่งคิดเลยไปว่ายังไม่ถึงเวลาและไม่อยากเกี่ยวข้องกับด้วย ด้วยข้อเท็จจริงทุกคนล้วนต้องประสบและสัมผัสถึงการรับรู้การ “เกิด แก่ เจ็บ ตาย” อันปกติและธรรมดาของโลก ความคิดดังกล่าวไม่ถือว่าผิดแปลกแต่ประการใด ผู้เขียนได้พยายามชี้ให้เห็นความสำคัญและผลโดยตรงจากนโยบายสาธารณสุขภาวะในยุคหลังสมัยใหม่ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ดังเวทีระดมความคิดการจัดทำเป้าหมายในการพัฒนาใน 20 ปี ข้างหน้าทุกจังหวัด บทความความนี้จึงเสนอจังหวัดกำแพงเพชรในการพัฒนาตามบริบทของชุมชนเป็นภาพรวม ถ้าไม่นำเรื่องทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง หรือคิดเพียงเฉพาะด้านสุขภาพเท่านั้น ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมมีความเป็นมาและจุดเริ่มต้นแห่งปรากฏการณ์โดยเริ่มจากหลักปรัชญาเป็นฐานดังนี้มีมติทางความคิด: หลักการแห่งปรัชญาเบื้องต้นนโยบายสาธารณสุขภาวะ

ด้วยไม่มีสิ่งใดจะกล่าวอ้างได้ดีไปกว่านิยามของคำว่า “ปรัชญา” (Philosophy) และปรัชญาถือเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวง ปรัชญาเปรียบดังรากฐานแห่งการศึกษาความจริงทั้งหมด กล่าวคือทุกสิ่งมีอยู่จริง ทุกสิ่งที่มีอยู่เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากขอบเขตของข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น หรือการศึกษาธรรมชาติ หรือลักษณะของสิ่งที่มีอยู่ โดยความมีอยู่นี้เราเรียกว่าอภิปรัชญา เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งปรัชญาหมายถึงความรู้ที่หมายรวมถึงความเข้าใจ ความอยากเรียน อยากรู้ อยากฉลาด ที่ได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน นักปรัชญาจึงเป็นผู้ที่เห็นปัญหาของชีวิตและแนวทางของมนุษย์ที่อาจจะแก้ไขปัญหาของชีวิตได้ การกล่าวมาจึงไม่พิสดารอย่างไร (กิริติ บุญเจือ, 2545) หลักการคิดอย่างง่ายทำให้เราไม่ติดกับดักแห่งความคิดของตัวเอง ดังการสร้างนโยบายสาธารณสุขปัจจุบัน เพียงเปิดใจเปิดสมองสองตาของตนเองและลองเข้าไปสัมผัสโดยยอมรับฟังข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ไม่ได้อิงประโยชน์ส่วนตนหรือของใคร ให้เข้ามามีอิทธิพลทางความคิดของตนและวิเคราะห์ตามหลักของปรัชญาแล้ว อาจไม่ใช่และเป็นดังที่คิดไว้ หากนโยบายนั้นเกี่ยวกับสาธารณสุข ย่อมหมายความว่าถึงประโยชน์ของส่วนรวม การสร้างนโยบายสาธารณสุขเพื่อสุขภาพนี้ จึงไม่ได้มุ่งที่ประเด็นและสนใจเฉพาะกิจกรรมทางกายภาพหรือกิจกรรมทางใจด้านสุขภาพ เนื่องจากสิ่งที่สะท้อนกลับมาให้เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น และกลับกลายเป็นปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ทำให้ผู้เขียนสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะนโยบายสาธารณสุขว่าควรทำอย่างไรให้เกิดความเข้าใจ มีความลึกซึ้งเชิงวิชาการตามหลักทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติ

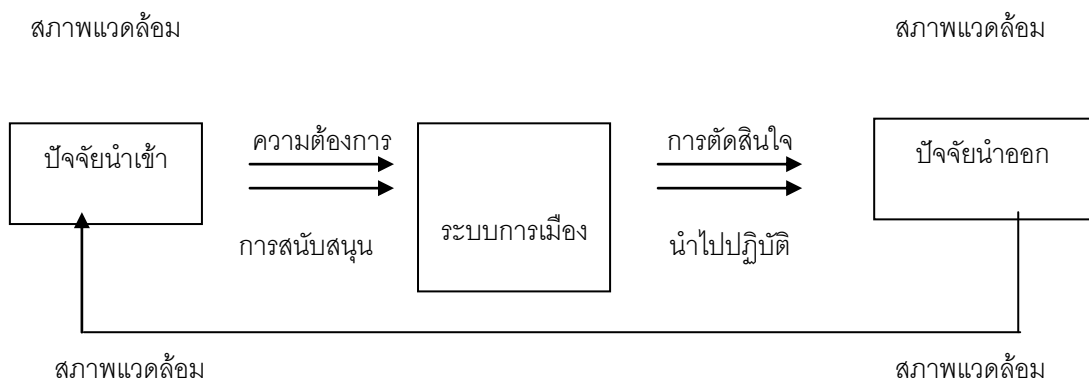
แนวคิดด้านนโยบายนี้ หากผลของนโยบายตอบสนองความต้องการและสามารถแก้ปัญหาได้ถือว่าเป็นประสบความสำเร็จ ส่วนใหญ่จะเป็นตามกระบวนการนโยบายสาธารณสุขในรูปของนโยบายและการวางแผนกลยุทธ์ที่นำไปใช้ประโยชน์และตรงตามทัศนคติของนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ คำตอบที่ได้จึงสรุปนโยบายสาธารณสุขเป็นหลักหรือวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการโดยรัฐบาลหรือสิ่งที่รัฐบาลเลือกกระทำสำหรับเป็นแนวดำเนินงานให้บรรลุประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและสังคมส่วนรวม การศึกษานโยบายนี้ นำแนวคิดเชิงเสนอแนะที่ได้รับอิทธิพลมาจากวิทยาการจัดการสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ว่านโยบายถูกกำหนดขึ้นอย่างไร สารสนเทศเพื่อกำหนดนโยบาย การเก็บและรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบการตัดสินใจผู้กำหนดนโยบายถือเป็นหัวใจสำคัญของนโยบายสาธารณสุข

หลักแห่งความจริงในเรื่องศึกษาที่ผู้เขียนวิเคราะห์มาตั้งแต่จุดเริ่มต้นกระบวนการนโยบายสาธารณสุข ทว่ากลับไม่ทราบตามหลักการ ทำให้ต้องย้อนกลับไปวิเคราะห์ถึงหลักการพื้นฐานอย่างง่ายของมนุษย์ คือความต้องการและการนำแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจเรื่องลำดับความต้องการ (hierarchy of needs) ของ abraham h. maslow จาก

หนังสือ motivation and personality ของ maslow พ.ศ. 2497 โดยลำดับขั้นตอนความต้องการของมนุษย์ เจ็ดขั้นตอน ขั้นแรก ขั้นความต้องการทางกายภาพ ขั้นที่สอง ขั้นความต้องการด้านความปลอดภัย ขั้นที่สาม ขั้นความต้องการพวกพ้องและได้รับความรัก ขั้นที่สี่ ขั้นความต้องการได้รับการยกย่องจากสังคม ขั้นที่ห้า ขั้นความต้องการที่เป็นตัวเอง ขั้นที่หก ขั้นความต้องการที่จะเรียนรู้และเข้าใจ และขั้นที่เจ็ด เป็นขั้นความต้องการทางสุนทรียภาพ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2551) ประกอบกับพิจารณารัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับที่สนับสนุนแนวคิดนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่ระบุสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ เห็นว่ามีคุณค่าทางวิชาการ ส่งเสริมทฤษฎีและสิทธิมนุษยชน (Human rights) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนต้องได้รับในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์เพื่อให้เกิดความอยู่รอด ความมั่นคงในชีวิตและการพัฒนาตนเอง

สิทธิมนุษยชนนี้ รวมสิทธิที่ติดตัวและสิทธิที่ติดตาม สิทธิที่ติดตัว ได้แก่ สิทธิในร่างกายและสิทธิในชีวิตตนเอง ส่วนสิทธิที่ติดตามเป็นสิทธิตามกฎหมายในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ ได้แก่ สิทธิทาง การศึกษา สิทธิในสุขภาพ และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 วางหลักว่า สิทธิมนุษยชน คือศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคที่ได้รับการรับรอง หรือความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เช่น สิทธิมนุษยชนด้านพลเมือง โดยพลเมืองหมายถึงความถึงประชาชนที่อยู่ร่วมกันภายในสังคม มีสัญญาประชาคมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและปกป้องคุ้มครองพลเมืองเกี่ยวกับชีวิต สิทธิทางการเมือง เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การชุมนุมรวมตัวเป็นสมาคม สิทธิเสรีภาพแสดงความคิดเห็น (อมรา พงศาพิชญ์, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2558)

วิธีการวิเคราะห์ที่ได้ยึดแนวทาง ที่อาจจำแนกเป็นสองหลักการ หลักการแรกเป็นการศึกษาพฤติกรรมและจิตสำนึกของท้องถิ่นแบบสหวิทยาการ ประกอบด้วย สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา มนุษย์ ส่วนหลักสองเน้นเชิงระบบแบบสหวิทยาการ เช่น สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมือง นโยบายสาธารณะ นิเวศวิทยาสุขภาพ ฯลฯ (โกวิท พวงงาม , 2553) สิ่งที่ได้พัฒนามาจากปัญหาและความต้องการของชุมชน ทำให้ทราบมิติชุมชนที่เข้มแข็งจากเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสอดคล้องกับทฤษฎีเชิงระบบ (systems theory) ของ Easton (1965) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากความคิดเป็นระบบ คำนี้ระบบของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานเป็นระบบ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นำมาอธิบายระบบการเมืองว่า วงจรชีวิตการเมืองดำรงอยู่เป็นระบบ การกำหนดนโยบายในทฤษฎีนี้ เริ่มต้นปัจจัยนำเข้า คือ ความต้องการและการสนับสนุนที่แปรสภาพโดยกระบวนการในระบบการเมือง มีกิจกรรมทางการเมืองและการบริหารสัมพันธ์หรือรัฐทำหน้าที่กลายเป็นปัจจัยนำออก เรียกว่านโยบายหรือการตัดสินใจหรือผลผลิตของระบบการเมือง ทฤษฎีระบบนี้ Dye (1995) สรุปเป็นตัวแบบระบบของการกำหนดนโยบาย

ที่มา. Understanding Public Policy (p. 39), by T. R. Dye, 1995, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

แนวคิดดังกล่าวเชื่อมโยงสู่การกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ รัฐบาลไทยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ทำให้ประเทศไทยปัจจุบันมีองค์กร เครือข่าย ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมเกิดขึ้นมากมาย และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัญหาและผลประโยชน์สาธารณะ แนวคิดและหลักการดังกล่าวนี้ในต่างประเทศมีการนำกระบวนการประชาเสวนาหาทางออกไปใช้ขึ้นแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2533 ที่มีการนำแผนสาธารณสุขร่วมกับรูปแบบต่าง ๆ เสวนาหาทางออก นำเป็นข้อตกลงลดข้อขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมหรือแก้ปัญหาข้อพิพาทเป็นทางเลือก (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557)

การมีส่วนร่วมของประชาชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในการบริหารจัดการ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งยาวนานร่วม 80 ปี ที่ผ่านมาจะเป็นความฝันหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ เห็นจากผลงานของภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมประกอบการจัดเวทีและสื่อสารรณรงค์ทางสังคม การกล่าวเช่นนี้ผู้เขียนไม่ได้เกี่ยวข้องกับเบื้องแรก อาศัยหลักปรัชญาในความกระหายใคร่รู้เข้าร่วมฟังเป็นตัวแทนของจังหวัดภาควิชาการ และวิเคราะห์การพัฒนากลไก เครือข่าย การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมของทุกจังหวัด โดยมีสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ทำหน้าที่เชื่อมโยงสนับสนุนการจัดตั้งกระบวนการสมัชชาสุขภาพ สมัชชาสุขภาพจังหวัด สมัชชาสุขภาพแห่งชาติตามลำดับขั้นตอนเสนอให้ผู้ว่าราชการลงนาม คำสั่งและลงทะเบียนเครือข่ายให้สมบูรณ์ การพัฒนากลไก การเปิดเวทีระดับอำเภอและการสนับสนุนความร่วมมือและความเข้าใจกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะ เพื่อให้ได้ประเด็นสาธารณะเชิงวิชาการ จุดเด่นกระบวนการสมัชชาสุขภาพตั้งแต่กำหนดประเด็น การพัฒนาข้อเสนอและการตัดสินใจเชิงนโยบาย การผลักดันขับเคลื่อน ติดตามและประเมินผล โดยวางภาพของอนาคตระดับตำบล อำเภอ เหตุผลจากหลักการนี้มาจากกระแสโลกาภิวัตน์อันเป็นแรงผลักดันอย่างหนึ่งให้เกิดการตื่นตัวในการปรับโครงสร้างของภาครัฐและองค์กรธุรกิจภาคเอกชนของประเทศที่กำลังพัฒนา แนวคิดการปฏิรูปของระบบราชการไทยเมื่อปลายปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลจัดระบบโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อให้เกิดการฟื้นฟูเศรษฐกิจ และยอมรับว่าระบบราชการไทยมีโครงสร้างขนาดใหญ่ มีการทำงานซ้ำซ้อน สายบังคับบัญชาหลายตอน ไม่คล่องตัวในการบริหารเป็นผลให้ขาดประสิทธิภาพ ล่าช้าและไม่สนองความต้องการของประชาชน ประกอบกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ระบบราชการจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเร่งด่วน ทำให้การจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เกิดขึ้นครั้งแรก เวทีที่เราเรียกว่าสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

สมัชชาสุขภาพแห่งชาตินี้ ได้ผ่านมาแล้วกว่าเจ็ดปีจากเวทีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างบุคคล ชุมชน เครือข่ายด้านสุขภาวะสู่กระบวนการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ เป็นการสะท้อนปัญหาต่าง ๆ และการผลักดันนโยบายสุขภาวะอย่างเป็นระบบและกลไกดำเนินการต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่ระหว่างดำเนินการ แม้ว่าพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ประกาศใช้แล้ว กระบวนการนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ในการจัดตั้งเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดกำแพงเพชรภายหลังจากการจัดตั้งสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สป.ร.ส.) ได้สองปี โดยการร่วมมือผลักดันขับเคลื่อนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษามีหลายจังหวัดประสบความสำเร็จและบางจังหวัดอยู่ระหว่างดำเนินการ การสนับสนุนการทำข้อมูลจังหวัด ศูนย์ประสานงานภาคีพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร (ศปจ.กพ.) เวลาต่อมาผู้เขียนเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะคณะทำงานด้านวิชาการ เห็นว่าเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบและสมานฉันท์นำสู่การเสนอแนะนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ หรือความมีสุขภาพดีของประชาชน การประชุมเป็นระบบและเป็นสัดส่วนเฉพาะประเด็นสาธารณะได้นำมาเป็นขอบเขตดำเนินงาน การขอความร่วมมือจากภาคราชการ ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม ภายในจังหวัดให้ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ใหม่เพื่อออกจากวิกฤติต่าง ๆ ด้วยผู้เขียนเข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณีศึกษาบนฐานข้อมูลที่ใช้กำหนดเป้าหมายร่วมจังหวัด โดยนักวิชาการซึ่งเป็นตัวแทนภาควิชาการของจังหวัดกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร นอกจากนี้ทุกจังหวัดส่งตัวแทน อาทิ ศปจ.อำนาจเจริญ และ ศปจ.นครราชสีมา ข้อเสนอแนะในการจัดทำข้อมูลเป้าหมายร่วมจังหวัด การเก็บข้อมูลโครงการออกเสียงออกแบบประเทศไทย แบบสอบถามตัวแทนมูลนิธิเพื่อคนไทย สำนักงานประสานการพัฒนาสังคม

สุขภาพะ โดยจัดเวทีเพื่อระดมความคิด ภาคีการพัฒนาจังหวัด ภาคประชาสังคมทั่วประเทศประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดการทำฐานข้อมูลสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมจังหวัดที่จัดโดยสำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาพะ (สปพส.) เป็นต้น ดังจังหวัดกำแพงเพชร ดังภาพต่อไปนี้

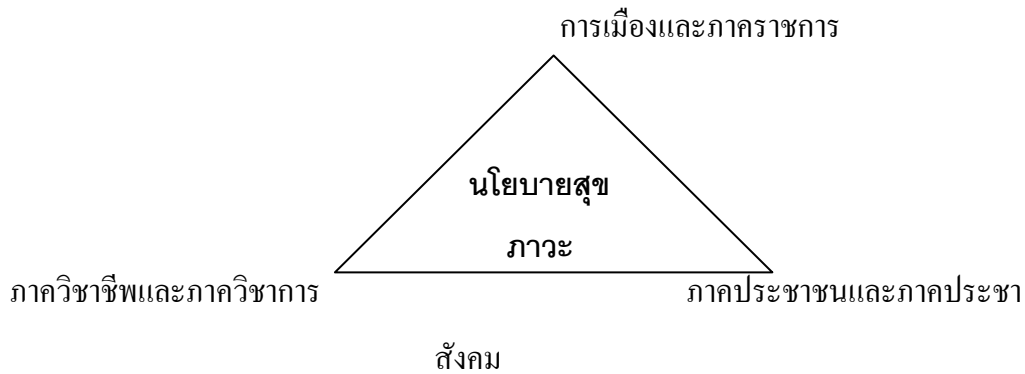
แผนงานศูนย์ประสานงานภาคีพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร
 - จัดเวทีกำหนดเป้าหมายร่วมของจังหวัด ๒๐ ปีข้างหน้า (ปี ๒๕๗๕)
 ๙ เวที >>๓ เวทีวิชาการ >>๕ เวทีโซนอำเภอ >>๑ เวทีจังหวัด

เวที	วัน/เดือน/ปี	เวที/พื้นที่	ผู้รับผิดชอบ
๑	๙ ก.ค. ๕๘	เวทีวิชาการ ครั้งที่ ๑ การเตรียมกระบวนการ	อ.สุธาวัฒน์ - คณะทำงาน
๒	๑๖ ก.ค. ๕๘	อ.เมือง, อ.โกสัมพีนคร	คุณสายรุ่ง, คุณนุจร
๓	๒๓ ก.ค. ๕๘	อ.คลองขลุง, อ.คลองลาน	ป.นารีน,คุณอนันต์
๔	๖ ส.ค. ๕๘	อ.ขาณุวรลักษบุรี, อ.ปางศิลาทอง	คุณเกษมศักดิ์
๕	๑๓ ส.ค. ๕๘	อ.พรานกระต่าย, อ.ลานกระบือ	คุณสมบัติ, คุณวิเชียร
๖	๒๐ ส.ค. ๕๘	อ.โพรงาม, อ.ทรายทองวัฒนา, อ.บึงสามัคคี	คุณศักดิ์ชัย
๗	๒๓ ส.ค. ๕๘	เวทีวิชาการ ครั้งที่ ๒ - การนำข้อมูล ๕ โซนมาสังเคราะห์เข้าจังหวัด	อ.สุธาวัฒน์ - คณะทำงาน
๘	๒๗ ส.ค. ๕๘	เวทีระดับจังหวัด	อ.สุธาวัฒน์ - คณะทำงาน
๙	๒๙-๓๐ ส.ค. ๕๘	เวทีวิชาการ ครั้งที่ ๓ - เตรียมข้อมูลเสนอแผนการขับเคลื่อน	อ.สุธาวัฒน์ - คณะทำงาน

เวทีระดมความคิดระดับจังหวัด
ประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าหมายร่วมการพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร
วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๘:๓๐ - ๑๕:๓๐ น.
ห้องกาสะลอง ชั้น ๒ หอประชุมที่ปึงกรรต์มีโชติ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร

จากภาพข้างต้นเป็นตามกระบวนการสร้างนโยบายเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถจะเริ่มจากมุมใดมุมหนึ่งแต่ต้องเชื่อมโยงให้ครบทั้งสามมุม

การดำเนินกิจกรรมในการบูรณาการที่เชื่อมโยงให้เกิดพลังที่สามารถบริหารจัดการแก้ปัญหาและพัฒนาเรื่องต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จึงเห็นว่าขาดหน่วยงานทำหน้าที่ให้เกิดเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามสามารถเขียนให้สวยหรืออย่างไรก็ได้ ความฝันย่อมเป็นจริงได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสนใจและความร่วมมือโดยไม่มีการเมืองโดยเฉพาะนโยบายสุขภาพ จากการวิเคราะห์ที่มีองค์กรต่าง ๆ จึงต้องอธิบายที่มาแสดงให้เห็นแยกขาดจากเรื่องการเมืองให้ได้ **ทั้งองค์กรหรือหน่วยงานมีมากมาย เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)** เป็นหน่วยงานรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกองทุน จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ. 2544 ทำหน้าที่ริเริ่มสนับสนุน และร่วมกับหน่วยงานของสังคม เพื่อการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีสุขภาพดีและร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่

สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สปส.) ก่อตั้งขึ้นเพื่อทำงานเหล่านั้นให้บรรลุผล, ศูนย์ประสานงานเครือข่ายระดับจังหวัด (ศปจ.) ซึ่งมีทุกจังหวัด และรวมทั้งจังหวัดกำแพงเพชร (ศปจ.กพ.) ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนดำเนินนโยบายสาธารณะหน่วยงานเหล่านี้สนับสนุนโดยสข. เป็นศูนย์ประสานงานภาคพัฒนา สมัชชา การขยายด้วยเครือข่ายสำเร็จตามกลไกที่ตั้งไว้ ทั้งสมัชชาสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สปส.) ศูนย์ประสานงานภาคพัฒนาจังหวัด (ศปจ.) สถาบันพระปกเกล้า (ศพม.กพ.) ล้วนเป็นกลไกประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ของการพัฒนาทุกสายงาน อาศัยเวทีกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดความร่วมมือ เพื่อร่วมสร้างวิสัยทัศน์ ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การจัดทำข้อเสนอในการพัฒนาต่อท้องถิ่นระดับตำบลและจังหวัดที่กล่าวมาแม้มีรายละเอียดครบถ้วนทั้งตัวบุคคลและสถานที่ติดต่อเพื่อช่วยประสานงานการลงพื้นที่สำหรับหน่วยงานอิสระส่วนกลาง อาทิ สปส. สข. สสส. ฯลฯ เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนงานภาคประชาชน หรือเรียกภาคพลเมือง ดำเนินการร่วมเวทีวิสัยทัศน์จังหวัด โดยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ท้องถิ่น ประชาสังคม โดยครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบล ทุกอำเภอ ทุกจังหวัด

ทุกอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเริ่มต้นที่ได้จากการระดมความคิดเห็นแม้องค์กรมีข้อมูลและสารสนเทศมากมาย แต่พบปัญหาซ้ำซากอยู่กับเรื่องเดิม ๆ เช่น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจสู่อาเซียน การทวงคืนผืนป่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดประเด็นสาธารณะและเป้าหมายร่วมกัน ดังเช่น จากศูนย์ประสานงานภาคพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร และสมัชชาสุขภาพจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งหมดมี 77 จังหวัด แต่จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ลำดับที่ 56 ส่วนใหญ่ข้อมูลที่ได้จากจังหวัดเป็นข้อมูลจริง ตามสถานการณ์แนวโน้มที่จัดทำเป้าหมายร่วมของจังหวัด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านความมั่นคงภายใน ด้านคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาล ด้านอื่นเฉพาะจังหวัด เช่น สิ่งแวดล้อม มลพิษการเผาพืชไร่ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นต้น

ปัญหาและความต้องการทุกอย่างของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการระดมความคิดเห็นหลายครั้ง สามารถสรุปว่า เรื่องของสุขภาพทั้งสิ้น ทำให้พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญในการวางกรอบและแนวทางกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ รวมทั้งสร้างองค์กรและกลไกเพื่อ

ให้เกิดการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย อันจะนำสู่เป้าหมายการเสริมสร้างสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมทุกมิติ ดังเช่น ท้องถิ่นในระดับชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร ในการส่งเสริมเกษตรปลอดสารพิษ การรวมตัวกันเพื่อลดข้อพิพาทด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่องสิทธิ์ทำกินสู่การดูแลป่าชุมชน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่ชุมชนต้องทราบและใช้สิทธิทางกฎหมาย

เหตุผลเหล่านี้ ผู้เขียนทราบและวิเคราะห์ได้ด้วยหลักแห่งปรัชญา อันเป็นพื้นฐานของศาสตร์ทั้งปวง ทุกสิ่งคือความรู้ในยุคหลังสมัยใหม่หรือยุคปัจจุบัน ถึงแม้ว่าแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่มีผู้รู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย บทความนี้นำเสนอหลักคิดอีกมุมมองของผู้เขียนที่เน้นเปิดใจและใคร่ครวญ เมื่อฟังแล้วเราจะแก้ไขและพัฒนาได้อย่างไร สิ่งนี้ต่างหากที่น่าสนใจ ทั้งหมดเป็นการบูรณาการ การเชื่อมโยงศาสตร์ที่สัมพันธ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องผสมผสานด้วยกัน ส่วนการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ จะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ว่าตรงกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ พิจารณาจากบริบททางสังคม หลีกเลียงประเด็นที่จะนำไปสู่การเมือง โดยสร้างความเข้าใจในกระบวนการทางสาธารณะเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม นำไปสู่ความเข้าใจและแก้ไขปัญหา ร่วมกันตั้งแต่ต้นมากกว่าการความขัดแย้งโดยตระหนักและมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติ คือ คำตอบ โดยทุกจังหวัดไม่ต้องรอถึงยี่สิบปีข้างหน้าใน พ.ศ. 2575 หากตระหนักและมีความเข้าใจกระบวนการกำหนดนโยบาย และเป็นการกำเนิกระบบประชาธิปไตยด้วยการวางรากฐานพลเมืองในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนสิทธิมนุษยชนในมิติทางสังคมเพิ่มเติมจากมิติทางด้านกฎหมาย การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกเรื่องสิทธิตนเองและผู้อื่นโดยให้ความสำคัญในประเด็นสาธารณะ

บรรณานุกรม

- กีรติ บุญเจือ. (2545). **เริ่มรู้จักปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- โกวิท พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บริษัท บพิธการพิมพ์จำกัด.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2551). **อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรข่าวสวย.
- พลเดช ปิ่นประทีป และคณะ. (2558). **วิสัยทัศน์ 2035: หนึ่งศตวรรษ อภิวัฒน์ประเทศไทย**. นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ.
- วันชัย วัฒนศัพท์, สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า (2557). **ประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาทางออกประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือ Deliberative Democracy**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ประเวศ วะสี. (2547). **กระบวนการนโยบายสาธารณะ**. มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ. (2546). **ธรรมนูญสุขภาพคนไทย: ร่างพ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง 2545**. ศูนย์ประสานงานภาคีพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร และ สมัชชาสุขภาพจังหวัดกำแพงเพชร. (2558). ข้อมูล-สารสนเทศ. (เอกสารเผยแพร่การประชุม).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. (2554). (ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นจำกัดพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พุทธศักราช 2550.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2558). **แนวคิดหลักการทำงานในเรื่องสิทธิมนุษยชน**. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ.
- อำพล จินดาวัฒนะ.สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (2556). **การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม**. (ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ.
- Easton, D. (1965). **A framework for political analysis**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- T. R. Dye. (1995). **Understanding Public Policy**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- เครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน.**ปลุกพลังเปลี่ยนไทยปลุกพลังคนไทย** เข้าถึงได้จาก: <http://www.inspiring.org/site/about>.
- สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย “**ปลุกพลัง เปลี่ยนไทย**”สู่วิสัยทัศน์ชาติ 2575. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaichamber.org/scripts/detail.asp?nNEWSID=14227>.

การเปลี่ยนแปลงนโยบายการสร้างความปลอดภัยของรัฐบาล ไปสู่การปฏิบัติกับแนวทางที่ประชาชนต้องการให้รัฐบาลดำเนินการ

พิเชษฐ พิณฑทอง

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงนโยบายการสร้างความปลอดภัยของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติ และ 2) ศึกษาแนวทางในการสร้างความปลอดภัยสำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) ด้วยการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative method) ด้วยการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการรับรู้ถึงนโยบายและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความปลอดภัยตามนโยบายของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติและนายกรัฐมนตรี ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า การสร้างความปลอดภัยของรัฐบาลจะนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบายหรือไม่ และสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติทุกขั้นตอน ตั้งแต่ส่วนแรก คือ ขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับมหภาค (Macro) ประกอบไปด้วย ขั้นตอนของการเปลี่ยนนโยบาย ขั้นตอนของการยอมรับ ส่วนที่สอง คือ ขั้นตอนของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับจุลภาค (micro) ได้แก่ ขั้นตอนการระดมพล (Mobilization) ขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนการสร้างความเชื่อมั่นของนโยบายไม่ได้ขึ้นอยู่กับรัฐบาล คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่เท่านั้น ความสำเร็จทางนโยบายที่สำคัญมากที่สุดก็คือ ประชาชนจะต้องได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติด้วย ยิ่งเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้าไปร่วมการเปลี่ยนนโยบายมากเท่าไร ก็จะทำให้เกิดการปฏิบัติร่วมกันอย่างปลอดภัยสำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 485 ตัวอย่าง พบว่า แนวทางที่จะสามารถทำให้เกิดการปลอดภัยที่ได้นั้น ร้อยละ 77.3 เห็นด้วยผู้ที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่ากลุ่มใดก็ตามต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และหากต้องรับโทษก็ต้องยอมรับการตัดสิน เพราะถือว่าต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ร้อยละ 75.6 เห็นด้วยที่ทุกฝ่ายต้องยึดถือหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ใช่ตีความคำว่าประชาธิปไตยเพื่อเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการกระทำของตน ร้อยละ 74.5 เห็นด้วยที่ควรมีการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงของความไม่สงบที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการต้องมีความเป็นกลาง และไม่สามารถถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองหรือผู้มีอำนาจได้ ร้อยละ 75.5 ทุกฝ่ายต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว ขจัดความเกลียดชัง เครียดแค้น และร้อยละ 73 เห็นด้วยที่ต้องค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งที่แท้จริงจากทุกภาคส่วนของสังคม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ, ความปลอดภัยของรัฐบาล

บทนำและวัตถุประสงค์

รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2549 เกิดมาจากมุมมองที่แตกต่างกันต่อความเชื่อทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคม ระหว่างฝ่ายหนึ่งให้น้ำหนักต่อการเลือกตั้งซึ่งความชอบธรรมของผู้บริหารอยู่ที่เสียงข้างมากที่ประชาชนเลือก กับอีกฝ่ายหนึ่งให้น้ำหนักไปที่คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ ทั้งสองกลุ่มต่างก็มีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในมุมมองของตนจนทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดที่สลับซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ยังไม่นับรวมความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นคู่ขนานไปพร้อมกับความขัดแย้งที่ไม่มีที่ท่าที่จะยุติลง ยิ่งเป็นการตอกย้ำ ความแตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองให้กลับกลายเป็นความแตกแยกมากยิ่งขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เกิดปรากฏการณ์การแบ่งแยกกันของประชาชนออกเป็นกลุ่ม ๆ อย่างชัดเจน กลุ่มแรกเรียกว่า “กลุ่มพันธมิตร

ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” (People’s Alliance for Democracy, PAD) หรือ “กลุ่มคนเสื้อเหลือง” ซึ่งเป็นกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในช่วง พ.ศ. 2548-2552 โดยเป็นการรวมตัวจากหลายองค์กรทั่วประเทศ ภายใต้จุดประสงค์ในการขับไล่ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และแสดงความต้องการให้นาย อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนอย่างเปิดเผย หรืออีกกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะความเชื่อทางการเมืองที่คล้ายกับกลุ่มแรก คือ กลุ่มที่เรียกกันว่า “กปปส.” มีชื่อเต็มว่า คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (People’s Democratic Reform Committee: PDRC) เป็นอีกกลุ่มผลประโยชน์หนึ่งที่มุ่งหมายขจัดอิทธิพลของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี จากการเมืองไทย และการจัดตั้งสภาประชาชนที่มีได้มาจากการเลือกตั้งเพื่อควบคุมการปฏิรูปการเมืองกลุ่มดังกล่าวมีบทบาทสูงในวิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556-2557 ในสถานะของผู้จัดกิจกรรมชุมนุมประท้วงขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร เป้าหมายสูงสุดของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) คือ กดดันให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ลาออกจากความเป็นหัวหน้ารัฐบาลส่วนกลุ่มที่มีความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างจากทั้งสองกลุ่มแรกอย่างสิ้นเชิง คือ กลุ่มที่เรียกว่า “กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)” (National United Front of Democracy Against Dictatorship; UDD) หรือ “กลุ่มคนเสื้อแดง” (Nattakorn Devakula, 2007, ประชาไท, 2550) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุน พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร โดยมีจุดประสงค์เพื่อขับไล่ นาย อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต้องการเรียกร้องให้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กลับมาบังคับใช้ใหม่ และต้องการให้พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งและสนับสนุนการบริหารประเทศของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรซึ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ นั้น หลาย ๆ ครั้งนำไปสู่การบาดเจ็บล้มตายของประชาชนจำนวนมากทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการสลับปรับเปลี่ยนการได้มาซึ่งอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินทั้งรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งและการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง จนมาถึงการยึดอำนาจรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 นำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น

โดยก่อนหน้านั้นวันที่ 21-22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ผอ.รส.) ได้มีการเรียกประชุมผู้แทนรัฐบาล, วุฒิสภา, คณะกรรมการการเลือกตั้ง, พรรคเพื่อไทย, พรรคประชาธิปัตย์, ตัวแทนกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และตัวแทนคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ที่สโมสรทหารบก ถนนวิภาวดีรังสิต เพื่อหาข้อสรุปในการก้าวผ่านวิกฤตการณ์ทางการเมืองแต่ไม่อาจหาข้อสรุปได้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงประกาศกระทำรัฐประหารในที่ประชุม และควบคุมตัวผู้เข้าร่วมประชุม ยกเว้นตัวแทนวุฒิสภา และคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยนำตัวไปยังกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็ก รักษาพระองค์ ซึ่งใช้เป็นกองบัญชาการของคณะรักษาความสงบแห่งชาติเหตุผลสำคัญในการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คือ มีความขัดแย้งทางความคิดการเมืองอย่างรุนแรง หยั่งลึกจากระดับประเทศไปถึงระดับครอบครัวการใช้อำนาจการปกครองที่กระทำอยู่เดิมไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความแตกแยก และการกระทำผิดของกลุ่มต่าง ๆ ได้อีกต่อไปการประชุมทางการเมืองที่มีต่อเนื่องมาถึง 6 เดือน ซึ่งมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางความคิด และการแก่งแย่งผลประโยชน์ทางการเมือง ตลอดระยะเวลา 9 ปีที่ผ่านมา (วิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2548-2553 และ พ.ศ. 2556-2557) ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทำให้ประชาชนแตกความสามัคคี จนไม่อาจปรองดองกันได้การบังคับใช้กฎหมายปกติต่อปัญหาข้างต้น บังคับใช้ไม่ได้ทุกกลุ่ม ทำให้เกิดความหวาดระแวง เกลียดชังกันในหมู่ประชาชนเป็นวงกว้าง ความเคลื่อนไหวของทุกฝ่าย โดยเฉพาะแกนนำที่มีความผิดตามกระบวนการยุติธรรม นำไปสู่การยุบปลุกปั้นแนวร่วมของฝ่ายตน ให้พร้อมที่จะกระทำการใด ๆ ต่อฝ่ายตรงข้ามด้วยความรุนแรงการบริหารราชการแผ่นดินในห้วงที่ผ่านมาไม่สามารถกระทำได้ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชาติและก่อปัญหาความเดือดร้อนต่อประชาชนทุกระดับจนถึงรากหญ้ามีการล่องละเมิดสถาบันกษัตริย์ ตามมาตรา 112

ทั้งทางลับและเปิดเผย สร้างความไม่พอใจและเกลียดชังของประชาชนโดยรวม ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การปลุกระดมมวลชนที่มุ่งเอาชนะฝ่ายตรงข้ามโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ทวีความรุนแรงและเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศปรากฏชัดว่ามีการจัดตั้งและใช้กองกำลังติดอาวุธรวมถึงการตระเวนอาวุธสงครามจำนวนมาก เพื่อปฏิบัติการอย่างรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามของตน โดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชนผู้บริสุทธิ์ (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557)

จะเห็นได้ว่าความแตกแยกทางความคิดของประชาชนและความไม่ปรองดองสมานฉันท์เป็นเหตุผลหลักข้อหนึ่งของการเข้ามาควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ด้วยเหตุนี้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกันซึ่งอยู่ในฐานะผู้กำหนดนโยบายสาธารณะจึงได้มีนโยบายในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเน้นในเรื่องของการสลายการแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่าย การลดความขัดแย้งในทุกระดับ โดยได้เริ่มจากที่มีการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปที่ส่วนกลาง และตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปในหน่วยงานต่าง ๆ จนถึงระดับภูมิภาคเพื่อรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่าย นำมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นแนวทาง (Road Map) ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เสริมสร้างความรักความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ (คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (เฉพาะ) ที่ 2/2557 เรื่องการจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป ลงวันที่ 28 พฤษภาคม 2557) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ก่อนหน้านี้สถาบันพระปกเกล้าจะได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร ให้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาปัจจัยและแนวทางที่ทำให้การสร้างความปรองดองประสบความสำเร็จในช่วงปี 2555 แล้วก็ตาม

แต่ด้วยบริบทและสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยกลับไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในสังคมจึงมีความละเอียดอ่อนมากขึ้น การศึกษาในเรื่องของความปรองดองสมานฉันท์ในอีกห้วงเวลาหนึ่งก็อาจยังเป็นข้อมูลทั้งทางวิชาการและทางนโยบายสาธารณะที่รัฐบาลจะนำไปประกอบการตัดสินใจในการจัดการกับปัญหาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และถึงแม้ว่าในการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะเพียงพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีจังหวัดเดียวก็ตาม แต่ก็สามารถเป็นข้อมูลในการสนับสนุนในการสร้างความปรองดองให้แก่รัฐบาลได้เพราะปัญหาความขัดแย้งทางความคิดที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันได้กระจายไปทั่วทั้งประเทศทุกจังหวัด และการที่รัฐบาลมีแนวนโยบายในการสร้างความปรองดองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้นั้น ความสำเร็จทางนโยบายจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ต้องเกิดจากการรับรู้ การเข้าใจ และการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งนี้ด้วย และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์จะเกิดขึ้นได้ก็จะต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อแนวทางการสร้างความปรองดองอย่างไร เพื่อสามารถทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการแปลงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติ
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

วิธีการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (mixed methods) ทั้งวิธีการเชิงคุณภาพ (qualitative method) และวิธีการเชิงปริมาณ (quantitative method) ซึ่งมีการแสวงหาคำตอบของเนื้อหาการวิจัยแตกต่างกัน สำหรับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) ด้วยการวิเคราะห์เอกสารคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และนโยบายของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหลักรวมถึงวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหาผู้วิจัยต้องการอธิบายเน้นเฉพาะไปที่นโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของ

รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ตามกรอบแนวคิดการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) ในระดับมหภาค (MacroImplementation) และระดับจุลภาค (MicroImplementation) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Method) ได้ใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการรับรู้ถึงนโยบายและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามนโยบายของรัฐบาลฯ และศึกษาแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในช่วงของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 โดยในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ประชากร

สำหรับประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีจำนวน 456,233 คน เป็นชาย จำนวน 222,975 คน หญิงจำนวน 233,258 คน รวมทั้งหมด 8 อำเภอ ประกอบไปด้วยอำเภอเมืองอำเภอท่าทางอำเภอชะอำอำเภอบ้านแหลมอำเภอบ้านลาดอำเภอเขาย้อยอำเภอแก่งกระจานและอำเภอหนองหญ้าปล้อง (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง : สำนักงานสถิติจังหวัดเพชรบุรี)

กลุ่มตัวอย่าง

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 399 คน แต่เนื่องจากประชากรมีจำนวนมากและมีถึง 8 อำเภอผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรแต่ละอำเภอเข้าไปทุกอำเภอ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลมีความแม่นยำและเชื่อถือได้มากที่สุด โดยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ 485 ตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบ Accidental Sampling ดังนี้

ตาราง1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
เมือง	121,739	129
ท่าทาง	84,346	90
ชะอำ	65,891	70
บ้านแหลม	56,825	60
บ้านลาด	50,316	53
เขาย้อย	37,779	40
แก่งกระจาน	25,988	28
หนองหญ้าปล้อง	13,349	15
รวม	456,233	485

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปลอดภัยของรัฐบาลการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศปป.) ในจังหวัดที่อาศัยอยู่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับของความคิดเห็นต่อกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินความคิดเห็นเป็น 5 ระดับตามวิธีของ Likert

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้แยกผลการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

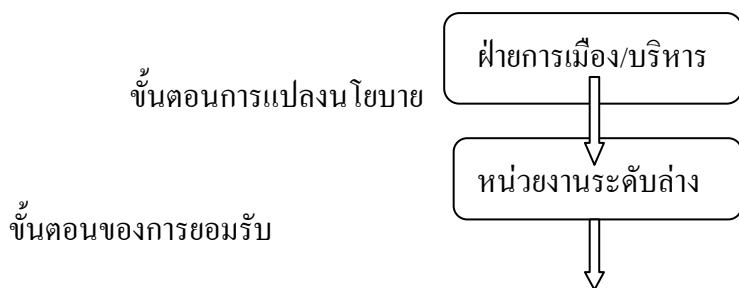
การนำนโยบายการสร้างความปลอดภัยที่ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมีการดำเนินการที่จริงจัง ต่อเนื่องและถูกต้องตามหลักการและวิธีปฏิบัติมีความสำคัญมากต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคมซึ่งในทางรัฐประศาสนศาสตร์ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการนโยบาย (policy process) ซึ่งในอดีตมักจะถูกมองข้ามหรือไม่ให้ความสนใจเท่าไรนัก การตัดสินใจเลือกนโยบายที่ไม่เหมาะสม เมื่อนำนโยบายไปปฏิบัติย่อมทำให้นโยบายดังกล่าวไม่บรรลุตามเจตนารมณ์ความต้องการและอาจทำให้ปัญหาที่มีอยู่ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นไปอีก (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2555) นโยบายจะประสบความสำเร็จหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ สำหรับแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ประกอบด้วย การนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง หมายถึง การที่ส่วนราชการเป็นผู้ดำเนินการโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปปฏิบัติ กับอีกแนวคิดหนึ่งคือ การนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน หมายถึง การให้ความสำคัญกับประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (ศุภชัย ยาวะประภาส และ ปิยากร หวังมหาพร, 2555) จะเห็นได้ว่านโยบายการสร้างความปลอดภัยแม้จะเกิดมาจากบนลงล่างแต่นโยบาย ดังกล่าวทั้งรัฐบาล เอกชน รวมถึงประชาชนทุกกลุ่มต่างต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติ เพราะหากประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมแล้วนโยบายดังกล่าวก็ถือว่าล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง

ในการดำเนินการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นั้นได้มีขั้นตอนในการนำนโยบายการสร้างความปลอดภัยที่ไปสู่การปฏิบัติ 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนระดับมหภาค (Macro) และขั้นตอนในระดับจุลภาค (micro) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระดับมหภาค (Macro Implementation)

ปัญหาสำคัญของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ หน่วยงานในระดับสูงไม่สามารถทำให้หน่วยงานระดับล่างเข้าใจได้ตรงตามเจตจำนงของนโยบาย (policy intent) ทำให้เกิดความล้มเหลวหรือเกิดความล่าช้าในการนำไปปฏิบัติ ซึ่ง Berman and McLaughlin (1997) กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวหรือความไม่แน่นอนในการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจาก 4 ประการ คือ ความขัดแย้งของเป้าหมาย (goal discrepancies) การให้ความสนับสนุนหรือให้อำนาจที่แตกต่างกัน (influence and authority differentials) การขาดแคลนทรัพยากร (resource deficiencies) และอุปสรรคด้านการสื่อสารระหว่างหน่วยงานหรือองค์การ (communication difficulties among organizations) (วรเดช จันทรศร, 2554) ซึ่งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับมหภาคแบ่งได้อีก 2 ขั้นตอน (แผนภูมิ) ประกอบไปด้วย ขั้นตอนของการแปลงนโยบาย และขั้นตอนของการยอมรับ

การปฏิบัติ

แผนภูมิภาพที่ 1 ขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนการแปลงนโยบาย

เป็นขั้นตอนที่เมื่อฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายบริหารได้กำหนดนโยบายออกมาแล้ว ปกติจะระบุหน่วยงาน ส่วนราชการ หรือองค์การหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ซึ่งหน่วยงานนั้น ๆ จะเป็นผู้แปลงนโยบายออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะหากหน่วยงานมีการแปลงนโยบายผิดพลาด ประสงค์ของนโยบายก็จะทำให้เกิดความล้มเหลวของนโยบายตั้งแรกเลยทันที (วรเดช จันทรศร, 2554) สำหรับในขั้นตอนนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มอบนโยบายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งยังได้มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในครั้งนี้ ภายใต้ชื่อ “ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป” ซึ่งนโยบายดังกล่าวถือว่าไม่มีความคลุมเครือหรือขาดความเฉพาะเจาะจงเพราะเน้นไปที่เรื่องของการลดความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองอย่างชัดเจน โดยรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้กำหนดเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินการไว้ว่า

“การลดความขัดแย้งและสลายการแบ่งกลุ่มให้ได้ ประชาชนมีความเข้าใจในการดำเนินงาน ไม่เกิดการต่อต้านและให้การสนับสนุน มีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการปฏิรูปการเมือง” (กระทรวงมหาดไทย, 2557)

เพราะฉะนั้นความสำเร็จของนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในเบื้องต้นถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบายดังกล่าวตรงกัน ทั้งรัฐบาลมีความจริงใจต่อการดำเนินนโยบายนี้ให้สำเร็จลุล่วงตามเจตนารมณ์อีกด้วย

ขั้นตอนของการยอมรับ

ขั้นตอนนี้เป็นส่วนที่หน่วยงานระดับล่างหรือหน่วยงานระดับปฏิบัติที่รับนโยบายมาจะยอมรับหรือไม่ มากน้อยเพียงใด แต่สำหรับนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พบว่า หน่วยงานระดับล่างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่างให้การยอมรับในนโยบายนี้เพราะนอกจากเป็นการดำเนินงานตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และรัฐบาลแล้วยัง หน่วยงานต่าง ๆ ยังถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนและมีความสำคัญต่อความสงบสุขของประชาชนและของประเทศอย่างมาก แต่่นโยบายนี้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดต้องอาศัยข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับล่างที่จะร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วย

ระดับจุลภาค (Micro Implementation)

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับจุลภาคเริ่มจากหน่วยงานระดับล่างรับนโยบายมาจากรัฐบาลหรือหน่วยงานระดับบน จากนั้นจึงได้มีการแปลงนโยบาย แผนงาน โครงการ ออกมาเป็นแนวทางการดำเนินงานหรือ

แนวทางการปฏิบัติงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะมีปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานตน (วรเดช จันทรศร, 2554) ในเรื่องของนโยบายการสร้างความปลอดภัยพบว่า มีหน่วยงานหลายหน่วยงานต้องมีการทำงานร่วมกันทั้งข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายการเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนต้องมีการปรับตัวเข้าหากันเพื่อประสานประโยชน์ในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน (Berman, 1977 อ้างใน วรเดช จันทรศร, 2554) ซึ่งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับจุลภาค ประกอบไปด้วย

ขั้นการระดมพลัง (Mobilization)

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาความสนับสนุนจากสมาชิกในหน่วยงานระดับล่าง รวมถึงบุคคลสำคัญขององค์กรที่จะผนึกกำลังในการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งหากบุคลากรเห็นว่านโยบายดังกล่าวตรงกับเป้าหมายของหน่วยงานตนก็จะเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายอย่างจริงจัง ขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญมากที่ละเลยเสียไม่ได้ เพราะหากผู้ปฏิบัติไม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญและไม่ตรงกับงานที่ตนทำก็อาจส่งผลต่อความสำเร็จของนโยบายได้ สำหรับนโยบายการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์นี้จะเห็นได้ว่า ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างระดมพลังของบุคลากรในการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากที่สุด เช่น มีการตั้งคณะทำงานของศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปในระดับภาคเป็นคณะทำงานเฉพาะกิจ ประกอบด้วยทุกภาคส่วนในแต่ละระดับ และมีการดำเนินการประชุมวางกรอบแนวทางในการดำเนินงานอีกด้วย(แนวในการสร้างความสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557)

ขั้นการปฏิบัติ

แม้อำนาจควบคุมสั่งการจะอยู่ที่รัฐบาลหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติก็ตาม แต่ในระดับพื้นที่โดยเฉพาะกลไกของศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศป.ป.) ระดับจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีส่วนสำคัญไม่น้อยเลยทีเดียว เพราะเป็นกลไกระดับปฏิบัติการที่อยู่ใกล้กับปัญหาและพื้นที่มากที่สุด เช่น การปฏิบัติที่ผ่านมา มีการพิจารณาพื้นที่เป้าหมายที่มีความขัดแย้งหรือพื้นที่มวลชนที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดปัญหา มีการเชิญบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการเมืองและการปกครองมาสร้างความเข้าใจให้ยุติข้อขัดแย้ง จัดฝึกอบรมกลุ่มที่มีความขัดแย้งกันมาร่วมฝึกอบรมละลายพฤติกรรม มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอจนถึงระดับจังหวัด มีการจัดเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็นประชาชนโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด (แนวในการสร้างความสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557)

ดังนั้นรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อให้เกิดการยอมรับนโยบายที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำเพียงกระแสความสนใจของสาธารณะเพียงระยะสั้นเท่านั้น เพราะในขั้นตอนนี้ครอบคลุมถึงกระบวนการในการปรับเปลี่ยนนโยบายหรือโครงการ ซึ่งนโยบายการสร้างความปลอดภัยจะประสบความสำเร็จจึงอยู่ที่การแสวงหาแนวทางการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการหรือสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ด้วย (วรเดช จันทรศร, 2554)

ขั้นการสร้างความเป็นปึกแผ่น

นโยบายการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์จะบรรลุเป้าหมายได้ต้องมีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง เพราะปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยฝังรากลึกและสะสมมาเป็นเวลานาน การที่ผู้ปฏิบัติดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่ขั้นตอนของการกลายเป็นปึกแผ่นเชิงสถาบัน (institutionalization) เพราะนโยบายจำนวนมากหน่วยงานระดับล่างจะมีความกระตือรือร้นในระยะเวลารวดเร็ว ๆ ของการได้รับมอบนโยบายมาเท่านั้น และเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลหรือผู้บริหารก็จะล้มเลิกการปฏิบัติตามนโยบายนั้นไป นโยบายความปลอดภัยต้องสร้างให้เกิดความเป็นสถาบันให้ได้ เพราะถ้าสามารถทำให้ประชาชนเกิดความปรองดองได้ก็จะถือว่าเป็นความยั่งยืนของการแก้ไขปัญหาอย่างยิ่ง

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

สำหรับผลการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 485 ตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.9 มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีร้อยละ 32.4 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 25.2 และประถมศึกษา 16.5 และไม่ได้รับการศึกษาเพียงร้อยละ 3.5 (ตาราง 2)

ตาราง 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	271	55.9
ชาย	214	44.1
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	17	3.5
ประถมศึกษา	80	16.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	32	6.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย	122	25.2
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	39	8.0
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา	27	5.6
ปริญญาตรี	157	32.4
ปริญญาโท	9	1.9
ปริญญาเอก	2	0.4
รวม	485	100

ตาราง 3 การรับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

การรับรู้	จำนวน	ร้อยละ
รับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์	424	87.4
ไม่รับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์	61	12.6
รวม	485	100

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของรัฐบาล พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาถึงร้อยละ 87.4 (ตาราง 3)

ตาราง 4 การตั้ง “ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศปป.)” ในจังหวัดที่อาศัยอยู่

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
ทราบถึงการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปในจังหวัดที่ตนอาศัย	225	46.4
ไม่ทราบว่ามีการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปในจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่	260	53.6
รวม	485	100

สำหรับประเด็นการสำรวจเกี่ยวกับการทราบหรือไม่ทราบว่าจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่มีการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่มีการตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปในจังหวัดร้อยละ 53.6 (ตาราง 4)

ตาราง 5 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามนโยบายรัฐบาล

การเข้าไปมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตามนโยบายรัฐบาล	116	23.9
ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในครั้งนี้	369	76.1
รวม	485	100

นอกจากนี้จากการสำรวจความคิดเห็นประชาชนเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามนโยบายรัฐบาลพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามนโยบายรัฐบาลในครั้งนี้ถึงร้อยละ 76.1 (ตาราง 5)

ตาราง 6 ความคิดเห็นต่อแนวทางในการสร้างความปรองดอง

ประเด็น	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็น ด้วย มาก	เห็นด้วย ปาน กลาง	เห็น ด้วย น้อย	ไม่เห็น ด้วย	รวม
ผู้ที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่ากลุ่มสีใดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และหากต้องรับโทษก็ต้องยอมรับการตัดสิน เพราะถือว่าต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น	46.8	30.5	17.2	4.5	1.0	100
ทุกฝ่ายต้องยึดถือหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง ไม่ใช่ตีความคำว่าประชาธิปไตยเพื่อเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการกระทำของตน	48.0	27.6	18.8	3.7	1.9	100
ควรมีการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงของความไม่สงบที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการต้องมีความเป็นกลาง และไม่สามารถถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองหรือผู้มีอำนาจได้	42.7	31.8	19.2	4.7	1.6	100

ทุกฝ่ายต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว ขจัดความเกลียดชัง เครียดแค้น	45.2	30.3	15.7	5.4	3.4	100
ต้องค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งที่แท้จริงจากทุกภาคส่วนของสังคม	41.2	31.8	19.4	7.0	0.6	100
รวมค่าเฉลี่ย	4.11					

สำหรับผลการศึกษาต่อแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผู้ที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่ากลุ่มสีใดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และหากต้องรับโทษก็ต้องยอมรับการตัดสิน เพราะถือว่าต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยร้อยละ 77.3 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดและมากที่สุด รongลงมามีความคิดเห็นว่า ทุกฝ่ายต้องยึดถือหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ใช่ตีความคำว่าประชาธิปไตยเพื่อเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการกระทำของตน โดยร้อยละ 75.6 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดและมากที่สุด และยังมีความคิดเห็นว่าควรมีการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงของความไม่สงบที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการต้องมีความเป็นกลาง และไม่สามารถถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองหรือผู้มีอำนาจได้ โดยร้อยละ 74.5 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดและมากที่สุด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีความคิดเห็นต่อกระบวนการที่สามารถสร้างความปรองดองสมานฉันท์อีกว่า ทุกฝ่ายต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว ขจัดความเกลียดชัง เครียดแค้น โดยร้อยละ 75.5 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดและมากที่สุด และต้องค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งที่แท้จริงจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยร้อยละ 73 เห็นด้วยในระดับมากที่สุดและมากที่สุด ตามลำดับโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ (\bar{x} 4.11) ซึ่งแปลกว่ามีความคิดเห็นเห็นด้วยต่อประเด็นดังกล่าวในระดับมากที่สุด (ตาราง 6)

ตาราง 7 ความคิดเห็นต่อแนวทางในการสร้างความปรองดอง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย	รวม
รัฐบาลควรเจรจากับพันธมิตรรายจโท ทักษิณ ชินวัตร เสียก่อน จึงจะทำให้เกิดการปรองดองได้	12.0	19.4	24.3	15.7	28.6	100
ต้องออกกฎหมายอภัยโทษให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเฉพาะคนที่ได้รับโทษแล้ว	6.4	27.0	30.5	15.3	20.8	100
ต้องออกกฎหมายอภัยโทษให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับความทุกสี ทุกกลุ่มจึงทำให้เกิดความปรองดองได้	10.1	22.9	32.0	12.0	23.0	100
ต้องออกกฎหมายนิรโทษกรรมทุกสี ทุกกลุ่มแทนการอภัยโทษ จึงทำให้เกิดความปรองดองได้	10.3	21.9	32.0	16.1	19.7	100
รวมค่าเฉลี่ย	2.80					

ในส่วนของผลการศึกษาต่อแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับของความคิดเห็นที่เห็นด้วยต่อแนวทางดังกล่าวในระดับน้อยและไม่เห็นด้วย คือประเด็นที่ถามว่า รัฐบาลควรเจรจากับพันธมิตรรายจโท ทักษิณ ชินวัตร เสียก่อน จึงจะทำให้เกิดการปรองดองได้ โดยร้อยละ 44.4 เห็นด้วยต่อแนวทางดังกล่าวน้อยและไม่เห็นด้วยรวมกัน รongลงมามีความคิดเห็นว่า ต้องออกกฎหมายอภัยโทษให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับ

ความขัดแย้งเฉพาะคนที่ได้รับโทษแล้ว โดยร้อยละ 36.1 เห็นด้วยน้อยและไม่เห็นด้วยรวมกัน และยังมีความคิดเห็น
 ว่า ต้องออกกฎหมายอภัยโทษให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ทุกกลุ่มจึงทำให้เกิดความปรองดองได้ นอกจากนี้กลุ่ม
 ตัวอย่างยังมีความคิดเห็นต่อกระบวนการที่สามารถสร้างความปรองดองสมานฉันท์อีกว่า ต้องออกกฎหมายนิรโทษ
 กรรมทุกสี ทุกกลุ่มแทนการอภัยโทษ จึงทำให้เกิดความปรองดองได้ โดยร้อยละ 35.9 เห็นด้วยน้อยและไม่เห็นด้วย
 รวมกัน ตามลำดับโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ (\bar{x} 2.88) ซึ่งแปลค่าว่ามีความคิดเห็นด้วยต่อประเด็นในระดับน้อย

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบผลการวิจัยกับผลสำรวจของสถาบันต่าง ๆ

ตาราง 8 เปรียบเทียบผลการวิจัยกับผลสำรวจของสถาบันต่างๆ

ผลการวิจัย	NIDA POLL	กรุงเทพ POLL
ร้อยละ 77.3 ผู้ที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่ากลุ่มสีใดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และหากต้องรับโทษก็ต้องยอมรับการตัดสิน เพราะถือว่าต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น	- ร้อยละ 36.18 ให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างยุติธรรมกับทุกกลุ่ม ร้อยละ 34.19 - ร้อยละ 34.19 ระบุว่า ทุกกลุ่มต้องเคารพกฎหมายและคำตัดสินของศาล	ไม่ได้สำรวจ
ร้อยละ 44.4 รัฐบาลควรเจรจากับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เสียก่อน จึงจะทำให้เกิดการปรองดองได้ (เห็นด้วยในระดับน้อยและไม่เห็นด้วยรวมกัน)	- ร้อยละ 34.69 เห็นด้วยให้พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เดินทางไปเจรจากับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อสร้างความปรองดอง - ร้อยละ 33.57 ระบุว่า ไม่ควรมีการเจรจา	ร้อยละ 58.6 ไม่จำเป็น พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องพูดคุยกับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เรื่องความปรองดอง"
ร้อยละ 35.9 ต้องออกกฎหมายนิรโทษกรรมทุกสี ทุกกลุ่มแทนการอภัยโทษ จึงทำให้เกิดความปรองดองได้ (ทำการเก็บข้อมูลช่วงเดือนมีนาคม 2558)	ไม่ได้สำรวจ (นิต้าโพลทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนจำนวน 1,254 หน่วยตัวอย่างระหว่างวันที่ 18 - 19 กุมภาพันธ์ 2558)	- ร้อยละ 47.4 ไม่เห็นด้วยเห็นด้วยกับการออกกฎหมายนิรโทษกรรมทางการเมือง (กรุงเทพโพลสำรวจ 1,163 ตัวอย่าง วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

จากตาราง 8 การเปรียบเทียบผลการวิจัยครั้งนี้กับการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนจากสถาบันการศึกษาสองแห่ง ซึ่งมีการสำรวจในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกับการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยในส่วนของแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ส่วนใหญ่ที่ประชาชนเห็นด้วยมากที่สุด คือ ผู้ที่ละเมิดกฎหมายทุกฝ่ายต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจของนิต้าโพล ที่ให้ดำเนินการอย่างยุติธรรมกับทุกกลุ่ม และทุกกลุ่มต้องเคารพกฎหมายและคำตัดสินของศาล ในส่วนของผลการวิจัยเกี่ยวกับการเจรจากับพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ก่อนจึงจะทำให้เกิดความปรองดองพบว่า ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในงานวิจัยที่เห็นด้วยในประเด็นดังกล่าวระดับน้อยอีกกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชาชนไม่เห็นด้วยในประเด็นดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของกรุงเทพโพลส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.6 มีความคิดเห็นที่ไม่จำเป็นที่พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องพูดคุยกับพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เรื่องความปรองดอง ในส่วนของผลการสำรวจของนิต้าโพลส่วนใหญ่ร้อยละ 34 เห็นด้วยให้ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เดินทางไปเจรจากับพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เพื่อสร้างความปรองดองแต่สัดส่วนของความคิดเห็นสูงกว่ากับการไม่เห็นด้วยเพียงร้อยละ 1.57 โดยร้อยละ 33.57 ระบุว่า ไม่ควรมีการเจรจากับพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เพื่อสร้างความปรองดองรองลงมาพบว่า ร้อยละ 35.9 เห็นด้วยในระดับน้อยในประเด็นที่ว่าต้องออกกฎหมายนิรโทษกรรมทุกสี ทุกกลุ่มแทนการอภัยโทษ จึงทำให้เกิดความปรองดองได้ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจของกรุงเทพโพลพบว่า ร้อยละ 47.4 ไม่เห็นด้วยเห็นด้วยกับการออกกฎหมายนิรโทษกรรมทางการเมือง

unสรุป

นโยบายการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงจะนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบายหรือไม่ และสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติทุกขั้นตอน ตั้งแต่ส่วนแรก คือ ขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับมหภาค (Macro) ประกอบไปด้วย ขั้นตอนของการแปลงนโยบาย ขั้นตอนของการยอมรับ ส่วนที่สอง คือ ขั้นตอนของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับจุลภาค (micro) ได้แก่ ขั้นการระดมพลัง (Mobilization) ขั้นการปฏิบัติ และขั้นการสร้างความเป็นปึกแผ่นความสำเร็จของนโยบายไม่ได้ขึ้นอยู่กับรัฐบาล คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่เท่านั้น ความสำเร็จทางนโยบายที่สำคัญมากที่สุดก็คือ ประชาชนจะต้องได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแปลงนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติด้วย ยิ่งเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้าไปร่วมการแปลงนโยบายมากเท่าไร ก็จะทำให้เกิดการปฏิบัติร่วมกันอย่างปลอดภัยที่มั่นคง แต่จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงตามนโยบายรัฐบาลในครั้งนี้ แม้จะรับรู้ถึงนโยบายการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงของรัฐบาลก็ตาม ซึ่งรัฐบาลควรเร่งดำเนินการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น

ในส่วนของแนวทางในการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แนวทางที่จะสามารถทำให้เกิดการปลอดภัยที่มั่นคงได้นั้น คือ 1) ผู้ที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่ากลุ่มใดก็ตามต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และหากต้องรับโทษก็ต้องยอมรับการตัดสิน เพราะถือว่าต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น 2) ทุกฝ่ายต้องยึดถือหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ใช่ตีความคำว่าประชาธิปไตยเพื่อเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการกระทำของตน 3) ควรมีการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงของความจริงที่ไม่สงบที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการต้องมีความเป็นกลาง และไม่สามารถถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองหรือผู้มีอำนาจได้ 4) ทุกฝ่ายต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว ขจัดความเกลียดชัง เครียดแค้น และ 5) ต้องค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งที่แท้จริงจากทุกภาคส่วนของสังคม หากรัฐบาลและทุกภาคส่วนสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและดำเนินการอย่างจริงจัง น่าจะเป็นส่วนสำคัญในการคืนความสุขให้กับประชาชนและประเทศชาติอีกครั้งหนึ่ง

บรรณานุกรม

- คำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ(เฉพาะ) ที่ 2/2557 เรื่องการจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ลงวันที่28 พฤษภาคม 2557).
- คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ. (2557). **เหตุผลในการควบคุมบริหารราชการแผ่นดิน**. คณะรักษาความสงบแห่งชาติ.คณะรักษาความสงบแห่งชาติ.
- คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ.(2557). **แนวในการสร้างความสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปของหัวหน้าคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ**.
- ประชาไท. (2550). (นปก.) **เปลี่ยนชื่อเป็น (นปช.) ยกกระต๊บบการต่อสู้ คนวันเสาร์ เตรียมถอดนายก**. เข้าถึงได้จาก: www.prachatai.
- วรเดช จันทรศร. (2554). **ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2555). **นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). **รายงานวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภชัย ยาวะประภาส และ ปิยากร หวังมหาพร. (2555). **นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง: สำนักงานสถิติจังหวัดเพชรบุรี
- Nattakorn Devakula.(2007). **Double standards against protester**. Search เข้าถึงได้จาก: www.Bangkokpost.

การตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ในภาคสาธารณะ สำหรับยุคโลกาภิวัตน์

The Globalization of Marketing and Customer Relations in Public Sec

สโรชา แพร์ภาษา Ph.d

อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การตลาดในโลกธุรกิจยุคปัจจุบันมีความสำคัญยิ่งในธุรกิจหรือองค์กรทุกแห่งต้องมีฝ่ายการตลาดหรือฝ่ายขาย ซึ่งจะทำหน้าที่ในการวิเคราะห์หาโอกาสทางการตลาด วางแผนและปฏิบัติการหรือดำเนินงานด้านการตลาดเพื่อเสนอสินค้าและบริการแก่ลูกค้าตามกลุ่มตลาดเป้าหมายของตนเอง โดยใช้เครื่องมือและทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลา การตลาดก็แปรเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม และความต้องการทางภาวะเศรษฐกิจเช่นกัน ในยุคปัจจุบันความต้องการของการตลาดอยู่ที่การให้บริการที่ประทับใจ ซึ่งกลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์หรือสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการที่เป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน คงหนีไม่พ้นกลยุทธ์การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Customer Relationship Management : CRM) เป้าหมายสำคัญในการนำกลยุทธ์นี้มาใช้ก็คือ การลดต้นทุนในการให้บริการและติดต่อกับลูกค้า ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งมอบสินค้า/ให้บริการ โดยนำความรู้เกี่ยวกับลูกค้า (Customer Knowledge) มาใช้ประโยชน์ โดยแนวคิดนี้ได้นำไปใช้อย่างแพร่หลายในธุรกิจทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่ก็ยังพบว่าบางหน่วยงานก็สามารถใช้กลยุทธ์ CRM ได้อย่างประสบความสำเร็จแต่บางหน่วยงานก็ยังพบความล้มเหลว ดังนั้น การบริหารการตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ยุคใหม่ การสื่อสารและเครื่องมือทางการตลาด (CRM) จึงมีความสำคัญมากในการทำธุรกิจ การบริหาร การจัดการ เพื่อให้องค์กรเกิดความก้าวหน้า เกิดกำไร เกิดความมีชื่อเสียง เหมาะกับโลกในยุคนี้ที่เป็นโลกของการรวมเป็นหนึ่ง โลกแห่งการสื่อสาร โลกแห่งเครือข่าย โลกแห่งการไร้ซึ่งขอบเขต (Globalization) ซึ่งทำให้ประเทศไทยและหน่วยงานธุรกิจจะต้องทำงานค้าขายร่วมกับประเทศต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: CRM, กลยุทธ์ทางการตลาด

Abstract

The Marketing in the business world is importance in any business and in organization must have a marketing or sales their will serve to analyze market opportunities. There will planning and implementation of marketing or to offer products and services to customers based on their target market and using the tools and resources of the organization to be most effective. When the world changes with time. Marketing, it varies depending on the state of society. In the present needs of the market is an impressive services. The strategy to make a relationship, or to satisfy the service of the popular and widely used today. Indispensable strategy is the customer relationship management (Customer Relationship Management: CRM) the importance of the this strategy is reducing the cost of service and keep customer contact. Enhance the delivery of goods and services. By bringing up knowledge about customers (Customer Knowledge) to be utilized. The strategy has been widely applied in both the public and private sectors. It also found that in some agencies can use CRM strategy has been successful, but some agencies have also found a failure. So the new strategy of marketing, communication and marketing tool and

customer relationship management (CRM) is very important in business management to enable organizations to progressive reputation. Fits in today's world is a world of communication World Network (Globalization), which causes trade and business agencies must work together with other countries even more.

บทนำ

ในขณะที่โลกของเรากำลังก้าวเข้าไปในปี ค.ศ. 2000 ความสำคัญของการตลาดสินค้าและบริการได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ความเหมาะสม และตามความต้องการของเศรษฐกิจ โดยทั่ว ๆ ไป การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการมีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์แต่แนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังแตกต่างกันตามยุคสมัย ในสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความสำคัญของการตลาดไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการขายการโฆษณาหรืออะไรทั้งสิ้น แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตสินค้าจำนวนมากโดยใช้แรงงานน้อยที่สุด เพื่อสนองความต้องการของโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระยะนี้บริษัทต่าง ๆ พยายามที่จะคิดค้นเครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตของตนให้เพียงพอับความต้องการของการตลาด ในสมัยต่อมาเมื่อปัญหาทางด้านการผลิตได้ผ่านพ้นไปแล้ว ความสนใจก็หันไปด้านการบริหารการเงินที่มีสมรรถภาพสูง เพื่อช่วยให้มีกำไรมากขึ้น กิจกรรมส่วนใหญ่ในระยะนี้เน้นหนักไปทางการบริหาร การรวมบริษัท การขยายบริษัท

ต่อมาบริษัทส่วนใหญ่ก็เริ่มมีกำลังผลิตมากมายเหลือความต้องการ ความพยายามต่าง ๆ ก็หันมาทางการแนะนำสินค้าและการขายสินค้าไปยังตลาด กิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งไปทางการขยายทีมพนักงานขาย และพัฒนาพนักงานขายให้มีสมรรถภาพที่เข้มแข็ง การตั้งซื้อสินค้าให้สะดวก การบรรจุหีบห่อสินค้าให้ดูสะอาดตายิ่งขึ้น และการโฆษณาและการส่งเสริมสินค้า แนวความคิดในสมัยนี้อาจเรียกได้ว่าแนวความคิดทางการขาย เพราะจุดเน้นเริ่มจากตัวสินค้าและความสามารถของพนักงานขายที่จะขายสินค้าออกไป เมื่อเกิดมีการแข่งขันทางด้านขายมาก ๆ บริษัทที่มีทรัพยากรน้อยและมีพนักงานขายที่อ่อนแอก็จำเป็นต้องเปิดทางให้กับบริษัทที่ใหญ่กว่าและเข้มแข็งกว่า ความคิดทางด้านการขายคงอยู่ได้ไม่นาน เพราะสมัยที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ติดตามมาอย่างไม่ขาดสาย ในขณะเดียวกับบริษัทต่าง ๆ ก็พยายามหาทางพิชิตปัญหาเหล่านี้้อย่างขะมักเขม้น เพราะฉะนั้นแนวความคิดทางด้านการขายได้ถูกเปลี่ยนแปลงมาเป็นแนวความคิดทางการตลาด โดยเบนความสนใจไปทางด้านความต้องการของลูกค้าแทนที่จะเป็นสินค้าตัวเอง

แนวคิดการทำการตลาดที่สำคัญในช่วงแรก คือแนวคิดการทำการตลาดโดยแยกองค์ประกอบของการทำการตลาดที่มีมุมมองโดยดูจากองค์ประกอบสำคัญใน 4 ด้าน หรือ 4P's ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดของ นีล เฮช บอร์ดเดน (Niel H. Borden, 1964) ต่อมา อี เจอโรม แมคคาที (E. Jerome McCarthy) ได้ทำการจัดกลุ่มใหม่ออกเป็นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบในการทำการตลาด คือ ด้านสินค้าและบริการ (Product) ด้านราคา (Price) ด้านการจัดจำหน่าย (Place) และด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) การตลาดแบบ 4 P's นั้นเป็นแนวคิดทางการตลาดที่ให้ความสำคัญกับมุมมองของผู้ผลิตเป็นหลัก ส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) แบบ 4P's นั้นถูกนำไปขยายจนกลายเป็นกลยุทธ์ที่สร้างขึ้นเพื่อทำให้ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายอยู่รอดเป็นหลัก มีดังต่อไปนี้

1. ด้านสินค้าและบริการ (Product) ธุรกิจมีองค์ประกอบซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการแรก คือ ผลิตภัณฑ์สินค้า (Goods) หรือบริการ (Services) สำหรับสินค้านั้น จำแนกเป็นสินค้าที่จับต้องได้ และสินค้าที่จับต้องไม่ได้ สำหรับการบริการจำแนกเป็น บริการแบบมีส่วนร่วมและบริการแบบไม่มีส่วนร่วม ดังนั้น สินค้าและบริการจึงเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจ โดยจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ คุณภาพ (Quality) สำหรับคุณภาพนั้น ยังมีความหมายรวมถึงความเหมาะสมในการใช้งาน คุณภาพจากการออกแบบ และคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และคุณภาพยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงภาพลักษณ์ของธุรกิจอีกด้วย

2. ด้านราคา (Price) การตั้งราคานั้นเป็นกลยุทธ์สำคัญประการหนึ่งของการดำเนินธุรกิจ มักขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ขนาดของธุรกิจ ประเภทของสินค้า ค่าใช้จ่าย สิ่งแวดล้อมทางการตลาด กฎหมาย ความผันแปรของราคา วัตถุดิบ ระบบการจัดจำหน่าย ต้นทุนการผลิต การส่งเสริมการขาย

3. ด้านการจัดจำหน่าย (Place) เป็นกิจกรรมทางธุรกิจที่ทำให้สินค้าที่ผลิต หรือขายถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย ทั้งโดยยึดหลักประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความปลอดภัย และความรวดเร็วเป็นสำคัญ ธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งมาจากการบริหาร การจัดช่องทางการจำหน่ายสินค้าของกิจการอย่างได้ผล

4. ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) ความสำเร็จทางธุรกิจ คือ การขายสินค้าหรือบริการให้ได้จำนวนมาก ปัญหาอยู่ที่ทำอย่างไรการสร้างเสริมการขาย หรือการส่งเสริมการขายจึงมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้ยอดขายเพิ่มขึ้น กิจกรรมดังกล่าวจะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ เมื่อธุรกิจทราบว่าลูกค้าต้องการอะไร มีรสนิยมแบบไหน เพื่อที่จะสร้างเครื่องมือให้เข้าถึงจิตใจของลูกค้าได้โดยตรง อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการขายมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับงบประมาณค่าใช้จ่ายที่จะต้องพยายามให้ได้ผลอย่างคุ้มค่ามากที่สุด

กลยุทธ์ที่เกิดจากองค์ประกอบทั้ง 4P's คือ ด้านสินค้าและบริการ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดนั้น ดูเหมือนจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจต่อโรงงาน ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งวงล้อของการเปลี่ยนแปลงเริ่มหมุนเข้าสู่จุดสมดุลใหม่ในราวปลายทศวรรษที่ 1980 ในยามที่การวางกลยุทธ์การตลาดแบบที่มองความอยู่รอดของผู้ผลิตและผู้ขายเป็นหลักเริ่มเสียสมดุล เนื่องจากในเวลานั้นความสามารถของโรงงาน ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่ายเริ่มมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้นทำให้สินค้าและบริการเริ่มมีความเหมือนกัน โดยกระแสความเหมือนกันนั้นเกิดขึ้นทั่วโลก ไม่ว่าจะผลิตสินค้าจากที่ใดก็แทบจะไม่มีใครมีความแตกต่างกันหรือสามารถผลิตสินค้าได้เหมือนหรือใกล้เคียงกันไปหมด ในขณะที่สินค้าที่ผลิตขึ้นเหมือน ๆ กันนั้นก็ถูกจัดจำหน่ายในร้านค้าที่มีรูปแบบเหมือน ๆ กัน เมื่อสินค้าและบริการเริ่มมีความเหมือนกันจนยากที่จะแยกความแตกต่างได้ รวมถึงช่องทางการจัดจำหน่าย วิธีการทำการส่งเสริมการตลาด หรือการกำหนดราคาขายก็ไม่แทบแตกต่างกัน ทำให้แนวคิด 4P's ที่มองในมุมมองของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่าย ก็เปลี่ยนแปลงไปตามวงล้อของการเวลาอีกครั้ง โดยในช่วงทศวรรษที่ 1990 ในขณะที่นักการตลาดกำลังหาหนทางทำการตลาดให้ตัวเองอยู่รอดได้ในท่ามกลางการแข่งขัน การตลาดที่มีความรุนแรงและความกดดันที่มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั้น แนวคิดใหม่ในการทำการตลาดแบบ 4C's ก็เริ่มเข้ามาแทนที่การตลาดแบบ 4P's

แนวคิดเรื่องการตลาดแบบ 4C's ถูกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Advertising Age ซึ่งเขียนโดย บ็อบ ลูเทอบอร์น นักโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งบ็อบได้ตีพิมพ์ไว้ในหัวข้อเรื่อง “New Marketing Litany; Four P's passe; C-words take over” บ็อบได้ให้ข้อคิดว่า ทุกวันนี้นักการตลาดกำลังใช้กลยุทธ์การตลาดเก่า ๆ ในโลกที่ไม่มีอยู่อีกแล้ว ตลาดที่ตอบรับกับกลยุทธ์ 4P's นั้นในมุมมองของเขาไม่มีอยู่จริงอีกต่อไป การที่บริษัทต่าง ๆ จะอยู่รอดได้หรือไม่นั้นบริษัทควรจะต้องหันมามองตัวเองใหม่ โดยต้องลืมคำว่า 4P's ให้ได้ และแทนที่จะมองในมุมมองของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่าย นักการตลาดสมัยใหม่ต้องหันมามองในอีกมุมคือ มุมมองของผู้ซื้อบ้าง โดยที่บ็อบได้เสนอแนวคิดในการทำการตลาดในรูปแบบ 4 C's เอาไว้ดังนี้

1. ความต้องการของผู้บริโภค (Consumer Wants and Needs) แทนที่จะผลิตอะไรก็ได้ที่ขายได้ ก็ต้องผลิตสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการมากกว่า และในรูปแบบไหน สินค้าที่ผลิตออกมานั้นควรจะเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคจะซื้อใช้เพื่อแก้ปัญหาการอยู่รอดของผู้บริโภค (Consumer Solution) มากกว่าการอยู่รอดของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่าย

2. ต้นทุนของผู้บริโภค (Consumer's Cost to Satisfy) การตั้งราคาเพื่อให้ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายอยู่รอดต้องเปลี่ยนไปเป็นการตั้งราคาโดยการพิจารณาถึงต้นทุนของผู้บริโภคที่ต้องจ่ายเพื่อที่จะให้ได้สินค้ามาใช้ การตั้งราคานั้นต้องคำนวณถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ผู้บริโภคต้องจ่ายออกไปก่อนที่จะจ่ายเงินซื้อสินค้า ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องการเดินทาง ค่าจอดรถ ค่าเสียเวลา เป็นต้น

3. ความสะดวกในการซื้อ (Convenience to buy) การกระจายสินค้าในทุก ๆ จุดขายที่เป็นไปได้ จุดขายสินค้าที่มีมากจะทำให้ผู้บริโภคซื้อนั้นก็เป็นเรื่องที่หมดสมัยไปแล้ว ช่องทางการจัดจำหน่ายนั้นต้องเพิ่มความสะดวกในการซื้อสินค้าและบริการของผู้บริโภค เพราะผู้บริโภคจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะซื้อสินค้าที่ไหน ซื้อมากเท่าไร และซื้อเวลาใด มากกว่าการซื้อตามช่องทางที่ถูกกำหนดขึ้นจากผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่าย

4. การสื่อสาร (Communication) การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นการตัดสินใจซื้อแบบในอดีตที่ผ่านมาเคยประสบความสำเร็จ แต่การสื่อสารที่ดีต้องมองว่าการสื่อสารใดที่ผู้บริโภคจะรับฟัง ผู้บริโภคเลือกที่จะฟังและไม่ฟัง เลือกที่จะเชื่อและไม่เชื่อ ดังนั้น การส่งเสริมการตลาดจึงควรหันมาให้ความสำคัญในเรื่องการสื่อสารมากกว่าการลดแลก

แจก แถม แต่ให้ความสำคัญในการสร้างเรื่องราวสร้างความไว้วางใจ ผ่านสื่อที่ผู้บริโภครับฟังมากกว่า

แนวคิดใหม่เรื่อง 4C's นั้นได้รับการตอบรับจากนักการตลาดทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การคิดผลิตสินค้าจากทางโรงงาน การวางแผนการขาย การกระจายสินค้าของผู้ผลิตและจัดจำหน่าย รวมถึงการวางแผนการสื่อสารของนักโฆษณาประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนไปสู่แนวคิด 4C's กันมากขึ้น โดยทิ้งให้แนวคิดที่เคยได้รับความนิยมมาอย่าง 4P's นั้นถดถอย เริ่มหดหายกลายเป็นความทรงจำทางการตลาดในโลกอดีต การคำนึงถึงผู้บริโภคนี้เองที่ทำให้นักการตลาดสามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในอดีตความสัมพันธ์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่ได้มีการจัดการอย่างเป็นอยู่ในปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าความสัมพันธ์นำการค้า เพราะในอดีตการค้าเน้นธุรกิจยังไม่โลกาภิวัตน์เหมือนในปัจจุบัน ขอบเขตในการทำธุรกิจเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนภายในชุมชนที่มีพื้นที่จำกัด อาจจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือระดับจังหวัด ธุรกิจการค้าที่จะดำเนินการข้ามจังหวัด หรือขายกันทั้งประเทศหาได้ยาก ความสัมพันธ์ในขณะนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบเอื้ออาทร จริงใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และจากความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงนำมาสู่การค้าขายในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ในลักษณะอย่างนี้มีความยั่งยืนและยาวนาน ผิดกับความสัมพันธ์ในปัจจุบัน ซึ่งดูจะเป็นไปเพื่อการค้ามากเกินไป เพราะวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ยึดถือและนิยมในวัตถุกันมากขึ้นนั่นเอง หรือที่เรียกว่า Customer Relationship Management (CRM) ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือในการนำมาปรับใช้ในองค์กร เพราะธุรกิจต้องมีการพบปะสัมพันธ์กับลูกค้า และลูกค้ามีความต้องการที่หลากหลาย ความต้องการการบริการที่แตกต่างกัน การสร้างสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์อันดีให้คงอยู่ไว้ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้นระบบฐานข้อมูลจึงเป็นสิ่งที่จะต้องจำเป็นอย่างมาก การจัดเก็บข้อมูลของลูกค้าจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก รวมไปถึงข้อมูลการติดต่อกับบริษัทในการซื้อขาย สอบถาม หรือแม้แต่การร้องเรียน จะถูกบันทึกเก็บไว้ เพื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อดำเนินการสร้างสัมพันธ์ทางการตลาดต่อไป

ความเป็นมาของ Customer Relationship Management (CRM)

CRM มาจากหลักการพื้นฐานของการตลาดเชิงสัมพันธ์ (Relationship Marketing) ซึ่งเน้นความสนใจไปที่คุณค่าที่เท่าเทียมกันของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ ซึ่งเกิดขึ้นนับตั้งแต่มนุษย์รู้จักการค้าขาย แต่เมื่อเวลาผ่านไป แนวโน้มปัจจัยหลายอย่างได้ทำให้ความสัมพันธ์นี้ถูกเปลี่ยนแปลงไป โอกาสในการให้บริการลูกค้าได้ดียิ่งขึ้นเพิ่มมากขึ้น โดยผ่านการตลาดเชิงสัมพันธ์ที่เน้นข้อมูล ซึ่งก็คือ CRM นั่นเอง

CRM เป็นผลมาจากวิวัฒนาการที่ต่อเนื่อง ผสมผสานกับแนวความคิดการตลาดยุคใหม่ บวกกับข้อมูลเทคโนโลยีและรูปแบบของการบริหารจัดการ

CRM เกิดจากแนวความคิดทางการตลาด นับตั้งแต่ นักเศรษฐศาสตร์เริ่มแนะนำแนวความคิดเกี่ยวกับการแสวงหาผลกำไรสูงสุด (Value Maximization) ซึ่งหมายถึงการที่องค์กรต่าง ๆ มุ่งแสวงหาผลกำไรมากที่สุด โดยแลกเปลี่ยนกับการที่ผู้บริโภคแสวงหาประโยชน์จากสินค้าและบริการได้มากที่สุด ปัจจุบันนักวิชาการต่าง ๆ ยังคงมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ขององค์กรและคุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับ ซึ่งเป็นคุณค่าคู่ขนานที่องค์กรและผู้บริโภคจะได้รับ (สมวงศ์ พงศ์สถาพร และสุนทร เลหาพัฒนวงศ์, 2550)

แนวความคิดการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

CRM ย่อมาจาก Customer Relationship Management หรือสามารถเรียกว่าเป็นการบริหารงานลูกค้าสัมพันธ์นั้น หมายถึง กิจกรรมการตลาดที่กระทำต่อลูกค้าซึ่งอาจจะเป็นลูกค้าผู้บริโภคหรือคนกลางในช่องทางจัดจำหน่ายแต่ละรายอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งให้ลูกค้าเกิดความเข้าใจ มีการรับรู้ที่ดีตลอดจนรู้สึกชอบบริษัทและสินค้าหรือบริการของบริษัท ทั้งนี้จะมุ่งเน้นที่กิจกรรมการสื่อสารแบบสองทางโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทกับลูกค้าให้ได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (Win-win Strategy) เป็นระยะเวลายาวนาน (ดวงกมล อมิตรพ่าย, 2550)

ความสำคัญของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (CRM)

การนำการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (CRM) มาใช้ในการแก้ปัญหาการตลาดในปัจจุบัน เช่น อำนาจซื้อของผู้บริโภคลดลง การหาลูกค้าค่อนข้างยาก การตลาดเริ่มอิ่มตัว มีการหากลยุทธ์ใหม่ ๆ มาใช้นั้นก็คือ CRM มีบทบาทในการเพิ่มอำนาจการซื้อของผู้บริโภคให้เพิ่มขึ้นแทนที่จะหาแต่ลูกค้าใหม่ ๆ ขายสินค้าและบริการให้แก่ลูกค้าใหม่อย่างเดียว แต่มีการสร้างสัมพันธ์กับลูกค้าเก่า รักษาลูกค้าเก่าไว้ เนื่องจากกลยุทธ์ CRM เป็นการรักษาลูกค้าเก่าและหาลูกค้าใหม่ด้วย อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ทางธุรกิจ CRM คือกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจซึ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการภายในองค์กร และยังเน้นไปที่กระบวนการต่าง ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับองค์กร หรือเป็นกระบวนการที่องค์กรใช้ติดต่อสื่อสารกับลูกค้า ซึ่งจุดสำคัญที่สุดในการเริ่มต้นของกระบวนการ CRM นั้นคือการแบ่งกลุ่มลูกค้าตามมูลค่าของลูกค้าที่มีต่อองค์กร (ดวงกมล อมิตรพ่าย, 2550)

เป้าหมายของ CRM

การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม มีเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่

1. ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจจะระยะยาว คือ การเพิ่มยอดขายสินค้าและบริการขององค์กรอย่างต่อเนื่องและตลอดไป ทำให้องค์กรได้ผลกำไรที่ยั่งยืน
2. ทำให้รู้จักและใกล้ชิดลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น และรู้ถึงสิ่งที่ลูกค้าต้องการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า
3. ทำให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดี (Loyalty) ต่อสินค้าและบริการ เพราะองค์กรสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าได้ว่าลูกค้าจะได้รับการตอบสนองความพึงพอใจในการใช้สินค้าและบริการขององค์กร โดยเฉพาะหากองค์กรมีสินค้าและบริการที่หลากหลายประเภท
4. เพื่อให้ลูกค้าได้มองเห็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร และสร้างทัศนคติที่ดีต่อสินค้าหรือบริการและองค์กร
5. ทำให้เกิดการบอกต่อถึงข้อดีเกี่ยวกับตัวสินค้าทำให้องค์กรมีผู้โฆษณาไปยังลูกค้ารายอื่นหรือเป็นเสมือนกระบอกเสียงแทนองค์กร
6. เพื่อรักษาลูกค้าปัจจุบันขององค์กร และดึงลูกค้าที่เป็นเป้าหมายขององค์กรให้หันมาซื้อสินค้าและบริการและเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าให้มากขึ้น
7. องค์กรสามารถทำการวิเคราะห์ถึงคุณค่าความสำคัญของลูกค้าได้มากขึ้น เนื่องจากลูกค้าแต่ละคนมีคุณค่าไม่เท่าเทียมกัน

ประเภทของ CRM

เราสามารถแบ่งประเภทของ CRM ออกตามกลุ่มเป้าหมายได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. CRM ระดับ Traders คือ การบริหารงานลูกค้าสัมพันธ์ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นคณกลางในช่องทางการจัดจำหน่าย เช่น ธุรกิจค้าปลีก ตัวแทน นายหน้า ปัจจุบันบริษัทเป็นผู้ผลิตหรือผู้บริการหลายรายพยายามสร้างเครือข่ายทางการตลาด หรือ สิทธิสัมปทานการขาย (Franchise) จากตัวแทนขายอิสระหรือผู้ประกอบการอิสระที่ต้องการเป็นเจ้าของธุรกิจด้วยเงินลงทุนเริ่มต้นและค่าใช้จ่ายในการขายและบริหารไม่มากนัก สามารถคำนวณผลกำไรจากทุกหน่วยที่ขายได้ค่อนข้างแน่นอน ตลอดจนถึงสินค้าหรือการบริการที่ขายก็เป็นสินค้าหรือการบริการที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าประสบความสำเร็จในตลาด การสร้างสัมพันธ์กับลูกค้าเหล่านี้จึงอยู่ที่รูปแบบของกิจกรรมการให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำธุรกิจ การฝึกอบรมให้มีความรู้ ในด้านการตลาด การเงิน การบัญชี การบริหารงานบุคคล ฯลฯ เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างประสบความสำเร็จ
2. CRM ระดับ Consumer คือ การบริหารงานลูกค้าสัมพันธ์ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริโภค ซึ่งจากสภาพแวดล้อมทางการตลาดในปัจจุบัน ผู้บริโภคมีความอ่อนไหวต่อราคา แสวงหาข้อมูลจำนวนมากก่อนการตัดสินใจเพื่อให้ตนเองมีทางเลือกที่สมเหตุผล หัวใจของการเสนอขายสินค้าหรือการบริการในปัจจุบันจึงไม่ใช่แค่การค้นหารายชื่อและข้อมูลส่วนตัวของลูกค้า แต่เป้าหมายของบริษัทเพื่อนำไปศึกษาต่อว่าลูกค้ามีความต้องการและน่าจะมีอำนาจซื้อสินค้าหรือบริการของบริษัทได้มากพอ ไปจนถึงการจัดการการตลาดการใช้งานสินค้าหรือการบริการของบริษัท

และยังหมายถึงการพยายามสร้างความภักดีในสินค้าหรือบริษัท ทำให้ลูกค้ารู้สึกเกินกว่าคำว่าพอใจ (More than Satisfied) ในที่สุด (มัลลิกา ต้นสอน, 2545)

ยุทธศาสตร์การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ CRM

Greenberg (2002) ได้อธิบายแนวทางการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ระบบการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้าตามหลัก CRM ไว้โดยเรียกว่า “G-SPOT” ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. Goal ทุกองค์กรต่างมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนขององค์กร และเป้าหมายความสัมพันธ์ลูกค้าตามหลัก CRM เป็นขั้นตอนแรก อาทิเช่น สร้างผลกำไรต่อปีที่เพิ่มขึ้น รักษาลูกค้าไว้ให้นานที่สุด เป็นต้น

2. Strategies เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ องค์กรจำเป็นต้องวางยุทธศาสตร์สำหรับนำไปสู่เป้าหมายนั่นเอง ซึ่งจะเป็นเครื่องมือและวิธีการกำหนดแนวทาง และทิศทางของคนภายในองค์กรให้มีเป้าหมายและสำนึกร่วมกัน

3. Plan การดำเนินงานตามกลยุทธ์วางไว้นั้น ต้องอาศัยแผนที่วางไว้เป็นระบบ ในกรณีที่ทำเนิกรตามหลักการจัดการความสัมพันธ์ลูกค้านั้น อาจใช้วิธีการกำหนดการวัดผลความพึงพอใจของลูกค้า และพฤติกรรม เพื่อลงทุนใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการติดต่อสัมพันธ์กับลูกค้า

4. Objectives ในแต่ละแผนจำเป็นต้องสามารถวัดผลออกมาได้ ยกตัวอย่างเช่น วัดผลโดยพิจารณาจากระดับการรักษาลูกค้าในอัตรา 60 เปอร์เซ็นต์ หรือลดอัตราของเสียที่คืนกลับลง 20 เปอร์เซ็นต์ เป็นต้น ช่วยให้ตรวจสอบได้ว่าการดำเนินงานต่าง ๆ ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

5. Tactics กลยุทธ์หรือวิธีการในการบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนที่ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ในการเข้าถึงเป้าหมายขององค์กร ยกตัวอย่างเช่น การจัดการความสัมพันธ์ โดยวิธีการจัดตั้งระบบบริการลูกค้าหรือ Call Center, การบริการตลอด 24 ชั่วโมง แบบไม่มีวันหยุดราชการ

กระบวนการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (CRM)

กระบวนการของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ คือการทำให้ผู้บริหารสามารถเรียนรู้ลูกค้าและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้าในการบริหารความสัมพันธ์ได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วย

1. การเข้าใจและการสร้างความแตกต่าง โดยการทำความเข้าใจลูกค้า การประเมินค่าลูกค้า สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าเป็นอย่างมากในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าอย่างต่อเนื่อง และสร้างความแตกต่างบนพื้นฐานความเข้าใจถึงความต้องการ ลักษณะพฤติกรรมของลูกค้า

2. การพัฒนาและตอบสนองความต้องการเฉพาะของลูกค้า ความต้องการของลูกค้าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าและช่องทางการจัดจำหน่าย และนี่คือที่มาของการสร้างความแตกต่างในการแข่งขันในปัจจุบัน องค์กรธุรกิจต่างพากันพัฒนาสินค้าและบริการ ตลอดจนจนใช้สื่อเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารและใช้ช่องทางต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังการบริการของลูกค้า

3. การปฏิสัมพันธ์และการส่งมอบคุณค่าแก่ลูกค้า การปฏิสัมพันธ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับช่องทางการขายและการตลาดเพียงอย่างเดียว แต่ลูกค้ามีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่ายในองค์กร เริ่มตั้งแต่ยามหน้าประตูขององค์กร พนักงานต้อนรับ ฝ่ายจัดจำหน่ายและขนส่งสินค้า ฝ่ายบริการไปจนถึงผู้บริหาร ในการรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีกับลูกค้า

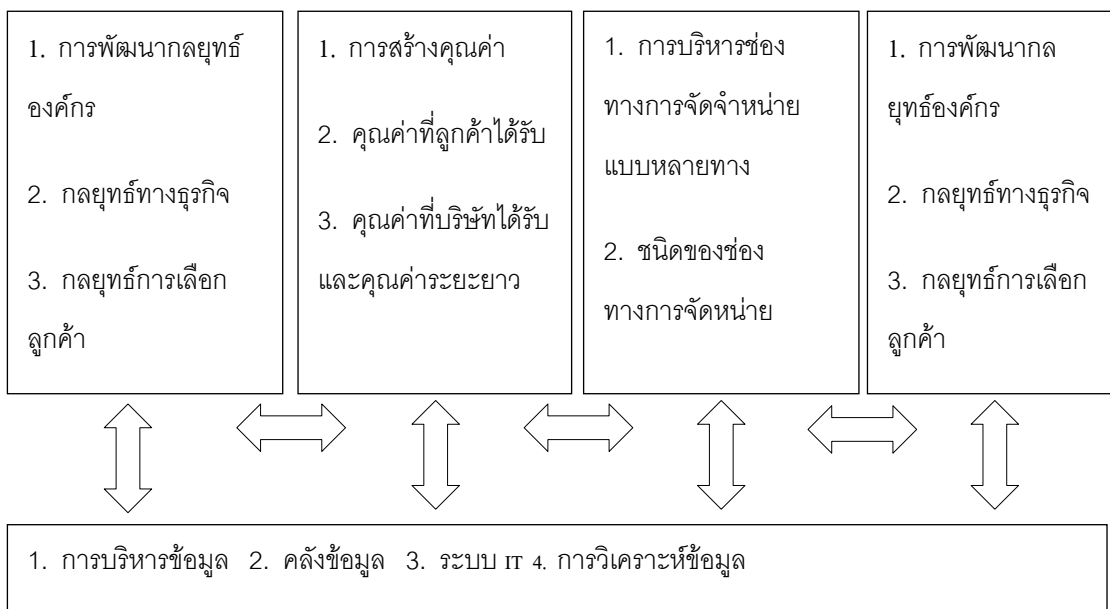
4. การแสวงหาและการรักษาลูกค้า ความเข้าใจเรื่องกลุ่มลูกค้ามีคุณค่ามากที่สุด ธุรกิจจะทำให้ความพยายามในการแสวงหาลูกค้านั้นเกิดประสิทธิผล กล่าวคือ การจะรักษาลูกค้าให้ประสบผลสำเร็จ ขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการมองหลัก 3 ข้อ ต่อไปนี้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การรักษาการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า ส่งมอบคุณค่าที่ลูกค้าต้องการอย่างต่อเนื่อง และลูกค้าเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

การนำ CRM ไปใช้ในธุรกิจ

แนวคิด CRM ไม่ใช่แนวคิดที่เหมาะสมและนำไปใช้ได้กับธุรกิจทุกประเภท ธุรกิจบางประเภทไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์ เพื่อรับผิดชอบงานด้าน CRM การจัดตั้งฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์จะเป็นเครื่องมือเสริมเท่านั้น สิ่งสำคัญอยู่ที่ธุรกิจนั้นต้องสัมพันธ์กับลูกค้าอย่างน้อยเพียงใด และลูกค้ามีความต้องการที่หลากหลายหรือไม่ จึงมีความจำเป็นในธุรกิจบริการ เช่น ธนาคาร โรงแรม ร้านอาหาร โรงพยาบาล ดังนั้นธุรกิจที่นำโปรแกรม CRM ไปใช้ก็เพื่อ

1. สร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างบริษัทกับลูกค้า
2. รักษาลูกค้าปัจจุบัน โดยการสร้างคุณค่าเพิ่ม (Value added) ให้แก่ลูกค้า และเน้นลดค่าใช้จ่ายของลูกค้าเป็นหลัก
3. ช่วยในการหาลูกค้าใหม่ คือ สร้างความพอใจให้ลูกค้าปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นลูกค้าอ้างอิงในการหาลูกค้าใหม่
4. ช่วยในการดึงดูดลูกค้ากลับมา หลักการสำคัญคือ ต้องทำดีที่สุดกับลูกค้าปัจจุบัน แล้วใช้ลูกค้าปัจจุบันดึงลูกค้าเก่ากลับมา โดยเฉพาะลูกค้าปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของลูกค้าเก่า
5. เพื่อให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดีกับบริษัท และสินค้าหรือบริการของบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่บริษัทมีสินค้าจำหน่ายหลายสายผลิตภัณฑ์ การที่ลูกค้าซื้อสินค้าของบริษัทในสายผลิตภัณฑ์หนึ่งแล้วรู้สึกประทับใจในทางบวก โอกาสที่บริษัทจะเสนอขายสินค้าในสายผลิตภัณฑ์อื่นหรือซื้อต่อเนื่อง (Cross Selling) ได้สำเร็จมีมากขึ้น และมีโอกาสที่ลูกค้าจะซื้อต่อยอด (Up Selling) เพิ่มมากขึ้น
6. สร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาลูกค้า เพราะลูกค้าจะบอกต่อถึงการบริการหรือสินค้าที่ดี และสร้างความภักดี เชื่อมั่น และมีส่วนร่วมของพนักงาน กับบริษัท เนื่องจากโปรแกรม CRM เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีกับบริษัท

แนวความคิดการบริหารจัดการ CRM ซึ่งต้องอาศัยกิจกรรมของหลายหน่วยงานมาร่วมงานกัน (สมวงศ์ พงศ์สถาพร และสุนทร เลหาพัฒน์วงศ์, 2550)

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการ CRM

ขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์ (Strategy Development Process)

ขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. กลยุทธ์ทางธุรกิจ (Business Strategy) เป็นสิ่งแรกที่จะต้องคำนึงถึงในการทำธุรกิจ เพื่อให้สามารถ

กำหนดได้ว่าจะเลือกกลุ่มลูกค้ากลุ่มใด และต้องมีวิธีการอย่างไร ขั้นตอนการวางกลยุทธ์ทางธุรกิจเริ่มจากการทบทวนวิสัยทัศน์ของบริษัทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ CRM แล้วจึงศึกษาสภาพการแข่งขันในตลาด คู่แข่ง นำมาวิเคราะห์ ตลอดจนถึงการประเมินเทคโนโลยีที่จะใช้

2. กลยุทธ์การเลือกลูกค้า (Customer Strategy) ขณะที่กลยุทธ์ทางธุรกิจเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารระดับสูง กลยุทธ์การเลือกลูกค้ากลับเป็นหน้าที่ของฝ่ายการตลาด กลยุทธ์การเลือกลูกค้าเกี่ยวข้องกับการค้นหาลูกค้าที่มีอยู่ในตลาดหรือการสร้างลูกค้าใหม่ให้กับองค์กร ฝ่ายการตลาดจะต้องพิจารณาว่าลูกค้ากลุ่มใด มีรูปแบบและพฤติกรรมอย่างไรที่เหมาะสมกับเป้าหมายทางธุรกิจของบริษัท

การสร้างกลยุทธ์ในการตลาดสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในกระบวนการพัฒนาแผนการตลาดสัมพันธ์นั้นมีอยู่ 5 กลยุทธ์ด้วยกัน คือ

1. กลยุทธ์บริการหลัก (Core Service Strategy) หัวใจสำคัญของกลยุทธ์ คือ การออกแบบแผนการตลาดที่จะเป็นบริการหลัก ซึ่งสามารถสร้างลูกค้าใหม่ได้ บริการหลักที่ดีเลิศ คือ บริการที่สามารถดึงดูดลูกค้าใหม่ให้สนใจได้ จากนั้นจึงจูงใจลูกค้าเหล่านั้นด้วยบริการที่เป็นเลิศ มีคุณภาพ และมีระยะยาวเพื่อปูพื้นฐานในการขายบริการอื่น ๆ ขององค์กรได้

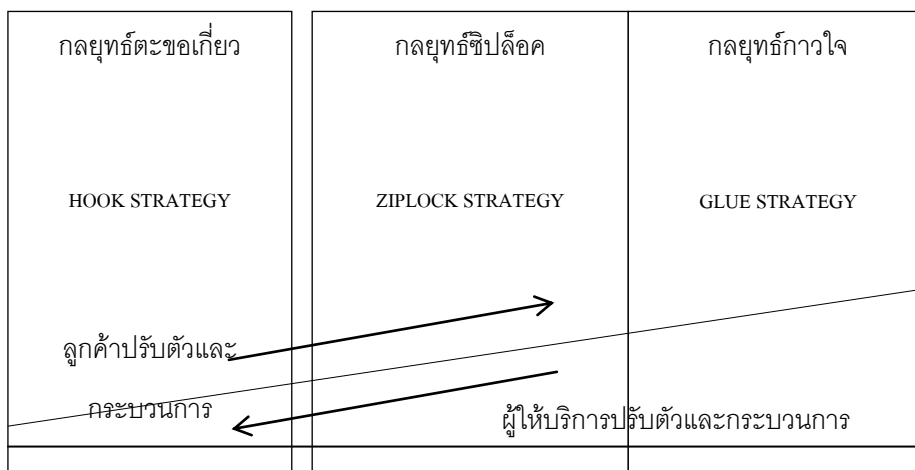
2. กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์แต่ละบุคคล (Relationship Customization) ธรรมชาติของการบริการต่าง ๆ สามารถเอื้อให้บริษัทสร้างความสัมพันธ์แต่ละบุคคลได้ ด้วยการเรียนรู้ความต้องการที่แตกต่างของแต่ละบุคคลแล้วแยกแยะความแตกต่างเหล่านี้เป็นหมวดหมู่เก็บไว้ เพื่อที่จะให้บริการแก่ลูกค้าแต่ละบุคคลได้

3. กลยุทธ์การให้บริการที่มากกว่า หรือกลยุทธ์บริการที่เหนือความคาดหมาย (Service Augmentation) เป็นการให้บริการพิเศษกว่าการบริการทั่วไปที่สร้างความแตกต่างจากสิ่งที่คู่แข่งให้เมื่อลูกค้ารู้สึกว่าเขาได้รับการบริการที่พิเศษกว่าที่อื่น เขาจะมีความจงรักภักดีต่อองค์กรนั้น

4. กลยุทธ์ราคาสัมพันธ์ (Relationship Pricing) คือ การเสนอราคาพิเศษสำหรับลูกค้าพิเศษของบริษัทหรือร้านค้า วิธีนี้ห้างสรรพสินค้าใช้กันบ่อยโดยการให้ส่วนลดพิเศษกับลูกค้าที่ซื้อของในแผนกหนึ่งแล้วนำไปเป็นส่วนลดในการซื้อของที่อีกแผนกหนึ่ง แทนที่จะรอให้ลูกค้าเกิดความจำเป็นแล้วไปซื้อ ทำให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ

5. กลยุทธ์การตลาดภายใน (Internal marketing) การตลาดสัมพันธ์กับลูกค้าภายนอกให้เป็น Life Time Customer ขององค์กรเรานั้นไม่เพียงพอการตลาดสัมพันธ์ยังสามารถใช้ได้กับภายในองค์กรอีกด้วย

กล่าวคือ แทนที่เราจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการนำเสนอบริการที่ดีที่สุดแก่ลูกค้าของเราเพียงอย่างเดียว สิ่งที่ผู้บริหารองค์กรควรต้องตระหนักคือ บุคลากรในองค์กรก็เปรียบเหมือนลูกค้าเช่นกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าภายในองค์กรยิ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะความสำเร็จของความสัมพันธ์ของลูกค้าภายในองค์กรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการตลาดสัมพันธ์กับลูกค้าภายนอกนั่นเอง

ภาพที่ 2 กลยุทธ์การบริหารลูกค้าสัมพันธ์

1. กลยุทธ์ตะขอเกี่ยว (The Hook Strategy) กลยุทธ์นี้ลูกค้าจะต้องปรับกระบวนการของตนให้เข้ากับกระบวนการของบริษัทผู้ให้บริการจะเสนอกระบวนการของตนต่อลูกค้า และลูกค้าก็จะปรับกระบวนการเข้าหาผู้ให้บริการเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กันขึ้น อย่างไรก็ตาม การติดต่ออาจไม่ได้ต้องการความร่วมมือและความเข้ากันได้ของกระบวนการของทั้ง 2 ฝ่าย โดยหลักการแล้วการติดต่อเพื่อที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนจะเกี่ยวข้องกับการซื้อขายและบริการ ณ จุดขาย และเป็นแบบเฉพาะหน้า โดยไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ มาเกี่ยวข้อง การซื้อขายจะเป็นไปตามกระบวนการของผู้ให้บริการและผู้ซื้อจำเป็นต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีการต่อรอง ยกตัวอย่างเช่น กิจการธุรกิจอาหารจานด่วน (Fast Food), กิจการธนาคาร ธุรกิจแฟรนไชส์, ธุรกิจเครื่องสำอาง, ธุรกิจโรงพยาบาล เป็นต้น

กลยุทธ์ตะขอเกี่ยวเกี่ยวกับการพัฒนาลูกค้าสัมพันธ์ เมื่อบริษัทนำกลยุทธ์นี้มาใช้กับลูกค้าการเผชิญหน้าของความสัมพันธ์ก็จะเกิดขึ้นในด้านของบริษัทผู้ให้บริการเป็นหลัก บริษัทจะให้ขอบข่ายงานของตนแก่ลูกค้าและลูกค้าก็จะปรับกระบวนการให้เข้ากับบริษัทเพื่อที่จะทำให้การเผชิญหน้าเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ตะขอเกี่ยวถูกผลักดันให้ดำเนินไปได้โดยความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับบริษัท เนื่องจากกลยุทธ์ตะขอเกี่ยวถูกสร้างขึ้นมาเป็นอย่างดีผ่านทางความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกระบวนการของลูกค้า และกลยุทธ์นี้จะสนับสนุนการสร้างคุณค่าของลูกค้าในทางที่เหมาะสมที่สุดด้วย กลยุทธ์ตะขอเกี่ยวจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อลูกค้ารู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนในการสร้างคุณค่า แม้ว่าลูกค้าจะรู้ว่าต้องปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการของผู้ให้บริการ สิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จคือความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกระบวนการของลูกค้า บริษัทจะต้องสามารถเชื่อมโยงตนกับสถานการณ์ของลูกค้า และเข้าใจจุดประสงค์ของลูกค้า จากพื้นฐานความเข้าใจนี้เองจะทำให้บริษัทจะสามารถพัฒนากลยุทธ์ที่จะทำให้มั่นใจว่าการเผชิญหน้าที่เกิดขึ้นจะตรงกับความต้องการของลูกค้า และลูกค้าจะรู้ว่าควรปฏิบัติตัวอย่างใดในระหว่างการเผชิญหน้า

2. กลยุทธ์ซีปล็อก (The Ziplock Strategy) การใช้กลยุทธ์ดังกล่าวทั้งบริษัทผู้ให้บริการ และลูกค้าจะปรับกระบวนการเข้าหากันเพื่อให้เหมือนซีปล็อกเข้าด้วยกัน จุดประสงค์ก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกิจกรรมที่ไม่จำเป็นขึ้นในความสัมพันธ์และทำให้มั่นใจว่ากิจกรรมทั้ง 2 ฝ่ายจะสามารถเข้ากันได้ การสร้างกลยุทธ์ซีปล็อก จะต้องอาศัยความร่วมมือระยะยาวซึ่งกระบวนการของทั้ง 2 ฝ่ายจะถูกวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะปรับกระบวนการเข้าหากันยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ธุรกิจการประกันภัยและประกันชีวิต, ธุรกิจขายตรง, ธุรกิจเครื่องใช้สำนักงาน เป็นต้น

3. กลยุทธ์ซีปล็อกกับการพัฒนาลูกค้าสัมพันธ์ กลยุทธ์นี้ต้องใช้ความเข้าใจและการปรับตัวอย่างมาก กลยุทธ์ซีปล็อก (Ziplock Strategy) เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับบริษัทส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์นี้ไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดในทุกสถานการณ์ การใช้กลยุทธ์นี้จะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และการสร้างลูกค้าสัมพันธ์อาจกลายเป็นเรื่องยุ่งยากเนื่องจากมีการเกี่ยวข้องกับการเผชิญหน้าที่หลากหลาย และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นจำนวนมาก ในหลายกรณีสามารถสร้างคุณค่าที่เพิ่มขึ้นโดยใช้กลยุทธ์นี้แต่ก็มีอีกหลายกรณีที่ไม่สามารถสร้างคุณค่าความสัมพันธ์ให้ดีขึ้นได้ อันเนื่องมาจากกระบวนการที่แตกต่างกัน การใช้กลยุทธ์ซีปล็อกในระดับฐานลูกค้านั้นไม่จำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือใด ๆ เลย กลยุทธ์ซีปล็อกไม่ควรใช้กับลูกค้าหลายรายจนกระทั่งขาดคุณภาพ และเกิดการบกพร่องได้ บริษัทควรระบุว่าบริษัทสามารถพบลูกค้าที่มีคุณค่าได้หรือไม่ในฐานลูกค้า และควรพัฒนาความสัมพันธ์กับลูกค้ารายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะจึงจะเป็นผลดีต่อทั้ง 2 ฝ่าย และในระดับลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นก็จะต้องอาศัยความทุ่มเทอย่างมากเช่นกันเพื่อที่จะทำให้ประสบความสำเร็จและจะต้องทำให้มีการประสานงานเกิดขึ้นในการสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดคุณค่าแก่ลูกค้ามากขึ้นด้วย

4. กลยุทธ์กาวใจ (The Glue Strategy) กลยุทธ์นี้ผู้ให้บริการจะพยายามปรับกระบวนการของตนให้เข้ากับลูกค้า ดังนั้นผู้ให้บริการจะเข้าหาลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าให้แนวทางปฏิบัติแก่พวกเขา บริษัทที่ใช้กลยุทธ์นี้จะปรับกระบวนการเข้าหาลูกค้า เพื่อที่ว่าลูกค้าจะได้ไม่ต้องลงทุนเวลาและความพยายามในการเปลี่ยนกระบวนการธุรกิจยกตัวอย่างเช่น บริการรักษาความปลอดภัย, ธุรกิจการทำความสะอาด, ธุรกิจที่ปรึกษา เป็นต้น

5. กลยุทธ์กาวใจกับการพัฒนาลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้าอย่างฉาบฉวยนำไปสู่การที่บริษัทจะต้องปรับตัวตามลูกค้าอย่างไม่มีความจบสิ้น บริษัทจะต้องดำเนินกลยุทธ์กาวใจ (Glue Strategy) จากลูกค้าอยู่เสมอ คือบริษัทจะมองความสัมพันธ์จากมุมมองของลูกค้าเท่านั้น สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงการขาดการดำเนินการกลยุทธ์ที่ดี นั่นคือ การวางแผน

การดำเนินงานเกิดขึ้นพร้อมกันทำให้ประสิทธิภาพของกระบวนการยังไม่ดีพอ แม้ว่าการเรียนรู้กลยุทธ์นี้สามารถทำได้อย่างรวดเร็วแต่บริษัทก็อาจไม่สามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในบางครั้งความสัมพันธ์จะไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวและบ่อยครั้งที่การเผชิญหน้ากับลูกค้าเกิดขึ้นในแบบทันทีทันใด ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ดังนั้นบริษัทที่ใช้เพียงกลยุทธ์กาวใจ (Glue Strategy) เพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถประสบความสำเร็จในระยะยาวได้

อย่างไรก็ตาม บริษัทที่ปรึกษาด้านการบริหารหลายแห่งยังคงใช้กลยุทธ์นี้ปรึกษาด้านการจัดการจะใช้ความรู้ และความชำนาญของพวกเขาในการปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบปฏิบัติงานของลูกค้า พวกเขาสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าโดยใช้เครื่องมือทางทฤษฎี และอีกแง่หนึ่งก็คือพวกเขา สามารถปรับตัวให้เข้ากับคุณค่าและรูปแบบกระบวนการปฏิบัติงานของลูกค้า ผลก็คือบริษัทเหล่านี้ต้องทำงานทั้งภายในและภายนอกบริษัท กลยุทธ์นี้อาจใช้ไม่ได้ผลในระยะยาวกับบริษัท ดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเขาปรับตัวลูกค้าพวกเขาก็จะไม่ใช้คนภายนอกอีกต่อไป จึงเป็นไปได้ที่คำแนะนำอาจจะไม่ทำให้เกิดความแตกต่างมากนัก และความสัมพันธ์จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะเจ้านายและพนักงานมากกว่าบริษัทกับลูกค้า

การใช้กลยุทธ์ความสัมพันธ์ในการสร้างคุณค่าความสัมพันธ์

จุดมุ่งหมายของกลยุทธ์ความสัมพันธ์คือ การสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน บริษัทที่สามารถช่วยให้ลูกค้าสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับตัวลูกค้าเอง จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อความสำเร็จในระยะยาวของบริษัท ในการสร้างข้อได้เปรียบจากการใช้กลยุทธ์ความสัมพันธ์นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับระบบสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยเครื่องมือสนับสนุนที่สำคัญก็คือ การวัดคุณค่าความสัมพันธ์ ดังนั้น บริษัทจะต้องมีความชัดเจนในเรื่องของคุณค่าความสัมพันธ์ในฐานะลูกค้า การที่บริษัทจะสามารถทำการระบุคุณค่าได้นั้น บริษัทจะต้องตัดสินใจว่าจะใช้เครื่องมือใดในการวัดคุณค่า เช่น บริษัทควรพิจารณาถึงความเข้มแข็งแกร่งของความสัมพันธ์ (Strong Relationship) คุณค่าการอ้างอิง (Reference Value) และคุณค่าความสามารถหลัก (Competence Value) นอกเหนือไปจากการพิจารณาความสามารถในการสร้างผลกำไร นอกจากนี้บริษัทยังต้องทำการตัดสินใจว่าจะให้น้ำหนักเท่าใด (Weight and Rate) กับตัววัดคุณค่าตัวใด

การวัดความสามารถในการสร้างผลกำไรของลูกค้าสามารถใช้เป็นขั้นตอนแรกในการระบุคุณค่าของความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกำไรก็มีความซับซ้อนและมีความเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดคุณค่าแก่ทั้งบริษัทและลูกค้า ดังนั้น การเพิ่มคุณค่าความสัมพันธ์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างกลยุทธ์ความสัมพันธ์ที่สผลกำไรไม่มีสาเหตุมาจากกลยุทธ์ของบริษัทที่ไม่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลกำไรนั่นเอง

เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของรูปแบบความสัมพันธ์ก็คือ การเพิ่มการรับรู้ในการบริหารความสัมพันธ์บริษัทควรทำการตัดสินใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่จะใช้และรูปแบบการสื่อสาร เพื่อให้ลูกค้าได้รับรู้อย่างครบถ้วน และแน่นอนว่าขั้นตอนสุดท้ายของการเลือกกลยุทธ์ย่อมขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจของลูกค้า โดยลูกค้าจะเป็นผู้ดำเนินการประเมินด้วยตนเอง ดังนั้นลูกค้าที่ต้องการเปรียบเทียบกับบริษัทแล้วค่อยทำการตัดสินใจซื้อ จะเลือกกลยุทธ์ตะขอเกี่ยว (The Hook Strategy) ในทางกลับกันลูกค้าที่ต้องการพัฒนากระบวนการของตนเอง และเห็นว่าการพัฒนากระบวนการนี้มีความสำคัญมากกว่าความสำเร็จในการติดต่อแต่ละครั้ง จะเลือกใช้กลยุทธ์ซิปล็อค (The Ziplock Strategy) เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงเป็นหน้าที่ของบริษัทที่จะต้องช่วยเหลือลูกค้าให้เลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดนั่นคือ กลยุทธ์กาวใจ (The Glue Strategy)

การวางกลยุทธ์ CRM

ในการวางกลยุทธ์ CRM นั้นประกอบไปด้วยขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ลูกค้า เป็นขั้นแรกในการวางกลยุทธ์ จะต้องทราบก่อนว่าลูกค้าเป้าหมายเป็นใคร เช่น เป็นระดับ Traders คือ ธุรกิจค้าส่ง ธุรกิจค้าปลีก ตัวแทน นายหน้า หรือระดับ Consumer คือ ผู้บริโภคที่เป็นผู้ใช้สินค้าเป็นคนสุดท้าย หรือทั้งสองกลุ่ม เนื่องจากการทำตลาดและการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในตลาด

ธุรกิจและลูกค้าในตลาดผู้บริโภคนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก

ในการวิเคราะห์ลูกค้านั้นสามารถวิเคราะห์ในรูปของเครือข่ายการสร้างคุณค่าแก่ลูกค้า (Value Delivery Network) โดยบริษัทผู้ผลิตสินค้าบางรายอาจเลือกที่จะขายตรงแก่ลูกค้าผู้บริโภคในรูปของการขายสินค้าทางโทรศัพท์ การขายสินค้าผ่านแคตตาล็อก หรือการขายสินค้าผ่านเครื่องขายสินค้าอัตโนมัติ เป็นต้น บริษัทผู้ผลิตบางรายจำเป็นต้องอาศัยคนกลางในรูปของตัวแทนขายตรงแบบขั้นเดียว (Single-level Marketing) หรือบริษัทผู้ผลิตบางรายอาจเลือกที่จะขายสินค้าผ่านคนกลางที่เป็นพ่อค้าส่งและหรือพ่อค้าปลีก ในช่องทางการจัดจำหน่าย หรือในบางครั้งผู้ผลิตก็อาจต้องอาศัยทั้งคนกลางที่เป็นพ่อค้า และคนกลางที่เป็นนายหน้าหรือตัวแทนขาย พร้อม ๆ กันไป เพื่อให้สินค้าของตนกระจายเข้าสู่ตลาดได้มากที่สุด

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการตลาด หลังจากที่บริษัทพิจารณาทางเลือกที่เป็นไปได้ในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเป้าหมายตามรูปแบบเครือข่ายการสร้างคุณค่าแก่ลูกค้า ขั้นตอนต่อไปบริษัทต้องวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการตลาด ซึ่งประกอบไปด้วย สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมระดับมหภาค และสภาพแวดล้อมระดับจุลภาค และสภาพแวดล้อมภายใน บริษัทที่ต้องการประสบความสำเร็จในตลาดจึงจำเป็นต้องสร้างระบบข้อมูลทางการตลาดที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจแหล่งที่มาของข้อมูลจะมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการวิจัยสำรวจ (Survey Research) เช่น การออกแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นหรือความรู้สึกของลูกค้าผู้ใช้บริการ หรือมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข่าวสารต่าง ๆ ที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วและเป็นข้อมูลที่ทันสมัย เป็นต้น

ข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการตลาดสามารถชี้ให้เห็นถึงจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบริษัทในการวางกลยุทธ์การแบ่งส่วนตลาด กำหนดตลาดเป้าหมาย และกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (STP Marketing) เพื่อเลือกกลุ่มเป้าหมายของ CRM ต่อไป

3. การแบ่งส่วนตลาด กำหนดตลาดเป้าหมาย และกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ ได้จากการสร้างคุณค่าแก่ลูกค้าผนวกกับคลังข้อมูลสภาพแวดล้อมทางการตลาดของบริษัท ทำให้บริษัททราบว่าลูกค้าที่มีความเป็นไปได้ในการจัดโปรแกรม CRM น่าจะเป็นใคร แต่ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตาม การจัดโปรแกรม CRM ให้กับผู้บริโภคทุก ๆ ราย เหมือนกันย่อมไม่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าเป็นคนพิเศษสำหรับบริษัทเช่นเดียวกับการจัดแคมเปญสะสมแต้มคะแนนสำหรับธุรกิจค้าปลีกทุก ๆ รายเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการค้าปลีกขนาดใหญ่/ ขนาดกลาง หรือขนาดย่อม/ ร้านค้าปลีกในเขตกรุงเทพฯ/ ต่างจังหวัด ย่อมไม่น่าสนใจสำหรับร้านค้าปลีกบางราย

เมื่อได้ส่วนย่อยของตลาดที่มีความเป็นไปได้แล้ว ขั้นตอนต่อไป บริษัทก็จะเลือกส่วนย่อยของตลาดเพื่อเป็นกลุ่มเป้าหมาย หรือที่เรียกว่าเป็นการกำหนดตลาดเป้าหมาย (Targeting) โดยทั่วไปแล้วกลยุทธ์การเลือกตลาดเป้าหมายจากส่วนของตลาดที่เป็นไปได้หลาย ๆ ส่วนมี 3 ทางเลือก ได้แก่

3.1 กลยุทธ์การตลาดแบบไม่แตกต่าง คือ เลือกทุก ๆ ส่วนของตลาดเป็นกลุ่มเป้าหมาย แล้วจัดกิจกรรมการตลาดเพียงชุดเดียวเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับทุก ๆ ส่วนของตลาด

3.2 กลยุทธ์การตลาดแบบแตกต่าง (Differentiation) คือเลือกตั้งแต่ 2 ส่วนของตลาดขึ้นไปเป็นกลุ่มเป้าหมาย

3.3 กลยุทธ์การตลาดแบบมุ่งเฉพาะส่วน (Market Concentration) คือ เลือกเพียง 1 ส่วนของตลาด แล้วจัดโปรแกรม CRM สำหรับ 1 ส่วนของตลาดที่เลือกไว้โดยเฉพาะ

4. การจัดทำแผนภาพ หลังจากที่บริษัทสามารถเลือกกลุ่มเป้าหมายของระบบ CRM จากส่วนของตลาดที่น่าสนใจและมีความเป็นไปได้มากที่สุด ขั้นตอนต่อไปบริษัทจะจัดลำดับความสำคัญของกลุ่มเป้าหมายว่าควรให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายใดเป็นอันดับแรกและรองลงไป เครื่องมือที่นำมาใช้คือ แผนภาพตลาด (Market Map) ซึ่งเป็นแผนภาพที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมการจัดจำหน่ายสินค้าของบริษัท พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงปริมาณและหรือมูลค่าขายของสินค้าหรือการบริการที่ถูกจำหน่ายออกไปผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายแต่ละรูปแบบ หรือแต่ละเครือข่ายการสร้างคุณค่าให้แก่ลูกค้า

5. พิจารณานโยบายในการตัดสินใจซื้อ และระดับความสัมพันธ์ของลูกค้าแต่ละราย หลังจากที่บริษัททราบกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของระบบ CRM และลำดับความสำคัญของลูกค้าแต่ละกลุ่มในการจัดระบบ CRM ของบริษัท

สิ่งสำคัญที่จะทำให้ระบบ CRM ประสบความสำเร็จ คือ การพิจารณาว่าในกลุ่มเป้าหมายของระบบ CRM ใครมีบทบาทเป็นผู้ใช้ ผู้มีอิทธิพล ผู้ตัดสินใจ ผู้อนุมัติ ผู้ซื้อ และผู้สกัดกั้น ตลอดจนพิจารณาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของระบบ CRM แต่ละกลุ่มว่าอยู่ในระดับใด

6. การจัดทำแผนการสำหรับโปรแกรม CRM ขั้นตอนต่อไปของการวางกลยุทธ์ CRM ก่อนที่จะมีการนำไปปฏิบัติใช้และประเมินผลนั้น คือ การจัดทำเป็นแผนการตลาดสำหรับระบบ CRM ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เช่น แผนการตลาดประจำปีสำหรับระบบ CRM เป็นต้น

องค์ประกอบของแผนการตลาด ประกอบด้วย 8 ส่วน คือ

- 6.1 บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
- 6.2 สถานการณ์การตลาดในปัจจุบัน
- 6.3 การวิเคราะห์โอกาสและประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง
- 6.4 วัตถุประสงค์แบ่งออกเป็นวัตถุประสงค์ทางการเงิน และวัตถุประสงค์ทางการตลาด
- 6.5 กลยุทธ์การตลาดเป็นการระบุถึงกิจกรรมการตลาดที่จะนำมาใช้กับลูกค้าเป้าหมายของระบบ CRM แต่ละกลุ่ม
- 6.6 แผนปฏิบัติการ
- 6.7 ประมาณการงบกำไรขาดทุน
- 6.8 การควบคุม คือการควบคุมและประเมินผลที่เกิดขึ้นตามแผนในปัจจุบัน การลงทุนในธุรกิจใหม่ ผู้ลงทุนต้องเขียนแผนธุรกิจหรือแผนการตลาด เพื่อการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์และมีทางเลือกถ้ามีอุปสรรค

7. การนำแผน CRM ไปปฏิบัติใช้ และประเมินผล การตลาดสำหรับระบบ CRM ที่ดี มีความครบถ้วน อาจจะไม่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้อย่างประสบความสำเร็จ เช่น สภาพแวดล้อมทางการตลาดอาจเปลี่ยนแปลงไป จนทำให้แผนการตลาดสำหรับระบบ CRM ที่จัดทำขึ้นล้าสมัยไปในทันที การนำแผนการตลาด CRM ไปปฏิบัติ จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งการประเมินผลระบบ CRM เป็นการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากระบบ CRM กับเป้าหมายที่ตั้งไว้คือการสร้างคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งขึ้นเพื่อนำเสนอต่อลูกค้าอย่างต่อเนื่อง

การออกแบบกลยุทธ์ CRM ตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด จะมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการนำไปปฏิบัติใช้ถ้าทั้งสองฝ่ายบริษัทผู้ผลิตกับลูกค้าเป้าหมายของโปรแกรม CRM มีความไว้วางใจ (Trust) และการผูกมัด (Commitment) ซึ่งกันและกัน การผูกมัด (Commitment) เป็นความต้องการของบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีมีค่ากับอีกฝ่าย

ดังนั้น การที่กลุ่มเป้าหมายของโปรแกรม CRM รู้สึกไว้วางใจในบริษัท และหรือสินค้าของบริษัท ย่อมทำให้ลูกค้าต้องการผูกมัดตนเองเข้ากับสินค้าของบริษัท รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะเปิดและทดลองใช้สินค้าหรือการบริการอื่น ๆ ในอนาคตของบริษัท เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการตัดสินใจเลือกสินค้าหรือการบริการผิดพลาด และในทางตรงกันข้ามการที่ลูกค้าเป้าหมายผูกมัดตนเองอยู่กับบริษัท และหรือสินค้าของบริษัทเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ย่อมทำให้ลูกค้าไว้วางใจในบริษัทและหรือสินค้าของบริษัทและต้องการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบริษัทในระดับที่สูงขึ้นไป

การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันขององค์กรนั้นจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ลูกค้ามีส่วนสำคัญอย่างมาก การรักษาลูกค้าให้อยู่ได้นานเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรต่างให้ความสนใจ CRM จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่องค์กรหลาย ๆ แห่งนำมาใช้อย่างมาก ในการสร้าง การรักษา และความพยายามในการดึง Customer Value ออกมาและสร้างเป็นคุณค่าระยะยาว (Life time Customer Value) ดังนั้น CRM จึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า CRM เป็นทั้งกลยุทธ์และเครื่องมือขององค์กร และของพนักงานในองค์กรที่จะใช้ในการบริการแก่ลูกค้า ซึ่งกลยุทธ์ไม่ได้หมายความถึงเทคโนโลยีที่มีราคาแพง องค์กรไม่จำเป็นต้องพึ่งเทคโนโลยีล้ำสมัยเกินไป แต่องค์กรควรให้ความสำคัญกับการกำหนดกลยุทธ์ CRM มากกว่า ทั้งนี้องค์กรต้องให้พนักงานเข้าใจว่า CRM เป็นส่วนหนึ่งของ

ทุกคนในองค์กร และสามารถช่วยให้องค์กรคาดการณ์ส่วนแบ่งทางการตลาดได้ ทั้งนี้องค์กรจะต้องให้ความสำคัญกับทั้งลูกค้าภายในและภายนอกองค์กร

จะเห็นได้ว่า CRM มีบทบาทที่สำคัญในการทำให้ธุรกิจมุ่งสู่เป้าหมายในการสร้างฐานการตลาด และสร้างกลุ่มลูกค้าเป้าหมายจำนวนมากขึ้นในอนาคต แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่เป็นไปได้ในมุมมองที่ธุรกิจควรให้ความสำคัญด้วยเช่นกันก็คือ ความสามารถในการผูกใจหรือมัดใจลูกค้าว่าทำอะไรในการสร้างกิจกรรมที่สร้างสรรค์และคำนึงผลประโยชน์ของลูกค้าเป็นสำคัญ อันมีผลต่อลูกค้าในการตัดสินใจเลือกใช้สินค้าหรือบริการผู้ประกอบการที่จะรู้จักลูกค้าเป้าหมาย หลังจากนั้น ก็เริ่มใช้กระบวนการวิเคราะห์ โดยอาศัยข้อมูลที่เก็บมาจากลูกค้า เพื่อให้กิจกรรมที่ต้องการสื่อสารไปยังลูกค้าตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่เราต้องการและอยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสม อีกทั้งยังมีข้อมูลที่เป็นช่องทางติดต่อไปยังลูกค้าได้ สามารถติดต่อได้โดยตรง ความท้าทายในการทำธุรกิจในปัจจุบันก็ขึ้นอยู่กับฐานข้อมูลของลูกค้า ซึ่งระบบการตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ (CRM) นี้ น่าจะนำไปปรับใช้ในธุรกิจขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เพื่อมัดใจ เพิ่มความพึงพอใจ สร้างฐานลูกค้ารายใหม่และรักษาลูกค้าเดิมไว้ให้ได้ อันเป็นความสำเร็จของธุรกิจในยุคปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

- จิตติมา เอื้อทิพย์สกุล. (2550). การดำเนินกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix: 4'Ps) ของผู้ประกอบการธุรกิจเสื้อผ้าสำเร็จรูป ของสถานประกอบการในตลาดโบ้บี้. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, สาขาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิรประภา อัครบวร และคณะ. (2551). **หลักการตลาดในภาครัฐ** (Marketing in Public Sector). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ.
- ชาญชัย อาจิมสมาจาร. (2551). **หลักการตลาด**. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- ดวงกมล อมิตรพ่าย.(2550). การบริหารลูกค้าสัมพันธ์และพฤติกรรมกรซื้อของสมาชิกสโตร์วีอาร์ดีการ์ดของท็อปส์ในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุริม โอทกานนท์. (2550). **4C's การตลาดปฏิวัติ**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมวงศ์ พงศ์สถาพร และสุนทร เลหาพัฒน์วงศ์.(2550). **CRM เกมครองใจลูกค้า**. กรุงเทพฯ: พี ซี พรินท์เทค, พิบูล ทะปะपाल. (2545). **หลักการตลาด ยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟิก.
- ภาณุ ลิ้มมานนท์.(2548). **กลยุทธ์การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ 1: 1 CRM Value Model**. กรุงเทพฯ: นิวไวด์เทค.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2547).**การจัดการยุคใหม่ Modern management**. กรุงเทพฯ: เอกซ์เปอร์เน็ท.
- วิทวัส รุ่งเรืองผล. (2553). **หลักการตลาด (พิมพ์ครั้งที่ 6)**. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี.
- วีรวิธ มาฆะศิริรานนท์. (2549). **วิธีจัดทำแผนการตลาด**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศกร เสรีรัตน์, องอาจ ปทะวานิช, ปริญ ลักขิตานนท์ และสุพิร์ ลิ้มไทย. (2543). **หลักการตลาด: Principles of Marketing**. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- สุดาพร กุณทลบุตร. (2552). **หลักการตลาดสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ์ ชีสรณ์. (2552). **การตลาด: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุปัญญา ไชยชาญ. (2543). **หลักการตลาด**. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด
- สโรชา แพร์ภาษา. **การตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ภาคสาธารณสุข**. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่อง การบริหารลูกค้าสัมพันธ์. ชลบุรี:ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.
- สโรชา แพร์ภาษา. **การตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ภาคสาธารณสุข**. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่อง กลยุทธ์การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ภาคสาธารณสุข. ชลบุรี:ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.
- เสริมยศ ธรรมรักษ์, เกียรติศักดิ์ วัฒนศักดิ์, ัญญา ฉางชูโต และสุมาลี เล็กประยูร. (2553). **หลักการตลาดสำหรับนักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อัจจิมา เศรษฐบุตร และสายสวรรค์ วัฒนพานิช. (2549). **การบริหารการตลาด**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Drucker, P. F. (1999). **Management challenges for the 21st century**. New York: HarperBusiness.
- Etzel, M. J., Walker, B. J.,& Stanton, W. J. (1997). **Marketing**. New York: McGraw-Hill.
- Kotler, P. (2000). **Marketing Management**. N.J.: Prentice-Hall.
- Kotler, P.,& Armstrong. G. (2004). **Principles of marketing**. Australia: Prentice Hall.

น้ำท่วมเขว่าดีกว่าฝนแล้ง?: การก่อรูปนโยบายการจัดสรรน้ำ ศึกษาวิเคราะห์ผ่านการร่างกฎหมายน้ำของประเทศไทย Flood better than drought?: The formation of water allocation policy. An analysis through the drafting water law in Thailand.

กิตติ วิจารณ์กาน

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการก่อรูปและเนื้อหาของข้อเสนอนโยบายการจัดสรรน้ำ ผ่านการวิเคราะห์ การยกร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า หลักการและเนื้อหาของ ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้งมีการเปลี่ยนแปลงหลักการและสาระสำคัญไป ตามสภาพการเมืองและอิทธิพลของตัวแสดงนโยบายในช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าในร่างกฎหมายที่จัดทำขึ้น ในรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการรัฐประหารมักมีแนวโน้มที่จะบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์อำนาจมากขึ้น ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการกำหนดมาตรการในการจัดสรรน้ำและแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้ง โดยต้อง คำนึงถึงมิติของความเท่าเทียมและเป็นธรรมระหว่างภาคการใช้น้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการผันน้ำ ข้ามลุ่มน้ำ และเสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนลุ่มน้ำเพื่อเป็นกลไกสร้างความเป็นธรรมทางสังคม รวมทั้งมุ่งเน้นให้เกิด การบริหารจัดการน้ำที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การก่อรูปนโยบาย, กฎหมายน้ำ, น้ำท่วม, ภัยแล้ง

ABSTRACT

This article studies about the formation and content in water allocation policy proposal through analysis the drafting of the Water Resources Act since 2005 until now. The study finds that the principles and main contents of the draft water law, relate to the water allocations and the solutions of flood and drought, have been changed by politics and influence of policy actors during various periods. Furthermore, the draft water law set by the government after coup d'etat tends to be more state-centric management. Therefore, this paper would like to suggest a proposed policy for setting water allocation measures and solutions of flood and drought by considering equity and fairness among various sectors, especially the Tran-basin diversion. Also, the fund of a river basin will be established to be a mechanism to build social justice and open opportunities for people to really participate in water management.

Key Words: Policy Formation, Water Law, Flood, Drought

บทนำ

“สำหรับวิกฤตภัยแล้ง แม้เราจะมีวิกฤตน้ำแต่ผมเชื่อว่าคนไทยเราไม่เคยแล้งน้ำใจ ที่เราจะมีต่อกัน ผมกลับ มองว่าน่าจะเป็นโอกาสที่เราจะได้ร่วมมือกันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทุกข์ด้วยกันสุขด้วยกัน พร้อมทั้งจะร่วมฟันฝ่าอุปสรรคไปได้พร้อม ๆ กัน ด้วยการเข้าใจในปัญหาว่ามาจากที่ใด ปัญหาอยู่ที่ไหนบ้าง แล้วก็พร้อมที่จะเสียสละแบ่งปันกันเพื่อส่วนรวม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทุกคนต้อง

เท่าเทียมกัน บางอย่างนั้นอาจจะต้องเสียสละ บางอย่างก็จะได้เพิ่มเติม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทุกคนถ้าได้เหมือนกันพร้อมกันทั้งหมดเป็นไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลานี้ซึ่งต้นทุนน้ำเรามีน้อยมาก ฝนก็ไม่ตกน้ำในเขื่อนก็มีน้อยมาก เพราะฉะนั้นก็จำเป็นต้องประหยัดน้ำ เพราะฉะนั้นคนเมืองชุมชนก็ต้องช่วยกันประหยัดน้ำ จนถึงเกษตรกรที่เราไม่สามารถสูบน้ำให้เขาได้เพราะเราต้องเก็บน้ำไว้อุปโภคบริโภค”

(พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา กล่าวในรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย วันที่ 17 กรกฎาคม 2558)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำและความขัดแย้งจากการแย่งชิงน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งผูกโยงกับเรื่องของกำหนดสิทธิในการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ การจัดสรรและการจัดลำดับความสำคัญในการใช้น้ำสำหรับภาคส่วนต่าง ๆ ภายใต้บริบทของความต้องการใช้น้ำที่มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นตามความเจริญเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของชุมชนเมือง ในขณะที่ปริมาณน้ำต้นทุนกลับลดลงอันเป็นผลมาจากการบุกรุกทำลายและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ต้นน้ำลำธาร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในขณะเดียวกันสถานการณ์อุทกภัยก็ยังคงเป็นปัญหาซ้ำซากที่สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอยู่เป็นประจำทุกปีนอกจากนี้ สถานการณ์ปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งยังนำไปสู่ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมในการผันน้ำและการระบายน้ำข้ามลุ่มน้ำหรือข้ามพื้นที่ซึ่งนับวันปัญหาเหล่านี้จะยิ่งทวีความซับซ้อนและความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว หากพิจารณาถึงสาเหตุในเชิงการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐพบว่าในปัจจุบันการบริหารจัดการน้ำยังประสบกับอยู่หลายประการ เช่น การขาดองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการน้ำโดยมีส่วนร่วมราชการที่มีภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำกระจายอยู่ในกระทรวงและกรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ละหน่วยงานต่างก็มีนโยบายและกฎหมายที่ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการน้ำตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานตน ส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำเกิดความซ้ำซ้อนและขาดเอกภาพ ซึ่งถึงแม้ต่อมาภาครัฐจะมีการรวมส่วนราชการที่มีภารกิจรับผิดชอบด้านการบริหารจัดการน้ำเข้าไว้ด้วยกันในการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เมื่อปี พ.ศ. 2545 และถึงแม้จะมีการจัดตั้งองค์กรกำหนดนโยบายและบริหารจัดการน้ำในรูปแบบคณะกรรมการทั้งระดับชาติและระดับลุ่มน้ำขึ้นทั่วประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถจัดการปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม และปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ การขาดกฎหมายแม่บทที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบโดยเกือบทุกรัฐบาลได้มีความพยายามที่จะยกร่างกฎหมายน้ำตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา ซึ่งได้มีการยกร่างกฎหมายขึ้นหลายฉบับในหลายรัฐบาลและมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนขึ้นหลายครั้งแต่จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถประกาศบังคับใช้เป็นกฎหมายได้สำเร็จและอาจถือได้ว่าเป็นร่างกฎหมายที่ใช้ระยะเวลายาวนานมาฉบับหนึ่งของประเทศไทย

บทความนี้ จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการก่อรูปและพัฒนาการของข้อเสนอนโยบายการจัดการสรรน้ำและการแก้ไขปัญหาที่ท่วมภัยแล้ง โดยวิเคราะห์ผ่านร่างตัวบทกฎหมายที่ปรากฏในกระบวนการยกร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ ประกอบกับสภาพบริบททางสังคมการเมืองและบทบาทของตัวแสดงนโยบายต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงหลังการปฏิรูประบบราชการเมื่อปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวมีปรากฏการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายครั้งในสังคม การเมืองไทย อาทิเช่น การเกิดวิกฤติมหาอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. 2554 การเกิดวิกฤติภัยแล้งเมื่อช่วงกลางปี พ.ศ. 2558 การชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลอย่างต่อเนื่องจากหลายฝ่าย รวมทั้งการเกิดรัฐประหารถึงสองครั้ง ในวันที่ 19 กันยายน 2549 และในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ในแง่นี้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าภายใต้วิกฤติการณ์ทางการเมืองและสังคมดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการก่อรูปและการกำหนดระเบียบวาระนโยบาย รวมทั้งเนื้อหาสาระของข้อเสนอแนะนโยบายการจัดการสรรน้ำและการแก้ไขปัญหาที่ท่วมภัยแล้งอย่างไรโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสี่ส่วน ส่วนแรก เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อรูปนโยบายและ

การกำหนดระเบียบวาระนโยบายส่วนที่สอง เป็นการกล่าวถึงภาพรวมของปัญหาในเชิงการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย ส่วนที่สาม เป็นการศึกษาการก่อรูปและพัฒนาการของข้อเสนอโยบายการจัดการจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำฉบับต่าง ๆ โดยวิเคราะห์ประกอบกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งบทบาทของตัวแสดงนโยบายในการผลักดันระเบียบวาระนโยบายและส่วนสุดท้าย เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ สำหรับการกำหนดนโยบายการจัดการจัดสรรน้ำบนพื้นฐานของความเท่าเทียมและเป็นธรรมทางสังคม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อรูปนโยบายและการกำหนดระเบียบวาระนโยบาย

การศึกษานโยบายสาธารณะในแนววิเคราะห์กระบวนการนโยบาย (policy process) นั้น เชื่อว่าเมื่อปัญหาในสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่งมีขนาดของปัญหาเพิ่มมากขึ้นและได้รับความสนใจจากสาธารณชนมากขึ้นจนกระทั่งมีการเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาแก้ไขปัญหานั้นย่อมจะถูกผลักดันเข้าสู่วาระการพิจารณาของรัฐบาลซึ่งเรียกว่าขั้นตอนการก่อรูปนโยบายและกำหนดระเบียบวาระนโยบาย (policy formation and agenda setting) โดยขั้นตอนดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วเป็นไปได้ยากที่จะมีทุก ๆ ปัญหาในสังคมจะถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายได้ทั้งหมด และไม่มีสังคมหรือสถาบันการเมืองใดที่จะมีความสามารถในการบรรจุทุก ๆ ทางเลือกนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหานั้นทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสังคมได้ในครั้งเดียว (Birkland, 2007 : 63) ดังนั้นหัวใจของการศึกษากำหนดระเบียบวาระนโยบาย จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการคัดเลือกปัญหาการทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่มา สัญลักษณ์ แนวทางแก้ไขปัญหานั้น และองค์ประกอบอื่น ๆ ของปัญหานโยบายที่ถูกผลักดันเข้าสู่ความสนใจของสาธารณชนและรัฐบาลรวมทั้งศึกษาถึงอิทธิพลและบทบาทของสถาบันทางการเมือง ระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์ และตัวแสดงนโยบายต่าง ๆ ในการที่จะแข่งขันกันผลักดันให้ปัญหารวมทั้งทางเลือกในการแก้ไขปัญหานั้นได้รับการบรรจุเข้าสู่วาระการพิจารณาของรัฐบาล ซึ่งถือว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการทางการเมืองที่ชัดเจน (สมบัติ อารังธวังศ์, 2549 : 335 - 336)

หากพิจารณาในแง่ของกระบวนการทางการเมืองโดยเฉพาะในสังคมการเมืองที่มีการเลือกตั้งบรรดานักการเมืองพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ มักพยายามใช้อำนาจที่มีผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับตนเองหรือผู้สนับสนุนของตนรวมทั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนส่วนใหญ่เข้าสู่ระเบียบวาระนโยบายเพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ทางการเมืองในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และในขณะเดียวกันก็จะใช้อำนาจในการกีดกันมิให้ข้อเสนอแนะนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มของตนเข้าสู่ระเบียบวาระนโยบาย หรือที่เรียกว่า “สองโฉมหน้าของอำนาจ” (Two faces of power) ซึ่งต่อมาได้มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งเสนอว่า นอกจากสองโฉมหน้าของอำนาจดังกล่าวแล้วยังมี “โฉมหน้าที่สามของอำนาจ” ซึ่งมีความแตกต่างในสาระสำคัญจากสองอำนาจแรก โดยเป็นเรื่องอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจครอบงำ (dominant interests) กับอำนาจในการกดขี่ (repressive power) ของประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบซึ่งล้มเหลวในความพยายามที่จะเข้ามามีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายและกระบวนการทางการเมืองครั้งแล้วครั้งเล่า โดยมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) และอุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นและครอบงำกลุ่มคนเหล่านี้ไว้ตั้งแต่ต้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลจากฐานะทางสังคม ระดับการศึกษา หรือการถือครองทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อเริ่มมีสัญญาณของการลุกขึ้นต่อต้านความไม่เป็นธรรมจากกลุ่มที่เสียเปรียบ กลุ่มที่มีอำนาจครอบงำสามารถที่จะละเลยไม่สนใจแรงกดดันดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใด และพอผ่านระยะเวลาอันยาวนานเข้าประชาชนฝ่ายเสียเปรียบอาจหยุดที่จะต่อสู้เนื่องเพราะพวกเขาได้กลายเป็นสิ่งแปลกปลอมของระบบการเมืองและความเฉื่อยชาทางการเมืองก็คือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Birkland, 2008 : 67-68)

ในแง่ของแรงผลักดันให้เกิดการยอมรับในระเบียบวาระนโยบายนั้น อาจขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาและปัจจัยอื่น ๆ เช่น แรงผลักดันจากผลกระทบของปัญหาว่ามีผลกระทบต่อใครและส่งผลกระทบต่อมากน้อยเพียงใด มีระดับความรุนแรงและเร่งด่วนมากขนาดไหน นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับกรณีที่ว่านโยบายนั้นเป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากนโยบายที่เคยมีอยู่เดิมหรือไม่ ความรับรู้ของสังคมในปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างไร และภาคเอกชน

มีเครื่องมือหรือศักยภาพในการที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้เองหรือไม่ ประกอบกับแรงผลักดันปัจจัยอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนจากผู้นำทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ หรือศาสนา, อิทธิพลของสื่อ, อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ, ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ, ระดับการศึกษาของคนในสังคม รวมทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และประชากร (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2557 : 151 – 156) หรือสุดท้ายอาจเป็นเพียงแค่ความต้องการของนักการเมืองที่จะผลักดันนโยบายอะไรก็ตามเพื่อให้ได้รับเลือกตั้งเข้ามาใหม่ก็ได้

จอห์น คิงดอน (Kingdon, 1995) ได้พัฒนาตัวแบบเกี่ยวกับการก่อรูปและกำหนดระเบียบวาระนโยบายด้วยตัวแบบกระแสนโยบายและหน้าต่างนโยบาย (Policy streams and Policy Window Model) โดยแนวคิดนี้เสนอว่าการก่อรูปและกำหนดระเบียบวาระของนโยบายจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการไหลมาพบกันของกระแส 3 กระแส ได้แก่

- กระแสปัญหา (Problem stream) เป็นเรื่องของสภาพการณ์อันเป็นเงื่อนไขที่ประเด็นปัญหาสังคมในความสนใจของสาธารณชนจะถูกนิยามความหมายและเข้าสู่ความสนใจของรัฐบาลโดยเงื่อนไขในการเกิดขึ้นของกระแสปัญหา อาจดูได้จากตัวชี้วัด (indicator) ที่บ่งชี้ถึงขนาด ความสำคัญ และความเร่งด่วนของปัญหา, เหตุการณ์ (event) หรือวิกฤติการณ์สำคัญที่เป็นตัวเร่งให้ปัญหาดังกล่าวอยู่ในความสนใจของสังคม และผลสะท้อนกลับ (feedback) จากการดำเนินการที่ผ่านมาของรัฐบาลซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างข้อเสนอนโยบายใด ๆ

- กระแสนโยบาย (Policy stream) เป็นเรื่องของการสร้างทางเลือกหรือข้อเสนอนโยบายในการแก้ไขปัญหา โดยข้อเสนอต่าง ๆ จะถูกสร้างขึ้นจากชุมชนนโยบาย (Community policy) ซึ่งได้รวมเอาความคิดเห็นของบรรดาผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบาย ข้าราชการ นักวิชาการ นักวิจัย ที่ปรึกษาของรัฐบาล ฯลฯ ที่ให้การสนับสนุนหรือผลักดันข้อเสนอเข้าสู่วาระการตัดสินใจของรัฐบาลอยู่เบื้องหลัง

- กระแสการเมือง (political stream) ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพลังทางสังคมซึ่งสร้างแรงสนับสนุนหรือแรงกดดันให้เกิดการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยประกอบด้วย อารมณ์ของชาติ (national mode) ซึ่งสามารถรับรู้ได้ผ่านข่าวสารที่แพร่หลาย การพูดคุยแสดงความคิดเห็น การสำรวจทัศนคติของประชาชน หรือจากผลการใช้สิทธิเลือกตั้ง 2) แรงกดดันทางการเมือง (political forces) ของบรรดาพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอิทธิพลอยู่ในระบบการเมือง และ 3) สถานการณ์ภายในของรัฐบาล หมายถึงการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในฝ่ายบริหารหรือภายในรัฐสภา ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายอันนำไปสู่การผลักดันนโยบายใหม่ที่อยู่ในความสนใจของตนเข้าสู่วาระการตัดสินใจของรัฐบาลได้ เมื่อกระแสทั้งสามไหลมาบรรจบพบกันจะนำไปสู่การเปิดขึ้นของหน้าต่างของโอกาส (windows of opportunity) ที่จะผลักดันข้อเสนอเข้าสู่วาระการตัดสินใจนโยบาย โดยปกติหน้าต่างนโยบายมักจะเปิดขึ้นและปิดลงอย่างรวดเร็ว และหน้าต่างนโยบายอาจถูกกดดันให้เปิดขึ้นจากกระแสปัญหาเร่งด่วนที่อยู่ในความสนใจของสาธารณะ หรืออาจเปิดขึ้นจากแรงกดดันทางการเมืองหรือความสนใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจก็ได้ แต่ถ้าชุมชนนโยบายยังไม่มีการผลิตทางเลือกนโยบายที่เหมาะสมหรือเป็นที่ยอมรับก็จะยังไม่สามารถผลักดันข้อเสนอเข้าสู่ระเบียบวาระการตัดสินใจของรัฐบาลได้ นอกจากนี้ในการผลักดันยังต้องอาศัยการสนับสนุนหรือเชื่อมประสานจากผู้ประกอบการนโยบาย (policy entrepreneurs) ซึ่งอาจเป็นคณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการ รวมทั้งตัวแทนจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อผลักดันข้อเสนอเข้าสู่วาระพิจารณาของผู้มีอำนาจตัดสินใจในบริบทสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย

ในแง่การก่อรูปและกำหนดระเบียบวาระนโยบายจึงมีลักษณะของการต่อสู้ต่อรองกันในการเมือง หรือที่เรียกว่าเป็น “การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบาย”(politics of policy-making approach) (พัชรี สีโรรส, 2557 : 53 – 61) ซึ่งเป็นการศึกษาว่าปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้กลายมาเป็นปัญหาที่รัฐต้องเข้ามากำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างไร สถาบันการเมือง กลุ่มผลประโยชน์หรือประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มีบทบาทในการผลักดันและต่อสู้ต่อรองกันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการเมืองและกระบวนการกำหนดนโยบายเป็นอย่างไรมีขั้นตอนการตัดสินใจนโยบายอย่างไร รวมทั้งศึกษาถึงเนื้อหาของนโยบาย (policy content) ในฐานะภาพสะท้อนสภาวะการเมืองในช่วงสมัยนั้น ๆ ด้วย

ภาพรวมของปัญหาในการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย

“แม้จะผ่านการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2545 มาแล้ว แต่ส่วนราชการ ที่ทำงานด้านน้ำก็ยังมีมาก สังกัดในหลายกระทรวง อีกทั้งปัจจุบัน ยังเพิ่มให้ผู้ว่าราชการจังหวัดซีอีโอมาทำงานด้านน้ำอีก จึงเกิดสภาพ สับสนอลหม่าน ไม่รู้ว่าใครคือเจ้าภาพ และเกิดปัญหาการทำงานไม่เป็นเอกภาพ ซ้ำซ้อน ต่างคนต่างทำ”

(ปราโมทย์ ไม่กล้าดี กล่าวในเวทีนโยบายสาธารณะ “การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืน : เมกะโปรเจกต์ การจัดสรร และมลภาวะ” เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2549)

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรน้ำ ซึ่งเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการใช้น้ำในภาคเกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี แต่สืบเนื่องจากการขยายตัวของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจาก 45 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2523 เป็น 63 ล้านคนในปี พ.ศ. 2550 (ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ, 2550) และยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งปัจจุบัน ประกอบกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลให้ประเทศไทยต้องประสบปัญหาด้านทรัพยากรน้ำทั้งหลายด้าน อาทิเช่น

ในแง่ปริมาณน้ำ พบว่าในฤดูแล้งปริมาณน้ำต้นทุนมีแนวโน้มลดลงและไม่เพียงพอต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคการใช้น้ำต่าง ๆ โดยมีสาเหตุสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการลดลงของป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำและปัญหาความเป็นธรรมในการจัดสรรน้ำ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการกับภาคเกษตรกรรมซึ่งยังเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาทางออกได้โดยง่าย ส่วนในฤดูฝน ปัญหาน้ำท่วมก็ยังคงเกิดขึ้นซ้ำซากเป็นประจำทุกปีในหลายพื้นที่และนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและสร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในวงกว้าง โดยเฉพาะวิกฤติมหาอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. 2554 มีประชาชนได้รับผลกระทบกว่า 12.8 ล้านคน ธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาทมีผู้เสียชีวิตและสูญหายกว่า 800 ราย โดยถูกจัดให้เป็นภัยพิบัติครั้งที่มีมูลค่าความเสียหายมากที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลก และถูกกล่าวขานว่าเป็นอุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดทั้งในแง่ของปริมาณน้ำและจำนวนผู้ได้รับผลกระทบ (ข้อมูลจาก <https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2558)

ในแง่คุณภาพน้ำ พบว่าปัญหาแหล่งน้ำเสื่อมโทรมและมลพิษทางน้ำ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก การบุกรุกทำลายแหล่งน้ำ การตื่นเขินของทางน้ำ การระบายน้ำเสียลงในแหล่งน้ำสาธารณะโดยมิได้มีการบำบัดอย่างมีมาตรฐาน ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาติดตามมาอีกหลายกรณี เช่น ปัญหาผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ปัญหาด้านสุขอนามัยของประชาชน อีกทั้งยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปริมาณน้ำที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ลดลงด้วย

ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้นำไปสู่การดำเนินโครงการก่อสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ของภาครัฐจำนวนมาก เช่น เขื่อน ฝาย ประตูระบายน้ำ แต่กลับพบว่าได้ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ติดตามมาหลายประการ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ รวมถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนที่ต้องสูญเสียที่ดินทำกิน สูญเสียอาชีพ ต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในการต่อสู้คัดค้านการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของภาครัฐที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 จนถึงปัจจุบัน

สืบเนื่องจากสถานการณ์ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นดังกล่าว ในงานศึกษาวิจัยสำคัญหลายชิ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมา (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ, 2544, วุฒิสภา, 2546, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547, สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, กรมทรัพยากรน้ำ, 2550ก., สถาบันบัญญัติแห่งชาติ, 2550, สภาผู้แทนราษฎร, 2551 และ กอบกุล ราชะนาคร, 2555) ได้วิเคราะห์ว่ามีสาเหตุมาจากความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐ โดยอาจสรุปได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

ปัญหาด้านนโยบายประเทศไทยไม่มีนโยบายการบริหารจัดการน้ำในภาพรวมที่มีทิศทางชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพียงพอที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ครบถ้วน ที่ผ่านมานโยบายของแต่ละรัฐบาลมุ่งให้ความสำคัญกับการ

พัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมและงานชลประทานเป็นหลัก ประกอบกับการขาดเสถียรภาพทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง ส่งผลให้การดำเนินนโยบายด้านการบริหารจัดการน้ำขาดความต่อเนื่องและขาดการวางแผนในระยะยาว การดำเนินการส่วนใหญ่เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อจัดการกับแต่ละปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นครั้งไป ยิ่งไปกว่านั้นการนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขยังเป็นไปในลักษณะของการมุ่งหวังผลในทางการเมืองมากกว่าที่จะมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการหรือการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังพบว่า ทั้งในกระบวนการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำอย่างแท้จริงด้วย

ปัญหาด้านโครงสร้างองค์กรบริหารจัดการน้ำ พบว่าในช่วงก่อนการปฏิรูประบบราชการ พบว่ามีหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหน้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ในด้านต่าง ๆ กระจัดกระจายอยู่ใน 9 กระทรวง ในหน่วยงานระดับกรมและรัฐวิสาหกิจมากกว่า 40 หน่วยงาน ส่งผลให้เกิดการขาดเอกภาพและความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานและการจัดสรรงบประมาณถึงแม้ในช่วงการปฏิรูประบบราชการเมื่อปี พ.ศ. 2545 ภาครัฐจะมีความพยายามจัดโครงสร้างใหม่โดยที่จะยุบรวมหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำเข้าไว้ด้วยกันก็ตาม แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันยังคงมีหน่วยงานที่มีภารกิจหน้าที่ด้านการบริหารจัดการน้ำมากกว่า 30 หน่วยงาน กระจายไปในสามกระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงมหาดไทย

ตลอดช่วงเวลากว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวทางการแก้ไขปัญหาของภาครัฐยังคงวนเวียนอยู่กับการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยมีองค์ประกอบเป็นรัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูง นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.), คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.), คณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในกิตติ วิสารกาญจน, 2556) หรือล่าสุดได้แก่ คณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 85/2557 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประสานงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ แต่กลับพบว่าคณะกรรมการดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายระดับพระราชบัญญัติรองรับ การดำเนินงานมักเป็นไปในลักษณะเพื่อสนองตอบต่อนโยบายรัฐบาลในช่วงนั้น ๆ โดยปราศจากความต่อเนื่องในการดำเนินการ นอกจากนี้ ยังพบว่านำไปสู่ปัญหาการดำเนินงานที่ล่าช้าและความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานซึ่งเกิดจากการแย่งชิงงบประมาณ ความแตกต่างของวัฒนธรรมองค์กรและความคุ้นเคยกับระบบการดำเนินงานที่แยกส่วนต่างคนต่างทำซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาในการบริหารบุคลากรตามมาด้วย

ปัญหาด้านกฎหมายปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ มากกว่า 30 ฉบับ แต่ยังมีกฎหมายแม่บทสำหรับการบริหารจัดการน้ำในภาพรวม กฎหมายที่บังคับใช้อยู่บางฉบับประกาศใช้มาเป็นเวลานาน มีเนื้อหาที่ล้าสมัยไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและไม่สามารถรองรับปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ อีกทั้งยังมีความซ้ำซ้อนของกฎหมายที่มีอยู่จำนวนมากซึ่งกระจายอยู่ในแต่ละหน่วยงานในลักษณะแยกส่วนขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานและการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างขาดเอกภาพ นอกจากนี้ ในเชิงเนื้อหาสาระของกฎหมายที่มีอยู่ยังขาดความครอบคลุมในทุกมิติของปัญหาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ภาครัฐได้มีความพยายามที่จะยกร่างกฎหมายแม่บทด้านทรัพยากรน้ำ โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา มีการยกร่างกฎหมายน้ำขึ้นหลายฉบับจากหลายหน่วยงาน ในภาพรวมของแทบทุกฉบับจะมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดสิทธิในน้ำ องค์กรบริหารจัดการน้ำ การใช้และการจัดสรรน้ำ การป้องกันและแก้ไขปัญหาทั่วผืนน้ำ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ควบคุมตรวจตราทรัพยากรน้ำ อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ และบทกำหนดโทษ ซึ่งตลอดระยะเวลาสองทศวรรษจนกระทั่งปัจจุบัน เนื้อหาสาระของร่างตัวบทกฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากตามบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ โดยบทความนี้จะเน้นการวิเคราะห์เฉพาะประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดสรรน้ำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับแบ่งประเภทการใช้น้ำ

การจัดลำดับความสำคัญในการใช้น้ำ และแนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมเท่านั้น สำหรับประเด็นสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่มีกมมีการถกเถียงกันในร่างกฎหมายน้ำ ได้แก่ เรื่องการกำหนดสิทธิในน้ำ (Water Rights) ผู้เขียนได้เคยศึกษาวิเคราะห์ไว้โดยละเอียดก่อนหน้านี้แล้ว (กิตติ วิสารกาญจน, 2555) จึงไม่ขอกล่าวรายละเอียดในที่นี้

การก่อรูปนโยบายและการกำหนดระเบียบวาระนโยบาย

การจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมภัยแล้งของประเทศไทย

“...น้ำท่วมปีนี้ เป็นปีแรกที่ไม่ต้องกระดากปากอีกต่อไป ที่จะผลักน้ำไปยังคน ซึ่งความลาดชันของอำนาจต่อรองทางการเมืองต่ำ เพราะเขาบอกชัดเจนเลยว่าต้องผลักน้ำเข้าเรือกสวนไร่นาในภาคกลางเพื่อช่วยกรุงเทพฯไว้จากอุทกภัยด้วยพื้นที่ที่แสนที่ล้านไร่, ด้วยชะตากรรมของผู้คนที่แสนที่ล้านครอบครัว, ด้วยเศรษฐกิจครอบครัวอีกที่แสนที่ล้านบาท, ด้วยชีวิตที่สูญหายไปโดยไม่จำเป็นอีกไม่รู้กี่สิบกี่ร้อย ฯลฯ ก็ไม่มีการเปิดเผยอย่างชัดเจน เมื่อไม่ต้องต่อรองแล้ว จะรู้ไปทำไม”

(นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวในบทความเรื่อง “การเมืองเรื่องน้ำท่วม” มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2530 ประเทศไทยรับเอาหลักบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management : IWRM) ซึ่งพัฒนาขึ้นบนหลักการดับลิน (Dublin Principle) ประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ข้อ (Global Water Partnership, 2000) ได้แก่

- 1) น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่มีจำกัดและเปราะบาง จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การพัฒนาและสิ่งแวดล้อม
- 2) การพัฒนาและจัดการน้ำต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ผู้วางแผนและผู้กำหนด

นโยบายทุกระดับ

- 3) สตรีย้อมมีบทบาทสำคัญในการจัดหา การจัดการและ การดูแลรักษา น้ำ และ
- 4) น้ำมีคุณค่าทางเศรษฐกิจสำหรับทุกภาคการใช้น้ำและต้องตระหนักว่าเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐกิจ

แนวคิดนี้ได้แพร่หลายและกลายเป็นกระแสของการปฏิรูประบบชลประทานและการบริหารจัดการน้ำทั่วโลกภายใต้การสนับสนุนขององค์กรการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) ผ่านการกำหนดเป็นเงื่อนไขในการกู้ยืมเงินจากกองทุนที่ประเทศต่าง ๆ ต้องปฏิบัติบนพื้นฐานการพัฒนาตามแนวเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberal development paradigm) ที่มุ่งลดบทบาทภาครัฐเพิ่มบทบาทของภาคเอกชน เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกำหนดให้น้ำเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Peter P. Mollinga and Alex Bolding, 2003, p. 2-3)

ภายใต้กระแสของปัญหาด้านทรัพยากรน้ำและกระแสนโยบายจากระดับโลก ส่งผลให้เกิดการผลักดันการยกร่างกฎหมายน้ำขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลพลเอก สุจินดา คราประยูร ซึ่งเข้ามาเป็นรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารเมื่อปี 2534 โดยเริ่มจากการศึกษาวิจัยของคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์ร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับสานต่อภารกิจในการยกร่างกฎหมายดังกล่าวและมีการผลิตงานวิชาการและรายงานวิจัยเกี่ยวกับร่างกฎหมายน้ำตามมาอีกหลายฉบับโดยในช่วงเริ่มต้นการยกร่างกฎหมายน้ำตกอยู่ภายใต้อิทธิพลบรรดาข้าราชการ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมแหล่งน้ำ นักวิชาการด้านกฎหมาย และผู้แทนจากรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับการใช้น้ำ โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการกำหนดองค์กรบริหารจัดการน้ำในระดับชาติและระดับลุ่มน้ำการสร้างมาตรการควบคุมการใช้น้ำในระบบใบอนุญาตและการเก็บค่าใช้น้ำ และการให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าแก้ไขปัญหาหน้าท่วม ซึ่งเป็นไปในลักษณะรวมศูนย์อำนาจรัฐโดยยังไม่มี การพูดถึงเรื่องของการแบ่งประเภทการใช้น้ำ การจัดลำดับความสำคัญการใช้น้ำ และการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่อย่างใด

หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อปี 2535 ภายใต้กระแสการปฏิรูปประเทศได้แพร่หลายไปในสังคมไทย และนำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นพร้อมกับการเติบโตแพร่หลายของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบกับเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 หรือที่เรียกว่าวิกฤติต้มยำกุ้งได้นำไปสู่การตระหนักถึงผลพวงของการพัฒนาอย่างไม่สมดุล และผลักดันให้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกลายมาแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

ช่วงปี พ.ศ.2541-2543 รัฐบาลชวน หลีกภัย ได้มีความพยายามที่จะกอบกู้เศรษฐกิจของประเทศด้วยการรับความช่วยเหลือจากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ซึ่งตามเงื่อนไขความช่วยเหลือกำหนดให้รัฐบาลต้องมีนโยบายน้ำที่ชัดเจน รวมทั้งต้องมีแผนเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตด้วยการสร้างพื้นฐานทางกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ โดยกำหนดกรอบของกฎหมายน้ำว่าต้องมีการกำหนดสิทธิการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำมาตรการป้องกันและบรรเทาภาวะน้ำท่วม รวมถึงการคืนทุนระบบชลประทานด้วยการกำหนดราคาน้ำ (Water Pricing) จึงนำไปสู่การกำหนดควีสัญพัตน์น้ำแห่งชาติและนโยบายน้ำขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2543

ในระหว่างนี้ ภาครัฐได้มีความพยายามที่จะผลักดันร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่เงื่อนไขตามสัญญาเงินกู้ของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียดังกล่าวได้กลายเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ร้อนแรงในสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่องผลกระทบต่อผู้ใช้น้ำและเกษตรกรรายย่อย ได้ขยายตัวการเป็นการเคลื่อนไหวคัดค้านร่างกฎหมายน้ำซึ่งนำโดยองค์กรพัฒนาเอกชนหลายกลุ่ม โดยมีข้อโต้แย้งว่ากฎหมายน้ำเป็นการรวมศูนย์อำนาจในการบริหารจัดการน้ำของรัฐ ซึ่งทำลายวิถีการใช้น้ำและการจัดการน้ำของท้องถิ่นและมีเนื้อหาขัดรัฐธรรมนูญซึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ การใช้ระบบใบอนุญาตและการจัดเก็บค่าใช้น้ำจะเป็นการเอื้อต่อกลุ่มทุนอุตสาหกรรมและจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเข้าถึงน้ำของเกษตรกรรายย่อยและประชาชนทั่วไป อีกทั้งกระบวนการยกร่างกฎหมายน้ำยังขาดมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วถึง (เนตรดาว แพทยกุล และมนตรี จันทวงศ์, 2543, น.46-82) โดยในภาคประชาชนได้มีการจัดประชุมเสวนา การชุมนุมประท้วง และยื่นหนังสือคัดค้านร่างกฎหมายน้ำอย่างต่อเนื่อง กระแสของการคัดค้านกฎหมายน้ำลุกลามไปอย่างกว้างขวาง ต่อมา ในช่วงปี พ.ศ.2544-2545 สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้ดำเนินนโยบายปฏิรูประบบราชการและปรับปรุงโครงสร้างของกระทรวง ทบวง กรม ส่งผลให้กระบวนการจัดทำร่าง กฎหมายน้ำต้องล่าช้าออกไปและไม่ได้ถูกบรรจุเข้าสู่การพิจารณาเพื่อรอการปรับโครงสร้างส่วนราชการใหม่

ร่างกฎหมายน้ำในกระแสการปฏิรูประบบราชการและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการปฏิรูประบบราชการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545 มีการจัดตั้งกรมทรัพยากรน้ำ สังกัดในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยกรมทรัพยากรน้ำร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เริ่มกระบวนการยกร่างกฎหมายน้ำขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2546 - 2548 โดยได้มีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคทั่วประเทศ จำนวน 9 ครั้ง เพื่อหาแนวทางและกำหนดประเด็นในการยกร่างกฎหมายน้ำขึ้นใหม่ และหลังจากได้ร่างกฎหมายแล้วยังได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศอีก 14 ครั้ง เพื่อนำความเห็นมาปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายโดยการดำเนินโครงการครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมมากกว่า 5,000 คน มีการแจกแบบสอบถามมากกว่า 6,000 ฉบับ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงแนวโน้มถึงการให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมากยิ่งขึ้นและส่งผลให้ร่างกฎหมายฉบับนี้ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากหลายภาคส่วนมากยิ่งขึ้น (พัชรี สีโรรส, 2550)

สำหรับเนื้อหาของร่างกฎหมายน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรน้ำและการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัยแล้ง ซึ่งได้ยกร่างขึ้นจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีสาระสำคัญดังนี้ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, 2548)

1. กำหนดสิทธิในน้ำ โดยให้ทรัพยากรน้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
2. เพิ่มเติมหลักการเรื่องใช้น้ำตามความจำเป็น (Reasonable use) มาใช้ในการควบคุมกำกับสิทธิในการใช้น้ำตามระบบเจ้าของที่ดินริมน้ำ (Riparian Right system) โดยกำหนดให้การใช้งานน้ำของผู้ครอบครองที่ดินที่ติดกับแหล่งน้ำสาธารณะต้องไม่กระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น
3. ในการจัดสรรน้ำให้ใช้ระบบใบอนุญาต (Permit System) โดยแบ่งทรัพยากรน้ำออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) การใช้ทรัพยากรน้ำประเภทที่ 1 ได้แก่ การใช้น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อการดำรงชีพ การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน การเกษตรและการเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือน และ การใช้ทรัพยากรน้ำในปริมาณเล็กน้อย ได้แก่

(2) การใช้ทรัพยากรน้ำประเภทที่ 2 ได้แก่ การใช้น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการพาณิชย์ การอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การผลิตพลังงานไฟฟ้า การประปา

(3) การใช้ทรัพยากรน้ำประเภทที่ 3 ได้แก่ การใช้น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำในปริมาณมาก หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามลุ่มน้ำหรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง

ทั้งนี้ การใช้น้ำประเภทที่สอง ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการลุ่มน้ำ และการใช้น้ำประเภทที่สาม ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการน้ำแห่งชาติ

1. การใช้ทรัพยากรน้ำให้คำนึงถึงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ

2. ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สามารถออกกฎกระทรวงกำหนดค่าใช้น้ำประเภทที่สองและสามได้

3. ให้มีกองทุนทรัพยากรน้ำและกองทุนลุ่มน้ำในแต่ละลุ่มน้ำ

4. ในกรณีเกิดวิกฤติน้ำแล้งให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้เฉลี่ยหรือแบ่งปันน้ำได้

5. ให้การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาขาดแคลนน้ำหรือน้ำท่วม สามารถกระทำได้

เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น และลุ่มน้ำที่ได้รับประโยชน์จากการผันน้ำจะต้องจ่ายค่าทดแทนอย่างเป็นธรรมให้แก่กองทุนลุ่มน้ำของลุ่มน้ำที่ต้องรับความเสียหาย รับภาระ หรือขาดประโยชน์หรือขาดประโยชน์

ข้อสังเกตสำคัญของร่างกฎหมายฉบับนี้ได้แก่การเป็นร่างกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ผู้ใช้น้ำไว้อย่างมากตั้งแต่เรื่ององค์ประกอบของกรรมการลุ่มน้ำ การตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำตั้งแต่ระดับล่างสุดได้แก่องค์กรผู้ใช้น้ำ สหพันธ์ผู้ใช้น้ำ ไปจนถึงระดับสูงสุดคือสหพันธ์ผู้ใช้น้ำ และให้อำนาจแก่คณะกรรมการลุ่มน้ำในการบริหารจัดการน้ำค่อนข้างมาก

ในปี พ.ศ. 2548 กรมทรัพยากรน้ำได้ผลักดันร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่วาระการพิจารณาของรัฐบาลเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดความผันผวนทางการเมืองจากการชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาลของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 นายกรัฐมนตรีพ้นตำแหน่ง ทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภา และภายหลังการเลือกตั้งใหม่ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้เลือกตั้งเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 การชุมนุมอย่างต่อเนื่องส่งผลให้การบริหารราชการแผ่นดินต้องหยุดชะงักและนำไปสู่การรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ซึ่งส่งผลให้หน้าตางนโยบายปิดตัวลงอีกครั้ง

ร่างกฎหมายน้ำในอุ้งมือเทคโนโลยี: หลังรัฐประหาร 19 กันยายน

ภายหลังการรัฐประหาร คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวซึ่งมีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี และมีการจัดตั้งสมานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่แทนรัฐสภา รัฐบาลนี้ได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2550 เป็นปีแห่งการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา โดยมีการถวายพระราชสมัญญานาม “พระบิดาแห่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ” และประกาศให้เรื่องน้ำเป็นวาระแห่งชาติ (กรมทรัพยากรน้ำ, 2550) ส่งผลให้หน้าตางนโยบายในการจัดทำร่างกฎหมายน้ำถูกเปิดออกอีกครั้งโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เสนอร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่วาระการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง และในครั้งนี้ร่างกฎหมายน้ำได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและผ่านการ

ตรวจพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาอย่างรวดเร็ว ด้วยมุ่งหวังให้เกิดเป็นผลงานสำคัญในรัฐบาลแต่ปรากฏว่า
ในขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งประกอบไปด้วยอดีตรัฐมนตรี อดีตรัฐมนตรี
สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการด้านกฎหมาย

ภายใต้อิทธิพลของบรรดาเทคโนโลยีสารสนเทศที่มุ่งอยู่ในคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อหา
สาระในระดับหลักการของร่างกฎหมายน้ำฉบับที่ได้รับความเห็นชอบของประชาชนไปอย่างมาก โดยคณะกรรมการ
กฤษฎีกาได้มีความเห็นว่ารัฐควรที่จะมีอำนาจบริหารจัดการน้ำเช่นเดียวกับที่มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรอื่น
เช่น ป่าไม้ เหมืองแร่ และการกำหนดให้น้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอาจส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงน้ำ
ได้โดยเสรีมากเกินไปซึ่งเป็นการยากที่รัฐจะเข้าควบคุมและบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้
นี่ยังอาจจะก่อเกิดปัญหาในการตีความกฎหมายได้ตั้งนั้น จึงได้ปรับปรุงแก้ไขโดยเพิ่มอำนาจของรัฐในการเข้าควบคุม
การบริหารจัดการน้ำ โดยมีการเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญดังนี้

1. กำหนดให้ “แหล่งน้ำสาธารณะเป็นของรัฐ” แต่ “น้ำ” เป็นของส่วนรวม
2. การวางมาตรการจัดสรรน้ำ ยังคงให้ใช้ระบบใบอนุญาตและโดยแบ่งการใช้น้ำออกเป็น 3 ประเภท เช่น
เดิม แต่เปลี่ยนแปลงหลักการโดยให้การออกใบอนุญาตให้กระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่รัฐ โดยการใช้น้ำประเภท
ที่สอง ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการลุ่มน้ำ และการใช้น้ำประเภทที่สาม ต้องได้รับความเห็นชอบจาก
คณะกรรมการน้ำแห่งชาติ
3. ลดอำนาจของคณะกรรมการลุ่มน้ำ โดยให้แก่อำนาจรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงกำหนด
ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและอัตราค่าใช้น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สามได้โดยความเห็นชอบคณะกรรมการ
ทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
4. ยกเลิกการจัดตั้งกองทุนลุ่มน้ำในแต่ละลุ่มน้ำ ให้มีกองทุนทรัพยากรน้ำเพียงกองทุนเดียว
5. ยกเลิกหลักการให้ลุ่มน้ำที่ได้รับประโยชน์จากการผันน้ำจะต้องจ่ายค่าทดแทนอย่างเป็นทางการให้แก่ลุ่มน้ำ
ที่ต้องรับความเสียหาย รั่วไหล หรือขาดประโยชน์

ในแง่ที่ เนื้อหานโยบายการจัดสรรน้ำในมือเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีแนวโน้มที่จะหวนกลับไปสู่การบริหารจัดการ
แบบรวมศูนย์อำนาจรัฐยิ่งขึ้นอีกทั้งข้อเสนอมาตรการด้านความเป็นธรรมทางสังคมของผู้เสียหายจากกรณีของการ
ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำยังถูกตัดทิ้งไปเนื่องจากถูกมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยากและเป็นภาระในการจัดการของรัฐ

อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ผ่านไปถึงวาระรับหลักการของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.)
มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญฯ ขึ้นเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว ในช่วงเวลาเดียวกันได้มีการเสนอร่าง
กฎหมายน้ำอีกฉบับที่จัดทำขึ้นโดยคณะอนุกรรมการทรัพยากรน้ำในคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550) เพื่อพิจารณาควบคู่ไปกับฉบับของรัฐบาล โดยมีตัวแสดงนโยบายจาก
องค์กรใหม่ ๆ ได้แก่ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำการเกษตร ในกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เข้ามา
มีบทบาทในการยกร่างกฎหมายน้ำด้วยแต่ด้วยเนื้อหาของร่างกฎหมายที่มีความซับซ้อนและกระทบต่อสาธารณะ
ในวงกว้างอีกทั้งยังมีระยะเวลาดำเนินการยกร่างเพียงสองเดือนและนำไปสู่ความขัดแย้งของกรรมาธิการจาก
สายรัฐบาลและสาย สนช. ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำทางทหารและผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีความคิดเห็น
ขัดแย้งในหลักการสำคัญซึ่งไม่สามารถตกลงให้เป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายได้ เช่น ในการกำหนดสิทธิในทรัพยากรน้ำ
ว่าจะกำหนดให้เป็นของรัฐ ของประชาชน ของส่วนรวม หรือของชาติ โดยร่องรอยความขัดแย้ง เห็นได้ชัดเจน
จากการที่ในระหว่างการพิจารณามีกรรมาธิการลาออกถึง 3 รายในขณะเดียวกัน สถานการณ์ภายนอกสภาได้
เริ่มมีกระแสคัดค้านร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำซึ่งนำโดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรทำที่สุดใน
วาระประชุมพิจารณาร่างกฎหมายครั้งสุดท้ายของ สนช. เมื่อถึงวาระการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทรัพยากร
น้ำ พ.ศ. ... ได้มีสมาชิก สนช. รายหนึ่งคัดค้านโดยกดดันให้มีการนัดประชุมประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
จึงได้ประกาศปิดประชุมและร่างกฎหมายน้ำจึงมิได้ถูกพิจารณาในที่สุด

ร่างกฎหมายน้ำในกระแสวิกฤติการเมืองและวิกฤติมหาอุทกภัย

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 รัฐบาลของ นายสมัคร สุนทรเวช ไม่ร้องขอให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทุกฉบับที่ยังค้างอยู่ในการพิจารณาของ สนช. ส่งผลให้ร่างกฎหมายน้ำตกไปและต้องเริ่มต้นกระบวนการนำเสนอคณะรัฐมนตรีใหม่ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2550 - 2551 กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินโครงการทบทวนปรับปรุงร่างกฎหมายน้ำและจัดทำกฎหมายลำดับรองเพิ่มเติม (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2551ก, 2551ข, 2552) ท่ามกลางสภาวะไร้เสถียรภาพของรัฐบาลจากเหตุชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาลของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ปรากฏการณ์ “ตุลาการภิวัตน์” ที่ส่งผลให้ นายสมัคร สุนทรเวช ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปด้วยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และต่อเนืองด้วยรัฐบาลของนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งยุติลงด้วยการยุบพรรคตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ สภาวะวิกฤติทางการเมืองดังกล่าวส่งผลให้การผลักดันร่างกฎหมายน้ำทำได้เพียงแค่ผ่านเข้าไปค้างเพื่อรอการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลต่อไปเท่านั้น

ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนขั้วรัฐบาลในสมัยของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2551 รัฐบาลไม่ยืนยันการดำเนินการร่างกฎหมายที่ค้างพิจารณาในรัฐบาลเดิมทุกฉบับส่งผลให้ร่างกฎหมายที่ค้างอยู่ในวาระการพิจารณาต้องตก แต่ขณะเดียวกันในฝ่ายนิติบัญญัติกลับมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากหลายพรรคการเมืองได้มีความพยายามที่จะเสนอร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาหลายครั้ง ประกอบกับแผนนิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2552 - 2554 ได้มีการกำหนดให้ร่างกฎหมายน้ำเป็นหนึ่งในร่างกฎหมายสำคัญที่ต้องดำเนินการโดยเร่งด่วนสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ได้สร้างแรงกดดันให้รัฐบาลจำต้องดำเนินการเสนอร่างกฎหมายน้ำเพื่อเสนอไปประกอบคู่พิจารณาร่วมกันในรัฐสภา แต่การเปลี่ยนขั้วทางการเมืองในครั้งนี้ ได้นำไปสู่วิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองและการชุมนุมประท้วงของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2553 เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศยุบสภาและนำไปสู่ความรุนแรงจากการปราบปรามผู้ชุมนุมทางการเมืองที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก วิกฤติการเมืองดังกล่าวการผลักดันร่างกฎหมายน้ำยังเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่สามารถผลักดันร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาได้กระทั่งสิ้นสุดสมัยของรัฐบาลนี้

หลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 เพียงหนึ่งเดือนในสมัยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องเผชิญวิกฤติมหาอุทกภัยที่ร้ายแรงที่สุดในรอบ 50 ปี โดยกระแสน้ำท่วมไหลป่ามาตั้งแต่ภาคเหนือตอนบนจนถึงใจกลางกรุงเทพมหานครเกิดความเสียหายคิดเป็นมูลค่ามหาศาล วิกฤติดังกล่าวส่งผลให้ประเด็นการบริหารจัดการน้ำกลับมาสู่ความสนใจของสาธารณชนและรัฐบาลอีกครั้ง รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (สบอช.) ขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นหลายคน มีการริเริ่มดำเนินโครงการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้านบาท การดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความรีบเร่งภายใต้ความคลั่งใจของสาธารณชนในเรื่องความโปร่งใสของรัฐบาลและข้อเรียกร้องในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเฉพาะโครงการผันน้ำจากแม่น้ำปิงลงสู่แม่น้ำแม่กลอง หรือ ที่เรียกว่า “ฟลัดเวย์ตะวันตก” ได้นำไปสู่การต่อต้านคัดค้านจากภาคประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวางและต้องยุติการดำเนินการไปในที่สุด

ในสภาวะที่อารมณ์ของชาติและกระแสความต้องการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำพุ่งขึ้นสูงสุด อีกทั้งกลุ่มกดดันทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนต่างมุ่งหาเครื่องมือจัดการกับปัญหา ภาครัฐได้พยายามเสนอร่างกฎหมายน้ำเข้าสู่วาระการพิจารณาอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2555 -2556 โดยกรมทรัพยากรน้ำได้มีการศึกษาทบทวนและจัดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อปรับปรุงเนื้อหาสาระของร่างกฎหมายน้ำ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556) แต่กลับไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลและไม่เคยถูกผลักดันนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใดทั้งที่ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งใน ร่างกฎหมายเร่งด่วนตามแผนนิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2558 จนกระทั่งเมื่อความขัดแย้งทางการเมืองประทุ

ขึ้นอีกครั้งจากความพยายามออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ซึ่งนำไปสู่การประชุมประท้วงในนามของกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งต่อมาถึงแม้รัฐบาลจะประกาศยุบสภาและกำหนดวันเลือกตั้งใหม่ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 แต่กลับเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปก่อนการเลือกตั้งและมีการขัดขวางการเลือกตั้งในหลายหน่วยเลือกตั้งจนไม่สามารถจัดการเลือกตั้งได้สำเร็จ การชุมนุมประท้วงได้เริ่มขยายตัวเป็นวงกว้างและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในท้ายที่สุดจึงนำไปสู่การทำรัฐประหารของกองทัพในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557

ร่างกฎหมายน้ำในวาระปฏิรูปประเทศ?: หลังรัฐประหาร 22 พฤษภาคม

เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาได้เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศแล้ว ได้มีการออกคำสั่งที่ 85/2557 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2557ยกเลิกคณะกรรมการด้านทรัพยากรน้ำที่จัดตั้งขึ้นในรัฐบาลชุดเดิมทุกคณะ และแต่งตั้ง “คณะกรรมการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการน้ำ” ขึ้นแทน โดยมีพลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ รองหัวหน้าฝ่ายเศรษฐกิจ เป็นประธานกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์และกรอบนโยบายด้านการบริหารจัดการน้ำของประเทศเสนอต่อ คสช. และรัฐบาลจนกระทั่งเมื่อเดือนกรกฎาคม 2558 จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติขึ้น โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานคณะกรรมการดังกล่าวด้วยตนเอง ในฐานะนายกรัฐมนตรี (ฐานเศรษฐกิจ, 22 กรกฎาคม 2558, น. 39)

ในขณะที่ช่วงปลายปี พ.ศ.2557 ถึงกลางปี พ.ศ.2558 สถานการณ์ภัยแล้งของประเทศไทยอยู่ในขั้นวิกฤติ รัฐบาลได้ประกาศสงวนน้ำและขอให้ชาวนางดทำนาอย่างต่อเนื่องถึงสามครั้งในรอบสองปี และมีการคาดการณ์ว่าเกิดวิกฤติน้ำแล้งที่สุดในรอบ 40 ปี (มติชนรายวัน, 9 มิถุนายน 2558, น.8) สถานการณ์ความสนใจในปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำเปลี่ยนแปลงจากปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นจากมหาอุทกภัยไปสู่ปัญหาวิกฤติน้ำแล้งแทน และกระแสดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระแสผลักดันร่างกฎหมายน้ำอีกครั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ฉบับซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขจากผลงานวิจัยเมื่อปี พ.ศ. 2556เข้าสู่วาระการพิจารณาของรัฐมนตรีอีกครั้ง และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการแล้วเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 โดยร่างกฎหมายน้ำฉบับนี้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในประเด็นการจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งจากเดิมหลายประการ ดังนี้

1. แก้ไขหลักการเรื่องสิทธิในน้ำจากเดิมที่กำหนดให้ทรัพยากรน้ำเป็นของรัฐโดยแก้ไขเป็น “ทรัพยากรน้ำสาธารณะเป็นของส่วนรวมบุคคลมีสิทธิใช้น้ำได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ในกิจกรรมหรือที่ดินตนโดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น”
2. ในมาตรการการจัดสรรน้ำยังคงยึดหลักควบคุมการใช้น้ำโดยระบบใบอนุญาตและแบ่งการใช้น้ำออกเป็น 3 ประเภทเช่นเดิม แต่มีการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การออกใบอนุญาตใช้น้ำ โดยให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ออกใบอนุญาตสำหรับการใช้น้ำประเภทที่สองและการใช้น้ำประเภทที่สามโดยความเห็นชอบจากคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติแล้วแต่กรณี
3. ให้อำนาจรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและอัตราค่าใช้น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สามโดยความเห็นชอบคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
4. การกำหนดให้การใช้น้ำต้องคำนึงถึงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ
5. กรณีผู้ขอใช้น้ำมีสถานที่กักเก็บน้ำไว้โดยเฉพาจะต้องมีการจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำทั้งในภาวน้ำท่วมหรือภาวน้ำแล้ง เช่น การป้องกันมิให้น้ำล้นออกจากสถานที่กักเก็บเมื่อเกิดภาวน้ำท่วม หรือการลดปริมาณการใช้น้ำ การจัดหาแหล่งน้ำทดแทนและกำหนดอัตราการเปลี่ยนน้ำในภาวน้ำแล้ง
6. ให้คณะกรรมการลุ่มน้ำโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีประกาศภาวน้ำแล้งและประกาศให้มีการแบ่งปันน้ำได้ โดยการแบ่งปันน้ำต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและผู้ใช้น้ำต้องเสียหายน้อยที่สุด และให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศภาวน้ำแล้งฉุกเฉินได้
7. กำหนดให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ มีอำนาจสั่งให้มีการ

ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำเพื่อบรรเทาภาวะขาดแคลนน้ำหรือภาวะน้ำท่วมได้เท่าที่จำเป็น

8. กำหนดให้คณะกรรมการลุ่มน้ำจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้งและภาวะน้ำท่วมไว้เป็นการล่วงหน้าทั้งแผนในกรณีปกติและกรณีฉุกเฉิน รวมทั้งการจัดทำระบบเตือนภัยน้ำท่วม

ในช่วงเวลาเดียวกัน ภาคประชาชนก็เกิดความเคลื่อนไหวในการยกร่างกฎหมายน้ำฉบับประชาชนขึ้นอีก ฉบับโดยริเริ่มขึ้นจากสมัชชาองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม 74 องค์กร ร่วมกับคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยได้จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อยกร่างกฎหมายน้ำ โดยบรรดาตัวแสดงนโยบายใหม่ ๆ ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ ได้แก่ บรรดาผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายและคณะอนุกรรมการในสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติและสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่แต่งตั้งขึ้นภายหลังการรัฐประหารร่วมกับสมาคมเทคโนโลยี เช่น คณะอนุกรรมการแหล่งน้ำ ในวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายได้เสนอร่างกฎหมายน้ำไปยังสภาปฏิรูปแห่งชาติในเดือนมกราคม พ.ศ. 2558

สาระสำคัญของร่างกฎหมายน้ำฉบับนี้มีโครงสร้างของหลักการเช่นเดียวกับของร่างรัฐบาล แต่มีความแตกต่างที่เนื้อหาที่มีการมุ่งเน้นการรองรับสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำ โดยเนื้อหาในส่วนของการจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้งมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

1. กำหนดให้ทรัพยากรน้ำเป็นของส่วนรวม
2. กำหนดให้สิทธิในการใช้น้ำเพื่อการดำรงชีพ การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน การเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์รายย่อย และการใช้น้ำตามจารีตประเพณี เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน
3. ยังคงเสนอให้ใช้ระบบใบอนุญาตในการควบคุมกำกับกำกับการใช้น้ำ โดยแบ่งการใช้น้ำเป็น 5 ประเภท ได้แก่
 - 3.1 การใช้น้ำประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ การใช้น้ำเพื่อการดำรงชีพ อุปโภคบริโภคในครัวเรือน
 - 3.2 การใช้น้ำประเภทที่สอง ได้แก่ การใช้น้ำเพื่อจารีตประเพณี รักษาระบบนิเวศน์ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - 3.3 การใช้น้ำประเภทที่สาม ได้แก่ การใช้น้ำเพื่อการเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์รายย่อย และการอุตสาหกรรมในครัวเรือน
 - 3.4 การใช้น้ำประเภทที่สี่ ได้แก่ การใช้น้ำทุกประเภทเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่อาจใช้น้ำในปริมาณมาก อาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามลุ่มน้ำหรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง

1. กำหนดลำดับความสำคัญการใช้น้ำ โดยให้การใช้น้ำเพื่อการดำรงชีพ อุปโภคบริโภคในครัวเรือน การใช้น้ำเพื่อจารีตประเพณี รักษาระบบนิเวศน์ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นลำดับแรก
2. การใช้น้ำประเภทที่สี่และประเภทที่ห้าต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่โดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำหรือคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และการเก็บค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าใช้น้ำให้เป็นไปที่ กนช. กำหนด

3. กำหนดให้กรรมการลุ่มน้ำมีอำนาจหน้าที่จัดทำแผนบริหารจัดการน้ำในภาวะวิกฤติ และร่วมดำเนินงานกับผู้อำนวยการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตสำคัญของร่างกฎหมายทั้งสองฉบับนี้คือถึงแม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักการสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะมาตรการเกี่ยวกับการจัดทำแผนและการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้งในรายละเอียดเพิ่มขึ้น แต่หลักการเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม โดยเฉพาะกรณีของการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการผันน้ำ ข้ามลุ่มน้ำกลับไม่มีปรากฏในร่างทั้งสองฉบับนี้ และยังคงมีกองทุนทรัพยากรน้ำเพียงกองทุนเดียวโดยไม่มีกองทุน ลุ่มน้ำหรือข้อกำหนดอื่นใดที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นธรรมสำหรับกรณีดังกล่าวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในร่างกฎหมายน้ำฉบับที่เสนอโดย คปก. ถึงแม้จะมีการกล่าวเจตนารมณ์ว่ามุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่

กลับให้อำนาจในการตัดสินใจและจัดสรรน้ำในระดับลุ่มน้ำไว้กับคณะกรรมการระดับชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี และผู้ทรงคุณวุฒิเสียเป็นส่วนใหญ่ เท่ากับเป็นการส่งคืนอำนาจการบริหารจัดการน้ำย้อนไปยังส่วนกลางเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังไม่มีกำหนดมาตรการเพื่อสร้างความเป็นธรรมในกรณีผันน้ำข้ามลุ่มน้ำไว้ด้วย

ขณะนี้ (เดือนกันยายน 2558) ร่างกฎหมายน้ำฉบับรัฐบาลที่เสนอโดยกรมทรัพยากรน้ำ อยู่ระหว่างการตรวจพิจารณาจากคณะกรรมการกฤษฎีกา และร่างกฎหมายน้ำฉบับที่เสนอโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ก็อยู่ระหว่างการพิจารณาปรับปรุงโดยคณะอนุกรรมการปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติแล้วเช่นกัน และคาดว่าร่างกฎหมายทั้งสองฉบับจะถูกผลักดันเข้าสู่ระเบียบวาระการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติภายในเร็ววันนี้ ซึ่งเป็นที่น่าจับตามองว่า ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำจะสามารถผ่านการวาระการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้หรือไม่ เนื้อหาสาระของร่างกฎหมายที่อาจจะออกมาบังคับใช้จะมีหน้าตาเป็นอย่างไรและถ้าหากเนื้อหาสาระไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนผู้ใช้น้ำซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายดังกล่าวทั้งประเทศจะมีการเคลื่อนไหวอย่างไรต่อไปภายใต้สถานการณ์ของสังคมการเมืองหลังการรัฐประหารที่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนได้ถูกลิดรอนและจำกัดไว้ดังเช่นปัจจุบัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

“น้ำท่วมน้องว่าดีกว่าฝนแล้งพี่ว่าน้ำแห้งปล่อยให้ฝนแล้งเสียยิ่งดีกว่า...”

“กรอบคิดเรื่องการที่คนหรือชุมชนตัวเล็ก ๆ ต้องยอมเสียสละเพื่อประโยชน์ของคนทั้งประเทศที่มาพร้อมกับการพัฒนา สะท้อนอยู่ในนโยบายการผันน้ำทั้งหมด ไม่ว่าจะ เป็นของภาครัฐ มีวิสัยทัศน์ของไทยพีบีเอสที่สร้างความซาบซึ้งแล้วบอกว่าคนไทยรักกันยิ่งใหญ่หัวใจโต ต้องยอมเสียสละเพื่อคนอื่นซึ่งเป็นใครก็ไม่รู้ และสะท้อนอยู่ในระบบสร้างคันกันน้ำของ กทม. เพราะฉะนั้นการเมืองว่าด้วยเรื่องน้ำ วาทกรรมทั้งหมดที่ว่าด้วยเรื่องความเข้าใจเรื่องน้ำบวกกับการบริหารจัดการ มันจึงมาอยู่ที่ “Social dilemma” ว่าสุดท้ายแล้ว เนื้อแท้ของประชาธิปไตยต้องยอมเสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่จริงหรือ? แล้วคนตัวเล็กตัวน้อยที่ถูกกดจะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อที่จะบอกว่าไม่ต้องการเสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่ได้หรือไม่”

(วันรัก สุวรรณวัฒนา กล่าวในงานเสวนา “เปิดน้ำท่วม (ปาก) :หลากหลายความคิดจาก ผู้ลี้ภัยน้ำท่วมกรุงเทพ” จัดขึ้น ณ ร้านหนังสือ Book Republic จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 5 พฤศจิกายน 2554)

จากคำโปรยข้างต้น ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกำหนดนโยบายการจัดการจัดสรรน้ำและมาตรการในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้งในสถานะฉุกเฉินนั้น ไม่อาจพิจารณาได้แต่เพียงแง่มุมเชิงเทคนิควิศวกรรมแหล่งน้ำเท่านั้น แต่ยังต้องพิจารณาในแง่มิติความเป็นธรรมทางสังคมระหว่างผู้คนที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ ครอบคลุมไปถึงมิติชนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเท่าเทียมและความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งทำให้การกำหนดนโยบายการจัดการจัดสรรน้ำและการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมภัยแล้งในปัจจุบันซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

บทความนี้ เป็นความพยายามอธิบายให้เห็นถึงการก่อรูปและพัฒนาการของเนื้อหา นโยบายการจัดการจัดสรรน้ำ และการจัดการน้ำท่วมภัยแล้ง ภายใต้กระแสปัญหาวิกฤติน้ำที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและขยายวงเข้าไปผสมปนเป่ร่วมกับความขัดแย้งทางการเมืองท่ามกลางตัวแสดงนโยบายที่แตกต่างหลากหลายซึ่งเข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลอยู่ในกระบวนการกำหนดนโยบายการจัดการจัดสรรน้ำ ซึ่งในแง่กระบวนการกำหนดระเบียบวาระนโยบาย เราพบว่ามิชชั่นเสนอ นโยบายจำนวนมากถูกผลิตขึ้นบนพื้นฐาน ของความรู้ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ทศนคติที่แตกต่างกันของตัวแสดงนโยบายเราพร่องรอยของการต่อสู้ต่อรองในทางการเมือง ทั้งมิติในด้านความร่วมมือและการต่อต้านคัดค้านในกระบวนการกำหนดนโยบาย และถึงแม้หน้าตาต่างนโยบายในเรื่องการจัดทำร่างกฎหมายน้ำจะถูกเปิดออกหลายครั้งไม่ว่าจะด้วยการผลักดันของกระแสของปัญหาวิกฤติที่น้ำท่วมและวิกฤติภัยแล้งที่รุนแรงและสร้างความเสียหายอย่างหนัก หรือกระแสการเมืองที่เสนอนโยบายเพื่อใช้ในการหาคะแนนนิยมจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

หรือแม้กระทั่งเพื่อแสวงหาความชอบธรรมในรัฐบาลหลังการรัฐประหารก็ตาม แต่หน้าตาบานนี้ก็มักจะถูกปิดลงอย่างรวดเร็วจากการขาดเสถียรภาพทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ เรายังพบอีกว่าในยุคสมัยที่สังคมมีความเป็นประชาธิปไตย เนื้อหาของนโยบายมักสะท้อนออกมาในรูปของการบริหารจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมและการให้อำนาจแก่ประชาชน แต่ในยุคสมัยที่สังคมไร้เสรีภาพหลังการรัฐประหาร เนื้อหาของนโยบายก็มักย้อนกลับไปสู่การรวมศูนย์อำนาจรัฐและทวงอำนาจในการบริหารจัดการน้ำกลับมาสู่มือของชนชั้นนำเสมอ

ยิ่งไปกว่านั้น ในสังคมการเมืองแบบเผด็จการอำนาจนิยม ผู้คนตัวเล็กตัวน้อยที่ไร้อำนาจต่อรองซึ่งในยามปกติพวกเขา “เสียงเบา” อยู่แล้วยังถูกปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็จะยิ่งกลายเป็นพวก “ไร้เสียง” ไปในที่สุด ตัวอย่างเช่น ในช่วงวิกฤติน้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2554 ผู้คนที่อยู่อาศัยนอกคันกั้นน้ำจำต้องเป็นผู้เสียสละผู้คนในจังหวัดรอบนอกกรุงเทพมหานครจำต้องเป็นผู้เสียสละพลว่งมาถึงต้นปี 2558 ภายใต้วิกฤติภัยแล้งเกษตรกรชาวนาต้องเป็นผู้เสียสละ ชาวชนบทต้องเป็นผู้เสียสละเพื่อให้ชาวเมืองได้มีน้ำประปาใช้สอย ให้นิคมอุตสาหกรรมได้มีน้ำใช้สอย ในขณะที่ข้อเสนอนโยบายเกี่ยวกับมิติในด้านความเป็นธรรมในแง่ของการผันน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งกลับมิได้คำนึงถึงสิ่งที่ได้เคยมีการศึกษาเรื่องนี้ไว้แล้ว วาทกรรมเรื่องคนไทยรักกัน ต้องสามัคคีกันและเสียสละเพื่อส่วนรวมที่เคยมีพลังและใช้ได้ดีในสังคมไทยอาจใช้ไม่ได้ผลอีกต่อไปภายใต้สภาวะสังคมแตกร้าที่สะสมความเกลียดชังและโหยหาความเสมอภาคเท่าเทียมและเสรีภาพดังเช่นปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะเชิงสำหรับการกำหนดนโยบาย การจัดสรรน้ำและการป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งสามประการได้แก่

ประการแรก ผู้เขียนเสนอให้นำแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมมาใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำข้อเสนอแนะนโยบาย โดยเฉพาะกรณีของการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำหรือข้ามพื้นที่เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมและ/หรือภัยแล้ง โดยเสนอให้กลับไปพิจารณาถึงแนวทางการกำหนดให้ลุ่มน้ำที่ได้รับประโยชน์จากการผันน้ำต้องจ่ายค่าชดเชยความเสียหายหรือจัดให้มีประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบอื่นต่อลุ่มน้ำที่ได้รับความเสียหาย ไร่บาระ หรือขาดประโยชน์จากการผันน้ำ ทั้งนี้ อาจต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนลุ่มน้ำเพื่อเป็นกลไกในการจัดการหรือแนวทางที่ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมการระบายน้ำหรือภาษีการผันน้ำเพื่อจ่ายตอบแทนให้กับลุ่มน้ำที่ต้องเสียประโยชน์ด้วย

ประการที่สอง เสนอให้นำแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) มาใช้ในกระบวนการกำหนดนโยบายการจัดสรรน้ำ โดยเน้นสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน และกระบวนการประเมินผลโดยสร้างระบบการบริหารงานภาครัฐให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อมุ่งไปสู่ทิศทางการจัดตั้งเครือข่ายของผู้ใช้น้ำและผู้มีส่วนได้เสียทั้งในระดับชาติระดับลุ่มน้ำและระดับลุ่มน้ำสาขา โดยยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากเพียงการปรึกษาหารือรับฟังความคิดเห็นไปสู่การเป็นพันธมิตรร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะประการสุดท้าย

คงเป็นการเรียกร้องให้ผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายต้องตระหนักถึงประเด็นความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการนโยบายโดยเฉพาะบรรดา “นักแสวงหาโอกาส” ที่มุ่งผลักดันประเด็นนโยบายสังคมต่าง ๆ จะต้องละทิ้งความเชื่อผิด ๆ ที่ว่าการรัฐประหารคือกุญแจสำหรับเปิดหน้าต่างของโอกาสและต้องอาศัยโอกาสนี้ในช่วงชิงพื้นที่สำหรับการปฏิรูปหรือผลักดันประเด็นนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือกล่าวอย่างถึงที่สุดว่าททกรรม “อย่าให้เสียของ” ที่หลายคนชอบพูดกันนั้นใช้ไม่ได้ เพราะเราพึงต้องระลึกเสมอว่าการใช้อำนาจเผด็จการในช่วงการรัฐประหารเพื่อเป็นช่องทางหรือเครื่องมือผลักดันนโยบายหรือกฎหมายนั้นย่อมปราศจากฐานความชอบธรรมทางการเมืองและปราศจากการยอมรับของประชาชนอย่างแท้จริง และการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ตื้นเขินสมควรวางอยู่บนพื้นฐานสังคมการเมืองประชาธิปไตยที่ผู้คนต่างมีสิทธิ เสรีภาพ อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2550ก). รายงานโครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ 25 ลุ่มน้ำ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท พี แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- กรมทรัพยากรน้ำ. (2550ข). วาระนั้นแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “วาระนั้นแห่งชาติ” 21 กรกฎาคม 2543)
- กอบกุล วยะนาคร. (2555). การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (รายงานฉบับสมบูรณ์), กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย
- กิตติ วิสารกาญจน. (2555). การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายสิทธิในน้ำของประเทศไทย : การศึกษาในเชิงวาทกรรม. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติ วิสารกาญจน. (2556). ถอยหลังลงพลัดเวย์ : การบริหารจัดการน้ำแบบ (ไม่) มีส่วนร่วมของประเทศไทย, ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 “การสร้างประชาธิปไตยกับปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่น” วันที่ 27 – 28 พฤศจิกายน 2556.
- เนตรดาว แพทยกุล และมนตรี จันทวงศ์. (2543). สายน้ำและความเป็นไท (น้ำ: การจัดการทรัพยากรน้ำโดยที่มีส่วนร่วมของประชาชน). เชียงใหม่ : มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล สุรีย์พร พันพื้ง และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2550). “ระเบิดคนเมืองในประเทศไทย”. ใน ประชากรและสังคม 2550. วรชัย ทองไทย และสุรีย์พร พันพื้ง. บรรณาธิการ, นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม,
- พัชรี สิโรรส, (2550). “รัฐและประชาชนในการร่วมร่าง พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ พ.ศ.” ใน รัฐศาสตร์สาร.28, 1 (มกราคม-เมษายน): 157-190.
- พัชรี สิโรรส. (2555). “การใช้ Policy-Making Approach ศึกษาการเมืองไทย” ใน พลวัตนโยบายสาธารณะจากรัฐ เอกชน สู่ประชาชน. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ. (2544). รายงานการวิจัย การบริหารจัดการน้ำสำหรับประเทศไทย, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วุฒิสภา. (2546). รายงานการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สัมฤทธิ์ผลในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมาธิการวิสามัญศึกษาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สัมฤทธิ์ผลในประเทศไทย.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2557) นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพ. บทพิจารณาพิมพ์สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2547). รายงานโครงการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและจัดทำร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (รายงานหลัก). กรุงเทพฯ :คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2548). รายงานโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (รายงานหลัก). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). รายงานโครงการศึกษาทบทวนและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อจัดทำร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (รายงานฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการทรัพยากรน้ำ. (2550). รายงานการศึกษาร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ., กรุงเทพฯ : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร.
- สภาผู้แทนราษฎร. (2551). รายงานการศึกษากำหนดกรอบแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแก้ไขปัญหาน้ำ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). โครงการศึกษาการบริหารจัดการน้ำของชาติอย่าง

- มีประสิทธิภาพและการจัดการ 25 กลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายสาธารณะ. สมบัติ อารงธัญวงศ์. (2549). นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- Birkland, T.A.(2007).“ **Agenda Setting in Public Policy**”. in Fischer, F., Miller, G.J. & Sidney, M.S. (eds.) . Handbook of Public Policy Analysis : Theory, Politics and Methods. (pp.63-78). Boca Raton, FL: CRC press (Teylor & Francis Group).
- Global Water Partnership. (2000). **Technical Advisory Committee**. Integrated Water Resources Management: Tac Background papers (No. 4), Stockholm : GWP Kingdon, J.W..(1995). Agendas, alternatives, and public policies (2nd ed.). New York: Longman.
- Mollinga, P. P. & Bolding, A. 2004., **The Politics of Irrigation Reform Contested Policy Formulation and Implementation in Asia, Africa and Latin America**. Ashgate Publishing Ltd., England.

สถานะอำนาจของสหภาพยุโรป กับบทบาทต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย⁶³ European Union's Power Position and Its Influences in Southeast Asia and Thailand

ณัฐนันท์ คุณมาศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และผู้อำนวยการหลักสูตรสหสาขาวิชายุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งประเมินสถานะความเป็นมหาอำนาจของสหภาพยุโรปที่เดิมที่ไม่สามารถจัดเข้าข่ายเป็นรัฐองค์การระหว่างประเทศหรือระเบียบระหว่างประเทศได้แน่ชัด โดยพิจารณาความแตกต่างจากองค์ประกอบอำนาจของรัฐชาติ อันประกอบด้วยที่ตั้งและภูมิรัฐศาสตร์ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม โครงสร้างทางการเมืองภายใน ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการบูรณาการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลก สถานะตัวแสดงทางการเมืองระหว่างประเทศและการเป็นผู้นำในเชิงคุณธรรมระหว่างประเทศ พร้อมทั้งนำการประเมินสถานะความเป็นมหาอำนาจดังกล่าวมาพิจารณาบทบาทต่อบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทยด้วย

ผลการศึกษาพบว่า สหภาพยุโรปไม่ได้มีลักษณะเข้าข่ายมหาอำนาจดั้งเดิม มหาอำนาจขนาดกลางและมหาอำนาจแบบ “แกน” กลาง หรือแม้แต่มหาอำนาจทางพลเรือน ตามแนวคิดแบบรัฐชาติ หากสถานะอำนาจของสหภาพยุโรปนับเป็นมหาอำนาจเชิงโครงสร้างอันเกิดขึ้นจากภารกิจในระดับโลกที่ได้รับการยอมรับและเกิดฉันทานุมติในวงกว้าง สหภาพยุโรปสามารถสร้างปทัสถานเชิงกดดันเพื่อเป็นเงื่อนไขกับรัฐอื่นตั้งแต่การจูงใจ การให้รางวัล และการลงโทษต่อรัฐที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้ แม้สหภาพยุโรปเว้นการใช้กำลังทหารในการปฏิสัมพันธ์กับรัฐอื่น แต่ได้แสดงบทบาทช่วยเหลือมหาอำนาจใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกาในหลายวิกฤตการณ์ความมั่นคงโลกแทน นอกจากนี้ ภารกิจภาคประชาสังคมที่ทำให้สหภาพยุโรปก้าวพ้นมหาอำนาจแบบเดิมในกรอบรัฐชาติยังถือว่ามีความสำคัญต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งความสัมพันธ์แบบทวิภูมิภาคนิยมกับอาเซียนและความสัมพันธ์กับไทยโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทด้านการถ่ายโอนคุณค่าทางด้านมนุษยนิยม การส่งเสริมการบูรณาการของอาเซียน การสร้างโอกาสทางการค้าการลงทุน การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศทางด้านการพัฒนา รวมถึงความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและการจัดการภัยพิบัติ ทั้งยังพบว่า สหภาพยุโรปได้แสดงสถานะมหาอำนาจผ่านปทัสถานการจูงใจควบคู่กับการให้รางวัลในระดับกรอบอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจและการเมือง หากแตกต่างจากบทบาทต่อไทยโดยเฉพาะที่สหภาพยุโรปประสบความสำเร็จจากการใช้ปทัสถานทั้งสองในเรื่องเศรษฐกิจมากกว่าด้านการเมือง

คำสำคัญ: มหาอำนาจ, สหภาพยุโรป, ความสัมพันธ์ต่างประเทศสหภาพยุโรป-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ความสัมพันธ์ต่างประเทศ
สหภาพยุโรป-ไทย

Abstract

The research article assesses the European Union (EU)'s power positions, whose entity could not explicitly be categorized into either a nation state, an international organization or an international regime. The research considers the EU power attributes which are different from

63 บทความนี้มาจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “โครงการศึกษาสถานการณ์และนโยบายด้านความมั่นคงกลุ่มประเทศมหาอำนาจต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย กรณีสหภาพยุโรป จัดทำโดย” ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดย สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) พฤษภาคม 2556

those of nation states, ranging from geography and geopolitics, socio-cultural setting, internal political and administrative system, economic wealth and integration to the world economy, roles as an international actor and an international norm leader. These EU attributes are applied to evaluate its power positions and roles in the Southeast Asian Region and Thailand.

The research finds out that the EU cannot be placed in either the realms of a traditional great power, a middle/pivotal middle power, or even a civilian power. The power positions of the EU are structural and derived from “functions” with worldwide recognition and consensus. The EU can establish normative pressures to be conditions in the relations with other states coupled with the use of persuasion, reward and punishment means to show exercises of powers. Even though the EU is not be able to use force but it has been assisting the great power like the United States in numbers of global security crises. Moreover, EU functions targeted at civil society have elevated the EU from orthodox definitions and concepts of nation-state based great powers. EU programmes have created great impacts on both bi-regional relations with the Southeast Asian region and relations with Thailand, particularly the humanist values’ transference, the support for ASEAN integration, the promotions of trade and investment opportunities, international aids for development, as well as humanitarian and disaster relief assistances. The research also discovers that, at the ASEAN level, the EU has been exercising its normative power through the use of persuasion coupled with reward in economic and political relations. Meanwhile, EU’s influences on Thailand have been more on economic norm pressures rather than political ones.

Keywords: great power, European Union, European Union-Southeast Asia relations, European Union-Thailand relations

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง “ประเทศมหาอำนาจ” คงไม่ยากนักที่จะกล่าวถึงองค์ประกอบของอำนาจที่ก่อร่างและสนับสนุนสถานะอำนาจของประเทศนั้น ๆ ดังเช่น แสตนยานุภาพทางทหารของสหรัฐอเมริกา ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของจีน หรือทรัพยากรทางพลังงานและสินแร่อันมั่งคั่งของรัสเซีย หากกรณีของสหภาพยุโรปมีลักษณะแตกต่างไป เพราะสถานะของสหภาพยุโรปไม่ใช่ “ประเทศ” แต่กลับมีสถานะอำนาจต่อการโน้มนำหรือโน้มน้าวภารกิจระดับโลก ดังตัวอย่างที่ชัดเจนจากกรณีการเข้าไปเจรจาในรัฐที่มีอาวุธทำลายล้างสูงไว้ในครอบครอง การให้ความช่วยเหลือในวิกฤตการณ์ปฏิวัติอาหรับและผลจากสงครามกลางเมืองที่ซีเรีย รวมถึงบทบาทต่อการทำพิธีสารเกียวโตเพื่อลดการปล่อยแก๊สเรือนกระจกที่โดดเด่นมากกว่ามหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและจีน จนกล่าวได้ว่า ภารกิจดังกล่าวเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าสหภาพยุโรปไม่เป็นผู้ผลักดัน ทั้งนี้ การโน้มนำหรือโน้มน้าวข้างต้นก็มาสู่การยอมรับสถานะอำนาจของสหภาพยุโรปจากประเทศและองค์การอื่น ๆ มากกว่าการมององค์ประกอบอำนาจ (power attributes) แต่เพียงอย่างเดียว จนมีถ้อยคำในลักษณะที่ว่า สหภาพยุโรปเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมมากที่สุดในโลก นอกจากนี้ สถานะอำนาจของสหภาพยุโรปยังสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงหรือวิกฤตภายในสหภาพยุโรป อย่างภาวะระส่ำระสายของยุโรปโซน เพราะวิกฤตดังกล่าวยังสะท้อนต่อประชาคมโลกอย่างมีนัยยะสำคัญด้วย

ยิ่งในปัจจุบันมีกระแสการรวมตัวกันภายในบริเวณภูมิภาคอื่นของโลก จากกระแสภูมิภาคนิยม (Regionalism) ภูมิภาคคาบสมุทรหรือการอภิวัฒน์เป็นภูมิภาค (Regionalization) อย่างเช่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การรวมตัวดังกล่าวก็อาศัยสหภาพยุโรปเป็นจุดอ้างอิง อันแสดงให้เห็นว่า เราต่างตระหนักถึงความสำคัญของการมีอยู่ของสหภาพ

ยุโรป และการมีอยู่ของสหภาพยุโรปยังมีบทบาทในฐานะบทเรียนที่กำหนดความคิดเรื่องการบูรณาการในภูมิภาค ด้วยเหตุข้างต้น บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาองค์ประกอบสถานะอำนาจของสหภาพยุโรป ซึ่งแตกต่างจากกรอบความคิดว่าด้วยมหาอำนาจแบบดั้งเดิม โดยจะเริ่มจากภูมิหลังของสหภาพยุโรปในฐานะเป็นโครงการบูรณาการหนึ่งเดียวในโลก ก่อนประเมินองค์ประกอบของสหภาพยุโรปที่แปลกแตกต่างจากรัฐชาติ ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งและภูมิรัฐศาสตร์ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม โครงสร้างทางการเมืองภายใน ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการบูรณาการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลก สภาพแวดล้อมทางทหารระหว่างประเทศและการเป็นผู้นำในเชิงคุณธรรมระหว่างประเทศ เพื่อดูสถานะอำนาจของสหภาพยุโรปในระดับโลก และท้ายที่สุดก็จะนำมาสู่กรณีศึกษา การวิเคราะห์บทบาทของสหภาพยุโรปต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทยต่อไป

ภูมิหลังของสหภาพยุโรป

สหภาพยุโรปถือเป็นการบูรณาการในระดับภูมิภาคหนึ่งเดียวในโลกที่มุ่งสู่แนวทางเหนือรัฐ (Supranationalism) หมายถึง การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจจากรัฐสมาชิกไปยังสหภาพยุโรปแทน จุดกำเนิดของสหภาพยุโรปเริ่มตั้งแต่การแสวงหาสันติภาพหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง โดยเริ่มจากการจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community: ECSC) ในปี 1952⁶⁴ ประชาคมนี้มีสาระสำคัญคือ การรวมทรัพยากรถ่านหินและเหล็กของหกประเทศในภูมิภาคยุโรป อันประกอบไปด้วย ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และลักเซมเบิร์ก จวบจนมีการขยายบูรณาการและองค์กรมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปี 1992 ประเทศสมาชิก 15 ประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญาก่อตั้งสหภาพยุโรป (Treaty of the European Union: TEU) หรืออีกชื่อหนึ่งว่า “สนธิสัญญามาสทริคท์” (Treaty of Maastricht) ก่อตั้งสหภาพยุโรป (European Union, “The history of European Union”)

สหภาพยุโรปมีการบริหารงานในระบบเสาหลัก (pillarization) สามเสาหลัก ได้แก่ เสาหลักแรก ว่าด้วยการบูรณาการด้านสังคมและเศรษฐกิจซึ่งมีลักษณะเหนือรัฐแต่ดั้งเดิม (European Community: EC) เสาหลักที่สองคือ นโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง (Common Foreign and Security Policy: CFSP) และเสาหลักที่สามคือ ความร่วมมือด้านกิจการยุติธรรมและกิจการภายใน (Justice and Home Affairs: JHA) โดยเสาหลักที่สองและสามนี้ยังเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสมาชิก (Intergovernmentalism) (McCormick, 2002) หมายถึง รัฐสมาชิกยังไม่ถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดให้กับสหภาพยุโรป อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาปฏิรูปองค์กรของสหภาพยุโรป ไม่ว่าจะเป็นสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Treaty of Amsterdam) สนธิสัญญานีซ (Treaty of Nice) หรือสนธิสัญญาลิสบอน (Treaty of Lisbon) มีความพยายามย้ายภารกิจที่อยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจของรัฐบาลสมาชิกลงสู่การตัดสินใจแบบเหนือรัฐที่สถาบันของสหภาพยุโรปที่บรัสเซลส์มากขึ้นด้วย

ปัจจุบันสหภาพยุโรปมีสมาชิก 27 ประเทศ⁶⁵ การรับสมาชิกครั้งใหญ่จากอดีตประเทศสังคมนิยมเกิดขึ้นหลายระลอก ภายหลังจากการทลายกำแพงเบอร์ลินในปี 1989 และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี 1991

64 ต่อมาในปี 1957 ประเทศสมาชิกของ ECSC ได้ลงนามสนธิสัญญาแห่งโรม (Treaty of Rome) ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของการก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community: EEC) และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป (European Atomic Energy Community: EURATOM) จากนั้นองค์กรทั้งสามอันประกอบด้วย ECSC EEC และ EURATOM ได้หลอมรวมเข้าด้วยกันภายใต้กรอบของประชาคมยุโรป (European Communities: EC) โดยสนธิสัญญารวมประชาคมยุโรป (Merger Treaty) ในปี 1985

65 ณ ช่วงเวลาของงานวิจัยระหว่างมิถุนายน 2555 – พฤษภาคม 2556 สหภาพยุโรปยังมีสมาชิก 27 ประเทศ ต่อมาในวันที่ 1 กรกฎาคม 2013 โครเอเชียได้เข้ามาเป็นสมาชิกรายล่าสุดรวมทั้งหมดเป็น 28 ประเทศ เรียงลำดับตามตัวอักษรภาษาอังกฤษ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม บัลแกเรีย โครเอเชีย ไซปรัส สาธารณรัฐเชค เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ ฮังการี ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มัลตา เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร

การประเมินองค์ประกอบสถานะอำนาจของสหภาพยุโรป: ก้าวข้ามจากนิยามเดิม สู่มหาอำนาจเชิงโครงสร้าง

ในส่วนของการเปรียบเทียบวิธีวิจัยของงานชิ้นนี้ โจทย์วิจัยที่ได้รับจากภาครัฐมีสองส่วน ในส่วนแรกคือการประเมินองค์ประกอบทางอำนาจของสหภาพยุโรป และบทบาทสืบเนื่องต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทย อีกส่วนหนึ่งคือการจัดทำฐานข้อมูลทางวรรณกรรมให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวกับสหภาพยุโรป และความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพยุโรปกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทย ซึ่งในส่วนหลังจะขอไม่กล่าวถึงในบทความนี้

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (library research) ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ (primary and secondary data) โดยข้อมูลปฐมภูมิส่วนใหญ่คือข้อมูลพื้นฐานและสถิติของสหภาพยุโรป อาเซียนและไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเว็บไซต์ทางการของหน่วยงานเหล่านั้น ในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวข้องอย่างมากกับงานวิชาการคลาสสิกและสมัยใหม่ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อพิจารณารูปแบบของมหาอำนาจและประเมินความเป็นไปได้ของการเป็นมหาอำนาจของสหภาพยุโรปที่แปลกแยกจากรัฐชาติ อันจะมีบทบาทต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทยดังต่อไปนี้

การประเมินความเป็นมหาอำนาจแบบดั้งเดิม (traditional great powers) อย่างทัศนะของ Paul Kennedy (1989) ในงาน “The Rise and Fall of the Great Powers” ของ Martin Wight (1979) ในงาน “Power Politics” หรือ A. F. K. Organski (1958) ในงาน “World Politics” นักวิชาการเหล่านี้มักเห็นพ้องว่า องค์ประกอบของอำนาจที่จะนำไปสู่มหาอำนาจ ต้องประกอบด้วยแสนยานุภาพทางทหารเป็นตัวตั้งต้น องค์ประกอบรองลงมาได้แก่ ที่ตั้งและภูมิรัฐศาสตร์ที่ได้เปรียบ คุณภาพและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมวัฒนธรรมของประชากร ตลอดจนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ตำราบางเล่มได้พูดถึงองค์ประกอบเพิ่มเติมอย่างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเชิงคุณธรรม (moral cohesion) และชาตินิยม (nationalism) เข้าไปด้วย

หากพิจารณาองค์ประกอบทางอำนาจข้างต้นแล้ว สหรัฐอเมริกาคงเป็นประเทศเดียวในปัจจุบันที่เข้าข่ายมหาอำนาจ ส่วนสหภาพยุโรปไม่มีทั้งกำลังทหารที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด และขาดคุณสมบัติอย่างชาตินิยม เนื่องจากสหภาพยุโรปยังมุ่งสลายความเป็นชาตินิยมภายในประเทศสมาชิกมาตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกทั้งสองครั้ง ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่จัดให้สหภาพยุโรปสามารถเข้าข่ายการเป็นมหาอำนาจแบบเดิม

แม้ในยุคหลังมีการพัฒนาแนวคิดว่าด้วยมหาอำนาจ แต่แนวคิดต่าง ๆ ก็ดูจะไม่เข้าข่ายในกรณีของสหภาพยุโรปนัก ดังที่มีผู้เสนอแนวคิดมหาอำนาจระดับกลาง (middle power) อย่างกรณีแคนาดาและออสเตรเลีย หรือแนวคิดว่าด้วยมหาอำนาจระดับ “แกน” กลาง (pivotal middle power)⁶⁶ (กรุณาดูเพิ่มเติมใน Hurrell, 2006; Ozkan, 2006) โดยมหาอำนาจอย่างหลังนั้นเลือกเน้นเข้าไปมีบทบาทเฉพาะด้านเศรษฐกิจมากกว่าการแผ่ขยายดินแดนด้วยแสนยานุภาพทางการทหาร (Ozkan, 2006) คำอธิบายดังกล่าวก็นำมาสู่ลักษณะที่สองของมหาอำนาจระดับกลางว่า ประเด็นที่มหาอำนาจนี้สนใจจะไม่หลากหลายอย่างสหรัฐอเมริกา หากแต่เฉพาะเจาะจงเลือก หรือ a la carte diplomacy⁶⁷ และลักษณะที่สาม มหาอำนาจกลุ่มนี้จะพยายามมีอิทธิพลนอกเหนือจากภูมิภาคของตน ต่างจากมหาอำนาจที่จำกัดตนในภูมิภาคและปัญหาภายในภูมิภาค อันเป็นข้อจำกัดในการแสดงบทบาทและมียุทธศาสตร์ในระดับโลก (Hurrell, 2006)

อย่างไรก็ดี แนวคิดข้างต้นยังไม่สามารถอธิบายกับกรณีของสหภาพยุโรปได้ เนื่องจากภารกิจและความสนใจของสหภาพยุโรปครอบคลุมแทบทุกด้านและมีอิทธิพลในระดับโลก เว้นแต่ การส่งกำลังไปรบในหลายบริเวณของโลกที่สหภาพยุโรปไม่ได้ปฏิบัติ ซึ่งทำให้แตกต่างจากมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา แต่สหภาพยุโรปก็มีบทบาทเข้าไปเยียวยาและให้ความช่วยเหลือทางด้านพลเรือนหรือมนุษยธรรมในบริเวณที่เกิดความขัดแย้งแทน

ถึงกระนั้นเราก็ไม่อาจด่วนสรุปว่า สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจทางทหาร (military power) และสหภาพยุโรปเป็นมหาอำนาจทางพลเรือน (civilian power) ดังที่ Francois Duchene (1972) ในงาน “Europe’s Role

66 แปลเป็นไทยโดยผู้วิจัย

67 เรียกโดยผู้วิจัย

in World Peace” และ Kenneth Twitchett (1976) ในงาน “Europe and the World: The External Relations of the Common Market” พยายามจัดประเภท เนื่องจากการเป็นมหาอำนาจทางด้านพลเรือนได้นั้น สหภาพยุโรปต้องมีอัตลักษณ์เป็นหน่วยในสังคมระหว่างประเทศ (international society) ทำหน้าที่ส่งเสริมระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลาย ๆ มากกว่าภาคประชาสังคม (civil society) หากภารกิจของสหภาพยุโรปมีความเป็นมนุษยนิยมอยู่มาก ซึ่งก้าวข้ามและก้าวไกลกว่ากรอบความคิดเดิม ๆ ของรัฐชาติภายใต้ระบบเวสต์ฟาเลียในอดีต

จากปัญหาการจัดประเภทของสหภาพยุโรปตามองค์ประกอบของอำนาจข้างต้น บทความนี้จึงต้องการนำเสนอและเน้นย้ำว่า สหภาพยุโรปก้าวข้ามนิยามความเป็นมหาอำนาจทุกประเภท และกลายเป็น “มหาอำนาจเชิงโครงสร้าง” (structural power) ผ่านภารกิจที่ดำเนินการ ตลอดจนการแผ่ขยายความคิดและอุดมการณ์ โดยยุทธศาสตร์ของสหภาพยุโรปในระดับโลกได้รับการปฏิบัติและทำได้อย่างดี สหภาพยุโรปสามารถใช้อำนาจผ่านการจูงใจ (persuasion) การให้รางวัล (reward) การลงโทษ (punishment) เว้นแต่เพียงการใช้กำลัง (force) เท่านั้นที่สหภาพยุโรปมิได้ทำ ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของสหภาพยุโรปและการเปลี่ยนแปลงของสหภาพยุโรปจึงมีผลสัมพันธ์ต่อประชาคมโลกอย่างมีนัยยะสำคัญ และน่าสนใจพิจารณาต่อไปว่า สหภาพยุโรปตั้งอยู่ภายใต้โครงสร้างแบบใดที่มีส่วนบูรณาการให้องค์กรนี้ดำรงอยู่ได้และมีสถานะเป็นมหาอำนาจจนถึงปัจจุบัน ดังที่จะกล่าวต่อไป

1. สถานะที่ตั้งและภูมิรัฐศาสตร์ของสหภาพยุโรป: พรหมแดนและภูมิทัศน์ที่ผันแปร

สหภาพยุโรปไม่มีขอบเขตพรหมแดนที่แน่นอน (non-identifiable region) เหมือนอย่างรัฐชาติหรือกระบวนการภูมิภาคนิยมอื่น อาทิ ประชาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) อีกทั้งยุโรปเป็นทวีปศูนย์กลางของความขัดแย้งในเรื่องดินแดนและทางอุดมการณ์มาช้านาน⁶⁸ เหนือในการพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ของยุโรปนั้นจึงมิได้หลายประการ อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ได้หยิบยกเกณฑ์การแบ่งตามแบบสมัยใหม่ขององค์การสหประชาชาติมาใช้เป็นฐานในการแบ่งภูมิภาคยุโรปเป็น 4 ส่วนด้วยกัน (United Nations, “Composition of Macro Geographical...”) อันได้แก่ ยุโรปเหนือ⁶⁹ ยุโรปตะวันตก⁷⁰

ยุโรปใต้⁷¹ และยุโรปตะวันออก⁷² โดยยึดโยงตามภูมิภาคเป็นหลัก เพื่อเป็นกรอบในการจรดปากกาลาก

68 ยกตัวอย่างการแบ่งภูมิภาคยุโรปในอดีตที่อิงแอบกับแนวคิดทางภูมิรัฐศาสตร์และการเมือง “ยุโรปตะวันออกและกลาง” ในช่วงสงครามเย็น หมายถึงอาณาบริเวณทางภูมิรัฐศาสตร์ที่คั่นอยู่ระหว่างยุโรปตะวันตกกับสหภาพโซเวียต กล่าวคือ เป็นการแบ่งแยกระหว่าง “โลกตะวันตก” ที่เป็นประชาธิปไตยและเจริญก้าวหน้า และ “โลกตะวันออก” ที่เป็นคอมมิวนิสต์และล้าหลังด้อยพัฒนา ซึ่งมโนทัศน์อันหลังนั้น แสดง “ความเป็นอื่น” ที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นยุโรปบนพื้นฐานของโลกตะวันตกในเวลาต่อมา ดูได้ในจิตติภัทร พูนขำ และ ณัฐนันท์ คุณมาศ (2556)

69 ยุโรปเหนือประกอบด้วยกลุ่มประเทศหลัก 3 กลุ่ม คือ หนึ่ง กลุ่มประเทศนอร์ดิก ได้แก่ สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ไอซ์แลนด์ สอง กลุ่มประเทศบอลติก ได้แก่ ลัตเวีย ลิทัวเนีย และเอสโตเนีย และสาม กลุ่มประเทศหมู่เกาะอังกฤษ ได้แก่ อังกฤษและไอร์แลนด์ในบริเวณยุโรปเหนือ มีเพียงนอร์เวย์ และไอซ์แลนด์ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป

70 ยุโรปตะวันตกประกอบด้วย กลุ่มประเทศเบนลักซ์ (เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก) ฝรั่งเศส ออสเตรีย สวิตเซอร์แลนด์ ลิกเทินสไตน์ โมนาโก และเยอรมนี ในบริเวณยุโรปตะวันตก มีเพียง โมนาโก สวิตเซอร์แลนด์และลิกเทินสไตน์ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป

71 ยุโรปใต้ ประกอบด้วยกลุ่มประเทศ 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประเทศในคาบสมุทรไอบีเรีย อันได้แก่ สเปน โปรตุเกส อันดอร์รา และ ยิบรอลต้า 2) กลุ่มประเทศในคาบสมุทรอิตาลี อันได้แก่ อิตาลี นครรัฐวาติกันและซานมารีโน 3) กลุ่มประเทศในคาบสมุทรบอลข่าน อันได้แก่ อัลบาเนีย โครเอเชีย บอสเนีย เฮอร์เซโกวีนา กรีซ มอนเตเนโกร โคโซโว มาซิโดเนีย เซอร์เบีย และสโลวีเนีย และในกลุ่มลุดท่ายคือกลุ่มประเทศที่เป็นหมู่เกาะในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อันได้แก่ มอลต้าและไซปรัส โดยกลุ่มประเทศยุโรปใต้นี้มีเพียง สเปน โปรตุเกส อิตาลี โครเอเชีย สโลวีเนีย กรีซ มอลต้าและไซปรัสเท่านั้นที่เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป

72 ยุโรปตะวันออก ประกอบด้วย สาธารณรัฐเช็ก ฮังการี สโลวาเกีย บัลแกเรีย โรมาเนีย โปแลนด์ ซึ่งเป็นสมาชิกสหภาพยุโรป และกลุ่มประเทศที่แยกตัวออกมาจากสหภาพโซเวียตเดิม ในนามกลุ่มเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independence States) อันได้แก่

เส้นพรมแดนของสหภาพยุโรปที่เสมือนเส้นประและสามารถผันแปรได้

รัฐสมาชิกทั้ง 27 ประเทศของสหภาพยุโรป ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นผิวดิน (Land) ยกเว้น สหราชอาณาจักร ไอร์แลนด์ มอลตา และไซปรัส ซึ่งมีสภาพเป็นเกาะ (Island) ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปในตอนเหนือและตะวันตกสองบริเวณแรกมีความมั่งคั่งมากกว่าทางตอนใต้และตะวันออก กล่าวคือ บริเวณตอนเหนือของสหภาพยุโรปมีพรมแดนติดกับประเทศในกลุ่มสมาคมเขตการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) อาทิ นอร์เวย์และไอซ์แลนด์ ฯลฯ และจรดกับทะเลเหนือ ทะเลบอลติกและทะเลนอร์วีเจียน หากแต่การที่ภูมิรัฐศาสตร์ของตอนเหนือมีพรมแดนติดกับรัสเซียก็ทำให้ฟินแลนด์และกลุ่มประเทศบอลติกเปรียบเสมือนรัฐกันชนของสหภาพยุโรปและรัสเซีย เกิดความทับซ้อนในเรื่องผลประโยชน์และมั่นคงทางด้านพลังงาน พื้นที่บางส่วนของรัสเซียในปัจจุบันยังถูกขวางกั้นด้วยรัฐบอลติกอย่างลิทัวเนีย ในกรณีเมืองคาลินินกราดของรัสเซีย (Ebel, 2009) ส่วนด้านตะวันตกก็เป็นบริเวณที่มั่งคั่งอีกส่วนหนึ่ง มีภูมิประเทศที่สำคัญมาก คือ ที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นแนวยาว ประเทศบริเวณนี้จึงมีการพัฒนาอุตสาหกรรมก้าวหน้ามาตั้งแต่สมัยยุคล่าอาณานิคม บางประเทศเคยเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกในอดีต นอกจากนี้ การที่ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาอยู่อีกฟากฝั่งของสหภาพยุโรปด้านตะวันตกก็เป็นที่มาของความร่วมมือต่าง ๆ ข้ามแอตแลนติก (Trans-Atlantic) อาทิ องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) เป็นต้น (Schreurs, Shelin and Vanderveer, 2009)

ส่วนบริเวณที่มีความล้าหลังกว่าอยู่ทางด้านตอนใต้ มีทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกั้นกลางระหว่างทวีปแอฟริกา และมีช่องแคบยิบรอลตาร์กั้นกลางระหว่างสเปนและโมร็อกโก ซึ่งเป็นช่องแคบที่มีความสำคัญทางด้านการแบ่งพรมแดนและการค้าการขนส่ง ท้ายที่สุดทางด้านตะวันออก สมาชิกสหภาพยุโรปอย่างยุโรปกลางและตะวันออก มีพรมแดนติดกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States: CIS) ที่แยกตัวออกจากอดีตสหภาพโซเวียต และทวีปเอเชีย โดยมีทะเลดำกั้นกลางระหว่างพรมแดน โดยในบริเวณนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบสังคมนิยม ก็เป็นมรดกที่ไม่พึงปรารถนาจวบจนถึงปัจจุบัน (John, 1884)

อย่างไรก็ดี ยังมีประเทศในทวีปยุโรปหลายประเทศยังมีได้เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป ได้แก่ 1) ประเทศสมาชิก EFTA อย่างไอซ์แลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์และลิกเตนสไตน์ ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศเล็ก ๆ แต่มีความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก 2) ประเทศแถบคาบสมุทรบอลข่านตะวันตก อาทิ โครเอเชีย เซอร์เบีย มอนเตเนโกร บอสเนีย อัลบาเนีย และมาซิโดเนีย 3) กลุ่มประเทศ CIS ฝั่งตะวันตก อาทิ ยูเครน เบลารุส มอลโดวา อาเซอร์ไบจาน จอร์เจีย และอาร์เมเนีย (Coppieters, Trenin and Zverev, 1998)

ประเทศทั้งสามกลุ่มนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทั้งในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน แต่สหภาพยุโรปให้การยอมรับหากตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปในระดับที่แตกต่างกัน ในกลุ่มแรกสหภาพยุโรปเห็นว่ามีความพร้อมในการปรับตัวเข้าเป็นสมาชิก แต่ในกรณีสองกลุ่มหลัง สหภาพยุโรปยังถือเป็นเพียงเพื่อนบ้านของยุโรปตามเกณฑ์ของนโยบายประเทศเพื่อนบ้านยุโรป (European Neighbourhood Policy: ENP) ซึ่งพัฒนาขึ้นในปี 2004 (Whitman and Wolf, 2012) เพราะทั้งสองบริเวณยังขาดเสถียรภาพทางการเมืองและมีปัญหาทางชาติพันธุ์สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน (Glenny, 2000) นอกจากนี้ การรับสมาชิกจากทั้งสองบริเวณจะทำให้พรมแดนของสหภาพยุโรปประชิดกับรัสเซียและเอเชียมากขึ้น (Whitman and Wolf, 2012)

โดยสรุปแล้ว เราคงไม่สามารถชี้ลงไปได้ว่า พรมแดนที่แน่ชัดของสหภาพยุโรปมีขอบเขตสิ้นสุดลงที่ใด เพราะการขยายรับสมาชิกและนโยบายประเทศเพื่อนบ้านยุโรป เป็นปัจจัยที่กำหนดทิศทางและกำหนดจุดสิ้นสุดของพรมแดนแห่งสหภาพยุโรปว่าจะขยายไปยังตุรกี ประเทศ EFTA ประเทศบริเวณบอลข่านตะวันตก ประเทศ CIS ทางตะวันตกหรือไม่ อีกทั้งการเกิดขึ้นของเหลี่ยมเศรษฐกิจ (geometric economies) หรือการอบความร่วมมือต่าง ๆ ก็ได้ครอบคลุมเสมอเหมือนกันโดยทั่วทุกประเทศ ดังเช่นการเข้าร่วมใช้นโยบายยูโรโซน และนโยบายทางการประสานการตรวจคนเข้าเมืองในบริเวณข้อตกลงเชงเกน (Schengen area) ก็ยังแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป รวมถึงสมาชิกของภูมิภาคยุโรปทั้งหมดอีกด้วย ดังนั้น สภาวะเช่นนี้ทำให้พรมแดนของสหภาพ

ยุโรปมีลักษณะที่ไม่นิ่งและเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา (variable boundary) มากกว่าพรมแดนที่แน่นอนของ
รัฐชาติ (fixed boundaries)

2. สภาพทางสังคมวัฒนธรรม: หลอมรวมเป็นหนึ่งในหรือเพียงแค่ประกอบรวม

ด้วยสาเหตุที่อาณาบริเวณของสหภาพยุโรปเคยเป็นดินแดนมหาอำนาจในอดีตมาหลายศตวรรษ ตั้งแต่ยุค
จักรวรรดิโรมันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงยุคจักรวรรดิอังกฤษ จึงนำมาสู่ความท้าทายสำคัญต่อสถานะอำนาจของสหภาพ
ยุโรปว่า กระบวนการบูรณาการที่มุ่งสู่องค์กรเหนือรัฐ (supranational organization) หรือสหภาพทางการเมือง
(political union) นั้นจำเป็นต้องหลอมรวมอัตลักษณ์ของประเทศสมาชิกทั้งหลายเป็นหนึ่ง (coherent identities)
เพื่อสร้างอัตลักษณ์ยุโรป (European identity) เสียใหม่ภายใต้ร่มเงาของสหภาพยุโรป หรือควรคงอัตลักษณ์ประกอบ
รวม (composite identities) ของแต่ละประเทศสมาชิกแทน เพราะประเด็นทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา และการ
ธำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและฝังรากลึกลงในวิถีชีวิต ทั้งยังมีประวัติศาสตร์ของความขัดแย้ง
การสู้รบบาดหมางกันมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น หากสหภาพยุโรปต้องการบูรณาการไปสู่ขั้นสูงสุดได้ก็จำเป็นต้องก้าวผ่าน
ความท้าทายทางด้านสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้

จากที่ได้กล่าวไปในส่วนของภูมิศาสตร์ว่า สหภาพยุโรปมีพื้นที่ทั้งทางบกและติดชายฝั่งทะเลเป็นบริเวณกว้าง
และไกลผนวกกับลักษณะพรมแดนที่เปิดทางเศรษฐกิจทำให้ยุโรปเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา
จนความหลากหลายก่อให้เกิดรอยร้าวหลายประการตามมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่กลุ่มประเทศสมาชิกบางประเทศมี
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากเช่นกัน อย่างเช่นด้านการนับถือศาสนา ประเทศมอลตา สเปน และอิตาลีมีประชากร
นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมากกว่าร้อยละ 90 แตกต่างจากแถบบริเวณบอลข่านตะวันตกและบอลติก
ที่มีการนับถือศาสนาแตกต่างหลากหลายกันออกไป หรือด้านกลุ่มชาติพันธุ์ของประชากร ก็มีตั้งแต่ชาติพันธุ์ดั้งเดิม
ที่มาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน ไปจนถึงชุมชนชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาค้าแรงงานหรืออพยพมาจากความไม่สงบ
หรือภัยอันตรายในประเทศของตน ทั้งนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างดังกล่าวต่างได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่
เสมือนเป็นพลเมืองพื้นถิ่นไปจนถึงการแบ่งแยกกีดกันที่มาจากนโยบายทางการของรัฐบาล เช่น กฎหมายห้ามการ
สวมใส่สัญลักษณ์ทางศาสนาของฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ในที่สาธารณะ เป็นต้น หรือการแบ่งแยกในระดับเอกชน
ของกลุ่มหัวรุนแรงขวาจัดหรือกลุ่มนีโอนาซี (neo-nazism) ต่อชาติพันธุ์อื่น

แม้สังคมยุโรปอ้างตนว่าเป็นประชาธิปไตยและมีความอดกลั้นสูงก็ตาม หากการเลือกปฏิบัติต่อชาติพันธุ์หรือ
ศาสนาที่แตกต่างกันยังปรากฏอยู่และเปรียบเสมือนระเบิดเวลาอันเนื่องด้วยความสับสนภายใน ดังที่ Wolff-Michael
Roth เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ความเป็นอื่นของตัวเอง” (Otherness of Self) (โพรตุ Roth, 2011, pp. 141-
158) และพบว่า บ่อยครั้งคนที่ต่างชาติพันธุ์ไปจากคนกลุ่มหลักในประเทศชาติหนึ่ง ๆ ถูกปฏิบัติในฐานะที่ Jacques
Ranciere (2010) เรียกว่า “ส่วนที่ไม่ถูกนับให้เป็นส่วน” (The Unaccounted) เช่น ชาวโรมาหรือยิปซีในอิตาลี
ชาวมุสลิมในหลายพื้นที่ของยุโรป เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นในบริเวณที่สันติและต้อนรับชาติพันธุ์อื่นอย่างประเทศทาง
ตอนเหนือหรือนอร์ดิก (Nordic countries) ก็มีกระแสกลัวศาสนาอิสลาม (Islamophobia) เกิดขึ้น ดังเช่น กรณี
การวาดการ์ตูนล้อเลียนศาสดามุฮัมมัดที่เกิดขึ้นในเดนมาร์ก การวางระเบิดศาลาว่าการกรุงออสโล และการสังหาร
หมู่เยาวชนที่เกาะอุเทยา ในนอร์เว ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในวันเดียวกันโดยพลเมืองนอร์เวย์หนึ่งที่ต่อต้าน
นโยบายที่ให้สวัสดิการคนต่างชาติและกระแสเกลียดชังอิสลาม เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาอันเนื่องมาจากความ
หลากหลายทางชาติพันธุ์นั้นยึดโยงกับปัญหาเรื่องศาสนาอย่างมากทีเดียว

ประเด็นเรื่องความแตกต่างทางศาสนาข้างต้นมีผลต่อการขยายรับตุรกีเข้ามาเป็นสมาชิกที่ผ่านการเจรจา
ที่ยืดเยื้อมาหลายทศวรรษ นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ปี 1959 (CMTAS, “EU Facts: Enlargement-Turkey”)
นอกเหนือจากจำนวนประชากรที่มีมากจนอาจส่งผลให้น้ำหนักคะแนนโหวตในอนาคต เกือบเท่าประเทศใหญ่อย่าง
เยอรมนีและฝรั่งเศส หรือเมื่อพิจารณาที่ตั้งของตุรกีก็เชื่อมต่อบริเวณเพื่อนบ้านอย่างตะวันออกกลางและแอฟริกา
เหนือ (Middle East and African Region: MENA) ที่ยังมีปัญหาสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอาหรับ ที่สหภาพยุโรป

รับภาระทางด้านความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมจำนวนมหาศาล⁷³ สหภาพยุโรปยังคงเกรงว่าการที่ตุรกีที่มีประชากรชาวมุสลิมมากถึงร้อยละ 98-99 อาจนำซึ่งความขัดแย้งและกระทบต่อความมั่นคงได้ (Cassanova, 2006, p. 71) ดังที่ที่ประชุมสุดยอดยุโรปที่โคเปนเฮเกน (Copenhagen Summit) ในปี 2002 ได้ระบุว่า ปัญหาของการเข้าร่วมเป็นรัฐสมาชิกสหภาพยุโรปของตุรกีนั้น ไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการผ่านเกณฑ์มาตรฐานทางเศรษฐกิจและการเมือง ดังเช่นรัฐสมาชิกเข้าใหม่อื่น ๆ แต่อยู่ที่ความเป็นอิสลามของตุรกี ถึงแม้ว่าตุรกีเป็นรัฐมุสลิมประชาธิปไตย (Muslim Democratic State) แล้วก็ตาม

กรณีการพิจารณารับตุรกีเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปแสดงถึงความอ่อนแอของความเชื่อแบบ อศาสนิกนิยม (Secularism) ของรัฐในสหภาพยุโรปว่า ภายใต้หลักการที่ไม่ให้ศาสนาเข้ามายุ่งเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ แต่กลับใช้ศาสนาเป็นเกณฑ์ในการรับสมาชิก หรืออีกนัยหนึ่งก็สะท้อนว่า ความแตกต่างหลากหลายที่เกิดขึ้นยังถูกรอบใน พื้นที่ของความเป็นรัฐอศาสนิกประชาธิปไตยอันมีชาวคริสต์เป็นส่วนใหญ่ คริสต์ศาสนารวมถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องลอย อยู่เหนือพื้นที่ทางการเมืองไปเสียแล้วโดยพฤตินัยเหมือนเป็น “พวกเรา” (Us) แต่เมื่อใดเกิดลักษณะต่างไปจากนี้ก็ กลายเป็น “พวกอื่น” (The Other) ไปนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ ความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง หากแต่เกิดขึ้นได้จากฐานคิดแบบเอกวัฒนธรรมนิยม (Uniculturalism) นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป สหภาพยุโรปยากที่จะมีรูปแบบสังคมวัฒนธรรมแบบอัตลักษณ์หลอมรวมเป็นหนึ่ง อัตลักษณ์ของยุโรปมีลักษณะ ‘มัด’ หรือ ‘ประกอบรวม’ ร้อยรัดเข้าด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ที่เพียงร้อยรัดเข้ากันจึงยังมีความเปราะบางพร้อมกระทบกระทั่งได้ง่าย และนำไปสู่การเรียกร้องให้แต่ละฝ่ายมีความอดทน (Toleration) ที่สูงขึ้นตามมาด้วย อย่างเช่น กรณีเหตุการณ์สังหารหมู่กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ชาร์ลี เฮบโด เมื่อต้นปี 2015 เป็นต้น การจัดการด้านนโยบายสังคมวัฒนธรรมอย่างทั่วถึงของและการเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมย่อมเป็นอีกประเด็น ทำหายสำคัญ อันส่งผลต่อความมั่นคงภายในและภายนอกของสหภาพยุโรป ดังที่จะกล่าวต่อไป

3. การบริหารงานและโครงสร้างทางการเมือง: การปกครองถักทอแบบไร้รัฐ

สหภาพยุโรปแตกต่างจากรัฐชาติทั่วไป คือ สหภาพยุโรปไม่มีรัฐบาลกลางที่มีอำนาจบริหารงานให้กับประชาชนในประเทศสมาชิก แต่สหภาพยุโรปสามารถดำเนินกิจกรรมและนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับรัฐสมาชิกและระดับท้องถิ่นได้ โดยอาศัยการถ่ายโอน (sovereignty transfer) หรือแบ่งปันอำนาจอธิปไตย (pooled/ shared sovereignty) ของรัฐสมาชิกบางส่วนมาให้องค์กรกลาง ในทางทฤษฎีเรียกว่า องค์กรเหนือรัฐ (supranational organizations) ซึ่งนับเป็นการจัดการทางสถาบันที่มีรูปแบบพิเศษ ดังนั้น สหภาพยุโรปจึงถือเป็นสถาปัตยกรรมทางการเมืองที่ลอกเลียนแบบไม่ได้ (sui generis) มีสถานะเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่สามารถระบุสถานะในฐานะหน่วยทางการเมืองได้ชัดเจน (Unidentified Political Object) และด้วยกิจกรรมที่มีขอบข่ายมากมายในปัจจุบันก็มีส่วนพัฒนาทางด้านสถาบันของสหภาพยุโรปให้เข้มแข็งตามไป

ปัจจุบันสถาบันหลักของสหภาพยุโรปมีทั้งระดับเหนือรัฐ (supranational organizations) และระดับการเป็นเอกเทศของรัฐสมาชิก (inter-governmental organizations) แตกต่างกันออกไป (Staab, 2011) โดยจะอธิบายจากสถาบันที่มีความเป็นเหนือรัฐมากที่สุดตามลำดับดังต่อไปนี้

1) ศาลยุติธรรมยุโรป (European Court of Justice) มีความเป็นองค์กรเหนือรัฐมากที่สุด เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ตัดสินและตีความว่าแต่ละกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับสนธิสัญญาและข้อบังคับต่าง ๆ ของสหภาพยุโรปหรือไม่ อีกทั้งมีอำนาจกำหนดบทลงโทษเป็นเงินค่าปรับต่อรัฐหรือบุคคลที่ละเมิดข้อบังคับของสหภาพยุโรป ดังนั้น บุคลากรของศาลจึงต้องมีอิสระจากการควบคุมของรัฐสมาชิกอย่างมาก (Pinder and Usherwood, 2008)

73 ในปัจจุบันภายหลังจากงานวิจัยชิ้นนี้เสร็จสิ้น ปัญหาสืบเนื่องจากการปฏิวัติอาหรับหรืออาหรับสปริง มีแต่ทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะสงครามกลางเมืองในซีเรีย และการต่อสู้กับกลุ่มหัวรุนแรงทางศาสนา ดูเพิ่มเติมใน ญันนันท์ คุณมาศ และ วีระ สมบูรณ์. (2556). สหภาพยุโรปกับการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมในวิกฤตการณ์การปฏิวัติอาหรับ: กรณีศึกษาซีเรีย. วารสารยุโรปศึกษา. 21(2), กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2) คณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission) เป็นองค์กรเหนือรัฐที่รองลงมา ทำหน้าที่ริเริ่มนโยบาย ข้อเสนอในการออกกฎหมาย บทบาทของคณะกรรมาธิการมีส่วนสำคัญอย่างมากในการขึ้นำการบูรณาการยุโรป เพราะองค์กรอื่นไม่สามารถริเริ่มหรือเสนอนโยบายได้ (Spence, 2006) และเป็นผู้นำนโยบายของสหภาพยุโรปไปปฏิบัติต่อระดับการปกครองท้องถิ่นได้หลายกรณี

3) คณะมนตรีสหภาพยุโรป (Council of Ministers) เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจของตัวแทนรัฐบาลสมาชิก ซึ่งอิทธิพลของรัฐบาลสมาชิกยังเข้าครอบงำอยู่มาก (Cini and Borragan, 2010)

4) การประชุมสุดยอดยุโรป (European Council) เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงอำนาจของรัฐบาลสมาชิก โดยประมุขของรัฐจะหารือเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติอย่างเร่งด่วน อาทิ การปฏิวัติอาหรับ วิกฤตการณ์ยูโรโซน เป็นต้น

5) สภายุโรป (European Parliament) ถือเป็นสถาบันที่ตัดผ่านความเป็นเหนือรัฐกับการสะท้อนผลประโยชน์ของรัฐบาลสมาชิก เป็นองค์กรพิเศษทำหน้าที่ดำเนินงานทั้งด้านนิติบัญญัติงบประมาณและการเสนอร่างกฎหมายที่ใช้สิทธิ์เลือกผู้แทนของตนเข้ามาบริหารงานในยุโรป แม้เป็นองค์กรที่ไม่ได้มีอำนาจในการถ่วงดุลเทียบเท่ากับรัฐสภาของประเทศสมาชิก แต่เป็นองค์กรที่สะท้อนผลประโยชน์ของภาคประชาชนในยุโรป (McCormick, 2002)

นอกจากนี้ สหภาพยุโรปยังมีความร่วมมือในด้านยุติธรรมและกิจการภายใน (Justice and Home Affairs: JHA) เข้ามาจัดการความมั่นคงภายในและยกระดับไปสู่สหภาพทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ จุดประสงค์ของ JHA คือ ขจัดผลกระทบจากการเปิดพรมแดนเสรี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาผู้อพยพ ผู้ลี้ภัย แรงงานผิดกฎหมาย การลำเลียงยาเสพติด สิ่งของหนีภาษี และอาชญากรรมข้ามชาติ ยิ่งเมื่อมี “ข้อตกลงเชงเกน” (Schengen Agreement) (Zaiotti, 2011) นโยบาย JHA ก็ก่อให้เกิดความร่วมมือหลายด้าน ทั้งความร่วมมือด้านกฎหมายแพ่งและอาญา ความร่วมมือด้านกิจการตำรวจและการตรวจคนเข้าเมือง ความร่วมมือด้านกระบวนการยุติธรรม และการป้องกันปราบปรามปัญหาอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม เป็นต้น (Hill and Smith, 2011) ทั้งนี้ ในปี 1997 เป็นต้นมา สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัมได้ย้ายบางภารกิจของ JHA ให้อยู่ภายใต้การตัดสินใจแบบเหนือรัฐ ภายใต้คณะกรรมาธิการยุโรปมากขึ้น ได้แก่ ภารกิจด้านการลี้ภัย ผู้อพยพและความร่วมมือทางด้านการยุติธรรมในคดีแพ่ง ดังนั้น ภารกิจของเสาหลักที่สามภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสมาชิก จึงคงเหลือไว้เพียงความร่วมมือทางตำรวจและคดีอาญา เท่านั้น และตั้งชื่อใหม่ว่า Police and Judicial Co-operation in Criminal Matters หรือ PJCC

รูปแบบการบริหารงานในลักษณะเสาหลักได้เปลี่ยนไป เมื่อสนธิสัญญาลิสบอนซึ่งเป็นสนธิสัญญาการปฏิรูปล่าสุด มีผลบังคับใช้เมื่อปี 2009 สนธิสัญญาดังกล่าวได้ยกเลิกระบบเสาหลัก (pillarization) ทำให้ความร่วมมือทางด้านความมั่นคงภายใน มีการบริหารงานในลักษณะร่วมกัน (shared competence) ระหว่างสหภาพยุโรปและรัฐสมาชิกมากขึ้น

โดยสรุปแล้ว แม้สหภาพยุโรปไม่มีสถานะหรือองค์ประกอบเทียบเคียงได้กับรัฐชาติ แต่ก็ใช้ว่าจะไร้รูปแบบการปกครอง (governance) สหภาพยุโรปสามารถบริหารงานได้คล้ายคลึงกับรัฐอธิปไตย แม้ปราศจากรัฐบาลกลางหรือที่เรียกกันว่า “governance without government” ภารกิจของสหภาพยุโรปบางอย่างก้าวข้ามรัฐ และไปสู่ระดับท้องถิ่น หรือให้ความช่วยเหลือภาคประชาสังคมโดยตรง ด้วยการปกครองหลายลำดับชั้น (multi-level governance: MLG) กล่าวได้ว่า สหภาพยุโรปอาจถือเป็นรูปแบบทางการเมืองแรกของโลกหลังสมัยใหม่ (postmodernism) ที่ผ่านพ้นสำนึกของความเป็นรัฐชาติอย่างมหาอำนาจอื่น ไปสู่การบูรณาการทางการเมืองเข้าด้วยกัน โดยประเทศสมาชิกต้องยอมสละอำนาจอธิปไตยบางประการเพื่อมอบอำนาจการบริหารให้กับสหภาพยุโรปแทน

4. ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการบูรณาการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลก: ยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจ?

อิทธิพลของสหภาพยุโรปทางการเมืองการเศรษฐกิจภายในภูมิภาคกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาไม่เป็นที่งำการบูรณาการด้านเศรษฐกิจในยุโรปตลาดเดียว (Single market) ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการเคลื่อนที่ปัจจัย 4 ประการโดยเสรี หรือที่เรียกว่า “the Four Freedoms” คือ บุคคล สินค้า การบริการ และทุน มีการประสานความร่วมมือในลักษณะของนโยบายร่วม (common policies) ด้านการส่งเสริมการแข่งขัน การค้า การเกษตร พลังงาน สิ่งแวดล้อม ประมง และด้านสังคม รวมถึงคณะกรรมาธิการยุโรปซึ่งเป็นองค์กรเหนือรัฐได้เป็นตัวแทนของรัฐบาลสมาชิกในการวางเกณฑ์และควบคุมกำกับ (regulation) อย่างแท้จริง รวมถึงเศรษฐกิจของ

สหภาพยุโรปยังมีบทบาทในเวทีโลกอย่างมีนัยสำคัญด้วย

แต่ทว่าสหภาพยุโรปถึงจุดระส่ำระสายขึ้นเมื่อเกิด “วิกฤตการณ์ยูโรโซน” วิกฤตดังกล่าวเริ่มต้นจากความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายของสหภาพทางเศรษฐกิจและการเงิน (Economic and Monetary Union: EMU) โดยมีเกณฑ์มาสทริคท์ (Maastricht Criteria) หรือ Convergence Criteria เป็นตัวกำกับหลายประการ (EUROPA, “Summaries of EU Legislation...”) เกณฑ์สำคัญที่สุดมีสองประการ คือ การรักษาการขาดดุลงบประมาณให้ไม่เกินร้อยละ 3 ของ GDP และ อัตราหนี้ต่อ GDP (debt-to-GDP ratio) ไม่ควรเกินร้อยละ 60 (Reuters, “Financial Glossary”) เกณฑ์ดังกล่าวได้รับการเน้นย้ำในกติกาสัญญาว่าด้วยเสถียรภาพและการเจริญเติบโต (Stability and Growth Pact: SGP) เพื่อเป็นกลไกในการกำกับและตรวจสอบในเรื่องข้อกำหนดของดุลงบประมาณเพิ่มเติม⁷⁴

เกณฑ์ข้างต้นถือว่ามีความเข้มงวดอย่างยิ่ง หากไม่สามารถผ่านเกณฑ์จะถูกแจ้งเตือนและถูกปรับเป็นตัวเงินได้ ด้วยเหตุนี้ ไม่เฉพาะแต่ประเทศที่มีระบบโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจเปราะบางเท่านั้น แม้แต่ประเทศที่เข้มแข็งทางเศรษฐกิจในสหภาพยุโรป ต่างก็นำพาประเทศให้ผ่านมาตรฐานตามหลักเกณฑ์ไปได้อย่างยากลำบาก (Johnson, 2009) จนก่อให้เกิดการลดหย่อนผ่อนปรนและการอำพรางปิดบังข้อมูลของกรีซในปี 2010 จนนำมาซึ่งปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของยุโรป

วิกฤตยูโรโซนในกรณีของกรีซเกิดจากความไม่พร้อมในการเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปตั้งแต่ครั้งอดีต ตลอดจนการใช้เงินตราสกุลยูโรที่ทำให้กรีซเสมือนเปิดประตูเข้าสู่ตลาดการเงินโลกอย่างเต็มตัวทั้งที่ยังไม่พร้อม ยิ่งเมื่อกรีซต้องปฏิบัติตามกรอบนโยบายทางการเงินที่เข้มงวดจึงนำมาสู่การกู้ยืมที่เพิ่มขึ้นเพื่อสวัสดิการในประเทศจนส่งผลให้หนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นตามมา

วิกฤติหนี้สาธารณะหรือวิกฤติยูโรโซนไล่เรียงเป็นปฏิกิริยาลูกโซ่มาสู่ประเทศในกลุ่มชายขอบยุโรปอื่น ๆ (European periphery) หรือที่เรียกว่า PIIGS (โปรตุเกส อิตาลี ไอร์แลนด์ กรีซ สเปน) ในลักษณะเดียวกันกับกรีซ รัฐบาลประเทศเหล่านี้มีเพียงนโยบายทางการคลังในการแก้ปัญหา ซึ่งในทางปฏิบัติจริงการดำเนินนโยบายทางการเงินควรจะดำเนินไปควบคู่และสอดคล้องกับนโยบายทางการคลัง (The Economist, “All hope not lost, the euro has survived 2012...”) ทั้งนี้ ในปัจจุบันประเทศชายขอบยังคงไม่สามารถจัดการกับปัญหาหนี้สาธารณะได้อย่างเสร็จสิ้น แม้ได้รับความช่วยเหลือในรูปของเงินกู้ยืมจากประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ธนาคารกลางยุโรป กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และใช้นโยบายแบบรัดเข็มขัด (austerity measures) เพื่อสร้างวินัยในการใช้จ่ายซึ่งส่งผลให้รัฐบาลประเทศนั้น ๆ ต้องเผชิญกับความไม่พอใจจากพลเมืองในประเทศ (The Economist, “Adjustment in the Eurozone...”)

เสถียรภาพที่สั่นคลอนของยูโรโซนทำให้ธนาคารและนักลงทุนภายนอกยุโรป ต่างเทขายพันธบัตรกรีซและสินทรัพย์สัญญาติดกรีซอื่น ๆ นักวิเคราะห์บางส่วนต่างเป็นกังวลว่า หากกรีซผิดชำระหนี้ก็อาจเกิดภาวะตื่นตระหนกและลุกลามเป็นวิกฤติในระดับโลกคล้ายกับวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชียที่เริ่มต้นจากไทยในปี 1997 ก่อนผลกระทบต่อตลาดทุนอื่นเป็นต่อไปอีก

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าสภาพเศรษฐกิจในกลุ่มผู้ใช้จ่ายเงินตราสกุลยูโรยังคงฟื้นตัวไม่มาก (IMF, “World Economic Outlook April 2015...”) แต่สหภาพยุโรปยังคงมีขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ หรือเป็นยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจ (economic giant) และมีนัยสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลกอยู่ไม่น้อย ดังที่การสำรวจข้อมูลล่าสุดพบว่าขนาดของ GDP สหภาพยุโรปในปี 2012 อยู่ที่ 15.16 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ มากกว่าสหรัฐอเมริกาที่มี GDP 14.14 ล้านล้านเหรียญ

74 เกณฑ์ทั้งห้าประการได้แก่ หนึ่ง เกณฑ์ทางด้านเสถียรภาพทางราคา (price stability) โดยจะต้องมีอัตราเงินเฟ้อไม่เกินร้อยละ 1.5 ของค่าเฉลี่ยใน 3 ประเทศสมาชิกที่มีอัตราเงินเฟ้อต่ำที่สุด (ในปีที่ผ่านมา) สอง เกณฑ์ในเรื่องการลดหนี้ โดยหนี้ภาครัฐควรน้อยกว่าร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ สาม เกณฑ์ในเรื่องการขาดดุลงบประมาณของภาครัฐควรน้อยกว่าร้อยละ 3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ สี่ เกณฑ์ในการเข้าร่วมกลไกปรับอัตราแลกเปลี่ยนหรือ ERM II (Exchange Rate Mechanism II) อย่างน้อยเป็นระยะเวลา 2 ปี และจะต้องไม่มีการลดค่าเงินเพื่อตอบโต้เงินตราของประเทศสมาชิกอื่น และไม่มีการณ์ผันผวนขึ้นลงของเงินสกุลแห่งชาติเกินร้อยละ 15 และห้า เกณฑ์ทางด้านอัตราดอกเบี้ย โดยในระยะยาวจะต้องไม่เกินร้อยละ 2 ของอัตราดอกเบี้ยของประเทศสมาชิก 3 ประเทศที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำที่สุด

สหรัฐ ตามมาด้วยจีนที่ 4.56 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (The World Bank, “World Development Indicators”) ส่วนตัวชี้วัดด้านการค้าระหว่างประเทศ สหภาพยุโรปมีค่าสำคัญ 5 ลำดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สวิตเซอร์แลนด์ จีน รัสเซีย และนอร์เวย์ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 45.85 ของมูลค่าการค้าภายนอกสหภาพทั้งหมด (WTO, “European Union (28)”) นอกจากนี้ เมื่อคำนึงจากมูมาเซียแล้ว สหภาพยุโรปถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยฐานะที่เป็นคู่ค้าหลักอันดับที่ 3 รองจากจีนและญี่ปุ่น ในปี 2012 โดยมีมูลค่าการค้าระหว่างกันรวมกว่า 2.43 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (The ASEAN Secretariat, “ASEAN Community in Figures (ACIF) 2013”)

ยิ่งไปกว่าขนาดและความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลก บทบาทการต่อรองของสหภาพยุโรปในองค์การระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจก็มีอยู่สูงเช่นกัน เห็นได้จากด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเจรจาบนเวทีองค์การการค้าโลกนั้น สหภาพยุโรปมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางทางการเจรจาต่อรองด้านการเกษตร หรือ Agreement on Agriculture (AoA) และผลักดันประเด็นการเจรจาการค้าอื่น ๆ เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (WTO, “Trade policy review: European Union”)

ยิ่งภายหลังวิกฤตการณ์ยูโรโซนก็จะเห็นถึงอำนาจต่อรองระหว่างสหภาพยุโรปกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ กล่าวคือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ประกอบด้วยคณะกรรมการยุโรป ธนาคารกลางยุโรป และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือเรียกว่า ทรอยก้า (Troika) ได้ร่วมมือให้เงินกู้ช่วยเหลือก้อนใหญ่แก่ประเทศที่มีวิกฤติ ซึ่งปัจจุบันกรีซได้รับความช่วยเหลือแล้วทั้งสิ้น 3 รอบ รอบแรกในปี 2010 ได้รับเงินกู้ 1.46 แสนล้านเหรียญสหรัฐ รอบที่สองในปี 2012 ได้รับเงินกู้ 1.72 แสนล้านเหรียญสหรัฐ และล่าสุดรอบที่ 3 หลังจากกรีซสภากริชลงมติรับความช่วยเหลือจะได้รับเงินกู้อีก 9.4 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ รวมทั้งสามรอบ เป็นเงินกู้กว่า 4.12 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (Council on Foreign Relations, “Timelines: Greece’s Debt Crisis”) ทั้งนี้ เงินช่วยเหลือในรอบแรกและรอบที่สองเป็นเงินกู้จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งน่าสังเกตว่า ลักษณะของชุดนโยบายหลังจากปล่อยกู้ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศบังคับใช้กับประเทศลูกหนี้ในยุโรปมีความแตกต่างจากประเทศผู้กู้อื่น ๆ ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบจำนวนเงินที่ให้ไปแล้วพบว่าเป็นจำนวนเงินที่มากเป็นประวัติศาสตร์ขององค์กรด้วย กระทั่งระยะเวลาในการชำระคืนมีระยะเวลายาวนานกว่าการให้กู้แก่ประเทศในภูมิภาคอื่น (Pisani-Ferry, Sapir, & Wolff, “EU-IMF Assistance to Euro-area Countries...”) ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสหภาพยุโรปต่อผลักดันแนวทวนโยบายของกองทุนการเงินระหว่างประเทศอย่างชัดเจน และยังไม่แนบธรรมเนียมที่สงวนให้ชาวยุโรปเป็นผู้อำนวยความสะดวกกองทุนการเงินระหว่างประเทศด้วย

ส่วนบทบาทในธนาคารโลก สมาชิกสหภาพยุโรปมีคะแนนเสียงโหวตในธนาคารโลกรวมกันคิดเป็นร้อยละ 26.92 ของคะแนนทั้งหมด มากกว่าสหรัฐอเมริกาที่มีร้อยละ 16.13 (The World Bank, “Voting Powers”) เนื่องจากการลงคะแนนเสียงของประเทศสมาชิกที่ขึ้นอยู่กับ การถือครองหุ้นส่วนของธนาคาร หรือคือเงินทุนที่บริจาคให้กับธนาคารโลกนั่นเอง

ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้วิกฤตเศรษฐกิจที่สหภาพยุโรปเผชิญอยู่หรือบทบาททางการเมืองที่อาจเรียกว่าเป็น “คนแคระทางการเมือง” ก็ตาม แต่สหภาพยุโรปยังคงมีบทบาทเป็น “ยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจ” ดังที่สหภาพยุโรปมีอำนาจในการต่อรองในองค์การระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจหลักทั้งด้านการค้าระหว่างประเทศ กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกอย่างสูงนั่นเอง

5. สถานะตัวแสดงทางความมั่นคงระหว่างประเทศและการเป็นผู้นำในเชิงคุณธรรม

แม้ในช่วงวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียระหว่างอิรักและคูเวตเมื่อต้นทศวรรษ 1990 ยุโรปถูกกล่าวขานว่าเป็นคนแคระทางการเมือง (political dwarf) และหนอนน้อยทางการเมือง (military worm)⁷⁵ แต่ในปัจจุบันสหภาพยุโรปถือเป็นตัวแสดงสำคัญในระบบระหว่างประเทศ ถึงมิได้มีสถานะเป็นรัฐ หากก็เป็นมากกว่าองค์การระหว่าง

75 ในปี 1991 ปฏิบัติการพายุทะเลทรายระหว่างฝ่ายตะวันตกนำโดยสหรัฐอเมริกาเพื่อโจมตีอิรักที่รุกรานคูเวต รัฐมนตรีต่างประเทศของเบลเยียมในสมัยนั้น นาย Mark Eyskens ได้เรียกบทบาททางเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปที่ใหญ่และบทบาททางการเมืองที่จำกัดว่า “Europe is an economic giant, political dwarf and military worm”

ประเทศ (international organizations) โดยสหภาพยุโรปมีระเบียบหรือชุดข้อตกลงระหว่างประเทศ (international regimes and agreements) สำหรับจัดการกับประเด็นปัญหาความท้าทายระหว่างประเทศ (Thomas, 2011) ผ่านนโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง (Common Foreign and Security Policy: CFSP) เช่น การจัดการปัญหาอาวุธที่มีการทำลายล้างสูง การก่อการร้าย โรคระบาด ปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติและปัญหาผู้พลัดถิ่น เป็นต้น CFSP นับเป็นกลไกสำคัญตั้งแต่หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา จากปัญหาความไม่สงบที่ยังคุกรุ่นและทวีความรุนแรงในบริเวณอดีตยูโกสลาเวีย อันเนื่องมาจากความขัดแย้งในชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม

CFSP เป็นความร่วมมือในระหว่างรัฐบาลของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่มีโครงสร้างทางทหารและการเมืองในลักษณะถาวร (Permanent Political and Military Structures) มีบทบาทในการจัดการกับวิกฤติการณ์ต่าง ๆ การให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม การรักษาสันติภาพ (peace-keeping) และการสร้างสันติภาพ (peace-making) โดยเป็นการส่งเสริมสนับสนุน ไม่ก้าวล้ำบทบาทหน้าที่ขององค์การนาโต้ (Schimmelfennig, 2004) ลักษณะความร่วมมือดังกล่าวนำไปสู่การเป็นสหภาพทางการเมืองควบคู่ไปกับการรักษาความมั่นคงภายในภายใต้การกำกับของ JHA

ภายหลังสนธิสัญญาลิสบอนยกเลิกระบบสามเสาหลัก มีการตั้งตำแหน่งผู้แทนระดับสูงของสหภาพทางการเมืองต่างประเทศ (High Representative of the Union for Foreign Affairs) คนแรก คือ นางแคทเธอรีน แอชตัน ทำให้สหภาพยุโรปมีส่วนร่วมมากขึ้นในการเป็นผู้แทนทางด้านความสัมพันธ์ภายนอกแทนรัฐสมาชิก อาทิ การแก้ไขปัญหาตะวันออกกลางที่มีมาแต่เดิมและการปฏิวัติอาหรับหรืออาหรับสปริงเมื่อไม่นานนี้

ปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศแรกซึ่งสหภาพยุโรปเข้าไปมีส่วนร่วมคือ การครอบครองอาวุธที่มีอำนาจในการทำลายล้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาวุธนิวเคลียร์ โดยสหภาพยุโรปมีบทบาทสูงทั้งในกรณีเกาหลีเหนือและอิหร่าน อย่างไรก็ตามเกาหลีเหนือ สหภาพยุโรปแสดงท่าทีอ่อนปรนและแสดงบทบาทแตกต่างจากสหรัฐอเมริกา ทั้งเน้นบทบาทการจูงใจ (persuasion) โดยไม่ดำเนินการคว่ำบาตรทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจกับเกาหลีเหนือ ให้ความช่วยเหลือแก่องค์การพัฒนาพลังงานสำหรับคาบสมุทรเกาหลี และเป็นตัวกลางในการเจรจาอย่างสันติ (Nayan, 2011) ด้านเกาหลีเหนือก็ยอมรับสหภาพยุโรปมากกว่าสหรัฐอเมริกาในการเป็นตัวกลางในการเจรจา อาจเป็นเพราะประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป ซึ่งได้แก่ เยอรมนี มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ดีกับเกาหลีเหนืออย่างมาก รองลงมา คือ ฝรั่งเศส สเปน อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ ออสเตรีย อิตาลี และเบลเยียมตามลำดับ (Eun Kwan Choi, 2003)

หากแต่ในกรณีของอิหร่านซึ่งเป็นรัฐอิสลาม มติของสหภาพยุโรปออกมาแข็งกร้าวในทิศทางเดียวกับสหรัฐอเมริกา มีทั้งมาตรการคว่ำบาตรทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ คว่ำบาตรการนำเข้าน้ำมันจากอิหร่าน สั่งห้ามธนาคารกลางและธนาคารพาณิชย์ของอิหร่าน ทำธุรกรรมทางการเงินใด ๆ กับธนาคารของสมาชิกสหภาพยุโรป ฯลฯ และล่าสุดในปี 2012 สหภาพยุโรปได้ออกมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจอิหร่านฉบับใหม่ อันได้แก่ การสั่งห้ามส่งออกเหล็ก อลูมิเนียมตลอดจนวัสดุต่าง ๆ ที่สามารถนำไปเป็นส่วนประกอบในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์จากกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปไปยังอิหร่าน (Saul, EU Sanctions Target Iran Oil...) โดยหวังว่า มาตรการใหม่ฉบับนี้จะช่วยกดดันให้อิหร่านยอมยุติโครงการนิวเคลียร์ และหันมาเจรจากับประเทศตะวันตกมากขึ้น เห็นได้ชัดว่าประเด็นเรื่องความแตกต่างทางด้านศาสนายังกำหนดทิศทางของสหภาพยุโรปอยู่มาก ดังที่กล่าวไปในส่วนก่อนหน้าทางด้านสังคมวัฒนธรรม

สำหรับปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศถัดมาที่สหภาพยุโรปกระตือรือร้นเป็นอย่างมาก คือ การต่อต้านการก่อการร้าย สืบเนื่องจากเหตุการณ์การก่อวินาศกรรม 11 กันยายน และปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ก่อการร้ายหัวรุนแรงเป็นพลเมืองที่ตั้งรกรากในยุโรป หรือ home-grown terrorism เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างเหตุระเบิดขบวนรถไฟที่สเปนเมื่อปี 2005 ระเบิดพลีชีพในรถบัสโดยสารของอังกฤษ ในปี 2006 เหตุนี้ทำให้สหภาพยุโรปมีมาตรการทางด้านความปลอดภัยเข้มงวดมากขึ้น

ปัญหาความมั่นคงใหม่ที่สำคัญคือ ปัญหาโรคระบาด อาทิ การเกิดขึ้นของโรคซาร์ส โรคไข้หวัดนก หรือแม้กระทั่งโรคเอดส์ที่มีการรณรงค์การป้องกันและยับยั้งมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยสหภาพยุโรปเองก็มี ระเบียบฐาน

ข้อมูลสาธารณสุขแห่งสหภาพยุโรป หรือ European Union Public Health Information System (EUPHIX) ให้ความช่วยเหลือ เก็บสถิติและทำกิจกรรมเพื่อการป้องกันการเพิ่มขึ้นของผู้ป่วยโรคเอดส์ สำหรับปัญหาโรคระบาด ดังกรณีโรคซาร์สและโรคไข้หวัดนกนั้น สหภาพยุโรปก็ได้ริเริ่มศูนย์การควบคุมและป้องกันโรคของยุโรป หรือ European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) ขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว

นอกจากการเป็นตัวแสดงระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจและการเมืองจนการได้รับฉันทานุมัติทางอำนาจ ในระดับโลกแล้ว สหภาพยุโรปยังดำรงตนเป็นผู้นำทางคุณค่าและปทัสถานระหว่างประเทศ (international value and norm leader) เนื่องจากทวีปยุโรปเป็นเป้าหมายลอมทาง อารยธรรมและแนวคิดเสรีแบบมนุษยนิยมมาแต่เดิม การสร้างปทัสถานที่ยอมรับร่วมกัน เป็นจุดเด่นของสหภาพยุโรปที่ทำให้ทั่วโลกต้องหันมาปฏิบัติตามวิถีแนวคิดนั้น ๆ อันได้แก่ เสรีภาพ ประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ และสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงปทัสถานทางด้านการพัฒนาอื่น ๆ ที่สหภาพยุโรปมีบทบาทสำคัญในตั้งแต่เวทีโลกจนถึงภาคประชาสังคมในประเทศกำลังพัฒนา อาทิ การรักษาสีงแวดล้อม การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา และการจัดความยากจนในระดับโลก ฯลฯ

สำหรับประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นปทัสถานสำคัญที่สหภาพยุโรปมีทั้งระบบกฎหมายและการสร้างสถาบันที่รับผิดชอบและดูแลประเด็นปัญหาทางด้านสิทธิมนุษยชน อาทิ กฎบัตรสิทธิพื้นฐานแห่งสหภาพยุโรป (Charter of Fundamental Rights of the European Union) กฎบัตรว่าด้วยสิทธิทางสังคมแห่งยุโรป (European Social Charter) เป็นต้น⁷⁶ กลไกผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Court of Human Rights) คณะกรรมาธิการยุโรปว่าด้วยสิทธิทางสังคม (European Committee of Social Rights) ในสภาแห่งยุโรป (Council of Europe) คณะกรรมาธิการต่อต้านการเหยียดเชื้อชาติและการกีดกันแห่งยุโรป (European Commission Against Racism and Intolerance: ECRI) สำนักงานช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมของคณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission Humanitarian Aid: ECHO) เป็นต้น ปทัสถานนี้มีมักถูกนำมาใช้กับปัญหาในรัฐที่ล้มเหลว เช่น ผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย การต่อต้านการทรมานและโทษประหารชีวิต เป็นต้น ดังที่สหภาพยุโรปประสบความสำเร็จในการกดดันให้โครเอเชียและเซอร์เบียส่งตัวอาชญากรสงครามที่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มาดำเนินคดีในศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: ICTY) เพื่อแลกกับการเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปในอนาคต

ส่วนปทัสถานด้านการค้าที่เป็นธรรมและเน้นประเด็นสิ่งแวดล้อม สหภาพยุโรปเป็นกำลังหลักในการผลักดัน การแก้ไขปัญหาของการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และผลักดันให้เกิดอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง ของสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) ในการ ประชุมสุดยอดของโลกในปี 1992 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร บราซิล (Peeters & Deketelaere, 2006) และการ เจริญพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ในปี 1997 รวมถึงกดดันให้สหรัฐอเมริกาและจีนลดปริมาณการปล่อยก๊าซ คาร์บอนให้มากขึ้น สหภาพยุโรปยังได้จัดตั้งโครงการการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของยุโรป (European Climate Change Programme: ECCP) ขึ้น อันนำไปสู่นโยบายและมาตรการต่าง ๆ อาทิ โครงการซื้อขายการ ปล่อยก๊าซ (Emissions trading scheme: ETS) ในอุตสาหกรรมหลัก 6 ประเภท คือ พลังงาน เหล็ก ซีเมนต์ แก้ว การทำอิฐ และกระดาษ โดยจะมีค่าปรับสำหรับประเทศที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ได้ และการเสนอให้มีการซื้อ ขายคาร์บอนเครดิต (carbon credit market) และยังสามารถขยายในการคำนวณค่าคาร์บอนของสายการบินต่างชาติ ที่จะลำเลียงผู้โดยสารมายังพรมแดนของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปด้วยนอกจากนั้น ปทัสถานระหว่างประเทศว่า

76 โปรดดู William B.T. Mock (2010) และ S. C. Greer (2007) นอกจากนี้ สหภาพยุโรปยังมีกฎหมายระหว่างประเทศย่อย ๆ ในประเด็นเฉพาะ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างไร้มนุษยธรรมหรือลดทอน คักดิ์ศรีแห่งยุโรป (European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights) อนุสัญญาว่าด้วยการปกป้องชนกลุ่มน้อย (Framework Convention for the Protection of National Minorities) และ กฎบัตรเฮลซิงกิ (Helsinki Final Act)

ด้วยทรัพย์สินทางปัญญา เป็นประเด็นที่สหภาพยุโรปผลักดันเข้าเวที GATT รอบอุรุกวัย จนเป็นที่มาของข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS) (McMichael, 2011) ภายในองค์การการค้าโลกในเวลาต่อมา

เห็นได้ชัดว่า สหภาพยุโรปมิได้เป็นรัฐ แต่เป็นองค์กรเหนือรัฐที่มีระเบียบข้อบังคับชัดเจนในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเด็นการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ การก่อการร้าย ตลอดจนความมั่นคงที่มาจากโรคระบาด โดยสหภาพยุโรปมิได้ใช้รูปแบบกองกำลังทหารจัดการ แต่ใช้ปทัสถานรูปแบบอื่นทั้งการจู่โจม การให้รางวัล การลงโทษต่อรัฐที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย ตลอดจนสหภาพยุโรปยังมีบทบาทในฐานะผู้นำเชิงคุณธรรม คุณค่าที่สหภาพยุโรปยึดถือ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิมนุษยชนหรือการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นปทัสถานสากลที่ทำให้รัฐที่มาติดต่อดำเนินการตามปทัสถานดังกล่าว เห็นได้ชัดถึง การได้รับฉันทานุมัติทางอำนาจและยังเป็นผู้นำทางคุณค่าและปทัสถานระหว่างประเทศในระดับโลกของสหภาพยุโรปอย่างชัดเจน

บทบาทของสหภาพยุโรปต่อบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทย

เมื่อกล่าวถึงบทบาทสหภาพยุโรปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโดยเฉพะอย่างยิ่งกับไทย จำเป็นต้องแยกรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันออกมาในสามลักษณะ อันประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับแต่ละประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป หรือความสัมพันธ์แบบทวิภาคีกับรัฐสมาชิก (Bilateral) ความสัมพันธ์ทวิภูมิภาค (Bi-regional) ระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียนที่ไทยเป็นสมาชิก และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพยุโรป โดยที่นี้จะขอกกล่าวถึงรายละเอียดความสัมพันธ์สองรูปแบบหลังเท่านั้น

1. ความสัมพันธ์ทวิภูมิภาคระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียน

บทบาทของสหภาพยุโรปต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยหลักเป็นความสัมพันธ์แบบทวิภูมิภาคผ่านการปฏิสัมพันธ์กับอาเซียน ซึ่งอาเซียนถือเป็นคู่ค้าอันดับสามสำหรับสหภาพยุโรป ในขณะที่เดี่ยวก็นยุโรปก็เป็นคู่ค้าสำคัญลำดับสามของอาเซียนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ นับตั้งแต่ปี 2003 สหภาพยุโรปได้ประกาศ “A New Partnership with South-East Asia” เน้นการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอันนำมาสู่การร่วมกันจัดตั้งกรอบความร่วมมือด้านการค้าระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียน (Trans-Regional EU-ASEAN Trade Initiative: TREATI) กรอบความร่วมมือนี้เป็นกรอบการค้าที่เน้นเรื่องการค้าและการลงทุนเพื่อปูทางไปสู่การจัดการข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) ร่วมกัน โดยเน้นการกำกับดูแลมาตรฐาน (regulation) อาทิ ด้านการคุ้มครองสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาภายในกรอบความร่วมมือข้ามภูมิภาคระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียนเรื่องการค้า (Trans-Regional EU-ASEAN Trade Initiative: TREATI) และยังมีโครงการ EC-ASEAN Patents and Trademarks Programme (ECAP I) (Robles, 2004) ที่ยังปฏิบัติงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความร่วมมือดังกล่าว หากประเทศสมาชิกและคณะกรรมการของสหภาพยุโรปยังมีแนวโน้มจะยังคงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับอาเซียนในรูปแบบทวิภาคีมากกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่า สหภาพยุโรปยังคงมองข้ามความสำคัญของอาเซียนในฐานะหน่วยรวม แต่มุ่งเน้นความสัมพันธ์กับแต่ละประเทศในอาเซียนมากกว่า

ความร่วมมือทางด้านการเมืองและความมั่นคงถือเป็นประเด็นรองลงมาของสหภาพยุโรปต่อภูมิภาคนี้ โดยอยู่ภายใต้เวทีการประชุมความมั่นคงในภูมิภาค หรือ ASEAN Regional Forum (ARF) ซึ่งอาเซียนเป็นผู้ก่อตั้งกลไกนี้ขึ้นมาเพื่อผลักดันและส่งเสริมให้มีการเจรจาในประเด็นเรื่องความมั่นคงกับภายในประเทศสมาชิกเองและคู่เจรจาสำหรับบทบาทใน ARF สหภาพยุโรปทำเพียงแคเป็นผู้สนับสนุนหลักให้กับสหรัฐฯ ในประเด็นปัญหาทะเลจีนใต้เท่านั้น กล่าวคือ สหภาพยุโรปมีบทบาทสำคัญในการผลักดันผ่านกระบวนการอนุญาโตตุลาการต่อข้อพิพาททางน่านน้ำและหมู่เกาะ โดยเฉพาะกรณีอย่างจีนและฟิลิปปินส์ และเคยส่งสมาชิกสภายุโรป (Members of the European Parliament: MEPs) และตัวแทนฝ่ายกฎหมายไปยังฟิลิปปินส์

สหภาพยุโรปยังเกี่ยวข้องด้านความมั่นคงในกรอบการประชุมเอเชีย-ยุโรปหรืออาเซม (Asia-Europe Meeting: ASEM) อีกกรอบหนึ่งซึ่งอาเซียนเป็นผู้วางระเบียบวาระหลักเช่นกัน โดยสหภาพยุโรปได้รับรองปฏิญญาดังกล่าวด้วยความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายระหว่างประเทศ (Declaration on Cooperation against International

Terrorism) และแผนงานความร่วมมือว่าด้วยการต่อต้านการก่อร้ายระหว่างประเทศภายใต้กรอบอาเซียน (The ASEM Copenhagen Cooperation Programme on Fighting International Terrorism) นอกจากนี้ยังผลักดันให้เกิดการประชุมอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย (ASEM Conference on Anti-Terrorism) (Ruland, 2008) เพื่อติดตามผลและเฝ้าระวังและหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียกับสหภาพยุโรป

ด้านปทัสถานทางการเมืองและสังคมอย่างสิทธิมนุษยชน เป็นที่ทราบกันว่าสหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนแบบสากลเป็นอย่างมาก ในขณะที่มุมมองในเรื่องสิทธิมนุษยชนในสายตาผู้นำประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นแปลกแยกออกไปจากตะวันตก⁷⁷ ดังนั้น จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างมุมมองแบบ “ประชาธิปไตย” และ “ระบอบอำนาจนิยม” ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการให้คำจำกัดความเรื่องสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ซึ่งฝ่ายหนึ่งมองว่าการพัฒนาจะไม่เกิดขึ้นถ้าปราศจากประชาธิปไตย แต่อีกฝ่ายมองว่าประชาธิปไตยต่างหากที่ทำให้เกิดความวุ่นวายและไม่เกิดการพัฒนา ซึ่งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า และการเรียกร้องให้ปล่อยตัว นางองซาน ซูจี เป็นประเด็นที่สหภาพยุโรปปรณรงค์มาตลอด และในกรณีรัฐประหารของไทยในเดือนกันยายน 2006 สหภาพยุโรปได้ออกแถลงการณ์ประณามและเรียกร้องให้มีการจัดการเลือกตั้งโดยเร็วที่สุด

2. บทบาทของสหภาพยุโรปต่อไทย

บทบาทของสหภาพยุโรปที่มีต่อไทย เริ่มต้นมากกว่าสองทศวรรษจากการเจรจาในระดับทวิภาคีที่เรียกว่าการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสไทย – สหภาพยุโรป (Thai-European Commission Senior Officials' Meeting: Thai – EC SOM) ซึ่งมักหารือในประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน จนเมื่อปี 2004 มีการเจรจาร่วมกันระหว่างทั้งสองฝ่ายว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างไทยกับประชาคมยุโรปและรัฐสมาชิก (Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between Thailand and the European Community and its Member States: PCA) ซึ่งเนื้อหาความตกลงจะครอบคลุมทุกมิติความสัมพันธ์ อาทิ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การค้าการลงทุน การศึกษาและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พลังงาน การต่อต้านยาเสพติด และการต่อต้านการฟอกเงิน เป็นต้น หากแต่ภายหลังจากการรัฐประหารในไทยปี 2006 และภาวะไม่สงบทางการเมืองที่ยาวนานจวบจนถึงปัจจุบัน ความตกลงดังกล่าวก็ยังไม่มีการลงนามความตกลงกัน

อย่างไรก็ตาม สหภาพยุโรปก็ยังให้เงินช่วยเหลือไทยหลายครั้งทั้งในระดับรัฐบาลและภาคประชาสังคม ผ่านทางองค์กรไม่หวังผลกำไรต่างชาติและองค์กรท้องถิ่น โดยความร่วมมือในระดับทวิภาคีระหว่างไทยและสหภาพยุโรป ดำเนินผ่านโครงการ Thailand-EC Cooperation Facility (TEC) สำหรับปี 2007-2013 ในหมวดกลไกความร่วมมือเพื่อการพัฒนา (Development Cooperation Instrument: DCI) (Delegation of the European Union to Thailand: “Thailand – EU Cooperation Facility Phase II (TEC II)”) โดยยึดหลักการภายใต้ฉันทามติยุโรปเรื่องการพัฒนา (European Consensus on Development) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การสหประชาชาติเรื่องการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) (McMichael, 2011) โครงการ TEC มีงบประมาณจำนวน 17 ล้านยูโร สำหรับการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ 1) การปรับตัวให้ทันพัฒนาการของกฎระเบียบการค้าของสหภาพยุโรป 2) วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการศึกษา 3) สิ่งแวดล้อม 4) ธรรมชาติ การโยกย้ายถิ่นฐาน และสิทธิมนุษยชน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าความช่วยเหลือส่วนใหญ่ของสหภาพยุโรปแก่ไทยจะเป็นลักษณะให้ประเทศที่มีรายได้อ่อนแอแตกต่างจากการให้เงินช่วยเหลือประเทศสมาชิกใหม่อาเซียนอย่าง ลาว กัมพูชา เวียดนามและพม่า ที่มี

77 ชนชั้นนำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มองว่า การเน้นย้ำของตะวันตกเกี่ยวกับเรื่องสิทธิทางการเมืองและพลเมืองภายใต้กรอบของประชาธิปไตยนั้น เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของประเทศพัฒนาแล้ว โดยเพิกเฉยต่อการพิจารณาถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะเติมเต็มศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ สำหรับผู้ที่มีความคิดต่อต้านสิทธิมนุษยชนสากลอย่างรุนแรงนั้น มองว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนของชาติตะวันตกเป็นเรื่องของจักรวรรดินิยมใหม่ทางการเมืองและวัฒนธรรม โปรดดู Donald E. Weatherbee (2009)

ส่วนเพิ่มเติมเน้นด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคม และการพัฒนาท้องถิ่น (European Commission, “Europeaid, Development Co-operation Instrument”) เข้ามาด้วย

ส่วนบทบาทสหภาพยุโรปที่กีดกันไทยอย่างเป็นทางการจะเป็นรูปธรรมจะเน้นหนักไปทางด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในสายตาของสหภาพยุโรปแล้ว ไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม และเป็นประตูให้สหภาพยุโรปเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้ สัดส่วนทางการค้าและการลงทุนระหว่างทั้งสองฝ่าย มีนัยสำคัญ การค้าระหว่างสหภาพยุโรปและไทยมีมูลค่ามหาศาลถึงประมาณ 2.7 หมื่นล้านยูโร (1.15 แสนล้านบาท) ในปี 2010 ทั้งนี้ สหภาพยุโรปเป็นตลาดส่งออกอันดับสองของไทยรองจากอาเซียน การส่งออกของไทยไปยังสหภาพยุโรปมีมูลค่ารวม 1.7 หมื่นล้านยูโร (ประมาณ 7.25 แสนล้านบาท) ความเข้มแข็งของภาคการส่งออกของไทยทำให้ไทยได้เปรียบดุลการค้าอย่างมากกับสหภาพยุโรป โดยในช่วงปี 2007-2010 ไทยได้เปรียบดุลการค้ากับสหภาพยุโรปเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 5.5 พันล้านยูโรต่อปี (ประมาณ 2.2 แสนล้านบาท) และมากกว่าครึ่งหนึ่งของสินค้าไทยที่ส่งออกไปยังสหภาพยุโรปได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า ภายใต้ระบบการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป หรือจีเอสพี (Generalized Scheme of Preferences: GSP) ทั้งนี้ ในบรรดาประเทศคู่ค้าของสหภาพยุโรป ไทยเป็นประเทศที่ได้รับประโยชน์จากจีเอสพีเป็นอันดับสองรองจากอินเดีย นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปยังได้รับอนุมัติการส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนของไทยมากเป็นอันดับที่ 4 (รองจากอาเซียน ญี่ปุ่น และจีน) (EUROPA, “Political and Economic Relations”)

แต่แม้ว่าสหภาพยุโรปจะช่วยเหลือหรือให้แรงจูงใจ (incentives) ทางการค้าอย่างสิทธิพิเศษทางภาษีแก่ไทย ซึ่งอาจเข้าข่ายของการให้รางวัล (reward) ของผู้มีสภาวะอำนาจเหนือกว่า หากสหภาพยุโรปยังมีมาตรการทางการค้า สุขอนามัย และสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด ประเด็นความท้าทายในเรื่องดังกล่าวต่อไทย ได้แก่ มาตรการตรวจเข้มสินค้าอาหารส่งออกจากไทยไปสหภาพยุโรป มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดของสหภาพยุโรปที่ใช้กับสินค้าไทย บางชนิด กฎระเบียบของสหภาพยุโรปว่าด้วยการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing: IUU) ซึ่งสามารถออกใบเหลือง (yellow card) เพื่อเป็นการเตือน และใบแดง (red card) เพื่อสั่งห้ามนำเข้าสินค้าจากไทยได้⁷⁸ ซึ่งในกรณีสินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหาร สหภาพยุโรปโดยคณะกรรมการยุโรปมีบทลงโทษ (punishment) ต่อไทยได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้น สหภาพยุโรปยังขยายระบบการค้าการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (EU Emission Trading Scheme: EU ETS) ต่อประเทศภายนอก สำหรับการขนส่งทางอากาศและกระทบต่อการเพิ่มต้นทุนของภาคธุรกิจการบิน โดยเฉพาะเที่ยวบินของการบินไทยที่จะเข้าสู่ยุโรป เพราะมีการคำนวณการปล่อยค่าคาร์บอนอันทำให้การบินไทยจะมีต้นทุนที่สูงกว่าสายการบินของประเทศในตะวันออกกลางที่มีระยะทางการบินหลังเปลี่ยนเครื่องสั้นกว่าก่อนเข้า สหภาพยุโรป ถึงแม้ว่าผู้โดยสารจะซื้อบัตรโดยสารจากต้นทางกรุงเทพมหานครเหมือนกัน เพราะสหภาพยุโรปจะคำนวณค่าการปล่อยก๊าซคาร์บอนเพียงเที่ยวบินสุดท้ายที่เข้าพรมแดนสหภาพยุโรป ซึ่งการบินตรงเที่ยวเดียวของการบินไทยจากกรุงเทพมหานคร จะมีต้นทุนที่สูงกว่าสายการบินคู่แข่ง

มาตรการต่าง ๆ ที่ออกมาข้างต้น ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อส่งออกของไทย และถูกมองว่าเป็นหนึ่งในลักษณะของมาตรการปกป้องทางการค้าที่สหภาพยุโรปมีต่อคู่ค้า นโยบายของสหภาพยุโรปซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการยุโรปผ่านการตกลงกันภายในกลุ่มผู้นำในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่มีการผลิตสินค้าคล้ายคลึงกับไทย อาทิ กลุ่มธุรกิจประมงในฝรั่งเศสและสเปน เป็นต้น (ณัฐนันท์ คุณมาศ, 2547) นอกจากนี้ สหภาพยุโรปถือเอาประเด็นเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินความสัมพันธ์ ทั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ (Copy Rights) เครื่องหมายการค้า (Trademark) รูปแบบ (Design) และสิทธิบัตร (Patent) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจาเขตการค้าเสรี สหภาพยุโรปได้เรียกร้องให้ไทยคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มอุตสาหกรรมยาโรครักษาโรค ซึ่งจะมีผล

78 ปัจจุบันไทยได้รับใบเหลืองเตือนเรื่อง IUU จากสหภาพยุโรปโดยไทยมีเวลาในการแก้ไขปัญหาภายในหกเดือน ซึ่งจะครบกำหนดในเดือนกันยายน 2558 นี้ ถ้าการแก้ไขสถานการณ์การประมงที่ผิดกฎหมายของสหภาพยุโรปไม่เป็นที่น่าพอใจ สหภาพยุโรปจะให้ใบแดงอันจะมีผลต่อการห้ามนำเข้าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำไปยังสหภาพยุโรป

กระทบต่อการผูกขาดการจำหน่ายยาและการสาธารณสุขของไทย (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, “FTA รายประเทศ: ไทย-สหภาพยุโรป”)

ส่วนบทบาททางการเมือง สหภาพยุโรปได้วิพากษ์วิจารณ์และออกแถลงการณ์กดดันอยู่เป็นระยะ ๆ ต่อสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนไทย ส่วนมากเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ อาทิ การละเมิดสิทธิมนุษยชนจากเหตุการณ์การสลายการชุมนุมทางการเมืองโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ที่กระทำภายใต้คำสั่งหรือกฎหมายที่สร้างขึ้นมาเฉพาะกาลของรัฐบาลทหาร นอกจากนี้ ปัญหาสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ของไทยยังประกอบไปด้วย การละเมิดสิทธิมนุษยชน ต่อผู้กระทำความผิด ในกรณีของนโยบายฆ่าตัดตอน การจัดการกับความไม่สงบในบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การละเมิดต่อสิทธิการได้รับสัญชาติในของชนกลุ่มน้อยในไทย การกระทำทารุณกรรมต่อแรงงานต่างด้าว ผู้อพยพ การค้ามนุษย์และการใช้ความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น แต่การกดดันในเรื่องนี้ของสหภาพยุโรปยังมีผลจำกัด เพราะจากการจัดอันดับของสถานการณ์ความรุนแรงในประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยยังอยู่เกณฑ์ที่สูง ทั้งการจัดลำดับของ Freedom House, Bertelsmann Foundation, Maplecroft หรือ Human Rights Watch เป็นต้น

ยิ่งในปัจจุบันกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปปราศจากการลงโทษประหารชีวิตอย่างสิ้นเชิง อันเนื่องมาจากบทลงโทษประหารชีวิตนั้นขัดต่อกฎบัตรสิทธิพื้นฐานของสหภาพยุโรป และสหภาพยุโรปเป็นผู้ขับเคลื่อนแรงกดดันด้านโทษประหารในระดับโลกมาโดยตลอด โดยประกาศให้วันที่ 10 ตุลาคมของทุกปี เป็นวันต่อต้านโทษประหารชีวิตของยุโรปและของโลก จากการรณรงค์ดังกล่าวทำให้สถานการณ์ปัจจุบันในปี 2012 นั้น ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตทั่วโลกมีด้วยกัน 141 ประเทศ ส่วนประเทศที่ยังคงใช้โทษประหารนั้นมีเพียงจำนวน 57 ประเทศ ซึ่งก็รวมถึงไทย ถึงแม้ว่าไทยได้เข้าเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ในปี 1996 แต่ไทยก็ไม่ยอมให้สัตยาบันรับรองพิธีสารฉบับที่ 2 เนื่องด้วยมีพันธกรณีที่จะต้องทำตามในประเด็นของการยกเลิกโทษประหารชีวิต โดยกติกานี้มุ่งเน้นให้จำกัดโทษประหารชีวิตให้ใช้ได้เฉพาะในกรณีของอาชญากรรมที่ร้ายแรงเท่านั้น เช่น คดีเจตนาฆ่า โดยไม่ได้หมายความรวมถึงความผิดทางด้านยาเสพติด เป็นต้น ทั้งนี้ การไม่ให้สัตยาบันของไทยทำให้ถูกกดดันจากสหภาพยุโรปอย่างต่อเนื่อง จวบจนภายหลังกรณีที่มีการตัดสินโทษประหารต่อนักโทษยาเสพติด 2 รายโดยการฉีดยาพิษ ในปี 2009 สหภาพยุโรปได้ออกแถลงการณ์มีใจความสำคัญระบุว่า การลงโทษประหารชีวิตของไทยเป็นการกระทำที่ทารุณและโหดร้าย พร้อมเรียกร้องให้รัฐบาลไทยยกเลิกโทษประหารชีวิตโดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลหาทางจัดตั้งมาตรการห้ามการลงโทษประหารชีวิตตามมติข้อตกลงของสมัชชาสหประชาชาติ มาตราที่ 62/149 และ 63/168 (“อียู” ใจไทยเลิกโทษประหารชีวิต) จวบจนกระทั่งปี 2012 ไทยเริ่มยกเลิกโทษประหารชีวิตในผู้กระทำความผิดที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ทำให้ท่าทีของสหภาพยุโรปดีขึ้นต่อไทย อนึ่ง จากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) เมื่อเดือนกันยายน ปี 2006 สหภาพยุโรปได้ประกาศหยุดระงับความสัมพันธ์ทางการเมืองที่มีต่อไทย อาทิ การเยือนโดยตัวแทนระดับสูงของสหภาพยุโรป เนื่องจากเห็นว่าไทยเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม แต่ภายใต้รัฐบาลทหารในปี 2006-2007 สหภาพยุโรปกลับลบล้างที่ตัดหรือลดระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อไทยเมื่อเทียบกับกรณีของรัฐบาลทหารพม่า

สรุปผลการวิจัย บทเรียน และประเด็นเสนอแนะ

สภาวะอำนาจของสหภาพยุโรปเกิดขึ้นจากภารกิจในระดับโลกที่ได้รับการยอมรับและเกิดฉันทานุมัติในวงกว้าง แม้สหภาพยุโรปจะไม่ได้มีลักษณะเข้าข่ายมหาอำนาจดั้งเดิม หรือมหาอำนาจขนาดกลางที่เป็นรัฐชาติ แต่กลับเป็นมหาอำนาจเชิงโครงสร้าง สามารถสร้างเงื่อนไขเชิงกดดันโดยการเข้าปะทะสถานในการให้รัฐอื่นมาปฏิบัติสัมพันธ์กับตนและมีการแสดงอำนาจทั้งการจูงใจ การให้รางวัล และการลงโทษต่อรัฐที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย เว้นแต่การใช้กำลังทหารเท่านั้น

สหภาพยุโรปได้แสดงบทบาทความเป็นมหาอำนาจในระดับโลกผ่านการ ช่วยเหลือมหาอำนาจใหญ่ อย่างสหรัฐอเมริกา หรือรัสเซีย ในหลายวิกฤตการณ์ความมั่นคงระหว่างประเทศ อาทิเช่น กรณีการครอบครองอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง การปฏิวัติอาหรับและสงครามกลางเมืองในซีเรีย ฯลฯ พร้อมกันนั้น สหภาพยุโรปยังมีบทบาท

นำในภารกิจการค้าถ่ายโอนคุณค่าต้นรากมนุษยนิยมที่เกิดขึ้นจากทวีปยุโรปเอง อาทิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ สิทธิมนุษยชน การค้าที่เป็นธรรม และการรักษาสันติภาพ ฯลฯ ไปยังภาคประชาสังคมของประเทศกำลังพัฒนา กล่าวได้ว่า สหภาพยุโรปยังก้าวข้ามแนวคิดแบบเวสต์ฟาเลียนของมหาอำนาจทางพลเรือนที่มุ่งเป็นตัวแสดงในลักษณะรัฐที่เกื้อหนุนมหาอำนาจทางทหารแต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อพิจารณาสถานะอำนาจของสหภาพยุโรปต่ออาเซียนโดยเฉพาะ เห็นได้ชัดว่ามีการถ่ายโอนคุณค่าทางด้านมนุษยนิยม อาทิ การพัฒนาทางประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการบูรณาการของอาเซียนไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอันจะนำไปสู่ประชาคมอาเซียน การสร้างโอกาสทางการค้าการลงทุนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การช่วยเหลือระหว่างประเทศทางด้านการพัฒนา ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น โดยสหภาพยุโรปได้ใช้อำนาจแบบผสมผสานทั้งการจูงใจ และการให้รางวัลต่ออาเซียนควบคู่กันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง

หากบทบาทของสหภาพยุโรปต่อไทยแตกต่างจากบทบาทต่ออาเซียน กล่าวคือ สหภาพยุโรปประสบความสำเร็จจากการใช้ยุทธศาสตร์การจูงใจและให้รางวัลเฉพาะด้านเศรษฐกิจมากกว่าการรณรงค์ประเด็นทางการเมืองในไทย ดังเช่น การใช้บทบาททางเศรษฐกิจหรือการค้าที่ไม่เป็นธรรมในภาคอุตสาหกรรมอาหารซึ่งเป็นเส้นเลือดทางเศรษฐกิจหลักของไทย และเป็นที่น่าสังเกตว่า สหภาพยุโรปมีความเป็นมีอาซีพอที่จะไม่เอาประเด็นทางการค้ามากดดันทางการเมืองต่อไทย เหมือนที่กระทำต่างไปกับรัฐบาลอำนาจนิยมในพม่า เพราะสหภาพยุโรปมีความสัมพันธ์ที่ดีกับไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน และยังคงมองว่าไทยยังเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจแม้จะอยู่ในภาวะไม่สงบทางการเมืองต่อเนื่องมาหลายปี อีกทั้ง ในช่วงแผนงานของสหภาพยุโรประหว่างปี 2014–2020 ไทยจะพ้นสถานะจากประเทศที่เคยได้รับความช่วยเหลือ ภายใต้หมวด DCI สู่หมวด Partnership Instrument (PI) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ไทยจะกลายเป็นประเทศกำลังพัฒนาขั้นต้นที่จะได้รับเงินช่วยเหลือน้อยลง ซึ่งอาจคาดการณ์ได้ว่า สหภาพยุโรปจะกดดันไทยในประเด็นทางการเมืองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนได้น้อยลง เพราะรัฐไทยไม่ได้พึ่งพางบประมาณทางด้านการพัฒนาจากสหภาพยุโรปมากเหมือนในอดีต

ทั้งนี้ จากการศึกษาสถานะอำนาจของสหภาพยุโรปทำให้เห็นได้ว่า ประสิทธิภาพการบูรณาการของสหภาพยุโรปถือว่าเป็นบทเรียนสำคัญของการบูรณาการในภูมิภาคอื่น และประเด็นที่อาจจะศึกษาเพิ่มเติมเพื่อนำบทเรียนดังกล่าวมาประยุกต์ต่อกรณีอาเซียนและไทย โดยเฉพาะการรวมประชาคมอาเซียน ได้แก่

1. ประเด็นเรื่องพรมแดนเสรี ตั้งแต่การผนวกข้อตกลงเชงเกน (Schengen Agreement) เข้ามาในสนธิสัญญาของสหภาพยุโรปส่งผลให้เกิดปัญหาผู้ลี้ภัยและอาชญากรรมข้ามพรมแดน ถึงแม้ว่าจะมีนโยบายร่วมทางด้านการยุติธรรมและความมั่นคงภายใน และสำนักงานตำรวจแห่งยุโรปก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ทั้งหมด เมื่อไทยและเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะก้าวสู่ประชาคมอาเซียน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาประสบการณ์ก่อนหน้าของสหภาพยุโรปเรื่องพรมแดนเสรีให้ดียิ่งขึ้น

2. ประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม สหภาพยุโรปเป็นสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์มาช้านาน ยิ่งการหลั่งไหลของชาวต่างชาติเข้ามาในดินแดนสหภาพยุโรปปัจจุบันก็ยิ่งทำให้เห็นประสบการณ์ในการจัดการทางสังคมวัฒนธรรมของสหภาพยุโรปที่มีมาอย่างยาวนานกว่าไทย กรณีของความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้มีชาติพันธุ์และสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไทยและอาเซียนก็น่าจะเรียนรู้จากสหภาพยุโรปได้

3. ประเด็นด้านมาตรฐานทางการค้าและสิ่งแวดล้อม เมื่อปฏิสัมพันธ์หลักระหว่างสหภาพยุโรปกับอาเซียนและไทย คือ การค้าการลงทุนและมาตรการทางการค้าและสิ่งแวดล้อมถือเป็นบทเรียนสำคัญที่สหภาพยุโรปหยิบยกมาใช้ ภาคส่งออกของไทยจึงต้องรีบแก้ไขเรื่องปัญหาสุขอนามัยของอาหารซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลัก รวมถึงปัญหาแรงงานผิดกฎหมายซึ่งอาจเกี่ยวเนื่องกับแรงงานเถื่อนและการค้ามนุษย์ในภาคอุตสาหกรรมประมงด้วย เพื่อป้องกันบทลงโทษที่เฉียบขาดจนอาจส่งผลต่อการห้ามส่งออกในอนาคตจากสหภาพยุโรป ส่วนประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาทางการค้าดังกล่าวของไทยยังห่างไกลมาก เมื่อเทียบกับการดำเนินการของสหภาพยุโรปที่มีระบบกฎหมาย การกำกับดูแลที่เข้มแข็ง การปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ประชาชน และการมีพรรคการเมืองที่เน้นการ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Green parties) ในหลายประเทศไทยจึงควรผลักดันนโยบายให้เป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการนิติบัญญัติมากยิ่งขึ้น และในอนาคตอาจมีประเด็นการตรวจสอบความปลอดภัยของภาคการบินเข้ามาเกี่ยวข้องให้ไทยต้องรับมืออีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (ม.ป.ป.). **FTA รายประเทศ, ไทย-สหภาพยุโรป**. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaifta.com/ThaiFTA/Home/FTAbbyCountry/tabid/53/ctl/detail/id/43/mid/480/usemastercontainer/true/Default.aspx>
- จิตติภัทร พูนขำ และณัฐนันท์ คุณมาศ. (2556). **ยุโรปกลางและตะวันออก**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนันท์ คุณมาศ. (2547). **พาหะตในการปกป้องสินค้าเกษตรไทยไปยังสหภาพยุโรป**. ใน การประชุมรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ‘อียู’ ใจไทยเล็กโทษประหารชีวิต**. (ม.ป.ป.). ไทยโพสต์. เข้าถึงได้จาก <http://www.ryt9.com/s/tpd/85534>
- ASEAN Secretariat. (2014) **The ASEAN Community in Figures (ACIF) 2013**. Jakarta: ASEAN Secretary.
- Casanova, J. (2006). **Religion, European Secular Identity, and European Integration**.
- Cini, M. & Nieves, P.S.B. (2010). **European Union Politics**. USA: Oxford University Press.
- CIVITAS. (2011). **EU Facts: Enlargement – Turkey**. Retrieved from <http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSMS/MS14.htm>
- Choi, E.K., Kim, E. H. & Yesook, M. (2003). **North Korea in the World Economy**. New York: Routledge.
- Council on Foreign Relations. (2015). **Timeline: Greece’s Debt Crisis**. Retrieved from <http://www.cfr.org/greece/timeline-greeces-debt-crisis/p36451>
- Coppieters, B., Dmitre T. & Alexei, Z. (1998). **Commonwealth and Independence in Post-Soviet Eurasia**. London: Routledge.
- Delegation of the European Union to Thailand**. Thailand – EU Cooperation Facility Phase II (TEC II). Retrieved from http://eeas.europa.eu/delegations/thailand/thailand_eu_coop/index_en.htm
- Duchene, F. (1972). **Europe’s Role in World Peace**. in R. Mayne (Ed.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*. London: Fontana.
- Ebel, R.E. (2009). **The Geopolitics of Russian Energy: Looking Back, Looking Forward**. Washington: Center for Strategic & International Studies.
- Economist, The. (2012). **Adjustment in the eurozone More and more and not enough**. Retrieved from <http://www.economist.com/news/briefing/21566639-europes-peripheral-economies-have-already-undergone-lot-restructuring-withoutaction?zid=310&ah=4326ea44f-22236ea534e2010 ccce1932>
- Economist, The. (2012). **All hope not lost The euro has survived 2012**, but it will be a long time before it is cured. Retrieved from <http://www.economist.com/news/europe/21568769-euro-has-survived-2012-it-will-be-long-time-it-cured-all-hope-not-lost?zid=307&ah=5e80419d1bc9821 ebe173f4f0f060a07>
- EUROPA. Political and Economic Relations**. Retrieved from http://eeas.europa.eu/delegations/thailand/eu_thailand/political_relations/index_th.htm
- EUROPA. (2006). **Summaries of EU Legislation, Introducing the Euro: Convergence Criteria**. Retrieved from http://europa.eu/legislation_summaries/other/l25014_en.htm

- European Commission. (2012). **Europeaid: Development Co-operation Instrument (DCI)**. Retrieved from: http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/dci_en.htm
- European Union. **The history of the European Union**. Retrieved from http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_en.htm
- European Commission. **Education and Training**. Retrieved from http://ec.europa.eu/europeaid/what/education/index_en.htm
- Glenny, M. (2000). **The Balkans 1804-1999: Nationalism, War and the Great Powers**. New York: Granta Books.
- Greer, S.C. (2007). **The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects**. New York: Cambridge University Press.
- Hill, C. & Michael, S. (2011). **International Relations and the European Union**. New York: Oxford University Press.
- Hurrell, A. (2006). **Hegemony, Liberalism and Global Order: What Space for Would-Be Great Powers?** *International Affairs*, 82(1), 1-19.
- IMF. (2015). **World Economic Outlook April 2015: Uneven Growth**. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/index.htm>
- John, B. (1884). **Contemporary Europe: A Geographical Analysis**. Longman Higher Education.
- Johnson, J. (2009). **The Remains of Conditionality: The Faltering of the Enlargement of the Euro Zone**. In Rachel A. Epstein and Ulrich Sedelmeier (Eds.), *International Influence beyond Conditionality: Postcommunist Europe after EU enlargement*. London: Routledge.
- Kennedy, P. (1989). **The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000**. New York: Vintage Books.
- McCormick, J. (2002). **Understanding the European Union: A Concise Introduction**. New York: Palgrave Macmillan.
- McMichael, P. (2011). **Development and Social Change: A Global Perspective**. SAGE Publications.
- Mock, William B.T. (2010). **Human Rights in Europe: Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union**. Durham: Carolina Academic Press.
- Nayan, R. (2011). **The Nuclear Non-Proliferation Treaty and India**. Delhi: Routledge.
- Organski, A.F.K. (1958). **World Politics**. New York: Knopf.
- Ozkan, M. (2006). **A New Approach to Global Security**. *Perceptions: Journal of International Affairs*, XI.1, 77-95.
- Peeters, M. & Deketelaere, K. (2006). **EU Climate Change Policy: The Challenge of New Regulatory Initiatives**. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Pinder, J. and Simon, U. (2008). **The European Union: A Very Short Introduction**. Oxford University Press.
- Pisani, F., Jean, André Sapir and Guntram, W. (2013). **EU-IMF Assistance to Euro-Area Countries: An Early Assessment**. Retrieved from http://www.frsn.de/fileadmin/research/analysen/2013/Bruegel_EU-IMF%20assist-asses_5-2013_kl.pdf

- Ranciere, J. (2010). **Dissensus: On Politics and Aesthetics**. London: Continuum.
- Reuters. (2012). **Financial Glossary**. Retrieved from http://glossary.reuters.com/index.php/Stability_and_Growth_Pact
- Robles, A.C., Jr. (2004). **The Political Economy of Interregional Relations: ASEAN and the EU**. Hants: Ashgate Pub Ltd.
- Roth, W.M. (2011). **Otherness of Self**. in *Passibility: At the Limits of the Constructivists Metaphor*, 3, 141-158.
- Ruland, J., Gunter S., Gunter, S. & Cornelia, S. (2008). **Asian-European Relations: Building Blocks for Global Governance?**. New York: Routledge.
- Saul, J.R. (2012). **EU Sanctions Target Iran Oil, Gas, Tanker Companies**. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2012/10/16/us-iran-nuclear-eu-idUSBRE89F08N20121016>
- Schimmelfennig, F. (2004). **The EU, NATO and the Integration of Europe: Rules and Rhetoric**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schreurs, M.A., Henrik, S. and Stacy, D.V. (2009). **Transatlantic Environment and Energy Politics: Comparative and International Perspectives**. Surrey: Ashgate.
- Spence, D. (2006). **The European Commission**. John Harper Publishing.
- Staab, A. **The European Union Explained**. Indiana University Press, 2011.
- Thomas, D.C. (2011). **Making EU Foreign Policy: National Preferences, European Norms and Common Policies**. New York: Palgrave Macmillan.
- Twitchett, K. (1976). **Europe and the World: The External Relations of the Common Market**. New York: St. Martin's Press.
- United Nations. (n.d.). **Composition of Macro Geographical (Continental) Regions, Geographical Sub-Regions, and Selected Economic and Other Groupings**. Retrieved from <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>
- Weatherbee, D.E. (2009). **International Relations in Southeast Asia: The Struggle for Autonomy**. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Whitman, R.G. & Stefan, W. (2012). **The European Neighbourhood Policy in Perspective: Context, Implementation and Impact**. New York: Palgrave Macmillan.
- Wight, M. (1979). **Power Politics**. Harmondsworth: Penguin.
- World Bank, The. (2015). **World Development Indicators**. Retrieved from <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&Topic=3>
- World Bank, **The Voting Powers**. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/about/leadership/VotingPowers>
- WTO. (2013). **European Union (28)**. Retrieved from <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=E28>
- WTO. (2013). **Trade policy review: European Union**. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp384_e.htm
- Zaiotti, R. (2011). **Cultures of Border Control: Schengen and the Evolution of European Frontiers**. Chicago: University Of Chicago Press.

การพัฒนาความสัมพันธ์ไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซียเสี่ยงสะท้อน จากความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย Thai-Europe-Russia Relations: Policy Preferences Feedback from Stakeholders

ณัฐนันท์ คุณมาศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และผู้อำนวยการหลักสูตรสหสาขาวิชายุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กษิร ชิฟเป็นสุข

อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาความต้องการเชิงนโยบายที่เป็นเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย โดยใช้ทั้งกรอบแนวคิดที่พัฒนาจากตัวแบบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกรอบความคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศเพื่อทำความเข้าใจหรือ “อ่าน” นโยบายของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านกระบวนการตีความหมายนโยบายใหม่และระบุความต้องการเชิงนโยบายจากคำถามของผู้วิจัย ก่อนสังเคราะห์ข้อคิดเห็นและสื่อสารเป็นข้อเสนอย้อนกลับไปเป็นปัจจัยนำเข้าต่อการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐ โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่เข้าถึงตัวผู้ให้ข้อมูลโดยตรงจากจำนวน 100 คน/องค์กร ประกอบด้วยภาคธุรกิจสามกลุ่ม แบ่งตามขนาดทรัพยากรได้เป็นกลุ่มทุน/บริษัทขนาดใหญ่ กลุ่มธุรกิจสินค้าบริการที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคยุโรปและกลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศ ประกอบกับภาคประชาสังคมอีกหนึ่งกลุ่ม ได้แก่ สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน และตั้งสมมติฐานไว้ว่าด้วยระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกและการถือครองทรัพยากรที่แตกต่างกันนั้น ได้ส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มตระหนักถึงผลลัพธ์ที่แตกต่างกันของนโยบายหนึ่ง ๆ ต่อกลุ่มของตน แต่ละกลุ่มจึงพยายามผลักดันความต้องการเชิงนโยบายที่แตกต่างกันต่อหน่วยงานของรัฐ

ผลการวิจัยพบว่าแม้แต่ละกลุ่มมีความต้องการเชิงนโยบายที่จำเพาะเจาะจงกันไป ดังที่ภาคธุรกิจต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนการดำเนินธุรกิจและความต้องการพึ่งพาภาครัฐซึ่งแปรผกผันกับขนาดของกลุ่มทุน ขณะที่กลุ่มสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนเน้นถึงความสำคัญของคุณค่าหรือบรรทัดฐานกำกับนโยบายต่างประเทศสอดคล้องกันไปคุณค่าที่สหภาพยุโรปให้ความสำคัญนั้น หากเมื่อสังเคราะห์ความต้องการเชิงนโยบายของทุกภาคส่วนต่างก็มีจุดร่วมกัน คือ ทุกภาคส่วนต้องการเห็นนโยบายที่เพิ่มพื้นที่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนอกภาครัฐจากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างกว้างขวางและเปิดเผยจากภาครัฐ พร้อมกับต้องการเห็นการพัฒนาระเบียบกฎเกณฑ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันการให้ความสำคัญกับนโยบายส่งเสริมภาพลักษณ์ของไทย ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมจากยุโรปและรัสเซียไปพร้อมกัน

คำสำคัญ: สหภาพยุโรปรัสเซีย, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, ความสัมพันธ์ไทย-ยุโรป, ความสัมพันธ์ไทย-รัสเซีย

Abstract

This research article aims to study policy preferences representing demands resonated from stakeholders in Thai-Europe-Russia relations. The conceptual framework developed from stakeholders model as well as international political economy approach would be employed to understand or to “grasp” policy preferences of relevant stakeholders via interpretivism

and identification of policy preferences through sets of questions designed by researchers. The opinions would be synthesized as policy recommendations and conveyed back as the input to the state strategic decision-making process. The research benefits from qualitative methodology where the researchers make direct contact with 100 informants. The informants can be divided into three business groups according to the size of their resources: global competitiveness; Europe-Russia related business; production for internal market. Another group of informants composes of academics and social groups. The hypothesis is disparities in global competitiveness and possession of resources influence stakeholders' perceptions of various policy outcomes affecting their own group. Hence, each group tries to push forward different policy preferences to the state sector.

The research finds out that each group has specific policy preferences: the business sector wants the state sector to support business relations (demands on state help goes inversely with the capital size) while academics and social groups focus more on forging normative foreign policy in accordance with the values uphold by the European Union. Nonetheless, all groups have some common policy preferences: they want state to facilitate more policy platforms and participation from track II stakeholders with open and transparent information exchange and sharing. Every group would like to see harmonization of rules and regulations, promotion of Thai public image and good knowledge and innovation management from both Europe and Russia.

Keywords: European Union, Russia, stakeholders, Thai-Europe relations, Thai-Russia relations

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ดังที่ทราบกันดีว่า ยุโรปเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในเวทีโลก เนื่องจากมีอิทธิพลทั้งในทางการเมือง ความมั่นคงและเศรษฐกิจ ส่วนประเทศรัสเซียก็เป็นมหาอำนาจที่กำลังเติบโตและก้าวเป็นผู้กุมอำนาจในทางเศรษฐกิจ จากทรัพยากรพลังงาน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของประเทศในภูมิภาคยุโรปรวมไปถึงรัสเซียไม่ว่าจะผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กรอบสหภาพยุโรป และ/หรือองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศในยุโรปก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อประชาคมโลกและไทยด้วย

สำหรับการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์และกำหนดทิศทางนโยบายต่อยุโรปและรัสเซียของไทย แม้จะดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการที่รู้จักกันในนามการทูตทางการ (Official/ Track I Diplomacy) หากแต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าความต้องการและข้อเรียกร้องจากหน่วยงาน องค์กรและบุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการ (Track II Diplomacy) ก็มีอิทธิพลต่อการวางนโยบายด้วยเช่นกัน เพราะถือเป็นแหล่งที่มาของความต้องการเชิงนโยบาย (policy preferences) กล่าวคือ หน่วยงานและบุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ติดต่อสัมพันธ์กับยุโรปและรัสเซีย ไม่ว่าจะเป็นเชิงธุรกิจหรือการประสานงานกันที่ไม่ใช่เชิงการค้า เช่น ความร่วมมือเชิงวิชาการความช่วยเหลือเชิงมนุษยธรรมผ่านองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ประสบการณ์ที่หน่วยงานและบุคคลเหล่านี้ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ก็นำมาสู่ความต้องการเชิงนโยบายที่แตกต่างกันไปนั่นเอง

ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังความต้องการเชิงนโยบายหรือ “เสียงสะท้อน” ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากผู้ที่มีใช้บุคลากรภาครัฐ (Track II) เพื่อนำมาสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของไทยต่อยุโรปและรัสเซียในระยะสั้น คือ ในเวลา 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2553 – 2557) และระยะยาว คือในเวลา 6-10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2558 – 2562) โดยบทความนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า หน่วยงานราชการหรือรัฐไทยไม่อาจกำหนดทิศทางเชิงนโยบายต่อยุโรปที่ครอบคลุมและมีนัยยะเชิงปฏิบัติได้ หากไม่รับฟังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) จากผู้ที่มีใช้บุคลากรภาครัฐ (Track II) ในนโยบายและการพัฒนาความสัมพันธ์ไทยต่อภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้พัฒนากรอบความคิดจากตัวแบบผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder model) ผสมกับแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ (International Political Economy) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความสัมพันธ์ไทย-ยุโรปและรัสเซีย ดังนี้

ผู้วิจัยจะพิจารณากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความสัมพันธ์ไทย-ยุโรปและรัสเซีย โดยไม่อิงกรอบความคิดปฏิฐานนิยม (positivism) ในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ ซึ่งเคยได้รับความนิยมมาแต่เดิม (Kelly & Maynard-Moody, 1993) รวมทั้งเห็นว่า การตั้งสมมติฐานแบบวัตถุวิสัย (objectivity) ในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะแบบเดิมนั้น ไม่นับเสียงสะท้อนของผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ถือกันว่า ผลการวิจัยเป็นความจริงที่มาจากนักวิจัยในฐานะผู้มีความเป็นกลางทำหน้าที่สังเกตการณ์

หากแต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะแบบตีความ (interpretative) ที่ให้ความสำคัญกับความเข้าใจหรือการ “อ่าน” นโยบายของตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ตัวนักวิจัยเป็นเสมือนสะพานเชื่อมการตีความหมายนโยบายใหม่ และระบุความต้องการเชิงนโยบายออกมาในบริบทคำถามวิจัยที่กำหนดให้ ซึ่งแท้จริงแล้ว เป็นวิธีการดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักวิชาการมาระยะหนึ่งแล้วทั้งในสาขารัฐศาสตร์ (Dahl, 1990; Riker, 1986; Roberts & King, 1991) และการจัดการภาคสาธารณะโดยไม่หวังผลกำไร (Boschken, 1994; Freeman, 1984; Nutt & Backhoff, 1992)

อีกทั้งผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในฐานะเป็นผู้สนับสนุน ตีความ และประเมินแนวนโยบายที่ผ่านมา เพราะถือว่าในการตัดสินใจหนึ่ง ๆ จะมีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพยายามต่อรอง ไม่ว่าจะผ่านทางหรือไม่เป็นทางการก็ตามเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ (Arts and Verschuren, 1999) ก่อนนำการแสดงออกมาในรูปแบบความต้องการเชิงนโยบายให้ย้อนกลับไปเป็นปัจจัยนำเข้าต่อการกำหนดนโยบายอีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้นการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder analysis) จึงประกอบไปด้วยการระบุโอกาสและอุปสรรคที่มีผลต่อการคำนวณความเป็นไปได้ที่ยุทธศาสตร์ หรือทางเลือกหนึ่ง ๆ จะประสบความสำเร็จในการริเริ่มหรือป้องกันการเปลี่ยนแปลงนโยบาย (May, 1986; Weible, 2006) การจัดทำนโยบายนั้นจำเป็นต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ (Friedman, 2000; Mintzberg, Ahlstrand, & Lampel, 1998; Riccucci, 1995) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมุ่งตอบปัญหาคล้าย ๆ กัน ได้แก่ (Brugha, 2000; Weible, 2006, p. 96)

- 1) ใครเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- 2) ผลประโยชน์และความเชื่อของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคืออะไร
- 3) ใครเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรสำคัญ
- 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมมือหรือเป็นพันธมิตรกับใครบ้าง
- 5) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ยุทธศาสตร์หรือใช้เวทีใดเพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์

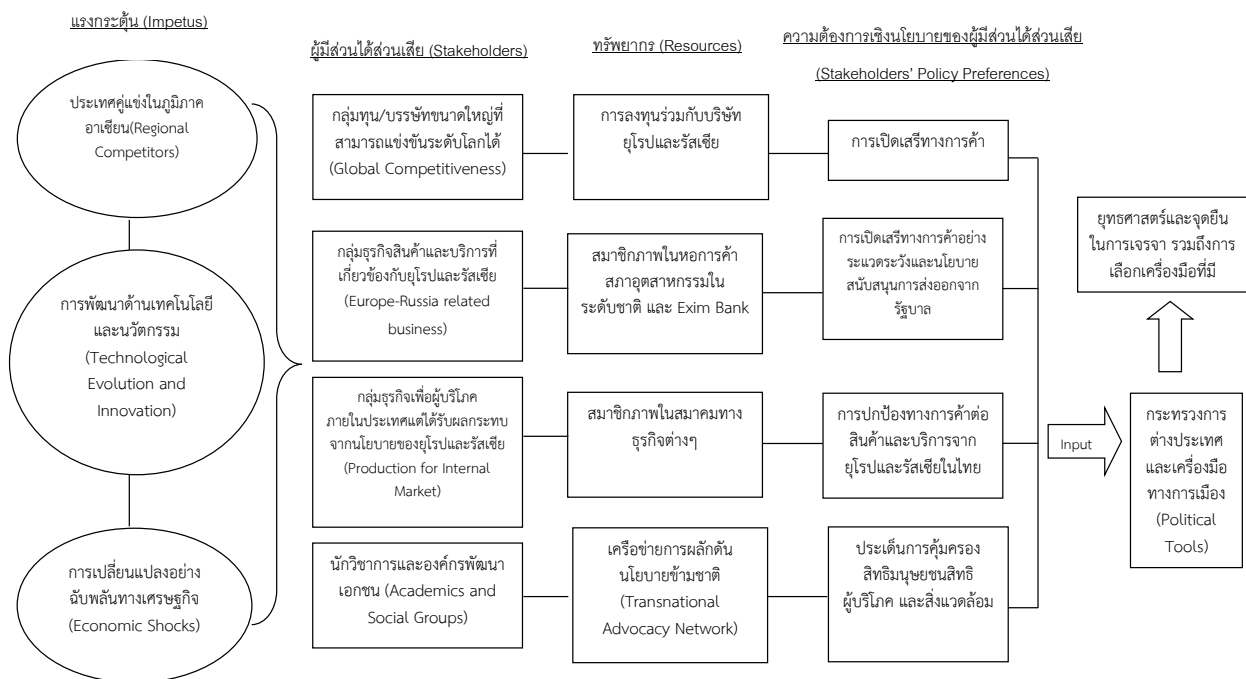
เนื่องจากจุดประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งประเมินอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่มุ่งฟังเสียงสะท้อนและความต้องการเชิงนโยบายเท่านั้นผู้วิจัยจึงมุ่งให้ความสนใจกับคำถามข้อที่ 1 2 และ 4 มากกว่าข้อ 3 และ 5 ซึ่งสองข้อหลังจะสัมพันธ์กับการตอบคำถามเกี่ยวกับการวัดอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ มากกว่าการรับฟังความต้องการเชิงนโยบายอันเป็นมุมมองของตัวแบบการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียค่อนข้างกว้างและสำคัญต่อการวางกรอบนโยบายในระบบการเมืองที่เปิดต่อผู้มีส่วนร่วมหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม แม้จะกล่าวว่าการศึกษาผลประโยชน์ ความต้องการ และความเชื่อของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยนำเข้าสำคัญในการกำหนดนโยบาย แต่ประเด็นข้างต้นก็ไม่ได้คงที่หรือหยุดนิ่งไม่เปลี่ยนแปลง เหตุนี้การใช้ตัวแบบดังกล่าวก็จำเป็นต้องทบทวนและศึกษาวิจัยเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้พิจารณาปัจจัยนำเข้าในการกำหนดนโยบายทันสมัยและสนองต่อสภาพเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างทันท่วงที ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความเชื่อหรือการรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมักเกิดขึ้นเมื่อมีแรงกระแทกจากภายนอก (external shocks) ซึ่งระบุไว้ในตัวแบบนโยบายเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งนี้ แรงกระแทกจากภายนอกสำหรับ

ความสัมพันธ์ไทย-ยุโรปและรัสเซียนั้นปรากฏในรูปแบบแรงกระตุ้น (impetus) นั้นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อนำกรอบความคิดตัวแบบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผนวกเข้ากับแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศก็พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีไข่น่วยราชการเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายในความสัมพันธ์ไทย-ยุโรปและรัสเซีย โดยผู้วิจัยได้พิจารณาผ่านการพัฒนาตัวแบบนโยบายเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากแรงกระตุ้น (impetus) ในระดับโลก ระดับภูมิภาค รวมถึงจากปัจจัยทางด้านการพัฒนาและการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ปรากฏดังแผนภูมิ 1 ต่อไปนี้

แผนภูมิ 1 ตัวแบบนโยบายเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความสัมพันธ์ไทย-ยุโรปและรัสเซีย

ทั้งนี้ การวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยเข้าถึงตัวผู้ให้ข้อมูลโดยตรงในการเก็บข้อมูล (obtrusive methods) ซึ่งแบ่งออกเป็นการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพแบบเจาะลึก (in-depth interview) กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group research)

ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานเบื้องต้น คือ ระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกและการถือครองทรัพยากรที่แตกต่างกันนั้น ได้ส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มตระหนักถึงผลลัพธ์ที่แตกต่างกันของนโยบายหนึ่ง ๆ ต่อกลุ่มของตน แต่แต่ละกลุ่มจึงพยายามผลักดันความต้องการเชิงนโยบายที่แตกต่างกันต่อหน่วยงานของรัฐ ความแตกต่างดังกล่าวสามารถนำมาพิจารณาถึงความสำคัญของความคาดหวังและการเรียกร้องที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกหน่วยงานมีต่อหน่วยงานนั้น ๆ ได้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 4 กลุ่ม จากจำนวน 100 คน/องค์กร ซึ่งสามกลุ่มแรกมาจากภาคธุรกิจ อีกกลุ่มมาจากภาคประชาสังคม พร้อมกับตั้งสมมติฐานของแต่ละกลุ่มไว้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มทุน/ บริษัทขนาดใหญ่ (Global Competitiveness) หมายถึง กลุ่มทุนหรือกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ที่สามารถแข่งขันในระดับโลก ไม่จำกัดเฉพาะเพียงแต่ภูมิภาคยุโรปและรัสเซียโดยกลุ่มทุนนี้สามารถพึ่งพาทรัพยากรของตนเองได้ สำหรับสมมติฐานเบื้องต้นสำหรับกลุ่มนี้ คือ กลุ่มทุนหรือบริษัทขนาดใหญ่มักพึ่งพาทรัพยากรของตนเองเป็นหลักทั้งการวิจัยด้านการตลาดจากสำนักงานใหญ่ รวมถึงใช้การว่าจ้างบริษัทภายนอกทำการศึกษาวิจัย กลุ่มนี้มีความต้องการเกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมและองค์ความรู้จากยุโรปเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญ

ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมองเห็นปัญหาเรื่องการนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้จากบริษัทในยุโรปเข้ามาใช้ในไทยว่ามีเพียงระดับประยุกต์ใช้ (Application) ไม่ถึงระดับเข้าถึงความรู้ต้นทาง (Know-how) อันจะไม่เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจไทยในทุกประเภทภาครัฐจึงควรหันมาสนับสนุนให้มีการถ่ายโอนทางเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น

2. กลุ่มธุรกิจสินค้าบริการที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย (Europe-Russia related business)

คือ กลุ่มผู้ผลิตสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับตลาดในภูมิภาคยุโรปและรัสเซียหรือพลเมืองจากบริเวณนั้น สมมติฐานเบื้องต้น คือ กลุ่มธุรกิจนี้ต้องการความช่วยเหลือในรูปแบบการส่งเสริมการส่งออกและเจาะตลาดในต่างประเทศจากรัฐบาล เนื่องจากทรัพยากรและข้อมูลของกลุ่มมีจำกัด อีกทั้งกลุ่มนี้ยังมีความต้องการเชิงนโยบายในทิศทางการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนที่กำลังเจรจากับสหภาพยุโรปอยู่ แต่อาจต้องการให้รัฐบาลระแวงระวังการเปิดเสรีที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสในการแข่งขันในสินค้าและบริการเดียวกัน

3. กลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศ (Production for Internal Market) เป็นบริษัทเอกชนที่มุ่งเน้นกลุ่มผู้บริโภคภายในประเทศ (Thai national) แต่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย โดยเฉพาะภาคบริการ อันได้แก่ ภาคท่องเที่ยวและภาคการเงิน กลุ่มธุรกิจนี้เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหว (vulnerability) จากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศในยุโรปหรือรัสเซียหรือนโยบายร่วมของสหภาพยุโรปและความผันผวนในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กลุ่มธุรกิจนี้ไม่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง แต่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของรัฐไทยต่อบริเวณนั้น เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการที่เปลี่ยนแปลงในภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย อาทิ นโยบายการตรวจคนเข้าเมือง ความร่วมมือด้านกิจการภายในและการยุติธรรม (Cooperation on Justice and Home Affairs: JHA) ซึ่งตนเองจะได้รับผลกระทบและมีท่าที “ตั้งรับ” (Passive)

สมมติฐานเบื้องต้นของกลุ่มนี้อาจมีความต้องการเชิงนโยบายไปในทางต่อต้านการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนรวมทั้งต่อต้านข้อตกลงการค้าเสรี และต้องการให้รัฐบาลอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากกลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศนี้ ต้องการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการชดเชยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปิดเสรี ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของธุรกิจเหล่านี้

4. สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน (Academics and social groups) นับเป็นภาคประชาสังคม ประกอบด้วยสองกลุ่มย่อยได้แก่

กลุ่มแรก คือ สถาบันการศึกษาและองค์กรชำนาญพิเศษเฉพาะเรื่อง (Specialized Agencies) หมายรวมถึง นิสิตนักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ในสถาบันที่ทำการศึกษามีความสนใจเฉพาะเกี่ยวกับทวีปยุโรปและรัสเซียเป็นพิเศษ อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมภูมิปัญญา (epistemic community) ซึ่งหมายถึงเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญหรือมีความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งมีองค์ความรู้เชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ (Haas, 1992, p. 3) กลุ่มนักวิชาการไม่มีทรัพยากรในแง่การระดมทุนอย่างเด่นชัด มักเสาะหาแหล่งทุนในการทำวิจัยตามความสนใจ กลุ่มนี้มักสื่อสารระหว่างกันในเวทีสัมมนาทางวิชาการหรือเป็นการส่วนตัวหากมีความสนใจร่วมกัน

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน มีลักษณะสนับสนุนประเด็นและทำงานข้ามชาติ จนกลายเป็นเครือข่ายที่เรียกกันว่า เครือข่ายการสนับสนุนประเด็นข้ามชาติ (Transnational Advocacy Network) (Keck and Sikkink, “Transnational Advocacy Networks...”) โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องและซับซ้อนในหัวข้อที่สนใจ พร้อมกันนั้น กลุ่มนี้ยังมีทรัพยากรด้านอำนาจในการระดมทุน อีกทั้งข้อมูลข่าวสารก็มีอิทธิพลต่อการเรียกร้องข้อเสนอเชิงนโยบายเช่นเดียวกัน

สำหรับสมมติฐานเบื้องต้นของกลุ่มนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นมีความต้องการเชิงนโยบายแตกต่างไปจากกลุ่มธุรกิจ กล่าวคือ กลุ่มนี้เล็งเห็นถึงผลประโยชน์ในแง่วัตถุน้อยกว่าและต้องการเห็นความร่วมมือกับภูมิภาคยุโรปในลักษณะส่งเสริมคุณค่าหรือค่านิยมในเชิงมนุษยนิยม ซึ่งภูมิภาคยุโรปเห็นว่าคุณค่าดังกล่าวสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเด็นสิทธิมนุษยชน ความมั่นคงของมนุษย์ การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันกลุ่มนี้ก็มิได้ละเลยแง่มุมความร่วมมือเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความร่วมมือด้านการจัดการ

องค์ความรู้และนวัตกรรม โดยมีต้นแบบจากสหภาพยุโรปที่มีประสบการณ์ในการพยายามสร้างสังคมที่มีพื้นฐานอยู่บนความรู้เช่นเดียวกับรัสเซียคือผู้ที่เชี่ยวชาญและผ่านการศึกษาระดับสูงจากบริเวณนั้นจะต้องการเห็นความร่วมมือในด้านการจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ

จากการแจกแจงความต้องการเชิงนโยบายเบื้องต้นของแต่ละกลุ่มออกมาแล้วนั้น ต่อมาก็ต้องพิจารณาปัจจัยถ่วงน้ำหนักได้แก่ ทรัพยากร (resources) อันประกอบด้วยระดับขีดความสามารถในการระดมทุน ระดับความประหยัดต่อขนาด โครงสร้างทางสาธารณูปโภคภายใน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและระบบการสื่อสารโทรคมนาคมระหว่างประเทศ โดยปกติแล้วกลุ่มธุรกิจที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลกจะมีระดับทรัพยากรที่นำมาใช้ได้สูง รวมทั้งโครงสร้างสถาบันเป็นองค์กรทางการที่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเป็นประชาคมนโยบาย (policy community) (Peterson, 2003, p. 4) ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในการเรียกร้องนโยบาย รวมทั้งมีแนวโน้ม และความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรนั้น ๆ เองด้วย นอกจากนี้สถาบันอาจมีลักษณะเป็นเครือข่ายนโยบายตามประเด็น (issue network) (Peterson, 2003, p. 5) ที่มีความผูกพันกันอย่างหลวม ๆ เพียงมีจุดประสงค์ร่วมกันต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งโดยเฉพาะ

ทั้งนี้ การเรียกร้องนโยบายหนึ่ง ๆ ตามความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องนำไปจัดด้านทรัพยากรข้างต้นมาพิจารณาร่วมด้วย เนื่องจากในแต่ละกลุ่มเองอาจมีความแตกต่างกันในปัจจัยข้างต้น ซึ่งส่งต่ออำนาจในการเจรจาหรือการเรียกร้องความต้องการเชิงนโยบายที่แตกต่างกันออกไปด้วย

เมื่อนำความต้องการเชิงนโยบายของแต่ละกลุ่มมาพิจารณาปัจจัยถ่วงน้ำหนักที่มีความแตกต่างกันประกอบกับแรงกระตุ้นจากภายนอกระบบ ในท้ายที่สุดจะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าหลักที่รัฐไทยต้องใช้ในการพิจารณาดำเนินยุทธศาสตร์ จุดยืนในการเจรจา รวมถึงการเลือกเครื่องมือทางการเมืองและการทูตที่มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัยด้านความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการศึกษาตามวิธีการวิจัยข้างต้นมาพิจารณาตามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 4 กลุ่มนั้น ก็มีผลวิจัยปรากฏให้เห็นเป็นความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของจากผู้ใช้บุคลากรภาครัฐ (Track II) ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย โดยจะอภิปรายแบ่งตามแต่ละกลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มทุน/ บริษัทขนาดใหญ่ (Global Competitiveness)

ในกลุ่มทุนและบริษัทขนาดใหญ่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับยุโรปและรัสเซียสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ บริษัทอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ร้อยละ 25 กลุ่มบริษัทด้านสื่อสารโทรคมนาคมและบริษัทที่ให้บริการทางด้านเทคโนโลยีขั้นสูงร้อยละ 25 กิจการโรงแรมในเครือและโรงแรมขนาดใหญ่ ร้อยละ 25 สายการบินนานาชาติ ร้อยละ 15 และตัวแทนจากสภาทางการค้าและอุตสาหกรรม ร้อยละ 10

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่กังวล คือ มาตรการปกป้องทางการค้าจากสหภาพยุโรปในรูปแบบภาษี (Tariff barrier) และระบบโควต้า มากกว่ามาตรการปกป้องทางการค้าในรูปแบบอื่น เพราะบริษัทขนาดใหญ่มีทรัพยากรเพียงพอในการปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานทางด้านสิ่งแวดล้อม แรงงานและสุขอนามัยของสหภาพยุโรป โดยภาคธุรกิจขนาดใหญ่เห็นว่ารัฐบาลต้องเร่งเจรจาเรื่องภาษีกับสหภาพยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไปหรือ จีเอสพี (Generalised System of Preferences: GSP) เพื่อเพิ่มปริมาณการส่งออกสินค้า

พร้อมกันนั้น ในกรณีของรัสเซีย กลุ่มทุนขนาดใหญ่มีความประสงค์ต่อรัฐบาลให้จัดปัญหาและอุปสรรคอันเกิดจากระบบราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพและการประพฤติมิชอบในหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะการดำเนินการเช่าที่ดินและขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจต่าง ๆ เพื่อให้เอื้อต่อการค้า การลงทุนและรวมถึงช่วยลดปัญหาการลงทุนโดยตรงในรัสเซียด้วย

กลุ่มทุน/ บริษัทขนาดใหญ่ที่เป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายยังแสดงความคาดหวังเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันว่าแม้องค์กรของตนสามารถจัดการกับปัญหาและอุปสรรคโดยไม่เกี่ยวข้องกับภาครัฐมากนัก อันเนื่องมาจากกลไกการช่วยเหลือจากทางราชการที่ล่าช้า แต่กลุ่มธุรกิจนี้ก็มองว่า ภาครัฐควรช่วยเหลือและให้ข้อมูลแก่กลุ่ม

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งยังไม่สามารถช่วยตนเองได้มากนักด้วย

อีกทั้งประชากรเป้าหมายกลุ่มนี้ยังเห็นว่า ถึงแม้กลุ่มธุรกิจของตนต้องการให้รัฐบาลผลักดันนโยบายไปในทิศทาง การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนในทวีปยุโรปก็ตาม แต่พวกเขามองว่า การแทรกแซงของภาครัฐยังคงจำเป็น โดยเฉพาะการเข้ามาจัดการหรือแก้ไขปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะมาจากทั้งภายในประเทศ ภายนอกประเทศ อย่างวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่ลดกำลังซื้อของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวชาวยุโรป รวมทั้งปัจจัยภายในประเทศ เรื่อง ความไม่สงบทางการเมืองที่ธุรกิจกลุ่มนี้เชื่อว่ายุทธศาสตร์เร่งด่วนคือ การหาทางเข้าสู่ภาวะปกติทางการเมืองโดยเร็ว⁷⁹

2. กลุ่มธุรกิจสินค้าบริการที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย (Europe-Russia related business)

กลุ่มธุรกิจนี้ประกอบด้วยผู้ประกอบการโรงแรมร้อยละ 35 บริษัทธุรกิจท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและที่มีหุ้นส่วนหลักเป็นชาวยุโรปร้อยละ 25 และตัวแทนจากภาคธุรกิจร้อยละ 20 และอีกร้อยละ 20 มาจากผู้ผลิตสินค้าเกษตรขนาดกลางและผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมในยุโรป

ปัญหาอุปสรรคสำคัญของกลุ่มนี้ คือ มาตรการที่มีใช้ภาษี โดยเฉพาะมาตรฐานทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งประชากรเป้าหมายมองว่า มาตรการดังกล่าวเป็นประเด็นในการกีดขวางทางการค้า นอกจากนั้นความไม่สงบทางการเมืองเป็นปัจจัยแทรกที่สำคัญต่อกลุ่มบริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ซึ่งต้องการให้รัฐบาลฟื้นฟูภาพลักษณ์ของประเทศเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้รัฐบาลควรทำงานร่วมกับองค์การพัฒนาภาคเอกชนและองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย

ความต้องการที่สำคัญที่สุดของกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว คือการพัฒนาสาธารณูปโภคทางการคมนาคมขนส่งเพื่อดำเนินการระบายนักท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการขยายขนาดสนามบินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการ เพราะกลุ่มนี้เชื่อว่าการคมนาคมจำเป็นต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น การพัฒนามาตรฐานของการอำนวยความสะดวกโดยเฉพาะด้านการขนส่งย่อมสนับสนุนการขยายตัวของธุรกิจ

อีกทั้งกลุ่มนี้ยังคาดการณ์ว่า การท่องเที่ยวแบบเน้นปริมาณ (Mass Tourism) และราคาถูก (Cheap Destination) จากตลาดยุโรปนั้นจะไม่สามารถสร้างรายได้อีกต่อไป เนื่องจากเมื่อพิจารณาตลาดยุโรปแล้วพบว่า การเพิ่มจำนวนประชากรอย่างเชื่องช้าและมีประชากรสูงอายุในอัตราส่วนที่สูง (Aging society) แนวโน้มของตลาดจะแคบลงมาอยู่ที่นักท่องเที่ยววัยกลางคนที่มีความสามารถในการใช้จ่ายใช้สอยค่อนข้างมาก หรือเรียกว่าเป็นนักท่องเที่ยวชั้นดี (nice traveller) แทน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงควรหันมาเน้นคุณภาพของการท่องเที่ยวมากกว่าการอาศัยปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียวขณะที่ในกรณีของตลาดรัสเซียยังเป็นตลาดนักท่องเที่ยวที่มีหลายวัย มีการใช้จ่ายใช้สอยมาก แต่มีปัญหาที่แตกต่างออกไป คือ ปัญหาการตั้งบริษัทบังหน้าให้คนรัสเซียในแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลสำคัญ ซึ่งภาครัฐควรมีนโยบายตอบสนองต่อสถานการณ์นี้ด้วยเช่นกัน

3. กลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศ (Production for Internal Market)

กลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศที่ดำเนินการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจนำคนไทยท่องเที่ยวในทวีปยุโรป (Outbound Tourism) คิดเป็นร้อยละ 60 กลุ่มตัวแทนจากภาคการเงินร้อยละ 20 และกลุ่มบริษัทที่นำเข้าผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมจากยุโรปคิดเป็นร้อยละ 20 ตามลำดับ

จากการศึกษาพบว่าในกลุ่มธุรกิจนำคนไทยท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อการสร้างระเบียบของสหภาพยุโรป โดยมองว่า การสร้างระเบียบทางการค้าและการดำเนินการทางธุรกิจนั้นเสมือนเป็นการสร้างอุปสรรคและกีดกันทางการค้า ดังที่มีกล่าวกันว่าเป็นป้อมปราการแห่งยุโรป (Fortress of Europe) เช่น ในกรณีกลุ่มบริษัทท่องเที่ยวมักกล่าวถึงปัญหาการกำหนดเวลาขอวีซ่าและแผนในการตัดสินใจเดินทางไปยังทวีปยุโรปที่ไม่ได้สามารถระบุได้อย่างชัดเจน

79 ณ ช่วงเวลาของการทำวิจัยระหว่างมีนาคม 2552- กุมภาพันธ์ 2553 นั้น สถานการณ์ทางการเมืองสืบเนื่องสำคัญ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึง อยู่ในบริบทของการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และการปิดท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ปี 2551

อันมีผลต่อการทำความเข้าใจต่อลูกค้าของตน แตกต่างจากรัฐบาลรัสเซียที่อำนวยความสะดวกยกเว้นวีซ่าให้คนไทย เป็นต้น ส่วนกลุ่มธุรกิจภาคการเงินนั้นกังวลต่อการเสียเปรียบในการแข่งขันหากมีการเปิดเสรีทางการเงินของไทยให้กับทวีปยุโรป เนื่องจากการเปิดเสรีทางการเงินดังกล่าวจะส่งผลให้มีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างชาติหรือสินค้าและบริการประเภทเดียวกันหลั่งไหลเข้ามาจากทวีปยุโรปและกลุ่มธุรกิจนี้จะได้รับผลกระทบเป็นกลุ่มแรกขณะที่ในภาคการผลิตกลุ่มการผลิตไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าทรัพยากรสำคัญจากรัสเซีย อาทิ เหล็ก และแร่สำคัญ ๆ ในอุตสาหกรรมหนักเข้ามาใช้ด้วย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความคาดหวังที่มีต่อภาครัฐจากกลุ่มย่อยในกลุ่มธุรกิจเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศนั้นก็มีความแตกต่างกันไปกล่าวคือ กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวต้องการให้รัฐอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการประสานงานจากภาครัฐ รวมถึงเพิ่มมาตรการการคุ้มครองคนไทยในต่างแดนให้มากยิ่งขึ้น ขณะที่กลุ่มตัวแทนจากภาคการเงินมุ่งเน้นการบริหารความเสี่ยงและความอ่อนไหวจากการเข้ามาของบรรษัทในยุโรปและบริษัทไทยที่เป็นตัวแทนให้นักธุรกิจรัสเซียโดยเสนอว่าควรให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดทำนโยบายร่วมกับภาครัฐ พร้อมทั้งเน้นย้ำให้ภาคธุรกิจทำความเข้าใจและเข้าใจธรรมชาติและอุปนิสัยของคนยุโรปและรัสเซียเป็นเบื้องต้น เพื่อให้การค้าขายตลอดจนการแลกเปลี่ยนทางธุรกิจสามารถดำเนินไปด้วยความสะดวกยิ่งขึ้น

จากทั้งหมดที่กล่าวไป สามารถนำมาพิจารณาจุดร่วมของภาคธุรกิจเอกชนทั้งสามกลุ่มนี้และพบว่า ภาคธุรกิจมีความต้องการเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยมุ่งหวังให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนหรือต้องการการพึ่งพาภาครัฐร่วมกันทั้งสิ้น 3 ประการ อันได้แก่

ประการแรก ภาคธุรกิจต้องการให้ภาครัฐรักษาเสถียรภาพทางการเมืองควบคู่กับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศต่างมีผลกับการตัดสินใจดำเนินธุรกรรม หรือการประเมินความสำเร็จของการทำธุรกรรมต่าง ๆ จากทางฝั่งยุโรปและรัสเซียภาพลักษณ์ของประเทศจึงเป็นสิ่งที่ภาคธุรกิจเห็นว่ารัฐควรจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญต่อการรักษาบรรยากาศทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน

ประการที่สอง ภาคธุรกิจต่างมีความหวังกังวลต่อการเปิดการค้าเสรีอาเซียน-สหภาพยุโรปและ/ หรือไทย-สหภาพยุโรปเช่นเดียวกัน โดยความกังวลแตกต่างกันตามการถือครองทรัพยากรของแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ระดับของความหวังกังวลแตกต่างกันแปรผกผันตามลำดับกับขนาดหรือทรัพยากรที่สามารถใช้ประโยชน์ภายในกลุ่มหรือจากบริษัทแม่จากยุโรปหรือรัสเซียและการพึ่งพาจากภาครัฐ หากกลุ่มใดสามารถจัดการหรือพึ่งพาทรัพยากรภายในองค์กรตัวเองได้มากโดยที่ไม่ต้องพึ่งภาครัฐก็มีความกังวลต่อการเปิดค้าเสรีน้อยดังเช่นในกรณีบริษัทขนาดใหญ่ในทางกลับกัน หากกลุ่มใดมีทรัพยากรจำกัดและยังต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญก็มีความกังวลต่อการเปิดเสรีมากขึ้นตามลำดับนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ทรัพยากรที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จึงสัมพันธ์กับความกังวลต่อการเปิดการค้าเสรีของภาคธุรกิจแตกต่างกันไป

ประการสุดท้าย ภาคธุรกิจมุ่งความสำคัญและสนับสนุนให้ภาครัฐจัดการแก้ไขปัญหาค้างคาอยู่นอกเหนือการควบคุม ไม่ว่าจะเป็นความไม่สงบทางการเมือง การดูแลเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยการเจรจาต่อรองหรือรายละเอียดข้อมูล รวมทั้งเรียกร้องให้ปรับปรุงกฎเกณฑ์ของทางฝ่ายไทยให้มีมาตรฐานเดียวกันมากขึ้น ตลอดจน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสินค้าสาธารณะอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกรรมด้วย

4. สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน (Academics and social groups)

จากการศึกษาความต้องการเชิงนโยบายในภาคประชาสังคม โดยเฉพาะกลุ่มสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นก็พบว่า กลุ่มนี้มีความคาดหวังต่อบทบาทของรัฐบาลไทยต่อความสัมพันธ์กับภูมิภาคยุโรปและรัสเซียแบ่งเป็นได้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นความคาดหวังในระยะสั้น ที่กลุ่มนี้เสนอให้รัฐบาลพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการกระชับความสัมพันธ์ในด้านประชาชนกับประชาชน (people-to-people) โดยเฉพาะด้านการศึกษาและด้านสังคมวัฒนธรรม

ประการถัดมา เป็นด้านการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี ซึ่งพบว่าองค์กรพัฒนาเอกชนต้องการให้มีการตระหนักถึงผลได้ผลเสียอย่างรอบด้านของการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-สหภาพยุโรปและ/หรือไทย-สหภาพยุโรป และ

ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ประโยชน์ ไม่กระจุกตัวอยู่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงเท่านั้น

ประการที่สาม เป็นด้านสิทธิมนุษยชน ประชากรเป้าหมายมีความสนใจในความร่วมมือระหว่างไทยกับภูมิภาคยุโรปที่น่าเอาใจใฝ่เรียนจากสิ่งที่ยุโรปประสบความสำเร็จมาใช้ทั้งระบบกฎหมายที่สามารถรับมือกับสถานการณ์ด้านผู้ลี้ภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸⁰ การจัดการกับปัญหาเรื่องสัญชาติและสถานะบุคคล

ส่วนประการสุดท้าย เป็นความคาดหวังในระยะยาว ประชากรเป้าหมายต้องการเห็นความร่วมมือที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกันระหว่างไทยกับยุโรปและรัสเซียที่มีได้หวังผลเพียงเฉพาะหน้า โดยเน้นด้านความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งจะเป็นช่องทางให้ได้รับโอกาสด้านเงินทุนมากขึ้นต่อไป สำหรับประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ดังกล่าวที่กลุ่มนี้ต้องการมีทั้งการบรรเทาทุกข์แก่ผู้อพยพลี้ภัย การทำความเข้าใจด้านเงินทุนเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมด้านประชาสังคมและความร่วมมือด้านการพัฒนาระหว่างไทยกับภูมิภาคยุโรปการให้ความสำคัญต่อการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสัมมนาต่าง ๆ ที่เชิญตัวแทนจากภาครัฐมาเข้าร่วมพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญจากประเทศในยุโรป เนื่องจากเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีในการสื่อสารแลกเปลี่ยนค่านิยมให้กลายมาเกิดผลในทางปฏิบัติ ทั้งยังถือเป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อไปอย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้กับกลุ่มภูมิภาคยุโรปต่างไปจากกรณีประเทศรัสเซียที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสัมพันธไมตรีในคุณค่าเชิงมนุษยนิยมมากนักหากมุ่งเน้นความสนใจไปที่การจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมเป็นหลักแทน

เห็นได้ชัดว่า กลุ่มสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นแตกต่างจากภาคธุรกิจค่อนข้างชัดเจนในประเด็นหลักของความต้องการเชิงนโยบาย โดยกลุ่มสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนต่างมุ่งหวังความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับภูมิภาคยุโรปที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งการพัฒนาด้านวิชาการ รวมไปถึงด้านองค์ความรู้และนวัตกรรมเป็นสำคัญจากยุโรปและรัสเซียนั่นเอง

ทั้งนี้ เมื่อนำผลการวิจัยทั้งจากภาคธุรกิจที่กล่าวไปในหัวข้อก่อนหน้าและกลุ่มสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนข้างต้นมาพิจารณา เราก็จะเห็นจุดร่วมที่สอดคล้องกันระหว่างความต้องการเชิงนโยบายที่สามารถสรุปรวมเป็นข้อสรุปของความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็น 3 ประการได้แก่

ประการแรก ทุกภาคส่วนต้องการให้ภาครัฐจัดทำระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ให้มีมาตรฐานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งต้องการข้อมูลในเชิงลึกและที่เป็นรายละเอียดจากภาครัฐในแง่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาต่อรองด้านการค้า สิทธิมนุษยชน หรือสิ่งแวดล้อมด้วย

ประการที่สอง ทุกภาคส่วนต้องการให้ภาครัฐรักษา ส่งเสริมและปรับปรุงภาพลักษณ์ของประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพยุโรปสนใจอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย หรือการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อรองทางด้านการทูตในด้านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นความสนใจร่วมกันร่วมของประชากรเป้าหมาย

ประการที่สาม ทุกภาคส่วนต้องการให้ภาครัฐใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้วัฒนธรรมของยุโรปและรัสเซียได้ แต่ควรเป็นในลักษณะถ่ายทอดความรู้เชิงลึกที่ไม่ใช่เพียงการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพียงเท่านั้น เพื่อให้ไทยสามารถสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความชำนาญขึ้นเองด้วย

ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ถือเป็นเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซีย โดยความต้องการเชิงนโยบายดังกล่าวนี้เป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการสังเคราะห์เป็นนโยบายหรือแผนยุทธศาสตร์ ผ่านกระบวนการตีความที่ผู้วิจัยทำความเข้าใจหรือ “อ่าน” ความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดังกล่าวนี้ ก่อนสื่อสารผ่านไปยังผู้กำหนดนโยบายของทางภาครัฐทั้งในระยะสั้น คือ ในเวลา 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2553 – 2557) และระยะยาว คือ ในเวลา 6-10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2558 – 2562) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในส่วนการสรุปผลวิจัยต่อไป

80 ณ ช่วงเวลาของการทำวิจัยระหว่างมีนาคม 2552- กุมภาพันธ์ 2553 นั้น สหภาพยุโรปยังไม่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติอาหรับในปลายปี 2553 อันนำมาสู่ปัญหาการจัดการกับผู้อพยพจำนวนมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากซีเรีย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2558 เป็นต้นมา

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ตัวแบบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอิงกรอบเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ โดยให้ความสำคัญกับเสียงสะท้อนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายจากนอกภาครัฐ เห็นได้ว่าตัวแบบมีความโน้มเอียงไปในทางตีความหมาย (interpretive) โดยไม่ถือว่าผู้วิจัยเพียงแต่สังเกตสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกลางเพื่อหาสาเหตุปัจจัยอย่างในตัวแบบประเภทปฏิฐานนิยม งานวิจัยพยายามสกัดเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสี่กลุ่มเพื่อแสดงให้เห็นว่าความต้องการเชิงนโยบายมีผลย้อนกลับไปสู่การกำหนดทิศทางนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐผู้วิจัยตระหนักว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของการตีความ และทำหน้าที่สื่อสารกลับไปสู่ผู้ออกนโยบาย

เมื่อประมวลความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับภูมิภาคยุโรปและรัสเซียทุกกลุ่มแล้ว สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่พึงกำหนดยุทธศาสตร์ในระยะสั้นและยาวเสนอแก่รัฐบาล โดยมุ่งเป้าหมายให้ไทยเป็นคู่เจรจาและหุ้นส่วนที่ทัดเทียมกับยุโรปและรัสเซีย ดังนี้

ในระยะสั้น (3-5 ปี) ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการบริการด้านข้อมูลในเชิงลึกและรอบด้าน แก้ไขปัญหาระเบียบกฎเกณฑ์ที่ยังคลุมเครือและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ลดอุปสรรคทางการค้า รวมถึงต้องดำเนินยุทธศาสตร์ที่กำกับไปด้วยคุณค่า (value-based strategy) เพื่อยกระดับการเจรจาให้ไทยเป็นคู่เจรจาที่เท่าเทียมเสมอภาคขึ้น โดยคำนึงถึงคุณค่าหรือค่านิยมที่ยุโรปให้ความสำคัญเพื่อใช้เป็นกลไกในการเจรจาต่อรอง ไม่ว่าจะเป็คุณค่าด้านสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย หรือสิ่งแวดล้อม ส่วนกรณีรัสเซีย ภาครัฐต้องมีการจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ และให้ความสำคัญต่อการถ่ายโอนเทคโนโลยี มีใช้การลอกเลียนแบบมาอย่างเดียว

ในระยะยาว (6-10 ปี) ภาครัฐต้องรักษาและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศอย่างต่อเนื่อง ยกย่องโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคมนาคมขนส่งเพื่ออำนวยความสะดวกในระยะยาวต่อการดำเนินธุรกรรมและการเดินทางทั้งในแง่การท่องเที่ยวและธุรกิจอื่น ๆ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการร่วมทุนด้านการพัฒนาและการศึกษากับยุโรป ด้านวัตถุดิบอุตสาหกรรมหนักและพลังงานกับรัสเซีย และต้องต่อยอดด้านการจัดการองค์ความรู้ที่มีความคิดเห็น ทักษะคิดและคุณค่าตรงกันจากการบูรณาการพื้นฐานในการดำเนินยุทธศาสตร์ระยะสั้นอย่างมีประสิทธิภาพแล้วด้วย

ข้อจำกัดการวิจัยและประเด็นการวิจัยเสนอแนะ

แม้ผู้วิจัยพยายามออกแบบการวิจัยอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะการตระหนักถึงบทบาทในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลที่จะส่งผลต่อการแปลความหมายข้อมูล หากข้อจำกัดของการวิจัยก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากและจากการวิจัยก็พบข้อจำกัด ดังนี้ ประการแรก ผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งบางกลุ่ม/องค์กร จำเป็นต้องทำงานร่วมกับภาครัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบาย ผู้ให้ข้อมูลจึงอาจไม่ได้แสดงความต้องการเชิงนโยบายบางส่วนต่อผู้ตั้งคำถาม ทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ก็ตาม เนื่องจากพวกเขาจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในความสัมพันธ์กับภาครัฐอยู่ *ประการที่สอง* ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเดียวกันจะพบว่าแต่ละกลุ่มมีผลประโยชน์บางประการที่ขัดแย้งกันอยู่ แต่ขนาดของกลุ่มทุนก็มีผลต่อการเข้าถึงทางนโยบายแตกต่างกัน หมายถึง กลุ่มที่มีต้นทุนในการปรับตัวสูงและต้องพึ่งพานโยบายภาครัฐในระดับสูงอาจเสียเปรียบกลุ่มทุนขนาดใหญ่ เพราะช่องทางการเข้าถึงนโยบายจำกัด และมีความต้องการเชิงนโยบายที่ป้อนเข้าเป็นปัจจัยนำเข้าในระดับไม่เท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ และประการสุดท้าย ข้อจำกัดด้านนโยบายที่ภาครัฐสามารถตอบสนองผู้ให้ข้อมูล กล่าวคือ ข้อจำกัดของภาครัฐไทยเองในการใช้บังคับกฎหมายอย่างทั่วถึงและสากล ความโปร่งใสตรวจสอบได้ และอำนาจต่อรองที่ยังน้อยอยู่โดยเฉพาะในประเด็นด้านการโทรคมนาคม สื่อสารถือเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายกับทั้งยุโรปและรัสเซียอันกระทบต่อข้อเรียกข้อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย

ท้ายที่สุด แม้งานวิจัยได้ดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2552 – 2553 ซึ่งถึงปัจจุบันอาจมีปัจจัยทั้งภายในภายนอกภายในที่เปลี่ยนแปลงไปและหลากหลายยิ่งขึ้นกว่าเดิมก็ตาม หากผู้วิจัยเห็นว่า ตัวแบบที่ได้พัฒนาขึ้นยังคงสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่ออ่านความต้องการเชิงนโยบายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบนพื้นฐานแนวคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศต่อกรณีอื่น ๆ ต่อไปได้ หรือวิธีการจัดแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามระดับทุนที่ครอบครองและขีดความสามารถใน

การแข่งขันในเศรษฐกิจโลกก็ยังสามารถนำไปต่อยอดเพื่อให้มีข้อมูลที่ทันสมัยและครอบคลุมยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ยังสามารถนำตัวแบบมาประยุกต์โดยเปลี่ยนอาณาบริเวณที่เลือกศึกษาความสัมพันธ์ในภูมิภาคอื่นที่ไม่ใช่ระหว่างไทยกับสหภาพยุโรปและรัสเซียแต่เพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น การรับฟังความต้องการเชิงนโยบายหรือเสียงสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) หรือความสัมพันธ์ไทยกับประเทศมหาอำนาจอื่นอย่างสหรัฐอเมริกา จีน หรือญี่ปุ่นได้ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า แม้งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นตัวแบบที่จัดทำขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว หากแต่งานวิจัยชิ้นนี้ก็สามารถนำมาต่อยอดเป็นงานวิจัยอื่น ๆ ได้อีกหลากหลาย โดยอาจประยุกต์วิธีการอ่าน วิธีการจัดแบ่งกลุ่มข้อมูล และการปรับเปลี่ยนอาณาบริเวณที่ใช้ศึกษา หรือกระทั่งศึกษาเรื่องนี้ใหม่อีกครั้งแต่เปลี่ยนแปลงบริบทเวลาให้เข้ากับยุคสมัยก็ย่อมทำได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

- Arts, B. & Piet, V. (1999). **Assessing Political Influence in Complex Decision-Making: An Instrument Based on Triangulation**. *International Political Science Review*, 20(4), 411-424.
- Boschken, H.L. (1994). **Organizational Performance and Multiple Constituencies**. *Public Administration Review*, 54(3), 308-312.
- Brugha, R, & Zsuzsa, V. (2000). **Stakeholder analysis: A review**. *Health Policy and Planning*, 15(3), 239-246.
- Dahl, R.A. (1990). **Modern Political Analysis (5th ed.)**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Freeman, R.E. (1984). **Strategic Management: A Stakeholder Approach**. Boston: Pitman.
- Friedman, T.L. (2000). **The Lexus and the Olive Tree**. New York: Anchor Books.
- Haas, P.M. (1992). **Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination**. *International Organization*, 46(1), 1-35.
- Keck, M.E. & Kathryn, S. **Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics**. Retrieved from http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic446176.files/Week_7/Keck_and_Sikkink_Transnational_Advocacy.pdf
- Kelly, M. & Steven, M.M. (1993). **Policy Analysis in the Post-Positivist Era: Engaging Stakeholders in Evaluating the Economic Development Districts Program**. *Public Administration Review*, 53(2), 135-142.
- Kraft, H. & Joseph H. (2002). **Track three diplomacy and human rights in Southeast Asia: the Asia Pacific Coalition for East Timor**. *Global Networks*, 2(1), 49-64.
- May, P.J. (1986). **Politics and policy analysis**. *Political Science Quarterly*, 101(1), 109-125.
- Mintzberg, H., Bruce, A. & Joseph, L. (1998). **Strategy Safari: A Guided Tour through the Wilds of Strategic Management**. New York: Free Press.
- Nutt, P. & Robert, W.B. (1992). **Strategic Management of Public and Third Sector Organizations: A Handbook for Leaders**. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Peterson, J. (2003). **Policy Networks**. Vienna: Institute for Advanced Studies.
- Riccucci, N.M. (1995). **Execucrats**. *Public Administration Review*, 55(3), 218-230.
- Riker, W. (1986). **The Art of Political Manipulation**. New Haven, CT: Yale University Press.
- Roberts, N. & Paula, K. (1991). **The Stakeholder Audit Goes Public**. *Organizational Dynamics*, 17(3), 63-79.
- Weible, C.M. (2006). **An Advocacy Coalition Framework Approach to Stakeholder Analysis: Understanding the Political Context of California Marine Protected Area Policy**. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 17(1), 95-117.

การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคม ของธุรกิจทองพันดา หัวหิน The Analysis Of Factors That Successful With Social Network Of Thongpunta Huahin

ธีระวัฒน์ จันทิก⁸¹, กิตติศักดิ์ ธรรมวโรกุล⁸²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจทองพันดา เพื่อเป็นแนวทางในการทำธุรกิจร้านขายของฝากอื่น ๆ ในเขตอำเภอห้วยหิน เพื่อสอดคล้องกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม และปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของฝากให้มีโอกาสประสบความสำเร็จ ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ เจ้าของธุรกิจ ลูกค้า กลุ่มชุมชนแม่บ้านสับปะรดกวน พนักงานนิตยสาร Foodbook ห้วยหิน ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 12 คน เป็นการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึก (in-depth interview) และการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) ผลการวิจัยพบว่า 1.) มีปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมมี 5 ด้าน ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านบุคคล ด้านกระบวนการ ด้านการสร้างและนำเสนอลักษณะทางกายภาพ 2.) การเกื้อหนุนกันในระบบเครือข่ายทางสังคม

คำสำคัญ : ปัจจัยแห่งความสำเร็จ, เครือข่ายสังคม, การเกื้อหนุน

Abstract

This research aims to study the factors of success with social networks of gold replica gun as a guide to doing business in the gift shop the other. In Hua Hin To comply with social network analysis. And any factors affecting the operation of the Business souvenirs is likely to succeed. The data are business owners, customers, community groups, women pineapple. Foodbook Hua-Hin magazine staff .Keys information are 12 people of member in an in-depth interview and storage results showed that Snowball Sampling Technique.The result shows that 1.) a factor of success with social networks are the top five products, pricing, personnel and processes. The creation and presentation of physical characteristics. 2) to support each other in the way social network.

Keywords: success factors, social network, support each other.

บทนำ

สับปะรดในประเทศไทยนับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง เนื่องจากไทยเป็นผู้ส่งออกสับปะรดและผลิตภัณฑ์ในลำดับต้น ๆ ของโลก มูลค่าส่งออกสูงสุดถึง 25,000 ล้านบาท แหล่งปลูกสับปะรดที่สำคัญของไทยคือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระยอง ชลบุรี เพชรบุรี และพิษณุโลก ผลผลิตออกมากในช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน และเดือนพฤศจิกายน - มกราคมของทุกปี (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2558)

81 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

82 นักศึกษาปริญญาตรี สาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สับปะรดพันธุ์เพชรบุรี ที่ชาวเพชรบุรี เรียกกันว่า สับปะรดพันธุ์ฉีกตานัน เป็นพันธุ์แนะนำของกรมวิชาการเกษตร ตั้งแต่ปี 2541 ทำการรวบรวมและศึกษาพันธุ์ที่สถานีทดลองพืชสวนเพชรบุรี เพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมต่อการรับประทานผลสด ให้ผลผลิตสูงและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่ดังกล่าวได้ ลักษณะเด่นของพันธุ์เพชรบุรี รสชาติหวานอมเปรี้ยว และมีปริมาณกรดค่อนข้างต่ำ เนื้อกรอบใกล้เคียงกับพันธุ์สวีและพันธุ์ภูเก็ต สีเนื้อเหลืองอมส้มสม่ำเสมอ สามารถแกะแยกผลย่อยหรือตา (fruitlet) ออกจากกันได้ง่าย และรับประทานแแกนผลได้ ปลูกได้ทุกภาคของประเทศไทย (กรมวิชาการเกษตร, 2558)

แบรนด์ “ทองพันดา” เป็นธุรกิจของฝากหนึ่งในหัวหิน เป็นเจ้าแรกที่มีไอเดียในการแปรรูปสับปะรดที่แตกต่าง เจ้าของได้กล่าวไว้ว่า จะขายสับปะรดของไทยในแบบไม่เขย และได้แปรรูปเป็น ชีสทาร์ตสับปะรด สูตรเฉพาะของทองพันดา ที่ตัวแป้งทาร์ตผสมเนยและชีสเข้มข้นตัดกับไส้สับปะรดนุ่มหนึบรสชาติกลมกล่อมแทรกด้วยความหอมมันของถั่วต่าง ๆ มีให้เลือกทาน 4 ไส้ ได้แก่ ไส้สับปะรดดั้งเดิม ไส้สับปะรดกับเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ไส้สับปะรดกับฮาเซลนัท และ ไส้สับปะรดกับอัลมอนด์ ชีสทาร์ตสับปะรดกลายเป็นขนมอบที่ถ่ายทอดความเป็นหัวหินออกมาได้อย่างน่าสนใจและมีแนวโน้มที่ธุรกิจจะเติบโตมากขึ้นไปอีกในอนาคต จากร้านติ๊กแถวที่ขายอาหารเข้าเครื่องดื่มและขนมต่าง ๆ กลายมาเป็น ทองพันดา ธุรกิจเกิดขึ้นจากความคิดคนรุ่นใหม่ เป็นความคิดที่เชื่อมโยงจากไร่สับปะรดของที่บ้านและตั้งใจจะเป็นธุรกิจของฝากที่ทำให้ผู้รับนึกถึงหัวหินจากผลิตภัณฑ์ของทางร้าน กว่าจะมาเป็น ชีสทาร์ตสับปะรดได้ เจ้าของธุรกิจต้องนึกถึงผู้บริโภคเพราะคนไทยไม่ค่อยชอบสับปะรดกันสักเท่าไร ซึ่งถือว่าเป็นโจทย์ยาก จนออกมาเป็นชีสทาร์ตสับปะรดที่กำลังมีผู้คนนิยมจำนวนมาก

การดำเนินงานของธุรกิจเป็นไปตามกระบวนการที่เจ้าของเป็นผู้บริหารงาน มีพนักงาน และมีเครือข่ายอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านสับปะรดกวนและนิตยสาร Foodbook หัวหิน ที่เป็นเครือข่ายในธุรกิจ ทั้งนี้อาจรวมไปถึงประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้ธุรกิจก้าวไปด้วย

ความสำเร็จในธุรกิจเป็นการทำสินค้าที่น่าสนใจ แนวคิดคนรุ่นใหม่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จคือด้านผลิตภัณฑ์ ด้านบุคคล ด้านกระบวนการ

จากประสบการณ์ข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยความสำเร็จด้วยเครือข่ายสังคมของธุรกิจทองพันดา หัวหิน เพื่อ จะทำให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จด้วยเครือข่ายสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน
- 2) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลต่อการทำธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน

ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาถึงปัจจัยความสำเร็จด้วยเครือข่ายสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน
- 2) ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ เจ้าของธุรกิจทองพันดา พนักงาน ลูกค้า กลุ่มชุมชนแม่บ้านสับปะรดกวน นิตยสาร Foodbook หัวหิน ประชาชนในพื้นที่อำเภอหัวหิน รวมทั้งหมดจำนวน 12 คน
- 3) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัย คือ ร้านทองพันดา หัวหิน ที่ตั้ง ถนนเพชรเกษม ปากซอยหัวหิน 67
- 4) ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ เดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2558

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน เพื่อเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จให้ธุรกิจอื่น ๆ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานของธุรกิจตนเอง
- 2) ทราบถึงความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในธุรกิจ ที่ส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน” โดยการสำรวจแบบเชิงคุณภาพ ในการดำเนินงานนั้นผู้จัดทำแบ่งการสำรวจออกเป็น 2 รอบในรอบแรกจะเป็นการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากเจ้าของกิจการทองพันดาเพื่อหาความจำกัดความสำเร็จและมีส่วนได้ส่วนเสีย จากนั้นก็นำข้อมูลดิบที่ได้จากรอบแรกมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลตามลำดับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาเก็บข้อมูลในรอบที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เจ้าของธุรกิจ 2 คน

- 2) เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

2.1) แนวคำถาม ใช้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในเบื้องต้นลักษณะการดำเนินงานจุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT Analysis) และเครือข่ายสัมพันธ์ของธุรกิจ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างแบบสอบถามเพื่อหาปัจจัยความสำเร็จ

2.2) แบบสอบถาม การอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) โดยแบ่งส่วนแบบสอบถามเป็น 4 ตอน 1. เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล 2. เป็นคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย 3. เป็นข้อคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด 7Ps และแนวคิดการจัดการองค์กร 4. ข้อเสนอแนะ

โดยตอนที่ 3 ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดน้ำหนักของคะแนน

2.3) เครื่องบันทึกเสียง เป็นเครื่องมือเพื่อบันทึกเสียงผู้ให้ข้อมูล

2.4) ตัวผู้วิจัย มีหน้าที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและสังเกตผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามที่ได้เตรียมไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวิเคราะห์ผลต่อไป

- 3.) การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 3.1) การเก็บข้อมูลในรอบแรก

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์การอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) และสัมภาษณ์แบบเจาะจงเฉพาะบุคคลโดยเริ่มจากเจ้าของกิจการโดยการถามไล่เลียงตามข้อมูลที่ลำดับขึ้นตามความเหมาะสมของคำถาม ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยก็บันทึกบทสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง และถอดบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำจากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบซ้ำ

- 3.2) การเก็บข้อมูลในรอบที่สอง

หลังจากได้ข้อมูลดิบจากการเก็บข้อมูลแบบคุณภาพแล้วนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่การออกแบบแบบสอบถามโดยใช้แนวคิดเชิงปริมาณเป็นตัวช่วยวิเคราะห์ตามส่วนผสมการตลาด 7Ps มาใช้ปรับปรุงแก้ตามความเหมาะสมเพื่อให้แบบสอบถามครอบคลุมปัจจัยความสำเร็จ จากนั้นก็นำแบบสอบถามที่ได้ไปเก็บข้อมูลเชิงลึก จากการสัมภาษณ์โดยอาศัยมุมมองของเจ้าของธุรกิจเชื่อมโยงสู่ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้ประสบผลสำเร็จด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) ในตอนรอบที่แรก

4.) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์และทำแบบสอบถามจากข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ข้อมูลจากแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากที่สุดจึงได้นำแบบสอบถามไปให้ที่ปรึกษาวิจัยตรวจสอบและพิจารณาอีกครั้ง จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูล และตรวจสอบกับที่ปรึกษาวิจัยอีกครั้งให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ก่อนที่จะมาวิเคราะห์ผลการศึกษาต่อไป

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในส่วนต่าง ๆ หากพบว่าข้อมูลที่ได้มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันแสดงว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย มีการตรวจสอบจากผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูลพบว่าข้อมูลที่ได้มามีความคล้ายคลึงกันมากแสดงว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูลได้ทำการเก็บข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกันแต่พบว่าข้อมูลที่ได้มาตรงกันและคล้ายคลึงกันมากแสดงว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ

5.) วิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการเก็บแบบสอบถามแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักไปถอดใส่ลงคอมพิวเตอร์ นำมาวิเคราะห์ผลการศึกษาทั้งแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

วิเคราะห์ผลการศึกษา

ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจท่องเที่ยว หัวหิน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจท่องเที่ยว หัวหินจำนวนทั้งสิ้น 12 คน ด้วยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยใช้การวิเคราะห์แบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผู้วิจัยได้แบบออกเป็น 2 ส่วน

1.) ส่วนแบบสัมภาษณ์

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของธุรกิจที่มีการเกื้อหนุนการอย่างเหมาะสม

เจ้าของ เป็นผู้ติดต่อกับกลุ่มชุมชนแม่บ้านสับปะรดกวนโดยเจ้าของได้กำหนดส่วนผสมให้กับกลุ่มชุมชนแม่บ้านสับปะรดกวน ทำ และเป็นผู้จัดการฝึกอบรมให้กับพนักงานด้วยตนเองทำให้ได้ความยอมรับจากลูกค้าทั้งในด้านสินค้าและบริการโดยสังเกตได้จากการที่ลูกค้า review และบอกต่อสินค้าแบบปากต่อปาก ประกอบกับนิตยสาร Foodbook หัวหิน ได้มาขอสินค้าผลิตภัณฑ์ของธุรกิจไปออกรวมในนิตยสารแนะนำของดีเมืองหัวหิน จึงเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ไปโดนปริยายส่งผลให้มีประชาชนในพื้นที่ให้ความสนใจมากขึ้นในนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนี้เจ้าของธุรกิจได้กล่าวว่า สับปะรดของไทยที่จะขาย แต่ไม่ขาย และสื่อความเป็นไทยได้แสดงให้เห็นว่าเจ้าของธุรกิจได้มีการดำเนินธุรกิจให้เติบโตไปพร้อมกับเมืองหัวหิน เพราะมีการเน้นวัตถุดิบจากพื้นที่เป็นหลัก

2.) ส่วนแบบสอบถาม

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามของธุรกิจท่องเที่ยว หัวหินโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยแบ่งตามแบบสอบถามและตารางพร้อมอธิบายประกอบได้ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากแบบสอบถามได้ทราบมาว่าผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของเครือข่ายสังคมธุรกิจท่องเที่ยว หัวหินส่วนใหญ่ซึ่งจะเป็นเพศหญิง 7 คน เพศชาย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 และ 41.67 ตามลำดับ

มีช่วงอายุตั้งแต่ 20-30 ปี จำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 16.67 ช่วงอายุตั้งแต่ 31-40 ปี จำนวน 7 คนคิดเป็นร้อยละ 58.33 ช่วงอายุตั้งแต่ 41-50 ปี จำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 16.67 และช่วงอายุตั้งแต่ 50 ปี

ขึ้นไป จำนวน 1 คนคิดเป็นร้อยละ 8.33 ตามลำดับ ซึ่งช่วงอายุที่มีความถี่สูงสุดคือช่วง 31-40 ปี ร้อยละ 58.33 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คิดเป็นร้อยละ 58.33 รองลงมาที่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าปวช. จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และมีการศึกษาอนุปริญญาหรือปวส. จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสดมากที่สุดที่ร้อยละ 75 และมีสถานภาพสมรสรองลงมาอยู่ที่ ร้อยละ 25 ตามลำดับ และผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีรายได้ไม่น้อยกว่า 30,000บาท คิดเป็นร้อยละ 100

2. แสดงผลการวิเคราะห์การระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

แสดงถึงการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มสังคมเครือข่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจทองพันดา ที่มากที่สุดจะเป็นธุรกิจทองพันดาแบ่งเป็นเจ้าของกิจการ จำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 16.67 และพนักงานอีกจำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 16.67 เช่นกัน รวมผู้ตอบแบบสอบถามธุรกิจทองพันดา คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาเป็นลูกค้าจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 เช่นกัน สุดท้ายเป็นกลุ่มชุมชนแม่บ้านสับปะรดกวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 ตามลำดับ

3. จะเรียงลำดับปัจจัยที่มีส่วนทำให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จมากที่สุด 5 อันดับ โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้โดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

2.1) ด้านการสร้างและนำเสนอ

ด้านการสร้างและนำเสนอ	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
สินค้าผลิตภัณฑ์มีความสะอาด ปลอดภัยน่าเชื่อถือ	3 (25)	5 (46.67)	4 (33.33)	-	-	3.92 0.79	ปานกลาง
ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์สวยงาม	5 (46.67)	6 (50)	1 (8.33)	-	-	4.33 0.65	มากที่สุด
มีการตกแต่งสินค้าบรรณจุภัณฑ์ที่สวยงามน่าซื้อ	4 (33.33)	6 (50)	2 (16.67)	-	-	4.17 0.72	มาก
มีการสื่อสารคุณค่าของสินค้าได้ชัดเจน	4 (33.33)	5 (46.67)	3 (25)	-	-	4.08 0.79	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						4.13	

ตารางที่ 1

ด้านการสร้างและนำเสนอ ธุรกิจมีการเน้นการนำเสนอคุณค่าของสินค้าแก่ผู้บริโภคทาง Social Media และนิตยสาร Foodbook Hua-Hin โดยเจ้าของธุรกิจมีการการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งนำจุดเด่นของสินค้าในพื้นที่มาเป็นหลัก มีการออกแบบสินค้าด้วยตนเองทำให้มีความโดดเด่นเป็นที่น่าสนใจโดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.13 โดยด้านผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์สวยงามมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

2.2) ด้านผลิตภัณฑ์

ด้านผลิตภัณฑ์	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
สินค้ามีให้เลือกหลากหลาย	3 (25)	5 (46.67)	4 (33.33)	-	-	3.92	ปานกลาง
ผลิตภัณฑ์มีความสดใหม่	4 (33.33)	5 (46.67)	3 (25)	-	-	4.08	มาก
ผลิตภัณฑ์ในบรรจุภัณฑ์มีสภาพสมบูรณ์	4 (33.33)	4 (33.33)	4 (33.33)	-	-	4.00	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						4.00	

ตารางที่ 2

ด้านผลิตภัณฑ์ มีความสดใหม่ในทุก ๆ วันนอกจากนี้ยังมีสินค้าให้เลือกหลากหลายทำให้ได้รับความมั่นใจจากลูกค้าว่า สินค้ามีคุณภาพประกอบกับบรรจุภัณฑ์มีความสวยงามแข็งแรงส่งเสริมให้ดึงดูดลูกค้าได้ง่ายเป็นที่น่าสนใจโดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.00 โดยด้านผลิตภัณฑ์มีความสดใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.08

2.3) ด้านราคาและการส่งเสริมการขาย

ด้านราคาและการส่งเสริมการขาย	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
ราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับคุณภาพสินค้า	3 (25)	5 (46.67)	4 (33.33)	-	-	3.92	ปานกลาง
มีราคาหลากหลายระดับเมื่อซื้อสินค้าจำนวนมาก	2 (16.67)	5 (46.67)	5 (46.67)	-	-	3.75	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม						3.84	

ตารางที่ 3

ด้านราคาและการส่งเสริมการขาย นอกจากจะมีสินค้าที่หลากหลายแล้วยังมีราคาที่เหมาะสมกับสินค้าเพราะมีการสำรวจตลาดเป็นอย่างดีและมีการส่งเสริมการขายหากลูกค้าต้องการซื้อครบทุกรสชาติก็จะมีกล่องบรรจุให้และมีราคาที่ถูกลงด้วยทั้งนี้สินค้าภายในกล่องลูกค้าสามารถเลือกได้ว่าอยากได้รสใด นอกจากนี้มีการกระจายสินค้าไปตามร้านขายของฝากและร้านกาแฟต่าง ๆ ในพื้นที่เช่น ร้านกาแฟ Amazon โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.84 โดยด้านราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับคุณภาพสินค้านี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.92

2.4) ด้านกระบวนการ

ด้านกระบวนการ	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย	
	5	4	3	2	1			
มีกระบวนการบริการที่มีมาตรฐาน	4 (33.33)	6 (50)	2 (16.67)	-	-	4.17	0.72	มากที่สุด
มีกระบวนการผลิตที่มีมาตรฐาน	4 (33.33)	5 (46.67)	3 (25)	-	-	4.08	0.79	มาก
กระบวนการผลิตมีความสะอาด	3 (25)	4 (33.33)	5 (46.67)	-	-	3.83	0.83	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม						4.03		

ตารางที่ 4

ด้านกระบวนการ ด้วยที่เจ้าของธุรกิจให้ความสำคัญกับสินค้าผลิตภัณฑ์มากเพราะเป็นผู้คิดค้นสูตรตนเอง ด้วยอัตราส่วนที่เป็นมาตรฐานทุกครั้งที่ในการผลิตเพื่อที่จะคงรสชาติของสินค้าให้มีความสม่ำเสมอ และมีการตรวจสอบความพร้อมอุปกรณ์ทั้งก่อนและหลังการผลิตโดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.03 โดยด้านมีกระบวนการผลิตที่มีมาตรฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.08

2.5) ด้านบุคคล

ด้านบุคคล	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย	
	5	4	3	2	1			
พนักงานแต่งกายสุภาพ	2 (16.67)	4 (33.33)	6 (50)	-	-	3.67	0.78	ปานกลาง
พนักงานยิ้มแย้มอัธยาศัยดี	2 (16.67)	5 (46.67)	5 (46.67)	-	-	3.75	0.75	ปานกลาง
พนักงานสามารถให้คำแนะนำสินค้าได้อย่างครบถ้วน	3 (25)	5 (46.67)	4 (33.33)	-	-	3.92	0.79	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม						3.78		

ตารางที่ 5

ด้านบุคคล เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ต้องการกำลังผลิตสูง เพราะมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่กว้าง พนักงานที่จึงมีการถูกฝึกเป็นอย่างดีโดยเจ้าของธุรกิจ ทำให้พนักงานสามารถแนะนำสินค้าผลิตภัณฑ์ให้กับลูกค้าและผู้สนใจได้เป็นอย่างดีโดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.78 โดยด้านพนักงานสามารถให้คำแนะนำสินค้าได้อย่างครบถ้วนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.92

ตารางสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจท่องเที่ยว พันทา หัวหิน

ด้าน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจท่องเที่ยว พันทา หัวหิน		SD	ระดับความสำคัญ
1	ด้านการสร้างและนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์สวยงาม	4.33	0.65	มากที่สุด
2	ด้านกระบวนการมีกระบวนการบริการที่มีมาตรฐาน	4.17	0.72	มาก
3	ด้านผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ที่มีความสดใหม่	4.08	0.79	มาก
4	ด้านราคาและการส่งเสริมการขายราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับคุณภาพสินค้า	3.92	0.79	ปานกลาง
5	ด้านบุคคลพนักงานสามารถให้คำแนะนำสินค้าได้อย่างครบถ้วน	3.92	0.79	ปานกลาง
ผลเฉลี่ยความสำคัญ		4.084	0.74	มาก

ตารางที่ 6

จากตารางข้างต้นแสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจท่องเที่ยว พันทา หัวหิน แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ด้านการสร้างและนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์สวยงาม มากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 รองลงมาเป็น ด้านกระบวนการมีกระบวนการบริการที่มีมาตรฐานโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 รองลงมาเป็น ด้านผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ที่มีความสดใหม่โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และ ด้านราคาและการส่งเสริมการขายราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับคุณภาพสินค้า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญเท่ากับ ด้านบุคคลพนักงานสามารถให้คำแนะนำสินค้าได้อย่างครบถ้วน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 เท่า ๆ กันตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาและสำรวจความสำเร็จของเครือข่ายของธุรกิจท่องเที่ยวพันทาเกิดจากดังภาพในด้านล่างโดยเริ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (เจ้าของร้านท่องเที่ยวพันทา) โดยให้ความสำคัญกับนิตยสาร Foodbook ว่าเป็นเสมือนตัวแทนที่ช่วยในการโฆษณาให้กับกิจการโดยที่นิตยสารมาขอข้อมูลและสัมภาษณ์เจ้าของธุรกิจเพื่อนำไปลงนิตยสารและช่วยเป็นตัวกลางในการติดต่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันในพื้นที่พันทาและประกอบกับที่ลูกค้าที่ได้เข้ามาใช้บริการเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยโฆษณา รีวิว ให้กับทางร้านเป็นจำนวนมากผ่านสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและมีลูกค้ามาใช้บริการมากขึ้นซึ่งตรงกับข้อมูลที่ได้จากนิตยสาร Foodbook ว่าลูกค้าเป็นส่วนช่วยในการกระจายข้อมูลข่าวสารจากนั้นผู้วิจัยได้ไปเก็บข้อมูลจากลูกค้าจนได้ข้อมูลที่อ้อมตัวมาว่า ธุรกิจท่องเที่ยวพันทาเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มลูกค้าเพราะพนักงานภายในร้านมีบริการดีสามารถให้ข้อมูลสินค้าได้อย่างครบถ้วนประกอบกับสินค้ามีรสชาติที่ถูกปากกลุ่มลูกค้าทำให้ลูกค้าอยากกลับมาซื้อซ้ำอีก จากนั้นผู้วิจัยได้ไปสอบถามพนักงานภายในธุรกิจ ได้กล่าวว่า สิ่งที่ช่วยทำให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ประชนในพื้นที่ที่มีการมาช่วยในการโฆษณาและกลุ่มแม่บ้าน ที่เป็นส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพการผลิตสินค้าของท่องเที่ยวพันทา และทั้งสองกลุ่มได้กล่าวไว้เหมือนกันว่าธุรกิจท่องเที่ยวพันทาที่ประสบผลสำเร็จเกิดจากตัวเจ้าของธุรกิจเองที่มีความระเอียดใส่ใจในทุก ๆ กระบวนการ

เจ้าของร้านทองพันตา - ให้ความสำคัญ ด้านการนำเสนอ น้อยสุด

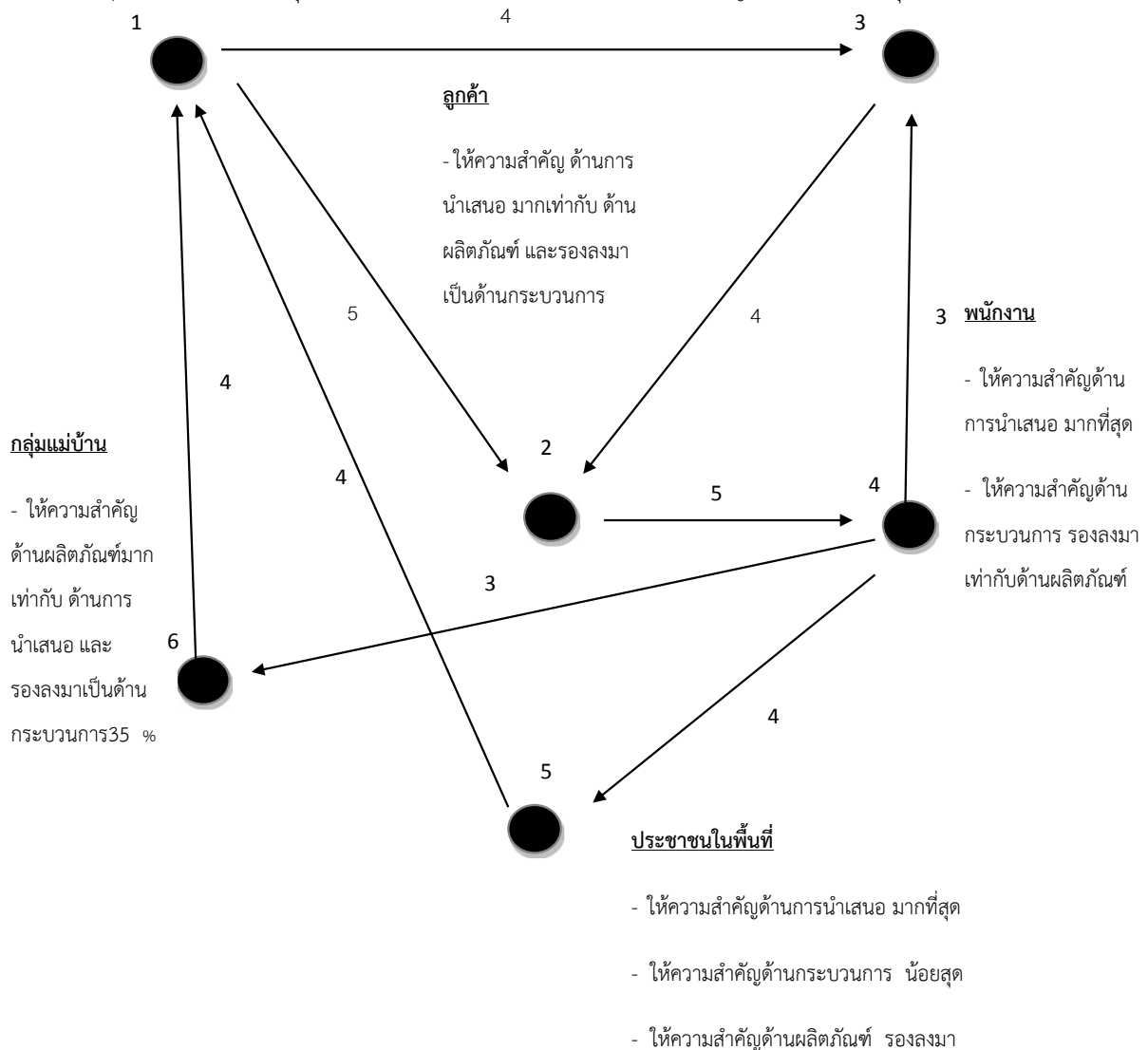
นิตยสารFoodbook - ให้ความสำคัญด้านการนำเสนอ มากสุด

- ให้ความสำคัญ ด้านกระบวนการ รองลงมา

- ให้ความสำคัญด้านราคา รองลงมา

- ให้ความสำคัญ ด้านผลิตภัณฑ์ มากที่สุด

- ให้ความสำคัญด้านผลิตภัณฑ์น้อยสุด

รูปภาพที่ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจทองพันตา หัวหิน สรุปได้ดังนี้

1.) ปัจจัยภายในธุรกิจที่ทำให้ธุรกิจทองพันตา หัวหิน พบว่ามี 5 ด้านที่มีส่วนให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จ คือ ด้านการสร้างและนำเสนอที่มีการนำเสนอสินค้าอย่างต่อเนื่อง ด้านผลิตภัณฑ์มีความสดใหม่สะอาด ด้านราคาและการส่งเสริมการขายมีการสำรวจตลาดและวางแผนกำหนดราคาในสินค้าทุกประเภท ด้านกระบวนการมีมาตรฐานที่ชัดเจนทุกครั้งตลอดกระบวนการ และด้านบุคคลมีการฝึกอบรมด้วยตัวเจ้าของ

2.) ปัจจัยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจทองพันตา หัวหิน พบว่าในเครือข่ายมีการทำงานที่เกื้อหนุนกันทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและเอาใจใส่ซึ่งกันและกันสนับสนุนกันในสังคมทำให้ธุรกิจทองพันตาที่ประสบผลสำเร็จเพียงธุรกิจเดียวแต่ทำให้ธุรกิจอื่นในเครือข่ายประสบผลสำเร็จด้วยจากการร่วมมือกัน

อภิปรายผลการศึกษา

ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน นั้นไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้เลยถึงแม้ภายในธุรกิจจะมีการวางแผนดำเนินธุรกิจได้ดีเพียงใดก็ตาม แต่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกและองค์กรส่วนต่าง ๆ มาสนับสนุนเพื่อเติบโตไปพร้อม ๆ กับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ผศ.ดร.ภัทรภร พลพนาธรรม, 2553) พบว่า เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที คือการพึ่งพากันทั้งเครือข่าย

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหินเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้านทั้งภายในและภายนอกมาสนับสนุนเพื่อเติบโตไปพร้อม ๆ กับท้องถิ่น

งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน ล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจาก อาจารย์ดร. ธีระวัฒน์ จันทิก ซึ่งเป็นอาจารย์ ที่ปรึกษาที่คอยให้คำปรึกษา แนวคิด นำทางวิชาการ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาที่ทำงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

และขอขอบพระคุณสมาชิกธุรกิจทองพันดา กลุ่มแม่บ้านสับปะรด สมาชิกนิตยสาร Foodbook Hua Hin และลูกค้าประชาชนในพื้นที่ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จนสามารถทำงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของธุรกิจ ทองพันดา หัวหิน ทำให้ทราบถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานและสังคมเครือข่ายของธุรกิจ ทองพันดา และทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อร้านวิสาหกิจชุมชนและร้านจำหน่ายของฝากที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาธุรกิจต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ควรขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างขึ้นเพื่อจะได้ศึกษาในกลุ่มที่กว้างขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษางานวิจัยเพิ่มเติมเพื่อสามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน สินค้า OTOP และหน่วยงานทางภาครัฐควบคู่ด้วยเพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ผศ.ดร.สมใจ บุญทานนท์. **หลักการตลาด**. นครปฐม.มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ผศ.สุดาพร ภูณทลบุตร. (2552). **หลักการตลาดสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดอุทัยธานี. (2558). **การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558, จาก <http://spatialpolicymakers.blogspot.com/2008/07/social-network-analysis.html>
- กรมวิชาการเกษตร. (2558). สับปะรด.สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2558, จากhttp://it.doa.go.th/pibai/pibai/n15/v_7-aug/ceaksong.html
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2541). **แนวคิดส่วนประสมทางการตลาด**. กรุงเทพฯ.
- การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า. (2553). **ทฤษฎีสามเส้า**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/399468>
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2554). **snow ball sampling**. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/428764>
- สุภางค์ จันทวานิช.(2554).**วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริษัท หัวหินฮับ จำกัด. (2558). **Foodbook Hua Hin**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558, จาก http://issuu.com/watcharakunanupong/docs/foodbook_issue2
- ผศ.ดร.ปณิศา มีจินดา. (2554). **กลยุทธ์การตลาดและการวางแผน**. กรุงเทพฯ. บริษัท ธรรมสาร จำกัด
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2547). **ธุรกิจขนาดย่อมและการค้าปลีก**. กรุงเทพฯ. หจก.แสงจันทร์ การพิมพ์.

การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคม ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Analysis of success with social networks Bansaengarun Credit Union Cooperative, Limited Thap Sakae district of Prachuap Khiri Khan.

ธีรวัฒน์ จันทิก⁸³, กุสุมา สวัสดิ์เดช⁸⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณร่วมด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้จัดการสหกรณ์ จำนวน 1 คน และแจกแบบสอบถามให้สมาชิก คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ จำนวนทั้งสิ้น 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป

ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของสหกรณ์นั้นสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคน รวมถึงสมาชิก เจ้าหน้าที่ คณะกรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ โดยมีเครือข่ายทางสังคมที่คอยช่วยเหลืออยู่ ทั้งกรมส่งเสริมหน่วยงานราชการ และยังมีแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ คือการยึดหลักการของครอบครัว การงานแผนด้วยการทำงานไปข้างหน้า การวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 5 ปี คือการที่เอาคนในองค์กรมาคิดร่วมกัน มาวางแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกต้อง ครบถ้วนทุกด้าน แล้วเดินตามแผนที่วางไว้และติดตามผล รวมทั้งตัวบุคคลเองก็ต้องทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองแต่สิ่งที่ขับเคลื่อนสหกรณ์ที่ดีที่สุด คือ การร่วมมือกันของสมาชิก ซึ่งสามารถที่จะทำให้สหกรณ์สามารถคงอยู่ต่อไปได้

คำสำคัญ : สหกรณ์เครดิตยูเนียน, ความสำเร็จ, เครือข่ายสังคม

Abstract

This research is qualitative research using quantitative research with a purpose. 1) To study the factors of success with social networks of cooperative credit union home auroral limit and 2) to study the operation that caused the success of the cooperative credit union home auroral limited by. The data is co-manager of one person and questionnaires to members of staff, a total of 20 instruments in-depth interview form. Analyze and synthesize information to a conclusion.

The study found that The success of the cooperative that success requires cooperation from everyone, including staff members of the audit committee. The social network to help address. The Department Government Agencies And provides operational guidance that contributes to success. Is the principle of family The work plan with the work ahead. The 5-year strategic plan is to take the organization to share ideas. The strategic plan is right All aspects

83 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

84 นักศึกษาปริญญาตรีสาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Went as planned and monitored. As well as who would be the role of self-driven, but what is the best cooperative collaboration of members. Which the car will continue to be cooperative.

Keywords: Cooperative Credit Union, Success, Social networking.

บทนำ

สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน คือ สหกรณ์อเนกประสงค์ตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกประหยัดและออม เพื่อวางแผนและสร้างความมั่นคงแก่ตนเองและครอบครัว สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนเป็นอีกสหกรณ์ประเภทหนึ่งตามประกาศกฎกระทรวงกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่รับจดทะเบียน เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2548 เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรมเรื่องการออมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น (สุรวัดน์, 2544)

สหกรณ์ส่วนใหญ่มีการดำเนินงานโดยยึดหลักการสหกรณ์ (Cooperative Principles) คือการเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจไม่ใช่ถูกล่อลวง บังคับข่มขู่จากผู้อื่นและสมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย รวมถึงการปกครองตนเอง ความเป็นอิสระในการตัดสินใจหรือทำสัญญาใดตามเงื่อนไขที่สหกรณ์ยอมรับ ในขณะที่การศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ ผู้ที่จะเป็นสมาชิกต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ซึ่งก่อให้เกิดการมีอำนาจต่อรองสูงขึ้นและนำไปสู่การรับใช้สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนการเอื้ออาทรต่อชุมชน เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ก็เป็นสมาชิกของชุมชนสหกรณ์จึงควรมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนนั้นแบบยั่งยืนควบคู่ไปด้วย (สุรวัดน์, 2547)

การดำเนินงานของสหกรณ์ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม คือ สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์และผู้จัดการ พนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ บุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้เชื่อมโยงกันดังนี้ สมาชิกสหกรณ์จะเป็นผู้เลือกคณะกรรมการสหกรณ์ขึ้นมาเอง ซึ่งคณะกรรมการสหกรณ์แต่ละชุดจะเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม โดยคณะกรรมการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวางแผนสหกรณ์ ในขณะที่ผู้จัดการ พนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์มีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายและแผนให้บรรลุผลสำเร็จ (โอภาวดี, 2546)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ การดำเนินงานที่ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้จัดการ พนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ และคณะกรรมการสหกรณ์ บุคคลต่าง ๆ ท่วมเทในงานโดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน รวมไปถึงความร่วมมือจากสมาชิกสหกรณ์ โดยสมาชิกได้มีส่วนร่วมในการดูแลกิจการเสมือนตนเองเป็นเจ้าของ สิ่งเหล่านี้เป็นการร่วมมือในการดำเนินงานที่ดี ส่งผลให้การจัดการของสหกรณ์มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ (ประสพชัย, 2557)

จากปรากฏการณ์ข้างต้นที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์ด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัดและศึกษาแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัดเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัดและให้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาเฉพาะจุดที่สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด

3. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คือ ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2558 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2558

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด
2. ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด

นิยามศัพท์

1. สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน คือ สหกรณ์เอนกประสงค์ตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของสมาชิกที่อาศัยอยู่ชุมชนเดียวกัน เพื่อทำกิจกรรมเรื่องการออมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น
2. ความสำเร็จ คือ การที่สหกรณ์ทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้จนบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ
3. เครือข่ายทางสังคม คือ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์กันจนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ที่ตนเองมีให้กลุ่มอื่น ๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้
แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์
ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์

แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์

สหกรณ์เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการร่วมมือกันด้วยสมัครใจ โดยที่สมาชิกเป็นเจ้าของ และผู้ใช้บริการ การดำเนินงานยึดหลักประชาธิปไตยมีจุดมุ่งหมายที่ไม่ได้แสวงหาผลกำไรแต่ก่อให้เกิดความอยู่ดีกินดีในหมู่สมาชิก ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้จะเฉลี่ยกลับไปยังสมาชิก (พสุ สัตถาภรณ์, 2533)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การดำเนินธุรกิจที่สำคัญมีกระบวนการบริหาร 5 ขั้นตอน ดังนี้ การวางแผนคือการคิดล่วงหน้า และการจัดองค์การคือการจัดตำแหน่งงานและหน้าที่ต่าง ๆ รวมถึงการสั่งการคือการสั่งการคนให้ทำตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ในขณะที่การประสานก็ถือเป็นส่วนสำคัญคือการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการควบคุมคือการดูแลกิจกรรมให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543)

ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์

กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการและแนวทางที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานและทำให้กิจการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ภายใต้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากทั้งสภาพแวดล้อมภายในองค์กรเองและสภาพแวดล้อมภายนอกกิจการด้วย (ณัฐพันธ์ เขจรนนท์, 2552)

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จด้วยสังคมเครือข่ายของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คณะวิจัยจึงได้นำหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการนำเชิงปริมาณร่วมมารวม

เป็นแนวทางในการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การวิจัยเชิงปริมาณ

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้มีแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ใช้วิธีแบบ Snow ball โดยคัดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้วิธีการสามเส้าในการคัดเลือกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) คือ ผู้จัดการสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด จำนวน 1 คน

1.2 การรวบรวมข้อมูล โดยขอหนังสือรับรองจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังผู้จัดการ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง ปากกาสมุดจดบันทึก

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาเรียบเรียง พิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วหรือไม่ หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป

1.5 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลนั้นใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ดังนี้ การตรวจสอบด้านผู้วิจัย โดยตรวจสอบจากตัวผู้วิจัยว่าได้ข้อค้นพบที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร หากพบว่าข้อค้นพบที่ได้มา มีความเหมือนหรือใกล้เคียงกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง และการตรวจสอบด้านข้อมูล โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ คือข้อมูลมีความเหมือนกันหรือไม่ ถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบเหมือนหรือใกล้เคียงกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง รวมถึงการตรวจสอบด้านทฤษฎี โดยการตรวจสอบจากการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายว่าข้อมูลที่ได้มา เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าพบข้อมูลที่ได้มาไปในทางเดียวกับทฤษฎีที่นำมาใช้แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ได้มีแนวทางในการศึกษา ดังนี้

2.1 การกำหนดประชากรที่ทำการศึกษา ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ คือ สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์ ผู้จัดการ พนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามหลักของการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นในการเข้าถึงข้อมูล ดังนี้

2.2.1 ขอหนังสือรับรองจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังผู้จัดการ พนักงานและสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

2.2.2 แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ฉบับ

2.2.3 รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาจากสมาชิกนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นตามแนวการจัดการองค์การ ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด 5, 4, 3, 2, 1 คะแนนตามลำดับ

2.4 การวิเคราะห์ การประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามจะถูกนำมาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ให้คะแนนจัดกลุ่มข้อมูล

2.5 การทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม การหาคุณภาพหรือเครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นดังนี้

2.5.1 การหาความเที่ยงตรง แบบสอบถามชุดนี้ได้หาความเที่ยงตรงแบบเนื้อหา โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขและนำมาปรับปรุงให้ถูกต้อง

2.5.2 การหาค่าความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับประชาชนจำนวน 20 ชุด โดยพิจารณาความเข้าใจในคำถามด้วยการนำแบบสอบถามมาทดสอบค่าความเชื่อมั่นซึ่งเป็นการหาค่าที่ภายในด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่คำนวณได้ 0.9524 ถือว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ตอน

ผลการศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

1.ผลการศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

สหกรณ์เป็นองค์กรของชาวบ้านที่ค่อย ๆ พัฒนารูปแบบตอนนี้เหมือนธนาคารมีความเป็นมาตรฐานสากลเพิ่มขึ้น ที่นี้อยู่กับแบบครอบครัว องค์กรจะก้าวไปทางไหนอย่างไรจะอยู่มั่นคงหรือเปล่าพนักงานและการบริหารงาน การประสานงานระหว่างคนหรือผู้บริหาร หรือพนักงานก็มีความสำคัญ ที่นี้เราเชื่อว่าเหนียวแน่น ตั้งแต่บนพื้นฐานเหมือนปลูกฝังกันมาว่าเราต้องดูแลชุมชนของเราเป็นที่นี้เป็นของเราเราต้องรักษามันไว้ รางวัลต่าง ๆ เข้ามา รางวัลแรกคือ รางวัลดีเด่นระดับภาคกลางในปี 2549 ในปีนี้ได้ 2 รางวัล อีกรางวัลคือ รางวัลสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติได้ที่ 1 มา ต่อมาในปี 2552 ได้รางวัล Trio Award สหกรณ์ดีเด่นระดับอาเซียน เราคิดว่าสิ่งที่จะทำให้คนศรัทธาได้อย่างไร เราพูดปากเปล่าเขาคงไม่เชื่อ เพราะฉะนั้นเราต้องการันตีด้วยรางวัลและมาตรฐาน มาตรฐานที่เราได้มาที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกคือ ISO เราได้ ISO 9000 ซึ่งเป็นมาตรฐานการบริการ พอเราได้ตัวนี้เรายกสมาชิก สมาชิกก็มั่นใจว่าที่นี้ทำงานกันแบบมืออาชีพนะแต่ยังยึดหลักการของครอบครัวอยู่ นอกจากตัวสหกรณ์ที่เป็นที่ยอมรับแล้วอย่างเราเป็นผู้บริหารตัวเราก็ต้องให้เขายอมรับด้วย จริง ๆ แล้วการวางแผนด้วยการทำงานไปข้างหน้าแล้วก็เดินไปให้ประสบความสำเร็จได้ คือ “ต้องเอาคนในองค์กรมาคิดร่วมกัน” พนักงานมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายที่กรรมการเสนอ เพราะฉะนั้นเราจึงมีแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวเป็นแผน 5 ปี แต่แต่ละครั้งจะมีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ จุดเริ่มต้นที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วม นอกจากกรรมการเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบกิจการแล้วหน่วยงานราชการ กรมส่งเสริมก็เข้ามาด้วย หลักในการที่เราสำเร็จมาได้คือ “การวางแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกต้องครบถ้วนทุกด้านแล้วเดินตาม ติดตาม ผล แค่นั้น” จริง ๆ แล้วผู้เกี่ยวข้องในความสำเร็จก็คือทุกคนรวมถึงสมาชิกด้วย เจ้าหน้าที่ กรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการแม้กระทั่งกรม หน่วยงานราชการด้วย แต่ละคนก็ทำตามบทบาทหน้าที่ของเขา แต่สิ่งที่ขับเคลื่อนที่ดีที่สุดคือตัวสมาชิก คือถ้าสมาชิกไม่ร่วมมือสักอย่าง จัดกิจกรรมก็ไม่ฝาก ไปฝากธนาคาร หุ่นก็ไม่ถือ เงินก็ไม่ใช่มาใช้แต่สวัสดิการอย่างเดียว เราก็อยู่ไม่ได้นะ เขาต้องตระหนักถึงความมีส่วนร่วมตรงนี้ด้วย ตรงนี้สำคัญมา ๆ แต่กรรมการก็เป็นโจทย์ว่าจะทำอะไรให้สมาชิกร่วม “ปัจจัยที่สำเร็จจริง ๆ มาจากสมาชิกเป็นที่ 1” เลย เพราะถ้าสมาชิกดีทุกอย่างก็ดีตาม แม้การบริหารไม่ดีแต่สมาชิกร่วมมือกัน สหกรณ์มันล้มยากมากเลยนะ เพราะระบบสหกรณ์มันดีด้วยตัวขององค์กรเองอยู่แล้ว

จากบทสัมภาษณ์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด ได้ทราบว่า ความสำเร็จของสหกรณ์นั้นสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคน รวมถึงสมาชิก เจ้าหน้าที่ คณะกรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ โดยมีเครือข่ายทางสังคมที่คอยช่วยเหลืออยู่ ทั้งกรมส่งเสริม หน่วยงานราชการ และยังมีแนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ คือการยึดหลักการของครอบครัว การวางแผนด้วยการทำงานไปข้างหน้า การวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 5 ปี คือการที่เอาคนในองค์กรมาคิดร่วมกัน มาวางแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกต้อง ครบถ้วนทุกด้าน แล้วเดินตามแผนที่วางไว้และติดตามผล รวมทั้งตัวบุคคลเองก็ต้องทำตามบทบาทหน้าที่

ของตนเองแต่สิ่งที่ขับเคลื่อนสหกรณ์ที่ดีที่สุด คือ การร่วมมือกันของสมาชิก ซึ่งสมารถที่จะทำให้สหกรณ์สามารถคงอยู่ต่อไปได้

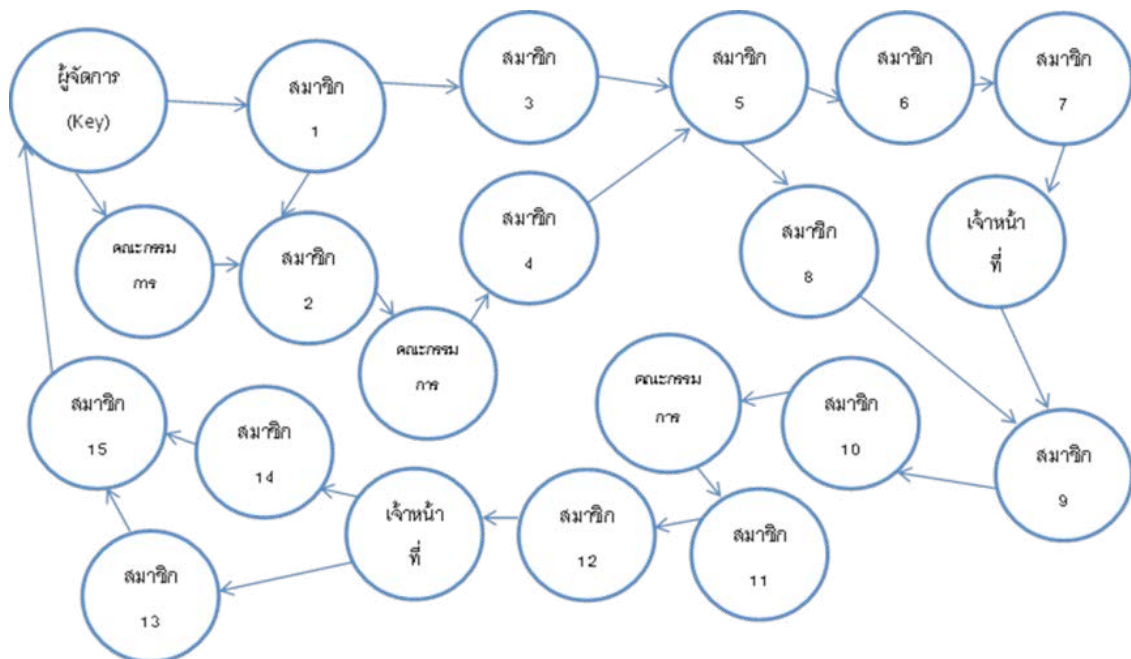
2. ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ

การนำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอ และอธิบายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 20 คนจากสมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ครอบครัวต่อเดือน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 13 คน เพศชาย จำนวน 7 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-50 ปี จำนวน 10 คน อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 2 คน ตามลำดับ ส่วนใหญ่ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 13 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. จำนวน 5 คน อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 1 คน ปริญญาตรี จำนวน 1 คน ส่วนใหญ่สถานภาพสมรส จำนวน 18 คน โสด จำนวน 1 คน หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 1 คน และส่วนใหญ่รายได้ครอบครัวต่อเดือนน้อยกว่า 30,000 บาท จำนวน 14 คน 30,001-60,000 จำนวน 6 คน ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

จากการ snow ball พบว่า สหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด ประสบความสำเร็จได้ส่วนใหญ่ เพราะ สมาชิก ความร่วมมือกันของสมาชิก ความมีระเบียบวินัยของสมาชิก การร่วมมือกับกลุ่มเครือข่ายอื่น ๆ เช่น กลุ่มเครดิตยูเนียนภาคใต้ การทำประโยชน์ให้กับชุมชน ทำให้สหกรณ์เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนกับเป็นการสร้างเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทำให้สหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด ประสบความสำเร็จ

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์การ

ข้อที่	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ด้านการจัดการ	ระดับความคิดเห็น					ระดับความสำคัญ
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		5	4	3	2	1	
ด้านการจัดองค์กร							
1	สมาชิกเป็นผู้เลือกคณะกรรมการเอง	60%	20%	20%	0	0	มากที่สุด
2	คณะกรรมการที่ถูกเลือกเป็นผู้ที่มีความรู้	40%	45%	5%	0	0	มาก
3	คณะกรรมการที่ถูกเลือกสามารถเข้าถึงสมาชิกทุกคนได้	70%	25%	5%	0	0	มากที่สุด
ด้านการประสานงาน							
1	มีหัวหน้ากลุ่มที่คอยประสานงานกับสมาชิก	90%	5%	5%	0	0	มากที่สุด
2	สมาชิกมีการคุยกันเองภายในกลุ่ม	50%	35%	15%	0	0	มากที่สุด
3	มีการช่วยเหลือกันเองระหว่างสมาชิกด้วยกัน	90%	5%	5%	0	0	มากที่สุด
ด้านการประเมินผล							
1	มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีการแนะนำต่อ	95%	5%	0	0	0	มากที่สุด
2	สมาชิกฝากเงินเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกสามารถกู้เงินได้มากขึ้น	85%	15%	0	0	0	มากที่สุด
3	สหกรณ์มีเงินปันผลให้สมาชิกทุก ๆ สิ้นปี	85%	5%	10%	0	0	มากที่สุด

จากตารางข้างต้นเป็นการแสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการจัดองค์กรของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบ้านแสงอรุณ จำกัด พบว่า ด้านการจัดองค์กร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงสมาชิก ในด้านการประสานงาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูลที่มากกระจายให้กับสมาชิก และด้านการประเมินผล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นชัดกับผลที่ได้กับองค์กรคือ สหกรณ์มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบ้านแสงอรุณ จำกัด อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ

ผู้จัดการ จำนวน 1 คน และประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิก ส่วนที่ 2 การระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์การ เป็นคำถามแบบปลายเปิด สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์ค่าร้อยละ ผลการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ดังนี้

หลักในการที่สหกรณ์สำเร็จมาได้คือ “การวางแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกต้องครบถ้วนทุกด้านแล้วเดินตาม ติดตาม ผล แค่นั้น” ผู้ที่เกี่ยวข้องในความสำเร็จคือทุกคน รวมถึงสมาชิกด้วย เจ้าหน้าที่ กรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการหรือแม้กระทั่งกรมส่งเสริม หน่วยงานราชการ แต่ละคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองถึงอย่างนั้นสิ่งที่ขับเคลื่อนที่ดีที่สุดของสหกรณ์ คือ สมาชิก ถ้าสมาชิกไม่ให้การร่วมมือ ไม่ทำกิจกรรมที่จัดให้ ไม่ถือหุ้น ไม่กู้เงิน มารอใช้แต่สวัสดิการอย่างเดียว สหกรณ์ก็อยู่ไม่ได้ สมาชิกต้องตระหนักถึงความมีส่วนร่วมตรงนี้ด้วย ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก กรรมการหรือหัวหน้ากลุ่มก็เป็นโจทย์ว่าจะทำอะไรให้สมาชิกร่วมมือ “ปัจจัยที่สำเร็จจริง ๆ มาจากสมาชิกเป็นที่ 1” เพราะถ้าสมาชิกดีทุกอย่างก็ดีตามไปด้วย แม้การบริหารงานของสหกรณ์ไม่ดีแต่สมาชิกร่วมมือกัน สหกรณ์มันล้มยากมาก เพราะระบบสหกรณ์มันดีด้วยตัวขององค์กรเองอยู่แล้ว

การวิจัยเชิงปริมาณมีประเด็นที่นำมาพิจารณา 3 ส่วนคือข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิก ระบุเครือข่าย และแนวคิดการจัดการองค์การของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด ได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 13 คน เพศชาย จำนวน 7 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-50 ปี จำนวน 10 คน อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 2 คน ตามลำดับ ส่วนใหญ่ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 13 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. จำนวน 5 คน อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 1 คน ปริญญาตรี จำนวน 1 คน ส่วนใหญ่สถานภาพสมรส จำนวน 18 คน โสด จำนวน 1 คน หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 1 คน และส่วนใหญ่รายได้ครอบครัวต่อเดือนน้อยกว่า 30,000 บาท จำนวน 14 คน 30,001-60,000 จำนวน 6 คน ตามลำดับ

การระบุเครือข่าย จากการ snow ball พบว่าส่วนใหญ่ในการปฏิบัติงานของสหกรณ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ตั้งเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้น ได้รับการประสานงานที่เชื่อมโยงกับคนกลุ่มต่าง ๆ โดยบุคคลที่มีความสำคัญที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ หัวหน้ากลุ่ม/สมาชิก รองมาคือ เจ้าหน้าที่/คณะกรรมการ และประธาน/ผู้จัดการ ตามลำดับ

แนวคิดการจัดการองค์การของสหกรณ์ ส่วนใหญ่สำเร็จด้วย ด้านการประสานงาน ด้านการประเมินผล และด้านการจัดองค์การ ตามลำดับ

อภิปรายผล

สหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด ปัจจัยความสำเร็จส่วนใหญ่อยู่ที่ สมาชิก ความร่วมมือกันของสมาชิก ความมีระเบียบวินัยของสมาชิก ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคม การมีกลุ่มเครือข่ายที่ส่งผลให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มเครดิตยูเนียนภาคใต้ การทำประโยชน์ให้กับชุมชน ซึ่งทำให้สหกรณ์เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกของสหกรณ์มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนกับเป็นการสร้างเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายด้วย

แนวทางการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านแสงอรุณ จำกัด จะสำเร็จ โดยได้มีการจัดทำกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์โดยการจัดทำแผนระยะสั้น 5 ปี ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในการวางแผน ได้มาจากแบบสอบถามที่ตอบโดยสมาชิกแสดงถึงความต้องการและทิศทางการดำเนินงานของสหกรณ์ในอีก 5 ปี ข้างหน้า ซึ่งเป็นหัวใจหลักที่จะนำมาจัดแนวทางการบริหารเป็นการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยยึดถือจากความคิดเห็นที่ตรงกันจากเสียงข้างมากทำให้ลดความขัดแย้งหรือไม่เห็นด้วยในการดำเนินงาน แล้วจัดทำวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของสมาชิก ดังนี้ “สหกรณ์มั่นคง เทคโนโลยีก้าวหน้า มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมธุรกิจและสวัสดิการชุมชน” สหกรณ์ได้จัดทำพันธกิจเพื่อสานต่อวิสัยทัศน์

ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นดังนี้ “บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล พัฒนาคุณภาพบริการให้ได้มาตรฐาน พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ยกย่องระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ ให้สอดคล้องต่อความต้องการของสมาชิก จัดสวัสดิการที่หลากหลายให้สมาชิกและชุมชน”

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จด้วยเครือข่ายของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน บ้านแสงอรุณ จำกัด ทำให้ทราบถึง แนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เป็นที่พึงพอใจแก่ทุกฝ่ายคือ

1. สมาชิกทุกคนควรให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และมีจิตอาสา
2. คณะกรรมการที่เข้ามาประสานงานกับสมาชิก ควรเข้าถึงสมาชิกให้มากขึ้น
3. สมาชิกควรดำเนินการตามกฎระเบียบที่สหกรณ์ตั้งไว้
4. ควรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ให้แก่สมาชิกและพนักงาน

ควรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ให้แก่สมาชิกและพนักงานที่เข้ามาให้รับรู้ เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ มีความสำคัญกับการปฏิบัติงาน ทำให้รู้สึกว่ารักและหวงแหนสหกรณ์นี้ รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกับสหกรณ์นี้ ได้มาเป็นส่วนหนึ่งของที่นี่ และรู้ถึงความยากลำบากกว่าที่จะมาเป็นสหกรณ์ที่เข้มแข็งได้ ต้องฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทำให้ทุกคนทุ่มเทการทำงานอย่างเสียสละเพื่อสหกรณ์ และก่อให้เกิดกำลังใจที่อยากจะทำตามแบบอย่างผู้ก่อตั้งและผู้นำสหกรณ์เพื่อผลสำเร็จของตนเองและสหกรณ์

บรรณานุกรม

- เครือข่ายสังคม (Social Networking). เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน. เข้าถึงได้จาก http://www.coe.or.th/engineers/knc_detail.php?id=170.
- ณัฐพันธ์ เขจนันท์. (2552). การจัดการเชิงกลยุทธ์(ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์.
- ประสพชัย พสุนนท์. (2556). อุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อลูกค้า ธ.ก.ส เพชรบุรี จำกัด.
- พสุ สัตถาภรณ์. (2533). การบริหารสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียดสโตร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2543). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรวัดน์ ชะลอสันติสกุล. (2544). เอกสารประกอบการสอนฉบับปรับปรุง 2556.
- สหกรณ์เครดิตยูเนียน. (ม.ป.ป.). เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <http://webhost.cpd.go.th/rlo/principles.html>.
- หลักสหกรณ์. (ม.ป.ป.). เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <http://ab.cmcat.ac.th/main/sahakorn/u005.html>.
- AJ Thanadol Phuseerit. (2553). Snowball Technique การได้มาซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ. เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <http://ajthanadol.blogspot.com/2010/05/snowball-technique.html>.
- Kid D. (2550). ความหมายความสำเร็จ. เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <https://th.answers.yahoo.com/question/index?qid=20071015072530AAtQMbE>.

การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม

Analysis of Success with Social Network of Conservation and Restoration, Don Hoi Lot, Samut Songkhram

ธีระวัฒน์ จันทิก⁸⁵, ชุตติมา หงษ์รัก⁸⁶

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จ ศึกษาการดำเนินงาน และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดใน จังหวัดสมุทรสงคราม งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีการใช้เทคนิคเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประธาน รองประธาน และกรรมการในกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดรวมถึงชาวประมง และประชาชนในตำบลบางจะเกร็ง จังหวัดสมุทรสงคราม จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยสังคมเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดในตำบลบางจะเกร็ง จังหวัดสมุทรสงคราม คือการที่กลุ่มอนุรักษ์มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีความสามัคคีกัน มีการทำงานที่เป็นขั้นตอนและมีใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม การสร้างกลุ่มเครือข่ายสังคมเพื่อมาดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมและความสำคัญของการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ยังพบจุดอ่อนอยู่บ้าง นั่นคือยังขาดการประชาสัมพันธ์และการรณรงค์ที่ยังไม่ดีพอและยังไม่ทั่วถึงแต่กลุ่มอนุรักษ์ก็มีการพัฒนาเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องนี้เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ จากการประเมินผลด้วยเทคนิคเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่า ปัจจัยด้านการจัดองค์กรเป็นสิ่งสำคัญ และเด่นที่สุดที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จมากที่สุด และรองลงมาคือ การวางแผนและการประสานงานตามลำดับ การประเมินผลอยู่ในระดับที่เป็นที่พึงพอใจ การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์นั้นเป็นการพัฒนาดอนหอยหลอดให้อุดมสมบูรณ์ เมื่อดอนหอยหลอดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีความสวยงามอุดมสมบูรณ์มากขึ้นก็จะเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม และชาวบ้านที่ทำประมงชายฝั่งก็จะมีแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ มีรายได้ตลอดปีอีกด้วย ทางกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดได้นอกจากการช่วยแก้ปัญหาวิกฤตดอนหอยหลอดที่ลดลงอย่างรวดเร็วให้กับดอนหอยหลอดแล้วยังมีการพัฒนาและคิดวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ดอนหอยหลอดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงคราม และยังทำรายได้ให้จังหวัดเป็นลำดับต้น ๆ โดยการดำรงความอุดมสมบูรณ์ไว้ และพัฒนาให้มากยิ่งขึ้นและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : เครือข่ายสังคม, ปัจจัยความสำเร็จ, ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Abstract

This research aims to identify the factors of success, operational study and to study barriers to participation in the process of conservation and restoration in Don Hoi Lot, Samut Songkhram. This research is a qualitative study, using quantitative techniques. The population of this research is the president, vice president and director of the conservation and restoration of Don Hoi Lot, including fishermen and the people in the Bang Chakreng, Samut Songkhram. The research found that factors of success with social networks of conservation and restoration of the parish Don

85 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

86 นักศึกษาปริญญาตรีสาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Hoi Bang Chakreng. Samut Songkhram is the conservation group is managed as a system, unity and work is a step. There is a theory to be involved in the management group. Creating a social network groups to carry out conservation activities and development of group continues. By giving local people to participate and understand the importance of reconstruction and development of tourism. The operation of conservation groups also found some weaknesses. That is still a lack of public relations and campaign still not good enough and not thorough, but conservation groups have developed to fix this bug to operation efficiency. Performance evaluation by quantitative techniques using the questionnaire found that most of that. Factors organization is important and the most prominent and most successful organizations. The second is Planning and coordination respectively. Assessment levels are contented. The operation of conservation group that is developing the Don Hoi Lot. When Don Hoi Lot at the tourist destination are beautiful, the more fertile it is to impress the tourists who come to visit and residents are the coastal fishery is a rich source of livelihood and revenues throughout the year. The conservation and restoration of Don Hoi Lot. To help solve the crisis clams decline rapidly to Don Hoi Lot and also to develop and figure out how to Don Hoi Lot is a tourist attraction of Samut Songkhram. And Don Hoi has grossed a province upper ranks by the existence to plenty. And to development even more and sustainable.

Keywords: social networking, success factors, the theory of participation.

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ดอนหอยหลอดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม และเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งที่ 3 จาก 10 แห่งในประเทศไทยและลำดับที่ 1099 ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ดอนหอยหลอดตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำแม่กลอง ดอนหอยหลอดเป็นสันดอนเกิดจากการตกตะกอนของดินปนทรายเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำและตะกอนน้ำทะเลบริเวณปากแม่น้ำกลองทำให้แผ่นดินขยายออกไป ในทะเลบริเวณพื้นที่ตั้งแต่แนวชายฝั่งทะเลลงไปทะเล ประมาณ 8 กิโลเมตร พื้นที่ที่ตั้งดอนหอยหลอดมี 4 จุด คือ 1. ตำบลบางจะเกร็ง 2. ตำบลบางแก้ว 3. ตำบลแหลมใหญ่ 4. ตำบลคลองโคน ซึ่งพื้นที่ดอนหอยหลอดได้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ ในปี พ.ศ. 2536 มีการทำอาชีพประมงหอยหลอดและอาชีพชายฝั่งประมงอื่น ๆ ในบริเวณสาธารณะประโยชน์แห่งนี้ (ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพื้นที่ดอนหอยหลอด, 2550)

ในช่วงปี พ.ศ.2550 ได้เกิดวิกฤตหอยหลอดลดจำนวนลงอย่างมาก จากการจับหอยหลอดที่ละปริมาณมาก มากเกินกำลังผลิตของธรรมชาติ และการทำประมงหอยหลอดที่ผิดวิธีของชาวประมงที่ลักลอบนำปูนขาวมาราดลงบนพื้นดอนหอยหลอดทำให้จับหอยหลอดได้ทั้งตัวเล็กและตัวใหญ่ ส่งผลให้หอยหลอดเจริญเติบโตไม่ทันอีกทั้งยังจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว จนหอยหลอดในพื้นที่ดอนหอยหลอดเหลือน้อยมากประมาณ 0.5 ตัวต่อตารางเมตรเท่านั้น ราคาของหอยหลอดสดแพงขึ้นถึงกิโลกรัมละ 200 – 300 บาท การทำประมงหอยหลอดในแต่ละวันได้หอยหลอดก้นน้อยขนาดนับเป็นตัวได้ และจากการทำประมงหอยหลอดที่ผิดวิธีของชาวประมงที่ลักลอบนำปูนขาวมาราดลงบนพื้นดอนหอยหลอดนอกจากจะทำให้หอยหลอดเหลือน้อย เจริญเติบโตไม่ทันแล้วยังส่งผลไปถึงสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอีกด้วย เมื่อนำปูนขาวมาราดลงบนพื้น พื้นดินบริเวณนั้นก็จะเสีย ธาตุอาหารแหล่งอาหารของสัตว์น้ำที่ดำรงชีวิตในระบบนิเวศบริเวณนั้นตายหมดทำให้สัตว์น้ำเหล่านี้จึงไม่สามารถอยู่ได้ (ภาณุวัฒน์ คงรักษา, 2552)

ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการรวมกลุ่มก่อตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดเพื่อทำการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณดอนหอยหลอด และอนุรักษ์หอยหลอดรวมถึงพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ดอนหอยหลอดบริเวณตำบลบางจะเกร็งเป็น

พื้นที่ที่มีหอยหลอดหนาแน่นมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณตำบลอื่น อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีการมารวมกลุ่มร่วมกันหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา และได้มีการใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วม มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มอนุรักษ์อื่น เช่น กลุ่มอนุรักษ์หอยกระปุกแหลมใหญ่ มีการดำเนินการอนุรักษ์โดยการขอความร่วมมือจากชาวบ้านและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์

จากปรากฏการณ์ข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจและได้มีการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จ การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและการมีส่วนร่วมของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการภายในกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการการมีส่วนร่วมของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ประธาน รองประธานและกรรมการในกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ กลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และเป็นจุดเริ่มต้นในการกลุ่ม
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จใน การพัฒนาการบริหารจัดการภายในกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
2. ทราบถึงการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ การสร้างเครือข่ายทางสังคม เกิดการมีส่วนร่วมในเสนอแนะแนวทางการหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
3. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานรวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางเพิ่มเติมให้กับกลุ่มอนุรักษ์อื่น ๆ ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดยมีการกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. การวิจัยเชิงคุณภาพ 2. การวิจัยเชิงปริมาณ

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

- 1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่
 - นายสมหมาย คงรักษา ประธานกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
- 1.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอนุรักษ์และพื้นที่พุดอนหอยหลอด
 - รองประธานและกรรมการ 10 คน

- ผู้ประกอบอาชีพประมง 4 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน
- ประชาชน 3 คน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.3.1 แนวคำถาม เป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงสัมภาษณ์

1.3.2 เครื่องบันทึกเสียง โดยการใช้เครื่องมือเพื่อบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.3.3 สมุดบันทึก ใช้สมุดในการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากเครื่องมือสื่อสาร

1.3.4 ตัวผู้วิจัย มีหน้าที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักตามแนวคำถามที่เตรียมไว้ โดยถอดคำสัมภาษณ์จากเทปสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวิเคราะห์ผลต่อไป

1.3.5 การใช้ Snowball Technique วิธีการเลือกผู้ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อตอบในประเด็นปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยเลือกผู้เกี่ยวข้องที่เห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องจริง ๆ มาก่อน 1 คน แล้วขอร้องให้ผู้เกี่ยวข้องท่านนั้นระบุรายชื่อผู้เกี่ยวข้องท่านต่อไป จากนั้นผู้วิจัยก็ให้ผู้เกี่ยวข้องท่านใหม่ระบุรายชื่อผู้เกี่ยวข้องท่านต่อไป จนกระทั่งข้อมูลที่ได้มานั้นอิ่มตัว

1.4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลนั้น ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้อง

1.4.1 การตรวจสอบด้านข้อมูล (data triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลการศึกษาที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ถ้าพบว่าทุกแหล่งข้อมูลที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยมีนั้นความถูกต้อง

1.4.2 การตรวจสอบด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) โดยตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร ถ้าพบว่าข้อมูลที่ได้มามีความเหมือนหรือใกล้เคียงกัน แสดงว่าข้อมูลมีความถูกต้อง

1.4.3 การตรวจสอบด้านทฤษฎี (theory triangulation) โดยการตรวจสอบว่า ถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลที่ได้มาเป็นไปทางเดียวกับทฤษฎี แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยมีนั้นความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

2. การวิจัยเชิงปริมาณ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การกำหนดประชากร ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ คือ ประธาน รองประธานกรรมการในกลุ่มอนุรักษ์ และฟื้นฟูดอนหอยหลอดในตำบลบางจะเกร็ง รวมถึงชาวประมง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงประชาชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

2.2 แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ฉบับ

2.3 รวบรวมแบบสอบถามที่ได้แจกไปกลับคืนมา และนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และทำการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพและรายได้ครอบครัวต่อเดือน

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามแบบสอบถามปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการจัดการของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอด ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (5, 4, 3, 2, 1 คะแนนตามลำดับ)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) คือ

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยมีการสร้างแนวคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อที่จะสามารถแตกไปในประเด็นต่าง ๆ ได้ในระหว่างการสัมภาษณ์ตามที่ผู้วิจัยต้องการทราบ ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้จัดบันทึกตามคำตอบของผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ และการให้ระบุถึงผู้เชี่ยวชาญคนต่อไป ร่วมกับการแจกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์ผลการศึกษา

4. วิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิเคราะห์บริบทสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยการเรียงเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต สัมภาษณ์ และจัดบันทึก และการแจกแบบสอบถามเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจากระบบสอบถามไปประมวลผล แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลของการวิจัย

วิเคราะห์ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุกรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม ในการวิเคราะห์ผลการศึกษานี้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุกรรมของจังหวัดสมุทรสงครามก่อตั้งเพื่ออนุรักษ์หอยหลอดในพื้นที่ตอนหอยหลอดเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยการประสานความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางจะเกร็ง ได้ประชุมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2552 และมีมติให้มีการปักแนวเขตแสดงพื้นที่ตอนหอยหลอดให้ชัดเจนเพื่อนำมาซึ่งการอนุรักษ์ต่อไป เป็นการสอดคล้องกับประกาศของผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงคราม ลงวันที่ 20 มีนาคม 2552 มีการดำเนินการโดยเริ่มกำหนดปักเขตพื้นที่ตำบลบางจะเกร็ง ในวันที่ 3 ก.ค.2552 ด้วยการใส่เสาหม้อพร้าวจำนวน 15 ต้น ปักจากชายฝั่งลงทะเล 3 กิโลเมตร และใช้วัสดุสะท้อนแสงติดที่เสาหม้อพร้าว มีการรณรงค์เฝ้าระวังและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำบริเวณ ทำแผ่นพับจัดทำข้อมูลตอนหอยหลอด

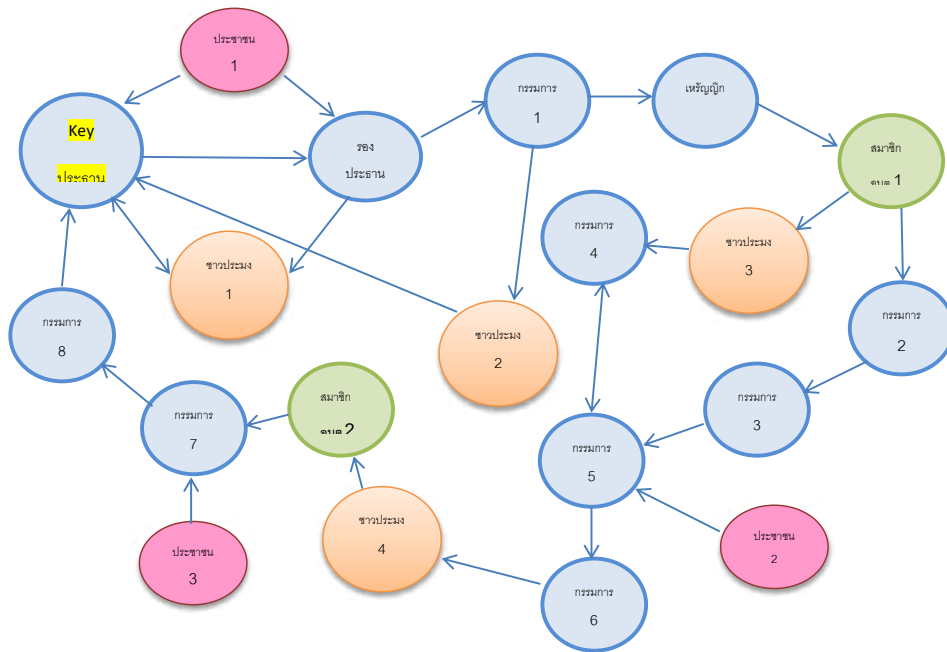
จากการสัมภาษณ์ด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุกรรมของจังหวัดสมุทรสงครามจึงได้ทราบว่า ความสำเร็จของกลุ่มเกิดจากความสามัคคี การที่ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม มีการเสนอแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการองค์รวมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศววรรณ สัตยชัย (2550) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม การสร้างเครือข่ายด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น มีการร่วมกลุ่มกับกลุ่มอนุรักษ์หอยกระปุกแหลมใหญ่ เพราะชาวประมงชายฝั่งอย่างหอยกระปุกก็ได้รับผลกระทบจากการที่มีการจับหอยหลอดที่ผิดวิธี และการหาหอยกระปุกก็ส่งผลกระทบต่อหอยหลอดเช่นกัน กล่าวคือ การคราดหอยกระปุกบริเวณตอนหอยหลอดจะกระทบต่อหอยหลอดเล็ก ๆ ที่กำลังเจริญเติบโตซึ่งการใช้ทัพพีเวลาน้ำแห้งก็จะไม่จับไปถูกตัวหอย แต่หากไปจับเวลาน้ำอยู่ระดับเอวจะใช้วิธีเดินคราดก็จะจับไปถูกตัวหอยหลอด ฉะนั้นจึงได้มีการร่วมมือกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ตอนหอยหลอดโดยรอบ

ในช่วงแรกที่ทางกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุกรรมของจังหวัดสมุทรสงครามได้จัดทำเขตในการอนุรักษ์ขึ้นก็ยังคงพบอุปสรรคอยู่เนื่องจากตอนหอยหลอดเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุกรรมของจังหวัดสมุทรสงครามนั้นเป็นผู้นำในตำบลบางจะเกร็ง ก็จะเกิดความไม่เข้าใจของคนภายนอกอย่างคนทำอาชีพประมงชายฝั่งที่มาจากที่อื่น เพราะคิดว่าตำบลบางจะเกร็งจะจับจองเป็นเจ้าของพื้นที่ตรงนั้นเสียเองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก จึงเกิดความไม่พอใจและไม่ยอมปฏิบัติตาม ต่อมาประธาน ผู้นำกลุ่มและ สมาชิกจึงได้มีการอธิบายเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันโดยอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย เกิดปัญหาทั้งการสนับสนุนในหลาย ๆ ด้านตามมา จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ น้อยเฉลิม (2550) ที่ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการสหกรณ์ประมงแม่กลอง ซึ่งปัญหาที่พบในการดำเนินงานจากทรัพยากรที่ใช้ในการบริหาร ประกอบด้วย 4M คือ คน (Man) บุคลากรบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการ

บริหารงาน เงิน (Money) สหกรณ์ขาดงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาธุรกิจ วัสดุอุปกรณ์ (Material) มีการชำรุดต้องปรับปรุงซ่อมแซม และการบริหารจัดการ (Management) ที่ดำเนินไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร สิ่งที่ส่งผลให้คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ คือ อยากรให้ตอนทยอยลดให้กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม และการฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำที่ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วให้กลับมาอุดมสมบูรณ์

ผลการใช้เทคนิคการ Snowball โดยการให้ผู้ให้ข้อมูลหลักระบุถึงบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ต่อไป และให้บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ต่อมา ระบุถึงบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ต่อ ๆ ไป จนข้อมูลอ้อมตัวหรือข้อมูลบุคคลวนกลับมาที่ผู้ให้ข้อมูลหลักตามจำนวนที่ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสม โดยข้อมูลดังกล่าว

ภาพแสดงการ Snow ball ของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูตอนทยอยลด

จากภาพของการ Snow ball ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อมูลในการตอบปัญหาของการวิจัย จากนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักก็ได้บอกถึงผู้เกี่ยวข้องรายคนต่อไปที่สามารถตอบปัญหาการวิจัยนี้ได้ นั่นคือ รองประธานของกลุ่มอนุรักษ์และรองประธานของกลุ่มอนุรักษ์ก็ได้ให้ข้อมูลและบอกถึงผู้เกี่ยวข้องรายคนต่อไปและผู้เกี่ยวข้องรายคนต่อ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนข้อมูลมีความหนาแน่นมากพอและวนกลับมายังผู้ให้ข้อมูลหลัก การ Snow ball ครั้งนี้จะเห็นว่าประชาชนก็เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายของการอนุรักษ์ ด้วย ข้อสรุปของการ Snow ball คือการที่มีการบอกต่อกันแบบปากต่อปากทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมในการร่วมมือกันอนุรักษ์และฟื้นฟูตอนทยอยลดให้พ้นจากวิกฤต และยังสามารถสร้างเครือข่ายให้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

2. ผลการศึกษาวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูตอนทยอยลด จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้อธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 20 คน โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ครอบครัวต่อเดือน

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการระบุดังกลุ่มสังคมเครือข่าย ส่วนที่ 3 เป็นคำถามแบบสอบถามปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการจัดการ

จากการใช้แบบสอบถามในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูตอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ดังนี้

1. ตารางแสดงความถี่ของการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 คน

ข้อที่	ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการจัดการ	ระดับความคิดเห็น					ระบุมารมี ปฏิสัมพันธ์กับ บุคคล โดย เลือกมาจาก กลุ่มในข้อที่ 2
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		5	4	3	2	1	
ด้านการวางแผน							
1	การกำหนดขอบเขตพื้นที่ดูแลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูไว้อย่างชัดเจน	25%	75%				มาก
2	มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและครอบคลุม		65%	35%			มาก
3	มีการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้คนรุ่นใหม่ เช่นการปลูกป่าชายเลน		65%	35%			มาก
4	การรณรงค์ในการจับสัตว์น้ำให้ถูกวิธี		75%	25%			มาก
5	มีการทำงานแบบเป็นขั้นตอน		90%	10%			มาก
ด้านการจัดองค์กร							
1	การบริหารองค์กรแบบมีส่วนร่วม คือ ทุก ๆ คนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในองค์กร	65%	30%	5%			มากที่สุด
2	มีการดำเนินงานในองค์กรอย่างเป็นระบบ		80%	20%			มาก
3	มีการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรอย่างต่อเนื่อง		65%	35%			มาก
4	ความสามัคคีและความร่วมมือขององค์กร	70%	30%				มากที่สุด
5	มีการบริหารโครงสร้างองค์กรแบบเครือข่ายสังคม	35%	50%	15%			มาก

ข้อที่	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ด้านการจัดการ	ระดับความคิดเห็น					ระบุการมี ปฏิสัมพันธ์กับ บุคคล โดย เลือกมาจาก กลุ่มในข้อที่ 2
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		5	4	3	2	1	
ด้านการประสานงาน							
1	การขอความร่วมมือของ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการ ใช้พื้นที่ตอนหอยหลอด	40%	60%				มาก
2	การได้รับการสนับสนุน ต่าง ๆ จากหน่วยงานของ ภาครัฐ		70%	30%			มาก
3	บอกวัตถุประสงค์ของการ อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ ตอน1หอยหลอดให้เป็น ที่เข้าใจของบุคคลทั่วไป		45%	55%			ปานกลาง
4	การโฆษณาและ ประชาสัมพันธ์งาน ประจำปี “งานสืบชะตา ตอนหอนหลอด” ตาม สื่อต่าง ๆ	15%	80%	5%			มาก

2.ตารางแสดงผลการประมวลผลของการตอบแบบสอบถามโดยแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

ประธานกลุ่ม 1 คน	ด้านการวางแผน	76%	ด้านการจัดองค์กร	84%
	ด้านการประสานงาน	70%	ด้านประเมินผล	80%
รองประธานและกรรมการ 10 คน	ด้านการวางแผน	82%	ด้านการจัดองค์กร	82.8%
	ด้านการประสานงาน	77.5%	ด้านประเมินผล	82.4%
ชาวประมง 4 คน	ด้านการวางแผน	84%	ด้านการจัดองค์กร	80%
	ด้านการประสานงาน	78.8%	ด้านประเมินผล	83%
ประชาชน 3 คน	ด้านการวางแผน	73.3%	ด้านการจัดองค์กร	82.7%
	ด้านการประสานงาน	78.3%	ด้านประเมินผล	80%
สมาชิกอบต.2 คน	ด้านการวางแผน	72%	ด้านการจัดองค์กร	82%
	ด้านการประสานงาน	75 %	ด้านประเมินผล	76%
รวมทั้งหมด 20 คน	ด้านการวางแผน	79.8%	ด้านการจัดองค์กร	82.2%
	ด้านการประสานงาน	79 %	ด้านประเมินผล	81.4%

จากตารางแสดงความถี่ของการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 คนและตารางแสดงการประมวลผลของการตอบแบบสอบถามสามารถสรุปได้ดังนี้

การตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พบว่า ด้านการจัดองค์กรเป็นปัจจัยเด่นที่ทำให้ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟู ดอนหอยหลอดประสบความสำเร็จมากที่สุด คิดเป็น 82.2% รองลงมาคือด้านการวางแผน และด้านการประสานงาน คิดเป็น 79.8% และ 79% ตามลำดับ ส่วนด้านการประเมินผลของความสำเร็จของศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟู ดอนหอยหลอด คิดเป็น 81.4%

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟู ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าเป้าหมายของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยหลอดคือ การที่ดอนหอยหลอด กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง อีกทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์แบบยั่งยืนให้บุคคลต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ไม่ว่าจะบุคคลเหล่านั้นจะใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดอนหอยหลอดนี้มากน้อยเพียงใด โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่พบนั้นมาจากการด้านการจัดองค์กรซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นปัจจัยความสำเร็จหลัก โดยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของบุคคลทั้งภายในและภายนอกขององค์กร และปัจจัยด้านการวางแผน และการประสานงานเป็นปัจจัยร่วมรองลงมาที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ การจัดกิจกรรมให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ นอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับดอนหอยหลอด คือการทำประมงแบบทำลายล้างซึ่งเป็นการประมงที่เน้นจับสัตว์ในจำนวนที่มากจนเกินไปโดยไม่คำนึงถึงการทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในระยะยาว การคราดหอยกระปุกที่ส่งผลต่อหอยหลอดตลอดตัวเล็ก จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกัน มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้นเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา เสนอแนวคิดในการรักษาและอนุรักษ์พื้นที่ดังกล่าว โดยกลุ่มอนุรักษ์ฯ มีการจัดกิจกรรมโดยการจัดงาน “สืบชะตาดอนหอยหลอด” ซึ่งจะจัดกิจกรรมในวันที่ 22 เมษายนของทุกปี เพื่อให้ทรัพยากรให้พักฟื้นตัว และมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น และมีการประชาสัมพันธ์งานเพื่อให้คนทั่วไปรับทราบและมาเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อชาวบ้านต่างได้เห็นถึงผลของกิจกรรมที่จัดขึ้น ก็ทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น เกิดการร่วมมือร่วมใจ เกิดความสามัคคีและเกิดการสร้างสังคมแบบเครือข่ายที่ร่วมกันช่วยอนุรักษ์และพัฒนาที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และทั้งยังช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่ดอนหอยหลอดให้อุดมสมบูรณ์แบบยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟู ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม จึงมีข้อเสนอแนะและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. การส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้และความเข้าใจให้แก่บุคลากรของกลุ่มอนุรักษ์ฯ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มอนุรักษ์ฯ และทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. การส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับด้านการประสานงาน และด้านการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ เพื่อให้มีการกระจายข่าวสารต่าง ๆ ให้เป็นที่รับทราบของบุคคลทั่วไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการช่วยกันในเรื่องของการเฝ้าระวังและรณรงค์ในการจับสัตว์น้ำบริเวณพื้นที่ดอนหอยหลอด ได้รับการสนับสนุนจากทางหลาย ๆ ฝ่ายเพื่อทำให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ มีความแข็งแกร่งที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น
4. ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาช่วยเหลือการดำเนินงานของกลุ่ม ทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาและเพื่อจะได้มีการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มร่วมกันอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 2 จังหวัดสมุทรสาคร(2555), “แดนปลาหู ถิ่นหอยหลอด วิถีแม่กลอง”, สมุทรสาคร, บริษัท บอร์น ทู ปี พับลิชชิ่ง จำกัด,
- ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพื้นที่ดอนหอยหลอด, (2550) Mr. Sisavanh Vongkatanegnou, ทฤษฎีการมี ส่วนร่วม สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/482092>
- เทคนิคการ Snow ball ,สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/428764>
- ยุพาพร รุ่งงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/482092>
- จิตาวรรณ สัญญจันทร์ (2550), กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี : สารนิพนธ์
- น้องนุช น้อยเฉลิม (2550), เรื่องการบริหารจัดการสหกรณ์ประมงแม่กลอง จำกัด

กิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำ ที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน Marketing Activity of the Marine Sport created by humans in HuaHin District

ธีระวัฒน์ จันทร์ทิพย์⁸⁷ ณัชชา บุญมาเลิศ⁸⁸ และวงศพัทธ์ งานเพียรเลิศ⁸⁸

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหินซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวทางทะเลหลักของประเทศไทยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธี Snowball ได้แก่ผู้จัดการสถานที่ท่องเที่ยวและผู้ปฏิบัติงาน กลุ่มนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่รัฐบาล ใช้วิธีการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปและตรวจสอบความเที่ยงตรงของคำตอบเชิงคุณภาพโดยวิธีสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดต้องใช้กลยุทธ์ผสมผสานทางการตลาด 7P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์, ราคา, ช่องทางการจัดจำหน่าย, การส่งเสริมการตลาด, พนักงานผู้ให้บริการและลูกค้า, ลักษณะเด่นที่จับต้องได้ และขั้นตอนการบริการ ให้มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ต้องใช้การสื่อสารผ่านกิจกรรมทางการตลาดเพื่อให้เหมาะกับการดำเนินชีวิตที่กำลังเปลี่ยนแปลง การดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้บริโภคมจะช่วยทำให้สินค้าและบริการจะช่วยให้ตอบสนองความต้องการผู้บริโภคได้ใกล้เคียงมากขึ้น การตลาดเชิงกิจกรรมจึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญ เพราะการจัดกิจกรรมสามารถดึงคนเข้าไปร่วมกิจกรรม เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดเป้าหมายสูงสุดทางการสื่อสารกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน

คำสำคัญ : กิจกรรมทางการตลาด, การท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ

Abstract

This research has the objective to study “The guidelines for the management” of “the marketing activity and places of interest in water recreational travel” what was created by human in HuaHin District where is the main scenery town for the sea travel in Thailand, what used the methodology of the qualitative research, what was done by the in-depth interview to gather information by doing the Snowball method to the main informants which is the manager of the tourist place and the staff, the tourists and the government officers what practices the data analyst to get the conclusion and check accuracy of qualitative answer by Triangulation method

The studied result found that the guidelines of the marketing activity requires strategic marketing mix 7P's include Product, Price, Place, Promotion, People, Physical evidence and Process which must relate to each other what requires the communication through marketing activity what must suit the lifestyles are changing. The event will provide consumers with products and services to help meet consumer demand more closely. The event marketing is regarded as an important tool because the event draws people into the event what is the effective method what is to achieve the ultimate goal of marketing communications activities, places of interest

87 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

88 นักศึกษาปริญญาตรี สาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

of water recreational travel what was created by human in HuaHin District.

Keywords : Marketing activities, Recreational travel

บทนำ

สถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตหัวหินมี 2 สถานที่ได้แก่ “วานา นาวา หัวหิน” สวนน้ำมาตรฐานระดับโลก ภายใต้แนวคิด “วอร์เตอร์จังก์ชัน” แห่งแรกในเอเชีย ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก โดยมีนักท่องเที่ยวไปเยือนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเอกลักษณ์ของเครื่องเล่นที่มีสีสันสะดุดตา ความแปลกใหม่ และความหวาดเสียว (ทราเวลเ็มไทย, 2557) และสวนน้ำแบล็คเมาท์เทน Black Mountain Water Park เป็นสวนน้ำที่ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยระดับสูงสุด ให้บริการด้วยอุปกรณ์เครื่องเล่นอันทันสมัยและมีคุณภาพ เครื่องเล่นที่โดดเด่น ได้แก่ หอคอยสูง 17 เมตร และเครื่องเล่นสไลเดอร์กว่า 9 แบบ รวมถึง Wave Pool, Lazy River, ชายหาดเทียม และ สวนน้ำสำหรับเด็ก เหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะมากันเป็นครอบครัว (ทราเวลเ็มไทย, 2555) โดยปัจจุบันผู้ประกอบการมีการส่งเสริมทางการตลาดในสถานที่ท่องเที่ยวด้วยการใช้เทคนิคการวางกลยุทธ์ทางการตลาด หรือมีการใช้ส่วนประสมทางการตลาดมาดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาใช้บริการ

ส่วนประสมทางการตลาดเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารการตลาดที่สำคัญ ที่จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกลยุทธ์การตลาดที่วางไว้ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนเป็นที่รู้จักในปัจจุบันว่า “ส่วนประสมทางการตลาดบริการ” (7Ps) (ธีรกิติ นวรัตน์ ณ อยุธยา, 2557) ในด้านการสื่อสารการตลาดนักการตลาดจะต้องทำความเข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการบวกรสื่อสารและรู้จักเลือกใช้ส่วนประสมหรือเครื่องมือในการสื่อสารต่าง ๆ เหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบริการของกิจการ (ธีรกิติ นวรัตน์ ณ อยุธยา, 2552) อย่างไรก็ตามการดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่การท่องเที่ยวทางทะเลอำเภอหัวหินนั้น ทางคณะผู้วิจัยก็ได้สังเกตเห็น รูปแบบในการวางกลยุทธ์ทางการตลาดในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องของพนักงานผู้ให้บริการและลูกค้า (People) ขึ้นชื่อว่าเป็นการบริการนั้น ทำให้ลูกค้าและพนักงานต้องมีส่วนร่วมในการผลิตและส่งมอบบริการพร้อมกัน ดังนั้นเรื่องความปลอดภัยในการให้บริการถือเป็นสิ่งที่จำเป็น ผู้บริหารต้องทุ่มเทงบประมาณกับการให้การอบรมพนักงาน และคัดเลือกพนักงานที่มีคุณภาพ อีกหนึ่งส่วนประกอบที่มีความสำคัญคือ สิ่งที่ปรากฏต่อสายตาคูกค้า (Physical Evidence) เป็นส่วนที่ทำให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกว่า บริการมีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ พิจารณาดังภาพที่ 1 - 3

ภาพที่ 1 การรักษาความปลอดภัย

ภาพที่ 2 บรรยากาศโดยรวม

ภาพที่ 3 การจัดกิจกรรมฟรีให้กับผู้ใช้บริการในทุก ๆ เทศกาล

ทั้งนี้ในการทำการตลาดยุคปัจจุบันที่มีการแข่งขันมาก เจ้าของผลิตภัณฑ์ที่เข้าถึงผู้บริโภคได้ดีย่อมได้เปรียบและประสบความสำเร็จ สิ่งที่สำคัญมากที่สุดคือการกำหนดวัตถุประสงค์ (บุญเกียรติ โชควัฒนา, 2548) การตลาดเชิงกิจกรรม (Event marketing) และเชิงรุกซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพราะการจัดกิจกรรมพิเศษสามารถดึงดูดคนเข้าไปร่วมในกิจกรรมนั้นได้ ถ้ากิจกรรมนั้นมีความสร้างสรรค์และน่าสนใจส่งผลให้กิจกรรมนั้นจะเป็นที่น่าสนใจในของผู้บริโภค (ณัฐยา ขาวเหลือง, 2549) ในที่นี้อาจหมายถึง นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่การท่องเที่ยวทางทะเลอำเภอหัวหิน

จากปรากฏการณ์ข้างต้น จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษากิจกรรมทางตลาดเชิงรุกของนักท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน เพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมการตลาดทางน้ำให้กับธุรกิจ ในการเพิ่มช่องทางการรับรู้ที่เน้นแนวคิดและกลยุทธ์ทางการตลาดโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิจัย

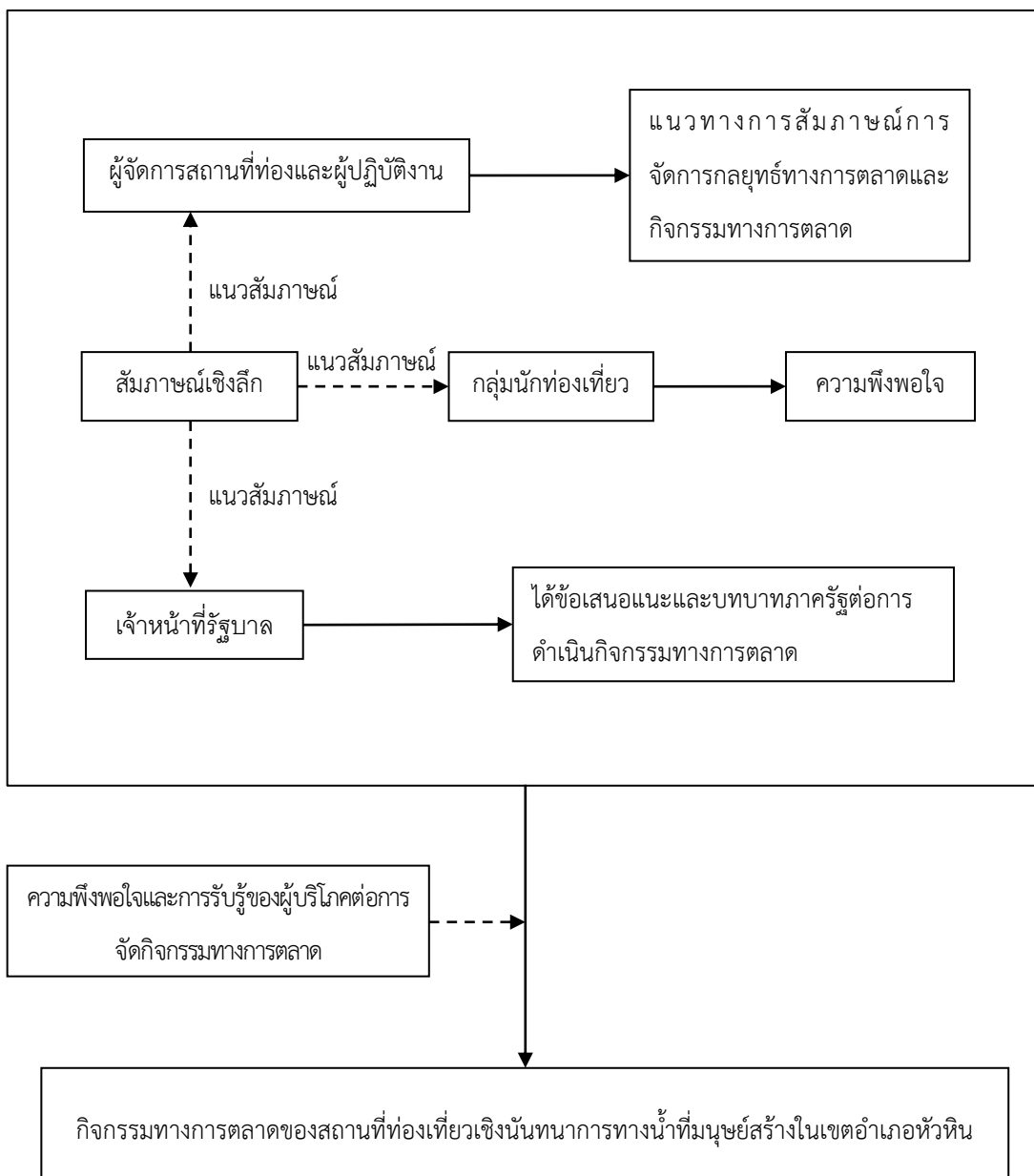
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน
2. เพื่อศึกษากิจกรรมทางการตลาดที่ตอบสนองความพึงพอใจและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นเขตอำเภอหัวหิน

คำถามการวิจัย

แนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในเขตอำเภอหัวหิน และกิจกรรมทางการตลาดที่ตอบสนองความพึงพอใจและการรับรู้ควรเป็นอย่างไร

การเชื่อมโยงกรอบแนวคิด

ภาพที่ 4 กรอบการเชื่อมโยงแนวความคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาในเรื่องของแนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ในเขตอำเภอหัวหินได้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงวิเคราะห์และพรรณนา หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) กับผู้จัดการสถานที่ท่องเที่ยวและปฏิบัติงาน กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักเริ่มแรก คือนางสาวณัฐธิญา เพ็ชรดี ตำแหน่งหัวหน้าสำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย อ.ไทรน้อย จ.นนทบุรี และศึกษารวบรวมกลุ่มคนที่อยู่ในความสนใจของการดำเนินการวิจัยคือผู้มีความรู้ด้านการจัดกิจกรรมและการท่องเที่ยวจำนวน 9 คนดังนี้ 1. นฐา ชมเสวี (Director of Revenue Management) 2. สุลิสสา พิทักษ์ (Event staff) 3. ณัฐธิญา เพ็ชรดี (ตำแหน่งหัวหน้าสำนักปลัด) และนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวจำนวน 5 คน ด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก หรือวิธี Snowball Sampling Technique เป็นเทคนิคที่นำเสนอที่เรียนจากประสบการณ์ภาคปฏิบัติการสนาม ให้เห็นถึงหลักคิดและแนวทฤษฎีแบบบูรณาการของ Snowball Sampling Technique เพื่อนำไปออกแบบหรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับเงื่อนไขที่ต่างออกไปจนได้ข้อมูลอ้อมตัวด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พิจารณาว่าข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์หรือไม่หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิเคราะห์

ตารางที่ 1 สรุปผลจากการสัมภาษณ์ผู้จัดการสถานที่ท่องเที่ยวและผู้ปฏิบัติงานคือ นฐา ชมเสวี (Director of Revenue Management)

สถานที่สัมภาษณ์ : นาวา วานา

วันเวลาที่สัมภาษณ์ : 25/9/2558

กลยุทธ์ทางการตลาด	สรุปความคิดเห็นที่สำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
Product	อยู่ภายใต้กรอบธุรกิจบริการ ที่เน้นการสร้างความบันเทิงและรายได้จากตัวการเข้าเล่นของลูกค้า รายได้จากการขายบริการเช่น รายได้เกี่ยวกับอาหาร ร้านขายของ การจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่
Price	การกำหนดราคาเกิดจากการสำรวจตลาดจากคู่แข่ง ตลาดต่างประเทศ แต่ละที่มีความแตกต่างกันอย่างไรดูจากฮาร์ดแวร์ของบริษัทคือระบบการทำงานเครื่องเล่น และซอฟต์แวร์ของบริษัทคือมนุษย์ที่ทำงานอยู่ภายในองค์กร และนำมาเป็นการกำหนดราคาตัวของส่วนน้ำคือ 1000 บาท
Place	1. การซื้อตั๋วตรงสถานที่จัดจำหน่าย 2. การตั๋วจองออนไลน์ 3. การขายตั๋วผ่านโรงแรม 4. การขายตั๋วผ่านกรู๊ป 5. การตั๋วผ่านตัวแทนจำหน่าย บริษัทพยายามขยายช่องทางในการจัดจำหน่ายตั๋วเพื่อให้เข้าถึงลูกค้าทุกท่าน
Promotion	มีการส่งเสริมการขายมากมาย 1. การส่งเสริมการขายในเรื่องลดราคาโดยมีผลประโยชน์ร่วมกับบริษัทในพื้นที่เช่น ทริมูฟ เมืองไทย บัตรเครดิตหลาย ๆ ชนิด ฮอนด้า ช้าง และบริษัทที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ เช่น ริปเคิร์ล ปตท อเมซอน เป็นต้น 2. การส่งเสริมการขายผ่านสื่อออนไลน์มีความประสบความสำเร็จมากที่สุด 3. ลงพื้นที่โดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการดึงดูดให้ หรือ เคเบิลท้องถิ่น

กลยุทธ์ทางการตลาด	สรุปความคิดเห็นที่สำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
People	<p>เน้นในเรื่อง 1.พนักงานในการปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัย โดยมีการอบรมเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยที่ดูและด้านการช่วยชีวิตโดยเฉพาะจากบริษัทต่างประเทศ ถ้าไม่ผ่านการฝึกอบรมก็ไม่สามารถเป็นพนักงานได้ หรือถ้าผ่านขั้นตอนในการฝึกอบรมอาจจะพนักงานพิเศษ ดังนั้นจึงถือเป็นองค์กรที่มีคนดูแลความปลอดภัยที่ดีที่สุดในประเทศไทย มีพนักงานประมาณ 160 คน</p> <p>2. ผู้รับบริการหรือลูกค้า ต้องได้รับข่าวสารในเรื่องความปลอดภัยก่อนเล่นเครื่องเล่น คือ เมื่อซื้อตั๋วต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความปลอดภัย ข้อห้ามต่าง ๆ ทุกอย่างที่กำลังมานั้นถือเป็นการปกกันเกิดความปลอดภัยในพื้นที่ของการให้บริการ</p> <p>3. ในพื้นที่ที่ถูกคุ้มครองด้วยกฎหมาย</p>
Process	<p>กระบวนการด้านการจัดกิจกรรมจะเป็นการวางแผนแบบรายปี จะวางแผนตารางกำหนดเวลาและสถานที่ ถ้าเป็นกิจกรรมแบบรายเดือนจะเป็นกิจกรรมเฉพาะ เช่น คอนเสิร์ต การจัดกิจกรรมขนาดเล็ก แต่ถ้าเป็นการจัดกิจกรรมขนาดใหญ่จะเป็นการจัดกิจกรรมทุก 3-4เดือน เช่น ชิงโชค ชิงรางวัล หรือตามเทศกาลใหญ่ในเดือนตุลาคม 2558 จะมีการชิงตัวไปฮ่องกง และปลายปีจะจัดเทศกาลปีใหม่ตลอดเดือน ที่สำคัญจะนำสิ่งที่เป็นที่สดมาใส่ในสถานที่ท่องเที่ยวตลอดเวลา เช่น สไลเดอร์ที่เร็ว ใหญ่ และสวยที่สุด โดยบริษัทจะมีการใช้เทศกาลในการสร้างความสนใจอีกด้วย</p>
Physical Evidence	<p>1. การรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรต้องการที่จะสร้างการจดจำ โดยสร้างผลิตภัณฑ์ให้อยู่ภายใต้รูปแบบเดียวกันทั้งหมด เช่น ปากกับน้ำ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นสีเขียวกับฟ้า</p> <p>2. การออกแบบเครื่องเล่นจะเน้นในเรื่องความตื่นเต้นและความปลอดภัย รวมถึงอุปกรณ์เสริม เช่น สายข้อมือของลูกค้าที่บ่งบอกว่าลูกค้าสามารถใช้แสดงในการกินข้าว ถ่ายรูป เปิดตู้เก็บของส่วนตัว หรือเป็นตัวที่เดินเข้าในสถานที่</p>
Event	<p>เน้นเรื่องของการส่งเสริมการขายและกระบวนการจัดกิจกรรม ที่สำคัญจะใช้กิจกรรมที่มีการ ส่งเสริมความเป็นไทยและทำให้มีความทันสมัย</p>

จากการสอบถามเรื่องการจัดการกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดและการจัดกิจกรรมทางการตลาด (7P's - E) พบว่าธุรกิจสวนน้ำในประเทศไทยหลักจากสวนสยามมาก็ไม่เคยมีธุรกิจเจ้าไหนที่เปิดกิจการเป็นแบบที่มีทั้งสวนน้ำและเครื่องเล่นที่ให้บริการควบคู่กัน ทำให้ถือเป็นจุดเด่นที่จำทำให้งานในการสร้างกิจกรรมทางการตลาดเพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ในธุรกิจบริการของสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำที่มนุษย์สร้างในเขตอำเภอหัวหิน

ตารางที่ 2 สรุปผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน

ความพึงพอใจและการรับรู้	ส่วนน้ำในเซตหัวหิน	คู่แข่ง
Product	สไลเดอร์และเครื่องเล่นมาตรฐานระดับโลก 19 ชนิด	ของเล่นจะเน้นไปทางสไลเดอร์แบบต่าง ๆ ประมาณ 9 ชนิด
Price	ผู้ใหญ่ 1,000 บาท เด็กและผู้สูงอายุ 600 บาท	ผู้ใหญ่ 600 บาท เด็ก 300 บาท
Place	ใจกลางเมืองหัวหิน	นอกตัวเมืองหัวหิน
Promotion	แพ็คเกจสำหรับครอบครัว ผู้ใหญ่ 2 คน และเด็ก 2 คนราคา 2,600 บาท	N/A
People	ผู้บริหารทุ่มเทงบประมาณกับการให้การอบรมพนักงานและคัดเลือกพนักงานที่มีคุณภาพเพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ	พนักงานทุกคนได้ตระหนักและถูกฝึกมาอย่างดีในเรื่องการให้ความช่วยเหลือ และการปฐมพยาบาลทั่วไป
Process	มีนโยบายด้านความปลอดภัยให้กับผู้ใช้บริการ	N/A
Physical Evidence	บริการมีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ	N/A
ความต้องการ Event	อยากให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในช่วงนอกเทศกาล	อยากให้มีการจัดกิจกรรมฟรีให้กับผู้มาใช้บริการในเทศกาล

จากการสอบถามถึงความพึงพอใจและการรับรู้ของกลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่าปัจจุบันผู้ประกอบการมีการส่งเสริมทางการตลาดในสถานที่ท่องเที่ยวด้วยการใช้เทคนิคการวางกลยุทธ์ทางการตลาด หรือมีการใช้ส่วนประสมทางการตลาดมาดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการ โดยกิจกรรมทางการตลาดจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 สรุปผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐบาลคือนางสาวณัฐจิญา เพ็ชรดี

สถานที่สัมภาษณ์ : ที่ว่าการอำเภอไทรน้อย วันเวลาที่สัมภาษณ์ : 21/9/2558

การจัดกิจกรรมทางการตลาดโดยปกติแล้วกิจกรรมที่จัดต้องมีความสร้างสรรค์ สร้างความแปลกใหม่และความสนุกสนานเพื่อสร้างการรับรู้และการจดจำให้ผู้บริโภค จึงจำเป็นที่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการดำเนินกิจกรรม ดังกล่าว อาทิ เช่น แสง สี เสียง ดังนั้นต้องมีการกำหนดการดำเนินกิจกรรมไม่ให้ผิดต่อกฎในพื้นที่ในเรื่องกิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2549 อาศัยตามความในมาตรา 67 และ 71 แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2546 ประกอบกับหมวด 7 มาตรา 31 มาตรา 32 มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมทางการตลาดที่ตอบสนองความพึงพอใจและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างในเขตอำเภอหัวหินรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจดบันทึก

ภาคสนาม และการบันทึกเทป ผู้ให้ข้อมูลหลักคือนางสาวณัฐธัญญา เพ็ชรดี ตำแหน่งหัวหน้าสำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย อ.ไทรน้อย จ.นนทบุรี ได้ขออนุญาตสัมภาษณ์พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางการตลาด ได้ข้อมูลจากนายณัฐ ชมเสวี ผู้จัดการสถานที่ท่องเที่ยวและปฏิบัติงานในด้านวิธีการจัดการส่วนประสมทางการตลาด และนักท่องเที่ยวในด้านการรับรู้-ความพึงพอใจ และใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าด้านการให้ความหมายการจัดกิจกรรมทางการตลาดที่ให้ความหมายคล้ายกันคือ การตลาดเชิงกิจกรรมเป็นสื่อที่อยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทางการตลาด นิยมใช้เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์หรือส่งเสริมการขาย เพื่อสื่อหรือแสดงให้เห็นบทบาทและความเคลื่อนไหวทางการตลาดของธุรกิจ สื่อกิจกรรมที่นิยมใช้ได้แก่ สื่อมวลชนสัมพันธ์ การจัดนิทรรศการ การจัดงานฉลอง การจัดกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดเกรียงไกร กาญจนะโกคิน (2555) ผู้บุกเบิกธุรกิจการตลาดเชิงกิจกรรม ให้ความหมายว่า การตลาดเชิงกิจกรรมเป็นเครื่องมือการตลาดในรูปแบบกิจกรรมที่แต่ละองค์กรหรือผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เพื่อดึงดูดลูกค้าเป้าหมายให้มีประสบการณ์ ตรงกับสินค้าและองค์กร รวมทั้งสามารถสร้างยอดขาย ภาพลักษณ์ ความน่าสนใจ และสามารถจดจำบริเวณสถานที่จัดงานได้ทันที

ด้านส่วนประสมทางการตลาดเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารการตลาดที่จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกลยุทธ์การตลาดที่วางไว้ และเนื่องจากเป็นธุรกิจบริการมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้า จึงต้องใช้ส่วนประสมทางการตลาดประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประเภท คือ ผลิตภัณฑ์บริการ, ราคา, สถานที่, การสื่อสารการตลาดบริการ, บุคคล, กระบวนการในการให้บริการและหลักฐานทางกายภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัชชา บุญมาเลิศและวงศพัทธ์ งานเพียรเลิศ (2558) ที่พบว่าแนวทางการทำการตลาดเชิงรุกต้องใช้กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด 7P's ให้ความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพื่อให้การทำการตลาดเชิงรุกตรงกับกลุ่มเป้าหมายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ในทุกช่องทางและด้านการสื่อสารการตลาดต้องให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เพราะปัจจุบันสินค้าจำนวนไม่น้อยใช้การตลาดเชิงกิจกรรมในการประชาสัมพันธ์ธุรกิจของตนเองซึ่งในความเป็นจริงการจัดกิจกรรมพิเศษนับเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ แต่ได้ผลมากกว่าวิธีการอื่น ๆ เพราะเปิดโอกาสให้ลูกค้าเป้าหมายและบุคคลทั่วไปได้มีส่วนร่วมและเกิดการทำกิจกรรมร่วม หรือดำเนินการส่งเสริมการขายไปพร้อมกันด้วย ทำให้สามารถวัดผลทางการตลาดได้ชัดเจนว่าการประชาสัมพันธ์ทั่วไปสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญสุดา ประถมกรีก (2545) ที่พบว่าในปัจจุบันบริษัทเกือบทุกประเภทยินยอมหันมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางการตลาดมากยิ่งขึ้น เพราะการจัดกิจกรรมทางการตลาดสามารถสร้างความโดดเด่นและความแตกต่างจากคู่แข่งให้กับสินค้า โดยการผสมผสานการสื่อสารหลากหลายรูปแบบในการนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ทางการตลาด และความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภคซึ่งรูปแบบของกิจกรรมนั้นไม่ได้กำหนดตายตัวสามารถสร้างสรรค์ให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน เช่น เพื่อสร้างยอดขาย สร้างความสนใจดึงดูดผู้บริโภค แนะนำสินค้าใหม่ หรือสร้างการตระหนักรู้ สร้างภาพลักษณ์และทัศนคติที่ดี จากการเชื่อมโยงกิจกรรมเหล่านี้กับตราสินค้า เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การจัดการกิจกรรมทางการตลาดของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นควรให้ความสำคัญในด้านความต้องการของลูกค้าและทัศนคติของลูกค้าเป็นหลักสำคัญ ในการกำหนดรูปแบบการจัดการกิจกรรมทางการตลาด เพื่อเสนอความแตกต่างทางด้านบริการรับรู้ให้กับลูกค้า โดยต้องมีการใช้ส่วนประสมทางการตลาดเข้ามาใช้ในการวางกลยุทธ์เพื่อสร้างเป็นกิจกรรมทางการตลาด ถ้ากิจกรรมมีความน่าสนใจจะส่งผลให้ผู้บริโภคเปิดรับการสื่อสารมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันทั้งกับผู้ประกอบการและผู้บริโภคเป็นอย่างมาก จึงควรให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมทางการตลาดเพื่อเกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารอย่างสูงสุด

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร กาญจนะโกคิน. (2555). **Event Marketing**. กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯธุรกิจ
- ณัชชา บุญมาเลิศ และวงศพัทธ์ งานเพียรเลิศ. (2558). **การตลาดเชิงรุกของการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางน้ำที่มโนรมย์สร้างขึ้นในเขตหัวหิน**. ปรินทิฟานิช, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ณัฐยา ขาวเหลือง. (2549). **ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการตลาดเชิงกิจกรรมกับการตัดสินใจซื้อของนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร**. ปรินทิฟานิช, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ทราเวลเอ็มไทย. (2555). **สวนน้ำ แบล็คเมาน์เทน หัวหิน**. สืบค้นวันที่ 17 กันยายน 2558, จาก <http://travel.mthai.com/>
- ทราเวลเอ็มไทย. (2557). **เจาะลึกทุกซอกมุม กับสวนน้ำสุดมันส์ วานา นาวา หัวหิน**. สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2558, จาก <http://travel.mthai.com/>
- ธีรกิติ นวรัตน์ ณ ออยุธยา. (2552). **Service marketing: Concepts and Strategies (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธีรกิติ นวรัตน์ ณ ออยุธยา. (2557). **การตลาดบริการแนวคิดและกลยุทธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญเกียรติ โชควัฒนา. (2548). **การตลาดเชิงบวก**. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.
- เพ็ญสุดา ประถมกรีก. (2545). **ระดับการเชื่อมโยงการตลาดเชิงกิจกรรมและตราสินค้ากับทัศนคติ ภาพลักษณ์ต่อการตลาดเชิงกิจกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจัยด้านการบริการมีความสัมพันธ์กับการเข้าใช้บริการ สถานออกกำลังกาย : กรณีศึกษาสถานออกกำลังกาย ฟิตเนสเฟิร์ส สาขา ฟิวเจอร์พาร์ค รังสิต

The Service Factors is correlated with The Behavioral Of Accessing To Exercise Facilities : Case Study Fitness First Brance

ประสพชัย พสุนนท์⁸⁹ ณัฐวุฒิ ใจประเทศ⁹⁰ และอภิรักษ์ กิจถาวรภักดี⁹⁰

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติพรรณนาใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square Test)

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ลักษณะประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน และปัจจัยด้านการบริการ ซึ่งประกอบด้วย คุณภาพการบริการ ความหลากหลายของอุปกรณ์ออกกำลังกาย กิจกรรมในสถานบริการ และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่พฤติกรรมการเข้าใช้บริการ แบ่งเป็น ความถี่ของการเข้าใช้บริการ ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ ช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 26-30 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และรายได้ 15,000-25,000 บาท ต่อเดือน ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อปัจจัยด้านการบริการ คุณภาพการบริการ ความหลากหลายของอุปกรณ์ออกกำลังกายในระดับมาก และกิจกรรมในสถานบริการในระดับปานกลาง พฤติกรรมการเข้าใช้บริการ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ เล่นเวท และ ลู่วิ่ง เข้าใช้บริการกับเพื่อน มีความถี่ในการเข้าใช้บริการ 3-4 ครั้ง/สัปดาห์ ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการ 18.00-22.00 น.

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า

- 1) คุณภาพการบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการ ระยะเวลาในการเข้าใช้บริการ
- 2) ความหลากหลายของอุปกรณ์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ในด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการ ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ
- 3) กิจกรรมในสถานบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ในด้านความถี่ในการเข้าใช้บริการ การเลือกใช้อุปกรณ์ในการออกกำลังกาย

คำสำคัญ : ปัจจัยด้านบริการ , พฤติกรรม

Abstract

The purpose of this research is to study the service factors affected to the behavioral of accessing to exercise facilities. The samples are 400 customers and gathering all the details by

89 รองศาสตราจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

90 สาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

questionnaire and statistics such as descriptive statistics, and Chi-square Test.

Independent Variables is about demographic included gender, Age, Status, Education, Occupation, and Salary. The service factor included Quality of service, a variety of fitness equipment. and activities. Dependent Variables included behavioral access, divided into the frequency and length of time

The result found that people who do the questionnaire is male around age 26-30 year, graduated, an employee, and have 15,000-25,000 bath per month. Most of the answerer focus on the quality of service, a variety of equipment and activity. The most popular activity are weight training and tread mill. The average of using is 3-4 days per week and 1-2 hours or around 6.00-10.00 pm.

The result of hypothesis testing

The quality of service is correlated with the behavior of customers such as how many time they come to the fitness per week or how many hour per day.

The variety of equipment is correlated with the frequency of using the exercise facilities.

The activity of service correlated with choosing an exercise equipments.

Keywords : Service factor , Behavior

1. บทนำ

ในปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตของคนเมือง นอกเหนือการทำงาน การเสพสุขกับสิ่งบันเทิงเริงรมย์ และการช้อปปิ้ง อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นไลฟ์สไตล์ของคนเมืองคือการดูแลสุขภาพ (วรวิทย์ พันทวีศักดิ์, 2555) ปัจจุบันความนิยมในเรื่องการออกกำลังกายในสถานออกกำลังกายไม่ใช่เพียงเรื่องของการเล่น Weight และการเล่นแอโรบิกเท่านั้น คนเมืองทั่วไปยังนิยมการบริหารสุขภาพด้วยการฝึกโยคะ และการฝึกมวยไทย นี่ทำให้มีสถานที่ฝึกโยคะ และยิมมวยไทยที่เน้นเรื่องการฝึกมวยไทยเพื่อสุขภาพ ซึ่งเทรนด์การรักษาสุขภาพและการออกกำลังกายกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากท่ามกลางสภาพสังคมที่มีความเป็นเมืองมากขึ้น โดยกระแสความนิยมการออกกำลังกายยังได้สร้างโอกาสทางธุรกิจให้กับธุรกิจต่อเนื่องอีกมากมาย (นายธราพงษ์ตัวเจริญ, 2557)

สถานออกกำลังกายหรือฟิตเนสเป็นการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับเมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อนและมีพื้นที่ในการออกกำลังกายค่อนข้างจำกัดบวกกับการจราจรที่ติดขัด หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะพบว่า ประเทศไทยยังมีพื้นที่ที่จัดสรรสำหรับการออกกำลังกายค่อนข้างน้อย (โยธิน แสงวดี, 2557) โดยพื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรในเมืองใหญ่ ๆ อย่างนิวยอร์กและลอนดอนอยู่ที่ 26 และ 32 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน ตามลำดับ ในขณะที่ตัวเลขดังกล่าวของกรุงเทพฯ อยู่ที่ 5 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน หรือหากจะพูดให้เห็นภาพมากขึ้นกล่าวคือสำหรับกรุงเทพฯ พื้นที่ออกกำลังกายขนาดเท่ากับหนึ่งสนามฟุตบอลจะต้องรองรับคนออกกำลังกายกว่า 1,500 คน ซึ่งมากกว่านิวยอร์กและลอนดอนที่ต้องรองรับเพียงราว 300 คน (อ.วีรพล สวรรค์พิทักษ์, 2558)

ตลาดฟิตเนสไทยมีโอกาขยายได้อีกมากจากพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ที่นิยมใช้บริการฟิตเนสมากขึ้น โดยจากแบบสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าสัดส่วนของประชากรไทยในช่วงอายุ 15-59 ปี ออกกำลังกาย เพิ่มขึ้นจาก 2% ในปี 2007 เป็น 16% ในปี 2011 โดยเทรนด์ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นต่อไปอีกจากกระแสนิยมการเล่นฟิตเนสที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มคนรุ่นใหม่ (กวีพล พันธุ์เพ็ง, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแบบสอบถามของอีไอซีพบว่ากลุ่ม Gen Y (อายุ 15-35 ปี) ระบุว่าใช้บริการฟิตเนสอยู่ที่ 17% อย่างไรก็ตามตลาดฟิตเนสมีศักยภาพในการขยายตัวอีกมาก โดยจากรายงานของ International Health Racquet & Sportsclub Association สัดส่วนของ

ประชากรไทยที่ใช้บริการฟิตเนสมีเพียง 0.6% ของประชากรซึ่งถือว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับตัวเลขค่าเฉลี่ยของชาติในทวีปเอเชียซึ่งอยู่ที่ 8% (นายมาร์ค บิวคานันท์, 2556)

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกายของผู้บริโภคนำมาสู่โอกาสขยายตัวของธุรกิจฟิตเนสซึ่งเป็นบทเรียนที่เน้นย้ำว่าโอกาสทางธุรกิจมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง (นายคริสเตียน เมสัน, 2555) ดังนั้นผู้ประกอบการจึงไม่ควรมองข้ามที่จะมองหาโอกาสใหม่ ๆ ที่จะมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงเราคงได้เห็นคนไทยทุกเพศทุกวัยมีสุขภาพแข็งแรงพร้อมก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ (อรวรรณ เกติยวภูรินทร์, 2558)

จากเหตุผลดังกล่าวคณะผู้จัดทำจึงสนใจศึกษาธุรกิจสถานออกกำลังกายที่มีแนวโน้มการเจริญเติบโตมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ด้านการบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการ ที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้บริโภคเข้ามาใช้บริการสถานออกกำลังกายมากขึ้น และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับสุขภาพ และเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการในการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านลักษณะประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายของผู้ใช้บริการ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านการบริการ ได้แก่ คุณภาพการบริการ กิจกรรมที่ให้บริการ ความหลากหลายของการให้บริการ ที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายของผู้ใช้บริการ

สมมติฐานการวิจัย

1. คุณภาพการบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
2. กิจกรรมบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
3. ความหลากหลายการให้บริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษา

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการบริการและพฤติกรรมกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย แบบสอบถาม 1 ชุด แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2: แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านบริการของสถานออกกำลังกาย

ส่วนที่ 3: แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกายฟิตเนสเฟิร์ส สาขา ฟิวเจอร์พาร์ค รังสิต

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย ฟิตเนสเฟิร์ส สาขา ฟิวเจอร์พาร์ค รังสิต ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณแบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน (Non population) โดยมีค่าระดับความเชื่อมั่นไว้ที่ 95% และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ .05 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550:27-28)

$$\text{สูตร } n = \frac{Z^2}{4E^2}$$

เมื่อ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

Z = ค่าปกติมาตรฐานที่ได้จากตารางแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน (Z score) ขึ้นอยู่กับระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ 95% นั่นคือความคลาดเคลื่อน (α) = 0.05 หรือ $1 - \alpha/2 = 0.975$ เปิดตารางค่า Z ได้ 1.96

แทนค่าในสูตร ดังนี้

$$E = \text{ระดับของความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ } 5\% \text{ หรือ } 0.05$$

$$n = \frac{(1.96)^2}{(4)(0.05)^2}$$

$$= 384.16 \text{ หรือประมาณ } 385 \text{ คน}$$

ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้เท่ากับ 385 คน และสำรวจความพึงพอใจแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ไว้ที่ 5% ของกลุ่มตัวอย่าง ได้เท่ากับ 20 คน รวมขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 405 คนโดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นไว้ที่ 95%

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือหรือแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการสร้างตามลำดับ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากตำรา บทความ เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการศึกษา

2. รูปแบบของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบหลายคำตอบให้เลือกตอบ (Multiple Choice Question) จำนวน 6 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ลักษณะของคำถามเป็นมาตรวัดแบบ Likert (Method of summated ratings: Likert Scale) จำนวน 15 ข้อ โดยประมวลเป็นการกำหนดลักษณะตัววัด ได้แก่

ด้านบริการ

คุณภาพการบริการของสถานบริการ (Quality Of service) จำนวน 5 ข้อ

กิจกรรมของสถานบริการ (Activity) จำนวน 5 ข้อ

ความหลากหลายของการให้บริการ (Service Variety) จำนวน 5 ข้อ

โดยแบ่งระดับความสำคัญเป็นคำถามเชิงบวก (Positive) (ศิริวรรณและคณะ 2548:66) กำหนดระดับคะแนนดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง มีความสำคัญมากที่สุด

ระดับคะแนน 4 หมายถึง มีความสำคัญมาก

ระดับคะแนน 3 หมายถึง มีความสำคัญปานกลาง

ระดับคะแนน 2 หมายถึง มีความสำคัญน้อย

ระดับคะแนน 1 หมายถึง มีความสำคัญน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ข้อ 1 คำถามเกี่ยวกับความถี่ของการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายของผู้ใช้บริการ โดยระดับการวัดข้อมูลเป็นประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)

ข้อ 2 คำถามเกี่ยวกับระยะเวลาของการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายของผู้ใช้บริการ โดยระดับการวัดข้อมูลเป็นประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)

ข้อ 3 คำถามเกี่ยวกับช่วงเวลาของการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายของผู้ใช้บริการ โดยระดับการวัดข้อมูลเป็นประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)

การอภิปรายผลการวิจัยของลักษณะแบบสอบถามที่ใช้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการอภิปรายผล 5 ระดับ ดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์. 2548:193-194)

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ค่าสูงสุด}-\text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับหรือช่วง}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.08 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน

- คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความสำคัญมากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41 - 4.20 หมายถึง มีความสำคัญมาก
- คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61 - 3.40 หมายถึง มีความสำคัญปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81 - 2.60 หมายถึง มีความสำคัญน้อย
- คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.80 หมายถึง มีความสำคัญน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Research) เพื่อศึกษาถึง ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ฟิตเนสเฟิร์ท สาขา ฟิวเจอร์พาร์ค รังสิต โดยแบ่งลักษณะของการเก็บข้อมูลที่ทำการศึกษาเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากการตอบแบบสอบถามของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย จำนวน 405 ตัวอย่าง โดยผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมชี้แจงจุดประสงค์ของการทำวิจัย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากงานในอดีต ตำราที่เกี่ยวข้องกับการทำการวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ และ เอกสารต่าง ๆ และการสืบค้นข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ จากอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวทางของการศึกษาและวิจัยครั้งนี้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาข้อมูลจากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง”ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเข้าใช้สถานการณ่ออกกำลังกาย”เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจสอบและเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อนำแบบสอบถามที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง พร้อมให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา จากนั้นนำเสนอต่อคณะกรรมการการควบคุมสารนิพนธ์ เพื่อปรับปรุงให้มีความชัดเจนก่อนนำไปใช้

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สัมประสิทธิ์ Cronbach’s Alpha Coefficient โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (α – Coefficient) สูตรของครอนบราคา (Cronbach) (กัลยา วานิชย์บัญชา. 2549: 35) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามค่าแอลฟา ที่ได้จะแสดงถึงระดับความคงที่ของแบบสอบถาม โดยมีค่าระหว่าง $0 \leq \alpha \leq 1$ ซึ่งค่าที่ใกล้เคียงกับ 1 มาก แสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง โดยมีผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่นดังนี้

ด้านคุณภาพบริการ	ค่าแอลฟา	เท่ากับ 0.749
ด้านกิจกรรมในสถานบริการ	ค่าแอลฟา	เท่ากับ 0.729

ด้านความหลากหลาย ค่าแอลฟา เท่ากับ 0.616

4. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้มีจำนวน 405 ตัวอย่าง โดยนำแบบสอบถามไปแจก 405 ชุด และได้รับกลับมา 405 ชุด คิดเป็น 100%

การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำข้อมูล

1. ตรวจสอบข้อมูล (Editing) ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม โดยแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก

2. นำแบบสอบถามที่ถูกต้องเรียบร้อยแล้วมาลงรหัสตามที่ได้กำหนดไว้ เพื่อการประมวลผลข้อมูลซึ่งใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (Statistic Package For Social Science หรือ SPSS)

การวิเคราะห์สมมติฐาน

ปัจจัยด้านการบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกาย สถิติที่ใช้ทดสอบคือ สถิติ-สแควร์ (Chi-Square Test)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2548)

แบบสอบถามส่วนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยด้านการบริการของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือ ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean หรือ) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.) (กัลยา วาณิชย์บัญชา.2548) (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541)

แบบสอบถามส่วนที่ 3 ข้อมูลพฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2548)

สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบค่าไค-สแควร์ (CHI-Square Test : χ^2 - test) ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยจัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Norminal Scale) สำหรับข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบความถี่ สัดส่วน ร้อยละและตัวแปรแต่ละตัว แบ่งกลุ่มย่อย ๆ ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป (นราศรี ไวนิชกุล, ชูศักดิ์ อุดมศรี. 2538)

เกณฑ์การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541)

ค่าสัมประสิทธิ์	ระดับความสัมพันธ์
0.91 – 1.00	สัมพันธ์สูงมาก
0.71 – 0.90	สัมพันธ์สูง
0.31 – 0.70	สัมพันธ์ปานกลาง
0.01 – 0.30	สัมพันธ์ต่ำ
0.00	ไม่สัมพันธ์

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอและการแปลผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย โดยเรียงลำดับหัวข้อเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการพฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการ สถานออกกกำลังกาย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์พฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานออกกกำลังกาย

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 405 คน จำแนกตัวแปรได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 65.2 และเพศหญิง จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ 26 – 30 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 รองลงมาคือ อายุ 31 – 35 ปี จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 25.4 ผู้มีอายุ 21 – 25 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 ผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้มีอายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.4 และผู้มีอายุ 36 – 40 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

สถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 58.3 รองลงมาคือ ผู้สถานภาพหม้าย จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 ผู้มีสถานภาพสมรส จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ผู้มีสถานภาพหย่าร้าง จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4 และผู้มีสถานภาพอื่น ๆ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4

อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมาคือนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 24.9 ผู้ประกอบอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4 และผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 70.1 รองลงมาคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4

รายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 15,001 – 25,000 บาท จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.2 รองลงมาเป็นผู้ที่มีรายได้ 25,001 – 35,000 บาท จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6 ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 15,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้มีรายได้ 45,000 บาทขึ้นไป จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7 และผู้ที่มีรายได้ 35,001 – 45,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.2

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการพฤติกรรมการใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการพฤติกรรมการใช้บริการของผู้ใช้บริการ สถานออกกำลังกาย

ปัจจัยทางด้านการบริการ	\bar{X}	S.D.	ระดับลักษณะ
คุณภาพการบริการ			
การบริการสามารถตอบสนองความต้องการได้	3.97	.729	มาก
มีการแนะนำการใช้อุปกรณ์	3.29	1.069	ปานกลาง
มีบุคลากรที่น่าเชื่อถือ	3.56	1.141	มาก
มีการแนะนำการออกกำลังกายที่เหมาะสมแก่ผู้ใช้บริการ	4.23	1.024	มากที่สุด

มีตัวเลือกรูปแบบการออกกำลังกายจากความ ต้องการของผู้ใช้	3.88	1.029	มาก
รวม	3.79	0.998	มาก
กิจกรรมที่ให้บริการ			
กิจกรรมเฝ้าอำนวยความสะดวก	3.68	.768	มาก
กิจกรรมมีเทรนเนอร์คอยแนะนำดูแล	3.69	.900	มาก
กิจกรรมตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ	4.26	1.019	มากที่สุด
มีกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือกใช้บริการ	3.28	1.292	มาก
กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้	2.90	1.117	ปานกลาง
รวม	3.56	1.019	มาก
ความหลากหลายของการบริการ			
มีอุปกรณ์ให้เลือกใช้อย่างหลากหลาย	4.10	.700	มาก
มีอุปกรณ์เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ	3.54	1.023	มาก
เทรนเนอร์คอยดูแลแนะนำผู้ใช้บริการอย่างทั่วถึง	2.13	1.115	น้อย
พื้นที่เพียงพอต่อการใช้บริการของผู้ใช้บริการ	3.88	1.126	มาก
มีการส่งเสริมการให้บริการที่หลากหลาย	2.91	.768	ปานกลาง
รวม	3.31	0.946	มาก

จากตาราง 1 พบว่าระดับลักษณะต่อปัจจัยทางด้านบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

1. ด้านคุณภาพการบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.23 ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับมากคือ 3.97 , 3.88 และ 3.56 ตามลำดับ และส่วนด้านที่มีความสำคัญในระดับปานกลางคือ 3.29 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79

2. ด้านกิจกรรมที่ให้บริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.26 ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับมากคือ 3.69 , 3.68 และ 3.28 ตามลำดับ และส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับปานกลางคือ 2.90 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56

3. ด้านความหลากหลายในการให้บริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.10 , 3.88 และ 3.54 ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับปานกลางคือ 2.91 และด้านที่มีความสำคัญน้อยคือ 2.13 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์พฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 405 คน จำแนกตัวแปรได้ดังนี้

ความถี่ในการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการ 3 – 4 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 รองลงมาคือเข้าใช้บริการ 5 – 6 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 เข้าใช้บริการแล้วแต่สถานการณ์ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 เข้าใช้บริการ 1 – 2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1 และเข้าใช้บริการทุกวัน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6

ระยะเวลาที่ใช้บริการต่อครั้ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการครั้งละ 1 – 2 ชั่วโมง จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 66.4 รองลงมาคือเข้าใช้บริการครั้งละ 2 – 3 ชั่วโมง จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 เข้าใช้บริการครั้งละ 4 ชั่วโมงขึ้นไป จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และเข้าใช้บริการครั้งละน้อยกว่า 1 ชั่วโมง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7

ช่วงเวลาที่ใช้บริการ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการในช่วงเวลา 18.01 – 22.00 น. จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 53.1 รองลงมาเข้าใช้บริการในช่วงเวลา 10.01 - 14.00 น. จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7 เข้าใช้บริการในช่วงเวลา 6.00 – 10.00 น. จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16 และเข้าใช้บริการในช่วงเวลา 14.01 – 18.00 น. จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

งานวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานทั้งหมด 3 ข้อ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสมมติฐานตามลำดับ ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 คุณภาพการบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

H_0 : คุณภาพการบริการไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

H_1 : คุณภาพการบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ตารางที่ 2 การทดสอบความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์

คุณภาพ	ความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์					รวม
	1-2ครั้ง/ สัปดาห์	3-4ครั้ง/ สัปดาห์	5-6ครั้ง/ สัปดาห์	ทุกวัน	แล้วแต่ สถานการณ์	
มีความสำคัญน้อย	5	14	10	0	0	29
มีความสำคัญปาน กลาง	4	15	20	24	0	63
มีความสำคัญมาก	42	138	15	11	19	225
มีความสำคัญมาก ที่สุด	6	13	25	4	40	88
รวม	57	180	70	39	59	405

$\chi^2 = 211.347$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.427 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 1.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์โดยใช้สถิติ Chi - Square พบว่า

ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.427 แสดงว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การทดสอบความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ

คุณภาพ	ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ				รวม
	น้อยกว่า 1 ชม.	1-2 ชม.	2-3 ชม.	4 ชม.ขึ้นไป	
มีความสำคัญน้อย	0	0	22	7	29
มีความสำคัญปานกลาง	15	20	28	0	63
มีความสำคัญมาก	0	206	19	0	225
มีความสำคัญมากที่สุด	0	43	14	31	88
รวม	15	269	83	38	405

$\chi^2 = 311.835$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.507 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 1.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi - Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.507 แสดงว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 การทดสอบความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการ

คุณภาพ	ช่วงเวลาที่ใช้บริการ				รวม
	6.00-10.00	10.01-14.00	14.01-18.00	18.01-22.00	
มีความสำคัญน้อย	9	0	1	19	29
มีความสำคัญปานกลาง	19	5	12	27	63
มีความสำคัญมาก	33	31	0	161	225
มีความสำคัญมากที่สุด	4	76	0	8	88
รวม	65	112	13	215	405

$\chi^2 = 269.534$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.471 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 1.3 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi – Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer’s V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.471 แสดงว่า คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 2 กิจกรรมในสถานบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

H_0 :กิจกรรมในสถานบริการไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

H_1 :กิจกรรมในสถานบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ตารางที่ 5 การทดสอบความสัมพันธ์ของกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์

กิจกรรม	ความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์					รวม
	1-2ครั้ง/ สัปดาห์	3-4ครั้ง/ สัปดาห์	5-6ครั้ง/ สัปดาห์	ทุกวัน	แล้วแต่ สถานการณ์	
มีความสำคัญน้อย ที่สุด	0	0	0	5	0	5
มีความสำคัญน้อย	0	1	0	6	0	7
มีความสำคัญปาน กลาง	40	144	13	6	0	203
มีความสำคัญมาก	17	35	57	22	59	190
รวม	57	180	70	39	59	405

$\chi^2 = 269.610$ Sig. = 0.000

Cramer’s V = 0.471 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 2.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์โดยใช้สถิติ Chi – Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer’s V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.471 แสดงว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 6 การทดสอบความสัมพันธ์ของกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
ด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ

กิจกรรม	ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ				รวม
	น้อยกว่า 1 ชม.	1-2 ชม.	2-3 ชม.	4 ชม.ขึ้นไป	
มีความสำคัญน้อยที่สุด	5	0	0	0	5
มีความสำคัญน้อย	7	0	0	0	7
มีความสำคัญปานกลาง	3	181	19	0	203
มีความสำคัญมาก	0	88	64	38	190
รวม	15	269	83	38	405

$\chi^2 = 419.407$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.588 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 2.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรม
การเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi – Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ
0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า กิจกรรม
ในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05
ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V
พบว่าค่าเท่ากับ 0.588 แสดงว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
ด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 7 การทดสอบความสัมพันธ์ของกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลัง
กายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการ

กิจกรรมใน	ช่วงเวลาที่ใช้บริการ				รวม
	6.00-10.00	10.01-14.00	14.01-18.00	18.01-22.00	
มีความสำคัญน้อย ที่สุด	0	0	0	5	5
มีความสำคัญน้อย	0	0	3	4	7
มีความสำคัญปาน กลาง	28	0	6	169	203
มีความสำคัญมาก	37	112	4	37	190
รวม	65	112	13	215	405

$\chi^2 = 243.224$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.447 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 2.3 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรม
การเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi – Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ
0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า กิจกรรม

ในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.447 แสดงว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 3 ความหลากหลายในสถานบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
 H_0 : ความหลากหลายของการให้บริการไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย
 H_1 : ความหลากหลายของการให้บริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ตารางที่ 8 การทดสอบความสัมพันธ์ของความหลากหลายในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์

ความหลากหลาย	ความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์					รวม
	1-2 ครั้ง/ สัปดาห์	3-4 ครั้ง/ สัปดาห์	5-6 ครั้ง/ สัปดาห์	ทุกวัน	แล้วแต่ สถานการณ์	
มีความสำคัญน้อย	1	27	1	4	0	33
มีความสำคัญปานกลาง	40	119	9	25	10	203
มีความสำคัญมาก	16	34	60	10	49	169
รวม	57	180	70	39	59	405

$\chi^2 = 153.819$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.436 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 3.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์โดยใช้สถิติ Chi - Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า ความหลากหลายในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.436 แสดงว่า ความหลากหลายในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 9 การทดสอบความสัมพันธ์ของความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ

ความหลากหลาย	ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ				รวม
	น้อยกว่า 1 ชม.	1-2 ชม.	2-3 ชม.	4 ชม.ขึ้นไป	
มีความสำคัญน้อย	7	26	0	0	33
มีความสำคัญปานกลาง	8	189	6	0	203
มีความสำคัญมาก	0	54	77	38	169
รวม	15	269	83	38	405

$\chi^2 = 228.470$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.531 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 3.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi - Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.531 แสดงว่า ความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 10 การทดสอบความสัมพันธ์ของความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการ

ความหลากหลาย	ช่วงเวลาที่ใช้บริการ				รวม
	6.00-10.00	10.01-14.00	14.01-18.00	18.01-22.00	
มีความสำคัญน้อย	1	0	3	29	33
มีความสำคัญปานกลาง	25	20	9	149	203
มีความสำคัญมาก	39	92	1	37	169
รวม	65	112	13	215	405

$\chi^2 = 149.067$ Sig. = 0.000

Cramer's V = 0.429 Sig. = 0.000

จากสมมติฐานที่ 3.3 ผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการโดยใช้สถิติ Chi - Square พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) ซึ่งหมายความว่า กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Cramer's V พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.429 แสดงว่า ความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 11 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ความถี่ในการใช้บริการ/ สัปดาห์	ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ/ ครั้ง	ช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการ
คุณภาพการบริการ	✓	✓	✓
กิจกรรมในสถานบริการ	✓	✓	✓
ความหลากหลายในการบริการ	✓	✓	✓

การทดสอบสมมติฐาน

หมายเหตุ เครื่องหมาย ✓ หมายความว่าสอดคล้องกับสมมติฐาน
เครื่องหมาย x หมายความว่าไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงปัจจัยด้านการบริการที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย โดยทำการศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์และปัจจัยด้านการบริการ คือ คุณภาพการบริการ กิจกรรมที่ให้บริการ และความหลากหลายของการบริการโดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ให้บริการสถานออกกำลังกายให้ทราบถึงปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเข้าใช้บริการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการและการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริการอย่างสูงสุด

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 405 คน จำแนกตัวแปรได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 65.2 และเพศหญิง จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ 26 – 30 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 รองลงมาคือ อายุ 31 – 35 ปี จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 25.4 ผู้มีอายุ 21 – 25 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 ผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้มีอายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.4 และผู้มีอายุ 36 – 40 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

สถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 58.3 รองลงมาคือ ผู้สถานภาพหม้าย จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 ผู้มีสถานภาพสมรส จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ผู้มีสถานภาพหย่าร้าง จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4 และผู้มีสถานภาพอื่น ๆ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4

อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมาคือนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 24.9 ผู้ประกอบอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4 และผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 70.1 รองลงมาคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4

รายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 15,001 – 25,000 บาท จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ รองลงมาเป็นผู้ที่มีรายได้ 25,001 – 35,000 บาท จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6 ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 15,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ผู้ที่มีรายได้ 45,000 บาทขึ้นไป จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7 และผู้ที่มีรายได้ 35,001 – 45,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.2

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการพฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

1. ด้านคุณภาพการบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.23 ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับมากที่สุดคือ 3.97 , 3.88 และ 3.56 ตามลำดับ และส่วนด้านที่มีความสำคัญในระดับปานกลางคือ 3.29 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79

2. ด้านกิจกรรมให้บริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.26 ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับมากที่สุดคือ 3.69 , 3.68 และ 3.28 ตามลำดับ และส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับปานกลางคือ 2.90 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56

3. ด้านความหลากหลายในการให้บริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมากที่สุดคือ 4.10 , 3.88 และ 3.54 ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีความสำคัญระดับปานกลางคือ 2.91 และด้านที่มีความสำคัญน้อยคือ 2.13 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณภาพการบริการโดยรวมพบว่า มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์พฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานออกกำลังกาย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการเข้าใช้บริการของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 405 คน จำแนกตัวแปรได้ดังนี้

ความถี่ในการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการ 3 – 4 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 รองลงมาคือเข้าใช้บริการ 5 – 6 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 เข้าใช้บริการแล้วแต่สถานการณ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 เข้าใช้บริการ 1 – 2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1 และเข้าใช้บริการทุกวัน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6

ระยะเวลาที่ใช้บริการต่อครั้ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการครั้งละ 1 – 2 ชั่วโมง จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 66.4 รองลงมาคือเข้าใช้บริการครั้งละ 2 – 3 ชั่วโมง จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 เข้าใช้บริการครั้งละ 4 ชั่วโมงขึ้นไป จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และเข้าใช้บริการครั้งละน้อยกว่า 1 ชั่วโมง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7

ช่วงเวลาที่ใช้บริการ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใช้บริการในช่วงเวลา 18.01 – 22.00 น. จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 53.1 รองลงมาเข้าใช้บริการในช่วงเวลา 10.01 - 14.00 น. จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7 เข้าใช้บริการในช่วงเวลา 6.00 – 10.00 น. จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16 และเข้าใช้บริการในช่วงเวลา 14.01 – 18.00 น. จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 คุณภาพการบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่เข้าใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คุณภาพการบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 กิจกรรมในสถานบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

กิจกรรมในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 ความหลากหลายในสถานบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ความหลากหลายในสถานบริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านความถี่ของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านระยะเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ความหลากหลายของการให้บริการกับพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการของการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 26 – 30 ปี โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และมีรายได้ 15,001 – 25,000 บาทต่อเดือน

2. ปัจจัยด้านการบริการ ได้แก่ คุณภาพการบริการ กิจกรรมในสถานบริการ และความหลากหลายของการบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการบริการ ได้แก่ คุณภาพการบริการ กิจกรรมในสถานบริการ และความหลากหลายของการบริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับโมเดลพฤติกรรมผู้บริโภค (Customer Behavior Model) (Kotler. 2003: 184) เป็นการศึกษาถึงเหตุจูงใจในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการ

3. พฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย

ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ผู้เข้าใช้บริการส่วนใหญ่มีความถี่ในการเข้าใช้บริการ 3 – 4 ครั้ง/สัปดาห์ ระยะเวลาที่เข้าใช้บริการ 1 – 2 ชั่วโมง/ครั้ง และมักเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกายในช่วง 18.01 – 22.00 น.

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเข้าใช้บริการสถานออกกำลังกาย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากงานวิจัยจะเห็นได้ว่าผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เข้าใช้บริการในช่วงเวลา 18.00 – 22.00 น. ซึ่งทางผู้ให้บริการควรมีความพร้อมเรื่องพื้นที่และอุปกรณ์ที่สามารถรองรับจำนวนผู้มาใช้บริการได้อย่างทั่วถึง
2. จากงานวิจัยพบว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการอยู่ในระดับต่ำ ทางผู้ให้บริการควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าใช้บริการให้กับผู้ให้บริการ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของผู้ใช้บริการ เพื่อนำมาพัฒนาให้กับผู้ให้บริการ ที่จะสามารถสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้แก่ผู้ให้บริการ
2. ควรศึกษาการตลาดของคู่แข่ง เพื่อนำมาเปรียบเทียบและปรับปรุงแก้ไขให้แก่ผู้ให้บริการ

บรรณานุกรม

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2545). **การวิเคราะห์สถิติ :สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย**.พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**.พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์.
- นราศรี ไหวนิชกุล, ชูศักดิ์ อุดมศรี.(2538). **ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ**.พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2550). **พฤติกรรมผู้บริโภค**.กรุงเทพมหานคร : วี พริน.
- . (2538). **พฤติกรรมผู้บริโภค**.กรุงเทพมหานคร : วิสิทธิ์พัฒนา
- กฤษฎา กิจฉลอง. (2553). “**ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่มีต่อสินค้าและบริการ ผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์**” วิจัยศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุลธน ธนาพงศธร. (2530). **ประโยชน์และการบริการ**.พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฉัตยาพร เสมอใจ. (2545). **การตลาดธุรกิจบริการ**.กรุงเทพมหานคร :เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- นพคุณ ดิลกภากรณ์. (2546). “**การประเมินผลการบริการประชาชน :กรณีศึกษาเฉพาะเทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า จังหวัดสมุทรปราการ**”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย รามคำแหง.
- เบญญา นิลบุตร. (2540). “**ความคาดหวังของข้าราชการตำรวจต่อรูปแบบภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชาศึกษา**”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรี มาสิม และมาริสา พระวังกำ. (2555). “**ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อเครื่องดื่ม น้ำอัดลมยี่ห้อเอสในเขตอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**”.จุลนิพนธ์หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัฒนา ศิริโชติบัณฑิต. (2548). **การตลาดสำหรับธุรกิจบริการ**.กรุงเทพมหานคร : แม็ค.
- พิไลวรรณจันทร์สุกรี. (2540). “**ความคาดหวังในงานของนักศึกษาพยาบาลปีสี่ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีน ในเขตภาคเหนือ**”. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุพาวรรณวรรณวานิชย์. (2549).**การตลาดบริการ**.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิมลสิทธิ์ ทรายางกุล. (2526). **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2548). **คุณภาพในการบริการ**.กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2537). **การโฆษณาและการส่งเสริมการตลาด**.กรุงเทพมหานคร : เอสเอ็มเซอร์คิท เพรส.
- สกาเวเดือน ปณสมิทร์. (2540). “**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการรื้อปรับระบบของพนักงานธนาคาร**”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาโรช ไสยสมบัติ. (2543). “**ความพึงพอใจในการทำงานของครู อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด**”.วิทยาสตรนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อริยา คูหา. (2546). “**แรงจูงใจและอารมณ์**”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Kotler, Phillip. (1997). **Marketing Management**. New jersey: Prentice Hall.

กิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬา ในรูปแบบนันทนาการ ในอำเภอหัวหิน

Marketing Activity of Sports in Non-Tournament Pattern for Amphoe Hua-Hin

ธีระวัฒน์ จันทิก¹, พงษ์ธรณ์ เผ่าศรีเจริญ² และภาณุวัฒน์ ภัคดีโต²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนันทนาการ ในพื้นที่ อำเภอหัวหิน ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวทางทะเลหลักของประเทศไทย ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธี Snowball ได้แก่ กลุ่มคณาจารย์ และนักวิชาการในมหาวิทยาลัย กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในอำเภอหัวหินใช้วิธีการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยเทคนิคสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนันทนาการ ควรใช้หลักบริหาร 3Ps ได้แก่ คน (People), สถานที่ (Place) และ กระบวนการทำงาน (Process) ให้มีความสัมพันธ์กัน โดยเน้นวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับอีกหนึ่งกระบวนการทางการตลาด ได้แก่ 1A คือ กิจกรรม (Activity) ซึ่งกิจกรรมการตลาดจะต้องปรับวิธีการจัดการทางการตลาดที่ต้องมีการบริหารงานให้สอดคล้องกัน และจัดได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการจัดการกีฬาในพื้นที่ท่องเที่ยวทางทะเล ให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: กิจกรรมทางการตลาด, นันทนาการ, การท่องเที่ยวในพื้นที่ทางทะเล

Abstract

The objective of this research was to educate the marketing activity of sports in non-tournament pattern for Hua-Hin, which was a seaside attraction spot. It was well known among tourists, both Thailand and abroad. We have selected the qualitative research methodology by used in-depth interviews in order to collect data from the main information providers; faculty of professors, academics in the University College, Sports management practitioner and the groups of tourists in Hua-Hin by used snowball method. Finally, the last method we were using is the synthetic method of data to find the conclusion and check the reliability of qualitative data by triangulation technique.

The results showed that the marketing activity of sports in non-tournament pattern for Hua-Hin was used the principles of management of 3Ps, which were the relationship between people place and process. By focus on how integrating marketing in conjunction with the marketing activity of 1A which was Activity. Marketing activity has to adjust marketing management method with the administration accordingly. This held that was the important part for sports management with tourism in marine areas, to attract the tourists both Thailand and overseas in order to promote tourism.

Keywords: Marketing activity, Non-Tournament, Tourism in marine areas

91 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

92 นักศึกษาปริญญาตรี สาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ปัจจุบันการกีฬาเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น ทั้งในสังคมเมืองและในสังคมท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่จะนิยมเล่นกีฬาเพื่อเป้าหมาย 2 ประการ โดยประการแรกจะเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ ได้แก่ แบดมินตัน วิ่ง และว่ายน้ำ หรือกีฬาประเภทอื่น ๆ และประการที่ 2 จะเล่นกีฬาเพื่ออาชีพ และชนิดกีฬาที่ได้รับความนิยม ได้แก่ กอล์ฟ เทนนิส เป็นต้น ซึ่งการเล่นกีฬาได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนเรามากขึ้น トラบโดก็ตามเมื่อมนุษย์ยังมีการเคลื่อนไหว การกีฬาย่อมมีบทบาทส่งเสริมการเคลื่อนไหวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การกีฬาจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการดำรงชีวิตประจำวัน (จุฑารัตน์ กิตติเชมากร, 2550) ซึ่งปัจจุบันก็เริ่มพบว่า พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกลายเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการกีฬา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือส่งเสริมภาวะสุขภาพของคนโดยตรง ๆ แหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดกีฬาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาในพื้นที่การท่องเที่ยวทางทะเล พบว่า พื้นที่โดยรวมมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวไปพร้อม ๆ กับการจัดการแข่งขันกีฬา ทั้งในลักษณะที่เป็นนันทนาการหรือการจัดการกีฬาแบบไม่เป็นการแข่งขันที่เป็นการจัดกีฬาเพื่องานอีเว้นท์เท่านั้น ที่เกิดจากความร่วมมือของทางภาครัฐและเอกชน มีการแบ่งปันข้อมูลร่วมกัน โดยมีรูปแบบสำหรับคำนึงถึงภาพส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการผสมผสานทักษะทางกีฬาและท่องเที่ยว ให้เกิดการกระตุ้นการท่องเที่ยวไปด้วย โดยการจัดการกีฬารูปแบบนี้มีกีฬาหลากหลายประเภทได้แก่ เทนนิส เรือใบ จักรยาน วิ่งมาราธอน ว่ายน้ำ หรืออื่น ๆ (De BondtR., 2540) ทั้งนี้โดยสรุปแล้วส่วนใหญ่การจัดการกีฬาประเภทนี้มีความเหมาะสมสำหรับเมืองท่องเที่ยวทางทะเล โดยเฉพาะเมืองหัวหิน ซึ่งมักจะพบบนนักท่องเที่ยวมาเข้าชมการจัดการกีฬาในลักษณะนี้ เช่น ไตรกีฬา และเทนนิส และทางคณะผู้จัดงานก็ได้มีแผนส่งเสริมทางการตลาดมากมายและที่สำคัญ คือ แผนภาพโปสเตอร์แนะนำรายการกีฬาเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอหัวหิน พิจารณาดังภาพที่ 1- 3

ภาพที่ 1 World Tennis Thailand Championship 2015Hua-Hin

ภาพที่ 2 Amarin Outdoor Unlimited International Triathlon 2015 Hua-Hin

ภาพที่ 3 Hua-Hin Regatta 2014

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแล้วอำเภอ่าวหินเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางทะเลที่มีความสำคัญต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ในช่วง 2 – 3 ปีที่ผ่านมา ตลาดนักท่องเที่ยวคนไทยของหัวหินขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากที่มีจำนวน 1.97 ล้านคนในปี 2553 เพิ่มขึ้นร้อยละ 21.8 เป็น 2.40 ล้านคนในปี 2554 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 35.6 เป็น 3.25 ล้านคนในปี 2555 ตามลำดับ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 2 – 3 ปีที่ผ่านมาในทิศทางเดียวกัน โดยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวยุโรป ได้แก่ ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย เยอรมนี และอังกฤษ โดยมีสัดส่วนรวมกันกว่าร้อยละ 50 ของตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยรวมของหัวหินในปี 2555 (ศูนย์วิจัยกิจการไทย, 2556) ทั้งนี้ หากพิจารณา กิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอ่าวหินย่อมต้องอาศัยหลักการบริหารและรูปแบบทางการตลาดที่เหมาะสม และจากปรากฏการณ์ข้างต้น คณะผู้วิจัยต้องการศึกษารูปแบบการตลาดเพื่อการจัดการทางการกีฬาที่เหมาะสมในอำเภอ่าวหิน สำหรับเป็นแนวทางการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการกีฬาในอำเภอ่าวหิน

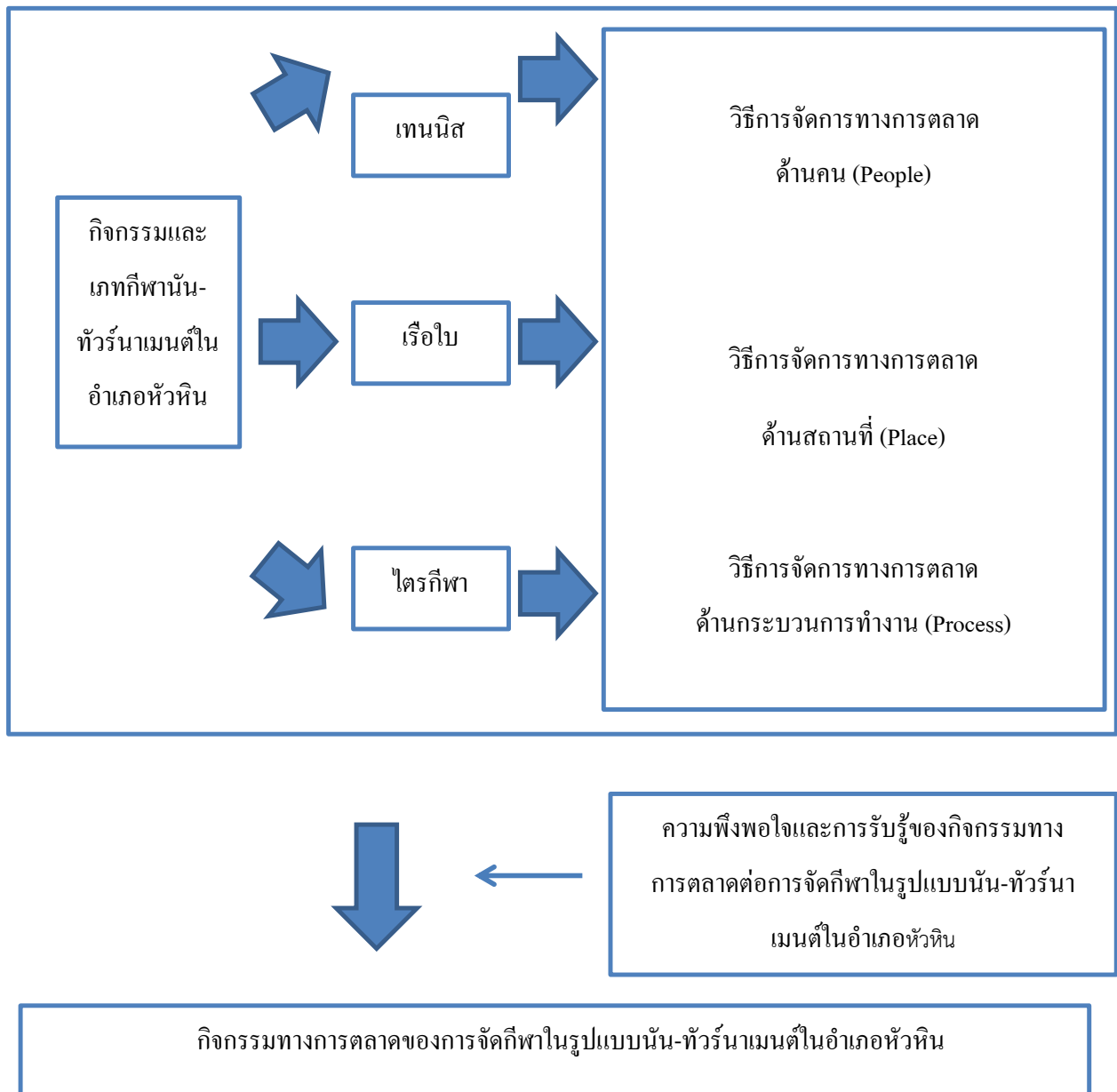
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมทางการตลาดที่ตอบสนองความพึงพอใจและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวใน อำเภอ่าวหิน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอ่าวหิน

คำถามงานวิจัย

แนวกิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอ่าวหิน ภายใต้กิจกรรมทางการตลาดที่ตอบสนองความพึงพอใจและการรับรู้ของนักท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการทางการตลาดควรเป็นอย่างไร

กรอบความเชื่อมโยงแนวความคิด

รูปที่ 4กรอบความเชื่อมโยงแนวความคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาในเรื่อง กิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนันทนาการในอำเภอหัวหิน ได้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้มาเรียบเรียงวิเคราะห์และพรรณนา หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) กับกลุ่มคณาจารย์และนักวิชาการในมหาวิทยาลัย กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในอำเภอหัวหิน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักเริ่มแรก คือ อาจารย์พลชัย เพชรปลอด และผู้มีความรู้ด้านสถานที่และการท่องเที่ยวจำนวน 9 คนด้วยวิธี snowballSamplingTechnique จนได้ข้อมูลอ้อมตัวด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พิจารณาว่าข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์หรือไม่หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป ตามกรอบการทบทวนวรรณกรรมทางด้านการบริหารและกลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมกับการบริหารและรูปแบบการตลาดเพื่อการจัดการทางการกีฬาที่เหมาะสมในอำเภอหัวหิน

ผลการวิเคราะห์

ตอนที่ 1 จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการสถานที่และผู้ปฏิบัติงานสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

กิจกรรม ทางการตลาด	การจัดกีฬาในรูปแบบนันทนาการในอำเภอหัวหิน		
	เทนนิส	เรือใบ	ไตรกีฬา
วิธีการจัดการ ทางการตลาด ด้านคน (People)	นายสุวิจน์ ลิปตพัลลภ นายกลอนเทนนิสสมาคม แห่งประเทศไทยกับ บริษัท ดี เอเจนซี จำกัด ฯลฯ	กองทัพเรือ ได้ร่วมกับ สมาคมแข่งเรือใบแห่ง ประเทศไทย ในพระบรม ราชูปถัมภ์ บริษัท ปตท. สำรวจผลผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) การกีฬา แห่งประเทศไทย การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย และ โรงแรม รีเจนท์ บีช ชะอำ	เทศบาลเมืองหัวหิน ชมรมจักรยานไกลกังวล หัวหิน และบริษัท สपोर्ट ไบซิเคิล จำกัด
วิธีการจัดการ ทางการตลาด ด้านสถานที่ (Place)	สนามเซ็นเทินเนี่ยลปาร์ค หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์	ณ โรงแรมเดอะรีเจนท์ ชะอำบีช รีสอร์ท อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี	บริเวณต่าง ๆ ภายในสวน น้ำแบล็คเมทเทิน หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์
วิธีการจัดการ ทางการตลาด ด้านกระบวนการ ทำงาน (Process)	นายกลอนเทนนิสสมาคมฯ เชิญ 6 นักเทนนิสชื่อดังของ โลกมาเข้าร่วม จำหน่าย บัตรผ่านโรงแรมอินเตอร์ คอนติเนนตัล หัวหิน และ เมเจอร์ซินีเพล็กซ์ ราคา 1,500 – 6,000 บาท ต่อที่ นั่งต่อวันและมีการถ่ายทอด สดทางทิวทัศน์ 3 ฯลฯ	พลเรือเอกจักรชัย ภูเจริญยศ เสนาธิการทหารเรือ เป็นประธานในพิธีและ ในส่วนของพิธีปิด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พลเรือเอกชุมพล ปัจจุสานนท์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ ในการมอบรางวัลพระราชทาน แก่ ผู้ชนะเลิศ	เตรียมความพร้อมในด้าน ต่าง ๆ ไว้รองรับนักกีฬา และนักท่องเที่ยวทุกท่าน ทั้งด้านความปลอดภัย, จราจร, ที่พัก รวมถึงระบบ สาธารณสุขปลอดภัยด้วย รับรองว่า ทุกท่านที่เดินทางเข้าร่วมการ แข่งขันครั้งนี้
กิจกรรม (Activity) อื่น ๆ	การจัดการแข่งขันฯ ในครั้ง นี้ จะเป็นประโยชน์อย่าง ยิ่งต่อการประชาสัมพันธ์ ประเทศไทย และอำเภอ หัวหิน ให้เป็นที่รู้จักเสริม สร้างภาพลักษณ์ และความ มั่นใจด้านการลงทุน ด้าน เศรษฐกิจ ด้านการท่องเที่ยว และส่งเสริมการกีฬาให้กับ ประเทศไทยเป็นอย่างมาก	เพื่อเป็นการน้อมรำลึกและ เฉลิมพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ที่ ทรงมีพระปรีชาสามารถทาง ด้านกีฬาเรือใบ และส่งเสริม เยาวชนให้รักในกีฬาเรือใบ	ส่งเสริมการท่องเที่ยวของ สวนน้ำแบล็คเมทเทิน และ อำเภอหัวหินมีความคึกคัก นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ เมืองหัวหินเป็นเมืองแห่ง การท่องเที่ยวและกีฬาอย่าง สมบูรณ์

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้จัดกิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมทางการตลาด โดยอาศัยจากหลายภาคส่วน เช่น ภาครัฐ เอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจะสามารถทำกิจกรรมทางการตลาดนี้ให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

ตอนที่ 2 จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เคยเข้าร่วมกีฬาสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

กิจกรรม	ความพึงพอใจ	การรับรู้	ข้อควรปรับปรุง
เทนนิส	มีการตอบจากรับผู้ชมได้อย่างดี	โฆษณาทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และป้ายโฆษณา	อยากให้มีนักกีฬามากกว่านี้ และระยะเวลาในการทำการแข่งขันนานขึ้น
เรือใบ	พอใจมากเนื่องจากมีนักกีฬา มาเข้าร่วมจำนวนมาก	โฆษณาทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต วิทยู และป้ายโฆษณา	N/A
ไตรกีฬา	ผู้ชมมีความชอบใจในการชมไตรกีฬา เนื่องจากเป็นกีฬาที่ใช้ความอดทนสูงมาก	โตโยต้า วิทยู อินเทอร์เน็ต และป้ายโฆษณา	N/A

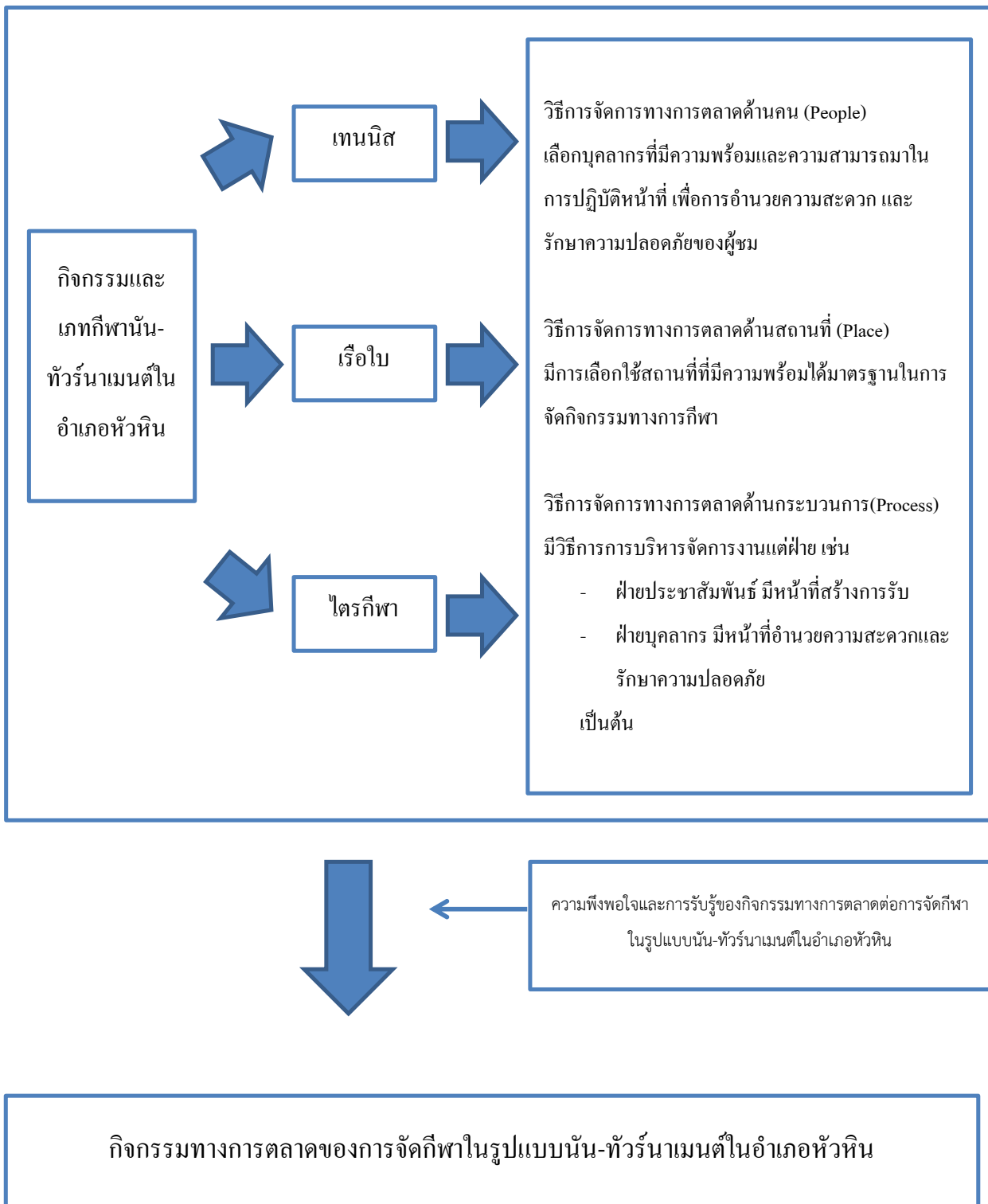
จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจุบันผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์มีการส่งเสริมทางการตลาดในสถานที่ท่องเที่ยวด้วยการใช้เทคนิคการวางกลยุทธ์ทางการตลาด หรือมีการใช้ส่วนประสมทางการตลาดมาดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชมกีฬา โดยกิจกรรมทางการตลาดจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกีฬาแบบรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอหัวหิน

ในการจัดกิจกรรมทางการตลาดของการจัดกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอหัวหิน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อาทิ ภาครัฐ เอกชน และทุก ๆ ฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการกีฬา โดยการจัดกิจกรรมทางการตลาดโดยปกติแล้วกิจกรรมที่จัดต้องมีความสร้างสรรค์ สร้างความแปลกใหม่และความสนุกสนาน เพื่อสร้างการรับรู้และการจดจำให้ผู้บริโภค จึงจำเป็นที่จำต้องใช้เครื่องมือในทางการตลาด (3Ps-A) คือ 3Ps ได้แก่ คน (People), สถานที่ (Place) และ กระบวนการทำงาน (Process) ให้มีความสัมพันธ์กัน โดยเน้นวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับอีกหนึ่งกระบวนการทางการตลาด ได้แก่ 1A คือ กิจกรรม (Activity) ซึ่งกิจกรรมการตลาดนี้จะต้องมีความสอดคล้องกัน และจัดได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการจัดการกีฬาในพื้นที่ท่องเที่ยวทางทะเล

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สามารถพิจารณาความเชื่อมโยงการบริหารและรูปแบบการตลาดเพื่อการจัดการทางการกีฬาที่เหมาะสมในอำเภอหัวหินได้ดังรูปที่ 5

จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าอำเภอหัวหินเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดกิจกรรมทางการกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์สำหรับใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยกีฬาที่มีความเหมาะสมได้แก่ ไตรกีฬา (กีฬาวิ่งมาราธอน, ปั่นจักรยาน และว่ายน้ำ) กีฬาเรือใบ และกีฬาเทนนิส

โดยมีปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการจัดกิจกรรมทางการตลาด คือ ปัจจัยแบบ (3Ps-A) (People), สถานที่ (Place) และ กระบวนการทำงาน (Process) ให้มีความสัมพันธ์กัน โดยเน้นวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับอีกหนึ่งกระบวนการทางการตลาด ได้แก่ 1A คือ กิจกรรม (Activity) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการจัดการกีฬาในพื้นที่ทางทะเล ให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาคุณสมบัติผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมทางการตลาดของการจัดการกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์ในอำเภอหัวหิน นับวันจะประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมน้อยลงเรื่อยๆ อีกทั้งยังเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญซึ่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่อำเภอหัวหิน แต่ปัจจุบันสถานที่จัดกีฬายังไม่ดีเท่าที่ควร และหากไม่ได้รับการพัฒนา อาจจะทำให้อำเภอหัวหินเสียโอกาสส่วนหนึ่งที่จะได้รับรายได้ คณะผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าหากจะจัดการกีฬารูปแบบนี้-ทัวร์นาเมนต์สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ สนามกีฬาการแข่งขันควรได้รับการพัฒนาให้มีมาตรฐาน และมีสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้งควรมีระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่นักกีฬาและผู้เข้าชมการแข่งขันกีฬา เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้เข้าร่วมการแข่งขันและผู้ชม ซึ่งจะส่งผลให้อำเภอหัวหินได้รับผลประโยชน์สูงสุดในการจัดการกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานที่จัดการกีฬาในรูปแบบนั้น-ทัวร์นาเมนต์หรือกีฬาอีเวนต์ เพื่อที่จะได้ทราบว่าหน่วยงานได้มีการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมหรือไม่ตามแนวทางการจัดการกีฬาแบบไม่เป็นการแข่งขันหรือการจัดการกีฬาเพื่องานอีเวนต์ที่เน้นการบริหารปัจจัยแบบ A-3P

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร กาญจนะโกคิน. (2555). **Event Marketing**. กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯธุรกิจ จุฬารัตน์ กิตติเชมากร. (2550). **ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพกายและใจ**. สืบค้นวันที่ 11 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงจาก <http://url.us/EfLhaH>
- ฉัตยาพร เสมอใจ. (2545). **การตลาดธุรกิจบริการ**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ถวัลย์ ใจน้อย. (2550). **ความพึงพอใจของผู้รับสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ไทยรัฐ. (2553). **รัฐมนตรีกีฬา หุ่นจัด 300 อีเว้นท์กีฬาช่วงโลว์ซีซั่น**. สืบค้นวันที่ 17 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.thairath.co.th/content/100350>
- ธีระวัฒน์ จันทิก, พงษ์ธรรณ เผ่าศรีเจริญ และภาณุวัฒน์ ภักดีโต. (2557). **การบริหารและรูปแบบการตลาดเพื่อการจัดการทางการกีฬาที่เหมาะสมในอำเภอหัวหิน**. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). **การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: เฟรนด์ข้าหลวงพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มนตรี ชูภู. (2558). **การแข่งขันโตโยต้า หัวหิน ไตรกีฬานานาชาติ ครั้งที่ 7 ซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ**. สืบค้นวันที่ 24 กันยายน 2558, เข้าถึงจาก <http://goo.gl/2jxTdH>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2556). **ช่วงปิดเทอมกระตุ้นท่องเที่ยว...คึกคัก**. สืบค้นวันที่ 20 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงจาก <https://www.kasikornresearch.com/th/>.
- สมชาย ชมพูน้อย. (2556). **HUA-HINREGATTA2013**. สืบค้นวันที่ 24 กันยายน 2558, เข้าถึงจาก <http://goo.gl/IDAFnK>
- สมวงศ์ พงศ์สถาพร. (2547). **การตลาดบริการ**. กรุงเทพฯ: เลิฟ แอนด์ลิฟ.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. (2549). **การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.
- อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2543). **การบริหารตลาด กลยุทธ์ และ ยุทธวิธี (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุชา ภูริพันธุ์ภิญโญ. (2551). **พัฒนาการการวิจัยการตลาด: เส้นทางชีวิตของบริษัท ผลิตภัณฑ์และผู้คนในสังคม**. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2 (กรกฎาคม 2550), 76-92
- Ban1gun. (2558). **หลักบริหาร 4M's**. สืบค้นวันที่ 20 พฤษภาคม 2558, จาก <http://url.us/rzLD4Q> สมวงศ์ พงศ์สถาพร. (2547).
- Business Competitive Intelligence. (2555). **Sport Management System**. สืบค้นวันที่ 15 พฤษภาคม 2558, จาก <http://url.uAQolly>
- De Bondt, R. (2540) **'Spillovers and Innovative Activities'**, International Journal of Industrial Organization
- Philip Kotler. (2554). **Marketing 3.0 จากผลิตภัณฑ์สู่ลูกค้า จากลูกค้าสู่จิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์**. แบรินด์เอจฉบับเข้มข้นพิเศษ, 2 (ธันวาคม 2554), 125-134

การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วย เครือข่ายทางสังคม ของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

An analysis of the success factors of woman's recycles groups

ธีระวัฒน์ จันทิก⁹³, และ ศิริมล รักถิ่น⁹⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิจัย 2 วิธี คือ เชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล 2) ศึกษาวิธีการดำเนินงานองค์กรของกลุ่มสตรีรีไซเคิล เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม การพัฒนาผู้ประกอบการและชุมชนในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ในกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายของชุมชนตลอดจนภาครัฐให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 45 เป็นผู้ชายที่เหลือเป็นผู้หญิง มีอายุอยู่ในช่วง 51 ปีขึ้นไป ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา อยู่กับครอบครัวรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อเดือน เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิลคือ สมาชิก ร้อยละ 60 ตามมาด้วยประธานกลุ่มร้อยละ 20 และเจ้าหน้าที่เทศบาลกับบุคคลจากองค์กรพัฒนาบทบาทสตรีอีกร้อยละ 10 เป็นผู้สนับสนุนคอยผลักดันกลุ่ม ปัจจัยด้านการจัดการองค์กรที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กรด้านการประสานงานมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 รองลงมาคือ ด้านการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ด้านการควบคุม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 และด้านการวางแผน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ตามลำดับ

คำสำคัญ : ปัจจัยแห่งความสำเร็จ, ชยะชุมชน, การจัดการขยะในครัวเรือน

Abstract

This research was quality and volume. The purpose of the success factors of woman's recycles groups research were. An analysis of the success factors of woman's recycle groups, Studying the operation of woman's recycle groups to find the ways how to add value of entrepreneurs and community in Kanchanaburi District in order to solve the problems and create planning of operations. By the way the process of network and community is the well solution to be efficient succeeds.

In concluding of research, 45 percents of respondents were men and the other was women. The average ages of respondents were about 51 years old more over, The average revenue was lower than 30,000 baht per each month. In addition, the 60% of women's recycle groups were a member. The 20% were presidents and the 10% were staffs from the public corporation and Thai women empowerment funds. In the research, 4.18% of respondents told that the organizing has more influence to be successful. 4.15% told that evaluation. The third 4.1 the second groups told that controlling and the last 3.95% told that planning was the way to be successful.

Keywords: Success Factors, community waste, household waste management

93 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

94 นักศึกษาปริญญาตรีสาขาธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม ระบบอุตสาหกรรมเหมือนดาบสองคมที่ก่อให้เกิดทั้งประโยชน์และโทษมหาศาลตามมา เริ่มตั้งแต่การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 ที่จะมุ่งเน้นการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นอย่างรวดเร็วผลพวงเหล่านั้นทำให้เกิดปริมาณขยะมหาศาล เกิดการเพิ่มพูนของปัญหาการจัดขยะทั้งจากชุมชนและอุตสาหกรรม ทั้งนี้นอกจากขยะและสิ่งปฏิกูลจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นแล้ว ขยะและสิ่งปฏิกูลเหล่านี้ยังส่งกลิ่นเหม็นส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านมลพิษในระบบนิเวศน์และต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน (การจัดการปัญหาขยะชุมชน, 2554)

ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรบริโภคของคนไทยที่มีอุปนิสัยบริโภคเกินความจำเป็น การใช้กระบวนการและเทคโนโลยีในการผลิต การดำเนินวิถีชีวิตที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อให้เกิดมลพิษ ตลอดจนการบริหารจัดการมลพิษของท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ จึงทำให้ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นนั้นมีปริมาณมากเกินขีดความสามารถในการจัดการแก้ไข ดังนั้นจึงมีการรณรงค์ส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาจากแหล่งกำเนิด ชุมชนต่าง ๆ โดยเริ่มต้นที่ สท.สมพิศ นิยมสุข และ คุณ สิริวรรณ โอภากุลวงษ์ ผอ.กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลพระแท่น ได้มาพูดคุยกับชาวบ้านในงานทำบุญศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2554 เกี่ยวกับการคัดแยกขยะอย่างมีระบบ เพราะโดยปกติแล้วชาวบ้านมีการคัดแยกขยะและนำขยะไปขาย แต่ชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงวิธีการคัดแยกขยะแต่ละชนิดอย่างถูกต้อง ผอ.จึงเชิญชวนชาวบ้านให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขยะชุมชนขึ้นมา โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสตรีรีไซเคิล” เพราะได้รับการสนับสนุนเงินแรกเริ่มจากกองทุนพัฒนาบาทสตรี เริ่มแรกมีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเพียง 14 ราย เทศบาลจึงออกให้ความรู้แก่สมาชิก เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ ให้สามารถคัดแยกขยะได้อย่างเป็นระบบ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2556 หมู่บ้านสำนักเย็น ได้เข้าเป็น 1 ใน 86 ชุมชนในโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) เฉลิมพระเกียรติ 86 พรรษาทำให้มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นอีก 109 คน

การกำจัดขยะให้ได้ผลที่ดีที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุดขึ้นอยู่กับองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะการคัดแยกขยะ วัสดุจากขยะก่อนที่จะนำไปกำจัดในขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ในการจัดการกับขยะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะอีกด้วย ทั้งนี้ยังเป็นการสร้างรายได้จากการนำวัสดุที่แยกออกมานั้นไปจำหน่ายได้อีกด้วย ซึ่งวิธีการคัดแยกขยะที่จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการคัดแยกขยะจากแหล่งกำเนิดขยะ เพราะทำได้ง่ายค่าใช้จ่ายน้อย เพียงให้แต่ละบ้านจัดภาชนะไว้สำหรับรองรับขยะแยกกันไว้แต่ละส่วน ซึ่งนอกจากเป็นการคัดแยกขยะที่ดีแล้วยังเป็นการช่วยฝึกพฤติกรรมกรทิ้งขยะของประชาชนอีกด้วย (ปรีดา แยมเจริญ, 2531, หน้า130)

กลุ่มสตรีรีไซเคิล เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการขยะและส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะในแต่ละครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนและเยาวชนในเรื่องการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มสตรีรีไซเคิลนอกจากจะสามารถลดปริมาณขยะในชุมชนและสังคมในอนาคตได้แล้ว ยังเป็นการคัดแยกขยะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะในเรื่องการเก็บและการกำจัดขยะ รวมถึงยังมีการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่ใกล้ตัวเรามากที่สุดเนื่องจากเราเป็นผู้ผลิตขยะขึ้นทุกวัน ๆ หลายหน่วยงาน ต่างก็ตระหนักและให้ความสำคัญกับ เรื่องการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพสูงสุดด้วยกลไกต่าง ๆ เทศบาลตำบลพระแท่น และกลุ่มสตรีรีไซเคิล อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีปัญหาการจัดการปัญหาขยะในชุมชนที่มีผู้นำขยะไปทิ้งในที่สาธารณะ ส่งกลิ่นเหม็นเป็นแหล่งเชื้อโรค ที่สำคัญมีการลักลอบเผา ขยะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศเป็นจำนวนมากจากความสำเร็จและความจำเป็นของปัญหาดังกล่าว เป็นเหตุ ให้ผู้วิจัย ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมีความสนใจศึกษาถึงพฤติกรรมกรจัดการขยะของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว ที่นำไปสู่ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเพื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล
2. ศึกษาวิธีการดำเนินงานองค์กรของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาการศึกษาครอบคลุม
 - 1.1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มสตรีรีไซเคิลประสบความสำเร็จ
 - 1.2 พฤติกรรมการจัดการขยะ และการต่อยอดขยะ ของกลุ่มสตรีรีไซเคิล
 - 1.3 ศึกษาเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิล
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสตรีรีไซเคิล เทศบาลตำบลพระแท่น อำเภอนาทม จันทบุรี
3. ขอบเขตด้านเวลา
 - 3.1 การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการระหว่างเดือน มีนาคม-กรกฎาคม 2558
 - 3.2 ช่วงเวลาในการสัมภาษณ์อยู่ในระหว่างเดือน พฤษภาคม 2558
4. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก นางสาวธรรมฤทัย พระแท่น ประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิล เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และสมาชิกกลุ่มสตรีรีไซเคิลเป็นผู้ทำแบบสอบถาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของภาครัฐและประชาชนในการให้ข้อมูลประกอบการวางแผนเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมรับมือที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
2. การวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มสตรีรีไซเคิลประสบความสำเร็จ สามารถนำไปเป็นต้นแบบและประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จได้
3. จากการวิจัยครั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มสตรีรีไซเคิลประสบความสำเร็จ คือ ด้านการจัดการองค์กร สามารถนำไปปฏิบัติเป็นแนวทางได้

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิลและเพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานการจัดการกับปัญหา การต่อยอดขยะและการศึกษาเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิล โดยมีวิธีการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิล ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลและสังเกตสภาพจริงของการดำเนินการของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ผู้ทำวิจัยมีการนัดหมายล่วงหน้าและเลือกเวลาที่เหมาะสม สอดคล้องและพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์ การดำเนินการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจะสร้างบรรยากาศให้มีความรู้สึกเป็นกันเองและบอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน พร้อมทั้งจะสร้างความมั่นใจว่าจะเก็บข้อมูลที่ให้เป็นความลับ และขออนุญาตจัดบันทึกข้อมูล บันทึกภาพและเสียง เมื่อทำความเข้าใจกับประธานกลุ่มเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยเริ่มสัมภาษณ์

เพื่อหาผู้มีส่วนได้เสียของกลุ่มสตรีรีไซเคิล และเมื่อการสัมภาษณ์สิ้นสุดลงได้กล่าวขอบคุณที่เสียสละเวลามาให้ข้อมูล

2. ทำการถอดบทสัมภาษณ์เพื่อนำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย เพื่อจัดทำแบบสอบถามในการหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

3. ลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อทำแบบสอบถามโดยการทำแบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Snow ball คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการแนะนำของหน่วยตัวอย่างที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว วิธีนี้ผู้วิจัยจะได้กลุ่มตัวอย่างจากการแนะนำต่อ ๆ กันของหน่วยตัวอย่าง หน่วยตัวอย่างหนึ่งอาจจะไม่ได้แนะนำแค่คนเดียว ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลจนกว่าผลที่ออกมาจะทำให้การยุติได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา คือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิลโดยใช้แนวคำถามที่เตรียมไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิลโดยใช้เครื่องมือสื่อสารในการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์แล้วจึงนำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาถอดเทปแล้วจดบันทึกเพื่อใช้ในการอธิบายประกอบการวิจัยและในการทำแบบสอบถาม 2) การทำแบบสอบถาม โดยใช้วิธี Snow ball โดยคิดเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้งานวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามแล้วนำไปให้ที่ปรึกษาทางวิจัยพิจารณาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แก้ไข และให้คำแนะนำ หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นก่อนที่นำไปใช้การงานวิจัย หลังจากทำการสัมภาษณ์และรวบรวมแบบสอบถามเสร็จแล้วผู้วิจัยได้นำผลที่ได้ไปให้ที่ปรึกษาทางวิจัยตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนจะนำมาวิเคราะห์

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นสูง ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และเกิดความไว้วางใจในคุณภาพของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงต้องใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์โดย 1) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลโดยมีประสบการณ์ตรงตามจุดมุ่งหมายในการศึกษา คือ การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิลที่รู้วิธีการดำเนินงานในกลุ่มเป็นอย่างดี ข้อมูลได้ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลผู้ทำการวิจัยทำการถอดเทปการสัมภาษณ์และตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์โดยการฟังเทปซ้ำและดูควบคู่กับที่จดบันทึก 2) การสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูลก่อนทำการสัมภาษณ์ โดยหลังจากที่ผู้วิจัยได้เข้าพบและแนะนำตัวให้แก่ผู้ให้ข้อมูลด้วยตัวเองที่สถานที่ประกอบการนั้น ผู้วิจัยหาโอกาสแวะไปเยี่ยมเยียนผู้ให้ข้อมูลในขณะปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจะพูดคุยในเรื่องงานและเรื่องทั่ว ๆ ไป 3) การควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง โดยให้ผู้ให้ข้อมูลกำหนดวัน เวลา สถานที่ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความสะดวกและสบายใจ ซึ่งส่วนมากผู้ให้ข้อมูลจะนัดที่ให้สัมภาษณ์เป็นสถานที่เป็นที่ทำงานของตนในการให้ข้อมูล ก่อนการสัมภาษณ์ผู้ทำการวิจัยจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยและการมาสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจก่อนลงมือสัมภาษณ์ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามจนมีความกระจ่างพอที่จะได้รับความไว้วางใจ แล้วจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูล ได้แก่ การบันทึกเทป การบันทึกภาคสนาม และผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเชิงคุณภาพตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยอีกครั้งหนึ่งโดยผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยตลอดจนกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ผู้วิจัยมีการปรับเปลี่ยนและหลักหมวดหมู่ของประเด็นหลักและประเด็นย่อยบางประเด็น

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

- 1.) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อมูลมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือ
- 2.) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย เน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกัน ว่าได้ข้อมูลที่ออกมานั้นเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อมูลที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือ
- 3.) สามเส้าด้านสถานที่ จะเน้นการเก็บข้อมูลจากสถานที่ที่ต่างกันโดยการสัมภาษณ์ที่กลุ่มและตามบ้านเรือนของสมาชิกเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของข้อมูล ซึ่งถ้าข้อมูลที่ได้จากสถานที่ที่ต่างกันมีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ได้มีการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบของคำอธิบายโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย
- ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเพื่อสอบถามข้อคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กร
- ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพและรายได้ โดยนำเสนอในรูปแบบของจำนวน และร้อยละ

1. ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนและร้อยละจำแนกตามเพศ

จากแบบสอบถาม แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มสตรีรีไซเคิล ซึ่งเป็นเพศหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55 และเป็นเพศชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 ตามลำดับ

2. แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนและร้อยละจำแนกตามช่วงอายุ

จากแบบสอบถาม แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในช่วงอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงคือช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และช่วงอายุ 31-40 กับช่วงอายุ 41-50 จำนวน 3 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15 ตามลำดับ

3. แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนและร้อยละจำแนกตามระดับการศึกษา

จากแบบสอบถาม แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือระดับมัธยมต้นและระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวนอย่างละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ระดับมัธยมปลายและระดับปริญญาตรี จำนวนอย่างละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ

4. แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนและร้อยละจำแนกตามสถานภาพ

จากแบบสอบถาม แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมาคือ สถานภาพโสด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ

5. แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวนและร้อยละจำแนกตามรายได้

จากแบบสอบถามแสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่

จะมีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท ทั้งหมด จำนวน 20 คน คิดเป็น ร้อยละ 100

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการระบุงุณสัมคมเครือข่าย

การวิเคราะห์ข้อมูลด้านสัมคมเครือข่ายโดยระบุว่าใครที่ส่งผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีไร้เศเคิลมากที่สุด ได้แก่ ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม เจ้าหน้าที่เทศบาล และบุคคลจากองค์กรพัฒนาบทบาทสตรี โดยแสดงเป็นจำนวนและร้อยละ

1. แสดงข้อมูลการระบุงุณสัมคมเครือข่าย

จากแบบสอบถามแสดงถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแสดงข้อมูลการระบุงุณสัมคมเครือข่ายที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีไร้เศเคิล โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คิดว่าผู้ที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือสมาชิก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมาคือประธานกลุ่ม จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และรองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เทศบาลกับบุคคลจากองค์กรพัฒนาบทบาทสตรี จำนวนละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเพื่อสอบถามข้อคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กร

วิเคราะห์ความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กรเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีไร้เศเคิล ประกอบด้วยด้าน การวางแผน การควบคุม การประสานงานและการประเมินผล ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 1 ปัจจัยด้านการวางแผนที่สำคัญในความสำเร็จของกลุ่มสตรีไร้เศเคิล

ด้านการวางแผน	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นชุมชนคัตขยะต้นแบบ	6 (30)	7 (35)	7 (35)	-	-	3.95 1.09	มาก
สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี	7 (35)	9 (45)	4 (20)	-	-	4.15 1.29	มาก
สมาชิกภายในชุมชนมีอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้ครอบครัว	4 (20)	7 (35)	9 (45)	-	-	3.75 1.4	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						3.95	

จากตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับประเด็นด้านการวางแผน ซึ่งเห็นได้ว่าประเด็นส่วนใหญ่มีค่าระดับอยู่ที่ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.95 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มสตรีไร้เศเคิล มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 และรองลงมาคือ การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นชุมชนคัตขยะต้นแบบ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 และ การทำให้สมาชิกภายในชุมชนมีอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้ครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ปัจจัยด้านการควบคุมที่สำคัญในความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

ด้านการควบคุม	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
ปลูกฝังจิตสำนึกให้สมาชิกและคนในชุมชน มีการคัดแยกขยะและรู้จักการออมเงินจากการเพิ่มมูลค่าของขยะ	5 (25)	11 (55)	4 (20)	-	-	4.05 1.6	มาก
ควบคุมพื้นที่จัดสรรในการคัดแยกขยะอย่างถูกต้องและปลอดภัย	7 (35)	8 (40)	5 (25)	-	-	4.1 1.14	มาก
สมาชิกยึดหลักการ 4Rs คือ Reduce Reuse Recycle และ Repair	9 (45)	5 (25)	6 (30)	-	-	4.15 1.2	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						4.1	

จากตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับประเด็นด้านการควบคุม ซึ่งเห็นได้ว่าประเด็นส่วนใหญ่มีค่าระดับอยู่ที่ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.1 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มสตรีรีไซเคิล การทำให้สมาชิกยึดหลักการ 4Rs คือ Reduce Reuse Recycle และ Repair ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 และรองลงมาคือ ควบคุมพื้นที่จัดสรรในการคัดแยกขยะอย่างถูกต้องและปลอดภัย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 และ ปลูกฝังจิตสำนึกให้สมาชิกและคนในชุมชน มีการคัดแยกขยะและรู้จักการออมเงินจากการเพิ่มมูลค่าของขยะค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ปัจจัยด้านการประสานงานที่สำคัญในความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

ด้านการประสานงาน	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย
	5	4	3	2	1		
การส่งเสริมให้ชุมชนมีการเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง	9 (45)	8 (40)	3 (15)	-	-	4.3 1.4	มาก
การให้ความรู้ในการลดปริมาณขยะจากเทศบาลส่งผลให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ	6 (30)	9 (45)	5 (25)	-	-	4.05 1.24	มาก
การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะภายในชุมชน	7 (35)	10 (50)	3 (15)	-	-	4.2 1.5	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						4.18	

จากตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับประเด็นด้านการประสานงาน ซึ่งเห็นได้ว่าประเด็นส่วนใหญ่มีค่าระดับอยู่ที่ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.18 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มสตรีรีไซเคิล เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.3 และรองลงมาคือ การส่งเสริมให้ชุมชนมีการเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.2 และ การให้ความรู้ในการลดปริมาณขยะจากเทศบาลส่งผลให้ชาวบ้านมีความรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ปัจจัยด้านการประสานงานที่สำคัญในความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

ด้านการประเมินผล	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย	
	5	4	3	2	1			
ควบคุมและติดตามการคัดแยกขยะของคนในชุมชนเพื่อลดปริมาณขยะและเป็นชุมชนที่น่าอยู่	9 (45)	8 (40)	3 (15)	-	-	4.3	1.4	มาก
สมาชิกในชุมชนมีเงินออมมากขึ้นจากการคัดแยกขยะอย่างเห็นได้ชัด	7 (35)	8 (40)	5 (25)	-	-	4.1	1.14	มาก
การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบและชุมชนปลอดขยะ	8 (40)	5 (25)	7 (35)	-	-	4.05	1.05	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม						4.15		

จากตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับประเด็นด้านการประเมินผล ซึ่งเห็นได้ว่าประเด็นส่วนใหญ่มีค่าระดับอยู่ที่ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.15 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มสตรีรีไซเคิล เน้นการควบคุมและติดตามการคัดแยกขยะของคนในชุมชนเพื่อลดปริมาณขยะและเป็นชุมชนที่น่าอยู่ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.3 และรองลงมาคือ การส่งเสริมสมาชิกในชุมชนมีเงินออมมากขึ้นจากการคัดแยกขยะอย่างเห็นได้ชัด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 และการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบและชุมชนปลอดขยะ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ตามลำดับ

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 45 เป็นผู้ชายที่เหลือเป็นผู้หญิง มีอายุอยู่ในช่วง 51 ปีขึ้นไป ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา อยู่กับครอบครัวรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อเดือน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 2

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นจากการทำแบบสอบถามจำนวน 20 ชุด ผู้ทำแบบสอบถามคิดว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิลคือ สมาชิก ร้อยละ 60 ตามมาด้วยประธานกลุ่มร้อยละ 20 และเจ้าหน้าที่เทศบาลกับบุคคลจากองค์กรพัฒนาบทบาทสตรีอีกร้อยละ 10 เป็นผู้สนับสนุนค่อยผลักดันกลุ่ม

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 3

ตารางที่ 5 ตารางสรุปค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความสำคัญของปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล

ด้าน	ปัจจัยด้านการจัดการองค์กรที่ส่งผลต่อความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิล		SD	ระดับความสำคัญ
1	ด้านการวางแผน	3.95	1.26	มาก
2	ด้านการควบคุม	4.1	1.3	มาก
3	ด้านการประสานงาน	4.18	1.38	มาก
4	ด้านการประเมินผล	4.15	1.19	มาก
รวมค่าเฉลี่ยความสำคัญ		4.05	1.28	มาก

จากตารางข้างต้นเป็นการแสดงปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร ด้านการประสานงานมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 รองลงมาคือ ด้านการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ด้านการควบคุม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 และด้านการวางแผน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ตามลำดับ

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล และศึกษาวิธีการดำเนินงานองค์กรของกลุ่มสตรีรีไซเคิล จากการสุ่มตัวอย่างแบบ Snow ball จำนวน 20 คน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการดำเนินงานสำหรับกลุ่มต่าง ๆ อีกต่อไป

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงการสรุปผลการศึกษา การอภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะจากการดำเนินการศึกษาในครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้คือ ประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิล และการทำแบบสอบถาม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Snow ball จำนวน 20 หน่วย ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยินดีจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อการศึกษายเป็นอย่างดี การจัดเก็บและรวบรวมผลการศึกษาในครั้งนี้ นางสาวธรรมฤทัย พระแท้้น ประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิล เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและได้ให้นิยามคำว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ไว้ว่า

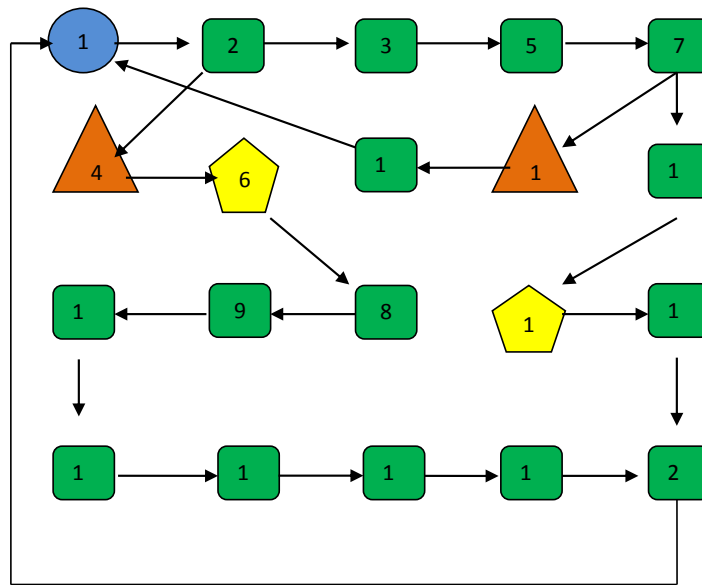
“คำว่าปัจจัยความสำเร็จ คือ การที่เราได้เห็นความสามัคคีของคนภายในชุมชนในการช่วยกันเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้สามารถเทียบเท่ากับชุมชนอื่นได้ การได้เห็นชุมชนของเราต้นแบบของชุมชนปลอดภัย สามารถเปิดเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานและเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนอื่นได้ และช่วยในการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนและเยาวชนให้รักษาสิ่งแวดล้อมในการจัดการกับขยะอีกด้วย”

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มสตรีรีไซเคิล ผลการดำเนินงานของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการจัดการขยะอย่างเป็นระบบเพิ่มมากขึ้น โดยมีการหมักขยะอินทรีย์เพื่อเป็นปุ๋ยชีวภาพและน้ำหมัก มีการหมักแก๊สชีวภาพโดยใช้มูลสัตว์ จัดการกิ่งไม้โดยนำไปเผาถ่านและดักน้ำส้มควันไม้ อีกทั้งที่หน้าครัวเรือนจะมีห้วงทองคำ 3 ห้วงเพื่อให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ ชาวบ้านเข้าใจหลักการ 3Rs หรือ 3ช คือ

Reduce (ใช้น้อย) Reuse (ใช้ซ้ำ) Recycle (ใช้ใหม่) ทั้งนี้กลุ่มของเรา เพิ่มหลักการอีก 1R คือ Repair (ซ่อมแซม) ก่อนทำกิจกรรม เมื่อปี พ.ศ. 2554 มีขยะในหมู่บ้านประมาณ 10 ตันต่อเดือน แต่เมื่อสมาชิกได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติ ผลปรากฏว่า ในปีพ.ศ. 2557 มีขยะในหมู่บ้านประมาณ 3.6 ตันต่อเดือน ลดลงไป 63%

ส่วนที่ 2 จากการทำแบบสอบถามตอนที่ 1 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามของปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีรีไซเคิลสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มสตรีรีไซเคิล ซึ่งเป็นเพศหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55 และเป็นเพศชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 อยู่ในช่วงอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงคือช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และช่วงอายุ 31-40 กับช่วงอายุ 41-50 จำนวนอย่างละ 3 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ ระดับมัธยมต้นและระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวนอย่างละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ระดับมัธยมปลายและระดับปริญญาตรี จำนวนละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพสมรส จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมาคือ สถานภาพโสด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท ทั้งหมดจำนวน 20 คน คิดเป็น ร้อยละ 100

ส่วนที่ 3 จากการทำแบบสอบถามตอนที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสังคมเครือข่ายโดยระบุว่าใครที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิลมากที่สุด สรุปผลได้ว่า ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คิดว่าผู้ที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือสมาชิก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมาคือประธานกลุ่ม จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และรองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เทศบาลกับบุคคลจากองค์กรพัฒนาบทบาทสตรี จำนวนละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ ดังรูปภาพความสัมพันธ์แบบสังคมเครือข่ายดังนี้

● = ประธานกลุ่ม ■ = สมาชิก ◑ = เจ้าหน้าที่เทศบาล ▲ = บุคคลจากกองทุนพัฒนา
บทบาทสตรี

ส่วนที่ 4 จากการทำแบบสอบถามตอนที่ 3 จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กรเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ประกอบด้วยด้าน การวางแผน การควบคุม การประสานงาน และการประเมินผล สรุปผลได้ว่า ปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรีรีไซเคิล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร ด้านการประสานงานการส่งเสริมให้ชุมชนมีการเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ

เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 รองลงมาคือ ด้านการประเมินผลการควบคุมและติดตามการคัดแยกขยะของคนในชุมชนเพื่อลดปริมาณขยะและเป็นชุมชนที่น่าอยู่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ด้านการควบคุมโดยให้สมาชิกยึดหลักการ 4Rs คือ Reduce Reuse Recycle และ Repair ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 และด้านการวางแผนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ตามลำดับ โดยคิดเป็นร้อยละแล้ว

จากการสรุปและอภิปรายผล ทางผู้วิจัยคิดว่าผลที่ได้รับมา มีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการจัดการองค์กรของ Robbins and DeCenzo คือ การจัดการองค์กรคือขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลงได้ อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กรซึ่งตามความหมายนี้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ได้แก่ ขบวนการ (process) ประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness) ขบวนการ (process) ในความหมายของการจัดการนี้หมายถึงหน้าที่ต่าง ๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การควบคุม การประสานงาน การประเมินผลและการจัดการองค์กร

2. แนวคิดเครือข่ายทางสังคม ของ Michael Porter การเรียนรู้เครือข่าย และการวิเคราะห์เครือข่ายให้เป็น จะมีประโยชน์อย่างยิ่งโดยเฉพาะในด้านการวางแผน หรือการบริหารงาน เพราะจะเผยให้เห็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งการทำงานที่มองไม่เห็นในตอนแรกเป็นที่ปรากฏขึ้น, เปิดเผยความเชี่ยวชาญที่แฝงเร้นและไม่ได้ถูกใช้ในเครือข่าย, เปิดเผยรอยแตก หรือความไม่เชื่อมต่อในเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็รอยแตกที่เกิดจากความแตกต่างของลักษณะองค์กรหรือแม้แตความแตกต่างทางเพศ อายุ ชชาติพันธุ์ การศึกษา, เปิดเผยความร่วมมือในหลาย ๆ ระดับ ไม่ว่าจะเป็แบบข้ามแผนก ข้ามลำดับชั้น ข้ามองค์กร เป็นต้น และยังสามารใช้ติดตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงในองค์กรได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยสังคมเครือข่ายของกลุ่มสตรีรีไซเคิล ทำให้ทราบถึงลักษณะการดำเนินงานเพื่อการจัดการกับขยะในเขตพื้นที่การรับผิดชอบของตนเอง ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เป็นที่พึงพอใจแก่ทุกฝ่ายดังต่อไปนี้

1. ควรมีการกำหนดกรอบแนวคิดโดยพิจารณาตัวแปรอื่นเพิ่มเติม อาจมีการใช้แนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ เข้ามาใช้ในการพิจารณา
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ต่อไปและปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น
3. หน่วยงานของภาครัฐควรเข้าไปดูแลและให้ความรู้ในการจัดการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มสตรีรีไซเคิลเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสร้างรายได้และทำให้สังคมน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. (2553). **คู่มือการคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธีและเพิ่มมูลค่า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท ฮีชี จำกัด.
- กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี.(ออนไลน์).เข้าถึงได้จาก : <http://www.womenfund.in.th/> (วันที่สืบค้น: 10 มิถุนายน 2558)
- กรมควบคุมมลพิษ.(2541). **แผนการศึกษาแนวทางในการลดมลพิษโดยการพัฒนาของเสียหรือวัสดุเหลือใช้นำมาใช้ใหม่โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากสารพิษและกากของเสีย**.กรุงเทพฯ : กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.
- เครือข่ายสังคม (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เครือข่ายสังคม> (วันที่สืบค้น 4 มิถุนายน 2558)
- ญาณัญญา ศิริภักธธาดา.(2553).**เรื่องยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มของการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล เชิงธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการและชุมชน ในเขตจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย**
- ไพบูลย์ แจ่มพงษ์.(2554). **เรื่อง การใช้ประโยชน์และการจัดการขยะมูลฝอยของครัวเรือนประชาชน ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**
- รังสรรค์ ปิ่นทอง. 2540. **ประสบการณ์รีไซเคิลที่ญี่ปุ่นนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย**. วารสาร กรมควบคุมมลพิษ
- วรนิษฐา สิงห์บุตร .(2557).**การศึกษาเรื่อง การจัดการปัญหาขยะของชุมชน เทศบาลตำบลยางน่อง อำเภอสารภี จังหวัด เชียงใหม่**
- ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ.จิระพัฒน์ จันทะไพโร(ออนไลน์).เข้าถึงได้จาก : <https://www.gotoknow.org/posts/43566> (วันที่สืบค้น: 10 มิถุนายน 2558)
- ปัญหาขยะมูลฝอยการจัดการมูลฝอย (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.tungsong.com/Environment/Garbage_n/garbage_09.html (วันที่สืบค้น: 4 มิถุนายน 2558)

การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์ บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรือง An analysis of the success factors of health center 14

ธีระวัฒน์ จันทิก⁹⁵ และ สุนิษา ศรีกิ่งพาน⁹⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรือง 2) เพื่อศึกษาวิธีดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรือง โดยใช้แบบสอบถามแบบปลายปิด กระบวนการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จากตัวอย่างแบบสอบถามจำนวน 20 คน

ผลการวิจัยพบว่าศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรืองแห่งนี้มีกระบวนการให้บริการ แบบครบวงจรทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการรักษา ป้องกัน ฟื้นฟู ส่งเสริม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 55 อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 และมีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 40 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร ด้านการควบคุมรักษาระดับมาตรฐานการให้บริการกับประชาชนมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 รองลงไปคือด้านการวางแผนการจัดตั้งงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุดิบ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ด้านการประเมินผลการรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรและผู้ให้บริการของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรือง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และด้านการประสานงานการบูรณาการการทำงานขององค์กรที่เชื่อมโยงกับกระทรวงสาธารณสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ตามลำดับ

คำสำคัญ : ปัจจัยแห่งความสำเร็จ, ศูนย์บริการสาธารณสุข

Abstract

The objective goal of this research are 1) in order to review the factors that affect the success of the health center, 14 of the Board 2) in order to review the way of health center, 14 of the Board using a closed process in this is the quality and quantity of sample survey of 20 people. The research found that health center, 14 of the Board of this process, to provide a complete solution, and four areas, namely, to prevent the rehabilitation of the respondents tend to be female, representing a 55 percent in the age of 30 years was 30 per cent, and that is 40 % found that the majority of respondents to the activities, the treatment of service to citizens, the average to 4.23, the plans to establish a budget on purchasing raw materials, with 4.18, to maintain its image of enterprises and service providers of health center, 14 of the Board of the average 4.07 and the coordination of the integrating the work of an organization linked to the Ministry of Public Health average of 4.03, respectively.

Keywords : the success factors, health center

95 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

96 นักศึกษาปริญญาตรี สาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2553 รัฐบาลได้มีนโยบายในการปรับระบบบริการและยกระดับคุณภาพบริการของสถานอนามัยให้เป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อเป็นต้นแบบของกระทรวงสาธารณสุขในการให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ชุมชน และพัฒนาระบบสาธารณสุขให้มีคุณภาพมาตรฐานและมีศักยภาพมากขึ้น โดยเน้นบริการสุขภาพเชิงรุก ซึ่งภารกิจสำคัญของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ต้องดำเนินการคือ การส่งเสริมสุขภาพ รักษาพยาบาล ควบคุมป้องกันโรค พิ้นฟู และการคุ้มครองผู้บริโภค (กระทรวงสาธารณสุข, 2553) ศูนย์บริการสาธารณสุขในกรุงเทพมหานครมีการให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งการสำรวจดูแลภาวะสุขภาพของประชาชนและสุขภาพิบาลที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จากการร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีการ บูรณาการแผนงาน การปฏิบัติราชการระหว่างหน่วยงานภายในสำนักอนามัยและหน่วยงานภายนอก รวมทั้งภาคีเครือข่ายให้มีการเสริมสร้างภาวะสุขภาพของประชาชนและสุขภาพิบาลเมืองที่ดีในลักษณะองค์รวม (Holistic) ซึ่งสำนักอนามัยมีส่วนราชการที่จะดำเนินการ ในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งทำให้องค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากผู้มาใช้บริการ (สำนักงานอนามัย กรุงเทพมหานคร, 2558)

ศูนย์บริการสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นที่จะต้องประเมินคุณภาพในการจัดบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุขระดับอำเภอและตำบลว่า สามารถจัดบริการได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ มีสิ่งแวดล้อมเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ปลอดภัยและความผาสุกของผู้รับบริการหรือไม่ (สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล, 2009)

ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง ก่อตั้งในปี 2527 มีพื้นที่ทั้งหมด 190 ตารางวา ซึ่งเป็นพื้นที่ของวัดลุ่มเจริญศรัทธา ส่วนแก้ว สีบุญเรืองนั้นมาจากเชื้อของคนที่มาบริจาคตึก เริ่มแรกเป็นอาคารไม้แล้วต่อมากลูกสาวของคุณแม่แก้ว สีบุญเรืองก็ได้มาบริจาคตึกอาคาร 3 ชั้นที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ 21 ซอยจันทร์ 42 ถนนจันทร์ แขวงพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร เขตพื้นที่รับผิดชอบ คือ เขตสาทร แขวงยานนาวา และแขวงทุ่งมหาเมฆ เป็นศูนย์บริการแห่งหนึ่งให้บริการประชาชนทั่วไป โดยทางศูนย์บริการนี้จะเน้นการให้บริการกับเด็กและคนชรา ในทุก ๆ เดือนจะมีบริการการฉีดวัคซีนตามโรงเรียนและตามสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรืองแห่งนี้ได้รับการยอมรับและพึงพอใจเป็นอย่างมากจากผู้ใช้บริการจนถึงทุกวันนี้

จากความสำคัญ of ศูนย์บริการสาธารณสุขดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและใช้เป็นแนวทางให้ศูนย์บริการสาธารณสุขแห่งอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเพื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง
2. เพื่อศึกษาวิธีดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือเดือน มีนาคม-กรกฎาคม 2558
2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักคือ พญ. ทศกัญญา บุญยะรัตเวช ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (แพทย์) ระดับต้น และเจ้าหน้าที่ในศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง
3. ขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง ประสบความสำเร็จ ศึกษาสังคมเครือข่ายของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เพื่อเป็นแนวทางต้นแบบให้ศูนย์บริการสาธารณสุขที่อื่น ๆ ต่อไป

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบุคคลในพื้นที่ที่มาใช้บริการของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เพื่อให้ศูนย์บริการสาธารณสุขที่อื่น ๆ สามารถนำไปเป็นต้นแบบประยุกต์ใช้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ
2. ได้ทราบถึงความต้องการและความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการให้บริการของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เพื่อศึกษาสภาพการจัดบริการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง และเพื่อศึกษาวิธีดำเนินงานและการจัดการของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง โดยมีวิธีการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูล คัดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง โดยใช้วิธีการลงพื้นที่ และสัมภาษณ์ พญ. หทัยกาญจน์ บุณยะรัตเวช ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (แพทย์) ระดับต้น ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยการบันทึกข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกและจดบันทึก เพื่อนำไปเป็นข้อมูลหลักในการทำแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่สองของการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการถอดบทสัมภาษณ์เพื่อนำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย เพื่อจัดทำแบบสอบถามในการหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง

ขั้นตอนสุดท้ายของการเก็บรวบรวมข้อมูล นำแบบสอบถามที่ได้จากการถอดบทสัมภาษณ์ลงพื้นที่เพื่อไปทำแบบสอบถามอีกครั้งโดยใช้วิธีปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการแนะนำของกลุ่มตัวอย่างที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว วิธีนี้ผู้วิจัยจะได้กลุ่มตัวอย่างจากการแนะนำต่อ ๆ กันของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างหนึ่งอาจจะไม่ได้แนะนำแค่คนเดียว ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลจนกว่าผลที่ออกมาจะทำการยุติได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา คือ แบบสอบถาม โดยก่อนที่จะทำแบบสอบถามทางผู้วิจัยได้ทำการขออนุญาตเจ้าหน้าที่ทางศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง มาทำความเข้าใจก่อนจะให้ทำแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่างเพียง 20 คน โดยคิดเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้งานวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปให้ที่ปรึกษางานวิจัยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง แก้ไข และให้คำแนะนำ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอีกครั้ง ให้ความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง หลังจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ได้ตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเชื่อถือได้ โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเฉพาะที่เจาะจงตามคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล โดยมีประสบการณ์ตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดตรวจสอบได้ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการถอดบท

การสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์โดยการพึ่งพิงซ้ำ 2) การสร้างความคุ้นเคย และความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ โดยหลังจากผู้วิจัยเข้าพบ และแนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูลด้วยตัวเองที่ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรืองแล้ว ผู้วิจัยหาโอกาสแวะไปเยี่ยมเยือนผู้ให้ข้อมูลขณะปฏิบัติงาน ผู้วิจัยก็จะพูดคุยเรื่องงานและเรื่องทั่วไป 3) การควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง โดยให้ผู้ให้ข้อมูลกำหนดวันเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความสะดวก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะเลือกสถานที่ทำงานของตนเป็นสถานที่ในการให้ข้อมูล ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจ พร้อมกับเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามจนมีความกระจ่างพอที่จะได้รับความไว้วางใจ แล้วจึงเริ่มการเก็บข้อมูล 4) การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูลได้แก่ การบันทึกเทป การบันทึกภาคสนาม และผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของผลการวิจัยอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยตลอดจนกระบวนการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ผู้วิจัยมีการปรับเปลี่ยน และจัดหมวดหมู่ของประเด็นหลัก และประเด็นย่อยบางประเด็น

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

- 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือ
- 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความน่าเชื่อถือ
- 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล คือ เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบมีโครงสร้างคำถาม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการซักถามกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของ ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง ได้วิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบายโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนตามลำดับต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กร

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพ โดยนำเสนอในรูปแบบของจำนวนร้อยละ แสดงผลดังตาราง

1. แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

จากแบบสอบถามผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55 และเป็นเพศชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 ตามลำดับ

2. แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามช่วงอายุ

จากแบบสอบถามผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ช่วงอายุ 40-50 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ช่วงอายุ 31-40 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ช่วงอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ

3. แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ

จากแบบสอบถามผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 สถานภาพสมรส จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35 และสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 เป็นข้อความถามเกี่ยวกับการระบุกลุ่มสังคมเครือข่าย

จากสอบถามแสดงถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแสดงข้อมูลการระบุกลุ่มสังคมเครือข่ายที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คิดว่าผู้ที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือสำนักงานเขต จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 หมอ, พยาบาล จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35 และผู้ป่วย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เป็นข้อความถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กร

วิเคราะห์ความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กรเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง ประกอบด้วยด้าน การวางแผน การควบคุม การประสานงานและการประเมินผล ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.1 ด้านการวางแผน

ด้านการประสานงาน	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย	
	5	4	3	2	1			
มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง	7	8	5	-	-	4.1	1.52752	4
มีการวางแผนการจัดตั้งงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุดิบ	10	5	5	-	-	4.25	2.88675	5
การปฏิบัติการทำงานที่ชัดเจนและปรับปรุงการทำงานอยู่เสมอ	8	8	4	-	-	4.2	2.30940	5

3.2 ด้านการควบคุม

ด้านการประสานงาน	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความหมาย	
	5	4	3	2	1			
มีการควบคุมรักษาระดับมาตรฐานการให้บริการกับประชาชน	7	11	2	-	-	4.25	4.5092	4

ดูแลควบคุมความปลอดภัย และความมั่นคงของผู้ใช้ บริการจากทางสาธารณสุข	8	10	2	-	-	4.3	4.16333	4
มีการควบคุมการให้ บริการของบุคลากรให้มี ประสิทธิภาพ	8	7	5	-	-	4.15	1.52752	5

3.3 ด้านการประสานงาน

ด้านการประสานงาน	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความ หมาย	
	5	4	3	2	1			
การบูรณาการการทำงาน ขององค์กรที่เชื่อมโยงกับ กระทรวงสาธารณสุข	10	4	6	-	-	4.2	3.0550	5
การพัฒนาศูนย์สาธารณสุข ในปัจจุบันได้รับการ สนับสนุนจากองค์กร ภายนอก เช่น สปสช.,ผู้มี อุปการคุณ เป็นต้น	7	4	9	-	-	3.9	2.51661	3
มีการประสานงานจากทาง โรงพยาบาลเพื่อส่งเสริม การบริการให้กับประชาชน ได้เป็นอย่างดี	5	10	5	-	-	4	2.88675	4

3.4 ด้านการประเมินผล

ด้านการประเมินผล	ระดับการตัดสินใจ					SD	ความ หมาย	
	5	4	3	2	1			
ผู้มาใช้บริการมีความพึง พอใจกับการบริการของ ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง	5	9	6	-	-	3.95	2.08166	4
การรักษาภาพลักษณ์ของ องค์กรและผู้ให้บริการของ ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสีบุญเรือง	8	9	3	-	-	4.25	3.2145	5

มีการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความเห็นต่อองค์กร	7	6	7	-	-	4	0.5773	4
--	---	---	---	---	---	---	--------	---

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 55 เป็นผู้หญิงที่เหลือเป็นผู้ชายมีอายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี ส่วนมากมีสถานภาพโสด

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 2

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นจากการทำแบบสอบถามจำนวน 20 ชุด ผู้ทำแบบสอบถามคิดว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรืองคือ สำนักงานเขต ร้อยละ 40 ตามมาด้วยหมอ, พยาบาล ร้อยละ 35 และผู้ป่วยร้อยละ 25

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 3

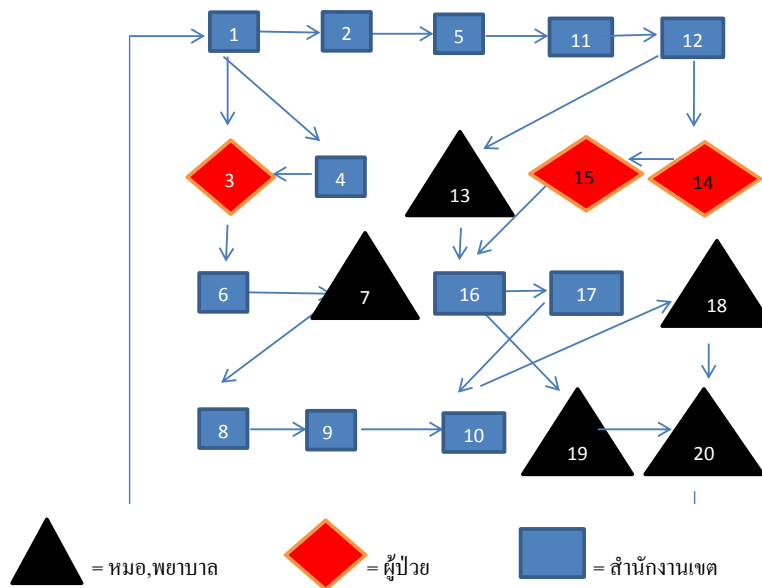
ด้าน	ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการจัดการ		SD	ระดับความสำคัญ
1	ด้านการวางแผน	4.18	2.24	4
2	ด้านการควบคุม	4.23	3.4	5
3	ด้านการประสานงาน	4.03	2.82	2
4	ด้านการประเมินผล	4.07	1.96	3
รวม		4.13	2.60	

จากตารางข้างต้นเป็นการแสดงปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร ด้านการควบคุมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ด้านการวางแผน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ด้านการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และด้านการประสานงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ตามลำดับ

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง และศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ในครั้งนั้นคือ พญ. หทัยกาญจน์ บุณยะรัตเวช ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (แพทย์) ระดับต้น และการทำแบบสอบถาม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball Sampling Technique จำนวน 20 ชุด ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยินดีจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อการศึกษายเป็นอย่างดี การจัดเก็บและรวบรวมผลการศึกษาในครั้งนี้ คือ พญ. หทัยกาญจน์ บุณยะรัตเวช ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (แพทย์) ระดับต้น ของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและได้ให้นิยามของปัจจัยแห่งความสำเร็จไว้ว่า

“ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรือง คือ การที่ผู้ใช้บริการ ได้รับการบริการแบบครบวงจรทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการรักษา ด้านการป้องกัน ด้านการฟื้นฟู และด้านการส่งเสริม”

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามของปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรือง สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 55 เป็นผู้หญิงที่เหลือเป็นผู้ชายมีอายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี ส่วนมากมีสถานภาพโสด ผู้ทำแบบสอบถามคิดว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครือข่ายทางสังคมของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรืองคือ สำนักงานเขต ร้อยละ 40 ตามมาด้วยหมอ, พยาบาล ร้อยละ 35 และผู้ป่วยร้อยละ 25 จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 20 คน คิดเป็น ร้อยละ 100

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นตามแนวคิดการจัดการองค์กรเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรือง ประกอบด้วยด้านการวางแผน ด้านการควบคุม ด้านการประสานงานและด้านการประเมินผล สรุปผลได้ว่า ปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรืองพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร ด้านการควบคุมการรักษาระดับมาตรฐานการให้บริการประชาชนมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 รองลงมาคือ ด้านการวางแผนการจัดตั้งงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุดิบ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ด้านการประเมินผลการรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรและผู้ให้บริการของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้วสี่บุญเรือง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และด้านการประสานงานการบูรณาการการทำงานขององค์กรที่เชื่อมโยงกับกระทรวงสาธารณสุข ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ตามลำดับโดยคิดเป็นค่าร้อยละแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยสังคมเครือข่ายของศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรือง ทำให้ทราบถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานบุคลากรในศูนย์บริการสาธารณสุข 14 ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อศูนย์บริการที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาองค์กรต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไปและปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีความชัดเจนและครอบคลุมยิ่งขึ้น
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์บริการสาธารณสุข ควรที่จะมีการศึกษาเพื่อจัดทำเกณฑ์สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการต่อไป

บรรณานุกรม

- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สามลดา.
- อรุณี อ่อนสวัสดิ์. (2551). ระเบียบวิธีวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558. จาก <http://statstd.nso.go.th/definition/projectdetail.aspx?periodId=41&defprodefId=502>
- สิน พันธุ์พินิจ. (2547). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : วิทย์พัฒน์.
- ล้วน สายยศ. (2543). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้ . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2539). การส่งเสริมสุขภาพ: การปรับบทบาทใหม่ของงานสุขศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมจิตร หนูเจริญกุล. (2543). ส่งเสริมสุขภาพ. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สุภาพร คำหมื่น. (2544). คุณภาพการบริการตามการรับรู้ของผู้บริโภค โรงพยาบาลเชียงใหม่ราม 2. การค้นคว้าอิสระปริญญาโท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 15
“โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคอภีวัตน์ ท้องถื่นอภีวัตน์: นัยต่อสังคมไทย”

(Globalization, Regionalization, and Localization:

Implications for Thai Society)